

46289

PŘÍSPĚVKY
K HISTORICKÉ DEMOGRAFII
SLOVENSKA

V XVIII-XIX STOLETÍ.

S 8 mapami.

PROF. DR. A. PETROV.

—

mapy!

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE VĚD A UMĚNÍ.

273

1928

Především vyslovuji hlubokou vděčnost Československé republiky za její pohostinnost, kterou byl prodloužen o několik let můj vědecký život a má vědecká činnost v oboru slovanské vědy, zejména v badání o minulosti Slovenska a Podkarpatské Rusi.

Srdečně děkuji panu presidentovi za blahosklonný vztah k mým vědeckým podnikáním.

Živou uznanost cítím k České akademii věd a umění, že poctila mé práce z historické demografie Slovenska, jejichž dovršením jsou tyto „Příspěvky“, přijetím mezi své spisy. Pp. profesori K. Kadlec, L. Niederle, J. Polívka, E. Smetánka, J. Zubatý pomohli mi mnoho svými radami a pokyny. Mimo to prof. Zubatý k mé žádosti sestavil pro tuto rozpravu exkurs o významu smíšených slovensko-maďarských dialektů pro jazykozpyt, prof. E. Smetánka vzal na sebe nevědný úkol vypravit tuto rozpravu po stránce jazykové. Pan kancléř dr. P. Šámal mi vždy s největší ochotou prokazoval všemožnou podporu. Pan J. Emler, ředitel knihovny university Komenského, ochotně půjčoval maďarské spisy, jichž se v Praze nedostávalo.

Většina materiálu v rozpravě ponejprv uveřejněného byla sebrána v Budapešti, kde jsem se u tamějších učenců, svých starých známých, setkal s nejlepší laskavostí a kde bylo vše možné učiněno k usnadnění práce. Byl to především prof. dr. J. Melich, dávný můj přítel, pan ředitel Národního musea prof. dr. B. Hóman, ředitel knihovny Musea dr. I. Lukinich, členové administrace Musea dr. Jakubovich, dr. Havran, dr. Ernyei a prof. dr. A. Bonkáló. Vlídností hlavního ředitele Státního archivu, dra D. Csankiho, jsem měl možnost používati aspoň dva měsíce nedocenitelného bohatství archivu.

Zcela nemožné by bylo bývalo sestaviti mapy přiložené k rozpravě bez porozumění, které pro mou práci projevil min. rada p. dr. A. Boháč. Dr. Boháč dovolil p. J. Pechlátovi nakresliti mapy ve Státním statistickém úřadě a p. Pechlát provedl práci tu svědomitě, přesně a krásně, právě tak jako „Národopisnou mapu Uher z r. 1773“. Vojenský zeměpisný ústav se vkusem v svých vlastních pracích osvědčeným tyto mapy reprodukoval. Překlad větší části rozpravy do češtiny vzal nezištně na sebe knihovník Karlovy university dr. J. Bečka.

Vzdávám všem výše jmenovaným ústavům a osobám nejvroucnější díky.

V Praze, 24. prosince 1927.

Prof. dr. A. Petrov.

ÚVOD.

R. 1911 vyšla v Petrohradě naše rozprava „Preděly ugorusskoj řeči v 1773 g. po officialnym dannym“¹⁾ věnovaná hlavně prozkoumání zpráv, které podává úřední „Lexikon osad“ uherských z r. 1773 o karpatské, tehdy uherské Rusi. K rozpravě bylo přiloženo 8 nevelkých map, dosti primitivně provedených. Toho času jsme mysli také, že by pro vědu bylo důležité využití Lexikonu úplně a sestaviti podle něho národopisnou mapu celých Uher.

Když jsme odjížděli na jaře r. 1923 do Budapešti, zamýšleli jsme kromě jiných úkolů, jež jsme si uložili, opsati také celý Lexikon. Ukázalo se, že byl r. 1920 již vydán maďarským ministerstvem zahraničí, jehož zájem o Lexikon byl vzbuzen právě naší výše řečenou rozpravou. Tím jsme byli zbaveni mechanického opisování tohoto ohromného foliantu a mohli jsme přestati na pečlivém srovnávání edice s originálem. Přesvědčili jsme se, že Lexikon byl vydán velmi přesně, bez jakýchkoli oprav a změn.

Zásluhou České akademie věd a umění byla roku 1924 podle Lexikonu vydána velká Národopisná mapa Uher v barvách. K mapě byla přiložena rozprava o Lexikonu a abecední seznam osad podle jazyků, které v nich vládly.²⁾

V rozpravě jsme oznámili, že „v nejbližší době po vydání mapy hodláme předevzítí prozkoumání údajů Lexikonu o osadách slovenských a sousedících s nimi jinojazyčných“³⁾. Za trojího pobytu v Budapešti⁴⁾ sbírali jsme materiál k tomu potřebný, hlavně rukopisný. Prozkoumajíce velmi důležitý Sborník *Pestyei*, Helység névtára — Seznam osad Uher, a vypsavše z něho všechny příslušné zprávy, shledali jsme, že je vhodnější vydati dříve

¹⁾ Materijaly dľa istorii ugorskoj Rusi, sv. VIII., X+337+8 map (Zapiski istor.-filol. fakulty Spb. university). Dále citujeme: A. Petrov, Mat., VI.

²⁾ Národopisná mapa Uher podle úředního Lexikonu osad z r. 1773. Nákladem České akademie věd a umění, Praha, 1924, 131 + barevná mapa na 4 listech. Dále citujeme: A. Petrov, Nár. mapa.

³⁾ Op., c., 17.

⁴⁾ Dohromady asi 11 měsíců.

zvlášť jak kritickou monografií o Sborníku¹⁾, tak i jeho zprávy o jednotlivých osadách²⁾. Kromě toho jsme se zabývali rukopisnými etnograficko-historickými pracemi M. Béla a vydali jsme krátký životopis Bělův a výtahy z jeho prací³⁾.

Všechny tyto čtyři naše práce, jež vyšly v letech 1924—1927,⁴⁾ tvoří takto jeden celek s rozpravou nyní vydávanou⁵⁾. V této době jsme — kromě vydaných námi nevelkých prací o Podkarpatské Rusi a Slovensku — vybrali pro rozpravu potřebné údaje z tištěných prací statistických a historických.

Zprávy, které jsme získali z prací Bělových a hlavně ze Sborníku Pestyova, rozhodli jsme se doplnití údaji z dokumentů Státního archivu v Budapešti. Bohužel jsme v archivu tom mohli pracovat jen dva měsíce⁶⁾, a rozumí se, že se nám podařilo opsati jen velmi malou část tamního bohatství. Ale i tato malá část byla, jak viděti z rozpravy, velmi užitečná.

Z toho, co uvedeno, je vidět, že se tato rozprava dělí *vnitřně* na dvě části:

1. *Průzkoumávají se zde zprávy Lexikonu podle pramenů z konce XVIII. st. do počátku XX. st.* Při tom se vysvětluje i postup národnostního procesu v tomto období v jednotlivých osadách. Myslíme, že pro tuto část jsme sebrali v dostatečné úplnosti existující materiály a svědomitě je mezi sebou srovnali. A tak přejímáme za tuto část práce plnou odpovědnost.

2. *Studují se zde dějiny osad s hlediska demografie v období, jež předcházelo před Lexikonem, t. j. v XVIII. a z části i v XVII. st.* Původně jsme se tím nehodlali zabývat. Dlouhá léta jsme zkoumali minulost Karpatorusů a získali jsme si v tomto oboru dostatečnou zásobu vědomostí, ale dějiny, národopis a jazykozpyt Slovenska nebyly předmětem našich studií. Protože však se v našich rukou za tato čtyři léta nahromadilo množství materiálu o slovenských osadách, dosud neznámého, bylo nám přímo líto nechat tento materiál nevyužit. Velmi dobře víme, že tato část nového materiálu je jen velmi malou částí toho, co se uchovalo do nynějška o dřívějším životě Slo-

¹⁾ Neznámý rukopisný materiál pro historickou demografii Slovenska a Podkarpatské Rusi z r. 1864—65. Fr. Pesty, Helység névtára — Seznam osad Uher. Popis a kritické ocenění (Věstník Kr. čes. společnosti nauk, tř. I., roč. 1926 a zvlášť), Praha, 1926, 93 str. Dále citujeme: A. Petrov, Pesty.

²⁾ Sborník Fr. Pestyho, Helység névtára — Seznam osad Uher z r. 1864—65 jako pramen historicko-demografických údajů o slovenských a karpatoruských osadách. Nákladem Čes. akademie věd a umění, Praha, 1927, VI+158. Dále citujeme: A. Petrov, Hist. demogr. údaje.

³⁾ M. Béla, Tractatus de re rustica Hungarorum a Notitia Hungariae novae. Teksty a pojednání (Věstník Kr. čes. společnosti nauk, tř. I., roč. 1924 a zvlášť), Praha, 1925, 75 str. Dále citujeme: A. Petrov, M. Béla.

⁴⁾ Dohromady 463 str. + mapa.

⁵⁾ Dále citujeme svou rozpravu: Rozpr.

⁶⁾ Na jaře a na podzim r. 1925.

venska a co ještě není ani prohlédnuto, ani sebráno, natož pak probádáno. Víme taktéž, že tato část nás došla jen náhodou¹⁾ a že všechny materiál musí býti sebrán *systematicky* a v *náležitě úplnosti* — to však je nad síly jednoho člověka a je to práce na dlouhá léta a pro mnoho osob. Nicméně rozhodli jsme se pojmouti i tuto nevelkou část nového materiálu do rámce své rozpravy, aby se alespoň tím poněkud přispělo k probádání historické demografie Slovenska.

Takovým způsobem — *neočekávaně i pro nás samé* — bylo splněno — ovšem velmi nedokonale, zdaleka ne tak, jak to mohl snad prof. Niederle očekávat — přání prof. Niederle, vyslovené v „Závěru“ k „Národopisné mapě uherských Slováků“: „Bylo by velmi žádoucí, aby se našel někdo, kdo by se práce té (rozebrati a vyložiti historickou stránku slovenského osídlení) podjal“²⁾.

Našeho cíle by bylo dosaženo, kdyby tyto naše „*Příspěvky k historické demografii Slovenska*“ pohnuly jiné, lépe připravené osoby, aby se podjaly úkolu sepsati skutečnou „*Historickou demografii Slovenska*“.

V tomto Úvodu podáváme nejprve seznam a popsání tištěných a rukopisných pramenů: úředních statisticko-demografických publikací, prací soukromých osob, archivů a archiválií, a potom se pozdržíme u skupin materiálu použitého námi a u nejdůležitějších výsledků naší rozpravy.

Úřední statisticko-demografické publikace.³⁾

Přes odpor a protesty zemanstva bylo podle nařízení císaře Josefa II. ze dne 16. srpna 1784 provedeno v Uhrách sčítání lidu; ukončeno bylo v létě r. 1785⁴⁾. K prozkoumání jeho výsledků bylo sčítání opakováno r. 1786 a 1787⁵⁾.

O tomto josefinském sčítání je známo velmi málo. Po smrti Josefa II. byla všechna jeho nařízení týkající se Uher zrušena a dokumenty vztahující se na sčítání byly starostlivě ničeny⁶⁾. Dr. T i r r i n g, ředitel budapeštské městské statistické kanceláře, jenž se tímto sčítáním speciálně zabýval, nám pověděl, že přes veškeré pátrání nenašel ani jednoho výtisku dotazníků (Conscriptions-Bogen).

¹⁾ Kromě toho zůstaly nepoužity z větší části také maďarské edice materiálů a maďarské rozpravy — ale nikoli naší vinou, nýbrž proto, že ve zdejších knihovnách není ani stará ani novější maďarská historická literatura skoro vůbec zastoupena.

²⁾ Op. c., 127.

³⁾ Viz A. Petrov, Mat., VI., 20—42.

⁴⁾ Marczali, Magyarországi története II. József korában, Bst., II., 1884, 369—383.

⁵⁾ Hunfalvy, Ethnographie von Ungarn, Bst, 1877, 268—269.

⁶⁾ Lang és Jekelfalussy, M. O. népességi statisztikája (Národnostní statistika Uher), Bst, 1884, 45. Srov. H u k l i v s k ý l e t o p i s: „Угорска земля. всѣ его декрета, много полезни прощавѣ, попалила, нумеры изъ хижъ постѣ-совала, книги мѣрялскѣ попалила“. Možná však, že se něco uchovalo v archivech

Jen to je známo, že údaje o jazyce nebo národnosti *jednotlivých osob* se nesháněly¹⁾, ale, jak se zdá, zaznamenávala se národnost převládající v každé osadě.²⁾ Alespoň v starých statistických pracích podávajících jen povšechně konečné výsledky josefinského sčítání uvádí se počet osad té nebo oné národnosti v rozličných stolicích.³⁾

Následující sčítání od r. 1805, prováděná podle velmi nedokonalého programu, se otázky jazyka a národnosti obyvatelstva rovněž nedotýkala⁴⁾.

V mnohem správnějším všeobecném sčítání rakouském z r. 1851 byla pro národnost zavedena zvláštní rubrika. Ale výsledky nesplnily očekávání, a při sčítání r. 1857 byla tato rubrika vynechána.⁵⁾

Údaje o národnostech uveřejněné v tisku ředitelstvím administrativní statistiky⁶⁾ podle sčítání r. 1851 a 1857 byly výsledkem kombinace materiálu dodaného sčítáními s materiálem získaným z jiných pramenů⁷⁾. A k tomu ještě byly uveřejněny jen povšechné číslice, ale to, co se týkalo podrobného určení národnosti obyvatelů každé jednotlivé osady, nebylo vydáno, kdežto pro náš úkol mají význam jen takové podrobné údaje.

A tak sčítání do poloviny XIX. st. nám neposkytují nic.

Po zavedení dualismu r. 1867 bylo sčítání v Uhrách provedeno r. 1869—70 podle nového programu vypracovaného uherskými statistiky, ale jazykové rubriky v něm rovněž nebylo.⁸⁾ Statistická kancelář, jejímž přednostou byl Keleti, určovala sama národnost každé jednotlivé osady, řídíc se převážně údaji ministerstva národní osvěty o jazyce dětí, jež chodily do obecné školy⁹⁾. Povšechné výsledky jsou uvedeny v pracích Keletiovy¹⁰⁾ a podrobně v „Lexikonu osad království uherského“¹¹⁾.

1) Hunfalvy, I. č.

2) Protop Bidermann, Ungarische Ruthenen, mluví o „Nationalitäten-Conscription“ r. 1787 (II., 74, 79, pozn. 2, 82, pozn. 3).

3) Grellmann, Statistische Aufklärungen, 1787 (Bidermann, op. cit. I., 5, pozn. 1); Schwartner, Statistik d. Kön. Ungarn, 1. vyd. 1798, 2. rozšířené r. 1809—11, odvolává se neurčitě na jakousi „eine authentische Liste“, 1. vyd., 90; Fényes, Statistik d. Kön. Ungarn, 1843—1844 a j.

Ostatně je možno, že tu máme co činit s kombinací údajů josefinského sčítání s nějakými údaji jinými, jak tomu bylo při zpracování sčítání z let 1851, 1857 a 1870 (viz níže).

4) Fényes, Statistik, I., 37; Lang és Jekelfalussy, I. c.

5) Schwicker, Statistik d. Kön. Ungarn, Stuttgart, 1877, 75; Lang és Jekelfalussy, op. c., 46.

6) Pod vedením nejprve Czoernigovým, potom Fickrovým.

7) Czoernig, Ethnographie d. öster. Monarchie, I., 1857, VI.—VII.; Tomášivskij, Etnografická karta Uhořskoji Rusi, Stat. po slav'anověd., III., 1882.

8) Lang és Jekelfalussy, op. c., 47—50; podle slov Schwickrových stalo se tak z pohnutek politických (op. cit., 76).

9) Hunfalvy, op. cit., 274; Škultéty, poznámka k článku Mišikovu: Akej viery sú Slováci (Slov. Pohľ., 1895, 575).

10) Keleti, Die Bevölkerung in d. Ländern d. St. Stefanskrona a Hazánk és népe (Naše vlast a lid); obě práce z r. 1871.

11) A magyar korona helység névtára, Bst, 1873.

Teprve při sčítání r. 1880 byla zavedena v dotaznících rubrika „mi az anyanyelve?“¹⁾ (jaký jest mateřský jazyk?) a udržela se i při následujících sčítáních, která se konala pravidelně každý desátý rok: r. 1880, 1890, 1900, 1910 a 1920.

Výsledky sčítání z r. 1880 jsou uvedeny v pozdějších vydáních řečeného Lexikonu a sčítání z let 1890 — 1920 ve zvláštních vydáních uherské statistické kanceláře, možno říci vzorně upravených²⁾.

Bohužel právě stran jazyka obyvatelstva nejsou údaje těchto sčítání úplně spolehlivé. Je možno, ba nutno vzít i na vědomí, ale opírat se o ně bylo by nebezpečné³⁾. A k rozhraničování jedné slovanské národnosti od druhé, na př. Rusů od Slováků, se nehodí vůbec⁴⁾.

¹⁾ Lang és Jekelfalussy, op. c., 51.

²⁾ Maďarsky a německy pod společným záhlavím: Magyar statisztikai közlemények — Ungarische statistische Mittheilungen. Pro nás jsou důležité: Új folyam — Neue Folge, sv. I.—III. A magyar sz. korona országainak az 1891 év elején végrehajtott népszámlálás eredményei — Ergebnisse d. in d. Ländern d. heil. ung. Krone am Anfang d. Jahres 1891 durchgeführten Volkszählung, I. rész — I. Theil, Általános népleírás — Allgemeine Demographie; Új sorozat — Neue Serie, sv. I.—II.: A magyar sz. korona országainak 1900 évi népszámlálás eredményei — Ergebnisse d. in d. Ländern d. heil. ung. Krone am Anfang d. Jahres 1891 durchgeführten Volkszählung in d. Ländern d. heil. ung. Krone im J. 1900, I. rész — I. Theil: A népesség általános leírása községenként — Allgemeine Beschreibung der Bevölkerung nach Gemeinden; jen maďarsky: A m. sz. korona országainak 1910 évi népszámlálása, Új sorozat, 42 k., I. rész; A népesség főbb adatai (Hlavnější údaje o obyvatelstvu), Bst, 1912; Az 1920 évi népszámlálás, I. rész: A népesség főbb demografiai adatai (Hlavnější demografické údaje o obyvatelstvu), Bst., 1923.

Poznamenáváme, že procento Slovanů při sčítání z r. 1910 v mnohých osadách silně klesá, ale často se vrací na dřívější výši nejen při sčítání z r. 1919 na Slovensku, nýbrž i při sčítání z r. 1920 v Uhrách.

Měli jsme v ruce sčítání Uher z r. 1900—1920, kdežto sčítání z r. 1880 a 1890 nebylo ani v knihovnách pražských, ani v knihovně university Komenského v Bratislavě. Údaje sčítání z těchto let o některých osadách stolic Bratislavské, Nitrianské, Tekovské a Hontské převzali jsme z Kőrösyho, A Felvidék eltótosodása (Poslovenštění Horního vidieku), Bst, I.—II., 1898. Kőrösy však podává toliko číslice nebo procento Maďarů.

³⁾ O tom se mnoho psalo v rozličných slovanských i neslovanských pracích. Viz na př. To ma š i v s k i j, Uhorski Rusíni v švitli maď. statistiki (Zap. Ševč., LXI., 1903), Pričinki do piznaňa etnogr. teritorii Uhor. Rusi (ib., LXII., 1905) a Vysvětlení k etnogr. mapě Uhor. Rusi (op. c.). Viz taktéž Rozpr., 5.

⁴⁾ To uznávají i sami maďarští statistikové (Lang és Jekelfalussy, op. c., 142). Srov. taktéž poznámky Mišikovvy, Akej viery sú Slováci (Sl. PohI, XV., 1895, 571) a Národopisné pomery na území Spiša (ib., XXIII., 1903, 418), zvláště pak Cz a m b e l o v y, Slovenská reč, 57, pozn. 1, 61, pozn. 2, 64, 79. Rozumí se, že i v mapách pořizených podle těchto údajů zrcadlí se jejich vady. Takové mapy jsou: Le Monnier Sprachenkarte v. Oesterreich-Ungarn, Wien, 1888; Balogh, A népfajok Magyarországon czimű dolgozat térképmellékletei, Bst, 1902; N i e d e r l e, Národopisná mapa uherských Slováků, Praha, 1903, 2. vydání s názvem „Uherští Slováci“. Praha, 1906 atd. Bohužel není sčítání z r. 1919 pro rozlišení Slováků od Karpatorusů nikterak spolehlivější než maďarská sčítání lidu.

Pro ČSR. použili jsme sčítání provedeného na Slovensku z r. 1919, jehož výsledky podává „Soznam miest na Slovensku dľa popisu ľudu z r. 1919“, Bratislava, 1920. Co se týče sčítání z r. 1921, měli jsme možnost upotřebiti výsledků tohoto sčítání ve velmi malé míře, ježto byly v našich rukou kartákové otisky jen pro župy XV. (Bratislavskou) a XVI. (Nitranskou)¹⁾. Otisky pro ostatní župy dostali jsme až po dokončení této rozpravy, nemohli jsme jich tedy pro ni využiti²⁾.

Upozorňujeme, že číslice procent v rubrikách sčítání, za kterou není žádné zkratky (na př. *m.*, *n.*, *rs.*), značí vždy procento Slováků neb Čechoslováků.

Zde musíme odbočiti, abychom vyložili, jak jsme použili statistických publikací o výsledcích sčítání lidu.

Naše číslice udávající procento Slováků při sčítáních lidu v Uhrách v letech 1900—1920 budou se často lišiti od číslic *Baloghových*³⁾ a *Niederlových*⁴⁾.

¹⁾ Laskavostí p. min. rady dra A. Boháče.

²⁾ V pohraničním slovensko-maďarském pásmu se po dvou letech v 17 osadách místo *maďarské většiny* (přes 50 procent) z r. 1919 objevila v roce 1921 většina *československá* (v Hardišti čsl. + rs.); opačně v 9 osadách místo *československé většiny* z r. 1919 objevila se r. 1921 většina *maďarská*.

1. Osady r. 1919 s maďarskou, r. 1921 s československou většinou:

Osady	1919	1921	Osady	1919	1921	Osady	1919	1921
Nem. Grob.	44·0%	52·5%	Ďurkovce..	26·1%	59·3%	Bidovce...	23·4%	70·0%
Čeklýs....	29·9%	79·1%	Maďarovce.	48·2%	82·2%	Vyš. Čáj...	28·6%	62·4%
Šalá.....	40·9%	61·7%	Čankov...	49·9%	71·4%	Salančík...	10·8%	58·8%
M. Cityň...	23·8%	56·5%	M. Krškany	37·6%	69·3%	Šaca.....	35·0%	52·2%
Semer....	2·6%	64·1%	V. Krškany	16·4%	77·2%	Hardište..	33·9%	54·8%
Jásfala....	46·8%	56·8%	Štitník....	23·4%	49·3%			

2. Osady r. 1919 s československou, r. 1921 s maďarskou většinou.

Osady	1919	1921	Osady	1919	1921	Osady	1919	1921
Čechy.....	53·4%	36·3%	Kerestúr..	54·8%	46·4%	Hodkovce..	82·2%	21·6%
Bátorová..	81·7%	39·8%	Mikolčany	75·7%	7·2%	Šemša.....	76·4%	38·1%
Chrastince..	87·4%	15·7%	Novačany..	65·9%	19·3%	V. Toroňa..	66·1%	20·1%

Zvláště překvapuje velký rozdíl v procentech té neb oné národnosti v Semeru, V. Krškanech, Salančíku (Slančík, K. Szaláncz), Chrastincích, Mikolčanech, Novačanech a V. Toroni. Nastaly-li takové národnostní přesuny skutečně či jsou-li to jen „stínové obrázky“ úředních sčítání, to by možno bylo zjistiti jen na místě samém.

³⁾ A népfajok Magyarországon.

⁴⁾ Národnostní mapa Slováků.

U autorů právě jmenovaných jest procento té neb oné národnosti vy počteno z celkového počtu obyvatel každé osady, u nás však je procento Slováků počítáno z celkového počtu *jen křesťanů*.

To je proto, že při úředních sčítáních Uher se v rubrikách rodného jazyka, „mateřského“ (anyanyelv), nikde neshledáváme s jazykem židovským. Židé, jak známo¹⁾, vydávali v Uhrách za svou mateřštinu většinou buď němčinu²⁾ nebo — zvláště v poslední době — maďarštinu, řidčeji slovenštinu, ještě řidčeji ruštinu³⁾.

Zvěšující takto na papíře počet hlavně Maďarů a Němců, židé, vedeni jsouce k solidaritě náboženstvím, společnými hospodářskými zájmy a pradávným zvykem, zůstávají ve skutečnosti Židy, nezapomínají svůj žargon, neasimilují se k okolním národnostem⁴⁾ a sami jich také neasimilují. Nezabývajíce se zemědělstvím a vůbec namáhavou prací, židé nemají vlastního souvislého národního území a žijí jaksí jako kolonisté, stahující se ve větším počtu v tu neb onu osadu podle hospodářských podmínek jejího života.

Proto, počítá-li se procento některé národnosti z celkového počtu všech obyvatel bez vyloučení židů⁵⁾, dává to naprosto nesprávný obraz vzájemných poměrů křesťanských národností.⁶⁾

Vypočítávání procent národností bez vyloučení židů překrucuje skutečnost zvláště tehdy, když je nutno používati číselných dat z rozličných let; židů př bývá totiž mnohem více než křesťanů, a to nejen skutečným

1) Srov. Cz a m b e l, Slovenská reč, 59; T o m a š i v s k í j, Uhorskí Rusini v švitli maď. ur'ad. statistiki, 31, a Etnogr. karta, 190, pozn. 3.

2) Zvláště nedávní vystěhovalci z Haliče.

3) Po sčítání lidu z r. 1900 setkáváme se se židy s ruským rodným jazykem v některých vesnicích ruské části Maramorošské st. Tak na př. ve V r c h. A p š i na celkový počet křesťanů připadalo uniátů 98·9%, ale Rusů 110·6%, ve V. R u n ě uniátů 91·4%, Rusů 102·2%.

4) S řídkými výjimkami, a to ještě jen při změně víry.

5) Počet židů musíme hledati v rubrice náboženství — *izraeliti*.

6) Příkladů možno uvést bez počtu. Přestaneme na třech ze slovenského a na dvou z karpatoruského území podle sčítání z r. 1900: D. K u b í n (Orav. st.): Podle prof. N i e d e r l e je v něm toliko 59·5% Slováků. Podle sčítání z r. 1900 z úhrnného počtu 1674 jest lidí slovenské řeči 997, maďarské 359, německé 298, *izraelitů však 394*. Po odečtení 394 z úhrnného počtu 1674 zůstává 1280 křesťanů, t. j. Slováků, Maďarů a Němců, Slováků tedy ne 59·5%, nýbrž 77·9%. — N á m e s t o v o (Orav. st.): Podle prof. N i e d e r l e Slováků 82%. Podle sčítání z úhrnného počtu 1791 jest lidí slovenské řeči 1469, maďarské 119, německé 193, *izraelitů 279*. Počet křesťanů tedy 1512, z nich Slováků 97·2%. — S e r e d (Brat. st.): Slováků jest, neodečteme-li izraelity, 67·7%, po odečtení 85% atd. — V M a r a m o r o š s k é s t. v N i ž. K o l o č a v ě jest podle Tomašivského Karpatorusů 85·5%, v M a j d a n c e 62·4%, *rozdíll jest 23·1%*; Majdanka jeví se více než z třetiny německou. Ale ve skutečnosti, odečtou-li se izraelité, jsou obě osady skoro stejně ruské: v Niž. Koločavě jest 99·1% Karpatorusů, v Majdance 94·6%. V N i ž. S t u d e n ě m jest podle Tomašivského 84·3% Karpatorusů, v T o r u n i 67·6%; po odečtení izraelitů jest v Niž. Studeném Karpatorusů 99·4%, v Toruni 97·2% atd.

množením, ale — asi již v minulosti a později ještě více — i přistěhováním, šířícím se *naprosto nestejněměrně* v jednotlivých okresích a v jednotlivých osadách každého okresu.

Ke konci XVIII. st. bylo židů v Uhrách poměrně málo¹⁾. V XIX. st. se počet jich vytrvale a důsledně *zvětšuje* a silně předčí přírůstek všeho ostatního obyvatelstva. Uvedeme zaokrouhlené číslice o Uhrách samých (s Vojenskými Hranicemi, ale bez Sedmihradska, Chrvatska a Slavonie):

Rok	Všechno obyvatelstvo	Židé	%
1785—1787 ²⁾	7,900.000	75.000	0·95
1805 ³⁾	8,700.000	128.000	1·47
1840 ⁴⁾	11,367.000	242.000	2·14
1880 ⁵⁾	11,645.000	595.000	5·11
1900 ⁶⁾	14,312.000	772.000	5·93
1910 ⁶⁾	15,586.000	847.000	5·43

Zvláště rychle přibývalo židů v slovenských a ruských stolicích sousedících s Haličí: „Wahr ist es, dass nach Ungarn jährlich auch Fremde, besonders polnische Juden, in bedeutender Zahl einwanderten und die *nordlichen* Comitate — — so zu sagen *überfluthen*.“⁷⁾ Roku 1785 bylo v Oravské stolici 115 židů, r. 1840 již dvacetkrát tolik — 2.338⁸⁾.

Srovnej projevy na sněmech poslanců Užanské stolice r. 1802: „Schon jeder 15-te Mensch ein Jude seyn soll“, a Berežské r. 1808: „Cum in illis praeprimis comitatibus, qui *cum Poloniae regno collimitanei* sunt, *omnem fere angulum inundaverint numerosae Judaeorum familiae*“⁹⁾.

V článku C. R. „Marmaroscher Gespanschaft“¹⁰⁾ se čte: „*Einst kannte man hier gar nicht, was ein Jude sei, bis sie sich auch hier, jedoch in geringer Zahl, ansiedelten, und endlich seit einigen Jahren ihre Anzahl sich ausserordentlich vermehrte*“¹¹⁾

1) Ale i v první polovině XVIII. st. stěžuje si M. Bél na židovské přistěhovalce z Haliče: „Hac praecipue aetate magna copia (Judaeorum gentis) subinde ex Polonia, eius regni veste indutum, huc adventat et variis quaestibus non sine miserae plebis dispendio in omnibus oppidis, passim et vicis convalescit“ (Notitia Com. Zempléniensis).

2) Kombinujeme číslice Fényesovy v jeho Statistik, I.

3) Schwartzner, op. c., 2. vyd., I., 112, 144.

4) Fényes, Zeměpis.

5) Lang és Jekelfalussy, 156—163.

6) Sčítání.

7) Fényes, Statistik, I., 94.

8) L. c.

9) Schwartzner, op. c., 148—149.

10) Vaterländ. Blätter, J. 1819, No 49—59 (Csaplovics, Archiv d. Kön. Ungarn, Wien, 1821, II., 401).

11) Viz též Fényesův Zeměpis, IV., 401.

Níže uvedené tabulky jasně ukazují, jak značně převyšoval vzrůst židovstva v sedmi východních stolicích¹⁾ vzrůst obyvatelstva křesťanského. U Bidermannu jsou uvedena číselná data o celkovém počtu obyvatelstva v stolicích Zemplínské, Maramorošské, Užanské a Šarišské z r. 1787, Berežské (spolu s Ugočskou) z r. 1777²⁾ a počet židů z r. 1783³⁾. Číslice z konce třicátých let vyjímáme z Fényese⁴⁾, číslice z roku 1900 a 1910 ze sčítání.

V letech 1783—1787.

Stolice	Celkem	Židů	%
Spišská	?	353	?
Šarišská	142.112	1.576	1·11
Zemplínská	209.861	4.074	1·94
Maramorošská	86.118	1.769	2·05
Užanská	58.137	1.460	2·51
Berežská	47.750	1.336	2·90
<hr/>			
Úhrnem ⁵⁾	541.978	10.251	1·88

V třicátých letech XIX. st.

Stolice	Celkem	Židů	%
Spišská	180.083	1.405	0·77
Berežská	109.632	3.362	3·07
Ugočská	41.455	1.419	3·42
Šarišská	182.817	6.550	3·58
Maramorošská	154.461	7.650	4·95
Zemplínská	274.685	14.619	5·32
Užanská	105.584	5.627	5·33
<hr/>			
Úhrnem	1,048.717	40.632	3·87

¹⁾ O západních stolicích nemáme té doby po ruce dat.

²⁾ Die ungar. Ruthenen, I., 5, pozn. 2.

³⁾ Op. c., I., 131.

⁴⁾ Op. c.

⁵⁾ Bez Spišské st.

R o k u 1900.

Stolice	Celkem	Židů	%
Spišská	172.031	7.234	4·20
Šarišská	174.470	12.262	7·03
Zemplínská	327.993	31.533	9·61
Užanská	153.266	16.776	10·14
Ugočská	83.316	10.566	12·68
Berežská	208.589	21.052	13·93
Maramorošská	309.598	56.006	18·09
Úhrnem	1,429.323	163.429	11·44

R o k u 1910.

Stolice	Celkem	Židů	%
Spišská	172.867	7.475	4·32
Šarišská	174.620	12.323	7·06
Zemplínská	343.194	33.041	9·62
Užanská	162.089	77.587	11·09
Ugočská	91.755	11.850	12·91
Berežská	236.611	33.660	14·23
Maramorošská	357.705	65.694	18·37
Úhrnem	1,538.841	241.630	15·70

V sedmi severních a severovýchodních stolicích znásobil se tedy od roku 1787 do konce třicátých let XIX. st. počet křesťanů *dvakrát*, počet židů *čtyřikrát*, za posledních 70 let počet křesťanů *méně než jeden a půlkrát*, židů však zase *čtyřikrát*. Ke konci XVIII. st. bylo procento židů¹⁾ od 1·11% do 2·9%, v třicátých letech od 3·07% do 5·33%, r. 1900 od 7·03% do 18·09%, r. 1910 od 7·06% do 18·37%.

Kdežto v celých Uhrách do konce XVIII. st. do r. 1910 stoupl procento židů z 0·95 na 5·39%, vzrostlo v slovensko-ruských stolicích z 1·88% na 15·70%.

Při sčítání lidu v ČSR. z r. 1919 a 1921 se náš způsob, jak vy počítavati procento Slováků, nehodí: po převratu se totiž část židů, někdy dosti značná, začala hlásiti k národnosti československé a při

¹⁾ Kromě Spišské st.

sčítání z r. 1921 i k národnosti židovské (hlavně sionisté). Proto bylo v našich tabulkách počítáno procento Čechoslováků r. 1919 a 1921 z celkového počtu obyvatelstva.¹⁾

Vraťme se teď k úředním publikacím.

Zaslouženému uznání těší se práce C. k. ředitelství administrativní statistiky²⁾, jehož přednostou od r. 1841 byl K. Czoernig³⁾.

R. 1841 bylo přikročeno ke sbírání materiálu pro národopisnou mapu⁴⁾. Práce byla prováděna co nejsvědomitěji.

Pro rakouské země byly údaje dodávány místní administrativou podle vzorů a předpisů sestavených ředitelstvím, pro Uhry však, podle tehdejších politických poměrů, přestalo ředitelství původně jen na použití církevních schematismů. Získané výsledky byly zaznamenány barvami do 306 map. Co se týče území, jež se zdály pochybnými, zvláště národnostních ostrovů, krajin se smíšeným obyvatelstvem a také osad, jež ležely na národnostních hranicích, prováděla se pečlivá, někdy několikrát opakovaná revise, a bylo-li nutno, byli vysíláni znalci-odborníci. Na vše to bylo třeba sedmi let.

R. 1848 byla zhotovena předběžná Národopisná mapa; její revise trvala zase sedm let. Od r. 1850 bylo možno i v Uhrách získávat zprávy od administrativy, přibrány byly výsledky sčítání z r. 1851 a činěny dotazy u jednotlivých osob z rozličných krajů říše, jejichž nával do Vídně se na počátku padesátých let obzvláště zvětšil. Konečně k r. 1855 byla mapa úplně hotova, ještě jednou prohlédnuta, a protože bylo uznáno, že vše jest v pořádku, byla toho roku také vydána.

Kromě svědomitosti vyznamenává se práce Czoernigova také nestranností. Vytknuv si za cíl sestavit *ne Sprachen-Karte*, nýbrž *Ethnographische Karte*, zaznamenával Czoernig *ne obcovací jazyk*⁵⁾ obyvatelstva, nýbrž *národnost*; mnohé osady Čech a Moravy, jejichž obyvatelstvo je národnosti české, ale používá převážně němčiny, byly proto na předběžné mapě označeny jako německo-české, na definitivní mapě jako české. V Banátě, Vojvodině a Istrii, s jejich pestrým národnostním složením, chodily zvláštní komi-

¹⁾ Tím se ovšem vnáší do naší rozpravy jakási nedůslednost, ale bylo by mnohem více nesprávné, kdybychom zvětšovali počet Maďarů o židy maďarského jazyka.

²⁾ Přetvořeno z dřívější c. k. statistické kanceláře.

³⁾ K. v. Czoernig, *Ethnographische Karte der österreichischen Monarchie*, Wien, 1855 a *Ethnographie der österreichischen Monarchie*, herausgegeben durch die k. k. Direktion der administrativen Statistik, Wien I., 1857, II.—III., 1855.

⁴⁾ Mimo jiné odevzdal Czoernigovi své přípravné kartografické práce (chystané pro „Slovanský národopis“) Š a f a r í k (*Ethnographie*, I., Vorrede, VI.). Vše další čerpáme z téže předmluvy a ze zprávy Czoernigovy, již podal vídeňské Akademii věd: Ueber die Ethnographie Oesterreichs (*Sitz.-Ber. d. Wien. Ak., phil.-hist. Cl. XXV., 277—307*).

⁵⁾ *Umgangs-Sprache*, jak tomu bylo pravidlem při sčítáních v Předlitavsku.

se a osoby znalé místních jazyků do osad vyšetřovat. Pečlivě se zaznamenávaly i národnosti, které byly v té neb oné osadě menšinou. Každá menšina (pokud nečinila méně než $\frac{1}{5}$ všeho obyvatelstva) byla uvedena buď na mapě smluvenými barvami, nebo v textu „Ethnographie“.¹⁾

V takovém obtížném díle jsou ovšem možné omyly, ale celkem se údaje Czoernigovy pokládají za materiál znamenitý²⁾. Poznamenáváme jen, že ve smíšených slovensko-maďarských a slovensko-ruských částech stolic Nitranské, Tekovské, Abaújské, Tornánské, Boršodské, Šarišské, Zemplínské a Užanské složitost kartografického označení barvami činí často obtížným určit národnosti osad, zvláště těch, které na mapě nejsou vyznačeny³⁾.

Mimo to, jak je to viděti z naší rozpravy, v dosti častých případech jsou údaje mapy Czoernigovy o *Uhrách* netoliko pochybné, ale i nepravděpodobné. Pro tehdejší nepřiliš klidnou náladu Uher (po r. 1848—9) bylo asi i sčítání z r. 1851 provedeno nedosti přesně a nestranně, a také revise mapy vysíláním komisí nebyla možná.

Statisticko-demografické práce soukromých osob.

V pracích soukromých osob musí se arci očekávati větší počet omylů a nesprávností než v publikacích úředních. Soukromé osoby jednak nevládnou takovými prostředky ke sbírání a revisi údajů, jednak nemají té mravní odpovědnosti jako vládní ústavy, které jsou povinny jednati „sine ira et studio“. Větší význam mají zprávy soukromých osob o těch částech kraje, které ony samy osobně znaly nebo o nichž nabývaly zpráv od místních obyvatel.

Pro badání o stavu národností v *Uhrách* v první polovině XVIII. st. mají, jak známo, důležitější význam práce M. B é l a, hlavně jeho „*Notitia Hungariae novae historico-geographica*“.

M. Bélovi, jeho životopisu a charakteristice jeho vědecké činnosti jest věnován úvod našeho vydání „*Tractatus de re rustica Hungarorum a Notitia Hungariae novae. Excerpta*“⁴⁾. Zde jest uveden seznam jeho vydaných

¹⁾ I. Allgemeine Ethnographie, 23—74.; II. a III. svazek, zpracovaný nejprve Häuflerem, potom Feilem, mají zvláštní význam pro historickou demografii Uher.

²⁾ Sr. T o m a š i v s k i j, Etnografična teritorija Uhor. Rusi (Zap. Ševč., LXVII., 1903) a vysvětlivky k jeho mapě.

³⁾ Sr. K l i m a, Rusko-slovenská hranice na východě Slovenska (Slov. Přehl., IX., 1906—1907, 120).

V své rozpravě jsme zkratkami: m. ú., sl. ú., m. sl. ú. atd. (t. j. maďarské, slovenské, maďarsko-slovenské atd. území) označovali osady, které nebyly zapsány do mapy Czoernigovy, ale které podle svého zeměpisného umístění měly v tom neb onom území ležeti. Někdy to nebylo možno určit, a tu jsme v rubrice (?) dávali otazník:?

⁴⁾ Praha, 1925 (viz výše). Viz taktéž A. P e t r o v, M. B é l a jak jej oceňují současníci a potomci (Slavia, 1928, No 1).

Notitií, krátký popis některých Notitií nevydaných¹⁾ a popis traktátu „De re rustica“; dále jsou otištěny výňatky z Traktátu a z Notitií stolic Sabolčské, Zemplínské, Šarišské, Abaújské a Berežské, poskytující materiál o Slováčích a Karpatorusech.

Za svého pobytu v Budapešti r. 1923 a 1924–25 jednak jsme doplnili dřívější výpisky z Notitií, jednak jsme si pořídili výpisky nové z jejich rukopisů²⁾ v knihovně Národního musea v Budapešti³⁾, námi dříve nepoužitých. Rukopisy ty jsou:

a) *Notitia historico-geographica comitatus Arvensis*, a G. Gyurikovits⁴⁾ descripta, sign. fol. lat. No. 3782, 127 ll.

b) *Notitia comitatus Békésiensis*, sign. fol. lat. No. 297, 9 ll. (68–76).

c) *Notitia comitatus Borsodiensis*, sign. fol. lat. No. 3369, 36 ll.⁵⁾

d) *Notitia comitatus Csongrádiensis*, 2 kopie: sign. fol. lat. No. 3626, 20 ll. a No. 3627, 22 ll.

e) *Notitia comitatus Strigoniensis*, a Gyurikovits descripta, sign. fol. lat. Nr. 3780, 45 ll.

f) *Notitia comitatus Trenchiniensis*, dochovaná v 5 rukopisech in folio: No. 269 a No. 273 (v obou spolu s *Notitia c. Sárosiensis*), N. 275, 88 ll., No. 3364, 129 ll. a No. 3781, 132 ll. (obě tyto kopie jsou opsány Gyurikovitem).

g) *Notitia comitatus Veszprémiensis*, 2 kopie: sign. fol. lat. No. 297, 26 ll. (29–54), bez konce, a fol. lat. No. 277, toliko zlomek.⁶⁾

¹⁾ Stolic Sabolčské, Zemplínské, Ugočské, Maramorošské, Šarišské, Báčsko-Bodrožské a Berežské.

²⁾ Větší část výňatků jest uvedena na příslušných místech této rozpravy. V příloze No 2 otiskujeme výňatky z „*Membrum politicum. De incolis*“ Notitií stolic Oravské a Trenčanské; o těchto stolicích jsme se v rozpravě nezmiňovali.

³⁾ Bohužel se nám nepodařilo zajeti do Ostrihoma, kde v knihovně uherského primasa jsou uloženy Bélyovy Notitie skoro všech uherských stolic v původních rukopisech.

⁴⁾ G. Gyurikovits se narodil r. 1786 v Ivanovcích v Trenčanské st. (4. okr., blízko Beckova), větší část života ztrávil v Prešporku (Bratislavě), kde byl přísedícím (assessorem) směnečného soudu. Napsal mnoho historických prací. Byl zvolen dopisujícím členem Maďarské akademie věd a shromáždil bohatou sbírku knih, rukopisů a jejich opisů; sbírka ta byla potom získána Národním museem. † 25. června r. 1848 (Szinyei, Magyar írók).

⁵⁾ Na konci rukopisu jsou listy přehozeny; správný pořad jest: 30, 33, 31, 32, 34.

⁶⁾ Známý autor prací o historickém zeměpise Uher, Th. Ortway, v své brožuře „Bél M., De servitute hungarica czimű kiadatlan kézírata a primási könyvtárban“ (Bélův nevydaný rukopis „De servitute hungarica“ v primasově knihovně), Pest, 1868, 37 str., podává zprávy o této i nyní ještě nevydané práci Bélyově a výňatky z ní. Rukopis obsahuje Prooemium, XVIII. kapitol a Conclusio. První se o něm zmiňuje J. Ch. Engel ve „Vorläufige Bemerkungen über ungar. Geschicht-

Pro správné ocenění hodnověrnosti Bélových Notitií nebylo dosud vykonáno nic. Jeho Notitie se těší jaksi tradičně velké autoritě. Vskutku, kdo je sezná, dostává k nim důvěru; zvláště podmaňuje neobyčejná pracovitost autora, jenž přes obtížné okolnosti své doby¹⁾ nashromáždil obrovský a jistě původní historický archivní materiál. Ale odkud čerpal Bél zprávy pro zeměpisnou a národopisnou část svých Notitií? Nad touto otázkou se dosud nikdo nepozastavil²⁾.

Nemůžeme vzít na sebe obtížný úkol řešiti ji, jak pro nedostatek času, tak i proto, že je k tomu třeba ještě vynajítí materiál, o němž se neví, jaký jest a kde jest. Ale protože se nám podařilo naléztí rukopis jakéhosi Anonyma, jehož Bél patrně použil pro jeden svazek Notitií, pokusíme se vyvoditi závěry ze srovnání těchto dvou rukopisů.

Nejprve uvedeme své apriorní úvahy.

Je známo, že Bél cestoval po Uhrách³⁾, jednak aby sbíral archivní dokumenty, jednak aby se obeznámil se zeměpisem a vůbec s tehdejšími stavem Uher; zvláště jej zajímaly národnostní poměry. Ale stěží mohl Bél, ještě k tomu vázaný povinnostmi svého úřadu jako farář, věnovati cestování tolik času, aby se obeznámil *osobně se všemi kouty Uher*⁴⁾. Bél mohl na místě zjistiti *povšechný stav* národnosti v té neb oné stolici, ale nemohl ovšem probadati národnostní poměry v *každé jednotlivé osadě*⁵⁾. Co se týče těchto osad, byl odkázán na zprávy, jichž se mu dostávalo od místních lidí. A vskutku víme, že s počátku sbíral podobné zprávy od svých žáků⁶⁾, že si potom mnoho depisoval s místními kněžími, učiteli, geometry, stoličními úředníky atd., že posílal osoby se zvláštními instrukcemi a konečně že někdy ukládal některým osobám popsání jejich bližšího okolí⁷⁾— tak podle Barholomaieidesa, Notitia comitatus Gömöriensis, jakýsi J. Lani r. 1731 sepsal pro Béla Notitii této stolice⁸⁾.

V knihovně Maďarské akademie věd jest nevelký⁹⁾ sešitek in 4^a, sign. Ak. Tört., 4r., 180 szám, „Anonymi auctoris Descriptio comita-

forschung u. Geschichtschreibung“ (na počátku své Geschichte d. ung. Reichs, Wien, 1813). Zde uvádí Engel výňatek z vlastního Compendia (Wien, 1812): „Von ebendemselben (M. Bél) befindet sich in der Primatialbibliothek eine sehr wichtige: Dissertatio de servitute hungarica eorum, quos Jus consuetudinarium Jobbágyones vocat“ (to jest vlastně záhlaví první kapitoly).

¹⁾ A. Petrov, op. c., 8; Nár. mapa, 6, pozn. 4.

²⁾ A vůbec všichni spokojili se citováním zpráv z Béla, jichž potřebovali, ale nikdo nepomyslel na to probadati Notitie úplně (i s rukopisnými) a podati o nich kritický posudek.

³⁾ A. Petrov, op. c., 3, pozn. 2; 4, pozn. 2.

⁴⁾ Zvláště při stavu cest a dopravních prostředcích té doby.

⁵⁾ Mimo ty, které navštívil osobně; těch však, rozumí se, bylo poměrně málo.

⁶⁾ Op. c., 3.

⁷⁾ Op. c., 5 a pozn. 2.

⁸⁾ Op. c., 5, pozn. 1.

⁹⁾ 36 ll.

tus Borsodiensis, anno 1730 adornata“.¹⁾ Celý rukopis je psán stejnou rukou, písmo jest velmi čitelné a jasné. Na okraji jsou uvedeny jinou rukou při jednotlivých osadách rozličné doplňky, ponejvíce výpisky ze stoličních protokolů, týkajících se těchto osad²⁾. *Descriptio* je sestavena úplně podle plánu *Bélových Notitií*. Na začátku rukopisu nacházíme poznámku jakéhosi Jos. Podhraczkého s datem: „Miskolczini, die 20. Jan. 1842“, pod záhlavím „Pro memoria“; pak: „Když jsem prohlížel „Tabularium provinciae Borsodiensis 17/I. 1842“, byla mi přinesena archivářem G. Kissem „Anonymi Comitatus Borsodiensis Descriptio, quam is, ut e praefixo — — Memoriali“³⁾ colligere licet, ad typum aut certe, quod veri est similis, pro M. Bél Hungaria nova paravit; aetas enim manuscripti ad ea tempora refertur, quibus M. Bél edendae Hungariae novae consilium coepit“. Kromě toho Anonymus prý vzpomíná podžupana Borsiho, který byl v tomto úřadě r. 1717—1734. „Caeterum haec copia dumtaxat Epitome est Anonymi operis“.⁴⁾

Druhý předpoklad Podhraczkého je pravdivý: *Bél* vskutku použil *Descriptio Anonymovy*.

Uvedeme nejprve texte en regard *povšechnou část* (pars prior generalis) obou rukopisů.

A n o n y m.

*Hodierni comitatus incolae maxima sui parte Hungri sunt,*⁵⁾ quibus *intersunt Germani*, Slavi et Rutheni.⁶⁾ Multi tamen venerunt ex iis, qui trans Tibiscum, partim vero qui circum Danubium incolebant, praesertim bello civili Rákóczyano sopito. Slavi complures vicos iam insederunt. Ceterum nullus fere

B é l.

§ 1. (Dějiny stolice. Její zpusťování Tatary. Nové osídlení Maďary a Slováci.)

§ 2. *Hodierni comitatus incolae partem maximam tuentur gente hungarica*³⁾ — —. Neque desunt, quorum maiores slavica origine degenerarunt in Hungaros — —

§ 3. *Intersunt passim Hungaris et Germani*, pauci tamen et quos nonnisi aetatis huius migratio in unum alterumve locum impressit.

§ 4. *Slavorum gens*, uti alias, hoc etiam comitatu in dies magis augetur. *Complures vicos iam insederunt*, qui adhuc steterunt

¹⁾ O tomto roku zmiňuje se dvakrát i v textu při popisu městysů Diós Győru a Miskolcze (Miškovce).

²⁾ Těch jsme použili v poznámkách o osadách Boršodské st.

³⁾ „Memorial“ v rukopisu schází.

⁴⁾ Tento rukopis není tedy originál, nýbrž zkrácený opis.

⁵⁾ Ležatým písmem označujeme slova a věty u Anonyma a u Béla doslova shodné, proloženým věty stylisované jinak.

⁶⁾ „Rutheni“ schází u Béla.

pagus est, oppidum nullum, quibus non immisti Slavi reperiantur. Eorum ergo societate Hungari, qui nihil olim oris slavici sciverunt, hodie iam expedite multi loquuntur.

desolati. Ceterum nullus fere pagus est, oppidum nullum, quibus non immisti Slavi reperiantur. Eorum ergo societate Hungari, qui nihil olim oris slavici sciverunt, hodie iam expedite multi loquuntur, multi quoque ob eam causam liberos etiam curant in sermone eo institui. Sed et Slavi omnes contendunt, hungarice ut sciant loqui; praesertim qui mixti cum Hungaris degunt, affinitate pro Hungaris reputantur. Sed neque differunt multum, quum et rei rusticae studio incumbant et tota re familiari vestituque Hungaros imitantur. Miscent etiam connubia Slavis Hungaras inprimis ductantibus.

Jak vidět při srovnání obou textů, použil Běl v této *povšechné* části Descriptio *naprosto samostatně*, jakožto jednoho ze svých pramenů. Část textu Descriptio Běl vypustil¹⁾, část převzal doslova, jen tu a tam jinak stylisoval. Rozděлил výklad na §§, jak to je provedeno u něho ve všech Notitiích; přidal úplně nový § I o dějinách stolice a o jejím osídlení Maďary i Slováky; § IV doplnil důležitými faktickými zprávami o vlivu Slováků na Maďary a naopak.

Naprosto něco jiného vidíme ve *speciální* části (pars II. specialis). Zde uvedl Běl skoro doslova text Descriptio²⁾: a) pořad okresů a v každém okrese pořad osad jest u Béla i v Descriptio *úplně totožný*; b) názvy osad *také*³⁾; c) u mnohých osad 1.—3. okresu a u žádné osady 4. okresu (Sz. Péterského) *není u Anonyma uvedena národnost obyvatel, nýbrž jen jejich náboženství*, u Béla *rovněž*; d) zprávy Anonymovy o ostatních 24 osadách opakoval Běl *téměř doslovně*⁴⁾. Podstatné změny nacházíme jen u F. Zsóczy: A n. „vicus ex Hungaris et Ruthenis mixtus“, Běl „vicus ex Hungaris et Slavis mixtus“⁵⁾).

A tak tento jediný případ, kdy máme po ruce *originál*, jehož Běl použil, *úplně potvrzuje naše apriorní předpoklady*:

¹⁾ Věta, odkud přišli osadníci: „Multi tamen (!) venerunt“ atd., je vskutku nepodařená; vztahuje se vlastně na Maďary, ale podle kontextu na všechny národnosti dříve uvedené.

²⁾ Srovnávací tabulka by zabrala mnoho místa; doufáme, že čtenář našim slovům uvěří.

³⁾ Toliko m. „Zsóczy“ Běl napsal správně „Zsóczy“ (t. j. Žolča).

⁴⁾ Tu a tam jsou stylistické změny: Keletseny — A n. „colonia slavonica“, Běl „colonia slavica“; Görmöly — A n. „incolitur a“, Běl „incolunt eum“; Szendrő — A n. „incolae advenae sunt, post turcicam vastitatem huc demigrantes“, Běl „incolae advenae sunt maioribus ipsorum post tumultus et turcicas vastationes huc deductis“; a t. p.

⁵⁾ Ještě u Szegedu — A n. „Rutheni“, Běl „Ruszi“.

1. V *povšechné* historické a národopisné části Notitie postupoval Běl, jak uznal za dobré. Měl mnohem více jak povšechných faktických zpráv, tak i rozsáhlého dokumentárního materiálu než jeho spolupracovníci, měl široký vědecký obzor a kritický cit. Na povšechné části Notitie náleží tedy Bělovi *plné autorské právo*.

2. Ve *speciální* části musil však Běl důvěřovati svým spolupracovníkům a jeví se tu převážně *ne* autorem, nýbrž *redaktorem*. Ovšem i ve speciální části Notitie mohl Běl prováděti změny a doplňky jednak podle toho, že osobně znal tu neb onu osadu¹⁾, jednak podle zpráv jiných svých dopisovatelů.

Konečné rozhodnutí o podílu účasti Bělovy při Notitiích bude záviseti na objevení jiných podobných Descriptiones použitých Bělem.

Bylo by velmi žádoucí, aby se někdo z vědeckých pracovníků podjal *speciálního badání o životě a vědecké činnosti Běla*, tohoto vynikajícího představitele slovenského národa, aby *sebral data pro Běliv životopis* a také to, *co ještě zbylo z jeho rozsáhlé korespondence, aby probadal originály a opisy jeho prací*, a aby *zjistil původní Bělovské jejich znění*. To by bylo nejen důležité pro vědu, ale bylo by to také zaslouženou odměnou velkému pracovníkovi od jeho potomků.

Z pozdějších prací máme zprávy o národnosti obyvatelů osad v *celých Uhrách* u Korabinského, Vályiho a Fényese,²⁾ o národnosti obyvatelů v osadách *jednotlivých stolic* u Fejerváryho (stol. Šarišská), Szirmaye (stol. Zemplínská) a Bartholomaeidesa (stol. Gemerská a Malohontská).

J. Korabinský,³⁾ Geographisch-historisches und Producten Lexicon von Ungarn, mit einer Postkarte, Pressburg, 1786 (6+14+858+28, in 8°).

¹⁾ A také podle archivních dokumentů, které sebral, hlavně o dějinách osad a o zemských rodinách, které v nich měly statky.

²⁾ Nagy, Notitiae politico-geographico-statisticae Regni Hungariae partiumque adnexarum (Budae, I.—II., 1828—1829), udává jen počet lidí rozličných vyznání v každé osadě (často m. romano-catholici et graeco-catholici toliko: catholici); národnost obyvatelstva Nagy nezaznamenává. Hornyanský, Geographisches Lexikon d. Kön. Ungarn u. d. serb. Woiwodschafft mit d. Temesch. Banate (Pest, 1857), o národnosti obyvatelstva opakuje jen zprávy Fényesovy, k tomu s mnohými chybami. Ostatní statistické práce mají ještě menší význam.

³⁾ Jan Matěj Korabinský narodil se r. 1740 v Prešově, a vychodiv evangelické lyceum v Prešporce (Bratislavě), stal se kartografem z povolání; vedl obchod s knihami, cestoval mnoho po Uhrách, sbíraje materiál pro své práce, a udržoval za tímž účelem obsáhlou korespondenci (Szinnyei, Magyar írók és élete). Kromě toho použil rozličných starých a nových prací, kterých však jménem neuvádí (Předmluva). Kromě tohoto Lexikonu byly Korabinským ještě sestaveny a vydány: Geographisches Lexicon von Croatien, Dalmatien u. Slavonien, Wien, bez udání roku; totéž maďarsky, 1789; Neue und vollständige Beschreibung d. Königreichs Ungarn, Wien, 1804; Atlas Regni Hungariae portatilis, Pressburg, 1804—60 il, 20×13 cm (Havass, Magyar földrajzi könyvtár, Budapest, 1893). Mapy jsou

Obsah Lexikonu je neobyčejně rozmanitý. Vypisují se v něm zeměpisná poloha každé osady, národnost obyvatel, kostely rozličných vyznání, rozloha a jakost půdy, jména zemanů-statkářů, přírodní bohatství, obchod a průmysl, mrav a zvyky¹⁾, krátké dějiny jednotlivých osad a rozličné pamětihodnosti a pod. Na konci jsou dva seznamy místních názvů: první německý, druhý slovenský, srbochrvatský a rumunský. Názvy, i maďarské, jsou podány pravopisem německým²⁾ a jsou často znetvořeny. K Lexikonu jest přiložena mapa Uher, 40×34 cm.³⁾

Určení národnosti a náboženství obyvatelstva, což nemělo pro Korabinského zvláštního významu, jest v mnohých případech zřejmě chybné⁴⁾, ale hledíce k poměrné starobylosti jeho Lexikonu, nepokládali jsme za zbytečné zařaditi do tabulek i jeho údaje.

A. V á l y i⁵⁾, Magyarország leirása (Popis Uher), Bst., I(18+702+2), II(38+736), III(6+688), 1796—1799. Je to takový zeměpisný slovník jako dílo Korabinského se stejně rozmanitým obsahem a pokládá se za právě tak důležitý a spolehlivý pramen. Podle Sz i n n y e i e⁶⁾ „zeměpisný slovník Valyiův byl počátkem podrobného badání o Uhrách“⁷⁾.

Jen pro tuto pověst Slovníku Vályiova pokládáme za nutno zmíniti se o něm několika slovy; ve skutečnosti *nezaslouží důvěry žádné*, alespoň co se týče zpráv o národnosti obyvatel. Bohužel jsme měli trpělivost probadati Slovník Valyiův od začátku do konce. Je v něm mnoho chyb v názvech osad, zvláště slovanských; jedna a tatáž osada, jenže s trochu změněným názvem, jest u něho uvedena dvakrát, třikrát i vícekrát, jakožto několik osad

provedeny sice drobným tiskem, ale velmi zřetelně, na některých jsou seznamy místních názvů rusky, rumunsky, slovensky atd. Výtisk atlasu jest v slovanském oddíl I. oddělení knihovny Akademie věd v Petrohradě, sign. Petr. 130.

¹⁾ M. j. upozorňujeme na velmi zajímavé poznámky o *srbské „zadruze“* a o *srbských epických písničkách* při popsání Subotice-Marientheresienstadtu (poznámky ty byly vydány námi, Mat., VI., 238—240).

²⁾ Lexikon byl určen pro cizince, kupce a učence; Korabinsky je chtěl povzbuditi k návštěvě Uher, odhaliv bohatství své vlasti a rozptýliv předsudky proti ní (Věnování).

³⁾ Sestavena byla podle tištěných a rukopisných map uvedených v Předmluvě.

⁴⁾ Tak na příklad jsou tyto, koncem XVIII. st. beze vší pochyby ruské vesnice, uvedeny jako rumunské: Kusnyicza, Lipcse, Lipcse-Polyána, Roszuska — z Maramorošské stolice, K. a N. Almás — z Berežské. Mnohé vesnice rozličných stolic na zcela ruském území jsou u Korabinského maďarské. Takové jsou u Korabinského chyby i stran osad slovenských a maďarských (viz Rozpr., passim).

⁵⁾ A. V á l y i narodil se r. 1764 v Miškovci (Miskolcz, Borš. st.) a byl od r. 1792 profesorem maďarštiny a maďarské literatury na peštské universitě. † 2./XII. 1801. Vályi cestoval mnoho po Uhrách, kreslil pohledy na města a zámký a rýsoval jejich plány. Když vydal I. svazek, rozeslal jej s dotazníky rozličným úředním osobám; prosil o opravu, doplnění a vyplnění dotazníků. Činil o tom oznámení i v novinách (Sz i n n y e i J., Magyar írók, a Předmluva k II. svazku Slovníku Vályiova).

⁶⁾ Op. c.

⁷⁾ Proč ne Slovník Korabinského?

naprosto rozličných, někdy dokonce s jinou národností obyvatel. Často není vůbec vyznačena národnost obyvatel, nýbrž jen náboženství, anebo tam stojí nic neznačící slovo, „elegyes“ (smíšená). U mnohých osad údaje Vályiovy o národnosti obyvatel naprosto odporují všem ostatním zprávám a jsou zřejmě chybné¹⁾. Kromě toho jsou i jeho výrazy na označení národnosti velmi nepřesné: „tót“ znamená u něho „Slovák“, „Slovinec“ a vůbec „Slovan“, proto asi mnoho osad ruských v stolicích Šarišské, Zemplínské, Užanské, Berežské, Maramorošské a Ugočské má u něho název „tót falu“; „orosz“, označuje i národnost i víru (pravoslavnou, resp. uniátskou), proto asi mnoho osad rumunských a srbských jest u něho „orosz falu“. Hledíc k tomu uznali jsme za nemožné slovníku Vályiova použití²⁾.

Mnohem větší význam než Slovníky Korabinského a Vályiho mají spisy Fényesovy:

Fényes E.³⁾, Magyarország s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapottja statistikai és geographiai tekintetben (Nynější stav Uher i partium adnexarum po stránce statistické a zeměpisné⁴⁾). I-VI,⁵⁾, Pest, 1836—1840. „Zeměpis“ obsahuje kromě vlastních Uher Chrvatsko a Slavonii, Vojenské Hranice a část Sedmihradská;

¹⁾ Pokládáme za zbytečné uváděti nescíslné příklady podobných omylů a nepřesností, ač většina jich je v našem opise poznamenána.

²⁾ Jen něco zasluží pozornosti: a) Většina pramenů uvádí *polské* osady na Slovensku jako *slovenské* (u Béla se mluví o přítomnosti *Poláků* v Oravské st. jen v *povšechné* části Notitie této stolice, ale u jednotlivých vesnic není národnost obyvatel vůbec označena), Vályi u většiny polských osad Oravské st. zaznamenává *polskou* národnost obyvatel; smíšené *polské* jsou mu: A. F. Lipnicza, Novoti, Rabcza, Veszele, Zakamene Klin, A. F. Zubricza; *polsko-slovenské* nebo *slovensko-polské*: Bukovina, Jablonka, Podolk (! Pódwilk), Rabcsicza, Szihelna; *polské*: Polhora, Szárnya. b) „Dobocz“ nebo Dobocz (Gem. st.) — osada slovenská; obyvatelé jsou Slováci (tótok) katolíci, mluví však i maďarsky“. c) „Uglya (Mar. st.) — zde byl klášter basiliánů, jenž nyní zpusťl; v chotáru vesnice je stejná jeskyně jako v Agteleku (Gem. st.) a v Szeliczi (Torň. st.); čím hlouběji vnikali do ní badatelé, tím silnější cítili vítr“.

³⁾ Alexej Fényes, z drobného zemanstva Biharské stolice, narodil se ve vesnici Csokaji (nebo Csohaji) r. 1807. Když vychodil evangelické lyceum v Prešporku, složil r. 1828 zkoušku na advokáta a od té doby cestoval po Uhrách, zkoumajíc je po stránce hospodářské, statistické a národopisné. Přikročiv k tisku Zeměpisu, přestěhoval se r. 1836 do Budapešti, přimkl se k radikální straně a živě zasahoval do literárního, společenského a politického života. Od r. 1843 se činně účastnil prací ve vědeckých společnostech o hospodářských a statistických otázkách. Byl zvolen dopisujícím a potom řádným členem Maďarské akademie věd. R. 1848 řídil statistické oddělení ministerstva vnitra. † r. 1876.

Fényes napsal hojnost velkých prací i drobných článků o selském hospodářství, o obchodu a průmyslu, hlavně však o statistice. Nejdůležitější jsou (většinou maďarsky): Statistika Uher, I.—III., 1842; Statistik d. Kön. Ungarn, I.—II., 1847; Popis tureckého státu, 1854; Popis Rakouska, 1857, druhé vydání 1867. V rukopisu zůstal spis o obyvatelstvu Uher a Sedmihradská z r. 1857 (Szinyei, Magyar írók).

⁴⁾ Citujeme dále: „Zeměpis“.

⁵⁾ Část I.—III. vyšla v druhém, opraveném vydání v letech 1841—1844.

Magyarország geographiai szótára (Zeměpisný slovník Uher)¹⁾, I—IV, Pest, 1851.

V Zeměpise po povšechném popise každé stolice vypočítává Fényes podle okresů její osady²⁾, uváděje o nich zprávy stejně různorodé povahy jako Korabinsky v svém Lexikonu. Všude jest udán počet věřících toho neb onoho náboženství a také národnost obyvatel³⁾.

Ani v Zeměpise, ani v Slovníku nepřipomíná Fényes, odkud čerpal dva poslední druhy údajů. Z jeho Statistiky⁴⁾ je však viděti, že mu hlavním pramenem byly římsko-katolické tištěné schematismy, v nichž u každé fary je zaznamenáno, v jakém jazyce neb v kterých jazycích se koná bohoslužba (doplňovací) nebo kázání⁵⁾, kolik je farníků římsko-katolických a někdy také kolik je farníků-jinověrců.⁶⁾ Pro revisi a doplnění obracel se Fényes ke schematismům jiných vyznání, počítaje v to i schematismy uniátských biskupství Mukačovského a Prešovského⁷⁾.

Kromě schematismů měl Fényes k ruce jednak materiál, který sám osobně sebral na místě, jednak materiál získaný od místních činitelů⁸⁾, a podle něho prováděl rozličné doplňky, změny a opravy⁹⁾.

¹⁾ V užším smyslu. Údaje Zeměpisu a Slovníku o národnosti a náboženství jsou většinou totožná; někdy se však najdou zajímavé výjimky; viz Tomášivský, Příčinky do piznanňa etnografičnoj teritorii Uhorskoj Rusi teper a davnišje (Zap. Ševč., LXVII., 1905, No 2, 13—14). My jsme ovšem použili převážně Zeměpisu, sestaveného vhodnějším systémem.

²⁾ Podle abecedy maďarských názvů. Zařazeny jsou i názvy jinojazyčné, ale ne vždy správnou formou.

³⁾ Bez číslic: „slovensko-maďarská, maďarsko-slovenská, maďarsko-rumunsko-ruská atd. vesnice“. Národnosti jsou uvedeny v pořadí podle své pčetnosti.

⁴⁾ Statistik d. Kön. Ungarn.

⁵⁾ Op. cit., I., 36—38.

⁶⁾ L. c.

⁷⁾ Op. cit., 38, 43—46, 62—63. Nemohli jsme prozkoumati všechny údaje Fényesovy, ale v některých případech jsme upozorovali zjevné omyly. Tak podle Zeměpisu i Slovníku není ve vesnicích Podpróci (Spiš. st.), Ptíčím a Turcovcích (Zempl. st.) ani jediného uniáta, ale podle schematismu Mukačovského biskupství z r. 1814 jest v 1. osadě 36 uniátů, v 2. 42, v 3. 2, podle schematismů Prešovského biskupství z r. 1823 — 71, 30, 5, z r. 1839 — 80, 41, 10. Podle Fényese není ve Vlači (Zempl. st.) ani jeden uniát, podle schematismu z r. 1839 jest jich 124. V Čergově (Zempl. st.) podle Fényese není ani jednoho uniáta, podle schematismu Mukačovského biskupství r. 1837 je jich 243. V Lastovcích (téže st.) jest podle Fényese uniátů 30, podle schematismu z téhož roku — 348 atd. Je zřejmo, že Fényes schematismů těchto biskupství systematicky nepoužil.

⁸⁾ Srv. Zeměpis, I. sv. druhého vydání, Předmluva, IV.

⁹⁾ Statistik, I., 38—39. Srv. v Zeměpise: „Uniáti Sabolčské stolice jsou bývalí Rusové a Rumuni, ale jsou připočtení k Maďarům, protože mluví lépe maďarsky než svým rodným jazykem“ (IV., 214); É r - K e n é z (Sab. st.) — „obyvatelé byli Rumuni, ale mluví lépe maďarsky“ (ib. 251); S z a r v a s (Békeš. st.) — „slovenská vesnice, jež se začíná pomaďarštovat“ (ib. 19). Ve Slovníku: É r - S e l é n d (Bihar. st.) — „obyvatelé jsou uniáti, původem Rusové, ale pomaďarštili se úplně a leda starci umějí rusky“ (IV., 20); viz též Tomášivský, op. c., 13—14.

Informovanost Fényesova ve spojení s jeho neobyčejnou pracovitostí nutí, abychom vážně hleděli k jeho údajům¹⁾, ale poznamenáváme, že jenom stran rozhraničení Slováků a Karpatorusů od Maďarů, nikoli však stran rozhraničení Slováků od Karpatorusů. Uniáty — Maďary a Rumuny — od děluje Fényes od Karpatorusů²⁾, ale všechny Slováky-uniáty pokládá za Rusy³⁾.

K. Fejérváry⁴⁾. Rukopisy některých jeho prací jsou uloženy v Národním museu v Budapešti. Pro svou rozpravu užili jsme jeho

Notitia comitatus Sárossiensis, sign. oct. lat. No. 51, 151 ll. *Notitia* byla napsána r. 1776⁵⁾ podle plánu Bělových *Notitií*. Zprávy Fejérváryovy jsou z části přejaty z Bělovy *Notitie* téže stolice, jsou však tam také doplňky.

Jiné jeho spisy:

a) Zvláště důležitá jest a zasluhuje vydání „*Commentatio de Moribus et Ritibus Ruthenorum*“⁶⁾, obsažená v rukopisu „*Autographa ineditaque opera*“⁷⁾, sign. mss. lat. 4°, No. 2056, na listech 89a — 97b. Obsah „*Commentatio*“: § 1 a 2 bez zvláštního titulu, § 3 De occupationibus, § 4 De amictu Ruthenorum, § 5 De domibus, per Ruthenos habitari solitas, § 6 De eorum victu, § 7 De nuptiis earumque ritu. „*Commentatio*“ není dokončena a je přerušena uprostřed věty. Jak svědčí „*Commentatio*“, byl Fejérváry dobře obeznámen se slovenským, z části i s karpatoruským jazykem a získával zprávy mimo jiné i od ruského duchovenstva.

¹⁾ Posudek Schwickrův (Statistik d. Kön. Ungarn): „Die Arbeiten d. ungar. Statistikers A. Fényes heute nicht einmal historischen Werth besitzen“ (Vorwort, VII.) pokládáme za příliš přísný.

²⁾ Tak v Zemplínském st. podle Fényese jest uniátů 97.156, Rusů 88.918 (Zeměpis, III., 391); v jejich maďarsko-ruských okresech: Heďalském uniátů 5.294, Rusů 1.350 (ib. 396), Příbodoržském uniátů 5.309, Rusů 1616 (ib., 411). V Sihotském okrese Maramorošské st. jest uniátů 38.183, Rusů 29.042, Rumunů 9.141 (op. c., IV., 198). V Sarmáské st. uniátů 94.955, Rusů 4364 (ib., 266). V Ugočské uniátů 27.238, Rusů 16.552 (ib., 412) atd.

³⁾ V rusko-slovenském Ujheřském okrese Zemplínském st. jest uniátů a Rusů 23.487 (op. cit. III., 428); v Abaújském st. uniátů a Rusů 14.772 (ib., 10); ve Spišské uniátů a Rusů 23.362 (ib., 296); v Torňanském uniátů a Rusů 1.193 (ib., 338); v Šarišské uniátů a Rusů 59.338 (ib., 240) atd.

⁴⁾ Fejérváry Károly de Keresztes-Komlós (Chmelov v Šarišské st.), místní zeman-statkář, narodil se r. 1743, † 6./XII. 1794 v Chmelově jako kapitán v. v. Kromě vojenské služby byl přísežným (jurassor) stolice a zabýval se také literárními pracemi (Szinyei, Magyar írók).

⁵⁾ „Elaborata per Carolum Fejérváry de Keresztes eiusdem comitatus juratum Tabulae assessorem anno salutis MDCCLXXVI“.

⁶⁾ *Commentatio* jest námi opsána.

⁷⁾ Na 3. listě dole jest připsáno: „Cura et sumptibus Nicolai Jankovich adquisita, ab interitu vindicata, in unum ligata“. N. Jankovich (1773—1846) byl známý sběratel rukopisů a rozmanitých starožitností. Zabýval se dějinami a archeologií. Za své práce byl zvolen Maďarskou akademií věd za čestného člena. R. 1836 koupil sněm pro Národní museum sbírku Jankovichovu za 125.000 zl. (Szinyei, op. c.).

b) „*Collectanea comitatus Sárossiensis*“, sign. fol. lat. No. 281, 384 ll. Titul: „De fluviis, montibus, urbibus, oppidis, pagis, familiis, personis aliisque rebus ad eiusdem comitatus Notitiam pertinentibus ex variis diplomatibus, privilegiis, auctoribus, monumentis sepulchralibus, inscriptionibus, fide dignis relationibus et aliis id genus actis.“ Jest to tedy jaksi „Apparatus“ k „Notitia comitatus Sárossiensis“. Rukopis je psán neznámou osobou, ale jest v něm mnoho oprav a doplňků rukou Fejérváryovou.

c) „*Sylloge epistolarum collecta 1726—1770*“, sign. 4° lat. No. 770, ? ll. Sborník dopisů rozličných osob, mezi tím 17 dopisů M. Béla z let 1726—1741.

Od A. Szirmaye¹⁾ jsou:

Notitia topographica, politica inclyti comitatus Zempléniensis, a. 1797 (vydal N. Kovachich, Buda, 1803, 10 + 485);

Notitia historica inclyti comitatus Zempléniensis, a 1797 (vydal N. Kovachich, Buda, 1804, XV. + 8 + 371, s mapou.²⁾

¹⁾ Szirmayové jsou starobylá zemanská rodina, jejíž četné větve (mnohé přijaly jiné predikáty podle svých statků) měly statky v stolicích Boršodské, Zemplínské, Szmátské a Ugočské, účastnily se činné života těchto stolic a v rozličných dobách zaujímaly význačná místa v administrativě (viz spisy A. Szirmaye passim a zvláště „*Notitia comitatus Ugochiensis*“, 107—114).

Anton Szirmay, z nebohaté ugočské linie, jehož rodiče byli vlastníky nevelkých statků v Zemplínské a Ugočské stolici, narodil se r. 1747 v Prešově; tam zůstal v babiččině domě do sedmi let. Z dětství bylo rodným jeho jazykem nářečí (východo)slovenské, jímž se mluvilo i v jeho rodině (A. Szirmay, *Hungaria in parabolis*, Buda, 1804, 2. vydání, 1807, 148). Jak je viděti z jeho prací, znal slovenský jazyk úplně, znal do jistého stupně i rozdíly mezi slovanskými jazyky (*Hungaria in parabolis*, 36, 49, 56, 124), leckde uvádí věty v mluvě karpatoruské (*Szathmár vármegye*, II., 333).

Po sedmém roce vzali jej rodiče k sobě do Sátoralja-Ujhely, mezi jiným proto, aby si lépe osvojil maďarštinu (Szinnyei, *Magyar írók*). Když dokončil r. 1764 královskou akademii v Košicích, zaujímal A. Szirmay dlouhou dobu veřejné hodnosti v Zemplínské stolici a poté ve vyšších soudních úřadech. R. 1797 šel do výslužby a oddal se zpracování materiálu za třicet let sebraného (*Szathmár vármegye*, I., předmluva, V). † r. 1812 (Szinnyei, *Op. cit.*).

²⁾ Jiné jeho práce:

Vydané: *Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum c. Zempléniensis* — výťah ze dvou jeho Notitií téže stolice s dodatky o vinařství — *Cassoviae*, 1798, 207; *Notitia politica, historica, topographica c. Ugochiensis* (vyd. Kovachich, Pestini, 1805, XV + 202); *Szathmár vármegye fekvései, történeteje és polgári esmeréte* (Topografický, historický a politický popis Szmátské st.) I. (XII + 258), II. (394), Budín, 1809—1890.

Rukopisné: *Historia c. Zempléniensis. Pars generalis, supremorum comitum res gestas*, a. 1214—1714 complectens, diplomatie deducta; *Historia seditionis Horraianae* a. 1786; *Historia domestica familiae Szirmay usque a. 1811*; *Fragmenta historiae secretae sui temporis*, a. 1811 (u Mitrofanova, *Politická činnost Josefa II.*, Spb., 1907, 53—54, pod názvem „*Historia arcana*“). R. 1898 byly v knihovně jednoho z jeho potomků nalezeny „*Collectiones de Hungaria partibusque adnexis* — *collectae a. 1782*“ (Adalékok Zemplén vármegye történetéhez, IV., 1898, 31).

Spisy Szirmayovy mají nemalý historický význam. Při svých rodinných svazcích s mnohými zemanskými rodinami stolic Zemplínské, Satmárské a a Ugošské a při svém služebním postavení¹⁾ mohl Szirmay kromě bohatého rodinného archivu použití ve velkém rozsahu i těžko dostupných rodinných a veřejných archivů (m. j. též archivů „hodnověrných míst“ — konventů a kapitol²⁾). Kromě toho byl Szirmay beze vší pochyby dobře obeznámen s tehdejšími životními poměry v těchto částech Uher, čítajíc v to i jazyk obyvatelstva — tím spíše, že z dětství uměl i slovensky. Ačkoli jej zajímaly především dějiny stolic, t. j. vlastně dějiny jejich zemanských rodin³⁾, přece uvádí také zprávy o národnosti a o náboženství prostého lidu⁴⁾.

Ne všechny spisy Szirmayovy poskytují pro náš účel stejný materiál.

Největší význam má v této příčině Notitia Ugošské stolice, kde téměř u každé vesnice jest udána národnost sedláků: Rutheni, řídčeji Russi, Hungari, Valachi, Saxones.

V Notitii Zemplínské stolice zabývá se Szirmay podrobněji jižní její částí, kde převážně se soustředil život maďarského zemanstva; mnohem kratčeji mluví o severních, rusko slovenských okresech.⁵⁾ V jižní části určuje jednotlivě národnost každé vesnice, v severní je to provedeno úhrnem, na začátku seznamu vesnic v každém okrese neb distriktu.⁶⁾ K tomu ještě si Szirmay patrně nekladl za úkol oddělovati Rusy od Slováků; všude v severních okresech má jen „coloni Slavi, coloniae Slavicae“. Vyznačuje jen rozdíl ve vyznání: „Slavi Romano-catholici, Slavi Graeco-catholici“. „Slavi“ znamená u Szirmaye beze vší pochyby nejen „Slováky“,

¹⁾ Szirmay mnoho let zaujímal veřejné hodnosti v Zemplínské st.

²⁾ Ale v mnohých případech byly citáty z dokumentů jím samým vynechány jak pro zkrácení, tak i proto, že zemanstvo bylo nespokojeno s uveřejňováním dokumentů, týkajících se jejich pozemkového vlastnictví, nebo byly z tohoto důvodu vyškrtuty censurou (Notitia com. Ugochiensis, 68, Szathmár vármegye, Předmluva).

³⁾ „Comitatus, vármegye (karpatorusky „varmed'a“), stolica“ je nejen území, ale i souhrn zemanských rodin, „universitas nobilium“.

⁴⁾ Szirmay použil také Notitií M. Béla. V Nár. museu je rukopis fol. lat. No 274 s titulem „M. Béla, Notitia com. Zempléniensis ex autographo describi procurata sumptibus et usibus A. Szirmay de Szirma a. 1793“. Leccos vzal Szirmay z Béla skoro doslova. Tak čteme u Szirmaye: „Abara colonos linguae Hungaricae ita tenaces habet, ut aliam nec discere, nec loqui velint“; u Béla: „Abara colonia Hungarica et ita morum linguaeque suae tenaces, ut neque discere velit alienam, neque, si calleret, loqui“.

⁵⁾ 179 vesnicím (města a městyse jsme z výpočtu vypustili) okresu Tokajského, Ujhelského, Zemplínského a distriktu Michalovského jest věnováno 93 stran, 248 vesnicím ostatních okresů jen 30 stran.

⁶⁾ „Processus Sztropkoviensis, totus coloniis Slavicis insessus“ (333); „districtus Homonnensis, coloniis pariter Slavicis“ (354); „districtus Sztakcsinensis, coloniis Slavicis graeco-catholicis insessus“ (382) atd.

nýbrž „Slovany“ vůbec¹⁾. Tím se vysvětluje zdánlivá nesrovnalost: v Notitii jsou podle Szirmaye skoro ve všech vesnicích rusko-slovenského území „coloni Slavi“, na konci však „*numerosae — in hoc comitatu Russicae nationis cultura ad provehendam huius felicitatem multum conduceret*“²⁾.

A tak můžeme přihlížeti k výpovědem Szirmayovým jen co se týče jižní části Zemplínské stolice.

L. Bartholomaeides³⁾. Jeho spisy jsou:

De Bohemis K. Hontensibus antiquis et hodiernis Commentatio historica, Wittenbergae, 1783; 2. vyd. Pozsony (Prešporok), 1796, in 8°, 26 str. Zde uvádí autor zajímavé zprávy o jazyce a národopisu obyvatelstva, ačkoli základní předpoklad autorův, že část malohontských Slováků pochází od Čechů, a autorovy důkazy pro to byly vědou zavrženy.

Memorabilia provinciae Csetnek, Neosolii, 1799, in 16°, 336 str.

Gömöriensis comitatus Notitia historico-geographico-statistica, 2. vyd.⁴⁾, Leutschoviae, 1806—1808, in 4°, VIII + 782 str. — Bartholomaeidesův spis hlavní. V I., povšechné části, podle plánu Bélova se autor šíří o dějinách stolice, o národnostech, jež tam sídlily a sídlí, hlavně o Slovácích. Velmi zajímavé jsou zprávy o nářečích, hlavně o smíšených německo-slovenských a maďarsko-slovenských nářečích a ukázky z nich. V druhé části vypočítává Bartholomaeides podle okresů osady stolice s rozličnými zprávami o nich, m. j. o národnosti a o náboženství obyvatel.

Důkladná znalost rodné stolice, pracovitost a svědomitost činí spisy Bartholomaeidesovy velmi cennými.

¹⁾ „Sequuntur pagi ditionis Sztropkoviensis, omnes *Slavici, Russici*, religionis catholicae utriusque ritus“ (351); „districtus — Homonnensis, coloniis *Slavicis*, in quo primum locum obtinet oppidum Homonna; — a *Russis* conditum esse nominis vox innuit. Humenne enim idem significat, quod area hordealis“ (354); „*Valaskóc* z (districtus Homonnensis) lingua *Russica* significat opilionum coloniam“ (360).

²⁾ 404.

³⁾ Ladislaus Bartholomaeides, syn evangelického faráře v Klenovci (v distriktu Malohontském), Dániela Barth., ze zemanské rodiny Čertů (Eördög), narodil se 16. listopadu 1758. Učil se s počátku doma, potom ve školách v Dobšíně a Kežmarku. Neukončiv vzdělání pro chudobu, stal se školním učitelem, a nastřáдав si nutné prostředky, byl od r. 1781 do 1783 studentem university ve Wittenberku. Po návratu byl učitelem v Ratkově, brzo byl vysvěcen na kněze a stal se farářem v Ochťině; tam i † 18. dubna 1825. Kromě uvedených prací psal B. zprávy a posudky o maďarských a slovenských knihách ve vídeňských *Annalen* a v *Allg. Literaturzeitungen* v Jeně a Halle, rozličné bohoslovecké a historické spisy a kostelní kázání. Mimo jiné vydal r. 1804 v Ochťině „*Nuntium*“, kde oznámil program Notitie c. Gömöriensis; satirický charakter má „*Rozmlauwánj Jozefa II. s Matěgem Korvinus v kralowstwj mrtwych*“, *Beszterczébánya*, 1790 (*Szinnye i, Magyar írók*).

⁴⁾ Je nám naprosto neznámo, kde a kdy vyšlo 1. vydání. My osobně jsme ho neviděli a nenašli jsme nikde odvolání na ně.

Sborníku odpovědí v anketě pořádané Fr. Pestym na počátku 60. let XIX. st. — Helység névtára (Seznam osad) — věnovali jsme zvláštní monografii¹⁾; proto se nebudeme zde o něm šířiti. Projevujeme naději, že jak výtahy z odpovědí Sborníku,²⁾ námi vydané, tak i tato rozprava plně potvrdily náš v monografii vyslovený úsudek o důležitosti tohoto pramene pro historickou demografii jak Uher vůbec, tak i slovenských osad zvláště. Svrchovaně důležité jest, že, jak jsme uvedli v monografii, „nejen téměř všude, kde i v Lexikonu z r. 1773 i v jiných pramenech jest zaznamenána přítomnost slovenského živlu, jest zaznamenán tentýž živel v té neb oné době i ve Sborníku Pestyho, nýbrž i tam, kde jiné prameny se o něm nezmiňují“, a kromě toho že „často se vykládají podrobnosti národnostního procesu v jednotlivých osadách“³⁾. Vyčerpali jsme materiál Sborníku jen částečně, pokud se týkal právě území v rozpravě probíraných. Použití ostatního materiálu ponecháváme jiným badatelům.

Protože rozměr naší rozpravy příliš vzrostl, zřekli jsme se zamýšlených dříve exkursů o kolonizaci Slovenska a Podkarpatské Rusi ze Zákarpatí a o vzpomínkách na husity na Slovensku.⁴⁾

Archivy.

V této své rozpravě jsme se obraceli, abychom zkontrolovali materiál, jenž byl v našich rukou, také k archivním dokumentům uloženým v Státním archivu (Országos levéltár) v Budapešti, ale pro nedostatek času, jakož i pro okolnosti nezávislé na nás byli jsme s to využití jen velmi malé části oněch serií dokumentů, které byly nutné pro náš úzce vymezený úkol, pro historickou demografii Slovenska v XVIII. a XIX. st.: urbarníálních dokumentů z dob Marie Terezie, téměř soudobých s Lexikonem, a konskripcí z r. 1715 a 1720. Hlavní však význam jak těchto serií, tak i jiných oddílů archivních dokumentů záleží v onom ohromném, dosud skoro netknutém materiálu, který podávají *pro probádání sociálního a hospodářského postavení rolnictva a vůbec neprivilegovaných tříd*, t. j. pro studium, jaké bylo postavení *hlavní masy slovenského lidu* v minulých stoletích.

Zabývající se po mnoho let dějinami zákarpatské,⁵⁾ býv. uherské

¹⁾ Viz výše. |

²⁾ Viz výše, Histor. demogr. údaje.

³⁾ Op. c., 50. V dalším výkladu místo slov: „podle odpovědi Sborníku Pestyova“ nebo „odpověď Sborníku Pestyova tvrdí“ atd. užíváme pro zkrácení výrazů „podle Pestyho, Pesty tvrdí“ atd.

⁴⁾ V příloze No 1. zařazujeme jen exkurs o Chrvatech na Slovensku, jakožto doplněk k příslušné části V á c l a v í k o v y knihy Podunajská dedina, Bratislava, 1925.

⁵⁾ „Zákarpatská Rus“ říkáme zeměpisně, hledíce k celému ruskému národu. Výraz obdobný dřívějšímu názvu „uherská Rus“, t. j. Rus náležející k uherskému státu, by byl „československá Rus“.

Rusi, dospěli jsme již dávno k přesvědčení, že zkoumání těchto dějin nutno vésti ve směru *ne* progresivním, nýbrž *regresivním*: „Při řešení dříve vyznačených úkolů, týkajících se minulosti uherské Rusi, shledali jsme účelnějším začínati ne od neznámé a temné dávnověkosti a postupovati k pozdější době, nýbrž naopak od doby nám bližší do hlubin staletí. Za východiště byla zvolena doba Marie Terezie, bohatá dokumenty důležitými pro uherskou Rus“.¹⁾

Domníváme se, že pro probádání minulosti i slovenského národa, zvláště jeho sociálního a hospodářského postavení, by byla tato regresivní metoda nejužitečnější.²⁾

Sbírajíce materiál o dějinách Karpatské Rusi, pracovali jsme mnoho let v archivech i v Budapešti — převážně v Státním archivu — i na karpato-ruském území, archivů však na území Slovenska jsme skoro vůbec nepoznali.³⁾ Pies to nepokládáme za zbytečné uvést zde krátké zprávy nejen o Státním archivu,⁴⁾ který má vynikající význam pro celé Uhry, nýbrž i o místních archivech Slovenska,⁵⁾ jakož i o rozličných seriích archivních dokumentů.

1. Státní archiv v Budapešti byl složen z rozličných jednotlivých archivů, které bývaly nejen v Uhrách a Sedmihradsku, nýbrž i mimo hranice koruny sv. Štěpána.⁶⁾

¹⁾ A. Petrov, Mat., VI, 1911, IV.

²⁾ Stejným způsobem mělo by se postupovati i v *historickém zeměpisu* Slovenska; zeměpis ten je naprosto nutný k objasnění cest, jimiž se v minulých staletích daly přesuny národů uherských, přesuny, jejichž výsledkem byla národopisná mapa Uher v XIX. století. Staletí od XVIII. do XVI. jsou bohatá prameny pro historický zeměpis (poukazujeme na př. na rozličné cestopisy), a využití těchto pramenů bude pochodní, která dá badatelům možnost orientovati se v temnějších a materiálem chudších stoletích předcházejících.

³⁾ Jen velmi krátký čas jsme mohli strávit v městských archivech Košic, Bardijova a Levoče, v archivu Šarišské st. v Prešově a v rodinném archivu hr. Sztárayů v Michalovcích v Zemplínské st. Delší čas jsme dvakrát pracovali v archivu Lelesského konventu v Zemplínské stolici.

⁴⁾ Zprávy o něm jsme uveřejnili v Mat., VI., 279—281. Uvádíme je níže v překladu.

⁵⁾ Podle rozpravy F. Zimmermanna (na svou dobu znamenité), Ueber Archive in Ungarn. Ein Führer durch ungarländische u. siebenbürgische Archive (Archiv d. Vereins für siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, XXIII., 1890, 617—746) a podle článku prof. V. Chaloupeckého, Archivy na Slovensku a ich reorganizácia (Slov. Denník, 1921, No 62, 73, 84, 90; exemplář knihovny Nár. musea jest defektní; ukončení článku patrně schází). Práce Zimmermannova ztratila nyní mnoho ze svého významu: za války a za převratu se mnohé sbírky dokumentů přestěhovaly jinam.

⁶⁾ Před válkou byl Státní archiv umístěn v starém, těsném a dosti zanedbaném stavení v hradě (vár) v Budě (Ófen). Již r. 1912—13 byl pro něj vystavěn speciálně přizpůsobený nový dům nedaleko starého, a do něho byly po válce přeneseny dokumenty.

Zprávy o Státním archivu čerpali jsme kromě práce Zimmermannovy z těchto článků: Pauler Gy, A m. k. országos levéltár (M. könyvszemle, Új folyam,

Do r. 1526 byl státní archiv uherský v Budě, v tak zvaném „domus Tavernici“ (Schatzmeister), a byl zničen při dobytí Budy Turky. V následující době byly důležitější dokumenty celostátního významu odevzdávány sněmem palatinovi na jeho potvrzení a po smrti palatinově byly také na potvrzení postupovány jeho nástupci. Spolu s nimi uchovávaly se u palatina i jiné dokumenty, jež byly sepsány v souvislosti s jeho úřední činností. Právě tento „palatinský archiv“ (nádori levéltár) byl, možno říci, semenem, z něhož časem vzrostl Státní archiv.

Protože zvláštní budovy pro archiv nebylo a všechny dokumenty se chovaly ve vlastním domě palatinově, není divu, že se značná jich část ztratila a jiné přešly do rodinných archivů palatinů, kdež potom některé z nich byly také nalezeny. Jednotlivé dokumenty palatinského archivu jdou od r. 1554, z doby palatina hr. Th. Nádasdyho, a souvisleji, skoro bez přerušení, od r. 1655, od palatinátu hr. Fr. Wesselényiho.

Sněm r. 1723 šem 45 nařídil zřízení Státního archivu, v němž by se soustředily všechny státní dokumenty z archivů jiných státních ústavů a také z archivů veřejných i soukromých, ale teprve r. 1765 byl tento paragraf proveden, třebaš v menším měřítku: do Státního archivu (archivum regnicolare) byly pojaty archiv palatinský s celostátními dokumenty v něm zachovanými (ország iratai), archiv zemských soudců (ország bíró, Landesrichter) a na popud palatina hr. L. Batthyányiho z r. 1755 také dodané mnohé dokumenty z archivů „hodnověrných ústavů“ (loci credibilia)¹⁾, Prešporské komory a některých magnátských rodin. Tento, jak jej nyní zovou, „starý Státní archiv“ (régí országos levéltár), byl celkem nevelký a zabíral všeho všudy tři pokoje.

Nynější Státní archiv, veliký, vznikl později, teprve r. 1875. Kromě „starého“ Státního archivu dostaly se do něho postupně jednotlivé archivy nejen z Uher a Sedmihradska, ale i z Vídně, Záhřeba a Rjegy.

R. 1878 byl schválen návrh nové vnitřní organisace archivního materiálu, ale do nynějška byl utvořen podle návrhu toho jen první oddíl, tak zvaný „diplomový“ (diplomatikai osztály). „Diplomový oddíl“ obsahuje dokumenty do r. 1526 ze všech dřívějších jednotlivých archivů, uspořádané chronologicky.

Dokumenty pozdější doby jsou roztrženy na tyto oddíly:

II. oddíl kanceláře (kancelláriai osztály), do něhož byl pojat starý Státní archiv a archiv královské kanceláře uherské a sedmihradské;

III. oddíl královské místodržitelské rady (helytartótanácsi osztály);

IV. oddíl královské uherské komory (kincstári osztály);

1892—93, 122—130); Tagányi K., I. A régi országos levétár, 1897; II. A m. udvari kancelláriai levétár, 1898; III. Az erdélyi udvari kancelláriai levétár, 1898 (v A m. k. országos levétár ismertetése).

¹⁾ O nich viz níže.

V. oddíl královské uherské kurie (táblai osztály);

VI. oddíl královského sedmihradského gubernia (Excelsum Regium Gubernium — erdélyi főkörmányszéki osztály).¹⁾

Kromě toho jsou v Státním archivu jako deposita archivy některých zemanských rodin.²⁾

Větší část dokumentů byla registrována ještě za starých dob. Pro rozličné jejich serie byla sestavena podrobná „repertoria“ neboli „elenchi“ s udáním krátkého obsahu jednotlivých dokumentů a se seznamem osob a míst uvedených v každém z nich, a k elenchům pořizeny abecední ukazatele. V II. oddílu jsou také opisy rejstříků „locorum credibilium“.³⁾

2. Mnohé kapituly a konventy měly celostátní význam, nahrazující jaksi královskou kancelář.⁴⁾

Jejich důvěrníci spolu s královskými plnomocníky (homo regius) byli posíláni, aby konali soudní vyšetřování, aby byli přítomni při uvádění do vlastnictví, při rozhraničování statků a p. Tito důvěrníci o tom vedli protokoly a spisovali listiny, které měly plnou právní platnost.

Kromě toho konala se před kapitulami a konventy rozličná pořizení, ony přijímaly dokumenty v úschovu, vydávaly hodnověrné opisy (transumpta authentica) dokumentů uložených v jejich archivech nebo také (po prozkoumání pravosti) dokumentů předkládaných stranami atd., konajíce takto i povinnost veřejných notariátů.⁵⁾ Proto měly název „hodnověrných archivů — loca credibilia, hiteles levéltárok“, a není divu, že jejich „státní archivy“, „archiva regnicolaria“, měly a mají ohromné množství cenného historického materiálu.

Kromě „archivum regnicolare“ měla každá kapitula a každý konvent i svůj vlastní soukromý archiv.

Archivy „locorum credibilium“, v kterých se chovají dokumenty, týkající se Slovenska, jsou:

a) Archiv primasa uherského a jeho kapituly v Ostřihomě. „Archivum regnicolare“ Ostřihomské kapituly má listiny od XII. st.

¹⁾ Důležitý význam má taktéž zvláštní oddíl dokumentů, uvedený do pořádku koncem XVIII. a na počátku XIX. st.: Neoreregistrata.

²⁾ Taktéž i v Národním muzeu (Magyar nemzet múzeum); v Museu jsou i jiné sbírky dokumentů, převážně věnovaných rozličnými osobami.

³⁾ Lelesského konventu — 10 svazků, Ostřihomské kapituly — 30, Prešporské kapituly (spolu s Rábskou — Győr) — 12, Jassovského konventu — 12, Jagerské kapituly — 5, rozumí se jen „archivi regnicolaris“ každého místa.

⁴⁾ Do XVI. st. bylo v Uhrách, Sedmihradsku a Chrvatsku celkem takových kapitul 29 a konventů 37. Po vpádu a za vlády Turků byly velmi mnohé zničeny a jejich dokumenty se ztratily; uchovala se „loca credibilia“ hlavně v severních a západních stolicích Uher. Část zničených byla později obnovena (o tom viz Zimmernann, op. c., 620—622).

⁵⁾ Teprve r. 1874 byla „loca credibilia“ zbavena práva vydávati notářské spisy, ale bylo jim ponecháno právo vydávati ověřené opisy dokumentů ze svých archivů.

Od r. 1556 do 1723 rozšiřoval se okruh činnosti této kapituly na celé Uhry. Archiv primasův obsahuje dvě oddělení: archiv *světský*, dokumenty o pozemkovém majetku primasově, a archiv *církevní*, o věcech církevní správy. Archiv církevní, stejně jako vlastní archiv kapitulní, má větší význam.¹⁾

b) Archiv Bratislavské kapituly.²⁾ Zde jsou m. j. nejstarší listiny Mukačovského biskupství.

c) Archiv Jagerské (Agria, Eger, Erlau v Hevešské st.) kapituly, která od r. 1557 často zastupovala místo Lelesského konventu. Ještě větší význam než „archivum regnicolare“ mají Jagerský arcibiskupský³⁾ a vlastní kapitulní archiv. Když byl r. 1596 zabrán Jager od Turků, byly tyto archivy umístěny v Košicích, v Trnavě, v Jasově, zase v Košicích a teprve r. 1710 vráceny do Jagru. Jagerskému biskupu byly podřízeny katolické fary severovýchodních slovensko-ruských a ruských stolic, a od zavedení unie v druhé polovině XVII. st. do r. 1777 i Mukačovská diecése, ke které náležely až do založení diecése Prešovské z její západní části r. 1821 uniátské fary stolic Zemplínské, Šarišské, Spišské, Abaújské, Torňanské a Boršodské.

d) Archiv premonstrátského konventu v Jasově (Jászó v Abaújské st.). Činnost tohoto konventu se vztahovala na stolice Abaújskou, Spišskou, Šarišskou a z části Zemplínskou.

e) Archiv premonstrátského konventu v Lelesu (na jihovýchodě Zemplínské st.). Činnost tohoto konventu zasahovala stolicí Zemplínskou, Užanskou a ostatní ruské stolice. Nejstarší dokumenty jsou z XIII. st.

f) Archiv Nitranské kapituly.

g) Archiv Rábské kapituly.⁴⁾

3. Vzhledem k rozsáhlé samosprávě stolic mají jejich archivy ovšem důležitý význam, tím spíše, že dokumenty vydávané stolicemi na vyzvání ústřední moci, jako na př. všeliké konskripce, tento nenahraditelný historický pramen, ukládaly se v opise v stoličních archivech.⁵⁾ Takto se mohly v archivech stoličních zachránit dokumenty, jež se z jakéhokoli důvodu nezachovaly v archivu Státním.⁶⁾

¹⁾ Podle prof. Chaloupeckého je v tomto kapitulním archivu uložen i hodnověrný archiv kláštera Sv. Beňadika nad Hronem.

²⁾ Zde se chová archiv Budínské kapituly, jež se sem utekla před Turky r. 1541.

³⁾ Do r. 1804 biskupský.

⁴⁾ Kromě toho podle prof. Chaloupeckého byla „loci credibilia“ ve Spišském Podhradí a v Klášteře pod Zniovem v Turčanské st. (tento archiv jest nyní v Ban. Bystrici).

⁵⁾ A také urbáře velkých dominií a tereziánské urbáriální dokumenty.

⁶⁾ Ale i jinak mohly by stoliční archivy, když Státní archiv je nyní těžko přístup, býti jeho částečnou náhradou.

Archivy stolic Abaújské a Torňanské jsou v Košicích, Bratislavské v Bratislavě, Gemerské v Rim. Sobotě, Hontské v Ipeľných Šiahách, Komárenské v Komárně, Liptovské v Sv. Mikuláši, Nitranské v Nitře, Novohradské v Balažových Ďarmotách, Oravské v D. Kubíně, Ostřihomské v Ostřihomě, Spišské v Levoči, Šarišské v Prešově, Tekovské v Zl. Moravcích, Trenčanské v Trenčíně, Turčanské v Turč. Sv. Martině, Užanské v Užhorodě, Zemplínské v N. Městě pod Šátorem (Sátoralja Újhely), Zvolenské v Ban. Bystrici.¹⁾

4. Omezenější, vskutku místní význam mají archivy městské. Pokud jest nám známo, jsou nejlépe uspořádány archivy Košic, Bardijova,²⁾ Prešova a Levoče.

5. Nevyhnutelné by bylo systematicky probadat i archivy magnátských a zemanských rodin. Mnohé z těchto archivů, zvláště větší, jsou v úplném pořádku³⁾ a nebylo by obtíží při jejich používání,⁴⁾ jen kdyby byl k nim dovolen vědeckým pracovníkům přístup. Nemáme o nich vlastních zpráv a uváděti seznam jich podle práce Zimmermannovy, sepsané skoro před 40 lety, nemělo by smyslu.

Serie archivních dokumentů.

Přejdeme nyní k rozličným seriím archivních dokumentů, jak těch, jichž jsme z části použili pro tuto rozpravu, tak i těch, jež jsme probadali dříve při pracích o dějinách Karpatorusů.

K prvním náleží tak zvané Tereziánské urbariální dokumenty a celostátní konskripce z r. 1715 a 1720, k druhým conscriptiones dicales a jiné podobné, urbáře a konskripce dominií ze XVI.—XVIII. st. a rozmanité drobnější dokumenty církví a obcí.

1. Urbariální Tereziánské dokumenty.

Urbariální reformě (urbarialis regulatio) císařovny a královny Marie Terezie věnovali jsme r. 1908 zvláštní rozpravu: „Pervyj pečatnyj pam'atnik ugorusskago narěčija. Urbar i inye sv'azannyje s kresťjanskoj Marii Terezy reformoj dokumenty“.⁵⁾ V ní byly otištěny původní tištěné formuláře urbáře karpatoruského a slovenského. Kromě poznámek o jazyce karpatoruského urbáře, o zvlátnostech jeho překladu z maďarštiny, kromě

¹⁾ Není nám známo, jaký osud měly archivy stolic ČSR, jejichž ústředí zůstala v Maďarsku (Balaž. Ďarmoty, Ostřihom, Sátoralja Újhely).

²⁾ Zde nutno věnovati pozornost mnohým listinám a soukromým dopisům ve východoslovenském nářečí, smíšeném někdy s nářečím karpatoruským.

³⁾ Na př. archivy hr. Sz t á r a y ů v Michaľovcích v Zemplínské a hr. A n d r á s s y ů v Krásné Horce v Gem. st.

⁴⁾ Zůstaly-li arci dokumenty v nich i nyní na svých místech.

⁵⁾ A. Petrov, *Materijaly dla istorii ugarskoj Rusi*, V., Spb, 1908, 139 — zvláštní otisk ze Sborníku Otděleníja ruskago jazyka i slovesnosti Imp. Akademii nauk, t. LXXXIV.

slovníčku a několika exkursů týkajících se Karpatorusů byly v naší rozpravě vyloženy i hlavní zásady urbaniální reformy a skutečné její provedení v Uhrách.¹⁾

„Urbaniální regulace“ byla v Uhrách²⁾ zaváděna postupně od r. 1768 do r. 1778. Její provádění dalo vznik hojným dokumentům, jež mají, jak známo, ohromný význam pro vysvětlení sociální a hospodářské situace selských poddaných, a to nejen v druhé polovině XVIII. st., nýbrž i v předcházejícím období.

Dokumenty ty jsou:³⁾

No. 1. *Tabella universalis locorum comitatus NN. populorum*. „Commissarii regii in re urbaniali“ měli si podle instrukce vyžádati především od každé stolice seznam osad, udávající mimo jiné, „qualis in t(ali) loco lingua potiori in usu habeatur“.⁴⁾

No. 2. „*Urbani*“, t. j. tištěné formuláře urbářů. Takové formuláře jsme viděli v jazyce latinském, maďarském, německém, slovenském, ruském (cyrilicí), srbském (štokavského nářečí, latinkou), chorvatském (kajkavského nářečí) a rumunském. Na rozličných místech textu jsou ponechána prázdná místa, „*vacua spatia*“, na 1 až 16 řádek; do „*vacua spatia*“ měly býti na místě zapisovány vpisky, „*inscriptiones*“, v jazyce obyvatel.

No. 3. *Novem puncta interrogatoria* o robotách a platech sedláků před zavedením urbáře. Viděli jsme taková „*novem puncta*“, tištěná v jazyce latinském, německém, maďarském a slovenském, psaná v jazyce ruském (latinkou) a rumunském.⁵⁾

No. 4. *Juramentum colonorum*, přísaha, kterou musili sedláci skládati před svými „*fassiones ad novem puncta*“. Viděli jsme text přísahy tištěný v jazyce maďarském, německém a slovenském, psaný v jazyce ruském (latinkou).⁶⁾

No. 5. *Litterae testimoniales* stoličních deputátů.⁷⁾ Deputáti měli podle daného tištěného formuláře těchto „*litterarum*“ vy-

¹⁾ Z části i podle původních archivních materiálů námi vyhledaných. Protože urbaniální reforma byla provedena i na Slovensku, mohla býti naše nevelká rozprava prospěšna i slovenské dějepisné literatuře, zůstala však úplně nepovšimnuta.

²⁾ T. j. v Uhrách v užším smyslu. Ve Slavonii byla urbaniální regulace zavedena r. 1756, v Chorvatsku a v Banátu r. 1780, Sedmihradsko však zůstalo bez urbáře.

³⁾ Viz A. Petrov, op. c., 8—20, a Mat., VI., 16—18 a dále passim. Vypočítáváme dokumenty v tom pořadí, jak postupovalo provádění reformy na místech.

⁴⁾ Takovou „*tabella universalis*“ jsme našli mezi dokumenty Báčsko-Bodrožské st. Za názvem osady jest uvedena národnost neb národnosti v ní žijící: „*Hungari; Hungari, Illyri, Germani; Sclavi; Sclavi et Illyri*“ atd. Viz dále o Báčsko-Bodrožské st.

⁵⁾ Tato „*novem puncta*“ byla asi jako jiné dokumenty přeložena do všech jazyků uherských a jen náhodou jsme na ně nepřišli. Překlad textu slovensky a rusky (latinkou) viz op. c., 113—121.

⁶⁾ Viz op. c., 112—113.

⁷⁾ „*Magistratuales urbanialem regulationem exequentes, urbaniales deputati, deputati conscriptores*“.

kládati celý postup zavedení urbaniální reformy v každé osadě a vésti při objíždění vesnic, které jim byly přiděleny, deník (diarium). V § 15—17 „litterarum testimonialium“ se uvádí, *který jazyk nebo které jazyky se jeví rodnými, obecně užívanými* (vernacula, ordinaria) i u statkářů i u sedláků, a v *kterém jazyce* nebo v *kterých jazycích* byly těm i oněm dodány tištěné urbáře a vyplněna prázdná místa v jejich textu.¹⁾

No. 6. Ad novem puncta interrogatoria fassiones colonorum. „Fassiones“ se zapisovaly v druhém sloupci formuláře „Novem puncta“. Takové fassiones v rozmanitých jazycích se z části uchovaly ve Státním archivu. Viděli jsme dříve na př. rusky (latinkou) psané „fassiones“ 160-i (přibližně) vesnic Berežské st. a jedné vesnice Ugočské st., slovensky psané „fassiones“ několika vesnic Užanské st.²⁾ a r. 1925 několika vesnic Peštské st.³⁾ „Fassiones“ jsou neobyčejně důležité pro badání o postavení sedláků před zavedením urbářů.

No. 7. Tabellae anteurbarialem statum ex conscriptionibus et ad 9 puncta interrogatoria elicitis colonorum fassionibus erutum exhibentes. Takové tabulky se sestavovaly zvlášť pro každý okres nebo pro velká dominia (tabellae partiales)⁴⁾ a povšechná tabulka pro celou stolicí (tabella universalis). Není ovšem třeba šířiti se o zvláštní důležitosti takových tabulek pro badání o postavení sedláků před urbaniální reformou. Význam tabulek se zvětšuje zvláště tím, že mnohé „fassiones“ a „conscriptiones“ nás nedošly. Kromě sociálních a hospodářských údajů jest uvedeno v 2. rubrice tabulek, k jaké třídě a k jaké národnosti přísluší všichni obyvatelé nebo ta neb ona část jich v každé vesnici.⁵⁾

No. 8. Inscriptiones, quae in vacuis urbariorum spatiis inserendae sunt — vpisky do prázdných míst tištěných

¹⁾ Na př. ve vesnici Ruskově (Mar. st.): „Dominis terrestribus, nonnullis hungaricam, plerisque valachicam linguam callentibus, urbarium utriusque idiomatis communicavimus, incolis vero, linguae valachicae gnaris, hoc ipsorum vernacula lingua impressum urbarium medio hujatis cantoris per extensum perlegimus et explanavimus“; ve vesnici Ričce (v téže st.): „Dominis — hungaricum urbarium pro informatione communicavimus, incolis vero vernacula (t. j. ruthenica) ipsorum lingua urbarium per extensum perlegimus et explanavimus“ (op. c., 18, pozn. 5.); v sedmi osadách Ugočské st.: „Licet — omnes incolae linguam etiam ungaricam intelligerent ac ideo iisdem urbarium cum inscriptionibus ungaricis habent — extraditum, ex quo attamen ordinaria (někde: vernacula) ipsorum lingua esset ruthenica, hinc pro uberiori intelligentia ipsis ruthenici quoque idiomatis urbarium cum factis intra vacua quidem spatia ruthenicis, in fine autem ungaricis inscriptionibus extradidimus“ (A. Petrov, Mat., VI, 58).

²⁾ Texty některých „fassiones“ viz op. c., 113—128.

³⁾ Viz dále v rozpravě.

⁴⁾ Popis jedné takové obrovské „tabellae partialis“ (asi 4 metry dlouhé s 31 rubrikami) viz op. c., 17, pozn. 1.

⁵⁾ Na př.: „Perpetuae obligationis Rutheni; liberae migrationis Valachi; Rutheni in privilegiali statu constituti“ atp. |

formulářů urbářů. Protože byla vládou předvídána možnost místních zvláštností stran některých platů a robot sedláků, měli deputáti ponechaná prázdná místa ve formulářích vyplňovati *na místě rodným jazykem pánů a sedláků*, ale zase jen podle dříve sestavených rozmanitých *formulářů* tištěných v jazyce maďarském, německém a slovenském.

No. 9. *Tabellae urbariales*. Záhloví jejich rubrik byla vytištěna v rozličných jazycích.¹⁾ V těchto „*tabellae*“ byla zapsána podle tříd obyvatel²⁾ křestní³⁾ a rodinná jména všech hospodářů, rozměry podílu každého z nich, platy každého v hotovosti a „*in natura*“, jakož i jeho roboty.

No. 10. Potvrzení sedláků, že nemají stížnosti na pány. Po provedení urbariální reformy byli vysíláni každým rokem po vesnicích stoliční deputáti ke kontrole, zda urbariální ustanovení byla přesně vykonána oběma stranami, t. j. pány i poddanými. Při tom si vyžadovali od sedláků taková potvrzení v jejich *rodném jazyce*.⁴⁾

Jeden exemplář všech urbariálních dokumentů se předkládal místodržitelské radě, jeden se odevzdával do úschovy stoličnímu archivu. Bohužel se ve Státním archivu v oddíle místodržitelské rady exempláře ty nechovaly v náležitě úplnosti. Nejlépe se uchovaly ty, které měly praktický význam: No. 9, *tabellae urbariales*, a No. 2 a 8, urbáře se vpisky v nich.⁵⁾ Méně se uchovala No. 3, 6, 5, 10, velmi zřídka se objevují No. 1, 4, 7. Není pochyby, že by mohly stoliční a dominiální archivy nahraditi aspoň část dokumentů, chybějících ve Státním archivu. Kromě toho se uchovávaly ještě do nedávna výtisky urbářů a urbariálních tabulek v mnohých vesnicích a v jednotlivých selských rodinách.

Pro probádání sociálního a hospodářského postavení sedláků jsou zvláště důležitá No. 2 a 8, 9, 3 a 6, 7.

Pro historickou demografii mají význam všechny urbariální dokumenty. Nutno však míti na zřeteli tyto okolnosti:

a) Jest možné, že urbáře se svými vpisky a „*fassiones colonorum*“ v jiných jazycích než maďarském, latinském a slovenském, v nichž byly urbáře předem v ústředí natištěny, *často vůbec se neposílaly vládě v originále*; sama instrukce místodržitelské rady požadovala totiž předkládání jich v *latinském* překladě, poněvadž prý vyšší úřady těchto jazyků neumějí.⁶⁾

b) Jest možné, že tam, kde se vydávaly *obyvatelstvu* urbáře ve *dvou* (nebo několika) jazycích, na př. v maďarském a rumunském nebo

¹⁾ Takovou tabulku v ruském jazyce viz op. c., 72—73.

²⁾ Na př.: „*coloni liberae migrationis, perpetuae obligationis; inquilini domiciliati, domos non habentes; subinquilini*“ atp.

³⁾ Většinou v latinské a maďarské, řidčeji v národní formě.

⁴⁾ Texty takových potvrzení v ruském jazyce viz op. c., 125—132. Psána jsou cyrilicí.

⁵⁾ Ale i tak u některých stolic chybějí mnohé z těchto dokumentů.

⁶⁾ „*Cum linguarum harum („Vandalica“ — slovinský, „Illyrica“ — srbský, „et Valachica“; totéž se vztahuje ovšem i na „lingua Ruthenica“)* notitia in locis supervisoris non habeatur“ (§ XII.; viz op. c., 14, pozn. 4).

i v maďarském a slovenském, posílal se *místodržitelské radě* jen exemplář *maďarský*.

Proto, jsou-li ve Státním archivu urbáriální dokumenty *jen v maďarském jazyce*, není to ještě *spolehlivým důkazem*, že *obyvatelstvu nebyly vydány urbáře i v jiných jazycích*. Jest nevyhnutelné určití dříve — podle „*litterae testimoniales*“ a pátráním ve stoličnících a dominiálních archivech —, *v kterých vlastně jazycích byly urbáře vydány obyvatelstvu*. Bez této předběžné práce může se vždy ukázati, že závěry jsou *pochybné*.¹⁾ Bohužel bude asi v mnohých případech hledání marné.

c) Jest možné, že *dvoujazyčnému* obyvatelstvu byly vydávány dokumenty *ne ve dvou jazycích*, nýbrž jen v jazyce *maďarském*.

Pro jazykozpyt mají význam *všechny* dokumenty v národních jazycích, *speciálně pro dialektologii* No. 6 a 10 („*fassiones*“ a potvrzení).

Co se týče No. 1 až 5 a 7 až 9, třeba míti na zřeteli, že to byly *překlady latinských neb maďarských*²⁾ textů, vytištěných v ústředí. Jest proto v každém jednotlivém případě třeba určití, *který vlastně originál byl podkladem překladu a jak se na překladě projevil vliv originálu*.

Co se týče No 6 — „*fassiones*“ —, ty se zakládají sice na výpovědích sedláků, nepodávají jich však doslova. „*Fassiones*“ byly sestavovány stoličním deputátem a zachovávají beze vší pochyby na sobě stopy onoho nářečí, jež si osvojil deputát, a byl-li Slovák nebo Karpatorus, tedy jeho mateřského nářečí.

Potvrzení sedláků, No. 10, jsou dosti krátká a stereotypická, podávají však lépe zvláštnosti místní národní mluvy; zapisovali je lidé blízcí národu: selští notáři, kantoři a kněží.³⁾

Pro tuto rozpravu podařilo se nám opsati potřebná data z urbáriálních dokumentů toliko stolic Abaújské, Báčsko-Bodrožské, Békésské, Bělohradské, Boršodské,⁴⁾ Bratislavské a Peštsko-Piliško-Šoltské.

2. *Conscriptiones annorum 1715 et 1720* v oddíle „*archivi regnicolaris*“.⁵⁾

¹⁾ To nutno míti na zřeteli při podobných závěrech i v naší rozprávě.

²⁾ Je možné, že mohly býti někde pořízeny překlady podle tištěných německých neb slovenských textů, ale touto otázkou jsme se nezabývali. Probadali jsme jen karpatoruský překlad urbáře; byl pořízen podle textu maďarského (op. c., 35—36).

³⁾ O všem tom viz podrobněji op. c., 19—21.

⁴⁾ Z celé stolice (podle Lexikonu bylo v ní 169 osad) jsou v Státním archivu urbáře toliko 10 osad.

⁵⁾ Viz Acsády, Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában 1720 — 1721. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja az országos m. kir. statisztikai hivatal, Budapest, 1896 (Obyvatelstvo Uher v době pragmatické sankce 1720 až 1721; podle nařízení ministra obchodu sestavila a vydala uherská královská statistická kancelář); maďarsko-německé vydání I., 1—114*, II., 1—288; maďarské vydání I., 1—68*, II.—III., 1—496, in 2°. Viz A. Petrov, Mat., VI., 287—302, 307—324.

V první čtvrtině XVIII. st., po ukončení Rákóczyovského povstání, jednou z hlavních starostí vlády bylo doplnit státní pokladnu bez přílišného zatížení obyvatelstva, vyčerpaného předcházejícími válkami a zmatky. Stále docházely, i dříve, i v tuto dobu, stížnosti na přetížení daněmi, stížnosti ne tak na výši daní, jako spíše na to, že tyto daně byly nepravdivě a nesterilně rozděleny mezi jednotky samosprávy: stolice, distrikty a města.

Císař a král Karel VI. (III.) reskriptem ze dne 20. září 1714 navrhl sněmu, aby byly vypracovány zásady (modalitas seu idea) nové, jednotlivé konskripce všeho dani podrobeného obyvatelstva uherského, jeho majetku i důchodů. A podle údajů této konskripce měly být potom rozděleny mezi jednotky samosprávy „porty“¹⁾ tehdejší klíč daňového systému. Sněmu byl předložen i návrh základů konskripce.

Sněm se dal vážně do této práce a k jaru r. 1715 sestavil jak instrukci pro konskriptory, tak i formu konskripčních archů.

Kromě požadavku podrobnějších zpráv o majetku a o důchodech vrstev dani podrobených lišila se zamýšlená konskripce od předcházejících i tím, že ji měli prováděti v každé stolici ne deputáti z místního zemanstva, nýbrž zvolení konskriptoři z jiné stolice, vždy dva. To vycházelo ze snahy, aby práce byla provedena nestranněji. Kromě toho sněm hned odhlasoval celkovou sumu daní, jež měla být po ukončení konskripce rozvržena palatinem na stolice a města podle nového rozdělení „port“.

Konskripce se vztahovala na obyvatelstvo svobodných královských měst, privilegovaných měst, městysů a vesnic vlastních Uher i „partium adnexarum“²⁾ pokud bylo podrobeno dani. Měly být také zapsány i „villae desertae, cum distinctione tamen temporis, quo desolari coeperunt“.

V červnu a červenci zvolily stolice delegáty-konskriptory.³⁾

Když konskriptoři přijeli do stolic, které jim byly určeny, a vyžádali si od podžupana potřebné dokumenty, především *seznamy zemanských* (curiales, nobilitares) a *selských* (urbariales, portales) *osad*, objížděli za účasti a podpory místních stoličních úředníků osady stolice, dotazovali se sedláků pod přísahou na údaje instrukcí požadované a zapisovali je do konskripčních archů spolu s křestními a rodinnými jmény hospodářů, připojující o každé osadě i povšechné „observations“: o jakosti orné půdy, luk, vína z vinohradů získaného, o snadném neb nesnadném odbytu selských

¹⁾ O nich dále.

²⁾ Části Uher, které byly za vzpour sedmihradskými knížaty od Uher odtrženy: stolice Maramorošská, Středo-Szolnocká, Krasňanská a distrikt Kóvářský.

³⁾ V stolici *Abaujské* prováděli oboje sčítání deputáti konskriptoři ze stolice *Liptovské*, v *Báčsko-Bodrožské* — Maramorošské, v *Bělohradské* — Novohradské, v *Boršodské* — Mošoňské, v *Bratislavské* — Šarišské, v *Komárenské* — Torňanské, v *Nitranské* — Užanské, v *Peštsko-Pilišsko-Šoltské* — Berežské, v *Šarišské* — Trenčanské, v *Torňanské* — Rábské, atd. Někdy byly při obou sčítáních deputáty tytéž osoby, někdy zase jiné.

výrobků, o možnosti vedlejších výdělků, vůbec o tak zvaných „beneficia et maleficia“.

V dosti krátké době — ne delší než 8 neděl — byla konskripce všude ukončena, k říjnu dostavili se konskriptoři do Prešporku (Bratislavy) a předložili palatinovi na čisto opsané exempláře konskripce jednotlivých stolic, distriktů a měst, stvrzené vlastními podpisy a pečeti.

Již za provádění konskripce a také po jejím ukončení byly podávány od stolic protesty a stížnosti na přílišnou přísnost konskriptorů, na překračování instrukcí a na to, že konskriptoři, spoléhající v mnohých případech na přísední prohlášení místních obyvatel, nezkoumali jejich výpovědi o jejich majetku a důchodech.

Zvláště byly překvapeny i vláda i veřejnost tím, jak nepatrný se objevil počet obyvatelstva podrobeného dani proti veliké rozloze kraje. Jako by byly zmizely z jejich paměti bouřlivé dějiny Uher od XVI. st. do počátku XVIII., jako by byly bývaly zapomenuty nakažlivé nemoci, jež v Uhrách tak často řádily, čímž všim ovšem obyvatelstvo strašně prořídlo.

Bylo rozhodnuto uspořádati novou, revisní konskripci, turecká válka r. 1716—1717 však přerušila přípravy, a teprve po jejím ukončení r. 1718 byly práce začaty opět.

Ministerskou radou byla prohlédnuta instrukce a forma dotazníků, instrukce i dotazníky změněny podle zkušeností z konskripce r. 1715, udělaný přesnějšími a zřetelnějšími¹⁾ a zvětšena odpovědnost konskriptorů, kdyby snad konskripce provedli nesvědomitě a nedbale. Císař a král re-skriptem ze dne 26. dubna 1720 nařídil palatinovi, hraběti N. Pálffymu, aby rozeslal instrukci a dotazníky do stolic; stolice měly zase voliti delegáty-konskriptoři.

Od června do října trvala konskripce, v listopadu její opisy na čisto byly odevzdány palatinovi.

Avšak obě konskripce se ukázaly nevhodnými pro účel, pro něž byly podniknuty, t. j. pro správné rozvržení daní, shodné s platební schopností obyvatel. Hlavní příčinou toho podle správné poznámky Acsádyovy bylo to, že v aristokratických Uhrách nejzámožnější třídy, duchovenstvo a zemanstvo — „nobiles possessionati“ — byly osvobozeny od daní. Téže výsady požívaly i hojně méně zabezpečené nižší vrstvy zemanstva: armalisté, predialisté, jednodvorníci²⁾ (nobiles unius sessionis) atp. Do daňových seznamů se nezapisovali ani nezemané (ignobiles), kteří bydlili a hospodařili na pozemcích náležících do přímého majetku zemanů (fundum nobilitares, curiales).

Jedna i druhá konskripce nechávaly tedy nezasaženu značnou část obyvatel, osoby privilegované, podle zákona osvobozené od daní.

¹⁾ Hledíc k těmto změnám, přeměnila se konskripce domněle revisní v konskripci novou, jejíž výsledky se namnoze liší od výsledků konskripce z r. 1715.

²⁾ Rusky: „odnodvorcy“.

Pak také, zvláště v conscr. r. 1720, nebyli zapsáni i mnozí lidé neprivilegovaní, a to nejen proto, že hospodařili na „fundicuales“, ale i proto, že pro chudobu nebylo jim co vzítí, a rovněž čeledí, nádeníci, osoby žijící v cizích domech a p.

Kromě toho se pozoruje — i při konskripci r. 1720 — že konskriptoři nepochopili instrukcí jednotně; konskripce jednotlivých stolic nejsou proto ani zdaleka veličinami stejnoměrnými.

A konečně, podle našeho mínění, musilo býti pro činitele té doby svrchovaně obtížno shrnouti rozmanité údaje konskripčních archů z jednotlivých osad v jediný součet pro celou stolicí, který by mohl dáti základ k určení „port“ připadajících na tu stolicí.

Ale přes svůj malý praktický význam pro svou dobu jsou konskripce velmi cennými prameny historickými, jež poskytují bohatý materiál k badání o sociálním a hospodářském postavení zdaněných tříd v Uhrách ke konci první čtvrtiny XVIII. st.

Pro tuto pak naši práci mají v konskripcích význam za prvé poznámky konskriptorů o době, kdy osady zpustly a kdy byly osídleny novými kolonisty — někdy se uvádí i národnost těchto kolonistů —, za druhé křestní¹⁾ a rodinná jména zdaněných obyvatel zapsaná v konskripcích. Kromě toho jsou velmi důležité vzpomenuté již seznamy zemanských a urbaniálních osad, předložené stolicemi na výzvu konskriptorů.²⁾ Protože ze zpráv Lexikonu nejvíce potřebovaly prozkoumání zprávy o slovenských osadách na neslovenském území, začali jsme badání o conscr. z r. 1715 a 1720 stolicemi, v nichž jsou slovenské výběžky a ostrovy, stolicemi Abaújskou,³⁾ Báčsko-Bodrožskou,⁴⁾ Békéšskou,⁵⁾ Bělohradskou,⁶⁾ Boršodskou,⁷⁾ Komárenskou,⁸⁾ Nitranskou,⁹⁾ Ostříhomskou,¹⁰⁾ Peštsko-Pilišsko-Šoltskou,¹¹⁾ Tornánskou;¹²⁾ conscriptiones Novohradské stolice se nám již nepodařilo použítí. Kromě toho k přezkoumání zpráv Lexikonu o přítom-

1) Ostatně většinou v latinské neb maďarské formě, řidčeji v národní, na př. slovenské.

2) Takový seznam „Series locorum portalium a. 1720“ Sabolčské st. našli jsme vložený do úředního exempláře conscr. r. 1720. v Státním archivu. V něm jest u každé osady uvedena i národnost jejího obyvatelstva (A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady na uherské Dolní zemi? Č. Č. H., XXIX., zvláštní otisk, 20). Viz dále o Sabolčské st.

3) Lád. (t. j. láda = skříň) B. B., N° 1, fr. (t. j. frustum = svazek) 2 (r. 1715); Lád. D. D., N° 1, fr. 18 (r. 1720).

4) R. 1715 jen Báčské: Lád. C. C., N° 1, fr. 2; Lád. E. E., N° 2., fr. 6.

5) Lád. G. G., N° 2, fr. 4; Lád. G. G. N° 2, fr. 8.

6) Lád. H. H., N° 1, fr. 2; Lád. K. K., N° 1, fr. 6.

7) Lád. B. B., N° 3, fr. 3; Lád. D. D., N° 3, fr. 10.

8) Lád. H. H., N° 3, fr. 1; Lád. K. K., N° 4, fr. 14.

9) Lád. C. C., N° 7, fr. 2; Lád. E. E., N° 7, fr. 5.

10) Lád. C. C., N° 10, fr. 2; Lád. E. E., N° 10, fr. 8.

11) Lád. C. C., N° 8, fr. 8; Lád. E. E., N° 8, fr. 13.

12) Lád. B. B., N° 9, fr. 2, Lád. D. D., N° 9, fr. 5.

nosti Maďarů prohlédli jsme konskripce Šarišské st.¹⁾ Z pohraničních stolic měli jsme kdy zabývatí se jen konskripcemi stolice Bratislavské.²⁾

Přejdeme nyní k jiným seriím dokumentů, jichž jsme dříve použili při svých pracích o Karpatské Rusi, ale jichž jsme při této rozpravě o Slovensku neměli možnost použití ani ve velmi malé míře. Tyto serie nejenže nejsou téměř nikým dotčeny, ale nejsou ani prohlédnuty, ač jest jich jak v Státním archivu, tak i v jiných archivech ohromné množství. A zatím bez seznání jich není možné úspěšné badání o postavení lidových mas v bývalých Uhrách.

Takové serie jsou:

3. *Conscriptiones dicales.*

V oddíle královské uherské komory se pod povšechným názvem „*conscriptiones dicales*“ uchovává ohromná sbírka konskripcí Uher z rozličných let XVI.—XVII. st.,³⁾ obsahující 64 svazků, většinou in folio.

Konskripce mají záhlaví: „*conscriptiones et registra dicarum, connumeratio dicarum, connumeratio portarum; regni portarum conscriptio; registrum connumerationis domorum et contributionalis dicae; ratio nobilium jobbágionalium; ratio nobilium unius sessionis, qui sunt in dica connumerati, sicuti coloni*“ a p.

Takové konskripce stolic v Uhrách konaly orgány samých stolic, aby se mohla rozvrhnouti královská, sněmem schválená daň — *dica*, maď. *rovás*. Rozdělovala se podle domů, „*d ý m ů*“ — lat. *f u m u s*, maď. *f ű s t* — nebo podle *port*⁴⁾ — lat. *p o r t a*, maď. *k a p u*.⁵⁾ Slova „*p o r t a*, *k a p u*“ = *v r a t a*, metonymicky *s e l s k ý d v ű r*, označovala plný selský podíl jakožto daňovou jednotku (rusky „*taglo*“). Počet skutečných selských podílů, který tvořil jednu „*portu*“, určoval se v rozličných dobách rozličně.⁶⁾

Stejný ráz má serie „*Decimalia*“ — o vybírání desátku.

Nemají ovšem všechny konskripce stejný význam. Mnohé jsou velmi krátké, udávají jen počet „*port*“ neboli domů, v jiných jsou ještě jména zemanů-statkářů s poukazem, kolik „*port*“ nebo jejich dílů náleží každému v té neb oné osadě. Často na jeden a týž rok nacházíme dvě konskripce e

1) Lád. C. C., N° 9, fr. 8; Lád. E. E., N° 9, fr. 15.

2) Lád. B. B., N° 6, fr. 6; Lád. D. D. N° 6, fr. 15.

3) Nečetná konskripce do r. 1526, jež byla dříve v starém kamerálním archivu, byla postoupena „*diplomovému*“ oddílu.

4) Podle nich platilo i zemanstvo na vojenská vydání — ponejvíce na boj s Turky — t. zv. *subsídium*, „*dobrovolný přínos*“. Sněm obyčejně přijímal ne celkovou sumu daně, nýbrž částku poplatku z jednoho domu nebo *porty*.

5) Z turečtiny.

6) Viz *Acsády, A dicalis ősszeírások gyűjteménye az országos levéltárban* (Magyar könyvszemle, 1892/3, 195—216). Sr. též *Csaplovics, Gemälde von Ungern*, Pest, 1829, II. 233—234. Tyto „*conscriptiones*“ jsou v Státním archivu rozloženy podle stolic; kromě toho ve sv. LXI. je „*generalis Regni portarum conscriptio aa. 1534—1553*“. Pro Karpatskou Rus probádali jsme 24 svazků.

úplně nebo skoro úplně totožné. Kromě toho jest velký počet exemplářů napsán velmi nedbale a nečitelně.

Zato jiné konskripce jsou materiálem velmi cenným.

V některých — ovšem ne často — namane se poukázání na národnost sedláků té neb oné osady. Všeobecně však podávají konskripce seznamy osad v rozličných letech, uvádějí zprávy o době, kdy byly nové osady založeny, o tom, kdy staré osady z té neb oné příčiny zmizely,¹⁾ o tom, kdy byly znovu zaplněny obyvatelstvem, a obsahují někdy i jiné, často velmi zajímavé poznámky.

Kromě toho jsou v mnohých konskripcích zapsána jak křestní,²⁾ tak i rodinná jména sedláků.

4. *Urbaria et conscriptiones* jednotlivých *dominií* nebo jejich částí.

Jistá část obyvatelstva podrobeného dani zůstávala, jak jsme viděli, celostátními konskripcemi nedotčena. Avšak konskripce a urbáře *dominií* zachycovaly všechny osoby, jež žily na statkářské půdě, pokud bylo možno od nich získati jakýkoli příjem v penězích, „*in natura*“ nebo v práci.

„Am zweckentsprechendsten erwiesen sich in dieser Hinsicht die gleichzeitigen grundherrlichen Konskriptionen, die *Urbarien*, welche viel vollständiger und die *Urbarialbevölkerung* in viel weiterem Kreise umfassen, als die Steuerkonskriptionen. Der Staat hob nur von jenen *Urbarialisten* Steuer ein, die irgend ein steuerbares immobiles Vermögen oder einen sichern Erwerb hatten. Hingegen bezog der Grundherr in Geld oder Arbeit von Jedermann, der unter seiner Macht stand und auf seinen Besitzungen wohnte, irgend ein Erträgniss. Um über seine Einkünfte eine Orientirung zu erlangen, liess der Grundherr die *Urbarialisten* und ihre Dienstleitungen auf das Genaueste konskribiren, und diese *Urbarialkonskriptionen*, *Urbarien*, umfassen einen viel weiteren Kreis der Bevölkerung, mit Ausnahme einiger Krüppel, Bettler u. dgl., die ganze Bevölkerung.“³⁾

V mnohých z nich jsou jména sedláků. Kromě toho možno v nich, ježto pocházely od osob lidu bližších, najíti rozmanité poznámky charak-

¹⁾ Ostatně nutno míti na zřeteli, že „deserta, desolata“, třeba i „totaliter“, třeba vždy pojímati doslova. 1. Mohli v té neb oné osadě, „*melioribus colonis desolata*“ (Bél), zůstatí nebo nedávno do ní vniknouti chudí lidé, „*vagi, profugi egenique*“ (Bél), „*qui propter paupertatem dicari non potuerunt*“ (výraz konskripce). 2. Jestliže část osady byla v přímém majetku zemanstva (*fundi nobiles*), jež na ní hospodařilo osobně s pomocí nádeníků, najatých lidí nebo dalo půdu k používání osobám z vrstev dani podrobených, tu, i když tato část se do jistého stupně uchovala od zrušení a zpusťly jen „*fundi urbariales*“, přece se osada zapsala do třídy „*possessions desolatae*“. A k tomu bylo v zájmu jak stolic, tak i jednotlivých zemanů-statkářů vykázáti počet „*port*“ menší, než jaký byl ve skutečnosti. V každém jednotlivém případě nutno míti na mysli všechny takové možnosti (a také i jiné, na př. přearazení vesnice z jedné stolice do druhé atd.).

²⁾ Častěji v latinské neb maďarské formě, řidčeji v jinajazyčné.

³⁾ *Acsády*, op. c., I., 37.*

teristické pro postavení lidu a taktéž někdy zprávy, které mají všeobecný význam historický.¹⁾

5. Místní vědecké pracovníky upozorňujeme zvláště na nutnost systematicky sbírat, uveřejňovati a zkoumati drobné prameny k dějinám jednotlivých osad. To jsou: církevní matriky, protokoly církví, někdy „Dějiny“ far, kanonické visitace církví, zápisy v církevních knihách; protokoly obcí, „memorabilia“ místních pracovníků, rukopisné dějiny jednotlivých vesnic, městysů, měst, někdy i okresů, sepsané místními dějepisci; pozemkové knihy, soudní pře o pozemky, obchůzky hranic statků se zaznamenáním pomístních názvů atd. Takové drobné památky se obvykle lehce ztrácejí, tím spíše, že jsou v soukromých rukou; bez nich však je nemožno sestaviti dějiny jednotlivých osad, a bez takových monografických prací bude vždy mnoho mezer a nesprávností i v dějinách okresů a tím spíše v dějinách celého kraje.

V této své rozpravě pokusili jsme se podle velmi neúplného a velmi nedostatečného materiálu sestaviti řadu drobných monografií z dějin národnostního procesu v rozličných osadách. Při tom se ukázalo velmi často, jak důležité jsou takové místní prameny.

Bylo by velmi žádoucí, aby náš slabý hlas nezůstal „hlasem volajícího na poušti“ a aby místní zájemci o vědu *neproměškali doby k zachování a prozkoumání takových památek a vůbec se věnovali zpracovávání místních dějin.*²⁾

Předěmež nyní k své rozpravě.

¹⁾ Tak v urbáři Mukačovského dominia z r. 1570 (fasc. 18, No. 24.) je u vesnice Oroszvégu uveden cenný doklad, jenž dokazuje, že nepravá listina z r. 1360, vydaná ve jménu knížete Theodora Koriatoviče, byla sepsána *před r. 1570 a již tehdy se pokládala za nepravou*: „Nonam vini et frugum (incolae) dant episcopo Ruthenico. Eidem episcopo Ruthenico loco decimae porcorum singulis annis dant porcos 7. Privilegia episcopi Ruthenici vel monasterii eius — iam in hoc, quam in aliis iuribus, quae sibi episcopus Ruthenicus vindicat, minus iusta reperiuntur. In sola gratia Caesareae Maiestatis stat, quid et quantum illis concedatur uti.“

²⁾ Nutno poznamenati, že „reorganizácia“ archivů ve smysle centralisace, o které v svém článku píše prof. Chaloupěcký, by snad byla užitečná vědeckým odborníkům — ačkoli je taková centralisace věc velmi obtížná, trvá dlouhou dobu a je drahá —, ale téměř by zamezila cestu *místním vědeckým ochotníkům*, kteří dříve mohli v svém bydlišti beze ztráty času a peněz pracovati po léta v místních archivech, často s úspěchem. Velkovýroba ničí drobný (rusky: „kustarnyj“) průmysl! Archivy na Slovensku potřebují arci reorganisace, hlavně však by bylo třeba zabezpečiti jim odborně vzdělané archiváře a peníze a ulehčiti k nim přístup vědeckým pracovníkům. Obzvláště smutný je stav archivů na Podkarpatské Rusi, kde existuje hlavní archivář, kde však není archivářů. Archivy jsou svěřeny rozličným úředníkům, kteří jsou zatíženi jinými povinnostmi a k tomu sotva znají latinu, neumějí maďarsky a nedovedou čísti dokumenty ze XVI.—XVIII. st. Zvláště nám leží na srdci archiv M u k a -

Skupiny použitých materiálů.

1. K vysvětlení toho, jak se rozvíjel národnostní proces v té neb oné osadě, použili jsme především *přímých zpráv* pramenů, jež byly v našich rukou.¹⁾ Hodnověrnost těchto zpráv není nikterak stejná. Snažili jsme se zaujmouti k nim kritické stanovisko jak na základě povšechných úvah, tak i srovnáváním rozličných zpráv mezi sebou. Ale pro nedostatek srovnávacího materiálu bylo často nutno spokojiti se i zprávami ne úplně hodnověrnými, což jsme podle možnosti všude hleděli vytknouti.

Kromě *přímých zpráv* řídili jsme se i *nepřímými* poukazy, jež nám poskytují sama jména osad, pomístní názvy jejich chatárů a rodinná²⁾ jména jejich obyvatelů.

2. *Jména osad.* Aby se mohlo použití jmen osad pro dějiny nějakého území a zejména k vysvětlení toho, jaký národ nebo jaké národy žily na něm v nejdávnějších dobách a jak potom tento národ neb tyto národy byly vystřídány jiným národem neb jinými národy, k tomu nutno s počátku propátrati *dějiny jména* každé osady: jaké jméno bylo dáno osadě při jejím založení nebo alespoň pod jakým jménem se po prvé připomíná v pramenech; dále, jak se toto jméno měnilo později, udrželo-li se, třebaš ve změněné podobě, do novějších časů, či bylo-li zaměněno jiným, a bylo-li zaměněno, proč nastala taková záměna. Konečně nutno se pokusiti o vysvětlení, z jazyka kterého národa bylo jméno dáno původně a v ústech kterého národa neb kterých národů zažilo pozdější změny.

Taková práce vyžaduje od badatelů rozsáhlých, nejen historických,

č o v s k é h o biskupství, jež bylo po staletí (od konce XIV. nebo od začátku XV. st.) středem náboženského a vůbec intelektuálního života karpatoruského. Archiv jest umístěn ve velké komnatě biskupské residence v Užhorodě, má cenné dokumenty (dva originály z XV. st., hlavně však ze XVII.—XVIII. st.), má podrobné Repertorium z let 1808—1820, ale podle Repertoria nelze nic najíti: dokumenty nejsou na svých místech. To proto, že v posledních desetiletích nebylo tu zvláštního archiváře; archiv byl svěřován mladým klerikům, kteří sloužili v biskupské kanceláři, byli na-prosto bez odborného vzdělání, často se měnili a pracovali hlavně pro kancelář. Na tak drahocenný archiv nebyly povoleny žádné peníze, biskup měl jej udržovati na svůj náklad. Do převratu dostával biskup důchody z opatství v Tapolczi (Borš. st.); opatství to připadlo Maďarsku, a biskup má nyní ročního platu 12.000 Kč (!) a osobně 2000 Kč měsíčně. (Ale jak mnoho musí pomáhati chudým!). Není uspořádána ani biskupská knihovna, kde je mnoho cenných církevně-slovanských a ruských rukopisů. *Pro vědu vůbec a pro badání o Podkarpatské Rusi zvláště jest nutno opatřiti peníze na uspořádání archivu a knihovny a na služné stálého archiváře a zároveň knihovníka.* Archiv P r e š o v s k é h o biskupství vznikl po r. 1821 z dokumentů, jež Prešovu postoupil archiv diecése Mukačovské a jež se týkaly nově založené diecése. V něm jsou dochovány také zajímavé dokumenty (od XVII. st.) o řecko-katolických farách stolic Šarišské, Spišské, Abaújsko-Torňanské, Boršodské, Gemerské a části Zemplínské. I tento archiv zasluhuje, aby mu byla věnována pozornost.

¹⁾ Ale daleko ne o všech osadách jsme měli po ruce takové zprávy.

²⁾ Někdy i křestní.

nýbrž i linguistických vědomostí a jemného kritického citu¹⁾ — a také vůle a umění nemísiti do čistě vědeckých otázek žádných úvah vedlejších.

Pokládáme mimo to za nutné upozorniti zvláště na jednu věc, zdánlivě úplně jasnou, která se rozumí takřka sama sebou, k níž se nicméně často nepřihlíží, totiž to, že *forma jména v písemných památkách často se nekryje s formou, jež žila nebo žije v ústech lidu*; někdy bývá lidové jméno osady naprosto jiné než jméno v písemných, hlavně úředních dokumentech.²⁾

Zvláště se to vztahuje právě na Uhry, kde pro listiny i jiné dokumenty se během staletí ustálil zvyk podávati nemaďarská jména osad i osob formou buď čistě maďarskou,³⁾ nebo formou více méně změněnou podle maďarské výslovnosti. Naprosto správně píše o tom prof. V. Chaloupický: „Na všech listinách i pamětech z XI.—XIII. st. patrný je vliv cizí, maďarský anebo německý. — U listin, které byly pak v XIII. st. a později prepisovány, je pravidlem, že byly (místní a osobní názvy) přizpůsobovány maďarské výslovnosti. Ba zdá se téměř, že maďarisování slovanských tvarů v uherských listinách stalo se jakousi módou a diplomatickým zvykem. — Zdá se však, že nebylo úmyslu v starší době⁴⁾ místní a osobní jména tendenčně maďarčiti; fakt sám lze vysvětliti, představíme-li si proces zlistinění a písemné fiksování slovanských jmen.

Převážná většina listin, které nás došly, týká se poměrů majetkových. — Od st. XIII. vešlo v obyčej, že všechny majetkové změny

¹⁾ Necht jsou badaželům výstrahou hrozné etymologie slovanských autochtonistů — u Čechů Šembery (Západní Slované v pravěku, 1868) a jeho školy, u Rusů Zabělina, D. Illovajského, Ritticha (Slav'anskij mir), I. Filoviče (Istorija drevněj Rusi) a j. —, o kterých se kdesi vyjádřil Miklosich, že takhle lze prohlásiti za slovanské osady Mekku a Medinu (viz A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady atd., Č. Č. H., XXIX, 1923, 28—32).

²⁾ Dr. E. Málý usz líčí v své monografii „Turóc megye kialakulása“ (Vznik a rozvoj Turčanské st.), Bst, 1922, IX + 196 + 2 mapy, jak bylo od XIII. do XV. st. osidlováno toto území, oddělené ve XIV. st. od Zvolenské stolice jako stolice zvláštní. Monografie je velmi zajímavá a svědomitá, ale autor se naivně domnívá, že maďarská forma jména osady, zapsaná v dokumentech, žila také v ústech lidu, a že tedy tento lid byl maďarský. Uvedeme některé příklady: „Turóc. Sv. Martin jmenuje se vždy *maďarskou* formou „Sz. Márton“, ale *ne* slovenskou, a byl tedy osídlen Maďary“ (63—64); „Újfalu“ (t. j. N. Ves) a „Újfalu“ (Illanová) — „jejich maďarská jména nejlépe dokazují maďarský původ těchto osad“ (70, 95); „z 28 v XV. st. připomínány osad má 20 jména vytvořená připojením maďarského slova „falva“ (vesnice) ke jménu majitele; to je důkaz, že obyvatelstvo bylo čistě maďarské“ (141, 192), atd. Stejně zachází autor i s osobními jmény: „v listině z r. 1363 se připomíná Ladislaus, filius Thomae, dicti Fejes; Thoma byl Maďar, neboť „Fejes“ je slovo maďarské“ (141) — autora ani nenapadlo, že „Fejes“ (doslova: hlavatý, přeneseně: svěhlavý) může býti také překlad přezdívký slovenské; Tonka (v Tonkaháza — Tomčín, Tomčany) jest podle dra Málý usz a jméno maďarské — podle prof. Melicha vzniklo s Tonka < Tomka, a to mohlo býti i maďarským i slovenským deminutivem (viz o tom dále) atd.

³⁾ Když taková forma existovala souběžně s nemaďarskou.

⁴⁾ Dodáváme: až do XIX. st.

v Uhrách předcházelo komisionelní řízení, jehož se zúčastnilo více osob — (dále se vykládá postup sestavování listiny). Představme si, kolika rukama prošla listina, než se stala skutečně pravoplatnou, a zejména kolika ústy prošla její jména, než se dostala do listiny v definitivní formě! Neboť listiny se zpravidla diktovaly. — — Tu stačilo, aby v onom dosti dlouhém řetězu osob byl jeden cizinec, zejména Maďar (a nelze popřít, že v Uhrách maďarský element byl u dvora a vůbec ve státní správě velmi početně zastoupen!), aby její slovanská jména byla zkomolena a dostala povšechný ráz maďarské výslovnosti. — — Jakmile se však jednou listina stala pravoplatnou, z důvodu právní kontinuity a věčné identity přepisována a přejímána byla zpravidla všechna jména tak, jak byla v původním zápisu, tudíž zkomolená a zmaďarčená.¹⁾

Zabývající se dějinami Karpatorusů, dospěli jsme k týmž závěrům.²⁾

Poněvadž práce o historické nomenklatuře Slovenska dosud neexistují,³⁾ přestali jsme na zkoumání oněch jmen osad, která byla v užívání u slovenského a maďarského lidu v XVIII.—XIX. st.,⁴⁾ pokud nám byla známa.

Jména osad, jimiž se zabýváme v své rozpravě, rozdělujeme na tyto kategorie:

a) *Jména maďarského původu, jež si osvojili i Slováci, obyčejně s některými změnami formy podle slovenské výslovnosti:* Opaj — Apaj, Ašakerť —

¹⁾ Prof. V. Chaloúpecký, *Staré Slovensko*, Bratislava, 1923, 253-254; srv. taktéž H u n f a l v y, *Ethnographie v. Ungarn*, 284—285.

²⁾ Tak na př. v listině z r. 1389 — obchůzka hranic statku, který náležel vojvodovi Balicovi v Maramoroši vedle kláštera Hrušovského, kde nebylo maďarského obyvatelstva, nýbrž jen rumunské a ruské, — jsou všechny pomístní názvy zapsány v maďarském překladě (A. P e t r o v, *Listina z r. 1404*, Fil. Sb. Č. ak. věd, r. 1925). Stejně uvádějí se v maďarské neb pomaďarštěné formě jména osad v prohlášených námi četných urbářích dominií, „conscriptiones dicales“, „conscriptiones an. 1715 a 1720“ atd. ze XVI. až XVIII. st. Už ani nemluvíme o nových úředních jménech, která byla zaváděna od poslední čtvrtiny XIX. st. k domnělému obnovení starého maďarského názvosloví, vytlačeného prý slovenským, jménech, jež byla často dávána úplně libovolně — protestovali proti tomu v tisku i nejvážnější maďarští učenci (na př. N a g y G y., jenž byl mnoho let archivářem Státního archivu). — Nutno říci, že nová úřední jména osad i v ČSR. se také někdy nekryjí s lidovými.

³⁾ V historických zemích ČSR. již od 30. let XIX. st. vycházely práce věnované jménům osad (viz předmluvu k práci Fr. Černého a P. Váši), jmény moravskými obírá se speciálně rozprava Fr. Černého a P. Váši, *Moravská jména místní*, Výklady filologické, Brno, 1907, XIV+292. Co se týče Slovenska, je nám znám jen článek P. K r i ž k a, *Slovenské miestne názvy* (Slov. Pohľ., XVI., 1892), obsahující toliko nezpracovaný materiál: místní názvy s uvedením dokumentů, kde se každý z nich po prvé vyskytuje. Tento druh zpráv jest i v serii *Monografií stolic a měst* (M. O. vármegyei és városai), která vyšla redakcí Borovszského; zde těchto monografií není. Větší část monografií byla vydána před 30—40 lety, a proto jsou zastaralé; od těch dob bylo uveřejněno mnoho nových dokumentů. Vědecká hodnota *Monografií* není stejná. Jsou mezi nimi práce velmi dobré, ale také práce málo uspokojivé.

⁴⁾ Pripomínáme, že naše rozprava se zabývá ne celým Slovenskem, nýbrž jen slovensko-maďarským pohraničním pásmem, slovenskými výběžky a ostrovy.

Asakürt, Nemeskert — Nemeskürt, Újlak — Újlak, Urmín a Urmínce — Űrmény, Kepsöd — Köpös, Kereškyn (Nitr. st.) a Krškany (Hont. st.) — Köröskény, Almás — Almás, Kerestúr (Nov. st.) a Kirestur (B. B. st.) — Keresztúr, Tejkeš — Tökés, Aranidka — Aranyidka, Bernatfala — Bernát-falva, Čontošfala — Csontosfalva, Pálfala — Pálfalva, Belža — Bölze, Fišar — Füzesér, Sentuš — Szentes, Tašola — Tasolya atp.

Taková jména podle našeho názoru *bez výminky dokazují*, že v osadách s těmi jmény, i když osady ty nebyly založeny Maďary,¹⁾ každým způsobem *žili Maďari dříve než Slováci*, kteří v nich byli v XVIII.—XIX. st., a že Slováci nastoupivše na místo Maďarů přejali tato jména buď od části Maďarů, která ještě zůstávala v osadě za příchodu Slováků, nebo od Maďarů sousedních osad, a že pozměnili tato jména podle své výslovnosti.

K této kategorii náleží i jména původu prvotně slovanského,²⁾ jež si Slováci osvojili od Maďarů v jejich maďarském znetvoření: v Bratislavské st. Lošonec < Losonc < Lučenec, Linč < Szilincs < Soľnica; v Trenčanské st. Trenčín < Trencsény < Trnčín (hrad Trnkův)³⁾; v Boršodské st. Mučoň < Múcsony < Moščaň; v Ostřihomské st. Kestúc < Keszölcz < Kostelec atp. Je možné, že k téže kategorii náleží i jména: Šárfia < Sárfo < Blatnica v Bratislavské a Nitranské st., Grlica < Gerlicza < Grlica v Gemerské st., Rikynčice < Rakoncza < Rakovec v Hontské st.⁴⁾

Taková jména dokazují, že v osadách s těmi jmény se *trikrát* měnila národnost obyvatelů, že za sebou šli Slované (resp. Slováci), Maďari, Slováci.

b) *Jména slovanského původu,⁵⁾ jež si osvojili i Maďari, obyčejně s některými změnami formy podle maďarské výslovnosti.⁶⁾* Taková na př. jsou: v Nitrianské st. Mocsonok (Močonok; Vmók), Szelöcze (Seloce)⁸⁾, Tornócz (Tornóc — Trnovec); v Tekovské st. K. N. Kálna, K. N. Szecse (Seče; Všek), Nemes (= Zemanské) Oroszi (Orosi), K. Oroszka

1) Takové osady mohly mít dříve i jiná, třeba slovanská jména; jména ta byla potom zatlačena novými, danými od Maďarů, kteří nastoupili na místo Slovanů; tak na př. podle Pestyho se D. Pál — A. Péli (Tek. st.) jmenoval dříve Badič. Srovn. také jména jako Lošonec, Linč a p.

2) Slovenského nebo karpatorského; jména osad ležících jižněji mohou pocházeti i z jazyků jižních Slovanů: Slovinců, Bulharů, Srbochrvatů.

3) O tom prof. J. Melich, Ueber eine Gruppe von ungar. Ortsnamen, 222—223 (viz dále).

4) Viz Rozpr., 27, 28, 68, 87, 92.

5) A také ta, jež pocházejí od slova „orosz“ (ruský).

6) Tak v kořenech a v příponách m. *ov* je *ó*, m. *ovec*, *ovce* — *óc*, m. *ice* — *icz*. Nutno však mít na zřeteli, že některá jména slovanského původu mohla býti dána i přímo Maďary, ze zásoby slovanských slov, jež přešla do maďarského jazyka: Gensér (Nitrán. st.), Kemencze (Hont. st.) a t. p.

7) Pro čtenáře neobeznámené s maďarskou grafikou podáváme v závorkách nebo v poznámkách jména grafikou československou; někdy připojujeme domnělou původní slovanskou formu jména nebo jeho kořen, při pochybnosti klademe otazník.

8) Dříve Szelencze (Selence) < Soľnica.

(Oroska); v H o n t s k é st. Bori (Vbor), A. F. Szemered (Semered; Vsmrd?), Szalatnya (Salatňa),¹⁾ Pereszlény (Peresleň),²⁾ Szokolya (Sokoľa), Keszihócz (Kesihóc),³⁾ v N o v o n r a d s k é st. Szlabonya (Slaboňa; Vslav), Buják, Mucsiny (Mučín; Vmuk, Vmók?), Matra Novák, Dolyán (Doľan — Doľany), Zagyva Róna (Zaďva Róna⁴⁾), Losonc (Lošonc — Lučenec), N. Oroszi (Orosi), Ryba, Nógrád (Novohrad); N. a Pányit Daróc (Daróc — Dravce), Jelsőcz (Jelšóc — Jelšovec), Tarnóc (Trnovec), Rimóc (Rimovce), Verőcze (Verőce, Vvrě),⁵⁾ Varbó (Vrbov); v G e m e r s k é st. A. Pokoragy (Pokoraď), Fazekas (= Hrnčiarске) Zaluzsány (Zalužaň — Zalužany), Darnya (Darňa; Vdrn?), Hórka, Otrokocs (Otrokoč), Runya (Ruňa),⁶⁾ Kun Tapolcza (Tapolcz — Topolce?), Velkenye (Vvel + k), Zeherje (= Zahorie); Dobócza (Dobóca — Dubovica), Pelsőcz (Pelšóc — Plešivec);⁷⁾ v T o r ň a n s k é st. Jabloncza (Jablonica), Lucska (Lúčka), Perkupa (Vprie kop), Teresztenye (Trstenie), Dernő (Vdrn), Varbóc (Varbóc — Vrbovec), Dobódél (Dubodiel); v A b a ú j s k é st. Debrőd a Debréte (Vdebr), A. F. Novaj, Radvány (Radvaň), Göncz a Regete Ruszka (Ruska), Komoróc (Komoróc — Komárovice); v B o r š o d s k é st. Arló (Orlov), Bogács (Bogáč), Csernej (Černej), Diviny (Diviň — Děvin?), Dubicsány (Dubičaň — Dubičany), Kaza a Kazincz,⁸⁾ A. F. Kelecsény (Kelečēň — Klačany, Klečenov), Mályinka, Rudabánya (Rudabaňa), Szuhogy (Suhod; Vsuch), Tapolcsán (Tapolcán — Topolčany), Lén. a Tib. Daróc (Dravce), Galgóc (Hlohovec), Visnyó (Višňó — Višňov); v Z e m p l í n s k é st. Ág Csernyő (Čerňó), Kir. Helmec (Helmec — Chlmec), Luka, K. N. Rozvagy (Rozvád — Rozvodie?), Zemplén (Zemlin), Lagmóc,⁹⁾ v U ž a n s k é st. Kelecsény (Kelečēň — Klačany), Helmec (Chlmec); K. N. Gejőcz,¹⁰⁾ Pal. Komoróc (Komárovice), Mátyóc (Mátóc — Maťovce), Tarnóc (Trnovec), Veskőcz (Veškóc — Vyškovce?) atp.

Taková jména podle našeho názoru *bez výminky dokazují*, že v osadách s těmi jmény, i když osady ty nebyly založeny Slovany, každým způsobem *žili Slované dříve než Maďari*, kteří v nich byli v XVIII—XIX. st., a že Maďari nastoupivše zde na místo Slovanů přejali tato jména buď od části

¹⁾ Slatina.

²⁾ Preseľany < Preserany.

³⁾ Ze slov. Kesihovce; je snad maďarského původu, přešlo však do maďarského jazyka se slovenskou příponou.

⁴⁾ Od adj. „rovný“.

⁵⁾ Zavřítí, zavíratí.

⁶⁾ Od adj. „rovný“.

⁷⁾ Toto jméno mohlo být dáno i přímo Maďary, kteří založili osadu pod nějakou „lysou“ horou, jmenovanou od sousedních Slováků „Plešivec“.

⁸⁾ Od jména Kaza, Kaža?

⁹⁾ Ze slov. Ladmovce; je snad maďarského původu, přešlo však do maďarského jazyka se slovenskou příponou.

¹⁰⁾ Viz poznámku 4.

Slovanů, která zůstala ještě v osadě, nebo od Slovanů sousedních osad, a že pozměnili tato jména podle své výslovnosti.

c) *Jména těžce osady se u obou národností liší.* Tuto kategorii dělíme na dvě skupiny:

a₁) *jména, která nemají nic společného:* Rybník (Tek. st.) — Szöllös, Rybník (Gem. st.) — Újvásár, Hoste — Keresztúr, Podproč (Poproč, Ab. st.) — Mindszent (Jászó) atp.;

b₁) *jména v jednom jazyku jsou překlady jmen v druhém jazyku:*¹⁾ Brehy — Magospart, Modrý Kameň — Kékkő, Červenica — Vörösvágás, Kamenica — Tarkő, Novačany — Újfalu (Jászó) atp.

Jména této kategorie *sama o sobě* neposkytují žádné opory k rozhodnutí, kterou národností byl název dán *původně*, který název jest *originál* a který *překlad*. Zde mohou dáti odpověď jen *údaje historické*.

d) *Jména, která pocházejí u obou národností z jednoho a téhož slova — osobního jména —, ale jsou tvořena nestejným způsobem podle zvláštností každého jazyka.*²⁾

Této kategorii jmen je věnován článek známého slavisty, profesora budapeštské university dra J. M e l i c h a.³⁾ Ponecháme tedy slovo odborníkovi.

Podle prof. Melicha pocházejí taková jména od osobních jmen zakladatelů nebo majitelů osad, a to jak *maďarských*: Apaj, Apony, Bene, Csaba, Farkas, Gyula, Léva,⁴⁾ Szata atd., tak i *nemaďarských*: Onor,⁵⁾ Paczolaj, resp. *slovanských*: Buda, Čechta — Čachta, Koša,⁶⁾ Tonka < Tomka, Vác < Václav atd.⁷⁾

V *maďarštině* se jména osad tvoří dvojím způsobem:

a) *U osad, které vznikly v starší době, jest jméno osoby* (zakladatele nebo majitele) zároveň *jménem osady*: Apaj, Apony — Appony, Buda, Csaba, Csejte,⁸⁾ Gyula, Léva, Onor, Paczolaj, Szata atp.; *podstatné jméno*, jež by označovalo *objekt* náležející této osobě — vár (hrad), falu (vesnice), föld (pole), ház (dům), híd (most), telek (podíl) —, *se nepřipojuje*.

b) *Ve jménech osad z pozdější doby se připojuje k osobnímu jménu podstatné jméno* označující *objekt*, který náleží osobě; připojuje se podle stavby maďarského jazyka se zvláštní příponou na konci podstatného jména.

¹⁾ A snad obě jména, slovenské i maďarské, jsou překladem jiného, na př. německého: Modrý Kameň — Kékkő — Blauenstein.

²⁾ Taková jména budeme nadále jmenovati *souběžná*.

³⁾ Ueber eine Gruppe von ungar. Ortsnamen (Arch. sl. Ph., XXXIX, 1923, 217 — 235).

⁴⁾ Deminutivum od Lörincz.

⁵⁾ Snad deminutivum od Norbert.

⁶⁾ Maď. Kasa.

⁷⁾ Některé příklady jsme přidali my.

⁸⁾ Ze jména Čechta.

Substantiva udávající objekt v místních jménech jsou: falva nebo fa (jeho vesnice), föld (jeho pole), háza (jeho dům), hida (jeho most), telke (jeho podíl). Odtud: Benefalva, Boldogfa, Adámföldre, Budaháza, Tonkaháza, Farkashida, Gordontelke atp.

V slovenských jazycích, resp. v jazyce slovenském tvoří se jména osad jednak příponami *-ov, -in*, přidávanými k osobnímu jménu: Vacov (dříve Vacovo), Budín, Sotín atp. — jsou to původně přídavná jména přivlastňovací, která snad bývala kdysi spojována s podstatnými jmény označujícími majetek (hrad nebo město, vesnice nebo selo (u Srbů), pole atp.) —, jednak *patronymickými příponami -ovce* (dříve *-ovci*), *-ice* (dříve *-ici*), *-any* (dříve *-aně*): „die Nachkommen des NN., seine Angehörigen, Unterthanen, der von ihnen bewohnte Ort“¹⁾ Appony — Oponice, Benefalva — Benice, Gyulaháza — Ďulice, Léva — Levice, Onor — Norovce, Paczolaj — Obsolovce, Csejte — Čechtice, později Čachtice, Kassa — Košice, Tonkaháza — Tomčín nebo Tomčany, atd.

Myslíme, že tyto výklady odborníkovy nevzbudí námitek.

Dále dochází prof. Melich k těmto již *historickým* závěrům:

a) Souběžná jména vznikají v obou jazycích *současně*, za života nebo brzo po smrti osoby, podle jejíhož jména byla osada pojmenována: „Fünzig bis sechzig Jahre nach deren Tode hätte eine solche Benennung durch das Volk nicht mehr erfolgen können; es wäre auch sinnlos gewesen, den Namen eines längst verstorbenen Besitzers zur Namengebung zu verwenden.“²⁾

Úsudek prof. Melicha jest logický a pravděpodobný. Dr. Mályus z uvádí však případy, kde chotár nové osady dlouho nebyl odloučen od chotáru osady staré, z níž nová vznikla, kde nová osada dlouho neměla vlastního jména a kde teprve po odloučení chotáru dostávala název podle jména *prvního* svého majitele, tedy již *dávno mrtvého*.³⁾ Jestliže se takové případy vskutku stávaly, neruší závěr prof. Melicha, nýbrž toliko jej omezují.⁴⁾

¹⁾ Op. c., 221.

²⁾ Op. c., 225.

³⁾ „Der erste Besitzer — — hatte nur so viel Feld bebaut, als er zur Ernährung seiner Familie bedurfte. Seine Söhne und die Nachkommen derselben bauten ihr Haus neben seinem Wohnorte — — und bebauten immer grössere Gebiete. — — Die neue Ansiedlung hatte anfangs keinen Namen, die Bewohner wurden einfach nach ihren Taufnamen benannt. Zur Zeit der dritten und vierten Generation, als die Einwohnerschaft — — immer neuen Zuwachs erhielt, begann man die neue Ansiedlung mit dem Namen von des besitzerwerbenden Ahnen zu bezeichnen.“ Dále uvádí příklad Gyulaházy (v Hevešské st.), založené r. 1287, která teprve r. 1357 dostala jméno Gyulaháza (op. c., německé resumé, 191—192).

⁴⁾ Případy uvedené drem Mályuszem se týkají, jak se zdá, osad založených drobnými zemany, kteří sami obdělávali půdu. Tyto osady vzrůstaly poznáním, rozmnožením první rodiny. Avšak magnáti mohli zaplniti novou osadu naráz svými otroky, čeledí, sedláky a osada dostávala hned své zvláštní jméno.

b) *Současný vznik souběžných názvů v obou jazycích* dokazuje, že při založení osady žili v ní nebo v jejím sousedství *obě národnosti*, i *Maďaři* i *Slované*, resp. *Slováci*: „Die ungarischen und die slawischen Benennungen sind also gleichzeitig, woraus folgt, dass dort, wo die oben bezeichneten Ortsnamen existieren, die Bevölkerung der Orte oder die die Orte umgebende Bevölkerung zur Zeit der Entstehung der zweisprachigen Namen *in sprachlicher Hinsicht nicht einheitlich war*. Diese Bevölkerung musste *zwei Sprachen angehören; dort wohnten also Ungarn und Slawen*.“¹⁾

Také tento závěr jest logický a pravděpodobný, ale potřebuje podle našeho mínění ještě více opravy nebo přesněji: většího omezení. Jest nepochybné, že v osadách s podobnými jmény jako Appony — Oponice (Nitr. st.) žili i Maďaři, kteří nazývali osadu Appony, i Slováci, kteří udělali z Appony Oponice. Ale kdo byli ti Maďaři? Především sám majitel nebo zakladatel osady Appony, jeho rodina, jeho potomci, snad jeho maďarská čeleď, sousední maďarští páni. Pode jménem Appony, které dal majitel, byla osada zapsána i do všech úředních dokumentů, a jméno to se dožilo XIX. st. Tyto názvy tedy *dokazují*, že na jejich území žili osoby *privilegované* třídy, Maďaři nebo lidé pokládající se za Maďary. Ale to *nikterak nedokazuje*, že by i *sedláci* nebo *část jich* byli bývali Maďaři, nedokazuje to, že by zde byl žil *maďarský lid*. Sedláci — Slováci nenahlíželi ovšem do úředních dokumentů, nýbrž jmenovali mezi sebou i se sousedy Slováky svou vesnicí Oponice; národní etymologie dala tu smysl cizímu a nesrozumitelnému názvu Appony.

Opírajíce se o takovéto úvahy, *vyloučili jsme podobná souběžná jména osad z důkazů*, že v té neb oné osadě žili i Maďaři, ač by to v osadách slovenských výběžků a ostrovů bylo bývalo zcela možno.²⁾

3. *Pomístní názvy*. V monografii o Sborníku Pestyově prozkoumali jsme podrobně otázku *maďarských* pomístních názvů v odpovědích Sborníku.³⁾ Hledíce k důvodům tam uvedeným používáme maďarských pomístních názvů v chotáru osad za důkaz toho, že v nich kdysi žili Maďaři, jen v těch případech, když v odpovědi je *zřetelně poznamenáno*, že maďarských názvů *skutečně Slováci užívají*, nebo když jsou názvy ty uvedeny *ve formě, která podlehlá vlivu výslovnosti slovenské, nebo když jsou spojeny se slovenskými předložkami a příponami*. Jen v těchto případech jsme to zaznamenali i v mapách umluvenou značkou, ačkoli jest nepochybné, že v osadách slovenských výběžků a ostrovů mohlo se maďarských pomístních názvů používat i v mnohých jiných osadách.

Co se však týče *slovenských* pomístních názvů v odpovědích o *maďarských* osadách, nelze o tom, že jich Maďaři užívali, pochybovati. Nikoho

¹⁾ Op. c. 226.

²⁾ Ale jest také možno, že na takových územích žili Maďaři i v osadách s čistě slovenskými jmény.

³⁾ Op. c., 74—86.

z autorů odpovědí ani by bylo nenapadlo uváděti místo skutečně běžných maďarských pomístních názvů jejich slovenský překlad. Proto jsou všechny takové osady označeny na mapě umluvenou značkou.¹⁾

K úplné vědeckému využití pomístních názvů v historické demografii nesmíme přestati na pomístních názvech z některého *jediného* období — na př. nynějšího nebo ze 60. let XIX. st., jako ve Sborníku Pestyově. Je nutno sebrati z listin, z katastrálních nebo pozemkových knih, ze soudních pří o pozemky atp. co nejúplněji pomístní názvy *každé osady od nejvzdálenější doby do nynějška* a probadati vznik i změnu těchto názvů, záměnu jedněch druhými, takřka vysvětliti *dějiny těchto názvů*. Teprve tehdy budeme míti pevný základ pro závěry o průběhu národnostního procesu v každé osadě. Ale to jest ovšem věcí daleké budoucnosti a vyžaduje společné práce mnoha osob, zvláště místních rodáků.

4. **R o d i n n á j m é n a o b y v a t e l ů.** Rodinná jména mají velký význam v maďarské vědecké i nevědecké literatuře.²⁾ Z nich se vyvozují závěry o národnosti obyvatelů jednotlivých osad a krajů uherských za rozličných dob. Při tom se obvykle vychází z předpokladu, že rodinné jméno v tom neb onom jazyce je důkazem toho, že jeho nositel příslušel k té neb oné národnosti. Větší část autorů se dokonce ani nepozastavuje nad tímto předpokladem, počítajíc jej jaksi za axiom. Jen A c s á d y, jehož práce o sociálních a hospodářských dějinách Uher vůbec a „Magyarország népeisége“³⁾ zvláště se těšily velké autoritě, shledal nutným odůvodniti takovýto názor na rodinná jména:⁴⁾ „Ich glaube zwar, dass so wie heute in den meisten Fällen der Familiennamen sich mit der Nationalität deckt(!), dies zu Anfang des vorigen (XVIII.) Jahrhunderts noch eher und in viel bestimmter Form der Fall war, als heute. In unserer Zeit hat dieses Vaterland *verhältnissmässig sehr viele* gut ungarisch gesinnte Bürger, welche fremde Familiennamen führen, und umgekehrt gielt es *viele* walachisch,

¹⁾ V rozpravě uvádíme slovenské pomístní názvy jen tam, kde nebyly námi uvedeny ani v Monografii, ani v „Hist. demogr. údajích“, ponechávajíc čtenáři, aby se obracel k příslušným pracím.

²⁾ Viz v Rozpr. odvolání na práce Kőrösyho, Tagányiho, Borovszkého a j. Totéž máme v rozličných člancích historických časopisů jednotlivých stolic (Adalékok a Zemlénmegye történetéhez, A Szepesmegye multjából a p.).

Srov. taktéž D. R a p a n t, K počiatkom maďarizácie. I, Bratislava, 1927, 60 a pozn. 306 k 1. hl. Tuto knihu jsme dostali až po ukončení rozpravy a už jsme nemohli použiti jejího bohatého obsahu.

³⁾ Viz výše. Kniha Acsádyova měla podnět — jako mnohé jiné práce — v chystané oslavě „millennia“, tisíciletí od zabrání Uher Maďary (honfoglalás), a má poloúřední význam: byla vydána uherským královským statistickým úřadem z nařízení ministra obchodu. Účelem všech těchto prací bylo vylíčiti kulturní postup „uherské nacie“ (magyar nemzet) během 1000 let, jakož i úspěch, jehož se ke konci „millennia“ dožila „velká národní idea“ (nagy magyar nemzeti eszme, magyar állam eszme) — utvořiti z polyglotních Uher jednotlý „magyarország“.

⁴⁾ Uvádíme zde i dále citáty z vydání maďarsko-německého ve znění německém, z III. části, vydané jen maďarsky, v překladě.

slovakisch etc. gewordene Ungarn, deren Familienname ungarisch ist.¹⁾ Hingegen prägte sich vor hundertachtzig Jahren in den meisten Fällen die Nationalität, respective die Muttersprache mit ziemlicher Bestimmtheit im Namen aus und es kann als Regel gelten, dass *wer damals einen ungarischen Familiennamen bessass, auch der Muttersprache nach ein Ungar war*, wer einen deutschen, serbischen, slovakischen, walachischen Familiennamen führte, auch der Muttersprache nach Deutscher, Serbe, Slovake, Walache war.“²⁾

Že jazyk, v němž byla dána rodinná jména, v prvních desíletích XVIII. st. častěji se shodoval s národností osob, jež tato jména měly, než ke konci XIX. st., v tom má Acsády ovšem pravdu; jenže z onoho pravidla bylo i na počátku XVIII. st. velmi mnoho výjimek. Stálé přesuny národních mas z jihu na sever a potom naopak — od poloviny XVI. st. do prvních desíletí XVIII. st.³⁾ — měly za následek i postupnou přeměnu národnosti přistěhovalců, kteří se dostali do jiného národnostního prostředí. Už tehdy bývali Slováci a Rusové, kteří se pomaďarštili mezi Maďary na Dolní zemi. Stejně bylo už tehdy také mnoho Maďarů, kteří si uchovali svoje maďarská jména, ale poslovenštili nebo poruštili se mezi Slováky a Rusy Horních stolic. Část takových Maďarů zůstala na severu a asimilovala se úplně tamnímu slovanskému lidu, část se vrátila na jih do vlasti svých předků, ale už ne jako Maďari, nýbrž jako Slováci a Rusové.⁴⁾ Mohli tehdy existovati i porumunštění Maďari, jak na to poukazuje Acsády.⁵⁾ Kromě toho na Slovensku na počátku XVIII. st., když byl učiněn průlom do výsad německých kolonistů, proniká slovenský živel do kolonií německých a s ním i poslovenštění Němců.⁶⁾

I sám Acsády uvádí z týchž konskripcí fakta, jež odporují jeho výše uvedeným slovům: „In ein — zwei Komitaten kommt es vor, dass die Konskriptoren von einzelnen Dörfer bemerken, es sei ein walachisches oder ruthenisches Dorf, trotzdem ihre Einwohner ungarische Namen führen.“⁷⁾

Připomínaje „Series locorum portalium“ Sabolčské st. z r. 1720,⁸⁾ v které se uvádějí osady, jež jsou osídleny úplně nebo z části Rusy, ale v nichž při konskripci z r. 1720 převládají maďarská jména, Acsády uznává, že „ve skutečnosti nebylo obyvatelstvo maďarské do té míry, jak by tomu nasvědčovala maďarská jména.“⁹⁾ V mnohých vesnicích žili tedy Rusové.¹⁰⁾

¹⁾ To odporuje ve značné míře vlastním slovům Acsádyovým, která jsou výše vytištěna ležatým písmem.

²⁾ Op. c., I, 79*.

³⁾ Viz A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady, 3—4, 6—9.

⁴⁾ Viz Rozpr., passim, m. j. 2, pozn. 1., 123—125, 127, hlavně kap. V. § 2.

⁵⁾ Op. c., I, 79*—80*.

⁶⁾ Srv. Hunfalvy, Ethnographie von Ungarn, 286, taktéž Rozpr., 124.

⁷⁾ Op. c., I, 80*.

⁸⁾ O ní viz Rozpr., Sabolčská st.

⁹⁾ Viz A. Petrov, Mat., VI, 320—321, kde jsou uvedena tato jména z konskr. z r. 1720.

¹⁰⁾ Op. c., III, 369.

Nesmí se zapomenouti ještě na jinou možnost. Slováci a Rusové, kteří sebe jmenovali jménem osobním a jménem otcovým¹⁾ nebo měli své slovanské přezdívky, mohli, když se usadili v maďarském prostředí, dostati od Maďarů nové, ale už maďarské přezdívky buď jako „noví přistěhovalci“: „Új jobbágy“ (nový sedlák), nebo podle kraje, z kterého pocházeli nebo přišli: „Eperyessi“ (z Prešova), „Turóczi“ (z Turčanské st.), „Zólyomi“ (ze Zvolenské), „Sztrázai“, nebo podle své národnosti: „Orosz, Tót, Lengyel“, nebo podle svého zaměstnání: „Napszámos“ (nádeník), „Kovács“ (kovář), „Szabó“ (krejčí), nebo podle jména (v maďarské formě) otcova: „András Pál“ (Pavel, syn Ondřejův) atp. Kromě toho, když se z nutnosti stali dvoujazyčnými, slyšeli i na obyčejná maďarská epitheta: „Fejér“ (bílý), „Fekete“ (černý), „Kis“ (malý), „Nagy“ (velký)²⁾ atp. Později, zvláště při stídní pokolení, zatlačila tato nová jména, převážně užívaná maďarským okolím, u potomků přistěhovalců původní slovanské přezdívky-jména.³⁾

Všechno toto nasvědčuje tomu, že kategorický úsudek Acsádyův, že „wer damals einen ungarischen Familiennamen besass, auch der Muttersprache nach ein Ungar war,“ málo se shoduje se skutečným stavem věcí.

Ještě méně kategorické síly má úsudek Acsádyův, hledí-li se k maďarským rodinným jménům *v úředních dokumentech*.

Na důkaz toho poukazujeme za prvé na výše vzpomenutý diplomatický zvyk, v Uhrách ustálený, zapisovati do úředních dokumentů jména osad i osob v maďarské nebo pomadžarštěné formě, za druhé pak na zajímavé poznámky samého Acsádyho o Středo-olnocké (Köz. Szolnok) stolici:

„Rumuni, kteří se sem přistěhovali ze Sedmihradska a jiných krajů a činili podle oznámení stolice značnou část obyvatelstva, byli na tak nízkém stupni vzdělanosti, že ani neměli vlastních jmen a příjmení(?!). Ale při této konskripci (r. 1720) měly se zapsati všechny jednotlivé osoby z třídy poddaných s přesným označením rodinných a křestních jmen. Aby mohl býti proveden předpis instrukce, dali sami konskriptoři jména lidem bezejmenným(?!). Nazvali nádeníka (napszámos) N a p s z á m o s e m, kováře (kovács) K o v á c s e m, vůbec každého podle jeho zaměstnání. Potom zapsali tato jména do dříve připravených formulářů konskripcí o osadách, a konskripce jsou proto plny lidí s maďarskými jmény. Konskriptoři to ostatně neučinili z příčin politických a byli tak svědomití, že všude poznamenali, že vesnice jsou rumunské. Takových vesnic bylo 53.“⁴⁾

¹⁾ Rusky „otčestvo“.

²⁾ S počátku se užívalo snad těchto epithet spolu se slovanskou přezdívkou — tak v urbaniální tabulce osady L u g o š e (Sab. st.) jsou sedláci „Gliba“ a „Nagy Gliba“ —, potom však i bez ní (A. Petrov, Mat., VI., 311, pozn. 4).

³⁾ Tím spíše, že jak „otčestvo“ — obyčejně — tak i přezdívka — většinou — nepřecházely vždy z otce na syna, vnuka atd. Srv. taktéž R o z p r. o Hutce a St. Hutě v Abaújské st.

⁴⁾ Op. c., III, 340.

Takové případy se mohly přihoditi i v jiných stolicích,¹⁾ nikoli ovšem pro primitivnost sedláků, nýbrž buď proto, že se jmenovali jen křestním jménem svým a svého otce, nebo proto, že konskriptoři buď nebyli schopni nebo se nesnažili porozuměti jinojazyčným jménům pro jejich sluch cizím a náležitě je reprodukovati písmem. Ostatně v tom, že konskriptoři z první čtvrtiny XVIII. st. při svém jednání nebyli vedeni nacionalistickými tendencemi, plně souhlasíme s Acsádem.

Od r. 1720 do r. 1770 po celou dobu trval od severu na Dolní zem příliv Slováků a Rusů, a ti si postupně — zvláště když přicházeli jednotlivě nebo v malých skupinách — osvojovali přezdívký - jména, jež jim dávali Maďari. Proto maďarská jména v urbaniálních tabulkách ještě s menší hodnověrností dokazují maďarskou národnost jejich nositelů než v konskripčních z r. 1715 a 1720.

Činiti takto z jazyka, v němž některá osoba má svoje jméno, závěry na národnost té osoby není tak spolehlivé, jak si myslili Acsády a jiní maďarští autoři, zvláště když jsou zatím jména ta známa jen z úředních dokumentů. *Jména obyvatel — to je materiál, jehož nutno vždy používat s největší opatrností.*²⁾

Další obtíž činí *samo třídění jmen podle jazyků*, v nichž byla dána. Aby autor zmohl tento úkol, musí býti dobře obeznámen nejen s příslušnými jazyky — zde s rozličnými jazyky slovanskými, s jazykem maďarským, německým a rumunským —, ale i s *onomastikou* národností, o které jde.

Sám Acsády takovými vědomostmi nevládl, na vědecké odborníky — jak vidět z jeho práce — se neobracel, nicméně dal se do řešení tohoto úkolu, svěřiv jakýmsi svým spolupracovníkům, jejichž jmen neuvedl, úkol vypsati na zvláštní lístky rozličné údaje z konskripcí, mezi jiným také, kolik osob v každé obci mělo jména v těch neb oněch jazycích. Celý jeho II. svazek (288 str. in 2°) se skládá z tabulek, v nichž v abecedním pořádku stolic a v každé stolici v abecedním pořádku osad jsou uvedeny číselné údaje z konskripcí. Tabulky jsou rozděleny na 4 rubriky,³⁾ z nichž třetí jest určena

¹⁾ Srv. v Rozpr. konskr. osady Tárnoku ((Bělohr. st.) z r. 1715: „libertinus, jménem Szabados“ (=libertinus).

²⁾ Proto také závěry své rozpravy, které jsme učinili z rodinných jmen, na-prosto nemíníme vydávati za něco úplně hodnověrného.

³⁾ „1. Name d. Comitats und d. Gemeinde; 2. Zahl d. Haushaltungen nach d. Rechtszustand d. Bevölkerung: a) Adelige; b) Bürger in Marktflecken; c) Leibeigene; d) Kleinhausler; e) Taxalisten; f) Andere; 3. Vor d. namentlich angeführten Bevölkerung haben: a) ungarische; b) deutsche; c) slovakische oder ruthenische; d) serbisch-kroatische; e) walachische Namen; 4. Wirtschaftlicher Zustand: a) Ackerland, Rodeland von wieviel Kübeln; Wiesen, Weinland — von wieviel Tagewerken, Zahl d. Mühlen; b) Einkommen aus Mühlen, Fleischbänken, Handel u. Gewerbe, aus anderen Quellen — in Gulden u. Denaren“. Provedli jsme revisi třetí rubriky; rubrika ta se ukázala naprosto neuspokojivou a nezasluhuje důvěry (viz dále). Přezkoumali jsme také údaje o mnohých osadách v 2. rubrice; i zde se

pro rodinná jména. Při přípravě své rozpravy „Predėly ugrorusskoj řeči“ do tisku srovnali jsme číslice Acsádyovy se jmény obyvatelů osad rusko-rumunského a rusko-maďarského pásma, která jsme si z konskripcí vypsali sami, a přesvědčili jsme se, že *celá řčená třetí rubrika nezasluhuje žádné důvěry*.¹⁾

Nutno ostatně říci, že rozdělení jmen podle jazyků je ztíženo ještě tím, že konskriptoři zapisovali jména patrně podle sluchu, často ani neznačíc jazyka obyvatel, čímž byla jména v mnohých případech znetvořena. K tomu jsou jména zapsána všemožným, ba i nemožným pravopisem. Když podle zápisů, které byly dělány při objíždění osad, byly pořizovány opisy na čisto, mohly se snadno přihoditi i další přepsání a omyly.

Slovenskou a maďarskou onomastikou jsme se osobně nikdy nezabývali; všeobecných prací, jimiž bychom se v tomto oboru mohli řídit, není, alespoň nám nejsou známy.²⁾ Abychom však čtenářům alespoň trochu usnadnili orientaci ve jménech námi uvedených, rozdělujeme jména přibližně, takřka „od oka“, podle svých linguistických vědomostí na tyto

našlo mnoho omylů a libovůle (A. Petrov, Mat., VI, 301, pozn. 2.) Čtvrtou rubrikou — nejdůležitější pro vysvětlení sociálního a hospodářského postavení obyvatelstva — jsme se nezabývali, ale hledíc k nespolehlivosti 2. a 3. rubriky nebudí důvěry ani 4. rubrika. Ukáže-li se tato nedůvěra oprávněnou, bylo by grandiosní (564 str. in 2°) dílo Acsádyovo jen grandiosním švindlem.

¹⁾ Mat., VI, 297—302, 307—324. Protože jsme neměli kdy vypsati z konskripcí z r. 1715 a 1720 jména obyvatelů všech osad, jimiž se v rozpravě zabýváme, chtěli jsme (dbajíc nutné opatrnosti) použiti tabulek Acsádyových (Rozpr., 70, pozn. 1). Učinili jsme to však jen při Tekovské st.; potom jsme se musili svého úmyslu zříci, nechtějíc používatí pramene tak nespolehlivého. Spolehlivější nejsou takové závěry ani jiných maďarských autorů (kromě dra Tagányiho, viz Rozpr., 42, pozn. 1), Körösyho (op. c.), Borovského (Borsod vármegye története, I, 1905) atd. Zajímavý příklad dosti lehkomyšlného zacházení s linguistikou vidíme u známého a jinak vážného maďarského historika, probošta a titulárního biskupa dra J. Karácsonyho v jeho nevelkém článku „Orosz-szláv lakosok Erdélyben“ (Rusko-slovanští obyvatelé v Sedmíhradsku) v časopisu „Magyar kisebbség“ (Maďarská menšina), N. Várad, 1925, kde dokazuje přítomnost ruského živlu v Sedmíhradsku, hlavně mezi Sékely. Tu je sebráno mnoho zajímavých údajů, ale, uváděje pomístní názvy ze starých listin, pokládá dr Karácsonyi za ruské i mnohé takové, jež bychom neuznali vůbec za slovanské, natož právě za ruské, a vysvětluje je dosti podivně: „Neuzna (pozdější „Nösnerland“) — místo, kde se údolí potoka Bystrice rozšiřuje = ne uzká; Ilosva (čti Ilošva) — ruský název stromu olše, jiní Slované nazývají ji Jolsva, Jolsava; Ribiszke — rubes multiflora; Szomosnya (Somošňa) — rychle tekoucí potok; Drassó; Szelindek (Selindek) — od ruského jména Szelind = jdoucí po stopě; Doborka = zbytek; Zoltán ze Zolotán = zlatý muž; Derzs = světlavý; Esztelnek, dříve Isztinik — vyhořelé místo; Paselnek (Pašelnek) — slovo, jež se vyskytuje toliko v ruštině: = včelník“ atd.

²⁾ Stran maďarské onomastiky použili jsme leccos z nevelkých článků prof. J. Melicha, Keresztneveinkről (O našich křestních jménech), Bst, 1914, 32 str., a Z. Gomboce, Árpádkori Török személynéveink (Naše turecká jména z doby Árpádovské), Bst., 1915, 49 str. Onen článek probírá jen jeden druh jmen (křestní), tento se týče jen části jmen, a to starší doby.

rubriky podle příslušných jazyků: S. — jména slovanská, hlavně slovenská;¹⁾ M. — jména maďarská; N. — jména německá. Pro ostatní jména jsme určili zvláštní rubriku O. — „ostatní“; do této rubriky jsme zařadili jména, jež nelze vůbec vysvětliti, jména zřejmě znetvořená, jména třebas slovanského kořene, obvyklá však u Maďarů,²⁾ jména označující národnost, třebas i slovanskou,³⁾ atp. Někdy ovšem, po nevelkém změnění zevnější formy, bylo by možno část jmen z rubriky O. rozdělit do rubrik S., M., N., ale my jsme raději počet jmen v této neurčité rubrice O. zvětšili, než abychom na sebe uvalili výtku libovůle.

Uvědomujeme si, že jsme postupovali daleko ne přísně vědecky, ale myslíme, že tím zvláštní škoda nevznikla, protože jsme skoro všude⁴⁾ uváděli i sama jména⁵⁾ a každý čtenář může lehce opravit naše možné omyly.⁶⁾

V rozpravě uvádíme rodinná jména přesně podle originálu, bez jakýchkoli oprav nebo změn. Za jmény, jež byla napsána nečitelně a za jichž správné přečtení neručíme, klademe v závorkách otazník (?). Číslice v závorkách za jménem označuje počet nositelů tohoto jména: Gavlik (2), Blanár (4).

K ř e s t n í jména jsou skoro všude v pramenech podána v knižní latinské nebo v národní maďarské formě, a proto jich ani neuvádíme. V urbaniálních tabulkách jsou někdy zapsána v národní formě slovenské nebo srbské;⁷⁾ tyto případy jsme vždy zaznamenali.

¹⁾ Do této rubriky jsme zařadili také jména řídceji se vyskytující v jiných slovanských jazycích; naším úkolem nebylo rozlišovati jedny Slovany od druhých, nýbrž Slovany — hlavně Slováky — od Maďarů a Němců. Sem jsme zařadili i maďarská jména ukazující na čisté slovenské území nebo osady, odkud osadníci pocházeli nebo odkud přišli: *Turóczy* (z Turč. st.), *Zólyomi* (ze Zvol. st.) *Arvai* (z Oravy), *Kvacsányi* (z Kavečan), *Topolcsányi* (z Topolčian) *Sztrázai* (ze Stráže), *Kirvai* (z nějaké Krivé nebo Krivého) atp.

²⁾ Na př. Kovács.

³⁾ Přiznáváme se, že jsme v této věci postupovali často nejistě a nedůsledně: někdy jsme jména jako *Orosz*, *Lengyel*, *Tót* zařazovali do rubriky O., někdy do rubriky S.; ale tuto otázku lze vůbec těžko řešiti. V osadách, kde převládali Maďari, mohla jména *Orosz*, *Lengyel*, *Tót* náležeti přistěhovalcům těchto národností, kteří se ještě nepomaďarštili. V osadách s převahou Slovanů náležela taková jména asi již pomaďarštěným potomkům těchto Slováků, Rusů, Poláků — sic by byli nazýváni „Slovák, Rusnák, Polák“.

⁴⁾ Mimo případy, kde o národnosti obyvatel nebylo žádné pochybnosti.

⁵⁾ Myslíme, že jsme tím prokázali jistou službu i slovenské onomastice.

⁶⁾ Též rozdělení na rubriky použili jsme i v Mat., VI, a při naší doktorské disputaci oponenti, zesnulý akademik A. A. Šachmatov a prof. P. A. Lavrov, proti němu nečinili námitek.

⁷⁾ To nepochybně ukazuje na převládání jazyka slovenského nebo srbského v dané osadě, ale nedokazuje s jistotou to, že by osoby s rodinnými jmény maďarskými nebo německými, ale s křestními slovenskými nebo srbskými se již byly poslovenštily nebo posrbštily, nebo že osoby s rodinnými jmény slovenskými, s křestními však srbskými by se byly posrbštily. To mohlo vzniknouti i tím, že zástupci obce — rychtář nebo přísežní —, s nimiž jednal deputát, byli Slováci nebo Srbové a že deputátovi udávali křestní jména svých spoluobčanů ve formě svého vlastního rodného jazyka.

Jak pomístní názvy, tak i rodinná jména musí býti nutně sebrány v každé osadě s největší úplností od nejdávnějších dob až do nynějška. Jen tak jich lze správně využítí, a to nejen pro historickou demografii, nýbrž i pro lidovou onomastiku. Zde nelze ani mluvit o nedostatku pramenů. Stát, stolice, okresy i páni-statkáři potřebovali k praktickým účelům přesnou registraci obyvatel. Rozličných konskripcí, urbaniálních tabulek a sčítání lidu jest v Uhrách ohromné množství, zvláště od XVI. st. Stejně byla vedena u každého kostela rozličných vyznání registrace farníků, matriky o osobách vstupujících v stav manželský, o novorozencích a o zemřelých. Využití všech těchto pramenů k uvedenému účelu jest zase úkol pro místní rodáky.

Některé závěrečné úvahy.

Závěry týkající se *prvního a hlavního úkolu* naší rozpravy, *prozkoumati zprávy Lexikonu ke zjištění jejich hodnověrnosti*, vyložili jsme podrobně i s číselnými údaji v Závěru rozpravy. Proto se o nich zmíníme jen krátce.

1. *Hodnověrnost zpráv Lexikonu* možno pokládati za *úplně potvrzenou*. Ze zpráv o přibližně 1120 osadách ukázalo se jen 11 (0·9%) mylnými, 6 (0·5%) pochybnými a 25 (2·2%) osamocenými, nepotvrzenými jinak, ale ne nepravděpodobnými; mylných, pochybných a osamocených je dohromady 42 (3·7%).

2. *Národnostní ztráty v slovenských výbězcích* do maďarského území — r. 1900 v 35, 9% osad, r. 1919 ve 42, 9% osad — a v slovenských *ostrovech* v maďarském prostředí — r. 1900 v 67, 5% osad, r. 1919—20 v 78, 7% — jsou *úplně přirozené* a daly se očekávati, třeba snad ne v takovém množství. Ty nebo ony podmínky národního života mohou působiti jen na urychlení nebo zpomalení tohoto přirozeného procesu.

3. Jinak je tomu se souvislým slovenským územím. Podmínky života národností v Uhrách od druhé poloviny XIX. st. silně působily na inteligentní vrstvy nemaďarských národností i na lépe zabezpečenou vrstvu prostých lidí; vrstva ta se snaží napodobiti pány. Lidové masy však instinktivně, nevědomky udržují svůj národnostní ráz.

R. 1911 jsme napsali:¹⁾ „Slováci, jak se o tom zmínil již Csaplovics, jsou dosti lhostejní k svému jazyku, ochotně se učí jiným jazykům,²⁾ napodobují své sousedy v oděvu, přejímají jejich obyčeje atp.³⁾ Tam, kde se objevují Slováci jednotlivě nebo v koloniích počtem malých, vede to ovšem dříve nebo

¹⁾ Mat., VI, 108—109.

²⁾ Csaplovics, Gemälde von Ungern, Pest, 1829: „Uebrigens ist kein Volk in Ungarn gegen seine Muttersprache so gleichgiltig, wie die Slowaken. Gebildete schämen sich mit einander slowakisch zu sprechen und bedienen sich immer des Lateins oder der deutschen Sprache. Dies ist bei Magyaren, Walachen, Serben weniger der Fall“ (I, 220).

³⁾ Srv. v Rozpr. citáty z Bélových Notitií, passim.

později ke ztrátě národnosti.¹⁾ Představitelé vzdělaných vrstev, přizpůsobující se podmínkám doby, většinou se ochotně přihlašují k jiné národnosti, ač nezapomínají rodného jazyka ani po několik pokolení. Ale jinak se Slováci, snad nejnadanější, a ne-li nejnadanější, tedy nejharmoničtěji nadaná větev slovanského plemene, vyznačují, abychom tak řekli, jakousi instinktivní, neuvědomovanou životní houževnatostí. V té části Slováků, v níž instinkt přešel v národní sebevědomí, toto sebevědomí vytváří železné charaktery.“

A vskutku vidíme, že za 150 let — od r. 1773 do 1919—1920 — se hranice souvislého slovenského území s Maďary skoro nezměnily.

Ale nejen to. I ony nevelké změny, které vznikly v slovensko-maďarských hranicích za 150 let, dokazují životní sílu slovenského lidu. Jak je viděti ze Závěru, nastala proti Lexikonu z r. 1773 změna v národnosti obyvatelstva podle sčítání z r. 1900 celkem v 73 osadách:²⁾ ve 24 (32·9%) z nich ve prospěch Maďarů, v 49 (67·1%) ve prospěch Slováků; podle sčítání z r. 1919 celkem v 80 osadách:³⁾ z nich ve 20 (25%) ve prospěch Maďarů, v 60 (75%) ve prospěch Slováků.⁴⁾

O tomto zjevu dovolíme si uvést ještě citát ze svého článku v Žurn. Min. Nar. Pr., 1891⁵⁾: „V masách prostého slovenského lidu žije neuvědomovaná úpornost udržeti si svou národnost. Tato úpornost ve spojení s pohyblivostí Slováků, s jejich schopností ke kolonizaci, s jejich plodností, pracovitostí a energií činí Slováky nebezpečnými pro sousední národnosti.“ A to bylo pozorováno již dávno. V první polovici XVIII. st. píše M. B é l v „Notitia comitatus Zempléniensis“: „Quemadmodum deficiunt Hungari, ita Slavi proficiunt, etsi non tam opibus, quam colonia. Vix unum vicum videas sine Slavis.“⁶⁾ F e j é r v maďarském překladě slovníku Hübnerova

¹⁾ C s a p l o v i c s: „Nur ist hier zu bemerken, dass die Slowaken den Franzosen gleich, nur dort schlagen, wo sie „en masse“ anrücken, dagegen aber Stück- und Schockweise unter Magyaren verpflanzt, sich gerne und sehr leicht völlig magyarisieren lassen. Deutsche werden sie nicht, und es ist gar kein Beispiel irgend eines verdeutschen Slowakischen Ortes in Ungarn, aber in Magyaren werden sie desto häufiger verwandelt“ (l. c.).

²⁾ Z úhrnného počtu 310 osad 23·5%.

³⁾ Z úhrnného počtu 310 osad 25·8%.

⁴⁾ Pokládáme za nutné upozorniti ještě na jednu okolnost, uvedenou i v našem Závěru: většina změn (r. 1900 — 43, r. 1919 — 46) připadá na pouhých asi 70 km slovensko-maďarského pásma, právě na území průlomů. Na ostatních asi 330 km připadá r. 1900 toliko 30 změn (z úhrnného počtu 73 — 41·1%), r. 1919 — 33 (z úhrnného počtu 80 — 41·2%), což jest z úhrnného počtu všech osad (224) na tomto prostranství 13·4%, resp. 14·7%.

⁵⁾ Zamětky po etnografii i statistikě Ugorskoj Rusi, znovu uveřejněné v Mat., IV, 1906.

⁶⁾ Srv. taktéž v R o z p r. i jiné citáty z B é l o v ý c h Notitií. M. j. považuje B é l Slováky za nebezpečné i pro Němce: „Gens (Germanorum) — eo forte infelix, quod decrescat in dies, brevi — — Slavis penitus concessura. Hi enim, non ruri modo, sed in urbibus etiam atque oppidis valentiores in dies facti, spem de se faciunt, ut ex parva — — Saxonia Slavoniam brevi efficiant, nisi iam effecisse putandi sunt“ (Not. c. Zoliensis, II, 403).

k heslu „Magyarország“ připojuje zvolání: „Běda maďarské neb německé vesnici, kde se někdy usídlí Slováci, neboť úlpně odtud vytlačí jiné národnosti.“ C s a p l o v i c s, uznávaje správnost těchto slov Fejérových, dodává: „Den ode dne zvětšuje se počet Slováků, neboť Maďari, stejně jako Němci, Rusové a Srbové, ochotně si osvojují jazyk slovenský.“¹⁾

Přejdeme nyní k *druhému úkolu*, jímž, jak jsme se vyslovili dříve, jsme se původně ani nehodlali obírat, *k dějinám slovenských osad před r. 1773*.

Aby se předešlo nedorozumění, pokládáme za potřebné opakovati zde to, co jsme řekli na rozličných místech své rozpravy. Do jejího rámce náleží *jen doba, jež předcházela přímo před dobou Lexikonu, t. j. první tři čtvrtiny XVIII. st., řídčeji druhá polovina XVII. st.* Pro dřívější dobu nemáme ani příslušných zpráv, ani více nebo méně úplné zásoby materiálů, a dějinami Slovenska speciálně jsme se nikdy nezabývali. Zvláště se to týče nejstarší doby, než Maďari zabrali svou pozdější vlast při řece Tise a středním Dunaji, a prvních století uherského státu. Nicméně chceme varovati badatele před jednou chybou, totiž aby podle národopisné mapy Uher XVIII.—XIX. st. nesoudili lehkomylně na stejnou mapu IX. st. a dob nedlouhou potom. Zvláště se to týče mapy Dolní země, uherské roviny.

V ruské dějepisné literatuře,²⁾ zvláště od konce 30. let XIX. st. — od N a d e ž d i n a —, převládalo mínění, že Rusové byli autochtony nejen na obou stranách Karpat, nýbrž i v Sedmihradsku a na uherské Dolní zemi. *Za jeden z důkazů této autochtonnosti uváděla se existence ruských osad na Dolní zemi v XIX. st.*; osady ty prý jsou zbytkem nepřetržitého ruského území, pohlceného cizorodým rumunským a hlavně maďarským návaem. Opačné mínění, t. j. že tyto ruské obce jsou osadami pozdějšími, mínění vyslovené r. 1844 K u n i k e m,³⁾ r. 1851 I. I. S r e z n e v s k ý m, r. 1862 a 1867 B i d e r m a n n e m, nedošlo příznivého ohlasu.⁴⁾

Zabývající se dějinami Karpatské Rusi, došli jsme již dávno k přesvědčení, že tyto rozptýlené ruské osady v Uhrách jsou vskutku *novější* kolonie z doby od XVI. do XVIII. st., hlavně z konce XVII. a z první polovice XVIII. st., a že tedy musí býti vyloučeny z důkazů o autochtonnosti ruského národa za Karpatami.⁵⁾ Na počátku XX. st. jsme pověděli svůj úsudek A. A. Šachmatovu a I. V. Jagicovi a potom jej vyslovili v svém referátě podaném Oddělení ruského jazyka a slovesnosti při Ruské akademii věd 11. října 1909.⁶⁾ Náš závěr byl potom r. 1911 podrobně odůvodněn podle

¹⁾ L. c.

²⁾ Podrobněji viz Mat., VI, 178—180.

³⁾ Kunik klade vůbec osídlení Rusů za Karpatami do XIII. — XIV. st.

⁴⁾ Bibliografii otázky viz u A. B o n k á l ó, Die ungarländischen Ruthenen (Ungar. Jahrbücher, I, 1921, 217—220), a u N i e d e r l e, Počátky Karpatské Rusi (Nár. Věstn. Čsl., XV, N°. 2, 1922).

⁵⁾ Otázky o autochtonnosti vůbec jsme se dosud nedotýkali, pojímající autochtonnost v omezeném smyslu, totiž byli-li Rusové na Karpatech i za nimi přítomni v IX. st., před příchodem Maďarů.

⁶⁾ Vydáno v protokolech Oddělení.

archivních a jiných rukopisných a tištěných materiálů v VI. kapitole VI. sv. našich Materiálů: „Kdy vznikly ruské osady na uherské Dolní zemi?“¹⁾

Mohly-li se v těžko dostupných kotlinách a úžlabinách Kavkazu po celá staletí udržovati úlomky starobyklých národů, zatlačených do hor ze střední Asie a ze stepí kolem Černého a Kaspického moře, a shledáváme-li totéž v tyrolských a švýcarských Alpách, lze si naopak těžko představit, že by se byly mohly po staletí uchovati zbytky původního obyvatelstva jak v jihoruských stepích, tak i na rovině uherské. Co se týče této roviny, jako by se bylo úplně zapomnělo na bouřlivou minulost Uher. Nebudeme ani mluvit o vzdálenější době, o vtržení a usazení kočovných Maďarů, ani o neméně zpusťující vpadu hord Batuových. Stačí, vzpomeneme-li dějin uherských od první čtvrtiny XVI. st. do prvních desetiletí XVIII. st. Vpády Turků a Tatarů; turecké panství, které ničilo zem; války Habsburků s Turky a se sedmihradskými knížaty; občanské války; vpády vojsk polských, multanských a valašských; přesuny obyvatelstva na sever tím vším vzbuzené; potom vlna stěhování ze severu na jih, která se od konce XVII. st. a v XVIII. st. stále hnala — to vše a priori znemožňuje předpoklad, že by ruské osady XIX. st. byly zbytky osad z IX. st., dochované mnoho staletí na úplně otevřené rovině.²⁾

Dokumentární údaje o době, kdy se Rusové usadili v osadách výše označených, úplně potvrdily náš závěr, že všechny jsou *novější* kolonie.

Stejně i podobné *osady slovenské* pokládaly se za *jeden z důkazů, že před příchodem Maďarů žili na uherské rovině Slované, mezi nimi i Slováci.*³⁾

Jsme naprosto vzdáleni úmyslu popírat, že v IX. st. před příchodem Maďarů bylo na Tise a na středním Dunaji slovanské — ale asi dosti řídké — obyvatelstvo, které příslušelo k rozličným slovanským národům, mezi jiným i k větvi slovenské. Myslíme však, že jak ruské, tak i slovenské osady, které zde existovaly v XIX. st., vůbec nejsou zbytky slovanského obyvatelstva z IX. st., nýbrž *novější* kolonie, a že tyto *slovenské osady nutno také vyloučiti z důkazů o tom, že Slované tam existovali v IX. století.* Myslíme, že materiál nashromážděný v rozpravě dostatečně dokazuje, že osady slovenských výběžků a ostrovů na maďarském území jsou novější osady, vzniklé od druhé poloviny XVII. st., hlavně však ve století XVIII.⁴⁾

¹⁾ Pod tímž záhlavím otištěno v přepracované formě v Č. Č. H., XXIX, 1923.

²⁾ Močály a místa zaplavovaná řekami nejsou spolehlivou ochranou, protože za krutých zim zamrzají. Ochranou nejsou ani poměrně nevysoké hory na pravém břehu Dunaje, jako Pilišské, Vertešské a j.

³⁾ Srv. na př., co praví prof. J. Š k u l t é t y, Osudy Slovenska a slovenskej reči po zaniknutí Velké Moravy (Sl. Pohľ., XXXVIII, 1922): „Keď preštuduje sa reč Slovákov, žijúcich v piliššskom okrese, a podľa možnosti i minulost kraja, iste dokáže sa, že tito Slováci žili tam i za času Velkej Moravy“ (69).

⁴⁾ Kromě snad některých nemnohých osad, jako D u n a E d h á z y (Pešt. st.), B a ň a č k y (Zempl. st.) atp., ač zprávy o jejich časnějším založení nejsou zvlášť hodnověrné.

Rozliv slovenské kolonisace na jih měl příčinu především v přirozené snaze rychle se rozrůstajícího, plodného slovenského lidu, najít si lepší živobytí, než bylo v chudých Horních stolicích, na neobyčejně úrodném jihu, k tomu ještě půldruhostoletým tureckým hospodářstvím a stálými válkami značně vylištěným. Na jihu bylo také možno schovati se před útlakem pánů a před náboženským pronásledováním.¹⁾ Kromě toho i vláda i stolice i páni-statkáři se z hospodářských a politických důvodů starali o nejrychlejší osídlení této nejúrodnější části státu; skromní, s málem spokojení, pokornosti navykli a k tomu neobyčejně pracovití a vytrvalí Slováci byli pro ně žádoucím živlem. A konečně napomáhal této kolonizaci i náboženský zápas. Slováci, vyznávající z větší části katolickou, z menší části luteránskou víru, byli pramenem, z něhož mohli čerpati i katolíci i luteráni.

Na nových místech v neobyčejně úrodných krajích se plodní Slováci rychle množili, zaplňovali zpustlé osady, přeměňovali v Slováky v málo lidnatých osadách maďarské obyvatelstvo²⁾ ještě tam zbylé a vysílali, jak se vyjádřil M. Běl, podobní jsouce včelám, roje nových kolonistů, kteří šířili hranice slovenské expanse.

Nejvíce se jak karpatoruský živel v stolicích Zemplínské, z části též Abaújské a Boršodské,³⁾ tak i slovenský živel v ostatním pohraničním pásmě, v stolicích jemu nejbližších⁴⁾ a dále na jih rozlil v první polovině XVIII. st.⁵⁾

V dalším průběhu XVIII. st. byla značná část slovenského živlu pohlcena okolním maďarstvem. Osady, v nichž se slovenský živel uchoval do 70. let XVIII. st., jsou uvedeny v Lexikonu z r. 1773.

Co se týče doby, v které do osad podle Lexikonu slovenských pronikl slovenský živel, podáváme výsledky své rozpravy ve dvou níže⁶⁾ uvedených tabulkách: 1. Slovenské, resp. karpatoruské osady pohraničního pásma; 2. Slovenské, resp. karpatoruské osady ostatních stolic uherských. K takovému rozdělení nás vedla tato úvaha: již a priori jest jasno, že v přímém sousedství slovenského souvislého území stolice musil slovenský živel proniknouti

¹⁾ Toto se týče hlavně Slováků-evangelíků.

²⁾ Mníme, že kolonisace slovenská vedla *ne* k hromadnému *poslovenštění Maďarů*, nýbrž k *poslovenštění bývalých maďarských osad*, značnou měrou již dříve Maďary opuštěných (srv. Rozpr., 136, 141). V lidnatějších maďarských osadách Slováci během času ztráceli svou národnost.

³⁾ Viz A. Petrov, Kdy vznikly, 22—28.

⁴⁾ Viz kapitolu „Rozšíření slovenského živlu na jih od národnostních hranic“.

⁵⁾ Naše rozprava a mapy nepodávají nikterak úplný obraz o rozšíření slovenského živlu — ve skutečnosti zabíral živel ten mnohem větší počet osad (Rozpr., 238). Ale i z nedostatečných zpráv, jež jsou v našich rukou, je na příklad viděti, že slovenské ostrovy Lexikonu na západ a na východ od Budapešti, v stolicích Ostrihomské a Peštské, tvořily na začátku XVIII. st. dvě souvislá území se dvěma slovenskými výběžky, takže se tyto výběžky táhly na jih o 35, resp. 55 km dále než r. 1773

⁶⁾ Za koncem Úvodu.

dříve než v územích vzdálenějších. I za Turků mohlo se slovenské obyvatelstvo Horních stolic Turky nezabraných stěhovati do sousedních krajů, jež byly pod tureckou vládou. Vskutku, jak ukazuje 7. rubrika tabulek, usídlili se Slováci v pohraničním pásmu před r. 1700 v 25% osad, v ostatních pak stolicích jen v 5·6%. Do těchto stolic začala pronikati slovenská kolonisace teprve po vyhnání Turků.

Na to, že v slovenských osadách vně slovenského souvislého území byli Slováci živlem *přistěhovałym*, *pozdějším*, ukazují především čistě *maďarská jména* většiny těch osad — 72·5%, resp. 88·8%. Připomínáme, že jsme do počtu nepojali: a) jmen *souběžných* v obou jazycích — ač na onom území mohla taková jména nasvědčovati tomu, že v podobných osadách byli Maďary nejen páni, ale i selské obyvatelstvo;¹⁾ b) jmen *původu* pro nás *nejasného* — a zase část jich mohla býti dána právě Maďary. Takto *ve skutečnosti* jména *většího počtu osad*, než máme v tabulkách, ukazují na to, že v osadách těch žili Maďari dříve než Slováci.

U 43·8% osad první tabulky, resp. u 21% osad tabulky druhé²⁾ *nebylo* v našich pramenech *žádných zpráv o době, kdy byly osady ty osídleny*. To ovšem není vyvrácením našeho závěru, že slovenský živel byl v nich pozdější; nedostatek zpráv je věc čistě nahodilá. K tomu při většině těchto osad mluví ve prospěch našeho závěru jejich maďarská jména, při mnohých pak maďarské pomístní názvy a maďarská rodinná jména obyvatelů.

Zprávy o ostatních osadách (56·2%, resp. 79%) buďto oznamují, že se Slováci usídlili *v osadách zpusťlých*, bez udání, jakou národností byly tyto osady osídleny dříve, anebo se připomíná, že *v těchto osadách žili dříve Maďari*, anebo je přímo řečeno, že Slováci byli *pozdější přistěhovanci*. Nebylo nutno zaznamenávati podobné odstíny zpráv, a proto jsme všechny tyto osady pojali do jedné rubriky. „Osady, v kterých Slované (t. j. Slováci, resp. Karpatorusové) byli pozdější přistěhovanci“.

Při 51·1%, resp. 17·1% osad z počtu těch, o nichž máme zprávy, *není označena doba*, kdy se v nich usídlili Slováci, u 48·8%, resp. 82·8% *jest doba ta označena alespoň přibližně*.

V osadách, u kterých *jest označena doba usazení Slováků*, v ohromné většině případů — 75%, resp. 94·5% — usídlili se Slováci *v XVIII. st.*

Pokládali jsme za možné rozdělit XVIII. st. zase na *dvě období*.

Prvé začínáme od prvních desetiletí toho století; vyhnání Turků na konci XVII. st. a ještě více uklidnění Uher po r. 1711 široce rozevřely stavidla pro přistěhovaleckou vlnu od severu na jih, která se větší silou

¹⁾ Viz výše, 54*.

²⁾ Takto se v koloniích od rodné země vzdálenějších zachovalo více zpráv (79%) o době, kdy do nich přišli kolonisté, než v osadách bližších k souvislému slovenskému území (56·2%). Tím se úplně potvrzuje to, co jsme vyslovili v monografii o Sborníku Pestyové: „Potomci kolonistů od severu, kteří zapadli v cizí prostředí, jistě silněji si uchovávali vzpomínky na svou dřívější vlast, vzpomínky sdělované jim jejich otci a dědy“ (32).

valila *zvláště v prvních letech a desetiletích*. Ukončujeme toto období trochu libovolně, a to rokem 1730. Činíme tak proto, že pro tuto část století je více zpráv, a to v Notitiích Bělových z konce 20. a ze začátku 30. let, a pro dobu dřívější v conscr. z r. 1715 a 1720.¹⁾ Vskutku z 48, resp. 50 osad bylo Slováci, resp. Karpatorusy v tomto období osídleno 40 (83·3%), resp. 33 (66%).

V druhém období, t. j. po r. 1730, se stěhovací horečka znenáhla zmenšovala. Jen na jihu Uher trvala, třebaže v menším stupni, slovenská kolonisace. V tomto období se z 48, resp. 50 osad v 8 (16 6%), resp. v 17 (34%) usídlili Slováci, resp. Karpatorusové.

To jsou nejhlavnější závěry rozpravy o době, kdy se slovanský, t. j. slovenský nebo karpatoruský živel rozšířil na jih od národnostních hranic.

Přejdeme nyní k rozšíření maďarského živlu na sever od národnostních hranic.

Pokud jde o rozšíření maďarského živlu na sever od slovensko-maďarských národnostních hranic za dřívějších dob, zmiňuje se o tom již v XVIII. st. M. Běl²⁾ a K. Fejérváry,³⁾ v XIX. st. se tím mnoho zabývala maďarská dějepisná literatura⁴⁾ a také Bidermann.⁵⁾ O hodnověrnosti tohoto faktu, myslíme, nemůže býti pochybnosti. Jest jen třeba vyložit, v kterých jmenovitě osadách vskutku žilo maďarské obyvatelstvo, a hlavně, kdy právě v těchto osadách se usídlili Maďaři, zaujávše místo Slováků anebo usadivše se společně s nimi nebo založivše zcela nové osady; kromě toho pak, kdy v těchto územích maďarský živel buď vystěhováním na jih nebo pohlcen byv okolním nemaďarským obyvatelstvem zmizel. Jak se zdá, posunul se maďarský živel v prvním oboustranném průlomu, v stolicích Nitranské a Bratislavské, mnohem dříve na severozápad než v druhém oboustranném průlomu, v stolicích Abaújské, Šarišské a Zemplínské, na sever. To jest však úkolem budoucích badatelů.⁶⁾

1) Pokoušeli jsme se sestavit v podobné všeobecné tabulce závěry z rodinných jmen zapsaných v konskr. z r. 1715 a 1720, chtějíce, aby se vysvětlilo, jaká národnost převládala tehdy v těch neb oněch osadách; ale po několika pokusech jsme se tohoto úmyslu vzdali. Stalo se tak předně proto, že jsme měli po ruce rodinná jména jen z menší části osad, takže by bylo bývalo příliš odvážné vyvozovati z toho nějaké všeobecné závěry. Za druhé proto, že maďarská rodinná jména přestěhovalců do maďarského území velmi často nejsou důkazem jejich maďarské národnosti (viz o tom výše, 56*—58*).

2) V Šarišské, Zemplínské a j.

3) V Šarišské st.; viz Rozpr.

4) Srv. na př. Körösy, A Felvidék eltótosodása, 1896 (viz Rozpr. o stolicích Bratislavské — Hontské).

5) O severovýchodních stolicích.

6) V kapitole o Šarišské st. (Rozpr., 156) jsme ukázali, že není ani stopy maďarství na severu stolice v 5. a 6. okresu, a rovněž ne na severu Zemplínské st. (ib., 187—195). K objasnění však toho, proč dvě ruské osady mají jména původu asi maďarského, nemáme zpráv. Jsou to Komlóša (Šar. st., 6) — srv. maď. komló = chmel (viz Komlóška, Abaúj. st.) — a Vilagi (Zempl. st., 5) — srv. maď.

Naše rozprava, kterou nyní československé veřejnosti předkládáme, má — zvláště u druhého úkolu — ráz jakési mosaikové práce, složené z množství drobných kaménků smaltových, z množství jednotlivých zpráv z rozličných dob a rozličně hodnověrných. Snažili jsme se vykonati ji s největší svědomitostí, mnohokrát jsme přezkoumali sami sebe, ale nicméně nejenže se nemůžeme zaručiti, že v ní nebude faktických chyb,¹⁾ ale naopak jsme přesvědčeni, že takové chyby existují a že jich oprava může úplně změnit naše závěry o jednotlivých osadách. Myslíme však, že tyto jednotlivé chyby příliš nezviklají našich obecných závěrů.

Aby se usnadnilo používání rozpravy, přikládáme k ní 8 map, každou zvlášť. Za základ pro ně byla vzata naše „Národopisná mapa Uher podle úředního Lexikonu osad z r. 1773“, jejíž části byly zvětšeny v rozličných měřítkách.²⁾ Rozdělení území na stolice a stolic na okresy zůstalo totéž jako na Národopisné mapě.³⁾ Jména osad jsou zapsána do map v téže formě, jakou jsme stanovili pro Národopisnou mapu; proto se budou tato jména někdy lišiti ode jmen na jiných mapách.⁴⁾ Jména osad, o jejichž národnosti není v Lexikonu zmínky, jsou v závorkách. Kroužky a šestiúhelníky označující městyse a města tohoto druhu jsou na slovenském území ponechány bez barvy.

Kromě svého měřítka liší se mapy od Národopisné mapy v těchto věcech: 1. jsou v nich opraveny chybné údaje Lexikonu o národnosti obyvatelstva 11 osad;⁵⁾ 2. u jmen osad, při nichž se zprávy Lexikonu o národnosti jejich obyvatel zdají pochybnými, připojen na mapách v závorkách otazník;⁶⁾ 3. do map nejsou pojaty *všechny* osady, které jsou na

világ = svět. Také v 2. okr. Liptovské st. Gombáš má jméno čistě maďarské. Při conscr. r. 1715 a 1720 bylo v něm velmi málo osob s maďarskými rodinnými jmény. Cons cr. r. 1715: S. *Brško* (2), *Csavoja* (2), *Csutka*, *Hlina*, *Hornýik*, *Chovan*, *Klukos*, *Kugyera* (2), *Kustyal* (2), *Marny* (3), *Mutács*, *Sevcsik*, *Szlesak*, *Trmayka*, *Tussa* — 21; M. *Csepel*, *János* (3), *Olász* (2) — 5; O. *Bukra*, *Kovács* — 2. Cons cr. r. 1770: S. *Brška*, *Csavoja* (2), *Csutka*, *Hlina*, *Hornýik*, *Chovan*, *Klukos*, *Kugyera*, *Kostal*, *Marny* (3), *Seucsik*, *Sussa*, *Trmayka* — 16; M.; *Janos*, *Olas* (2) — 3; O. *Bukra*, *Kovács* — 2.

¹⁾ Mimo jiné — v číslicích a v procentech. Všechny výpočty jsme provedli sami.

²⁾ Zvláště bylo nutno zvětšiti měřítko IV. mapy, jež zobrazuje části 1. a 2. okresu Abaújské st. V malém měřítku bylo nemožno jasně podati změny, které nastaly v národnosti většiny osad na ní vyznačených.

³⁾ Viz o tom A. Petrov, Hist. demogr. údaje, IV., pozn. 3. Tam je také srovnán rozsah býv. uherských stolic s hranicemi nových žup. Prosíme čtenáře, aby pro svou orientaci nahlíželi do této poznámky.

⁴⁾ Viz Nár. mapu, 21 — 23, 25 a poznámky.

⁵⁾ Tak místo osad podle Lexikonu slovenských: Matky Boží (Brat. st.), M. Kozmálovec (Tek. st.), Berženě (Hont. st.), Hrnč. Zalužan (Gem. st.) atd. máme na nynějších mapách osady maďarské: Boldogfa, K. Koszmály, Deutsch Pilsen (n. m. sl.), Faz. Zaluzsány atd. (viz Závěr).

⁶⁾ Nybojsza (?) (Brat. st.). Stejně klademe otazník v trojúhelníku nade jménem osady, u které nejsme o slovanském původu jejího jména přesvědčeni.

△ — Ivánka (Borš. st.)

Národopisné mapě, nýbrž jen všechny ty, o nichž se pojednává v rozpravě, z ostatních pak jen část nutná pro lepší orientaci o umístění osad. Proto mnohé osady Lexikonu, maďarské i slovenské, na mapách chybějí. Naopak zase jsou do map pojaty některé osady, jichž v Lexikonu není, ale o nichž je zmínka v rozpravě. Jména takových osad jsou v závorkách tak jako jména osad, při nichž v Lexikonu není uvedena národnost jejich obyvatelstva.

Umluvenými značkami, uvedenými ve Vysvětlivkách, jsou vyznačeny osady, v nichž většina obyvatel podle sčítání z r. 1919¹⁾ nebo 1920²⁾ přísluší k jiné národnosti, než k jaké příslušela r. 1773 podle Lexikonu.³⁾ Ke srovnání s národnostním rázem osad podle sčítání z r. 1900 nutno použití map prof. L. N i e d e r l e,⁴⁾ ke srovnání podle sčítání z r. 1921 (o osadách na území ČSR.) mapy dra A. B o h á č e.⁵⁾ Mapy I.—IV. a VI. předvádějí slovensko-maďarské pohraniční pásmo spolu se slovenskými výběžky prvního oboustranného a jednostranného průlomu, V. mapa rozšíření maďarského živlu za dřívějších dob v Šarišské st., VII. a VIII. slovenské ostrovy Komárenské, Hontské, Ostříhomské a Peštské st.

Nevelký počet osad dříve maďarských na severu a všechny slovenské ostrovy v jižnější části Uher zůstaly mimo dosah map. K orientaci nutno použití naší Národopisné mapy.

Doufáme, že vysvětlivky vytištěné na zvláštním lístku umožní každému, aby se v umluvených značkách na mapách snadno vyznal.

¹⁾ V ČSR.

²⁾ V Maďarsku.

³⁾ Viz o tom Závěr.

⁴⁾ Národopisná mapa uherských Slováků, Praha, 1903.

⁵⁾ Národnostní mapa RČS, vyd. Národopisná společnost československá, Praha,

1. Slovenské, resp. karpatoruské osady pohraničního pásma.

Území	Počet osad		Počet osad, u kterých není žádných zpráv o osídlení	Počet osad, v kterých Slované podle zpráv byli pozdější přistěhovanci					
	Všech dohro- mady	Z nich mají maďar- ské názvy		Úhrnem všech	Z nich jest osad, u kterých doba osídlení				
					není označena	jest označena			
						do r. 1700	1700— 1730	po r. 1730	dohro- mady
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
I. Slovenské výběžky:									
a) prvního oboustranného prů- lomů	88	63 (72·8%)	34 (38·6%)	54 (61·3%)	73 (79·6%)	1	7	3	11 (20·4%)
b) jednostranného průlomů ..	57	45 (78·7%)	28 (49·1%)	29 (50·8%)	7 (24·1%)	8	11	3	22 (75·8%)
II. Ostrovy Abaújské, Torjánské a Borsódské st.	60	39 (65%)	25 (41·6%)	35 (58·3%)	16 (45·7%)	5	12	2	19 (54·3%)
III. Ostrovy ostatních pohranič- ních stolic	28	20 (71·4%)	15 (53·6%)	13 (46·4%)	1 (7·7%)	2	10	—	12 (93·2%)
Úhrnem	233	162 (72·5%)	102 (43·8%)	131 (56·2%)	67 (51·1%)	16 (25%)	40 (62·5%)	8 (12·5%)	64 (48·8%)
							88 (75%)		

2. Slovenské, resp. karpatoruské osady ostatních stolic uherských.

Stolice	Počet osad		Počet osad,	Počet osad, v kterých Slované podle zpráv byli pozdějšími přistěhovanci					
	Všech dohromady	Z nich mají maďarská jména	u kterých není žádných zpráv o osídlení	Úhrnem všech	Z nich jest osad, u nichž doba osídlení				
					není označena	jest označena			
						do r. 1700	1700—1730	po r. 1730	dohromady
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Aradská	1	—	—	1	—	—	—	1	1
Bácsko-Bodrožská	7	4	2	5	—	—	—	5	5
Békéská	5	5	—	5	—	—	3	2	5
Bélohradská	7	7	1	6	—	—	4	2	6
Biharská	1 ¹⁾	1	1	—	—	—	—	—	—
Komárnenská ²⁾	10	9	1	9	6	—	3	—	3
Ostrihomská ²⁾	11	9	5	6	3	—	3	—	3
Pešťsko-Pilissko-Soltická ²⁾	25	24	3	22	2	1	17	2	20
Rábská	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Sabolčská	1	1	—	1	—	—	—	1	1
Somodská	2	2	—	2	—	—	1	1	2
Tolhanská	3	3	2	1	—	1	—	—	1
Vesprimská	7	6	1	6	—	1	2	3	6
Úhrnem	81	72 (88·8%)	17 (21%)	64 (79%)	11 (17·1%)	3 (5·6%)	33 (62·2%)	17 (32·1%)	53 (82·8%)

¹⁾ Ruská osada. ²⁾ Kromě osad slovenských výběžků.

Slovensko-maďarské národnostní hranice.¹⁾

Co jsou národnostní hranice nebo, přesněji, pohraniční *čára* národnostní? Taková čára se velmi zřídka vyskytuje ve skutečnosti. Stává se velmi zřídka, aby těžce překonatelné přírodní překážky — vysoké hory, neschůdné bažiny, písčité stepi — oddělovaly jednu národnost od druhé.²⁾ Obyčejně mezi národnostmi *není* takové pohraniční *čáry*, nýbrž jest pohraniční, tu užší, tu širší, *pásmo* smíšených osad, za nímž již začíná souvislé území národnostní. Obzvláště jest to viděti v Uherské rovině, kde kromě několika bahnitých a zatopovaných míst podle Dunaje, Tisy a Bodrogu není přirozených překážek pro pohyb lidu. Dějiny Uher ještě více napomáhaly vzniku takového smíšeného pásma. Ponechejme stranou nejstarší dobu a připomeňme jen osud Uher od XVI. st. Od druhého čtvrtletí XVI. st. do konce XVII. st. trval od jihu k severu pohyb obyvatelstva, prchajícího před Turky. Od konce XVII. st., hlavně od druhého desetiletí XVIII. st., lze pozorovati opačný pohyb od severu k jihu, a to pohyb jak potomků uprchlíků z jihu, vracejících se do svých starých domovů, tak i vystěhovalců z málo úrodného severu, kteří hledají štěstí na požehnaném a řídko osídleném jihu.³⁾ Za těchto stěhování se část obyvatelstva usazovala na cestě a tak zvětšovala počet smíšeného obyvatelstva.

¹⁾ Jako Lexikon, tak i většina jiných pramenů přináší zprávy ne o národnosti, nýbrž o *jazyku* obyvatelstva. Jazyk však, jeden z hlavních znaků národnosti, nemůže býti jediným kritériem. Nutno si všimati i antropologického typu, rozličných projevů národního života, víry i národního cítění (o tom Hirt, *Die Indogermanen*, Strassburg, 1905, I, 5, a Broch, *Aus d. ungar. Slavenwelt*, A. sl. Ph. XXI, 57); ale o tom — kromě někdy o víře — se z těchto pramenů nelze dověděti. Nicméně považovali bychom termín *jazykové* hranice za naprosto nevhodný, nejen proto, že jde často o *dvojjazyčné* obyvatelstvo, nýbrž hlavně proto, že při určení jazyka obyvatelstva velký význam mělo jejich *národní cítění* (viz níže).

²⁾ V některých částech Kavkazu setkáváme se s podobnými případy: S v a n i jsou ostře odděleni horami od Kabardinců a Karačajů na severu a od Gruzínů (vlastně Imeretinců) na jihu, Karačajové od Abchazců, některá drobná plemena Dagestanu jedno od druhého. Ale již Gruzínci a Osetinci (Irové) žijí i na jižním i na severním svahu Kavkazu. Karpaty rovněž nejsou nepřestupnou přehradou: moravští a uherští Slováci, Poláci (v Haliči, Oravě a Spiši), Rusové, Rumuni zaujímají oba svahy Karpat.

³⁾ Viz A. Petrov, *Kdy vznikly ruské osady na uher. Dolní zemi?* (Č. Č. H. XXXIX).

V XIX. st. již nebylo takového hromadného stěhování. Národnostní proces se děje většinou *uvnitř jednotlivých* osad, řídceji jako výsledek přistěhování nebo vystěhování, častěji jako výsledek rozličných vnitřních faktorů: přirozeného vlivu jedné národnosti na druhou; působení jednotlivých místních osobností: zemana-statkáře, kněze, učitelé; vlivu církve a školy; později tlaku veřejného mínění, rozličných vlasteneckých spolků, místní správy, centrální vlády, vojenské služby, cesty za výdělkem, továren atd. Ale to všechno, jak uvidíme níže, málo změnilo obrysy souvislého národnostního území. Jinak ovšem se má věc s národnostními ostrovy!

Vraťme se však k smíšenému pásmu.

Ve smíšených osadách se mnohem řidčeji vyskytují případy, že *část* obyvatelstva mluví *jedním* jazykem a *část* druhým. To se pozoruje hlavně tehdy, když osada z části byla osídlena novými kolonisty jiného jazyka, kteří se ještě nepřizpůsobili novému prostředí. Ale sám život nutí lidi učit se jazyku sousedů. Když se nelze naučit jinému jazyku doma, posílají se děti, často na výměnu, do jinojazyčných osad. Tak tomu bylo dříve v Čechách a obzvláště obvyklé to bylo v Uhrách ¹⁾

Většinou však se obyvatelé smíšených osad stávají „*bilingues*“, kteří — hlavně muži — mluví úplně plynně dvěma i více jazyky jako svým mateřským.²⁾

Vláda Marie Terezie při připravování urbaniální reformy z čistě praktických důvodů, aby poddaní (subditi, coloni) byli dobře informováni v svém mateřském nebo jim pochopitelném obcovacím jazyce (vernacula, ordinaria) o svých povinnostech, a statkáři (domini terrestres) rovněž v jazyce pro ně srozumitelném o svých právech, vyžadovala od stolic a církevních úřadů a od „comissarii in re urbaniarii“, aby byly podány zprávy nejen o jazyce vládnoucím v každé osadě, nýbrž i o jiných jazycích v ní užívaných. A vidíme, že urbáře a jiné urbaniální dokumenty skutečně byly sestaveny a dodávány oběma stranám ve všech jazycích Uher. Víme rovněž,

¹⁾ Jest to všeobecně známé faktum. Uvedeme dva příklady z Pestyho: Uderiná, sl. (Nov. 4.): „Obyvatelé jsou slovenské řeči, ale často posílají děti mezi Maďary, aby se naučily jejich jazyku“; K. Saró, m. (Tek. 4., není v L.): „Obyvatelé jsou čistí Maďaři, ale začínají učit své děti slovenštině posíláním na výměnu.“

²⁾ Srv. Broch, Weitere Studien v. d. slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze (Videnskabselskabe Skrifter, Kristiania, 1899): „Was den Gebrauch der Sprachen in diesen (gemischten) Gegenden betrifft, so begreift man ohne weiteres, dass gewisse Variationen vorhanden sein müssen. Die Sprachen sind entweder hauptsächlich auf verschiedene Individuen vertheilt oder es ist daneben so — und dies ist ganz gewöhnlich — dass dieselbe Person zwei Sprachen beherrscht“ (10); Hnaťuk, Etnografická materiál z Uhor. Rusi (Etn. Zb., XXV, 1909): „Značná jich (Rusáků v Banátě) částina hovorí najmene dvoma movami, ale je bahato takich, ščo hovorjať zovsjim plavno tr'oma ili čotyrma movami“ (XV). Sami jsme se často setkávali v Uhrách s prostými lidmi rozličných národností, kteří v rozmluvě naprosto bez závadly

že ve smíšených osadách byly dodávány urbáře ve dvou nebo i ve třech jazycích.¹⁾

Poněvadž však přese všechno úsilí vlády Uhry po nejedné stránce zůstávaly pro ni „terra incognita“,²⁾ vláda o něco později při sbírání zpráv pro Lexikon, přidávajíc do hotového již konceptu formuláře „Katalogu“³⁾ pátý paragraf: „quae lingua principaliter viget in loco“, žádala v instrukcích, aby byly podány zprávy i o jazycích menšin.⁴⁾

Ale ani zde se vládě nepodařilo vyhnouti se nechápání, lhostejnosti a nedbalosti nižších představitelů duchovní a světské administrace. Jen v některých, a to menších stolicích, je v Lexikonu uveden značný počet smíšených obcí s poukazem na jazyky v nich užívané.⁵⁾ Ve velkých však stolicích, v nichž právě procházejí etnografické hranice národností a jest tedy mnoho různojazyčných osad, bylo takových osad uvedeno velmi málo nebo docela žádná.⁶⁾ Z místních činitelů, kteří podávali zprávy pro Lexikon, patrně jedni, pečliví a pozorní, zaznamenávali i jazyk značných menšin, větší však část se spokojovala tím, že zaznamenávala toliko jazyk většiny. *V dalším výkladu nutno si tedy stále pamatovati, že v osadách pohraničního pásma kromě většiny mluvící jazykem uvedeným v Lexikonu mohla existovati*

přecházeli z jednoho jazyka do druhého. Tak na př. jeden Šváb (Němec), v mládí vyučený holič, pak krčmář, původem ze srbsko-rumunské části Banátu, znal stejně jako svou mateřštinu tyto jazyky: švábský dialekt (částečně i spisovnou němčinu), rumunský, srbský, maďarský jazyk, ale plyně se vyjadřoval i slovensky. Jiný, původem Slovák, polír, mluvil jako svou mateřštinou maďarsky a slovensky. Jednou nám prohlásil: „Jsem Maďar, protože žiji v Magyarországu, ale srdce mám slovenské.“ Jak určití mateřštinu takových lidí a zároveň jejich národnost?! Můžeme se řídití jen jejich vlastním národním cítěním. Další příklad snad ještě více svědčí o významu takového národního cítění lidu při určování jeho národnosti a jazyka. Dvě velké obce v Báčské st., K u c u r a a K i r e s t u r, na začátku XVIII. st. byly srbské. Srbové se ve 30.—50. letech XVIII. st. vystěhovali do Ruska a opuštěné obce byly osazeny v několika lhůtách přistěhovalci ze severní ruské a ruskoslovenské části Uher (srv. naše Mat. VI, 92—94). Byli to potomci Maďarů uprchlých z Bábky; ti se mezi Rusy porušili a přijali „ruskou“, t. j. pravoslavnou (pak uniátskou) víru a ruský jazyk. Mají většinou *čistě maďarská jména*, jejich oděv, zvyky, tance *jsou stejné s maďarskými*, mluví *východoslovenským dialektem*, ale vždycky nazývali a nazývají sebe *Rusnáky* a svůj jazyk *ruským*, a rozhodně ve všech pramenech jsou uváděni jako *Oroszok, Ruthenen* (viz Věstn. Č. Ak. 1925, č. 5—6, 53).

1) A. Petrov, Mat. V., Urbar atd. 12—13, Mat. VI., Preděly atd. 18, 47, 59 atd.

2) A. Petrov, Nár. mapa, 9.

3) Takový byl název Lexikonu dříve zamýšlený.

4) Nár. mapa, 8—9.

5) V Torňanské st. z 48 osad je 11 smíšených, v Ugočské ze 66 — 13, v Báčské z 88 — 18.

6) V Bratislavské st. z 340 osad — 0, v Tekovské z 203 — 2, v Hontské ze 185 — 2, v Novohradské z 255 — 4, v Gemerské z 266 — 1, v Abaújské z 229 — 0, v Zemplínské ze 412 — 2, v Užanské z 204 — 0, v Berežské z 262 — 1, v Maramorošské ze 140 — 2, v Pečtské z 181 — 0.

více nebo méně význačná menšina mluvící jiným místním jazykem a také dvojjazyčné obyvatelstvo.¹⁾

Jestliže otázka o jazyku a národnosti obyvatelstva v slovensko-karpato-ruském pohraničním smíšeném pásmu budila neshody mezi vědeckými specialisty, o obyvatelstvu osad v slovensko-maďarském pásmu nebylo obtížno místním činitelům dáti odpověď na 5. rubriku: „principaliter in eodem (loco) viget lingua“. Dobře věděli, kde se mluví slovensky, kde maďarsky, kde bydlí Slováci, kde Maďaři. Obtížno ovšem bylo rozhodnouti, jaký jazyk „principaliter viget“ v osadách, kde nepřevládal zřetelně jeden jazyk a kde jazyková menšina byla velmi význačná. Tu se objevovala možnost i chyb i libovůle.²⁾

Jakého však kriteria mohli se držeti autoři odpovědí o osadách s dvojjazyčným obyvatelstvem? Ve Sborníku Pestyově, jak známo, nejsou daleko o všech osadách uspokojivé odpovědi, ale i zde se v dosti četných případech jasně připomíná tato dvojjazyčnost obyvatelstva³⁾, a v části jich s naprostou jistotou, beze všech rozpaků, se uvádí, jaký právě jazyk jest pro obyvatelstvo rodný, mateřský, uvádí se, kdo právě jsou obyvatelé podle své národnosti, zda Slováci, Maďaři či Němci.⁴⁾ To úplně potvrzuje, co jsme řekli v textu své Národopisné mapy: „Místní činitelé bez pochyby byli znali toho, jak sebe tehdy nazývali a zač sebe pokládali obyvatelé té neb oné osady, a tím se právě spravovali v svých odpovědích. Takto se v Lexikonu odrazilo, možno-li se tak vyjádřiti, *bezděčné národní cítění*“.⁵⁾

¹⁾ Po této stránce podávají odpovědi Sborníku Pestyova více materiálu.

²⁾ Tím se vysvětlují případy, kdy jeden ze současných nebo téměř současných pramenů určuje osadu jako „magyar-tót falu“, a jiný: „tót-magyar“. Viz takové příklady v dalším textu.

³⁾ Na př.: Vyš. Vadás, sl. (Ab. 4): „Všichni obyvatelé mluví maďarsky a slovensky“; Mohora, sl. (Nov. 1): „Všichni obyvatelé jsou dvojjazyční, mluví maďarsky a slovensky“; Egyházfalva, m. (Brat. 5): „Obyvatelé mluví maďarsky a slovensky“; F. Mislye, m. (Ab. 2): „Obyvatelé mluví maďarsky, slovensky a německy“; Mestečko, sl. (Nitr. 4, vedle Šintavy): „Většina obyvatelstva mluví třemi všeobecně užívanými jazyky“; Moderdorf, sl. (Brat. 4): „Nynější obyvatelé mluví stejně třemi jazyky“ atd.

⁴⁾ Viz na př. Arnot, sl. (Borš. 3): „Obyvatelé jsou Slováci, ale všichni bez výjimky dobře mluví i maďarsky“; Židov, sl. (Pešt. 2): „Slováci, ale málokdo nemluví také dobře maďarsky“; Ikład, n. (Pešt. 2): „Obyvatelé jsou Němci, tolik však poslovenštění, že mluví stejně německy i slovensky, nejvíce však si libují v jazyce německém“; Imeľ, sl. (Kom. 2): „Slováci — —; pod vlivem však Maďarů osvojili si maďarský jazyk. Nyní obyvatelstvo mluví maďarsky a slovensky, má však raději maďarštinu“ atd. Obzvláště jsou zajímavé tyto odpovědi: Tapiošap, sl. (Pešt. 3): „Původem jsou obyvatelé dílem Slováci, dílem Maďaři, ale všichni mluví i maďarsky i slovensky“; Sák, sl. (Kom. 3): „Ještě posud je zde asi 80 evangelíků, kteří dobře umějí maďarsky, jsou však tak oddáni svému starému drahému slovenskému jazyku, že žádají od faráře slovenské bohoslužby.“

⁵⁾ Str. 16. Užili jsme tehdy v textu ne zcela správně slov „národní sebeurčení“.

V mnohojazyčných státních organismech, zejména v takových, kde existuje zápas národnostní, kde se jedna národnost — neuvědoměle nebo uvědoměle — snaží rozšiřovati na újmu jiné nebo jiných, není jazykové a etnografické složení obyvatelstva nic stálého, ztrnulého, zkamenělého. A jestliže v národnostně stejnorodých osadách za kratší nebo delší dobu mohou nastati změny v národnosti obyvatelstva, tím spíše v osadách smíšených, se značnými menšinami, obzvláště pak v osadách dvojjazyčných. Slovák nebo Maďar po svých předcích, ale mluvící stejně oběma jazyky může *upřímně považovati* nebo *neupřímně prohlašovati* kterýkoliv z těchto jazyků za svůj *mateřský, považovati sebe* nebo *prohlašovati sebe* i za Slováka i za Maďara.¹⁾

Proto²⁾ tedy se úřední sčítání ve všech takových státech, co se týče rubriky jazyka³⁾ nebo národnosti obyvatelstva, daleko nejvíce spolehlivým pramenem, takže ve vědecké práci nesmějí zaujímati první místo a k jejich údajům nutno se chovati „cum grano salis“. Jistý korektiv může přinést srovnání výsledků sčítání z různých let.⁴⁾

Mezi Lexikonem a Sborníkem P e s t y o v ý m uplynulo 90 let. Za tu dobu můžeme předpokládati jen v malém stupni a toliko sporadicky změnu v národnosti provedenou *umělým způsobem*⁵⁾, ale způsobem *přirozeným* se tato změna skutečně děla. Proto revise zpráv Lexikonu nemůže záležeti v *mechanickém srovnávání* jich s údaji pozdějšími. Jestliže se pozdější údaje neshodují se zprávami Lexikonu, jestliže jsou v rozporu i mezi sebou, nedokazuje to s jistotou *chybnost* jedné nebo druhé. V každém jednotlivém případě jest nutno vysvětliti, byly-li dosvědčené doklady změny možné ve skutečnosti. Ba i úplný rozpor⁶⁾ pozdějších zpráv s doklady

¹⁾ V několikátém pokolení může i skutečně zapomenouti na národnost svých předků.

²⁾ Nemluvíme již o jiných okolnostech, známých každému, kdo rozumí praxi, jak se provádějí úřední sčítání. O tom o všem jest rozsáhlá literatura v rozličných jazycích.

³⁾ Buď je to jazyk obcovací, nebo mateřský (Umgangssprache nebo Muttersprache — anyanyelv).

⁴⁾ Tak na př. sčítání v Uhrách z r. 1910 ukazuje v mnohých osadách velmi značné zmenšení % Slovanů proti sčítání z r. 1900, ale to samozřejmě bylo způsobeno okolnostmi doby a existovalo jen na papíře. Nejen ve sčítání ČSR. na Slovensku z r. 1919, nýbrž i ve sčítání v Uhrách z r. 1920 se % Slovanů často vrací k dřívější výši (viz příklady dále). Proto uvádíme níže údaje všech úředních sčítání od 1900 do 1921. Bohužel nemohli jsme si zde nikde opatřit sčítání v Uhrách z r. 1880 a 1890 a jen u některých osad uvádíme údaje z nich podle K ö r ö s y h o, A Felvidék eltótos : dása, I—II, Bst, 1898.

⁵⁾ V. naší rozpravu: F r . P e s t y, Seznam osad Uher, 40—50.

⁶⁾ Ovšem, zasluhují-li tyto prameny vůbec důvěry. Tak na př. doklady Slovníku K o r a b i n s z k é h o z r. 1786 o národnosti obyvatelstva nejsou příliš hodnověrné: autor sbíral nesystematicky všemožné zprávy o obcích, často však se ničím nezmiňuje o národnosti obyvatelstva nebo dělá to chybně. To jej zřejmě tak nezajímalo, jako výčet rodin zemanů a popis jejich „kaštelů“. Naopak F é n y e s,

Lexikonu *ne vždy* dokazuje *mylnost* údajů Lexikonu, činí je však *pochybnými*. Mohlyť se v dějinách dané osady udáti fakta, nám naprosto neznámá, která způsobila změnu ve složení obyvatelstva.¹⁾ *Toliko podrobné prozkoumání dějin jednotlivých osad může dáti spolehlivé výsledky*. Bez toho stojí naše vývody na dosti vrátké půdě. Každým způsobem *chybu* pramene celkem hodnověrného, jako jest Lexikon, lze uznati jen tehdy, když jeho zprávy *odporují podmínkám tehdejšího života*.

Po těchto předběžných poznámkách přecházíme k prozkoumání slovensko-maďarských národnostních hranic.²⁾

Slovensko-maďarské hranice od Bratislavy až do Užhorodu *nejdou hranice nepřetržité*.

Výše jsme se zmínili o hromadném stěhování obyvatelstva od XVI. do XVIII. st. z jihu na sever a pak zase zpět. Geomorfický útvar Slovenska určil i nevhodnější *cesty* tohoto stěhování, a tyto cesty se za staletí staly obyvatelstvu *tradičními* — podle zesnulého prof. J. Cviijce „metanastazički putovi“. Právě na území těchto cest nalézáme největší pestrost etnografické mapy, největší počet smíšených obcí.³⁾ Nazveme tato území *průlomy slovensko-maďarských hranic*. Jsou *tři: dva oboustranné a jeden jednostranný*.

První oboustranný průlom vede od jihovýchodu ze Zádunají⁴⁾ mezi Ostřihomem a Komárnem⁵⁾ na severozápad do širokého prostoru mezi bažinatou a zatopovanou nížinou⁶⁾ od dolního Váhu k Dunaji a mezi výběžky Karpat⁷⁾ sklánějícími se na severovýchodě k Zl. Moravcům a Nitře a opačným směrem na jihovýchod k Dunaji a za Dunaj.

Druhý oboustranný průlom jest na východě: od jihu k severu v prostranství mezi Bukovými vrchy⁸⁾ (Bükk hegység) u Miškovce (Miskolcz) a ř. Tisou, po pravém břehu Tisy, pak širokým údolím

známý statistik, pro svůj *Zeměpis* (1836—1840) a *Slovník* využil svědomitě církevních schematismů rozličných vyznání, sebral a kriticky revidoval zprávy místních činitelů a vážně si všlmal národnosti obyvatelstva. A tak jeho práce mají naprosto jinou cenu než *Slovník Korabinszkého* (viz Úvod).

1) Na př.: většina obyvatelstva vymřela nakažlivými nemocmi a přišli přistěhovalci jiné národnosti; zeman-statkář přestěhoval sem své sedláky z jinojazyčného území; byla založena továrna, která přilákala mnoho cizích dělníků atd.

2) Přesněji: pásma (viz výše).

3) To je viděti ze zřejmého pohledu na národopisnou mapu.

4) V té části Dunaje, která není vroubena bažinami a postranními rameny (V. Chalopecský, *Staré Slovensko*, Bratislava 1923, 108—110).

5) Na západ od Beržeňského horstva (Börzsönyi hegység) po pravém břehu dolního Hronu.

6) Nesmíme zapomínati, že přírodní překážky měly v minulých stoletích mnohem větší význam.

7) U Zl. Moravců *Inovec* (nejvyšší bod 901 m), u Nitry vrchy *Tribecké* (nejvyšší bod 753 m).

8) Nejvyšší bod 987 m.

Hornadu mezi horami Hnileckými¹⁾ na severozápadě a vrchy Tokajskými²⁾ (Hegyalja) a bažinatým Příbodoržím (Bodrogköz) na jihovýchodě, a dále na sever do Abaújské a Šarišské stolice údolími Hornadu, pak Torisy a Sekčova a na východ do stolice Zemplínské v údolí Bodrogu, Toply, Ondavy přes pohodlné průsmyky v pozvolných výběžcích vrchů Tokajských od jihu a Slanských od severu.

Jednostranný průlom pozorujeme na západě Novohradské stolice. Od východních hranic údolí ř. Žitavy do východních hranic bývalé Torňanské st. byl pohyb obyvatelstva na sever zamezen s počátku výběžky Ptačníku a pak hlavně masivem Slovenského Rudohoří, za ním masivem Nízkých Tater. Na jih pak se rozvířala v prostředku pohodlná cesta mezi mnohem nižšími skupinami Matry³⁾ a Beržeňského horstva.⁴⁾ Na přibližně 60 km prostoru mezi městy Pásztó (Pastuchovem) a Novohradem málo brání stěhování ještě nižší Čerhátské hory⁵⁾ (Cserhát hegység).

Ve shodě s tím se slovensko-maďarské hranice dělí na tyto úseky:

I. Nepřetržitě slovensko-maďarské hranice od Bratislavy do Urmínu v Nitranské stolici.

II. První oboustranný průlom mezi Urmínem a Šarovcemi-Tajnou v Tekovské stolici.

Zde jednak do slovenského území severozápadním směrem vstupují maďarské a smíšené ostrovy a maďarský výběžek do Lefantovců a Zbehů na sever a západ od města Nitry; jednak do maďarského území vstupuje jihovýchodním směrem slovenský výběžek v Nitranské st. a přechází do stolic Tekovské, Ostříhonské a Komárenské a dále v podobě ostrovů za Dunaj do stolic Ostříhonské a Peštské.

III. Nepřetržitě slovensko-maďarské hranice od Šarovců-Tajné⁶⁾ v Tekovské stolici do Uhorně na hranicích Gemerské a Spišské stolice. Dále odděluje slovenské a maďarské území německý ostrov.⁷⁾

IV. Jednostranný průlom — slovenský výběžek, táhnoucí se od Obeckova a M. N. Vsi v Novohradské st. na jih v stolicích Hontské, Novohradské a Peštské a sahající v podobě jednoho velkého a několika menších ostrovů dále, mnohem víc na jih od Budapešti.

¹⁾ Nejvyšší bod 1240 m.

²⁾ Nejvyšší bod 740 m.

³⁾ Nejvyšší body 804, 940, 1012 m.

⁴⁾ Nejvyšší bod 939 m.

⁵⁾ Nejvyšší body 315, 395 m.

⁶⁾ Vlastně od ř. Hronu (viz dále o údolí horní Žitavy).

⁷⁾ Göllnitz — Gelnica, Einsiedel — Mníšek, Schwedler, Schmöllnitz, Ob., Unt. Metzenseif (Medzef).

V. Druhý oboustranný průlom od Podproče v stolicí Abaújské do Kucan v Zemplínské st.

Zde vstupují maďarské osady do slovenského území v Abaújské st. na sever až ke Košicům¹⁾, v Zemplínské téměř do Trebišova, slovenské pak osady s počátku jako výběžek, později v podobě jednoho velkého a mnoha menších ostrovů zabíhají na jih v Abaújské, potom Boršodské st. do Miškovce, ba i dál na jih²⁾, v Zemplínské pak do městysů Zemna (Zemplény) a Nového Města pod Šátorem (Sátoralja Újhely).

VI. Nepřetržitě slovensko-maďarské hranice od Kucan v Zemplínské st. do Užhorodu.

Přejdeme nyní k prozkoumání slovensko-maďarského pohraničního pásma.

¹⁾ Toť se rozumí v době Lexikonu.

²⁾ Tyto ostrovy jsou patrně zbytky souvislého slovenského nebo spíše slovensko-ruského výběžku — jaký máme v prvním oboustranném a v jednostranném průlomu —, výběžku, který ještě do r. 1773 silně podlehl denacionalisaci (viz o tom dále).

I.

Nepřetržitě slovensko-maďarské hranice od Bratislavy do Úrmínu v Nitranské st.¹⁾

Bratislavská stolice.

Bratislava (Pressburg, Prešporok, Pozsony), stará německá kolonie, byla do polovice XIX. st. hlavně německá²⁾ s menšinou slovenskou a maďarskou. Již od 20. let XIX. st. učili zámožnější občané své děti i maďarštině,³⁾ v 60. letech se oznamuje, že „honoratiores“ téměř bez výjimky uznávají prvenství maďarštiny, ač zároveň s ní se přidržují i němčiny.⁴⁾ Od té doby do r. 1910 % „Maďarů“, t. j. lidí, kteří prohlašovali za svůj mateřský jazyk maďarštinu, vzrůstá a %, „Němců“ se zmenšuje. Podle Geografie Fényesovy bylo zde r. 1843 57·5% n., 22·3% sl., 7·4% m. Podle statistiky r. 1880⁵⁾ již 15·0% m.; r. 1890⁶⁾ — 20·0% m.; r. 1900 — 50·4% n., 18·2% sl., 30·5% m.; r. 1910 — 41·8% n., 16·6% sl., 40·5% m. Po převratu pokračuje zmenšení % Němců, upadá však i % Maďarů, ale zvětšuje se % čsl.: r. 1919⁷⁾ — 36·2% n., 32·9% čsl., 28·9% m.; r. 1921⁸⁾ — 29·4% n., 42·2% čsl., 23·9% m.

1. V pohraniční čáře slovenského území od Bratislavy na východ jsou tyto osady podle Lexikonu slovenské: na pravém břehu přítoku ř. Dudváhu, Černé Vody, Fafarná (Farná) a Ivánka, na levém jejím břehu Dun. N. Ves, na pravém Turňa a Op. Krmeš,⁹⁾

¹⁾ Viz I. mapu.

²⁾ V „Kritickém slovníku zeměpisného jazyka Prešporku“ od městského geometra Benkhárda v Sborníku Pestyové jest většina pomístních názvů německá (Pesty, Seznam osad Uher, 29).

³⁾ Ballus, „Pressburg und seine Umgebung“, Pozsony, 1823 (Kőrösy, A Felvidék eltótosodása, I, 2).

⁴⁾ Anonimus, „Pressburg und seine Umgebung“, Pressburg, 1865 (l. c.).

⁵⁾ Izraelitů 7.110.

⁶⁾ Izraelitů 8.207.

⁷⁾ Izraelitů 9.307.

⁸⁾ Izraelitů 10.973.

⁹⁾ Na naší mapě jest Op. Krmeš mylně umístěn dále na východ na místě osady Jánosháze, vzniklé teprve r. 1792, kam podle Pestyho byli pře-

na levém Krmeš (Hrubý), na pravém Kráľová, Borša (Hrubá); odtud na severovýchod: Pusta Fedýmeš, Sv. Abrahám, Gest; pak po výběžku na jih s obcemi Gání, Hody a Barakoněm (Brakoň) dospívá pohraniční čára u Stredy (D.) n. Váhem řeky Váhu a hranic Nitrianské stolice — celkem 15 osad.

a) Všechny pozdější zprávy souhlasí se zprávami Lexikonu o těchto osadách: Fafarné, Ivánce, Op. Krmeši, Krmeši, Sv. Abrahámu a Gestí. Jen ve Fafarné a Ivánce jest ve sčítáních lidu zaznamenána nepatrná maďarská menšina.

Osady	K. ¹⁾	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
Fafarná	—	sl.	sl. ú.	89·2%	72·3%	96·6%	89·2%
Ivánka	—	sl.	sl. ú.	84·6%	65·7%	88·5%	93·2%
Krmeš	sl.	sl.	sl.	97·3%	96·9%	96·5%	97·9%
Sv. Abrahám	sl.	sl.	sl.	94·5%	93·6%	96·6%	97·4%
Gest	sl.	sl.	sl. ú.	97·9%	96·1%	97·9%	97·5%
Op. Krmeš	sl.	sl.	sl.	—	—	—	—

Fafarná (Farná). Podle conscr. r. 1715 a 1720 v ní byl maďarský živel významnější než v době Lexikonu: r. 1715 z 16 osob 5 má čistě maďarská rodinná jména, z rubriky **O.** mohlo jich býti Maďary 5; r. 1720 z 15 osob 4 mají čistě maďarská jména, z rubriky **O.** mohou býti Maďary všichni 4.²⁾ Kőrösy — bez poukazu na prameny — uvádí, že i nyní (t. j. v jeho době) místní Slováci jmenují několik honů maďarskými jmény.³⁾ Pohraniční položení osady činí úplně hodnověrným, že byl v ní maďarský živel, při tom v minulosti četnější než později. Pro sousedství této osady s Ivánkou jest možno, že Fafarnou stihl v XVII. st. stejný osud jako Ivánku.

stěhování majitelem z Op. Krmeše hospodáři, gazdové (proto byla Jánosháza nazývána někdy i Op. Krmešem). Op. Krmeš Lexikonu leží na pravém břehu Černé Vody proti Hrubému Krmeši. Ve sčítáních se neuvádí: v polovině XIX. st. byl patrně spojen s jednou ze sousedních obcí, Krmešem nebo Kráľovou.

¹⁾ Zkratky: K. = Korabinszky, Geographisch-historisches Lexicon von Ungarn, Pressburg, 1786; F. = Fényes, M. O. leirása, I—VI, Pest, 1836 až 1840; Cz. = Czoernig, Ethnographische Karte d. öster. Monarchie, Wien, 1855; sl. ú., m. ú., m. sl. ú. = slovenské, maďarské, maďarsko-slovenské území na mapě Czoernigově. Další rubriky podávají údaje o sčítáních lidu označených v záhlaví let.

²⁾ Cons cr. r. 1715: S.: Bistriczky, Smodla, Thessar, Trencsényi, Vrana — 5; M.: Molnár, Nagy, Pintér, Rosdás, Szeker — 5; O.: Benkó, Fenkén, Horváth (2), Kovács, Rács — 6; cons cr. r. 1720: S.: Bistriczky, Smodla, Trencsinyi — 3; M.: Bordas, Molnár (2), Nagy, Pintér, Rosdás, Szeker (2) — 8; O.: Benko, Horváth, Kovács, Rács — 4. Ležatým písmem označujeme jména opakující se v obou konskripcích.

³⁾ Op. c.: Barnakszeg, Borsalak, Tanyarét, Prépostszeg (str. 7).

I v á n k a. „Dříve byla podle podání maďarská a slula I v á n y i, ale r. 1620, když Tataři zpustošili celý Žitný ostrov, byla zpustošena i Iványi. Pak sem přišli Slováci trnavského nářečí a později moravští kolonisté.“¹⁾ Část Maďarů zřejmě v ní ještě zůstala, protože „v XVII. st. byla zde kalvínská mateřská církev, ale v době protireformace byl kostel zabrán katolíky a kalvíni byli vyhnáni. Přišli Slováci změnili jméno obce na I v a n č i n u, později na I v á n k u²⁾. Že zde dříve sídlili Maďari, o tom svědčí maďarské pomístní názvy Slováky používané.“³⁾ V c o n s c r. z r. 1715⁴⁾ ze 17 osob 5 má maďarská jména, z rubriky **O.** mohl býti Maďarem Horváth; v c o n s c r. r. 1720⁴⁾ z 23 osob 6 má maďarská jména, z rubriky **O.** mohl býti Maďarem Horváth.

K r m e š. U P e s t y h o je uvedeno 5 slovenských pomístních názvů.⁵⁾ Podle c o n s c r. r. 1715 a 1720⁶⁾ byl maďarský živel zastoupen slabě: v c o n s c r. r. 1715 z 21 osob 3 mají maďarská jména, z rubriky **O.** mohl býti Maďarem Kovács; v c o n s c r. r. 1720 z 11 osob není nikdo s maďarským jménem, z rubriky **O.** mohl Maďarem býti Kovács.

O p. K r m e š. Podle Lexikonu, **F.** a **Cz.** je O p. K r m e š slovenský. V c o n s c r. r. 1715⁷⁾ z 16 osob 2 mají maďarská jména, z rubriky **O.** jeden mohl býti Maďar nebo byl rodem z maďarského Csallóköz (Žitný ostrov), ale jméno nebo spíše přezdívka bylo mu dáno Slováky: Csaloköszky; v c o n s c r. 1720⁷⁾ z 10 osob 2 mají maďarská jména. Podle Béla „incolitur a Slavis“. Musíme však předpokládati, že v době Lexikonu a pravděpodobně i později tito „Slavi“, ač sebe považovali za Slováky, byli dvojazyční, protože všechny urbairální dokumenty jsou psány maďarsky, v „tabella urbarialis“ však ze

¹⁾ Pesty.

²⁾ Zpráva místního plebána J. Ferencze, který mohl čerpati zprávy z církevních dokumentů (K ó r., op. c. 7, 17).

³⁾ Pesty: Egreskertek, Farkasszeg, Sakony, Malomkert, Maholányi föld, Tökési táblák, Sziget, Jégviz, K. Duna ag.

⁴⁾ C o n s c r. r. 1715: **S.**: Flakár, Hanzak, Mesko (3), Sajka, Zadubovanszky, Zubak — 8; **M.**: Molnár (2), Nagy, Szeg, Toth — 5; **O.**: Horváth, Letenej, Pruslo — 3; c o n s c r. r. 1720: **S.**: Boczala, Hanak, Hornyak, Hovanyecz, Klimko, Maczko, Mahaczko, Masko (3), Sajka, Szlezak, Turnyik, Zabadanszky — 14; **M.**: Macsay, Molnár, Nagy, Philép, Szegi, Toth — 6; **O.**: Haschkar, Horvath, Pruxa — 3.

⁵⁾ Uvádíne čsl. pravopisem: Bossegski, Kracini, Zakaplenkove, Dile, Padelki.

⁶⁾ C o n s c r. r. 1715: **S.**: Halenár, Hrnčsar, Konyecsny, Konyecsnyk, Novak, Obrdzák, Polyák, Rohács (2), Szlezák, Szlovák (2), Zahorák (2), Zkurka — 15; **M.**: Gabélas, Gulás, Vargha — 3; **O.**: Hujber, Kois, Kovács — 3; c o n s c r. r. 1720: **S.**: Halenár, Horicska, Konyeczní, Rohács (2), Sskurka (2), Szlovák — 8; **O.**: Kois, Kovács, Venceslaus — 3.

⁷⁾ C o n s c r. r. 1715: **S.**: Hornyák (2), Kadecs, Kadlecs, Matehovics, Polák (3), Szukenyk, Vallasek, Zkalka — 11; **M.**: Mondok, Szabó — 2; **O.**: Csaloköszky, Habersta, Mory — 3; c o n s c r. r. 1720: **S.**: Baranek, Hornyak, Kopeczky, Murin, Polydk, Svecz, Szalka — 7; **M.**: Hosszu, Molnár — 2; **O.**: Habersta — 1.

sedláků jen 5 má maďarská jména, z rubriky **0.** mohl býti Maďarem Horváth.¹⁾

Sv. Abrahám. Podle Pestyho „nedávno zesnulí starci povídali, že před 150 lety v celém městysi žili luteráni, nyní však všichni obyvatelé jsou Slováci, římsktí katolíci, ač pomístní názvy chotáru jsou maďarské.“²⁾ Jest možno, že notář Zsacsckó ne úplně přesně uvedl slova starců nebo že i oni sami ne jasne rozlišovali protestantská vyznání. Zřejmě uváděli v protiklad *dřívější nekatolíky* k *nynějším římským katolíkům Slováckům*. Hledíc ke zřetelné zprávě autorově, že pomístní názvy — podle jeho slov, neznámo kdy a kým dané — jsou maďarské, jest velmi pravděpodobno, že starci zde mysleli *Maďary-nekatolíky*, ovšem však ne luterány, nýbrž *kalvíny*. „Před 150 lety“ (t. j. na začátku XVIII. st.) — to nebylo ovšem přesné chronologické datum: vzpomínky se mohly vztahovati i k XVII. st., kdy taktéž za doby protireformace kalvíni, kteří nepřestoupili ke katolictví, byli trestáni vyhnanstvím nebo sami se vystěhovali. Podle conscr. r. 1715—1720³⁾ má Sv. Abrahám téměř čistě slovenský ráz: v conscr. r. 1715 ze 27 osob 2 mají rodinná jména maďarská, v rubrice **0.** mohl býti Maďarem Kovács; v conscr. r. 1720 z 15 osob 4 mají maďarská rodinná jména, v rubrice **0.** mohl býti Maďarem Kovács.

Gest. Podle Pestyho „dříve zde žili Maďari,⁴⁾ což jest viděti z existujících i nyní maďarských pomístních názvů.“⁵⁾ Podle conscr. r. 1715 a 1720⁶⁾ i Gest má téměř slovenský ráz: v conscr. r. 1715 z 20 osob ani jedna nemá maďarského jména, v conscr. r. 1720 ze 16 osob jediný Varro.

¹⁾ Tabella urbarialis: S.: Csermák, Dúrník (2), Letucha, Makovszki, Mestyan, Polák, Ruman (4), Szkalka (2), Sramó, Turek (2), Vanek (2), Zavoczky — 19; M.: Dulay, Kiss (2), Mondok, Rakoczy — 5; N.: Richter (2) — 2; O.: Csaputa, Habersta, Horváth, Koiss — 4.

²⁾ „Nádszeg — nyní orné pole, před 90 lety zde rostlo rákosí. Domb, Kenderhely, Keletrét, Keskeny, Stilis, Zsombok, Kepés, Kellőszér, K. Hosszú Sárd a j.“

³⁾ Conscr. r. 1715: S.: Belko, Bohus, Brecka, Dudacsek, Ivanovics, Kabalik, Krivolucsky, Kuchar, Lacholik, Mecsko, Oravec (2), Palacsek, Pesko, Regorovics, Rosko, Rumancsik, Szvatek — 18; M.: Nagy, Zigo — 2; O.: Arak, Berhatt, Berhy (?), Bunyo (2), Kovács, Nebely (?) — 7; conscr. r. 1720: S.: Bohus, Brecka, Dudacsek, Győrik, Kollár, Krivoszucsky, Orisek, Parak, Polyacsek, Vaholyik — 10; M.: Barky, Hargas, Putnoky, Sigo — 4; O.: Kovács — 1.

⁴⁾ To neznamená s jistotou, že *toliko* Maďari.

⁵⁾ Diós, Kenderhely, K. N. Nyilás, Kisréth, Gátszeg, Jelszó — nyní Jalsó.

⁶⁾ Conscr. r. 1715: S.: Halecz, Hornyak, Knyesky, Kollar, Kramarik, Krisky (2), Loveczky (3); Polak, Puhak, Szamik, Szloboda (2), Szmikula, Szvatek — 17; O.: Agnita, Sebesta, Svancsar — 3; conscr. r. 1720: S.: Janyik, Kollar, Kramar, Kriszky, Loveczky (3), Samik, Szloboda, Szmikula — 10; M.: Varro — 1; O.: Agneta, Kaprali, Krinyes, Pricha (nebo Prtha), Svancsara — 5.

b) Osady, o nichž pozdější zprávy ne úplně souhlasí s údaji Lexikonu:

a₁) Streda nad Váhom.

F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
sl. m.	sl.	8·7% ¹⁾ m.	16·2% m.	93·7%	83·4%	99·1%	94·9%

V Geografii Fényesové jest zaznamenána maďarská menšina, jistě však byla nepatrná, poněvadž v jeho Slovníku je „Streda — *tót falu*“. Rovněž se maďarská menšina objevuje i ve sčítáních z r. 1880, 1890 a 1910, a ovšem existovala i r. 1773. U Pestyho je jasně ukázáno, z koho se tato menšina skládala: „Sedláci jsou Slováci, žije však zde mnoho starodávných zemanských rodin maďarských.“ Některá z uvedených zde jejich rodinných jmen — Vitál, Kupricz, Vietorisz — dokazují, že tyto rodiny sotva byly pravého maďarského původu, ač jako zemané sami sebe považovali za Maďary. Podle conscr. r. 1715 a 1720²⁾ ve Středě převládal slovenský živel: v conscr. r. 1715 jen 2 osoby mají maďarská jména, a ke všemu Szakács může býti přepsáním, protože v conscr. r. 1720 se místo toho objevuje jméno Szekács; v conscr. r. 1720 z 28 osob 4 mají maďarská jména, z rubriky O. Maďarem mohl býti Kovats.

b₁) Kráľová, Gáň, Barakoň.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Kráľová	—	sl.	m. sl.	—	—	81·5%	49·7%	96·9%	92·8%
Gáň	sl.	m. sl.	m. sl.	8·7% m.	10·7% m.	82·6%	68·0%	72·6%	80·9%
Barakoň	sl.	m. sl.	m. sl. ú.	3·8% m.	16·2% m.	86·8%	68·0%	86·8%	91·3%

Ve všech těchto třech pohraničních osadách, obzvláště pak v Gáni a Barakoni, zapadajících do maďarského území, bylo ovšem i maďarské i slovenské dvojязыčné obyvatelstvo, jako bylo podle Pestyho i v osadě s Kráľovou sousedící, podle Lexikonu maďarské, Egyházfalvė. Při takovém národnostním rázu obyvatelstva v rozličné době a v závislosti na měnících se podmínkách života (na př. národnostních

¹⁾ Kőrösy, od něhož jsme převzali údaje o sčítání z r. 1880 a 1890, z větší části uvádí číslíce nebo % jen Maďarů.

²⁾ Conscr. r. 1715: S.: Bublinecz, Csakja, Dubovanszky, Gjüro, Halak, Knasko, Kosztelanszky, Majérnik, Ondreskovics, Ongratovics, Poszuczky, Privovacsy, Skoda — 13; M.: Juhász, Szakács — 2; O.: Kerhoska, Kozma — 2; conscr. r. 1720: S.: Babusinyecz, Csajha, Dubovanszky, Galyik, Hrapek, Hulak, Kolar, Kulisek, Majernik, Nahaczky, Ondrejkovics, Oszuczky, Publinyecz; Seffcsik, Skoda, Sylyek, Szekács, Sztrukovics — 18; M.: Finom, Gabris, Juhasz, Kamasz — 4; O.: Comenda, Hlabada, Kovats, Kozma, Krhoska, Mojsis — 6.

a politických poměrech) může býti označena jako většina ta neb ona národnost.¹⁾

V Král'ové se maďarská většina objevuje jen u Cz., všechny ostatní prameny (kromě sčítání z r. 1910) souhlasí se zprávou Lexikonu, podle které Maďaři mohli býti menšinou, a to menšinou nepatrnou. Není-li u Cz. chyba, jest rozřešení jeho zprávy dáno snad slovy odpovědi u Pestyho: „Zde dříve žilo mnoho zemanů-statkářů.“ Výraz „dříve žilo“ znamená: „ale nyní jich zde není“, zemané mohli po r. 1849 přijíti na mizinu, rozprodati svou půdu a vystěhovati se.²⁾ Pomístní názvy jsou uvedeny u Pestyho 4 maďarské, 2 slovenské, 1 německý (daný zřejmě pánem)³⁾ — to nevysvětluje, jaká národnost převládala. Podle conscr. r. 1715⁴⁾ měla Král'ová čistě slovenský ráz: z 21 osob jen 1 mohl býti Maďarem. Podle Béla v ní žila výhradně čeleď magnátů.⁵⁾

O osadách Gáni a Barakoní musíme uznati, že v první polovině XIX. st. maďarský živel měl převahu: v schematismu z r. 1822 jest Gán maďarsko-slovenská; takovými se jeví obě osady také u F. a Cz.⁶⁾ Čím to lze vysvětliti, k tomu nemáme zpráv. U Pestyho jest uvedeno, kdo dělal dvojjazyčnou část obyvatelstva, považující se za Maďary. Byli to zemané-kompossessoři, vlastníma rukama zpracovávající půdu. Podle všech pozdějších zpráv, počínajíc Pestym, jest Maďarů v těchto osadách nepatrná menšina.

O Barakoní se zpráva Lexikonu potvrzuje urbariálními dokumenty, s Lexikonem současnými: všechny jsou napsány slovensky, tedy i Maďaři byli dvojjazyční. Podle „tabella urbarialis“ z 9 sedláků 3 mají maďarská jména, z rubriky O. Maďarem mohl býti Horváth.⁷⁾

c₁) Pusta Fedýmeš.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m. č.	m. sl.	m. sl.	10·3% m.	14·2% m.	79·8%	72·6%	88·6%	82·4%

1) Někdy však jen na papíře.

2) Jako se to stalo v Pusta Fedýmeši (viz níže).

3) Gödörköz, Bodohazi, Borszegi, Faczányos; Sigotki, Kracina; Hahn Remis.

4) S.: Benyovics, Blanár (2), Bradáč, Csapka, Docsanszky, Hornyak (2), Karacsoszka relictá, Kollár, Krajcsik, Maduniczky, Nemecsek, Papula, Polyák, Slezák, Svecz, Sveta (2) — 19; M.: Tóth — 1; O.: Knazo — 1; v conscr. r. 1720 Král'ová schází.

5) „Colitur aediculis tenuibus, quarum potiores famulitium Comitum insedit.“

6) Poznamenáme, že Barakon u Cz. nemusí býti považována s jistotou za m.-sl.; jest na m.-sl. území, kde obyvatelstvo bylo smíšené, ale to neznámá, že v každé osadě většina byla maďarská.

7) S.: Kadlec, Mecskó, Oravec, Radimovszký — 4; M.: Molnár (2), Nagy — 3; N.: Lefler — 1; O.: Horvath — 1; v conscr. r. 1715 a 1720 Gán a Barakon scházejí.

Postup národnostního procesu v této osadě jest velmi obtížno vysvětliti pro nedostatečnost zpráv. Pusta Fedýmeš chybí v conscr. r. 1715 a 1720, urbaniálních dokumentů o ní jsme neměli v rukou, u Pestyho schází. Její název jest nejen *čistě*, nýbrž i *charakteristicky* maďarský: byla to dříve „puszta“¹⁾ (pusta), která náležela velké²⁾ maďarské osadě N. Födémese³⁾ a byla osídlena patrně především Maďary z N. Födémese. Podle zprávy místního plebána K. Bernkopfa jeden zeman⁴⁾ z Pusty Födémese, R. Marczell, mu říkal, že podle rodinného podání⁵⁾ dříve zde bylo slyšeti toliko maďarskou řeč.⁶⁾ Tentýž Bernkopf vypsál pro Kőrösyho jména z matriky r. 1715. Podle mínění Kőrösyho $\frac{4}{5}$ jich jsou čistě maďarské,⁷⁾ ve skutečnosti však z uvedených 11 „maďarských“ jmen jest jen 7 maďarských, ostatní nejpravděpodobněji náležela Slovákům.⁸⁾ Jest nepochybné, že při zeměpisné poloze osady sem pronikal již odedávna slovenský živel. Zřejmě v XVIII. st. tento živel zvolna mohutněl: podle visitace z r. 1781 páni mluví maďarsky, sedláci pak *vesměs* slovensky.⁹⁾ Tak v Lexikonu byla správně uvedena jako vládnoucí jazyk slovenština.

Na konci XVIII. st. a v první polovici XIX. se v Pustě Fedýmeši děje národnostní změna. U K. r. 1786 převládá živel maďarský,¹⁰⁾ r. 1821 jsou $\frac{4}{5}$ obyvatelstva Slováci¹¹⁾, u F. r. 1843 a u Cz. r. 1856¹²⁾ jest většina maďarská. Ale již od sčítání r. 1880 jsou Maďaři menšinou, a to nepřilíši značnou. Taková změna začala zřejmě od polovice XIX. st. a byla způsobena sociálním převrácením, který nastal osvobozením sedláků v revoluci r. 1848–49.

¹⁾ Co v Uhrách byly „pusty“, viz naši Národop. mapu, 20.

²⁾ R. 1900 více než 2700 obyvatel.

³⁾ Dostí obyčejný maďarský název, adjektivum od födém = d. Decke. Podle Repertoria Lipského jsou obce s názvem Födémés v stolicích Hevešské, Nitranské, Hontské a Bratislavské — celkem 5.

⁴⁾ „Marczell Rezső úr“.

⁵⁾ „Slyšel to od svého otce a předků“ (őseitől).

⁶⁾ Kőr., op. c., 9.

⁷⁾ Ib., 9, 18.

⁸⁾ Maďarské: Pápp, Lányi, Forgács, Fodor, Andor, Szilágyi a m. b. Roznyai (ač spíše jest jo Rózsnyai, t. j. z Rozsnyó = Rožňav; to mohl býti i Maďar, i Němec, i Slovák), Gajdos mohlo býti i maďarské i slovenské; Bély je nejspíše slovenské Belý, Morvay a Thuróczy — přistěhovalci z Moravy a Turčanské st.

⁹⁾ Kőr., op. c., 9.

¹⁰⁾ Menšina však podle K. není slovenská, nýbrž *česká*: „Von Edelleute bewohnt — hat ungar. u. böhm. Einwohner, daher deutsche Kinder hier öfters diese Sprachen lernen.“ Jak jsme již poznamenali, údaje K. nejsou příliš hodnověrné. Proč by Němci posílali děti do polomaďarské vsi učit se *česky*? Jinak je tomu pro maďarštinu a slovenštinu. Snad se zpráva K. dá vysvětliti slovy Bélyho v ý m i o bratislavských Slovácích: „Slavi, qui tamen Bohemi volunt adpellari.“

¹¹⁾ Gyurikovics, Tud. Gyűjt., VII, 12 (op. c. 18.). Autor měl značnou účast při sčítání stolice v l. 1815—1820 (ib., 4).

¹²⁾ T. j. vlastně v letech 1850—1851. Výsledky právě tohoto sčítání jsou základem práce Cz.

Jako šlechta ruská, tak také maďarská většinou nedovedla přivyknouti přechodu od hospodaření s bezplatnou prací k hospodaření s prací placenou. Tentýž R. Marczell to zřetelně potvrzuje slovy: „Šlechta zchudla a rozprodala půdu Slovákům“¹⁾ a dokonce dodává: „ale i ti přišli na mizinu a teď pracují jako nádeníci v cukrovaru v Diószegu.“²⁾

d₁) H o d y.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
sl.	sl.	m. sl. ú.	39·0%	44·7%	62·4%	73·2%

V osadě jako H o d y, ležící v hloubi slovenského výběžku do maďarského území, jest zesílení Maďarů v druhé polovici XIX. st. úplně pravděpodobné a možné, ač po celou tu dobu tam jest i silná slovenská menšina. Toto pomadžarštění bylo však zřejmě jen na papíře; po převratu dostaly H o d y zase slovenskou většinu. Na začátku XVIII. st. byly H o d y podle B é l a nevýznamnou, téměř zpustlou osadou,³⁾ která se pozvolna zalidňovala Slováci. V c o n s c r. r. 1715⁴⁾ z 12 osob má slovenská jména 8 a jen 1 maďarské; z O. Maďarem mohl býti Csismadia.

e₁) T u r ň a (Toroň). Od Cz. do r. 1921 jest tato osada čistě maďarská, zprávu Lexikonu potvrzují však nejen K., nýbrž i F. Podle P e s t y h o bylo obyvatelstvo dvojjazyčné.⁵⁾ Nic není divného v úplném pomadžarštění pohraniční osady, která již v polovině XIX. st. se stala dvojjazyčnou. Podle c o n s c r. r. 1715⁶⁾ jest T u r ň a spíše maďarská osada: z 13 osob 7 má maďarská jména; v c o n s c r. r. 1720⁷⁾ z 9 mají 3 maďarská, 4 slovenská jména. Pravděpodobně od té doby do r. 1773 slovenský živel pozvolna sílil.

f₁) B o r š a (Hrubá).

K.	F.	Cz.	1900 ⁸⁾	1910 ⁸⁾	1919 ⁸⁾	1921 ⁸⁾
m.	m.	m. ú.	29·6%	21·6%	12·7%	27·5%

¹⁾ Viz taktéž níže o osadách Čepenech.

²⁾ Ib., 9.

³⁾ „Vicus exilis et ob temporum querelas ab incolis ferme destitutus.“

⁴⁾ S.: Dudasek, Kollar, Kovacsek, Osztrovszky, Polacsek (2), Pszota, Psztota — 8; M.: Szekeres — 1; O.: Csismadia, Gaspar, Haffa — 3.

⁵⁾ „Obyvatelstvo maďarské a slovenské řeči.“

⁶⁾ C o n s c r. r. 1715: S.: Marczinko, Orbani s — 2; M.: Juhász, Szabó, Takács, Tóth, Végh, Vincze (2) — 7; O.: Kolosy, More, Serlar, Vajda — 4.

⁷⁾ C o n s c r. r. 1720: S.: Marczinkovics, Matus, Orbanyicz, Urbanyicz — 4; M.: Dobay, Szabo, Vincze — 3; O.: Kolosi, More — 2.

⁸⁾ Spolu s Al Borsí.

S počátku byly 3 sousední vesničky: Vrch., Str. a Niž. Borša; B é l píše: „A. F. Köz. Borsa sunt vici tres. Incolae sunt Hungari Slavis intermistis.“ Pak se sloučily ve dvě: Fel a Al Borsa. Jest možno, že slovenská menšina, uvedená u B é l a, soustředila se zejména ve Fel Borsi, nejbližší k slovenskému území; proto jest v Lexikonu jako jazyk v ní převládající uvedena slovenština. Ale Fel Borsa se patrně brzo pomaďarštila. Ze sčítání činiti nějaké úsudky jest těžko, protože v nich je Borša (Fel) sloučena s Al Borsí.

g₁) Dun. N. Ves. U K. je slovenská, ale od F é n y e s e do sčítání r. 1921 vždy čistě maďarská.¹⁾ Tak by zprávy Lexikonu a K. mohly býti považovány nejen za pochybné, nýbrž za *mylné*, kdyby nebyly úplně potvrzeny urbaniálními dokumenty — všechny jsou psány slovensky, „lingua vernacula colonorum“; mezi četnými osobami²⁾ „tabellae urbarialis“ s čistě slovenskými jmény má jich jen 6 maďarská jména a dvě německá.³⁾ Na začátku XVIII. st. bylo obyvatelstvo Dun. N. Vsi zřejmě více smíšené: v conscr. r. 1715 z 32 osob 13 má jména slovenská, 11 maďarská.⁴⁾

Tak o 15 pohraničních slovenských osadách zprávy Lexikonu můžeme považovati za úplně potvrzené.⁵⁾

2. V pohraniční čáře souvislého maďarského (s počátku německého) území jsou tyto podle Lexikonu maďarské nebo německé osady: na pravém břehu M. Dunaje: Ob. Ufer (Prievoz, Förev n.), Szunyogdi (Komárová), Vereknye, Bruck (Most na O. n.), Eberhárd; na levém břehu M. Dunaje: Sáp, Zoncz, Pintek Súr (M. Šúr), Egyházfalva (Hasvár), Alborsa (Jánosháza — Jánovce — není v L.⁶⁾), N. Födemes (V. Fedýmeš), Hegy, Kosút (Košuty), Diószeg (M. V. Diosek), K. N. Macséd (M. V. Mačad), Galanta, Nyebosza, Vága (Váhovce) — 19.

a) Všechny pozdější zprávy souhlasí se zprávami Lexikonu o osadách Ob. Uferu, Szunyogdi, Vereknye, Brucku, Eberhárdu,⁷⁾

¹⁾ Ve sčítání z r. 1921: 408 m., 4 čl.

²⁾ V naší kopii nejsou slovenská jména vypsána, ale jest poznamenáno, že jest jich *velmi mnoho*.

³⁾ M.: Dobsa, Juhasz, Kiss, Takács (2), Varga; N.: Klaus (2).

⁴⁾ Conscr. r. 1715: S.: Benczko, Binko, Czibulyko, Kanoczky, Kotek, Lisztakin relicta, Mervo, Miticzky (2), Moroszko, Muczko, Muška, Taraba — 13; M.: Aczély (2), Boros, Mészáros, Penter, Szabó, Szemere, Takács (2), Varga (2) — 11; N.: Bogner — 1; O.: Adam (2), Bobis, David, Joseph, Kovacs, Macska — 7.

⁵⁾ Jen otázka o Borši pro nedostatečné zprávy není úplně jasná.

⁶⁾ Viz výše, str. 9, pozn. 9. Sloveňští zámožnější hospodáři, přestěhovaní sem z Op. Krmeše, se patrně brzo pomaďarštili. Jánosháza jest všude maďarská, jen u Cz.: m. sl.

⁷⁾ Eberhárd — stará německá kolonie (Cz. I, 2), německý živel byl zaznamenán ještě na mapě a v knize Cz. Pak se Eberhard úplně pomaďarštil.

Pintek Súru,¹⁾ Alborsi,²⁾ N. Födémesi,³⁾ Hegyi, Kosútu,⁴⁾ Dioszegu⁵⁾ a K. N. Macsédu — 12.

b) Osady, o nichž pozdější zprávy nesouhlasí úplně se zprávami Lexikonu.

Zoncz, od K. až k sčítání z r. 1921 maďarský, jen u F. jest slovenský, ale podle Pestyho dvojjazyčný: „obyvatelstvo maďarské a slovenské řeči“. U Pestyho jsou pomístní názvy maďarské. Možná, že v době F. byl zde dočasný příliv Slováků, kteří se pak vystěhovali nebo pomaďarštili. Podle conscr. r. 1715 ze 7 osob jen 1 má jméno slovenské: Božik; v conscr. r. 1720 všech 7 má maďarská jména.

Sáp, Galanta, Egyházfalva.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
Sáp	sl.	m.	m. ú.	24·5%	m.	19·9%	8·6%
Galanta . . .	m.	m. sl.	m. sl.	15·5%	m.	25·2%	13·2%
Egyházfalva	m.	m.	m. ú.	14·0%	m.	33·6%	22·6%

Ve všech třech jsou uvedeny v rozličných dobách více méně význačné slovenské menšiny. V Egyházfalvě podle Pestyho mluví obyvatelstvo stejně maďarsky i slovensky.

Vága (Váhovce). Vága jest od Lexikonu do sčítání z r. 1921 vždy čistě maďarská, jen u F. jest uvedena slovenská menšina. V důkladné odpovědi notáře Győriho u Pestyho jest vyložen národnostní proces v obyvatelstvu vesnice s podrobnostmi úplně pravděpodobnými a se jmény účastníků, což dodává hodnověrnosti odpovědi: „prvotní obyvatelé byli maďarské i slovenské řeči.“ Z conscr. r. 1715 a 1720⁶⁾ jest viděti, že v této době bylo v obci Váze skutečně smíšené maďarsko-

¹⁾ Jen u K. sl.

²⁾ V. výše str. 17.

³⁾ Jen u Béla jest uveden malý počet Slováků a ještě menší Němců: „Hungari horum (incolorum) sunt potiores, Slavis mixti et Germanis, sed his omnino paucioribus.“

⁴⁾ R. 1900 — 11·40/0 sl., 1919 — 16·50/0 čsl., 1921 — 96·30/0 m.

⁵⁾ Do r. 1786 byl čistě maďarský; toho roku byli blízko něho usazeni němečtí kolonisté, a jejich osada byla nazvána Němet neboli K. Diószeg (Pesty); německý živel jest uveden ještě u Cz. a r. 1900: 11·10/0 sl., 16·70/0 n.; r. 1910 — jen Slováci 10·10/0; 1919 — 16·20/0 čsl., 10·20/0 n.; 1921 v V. Dióseku: 9·10/0 n., 10·70/0 čsl.; v M. Dióseku: 39·90/0 n., 7·80/0 č. sl.; tak celkem v obou: 9·80/0 n., 10·1% čsl.

⁶⁾ Conscr. 1715: S.: Bobis, Hlasta, Kollár, Krisan, Mattus, Muha, Nedecz, Povalets, Sipics — 9; M.: Apony, Bako, Farkas, Fono, Fonyo, Jősa, Lovasz, Nagy, Száto, Szorat, Takacs (3), Vargha — 15; O.: Bogdan, Horvath, Kozma — 3; conscr. r. 1720 celkem 31 osob: S.: Bacsak, Bobics, Hornyak, Koterba, Muha, Povaalyacs, Vogyeraczky — 7; ostatní mají maďarská jména.

slovenské obyvatelstvo: v conscr. r. 1715 ze 27 osob 9 má slovenská jména, v conscr. r. 1720 z 31 — 7. „Pod vlivem Slováků ze sousedních obcí, Stredy a Šoporně, počali se Maďari poslovenšťovati a svou osadu začali nazývati místo Vága Vágovce.“ Toto poslovenštění jest úplně *přirozený* postup národnostního procesu v osadě, kde již na začátku XVIII. st. mezi obyvateli byli Slováci; jejich počet se musil zvětšovati, protože osada je s tří stran obklopena slovenským územím. R. 1773 měl maďarský živel zřejmě ještě převahu; proto byla v Lexikonu označena jako vládnoucí jazyk maďarština. Poslovenšťování přibývalo na konci XVIII. a na začátku XIX. st. Pak začal opačný proces, ale již *umělý*, pod vlivem týchž faktorů, kteří v tomto směru působili v Uhrách v druhé polovici XIX. st.: statkářů-zemanů (rodina Farkasova), duchovenstva (farář Vörös a kaplani Fülöp a Tamaskovics), rodin přistěhovalých sedláků, čistých Maďarů (Józsa a Forró ze Sedmíhradska), hlavně pak vlivem maďarské školy, založené r. 1839, a jejího horlivého učitele. Tento „visszamaagyarosodás“ (návrat k maďarství) nebyl, jak vidíme, ještě dovršen do dob F., ale zakončil se již v 50. letech (u Cz.), a r. 1865 notář Győri radostně oznamuje, že „nyní obyvatelé Vágy lze považovati za skutečně upřímné vlastenecké Maďary“.

Nyebojsza.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m.	sl.	m. sl. ú.	15·9% m.	16·0% m.	71·1%	33·3%	78·8%	63·6%

Nyebojsza je kromě Lexikonu jen u K. maďarskou osadou, ve všech ostatních pramenech jest slovenskou, tu s více, tu s méně význačnou maďarskou menšinou. Podle Béla to byla „universim nobiliorum possessio“, t. j. jejího území bylo přímo užíváno zemany-statkáři; proto nebyla tato osada zapsána v conscr. r. 1715 a 1720. Urbáriálních dokumentů — existovaly-li — jsme neměli v rukou. Pro nedostatek jiných zpráv musíme tedy údaj Lexikonu pokládati ne-li za mylný, tedy za *pochybný*.

Při tom poznamenáváme: kdo by chtěl dokazovati, že i v době Lexikonu i dříve byla Nyebojsza slovenská, nesmí se odvolávati na její čistě *slovanské* jméno, které ani nemá souběžného maďarského. Nyebojsza prvotně byla ne vesnice, ale *hrad, castellum*,¹⁾ stejně jako Galanta a Kosút. „Nebojsa“ jest válečné heslo ovšem slovanské, ale kterého patrně bylo používáno všeobecně ve vojenských oddílech starých Uher.²⁾ Tak mezi maďarskými osadami mimo maďarské území nalézáme v Slavonii³⁾ několik maďarských, nepochybně vojenských kolonií, v nichž za válek

¹⁾ M. Béla, op. c., II. membr. I, sect. I.

²⁾ Srv. ruské „urá!“ — válečné a vítězné heslo z tatarského = „bij!“.

³⁾ Pozdější Chrvatska (Czoernig, op. c., II, 162).

s Turky a povstání kuruců bylo maďarské obyvatelstvo zničeno a osady většinou zbořeny; jedna z nich byla *Nebojsza*,¹⁾ později *Nebojsze* už s chrvatským obyvatelstvem ve Varaždinské županiji.²⁾ Právě tak jedna bašta hradu *Vajda Huňadu* (*Vajda Hunyadi vár*) v Huňadské st. Sedmihradská³⁾ slula *Nebojsza*.⁴⁾

Přejdeme nyní k maďarským ostrovům na slovenském území.

3. První ostrov v 2. okrese se v XIX. st. pro pomadžštění osad Turně a Dun. N. Vsi sloučil s maďarským souvislým územím a stal se jeho výběžkem. Byly v něm osady Cseklész (Čeklis), Szencz (Senc), Magyar Bél (Maď. Běl), Német Bél (Něm. Běl), Réte (Réca), Német Gurab (Něm. Grob); v prohloubení na severu ostrova mezi N. Bélem a N. Gurabem leží Matka Božia (Boldogfa), podle Lexikonu slovenská.

a) Pozdější zprávy souhlasí s údaji Lexikonu o osadách Réte, N. Bélu, M. Bélu, Szenczi.

Réte a N. Běl jsou od Lexikonu do sčítání z r. 1921 čistě maďarské. Német Běl, jak viděti z názvu, býval obydlen Němci, pak asi v první polovině XVI. st. byl zničen Turky a znovu obydlen r. 1553 Chrvaty,⁵⁾ Chrvati se pak poslovenštili, a tento slovenský živel se udržoval ještě za Běla.⁶⁾ Nutno však poznamenati, že conscr. r. 1715 a 1720 do jisté míry odporují údajům Bělovým, protože v nich je mezi stálým obyvatelstvem slovenský živel zastoupen velmi slabě, mezi přistěhovalým (extranei) však mnohem více.⁷⁾ Tak v conscr. r. 1715⁸⁾ z 12 „coloni“ 1 má slovenské (vlastně chrvatské) jméno, 10 pak maďarská, z 22 „extranei“ 10 má slovenská (resp. chrvatská) jména, 6 maďarská. V conscr. r. 1720⁹⁾ z 21 „coloni“ jen 1 má slovenské jméno, 17 však maďarská; z 25

¹⁾ Op. c., III, 175.

²⁾ Mapa Lipského IX x 15.

³⁾ Ib., IX aa 54.

⁴⁾ Kőrösy, op. c., I, 18, pozn. 2.

⁵⁾ Václavík, op. c., 33. Viz níže exkurs o chrvatských osadách.

⁶⁾ Běl: „Incolitur a Slavis, olim forte a Germanis, unde ei nomen enatum credimus.“

⁷⁾ Část těchto „extranei“ mohla žít i ne v osadě, nýbrž býti toliko majitelem nebo užívati přidělu chotáru. Tak v conscr. r. 1720 se v Szilincsi (Linč) připomínají „extranei ignobiles Gerencsirienses, Moderdorfienses“.

⁸⁾ Consr. r. 1715: coloni: S.: *Sztankovics* — 1; M.: *Domokos*, *Phileb* (2), *Szalay* (4), *Szego* (3) — 10; N.: *Hedviga* — 1; extranei: S.: *Baczak*, *Batoska*, *Bugan*, *Grenavi* (2), *Maszni*, *Palenik*, *Svanczpohoni*, *Szecsek*, *Zlezimovana relicta* — 10; M.: *Hegedüs*, *Szalay*, *Thótt* (2), *Varga*, *Vérág* — 6; O.: *Bagini*, *Bazini* (2), *Kneffli*, *Kovacs*, *Popucz* — 6.

⁹⁾ Consr. r. 1720: coloni: S.: *Sztankovics* — 1; M.: *Domonkos*, *Philep* (4), *Szabo*, *Szallay* (6), *Szigo* (5) — 17; N.: *Hedviga* — 1; O.: *Horvath*, *Turoczy* — 7; extranei: S.: *Baranek*, *Czigankovics*, *Hlinkovics*, *Hodulics*, *Hudecziana re-*

„extranei“ 17 má slovenská jména a toliko 2 maďarská. Úplná maďarisace N. Béla dala se patrně během XVIII. st.

V M. Bélu a Szenczi se objevuje slovenská menšina teprve v československých sčítáních lidu: v M. Bélu r. 1919 — 20·5%, r. 1921 — 10·0% čsl., v Szenczi r. 1919 — 21·5%, r. 1921 — 16·4% čsl.¹⁾ Podle Béla byl v obou osadách jenom malý počet Slováků, ještě menší Němců.²⁾ V conscr. r. 1715 a 1720 M. Béla není; v městysi Szenczi v conscr. r. 1715³⁾ ze 60 (přibližně) *obyvatelů* jenom 4 mají slovenská rodinná jména; z 45 (přibližně) „extranei“ 12 jich má slovenská rodinná jména; v conscr. r. 1720⁴⁾ ze 60 (přibližně) *obyvatelů* jest 8 se slovenskými rodinnými jmény; ze 60 (přibližně) „extranei“ — 10.

b) V osadách na pohraničí maďarského ostrova: na východě v Némét Gurabu — Něm. Grobu, na západě v Cseklésze — Čeklisi, které vstupují do slovenského území, již ve čtyřicátých letech XIX. st. byla dosti značná slovenská menšina, která v N. Gurabu po převratu dělala téměř polovinu obyvatelstva a r. 1921 se stala dokonce většinou; v Cseklésze většina zůstávala r. 1919 maďarská.

Némét Gurab.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m.	m. sl	m. sl.	57·0% m.	65·5% m.	28·3%	26·8%	44·0%	52·5% čsl. 45·9% m.

licta, Jankovics, Kolenics, Mracsttar, Petrikovics, Sernyanszki, Sesztak, Sztruhar, Szvitkula, Teszar, Thomasovics (2), Vysznovics — 17; M.: Tóth (2) — 2; N.: Fajdel, Haissig, Vinter — 3; O.: Hacskar, Legradi, Moyses — 3.

¹⁾ Bylo by zajímavé vědět, čím se dá vysvětliti zde i v některých jiných maďarských osadách zmenšení % čsl. v r. 1921 proti r. 1919. Neměl-li r. 1919 zde vliv dojem převratu z r. 1918, kterýžto dojem později zeslábl?

²⁾ M. Bél: „Incolunt vicum Hungari linguae purae paucis Slavis, Germanis paucioribus admixtis“; Sencz: „Incolitur ab Hungaris admixtis iam Slavis quoque et Germanis, tametsi paucioribus“.

³⁾ Cons cr. r. 1715: obyvatelé (kolem 60) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale: S.: Dreveni, Morvay, Polák, Poncsahar — 4; N.: Cláz, Fajtll, Graftol — 3; O.: Boghma, Gany — 2; extranei: (kolem 45) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale: S.: Babinecz, Blahó, Bohun (2), Kubo, Kvacsanyi, Leszneheni (t. j. Lesného né = žena) relicta, Mrász, Szlovák, Trebko, Zeleniczky, Zobracczky — 12; N.: Seffter — 1; O.: Cerebura, Cserekő, Vajda — 3.

⁴⁾ Cons cr. r. 1720: obyvatelé (kolem 60) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale: S.: Dreveni, Jano, Kobza, Morvai, Polyak, Pomcsar, Simonics, Sztaho — 8; N.: Beck, Fajtél (3) — 4; O.: Boghma, Paszar — 2; extranei (kolem 60) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale S.: Babinyecz, Blaho (3), Bohon, Cseh, Mrasz, Szlovak, Trebko, Zeleniczky — 10; N.: Prickel, Schiffer — 2; O.: Cerebura, Cserebora, Czomes, Vajda — 4.

N. Gurab, který se dříve jmenoval Deutsch Ayzgrub,¹⁾ byl smíšená německá kolonie.²⁾ Obyvatelstvo se již dávno pomadžarštilo,³⁾ maďarské jest i u Béla.⁴⁾ V conscr. r. 1715⁵⁾ z 35 osob 2 mají slovenská jména, 3 německá, 17 maďarská; v O. 15 osob; v conscr. r. 1720⁶⁾ z 56 osob 6 jich má slovenská jména, 3 německá, 28 maďarská; v O. 16 osob.

¹⁾ Cseklész.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m.	m. sl. n.	sl. n. ⁷⁾	7·6% sl.	47·7% sl.	26 0%	17·6%	29·9%	79·1%

Czecklész - Lanschitz byl taktéž německá smíšená kolonie,⁸⁾ již za doby Bélovy pomadžarštěná,⁹⁾ německý živel se zde však udržel přece déle než v N. Gurabu; u F. a Cz. jest v něm uvedena německá menšina. Slovenská menšina uvedena jest v Cseklésze ještě v XVIII. st. podle conscr. r. 1715 a 1720 hlavně v *chudobné, přistěhovalé* (extranei) části obyvatelstva. V conscr. r. 1715¹⁰⁾ ze 70 (přibližně) *obyvatelů* větší část má maďarská rodinná jména, 13 osob slovenská (z nich 5 chorvatská); v O. 6 osob; z „*extranei*“ (kolem 70) část má maďarská rodinná jména, 31 osob slovenská (z nich 9 chorvatská); v O. 10 osob. V conscr. r. 1720¹¹⁾ z *obyvatelů* (kolem 85) větší část má ma-

¹⁾ Kőr., op. c., 8.

²⁾ Czoernig, II, 248.

³⁾ Kőrösy — ale beze všech důkazů — tvrdí, že zde máme ne tak pomadžarštění Němců, jako spíše příliv maďarských přistěhovalců (op. c. 17).

⁴⁾ „Hungari sunt omnes.“

⁵⁾ Conscr. r. 1715: S.: Drab, Orecsánszky — 2; N.: Rau, Rauch — 2; O.: Baboda, Bógh, Engeli, Halemon, Holentaj, Horvát (2), Ingely, Konya, Kovács, Lentaj, Raasól, Rosala, Rosól, Turcsár — 15; M.: 17 osob.

⁶⁾ Conscr. r. 1720: S.: Babik, Brnicza, Drab, Orecsánszki, Tomko, Vajerszky — 6; N.: Isold, Rát, Stainhübel — 3; O.: Halemon, Horvát, Huszar, Ingeli (2), Ingelik, Konya (2), Lentay, Olei, Ponya, Rám (2), Rán (2), Turcsár — 16; M.: 28 osob.

⁷⁾ V Ethnografii však Cseklész: sl. m. n. (I, 44).

⁸⁾ Czoernig, op. c., II, 248.

⁹⁾ „Incolae Hungari.“

¹⁰⁾ Conscr. r. 1715: obyvatelé (kolem 70) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale S.: Bogorics, Borko, Findrics, Galik, Hanuszka, Henczerics, Kotlar, Marko, Petraš, Pszota, Rethovics, Tomolik, Vidnics — 13; O.: Franczia, Lucziper, Nicolini (2), Román, Zavór — 6; extranei (kolem 70) — část má maďarská rodin. jména, ale: S.: Andreovics, Benko, Biklovics, Brezovics, Durnicz, Frajstaczky, Groffics, Hengevics, Hlavati, Hornyak, Hromko, Kalincics, Kovacsik, Kujovics, Kur, Liszi, Matula, Mikeska, Miklencsics, Polyák, Povazani, Sajha, Sevcsek, Sevcsik, Skoda, Smodla, Szkuliczky, Szumerovszky, Trapak, Trencsin, Vrana — 31; O.: Bobiš, Bonada, Faragula (2), Graffol, Iriga, Kongrad, Lesztes, Letenyey, Vitaluš — 10.

¹¹⁾ Conscr. r. 1720: obyvatelé (kolem 85) z větší části mají maďarská rodin. jména, ale: S.: Boczik, Bukovics, Dubniczai (= z Dubnice), Frindrich, Gallig (2),

ďarská rodinná jména, 19 osob slovenská (z nich 6 chrvatská), 3 německá, v O. 4 osoby; „*extranei*“ (kolem 140) z větší části mají maďarská rodinná jména, 46 osob slovenská (z nich 13 chrvatská), 6 německá; v O. 12 osob. Urbární dokumenty s Lexikonem současné jsou psány maďarsky. V „*tabella urbarialis*“¹⁾ jest slovenská menšina značnější mezi chudobnou částí obyvatelstva — *želary*; z „*coloni*“ (72) větší část má maďarská rodinná jména, 14 osob slovenská (z nich 5 chrvatská), 3 německá; z „*inquilini*“ (37) část má maďarská rodinná jména, 14 osob slovenská, 8 německá.

V XIX. st. před F. byl slovenský živel zaznamenán u Gyurikovitse r. 1821²⁾ — Cseklész jest *m. sl.* — a v schematicismu z r. 1822³⁾ — *sl. m.* Po F. se v Cseklésze děje něco zvláštního; u Cz. jest v něm většina slovenská, r. 1880 tato většina klesá na 7·6%, za 10 let stává se zase poměrnou většinou, ještě za 10 let mění se v menšinu, ale dosti značnou. Pro nedostatek zpráv nelze rozhodnouti, dějí-li se v Cseklésze skutečné změny v národnosti obyvatelstva, či zda jsou to „*stínové obrázky*“ úředních statistik. Ať jest tomu jakkoliv, v době Lexikonu byl Cseklész vesměs maďarský, jak jest také uvedeno v Lexikonu.

c) Naprosto jinak se to má s Matkou Boží (Boldogfa), osadou podle Lexikonu slovenskou.

Od K. až do sčítání r. 1921 jest Matka Božia čistě maďarská. Podle Pestyho byla osídlena z maďarské Réte, pomístní názvy jsou maďarské. Podle Béla jest rovněž maďarská,⁴⁾ ale podle conscr.

Hanuska, Högörits, Klokotta, Kur, Petras (2), Polacsko, Potoczki, Repkovics, Ribeczky, Soffka, Vernyics, Vidnics — 19; N.: Hübel, Maak, Vimmer — 3; O.: *Francia*, *Luciper*, *Mikulyini*, Simacsia — 4; *extranei* (kolem 140) z větší části mají maďarská rodinná jména, ale: S.: Bazik, Benko (2), Bereczky, Blaskovics, Bosik, Bozik, Bucsak, Bucsela (2), Bucsera (2), *Csajka*, Csaszni, Czihi, Dubovanszky, Galovics (2), *Groffics*, Honza, *Hornyak*, Hovanyecz, Jancsics, Janko, Jendek, Kanyisai (= z Kaníže), Klepecs, Krancsics, Kudlik, *Kúr*, *Miklencsics*, Nemcssovsky, Paulik, Pasitni, Pericza, Pevak, *Polak*, *Schmodla*, Skreczko, Szlabics, Szlavik, Szlovensics, Thurinics, *Trencsinszky*, *Vranar*, Zgalmovics — 46; N.: Droxel (2), Pecz, Peltz — 4; O.: Aron, Jordovan, *Litinyei*, Macza, Maris, Pintel, Pruzla, Pupucs, Thoman, Vajda (2), *Vitalis* — 12.

1) *Tabella urbarialis: coloni* (72) — větší část má maďarská rodinná jména, ale: S.: Bosko, *Galik* (2), *Fendrich*, *Hamuska* (2), Chvál, *Chovanetz*, Kalivoda, Lonszky, Matovics, Mikulovics, Piszakupits, *Vernits* — 14; N.: Herman, Krausz, Szolitter — 3; *inquilini* (37) — část má maďarská rodinná jména, ale: S.: *Buczela* (2), Cserni, Fiala, Hrubecz, Hruszkó, Lonszky (2), Mestyanszky, Namesztovszky, Nyittrai, *Paulik*, Volni, Zahorák — 14; N.: Czetmayer, Hallner, Lerch, Mervárd, Piller, Propst, Sotter, Tajfer — 8. Ležatým písmem jsou označena rodinná jména obsažená v conscr. r. 1715—1720.

²⁾ Tudom. Gyűjtemény, VII, 8 (Kőr., op. c., 17).

³⁾ Kőr., I. c.

⁴⁾ „*Incolae Hungari*“.

r. 1715—1720 byla zde nepochybně jistá část slovenského obyvatelstva¹ značnější v posledním roce: v conscr. r. 1715¹) z 23 osob 5 jich má slovenská, 14 maďarská jména, v conscr. r. 1720 z 22 osob 7 jich má slovenská jména, 8 maďarská; v „tabella urbarialis“³), s Lexikonem *současné*, jest slovenský živel ještě silnější: z 39 osob 21 má slovenská jména, 12 maďarská, v O. 6 osob. Urbáriální dokumenty však jsou psány maďarsky, „lingua colonorum vernacula“, tedy i lidé mající slovenská jména znali maďarsky. Tak zprávu Lexikonu o převaze slovenského jazyka v Matce Boží třeba pokládati za *mylnou*.

4. V druhém maďarském ostrovu při ř. Váhu na hranicích Nitranské st. jsou osady Szered (Sered) a A. Csöpony (D. Čepen).

Szered.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
m.	m. sl.	sl.	85·0%	67·0%	86·0%	73·4%

Sám název městyse, ač jest slovanského kořene, má i u Slováků maďarskou formu Sered. V XVIII. st. byl hlavně maďarský se slovenskou menšinou; tak u Béla.⁴) V conscr. r. 1715⁵) z 13 osob 4 mají slovenská jména, 6 maďarská, v O. 3 osoby; v conscr. r. 1720⁶) ze 7 osob 2 mají slovenská jména, 4 maďarská, v O. 1 osoba. V XIX. st. Gyurikovits r. 1821 považuje Szered za maďarský,⁷) podle F. jest v něm většina maďarská, ale již za dob Cz. slovenský živel nabývá převahy, a Maďari se stávají nepatrnou menšinou. Podle slov děkana ve V. Šúru, F. Lassú, (r. 1898) „maďarštinu lze slyšeti jen na týdenních trzích,⁸) ale prodavači mluví lámanou maďarštinou. Rábín

¹) Cons cr. r. 1715: S.: Bohon (2), Patko, Rado, Szlacko — 5; M.: Méczes (4), Nagy, Szabo (2), Szalay, Takács, Thott (5) — 14; O.: Huszár, Ponya, Simon, Szaszy — 4.

²) Cons cr. r. 1720: S.: Blaho, Bohon (2), Cubo, Kresztyanszki, Kubo, Rado — 7; M.: Miczes (4), Nagy, Szabo, Szallay, Takacs — 8; N.: Vagner — 1; O.: Florian, Huszar, Ponya, Simon — 4.

³) Tabella urbarialis: S.: Bartek, Blaho, Bohun (3), Jankó (5), Hubácsék, Krasznyánszky, Kubó (3), Mracskó, Pisný, Radó, Rohácsék, Rokács, Vacsata — 21; M.: Áács, Méczes (3), Mészáros, Nagy (2), Szabó (4), Takács — 12; O.: Hercsan (2), Huszar (4), Simon — 7. Ležatým písmem jsou označena jména, s nimiž se setkáváme i v cons cr. r. 1715 a 1720.

⁴) „Incolae Hungari Slavis mixti“.

⁵) Cons cr. r. 1715: S.: Bosy, Csmelko, Drinka, Szklenyár — 4; M.: — 6 osob; O.: Abel, Baliga, Taák — 3.

⁶) Cons cr. r. 1720: S.: Bilka, Smelko — 2; M.: 4 osoby; O.: Mojsis — 1.

⁷) K ő r., op. c., 14.

⁸) T. j. zřejmě když přicházeli do městyse sedláci z maďarských obcí.

jest Němec,¹⁾ v židovských krámech vítají inteligenci německy, prostý lid slovensky.“²⁾

A. Csöppöny. Jeho název jest maďarský, ale od K. do sčítání lidu z r. 1921³⁾ jest osada uvedena jako slovenská. Tato zpráva Lexikonu jest osamocena, ale neřadili bychom ji mezi *pochybné*. Prostr. Čepen, podle Lexikonu a jiných pramenů slovenský, byl, jak svědčí Sborník Pestyův, *obcí urbaniální*, naopak A. Csöppöny — „*nemesi község*“ — obcí *zemanskou*, t. j. žili v ní výhradně drobní zemané, kteří, ač by byli lépe mluvili slovensky než maďarsky, přece jen za svůj mateřský jazyk považovali maďarský; proto autoři zpráv pro Lexikon mohli uvést maďarštinu jako vládnoucí řeč osady.

O celém Seredském okrese podává vzpomenutý děkan F. Lassú zajímavé podrobnosti:⁴⁾ „V obcích tohoto okresu⁵⁾ byl maďarský živel zastoupen hlavně zemany-statkáři, ale tyto zemanské rodiny konečně zmizely, své statky buď prodaly nebo pronajaly. Nájemci pak, většinou cizozemci nebo židé-Nemaďari, ochotně přijímali k sobě pracovitou a v svých požadavcích skromnější čeleď slovenskou, a tito přistěhovalci konečně vytlačili Maďary. Po Maďarech zůstaly jen maďarské pomístní názvy a maďarská rodinná jména poslovenštěných sedláků.“ Dále, odkazuje na církevní visitaci Pázmányovu, zmiňuje se o tom, proč byl tam již v XVI. stol. a na počátku XVII. st. maďarský živel zeslaben: „Rodina hr. Thurzó vyháněla sedláky-katolíky a zaměňovala je Slováci, Moraváci a Poláci a povolávala pro ně moravské predikátory a kantory.“⁶⁾

Tak celkem jsme podrobně prozkoumali zprávu Lexikonu o 42 osadách Bratislavské st. Z nich zpráva o Matce Boží se ukázala *mylnou*, o Nebojsze *pochybnou*.⁷⁾

¹⁾ T. j. žid, který uznává za svůj mateřský jazyk němčinu.

²⁾ Kőr., I. c.

³⁾ 84.6% čsl., 14.2% m.

⁴⁾ Kőr., op. c., 15, 19.

⁵⁾ Lassú mluví hlavně o 3 obcích Šurech a 3 Čepenech.

⁶⁾ Srv. P. Hunfalvy, Ethnographie v. Ungarn, Bst, 1877: „Die Thurzonzen waren eifrige Protestanten“ (279).

⁷⁾ Zaznamenáme ještě chybu u Czoerniga: na jeho *mapě* jsou D. H. Orešany — Unt. Ob. Nussdorf (s tiskovou chybou Neudorf m. Nussdorf) v 3. okresu označeny jako maďarský ostrov. Tyto dvě kdysi německé kolonie, které částečně ještě i v XVIII. st. si uchovaly německý ráz (protokoly byly tehdy ještě vedeny německy), znenáhla se úplně poslovenštily, a jen německá jména mnohých obyvatelů svědčí o jejím německém původu. V Lexikonu a v pramenech XIX. st. jsou oba městyse čistě slovenské (D. Orešany: r. 1900 — 96.8%, r. 1910 — 98.1%, r. 1919 — 98.6%, r. 1921 — 97.9%; H. Orešany: r. 1900 — 92.9%, r. 1910 — 95.1%, r. 1919 — 98.9%, r. 1921 — 96.2%). V *Etnografii* však Czoernigově není maďarského ostrova Unt. Ob. Nussdorf v Bratislavské st., ale jest maďarský ostrov Nussdorf v „Ober Neutra“ (I, 70), t. j. Orešany — Tót Diós v 3. okresu, na jih

5. Ve 4. okrese na samých hranicích Nitranské st. na maďarském území stolice Bratislavské leží vesnice *Pered*, podle všech údajů maďarská.¹⁾ Podle Pestyho se ve XIII. st. jmenovala *Purad* a byla ještě „pustou“, již Béla IV. r. 1254 daroval turčanským premonstrátům,²⁾ „kteří *pravděpodobně* usadili zde Slováky“; toto jest patrně vlastní dohad autorův, ničím nepodložený, a proto sám sebou nemůže býti uznán za hodnověrný důkaz.³⁾

6. Osady podle Lexikonu a v XIX. st. slovenské, dříve však osídlené úplně nebo zčásti Maďary.

Co se týče 11 z pohraničních slovenských osad, ukázali jsme výše důvody, podle nichž lze s větší nebo menší pravděpodobností předpokládati, že před předky nynějších Slováků v nich žili Maďaři; jsou to osady: *Fafarná*, *Ivánka*, (snad) *Dun. N. Ves*, *Turňa*, *Borša*, *Sv. Abrahám*, *Pusta* (*Pustý*) *Fedýmeš*, *Gest*, *Gáň*, *Barakoň* (*Brakoň*) a *Hody*. K této kategorii patří ještě: v 2. okrese *Šárfia* — *Sárfő*, *Páld* — *Páld*; v 3. okrese *Majcikov* — *Majtény*, *Opaj* — *Apaj*, *Farkašín* — *Farkashida*, *Kerestúr* — *Keresztúr*, *Pácy* — *Pusztá Páti*, *Cífer* — *Czífer*, *Linč* (*Zeleneč*) — *Szilincs*, *Moderdorf* — *Moderdorf*, *Zavar* — *Zavar*, *D. Lovčice* — *A. Lócz*, *Varašúr* — *Varrasúr*, *V. Šur* — *N. Súr*, *Valtašúr* — *Valtasúr*, *H. Čepen* — *F. Csöböny*, *Prostr. Čepen* — *Köz. Csöböny* — celkem 17. Spolu s dřívějšími 11 osadami a s osadami dvou maďarských ostrovů tvoří tyto osady souvislé území, které splývá se slovenským výběžkem v stolicích Nitranské, Tekovské, Ostřihomské a Komárenské, o němž promluvíme níže. Odděleně mezi slovenskými osadami 3. okrese leží *Halmeš* — *Helmes*, *Lošonec* — *Losoncz*, *Nádaš* — *Nádas* — celkem 3.

O tom, že dříve těchto 20 osad bylo maďarských, svědčí především *čistě maďarské názvy většiny osad*, které si osvojili Slováci od dřívějších obyvatelů Maďarů. Výjimkou jsou:

D. Lovčice — název slovenský, předělaný Maďary v *Lócz* se zachováním slovenské přípony.⁴⁾

Cífer — nejasného původu.

Majcikov — *Majtény* a *Farkašín* — *Farkashida*, jako názvy souběžné v obou jazycích, nedosvědčují *rozhodně*, že by v těchto

od *Radošiny* — rovněž podle všech údajů slovenské. Na *mapě Czoernigově* naopak není na tomto místě maďarského ostrova, nýbrž souvislé slovenské území.

¹⁾ V conscr. r. 1715 z 45 osob jen 2 mají slovenská rodinná jména: *Hasko*, *Ribar*, v conscr. r. 1720 z 50 — jen 6: *Hasko* (3), *Moticsko*, *Szucsanyi*, *Viczak*.

²⁾ Autor vzal to z nějaké sbírky listin, vydané před r. 1864.

³⁾ Proto *Pered* nepřipočítáváme k osadám, v nichž bydlívali Slováci.

⁴⁾ Por. Melich J., *Über eine Gruppe von ungar. Ortsnamen* (A. sl. Ph., XXXIX, 1923, 223).

osadách byl žil maďarský *lid*, nýbrž jen to, že *majitelé, páni* byli Maďari.¹⁾

Moderdorf se původně jmenoval Magyarád.²⁾ Patrně po Maďarech v něm žili Němci, a ti předělali název podle svého; předělaný název přešel k Slovákům, kteří vystřídali Němce.³⁾

Názvy Lošonec a Linč, jež si osvojili Slováci v maďarské formě, jsou slovanského původu.

Lošonec — Losonc — jest zřejmě maďarské zkomolení slovenského jména Lučenec.⁴⁾

Linč — Szilincs. Prof. Chaloupecký v své práci „Staré Slovensko“ uvádí citáty z listin: r. 1243 „terra Seelench hospitum castri Posoniensis“; r. 1280 „terra castrensius castri Posoniensis Zelinch — — commetanea terre ecclesie S. Salvatoris de Posonio, simil(iter) Zelinch vocate“; r. 1435 „praedium Zelinch“ — a předpokládá, že „původní název byl Zeleneč nebo Zelenec“.⁵⁾ Nepovažujeme dohad prof. Chaloupeckého za správný; z v staromaďarských textech a v maďarských slovech i jménech v latinských památkách starých Uher znamená *téměř vždy* ne z, nýbrž sz (= čsl. s).⁶⁾ Zelinch, Zelench, Seelench mohou býti čteny jen Szelincs, Szelencs (t. j. Selinč, Selenč), to pak změněno v Szilincs⁷⁾ (Silinč) a v ústech Slováků zkráceno v Linč. Szelencs zřejmě pochází z maď. „szelencze“, vzniklého ze slovanského „солница“,⁸⁾ což znamená místo nebo předmět, který má vztah k soli.⁹⁾ V XIII. st. Szelencs nebyl ještě „villa“, ba ani ne „praedium“, nýbrž jenom „terra“ — neosídlené místo; tento název,

¹⁾ Viz o takových názvech výše Úvod.

²⁾ Starý název Magyarád uvádí farář Csismazia v odpovědi u Pestyho, odvolávaje se na dokumenty v Trnavském archivu, a Kőrösy s odkazem na Ortayovu Geografia ecclesiastica R. Hungariae (op. c., 11).

³⁾ Na to, že byli v Moderdorfu Němci, kteří se poslovenštili, ale kteří nezapomněli svého jazyka, snad ukazuje svědectví u Pestyho: „obyvatelé mluví stejně třemi řečmi.“

⁴⁾ Srv. Lučenec-Losonc v Novohradské st.

⁵⁾ Str. 258, pozn. 1006. Patrně podle tohoto mínění prof. Chaloupeckého byl lidový slovenský název Linč r. 1921 zaměněn úředním jménem Zelenec.

⁶⁾ Srv. na př.: Zewleus = Szöllös, Zeerench = Szerencs atd.

⁷⁾ Název Szilincs není „unicum“; viz u Pestyho: hon Szelencse v chotáru maďarské obce Balazsér (Ber., 2), Bač Ujfalu (B. B. 3) — místní název Szelencsi; podle Monogr. Nitr. st. (M. O. vármegyei a városai, red. dra Borovszkého) se Szelöcze (Nitr., 4) dříve jmenovala „Szelencse“; v chotáru F. Toldu (Nov. 2) jest potok Szelencse.

⁸⁾ Melich J., Keresztneveinkről, Bst, 1914, 29.

⁹⁾ Srv. č. „solnice — místo, kde se sůl dělá n. prodává n. zapisuje“ (Kott, Slovník); Solnice — město v okr. Rychnovském při ř. Bělé (řeka Solničná); „solnička“ — slánka na Moravě, Slovensku a ve vých. Čechách (ib.). V nynějším maďarském jazyku slovo „szelencze“ nabylo všeobecnějšího významu: ne „Salzbüchse, Salzdose“, nýbrž vůbec „Büchse, Dose“ (Kelemen, Magyar-német szótár).

jak vidíme, měly dva sousední podíly. Jaký vztah měla „terra Szelencs“ k soli, není známo. Teprve v XV. st. na jednom z podílů vzniklo „praedium Szelencs“.

S á r f ť o v maďarštině znamená doslovně: „hlava bláta“, t. j. vrch báziny nebo bahnitě říčky. Možná, že Sárftő jest překlad slovenského „Blatnica“, jak jest to řečeno u Pestyho o stejnojmenné osadě Nitranské st.¹⁾

Jestliže vše, co bylo řečeno výše, jest správné, provedla se v těchto třech osadách třikrát změna národnosti: byli tu Slováci — Maďari — Slováci.

Z 20 výše uvedených osad u šesti svědčů o dřívějším jejich maďarském obyvatelstvu *tolíko* jejich maďarské názvy: Páld, Pácy, Šárfia, Halmeš²⁾, Lošonec, Nádaš.

Na začátku XVIII. st. byly všechny tyto osady již slovenské:

Podle Béla Nádaš — „lingua slovenica“, Páld — „incolae Slavi“. V conscr. r. 1715 a 1720 jsou v nich ve všech rodinná jména slovenská,³⁾ kromě Šárfie, kde jest značný počet osob majících neslovenská rodinná jména: v conscr. r. 1715 většina osob má slovenská rodinná jména, 11 maďarská, 7 německá; v conscr. r. 1720 taktéž většina osob má slovenská rodinná jména, 17 maďarská, 7 německá.⁴⁾ Podle Pestyho „obyvatelé Slováci, jest však i několik Maďarů“.

Cífer a Opaj. Podle Béla Cífer — „incolitur ab Hungaris, Slavis mixtis“; Opaj — „mixti et hic⁵⁾ degunt Slavi cum Hungaris“. V obci Cífer měli zřejmě většinu Maďari, v Opaji Slováci.

V osadách Zavaru a D. Lovčicích svědčí o bývalé maďarské národnosti jejich obyvatelů maďarská rodinná jména jejich poslovenštěných potomků.

Zavar. Místní plebán J. Weisz udává, že nyní⁶⁾ $\frac{1}{6}$ obyvatelů — Slováků želárů — má maďarská rodinná jména.⁷⁾ V XVIII. st. podle jeho slov

¹⁾ Viz dále.

²⁾ Prof. Chaloupecký předpokládá, že jméno Halmeš (u něho Holmeš) vzniklo slovenskou „výslovností z Almas, což jest překladem z původního Jablonec“ (op. c., 234, pozn. 915). Proč si je autor jist, že Ablench listiny z r. 1243 jest bez pochyby Jablonec, který prý ležel *právě tam*, kde pozdější Halmeš, nevíme. Maď. Almáš by v ústech Slováků mohlo nabýti formy „Olmáš“, ale jest naprosto nemožná změna maďarského *á* v *e* a naprosto zbytečné je *h* (srv. H. D. Almáš v Hont. st.). Nejspíše jest Halmeš maďarské „halmos“ (= hügelich) z „halom“, a to ze slov. „хлѣмъ“.

³⁾ V Páldu všechna kromě Engeli, v Halmeši všechna kromě Gajdel.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: M.: Bordán, Lopos, Loy, Mészáros, Molnár (2), Szabó, Temere, Thott (3) — 11; N.: Ocsvald, Snajder; conscr. 1720: M.: Andor, Buday (2), Fertal, Lopos, Mihalina (t. j. Mihályi-né = žena), Molnár (3), Raso, Szabó (3), Temer, Tömer, Toth (2) — 17; N.: Fojtel, Isoldt (2), Kipshoffer, Oszvaldt (2), Saller — 7.

⁵⁾ Slova „et hic“ ukazují, že Maďari žili rovněž v jedné nebo v několika předcházejících osadách, u nichž u Béla nejsou uvedeny zprávy o národnosti jejich obyvatelů: Barakoň, Gáň, Košuty.

⁶⁾ T. j. kolem r. 1898.

⁷⁾ Kárász, Révész, Pécsy. Szabaday a j.

žilo zde mnoho kompossessorů-zemanů s maďarskými rodinnými jmény,¹⁾ ale ti buď vymřeli nebo se vystěhovali.²⁾ Zavar byl slovenský již v polovině XVIII. st.: ve visitaci z r. 1731 se připomíná, že „plebán mluví maďarsky i slovensky“, r. 1756 „bohoslužebný jazyk jest slovenský“, r. 1782 „plebán jest Maďar, ale obyvatelé téměř bez výjimky mluví slovensky, a nemnozí Maďari chodí na bohoslužby do Trnavy“.³⁾

D. Lovčice. Podle téhož plebána $\frac{1}{3}$ obyvatelů má maďarská rodinná jména,⁴⁾ ale všechny pomístní názvy jsou slovenské.⁵⁾

V Majcikově na dřívější maďarské obyvatelstvo ukazují maďarské pomístní názvy, uvedené notářem Zsacskó a žijící v ústech nynějších obyvatelů Slováků.

O Moderdorfu notář Pokoy, o Linči plebán Csizmazia, o Farkašíně a Kerestúru notář Zsacskó uvádí místní podání, že dříve v těchto osadách žili Maďari, že většina jich vyhynula v době častých válek v XVII. st. a na začátku XVIII. st.⁶⁾ a morem, že na jejich místo přišli Slováci a že se smísili se zbylými Maďary. Při tom se v odpovědi o Linči a Kerestúru uvádějí maďarská rodinná jména obyvatelů, kteří se již stali Slováky, a v odpovědi o Farkašíně nejen maďarská rodinná jména, nýbrž i Slováci užívané maďarské pomístní názvy.

O 3 osadách Šúrech a 2 Čepenech bylo výše uvedeno svědectví plebána ve V. Šúru F. Lassú,⁷⁾ založené patrně na poznámkách v církevní matrice a v dějinách místní církve a rovněž na osobní jeho znalosti místních poměrů. Jeho slova nejen potvrzují maďarskou národnost dřívějších obyvatelů těchto osad, nýbrž vysvětlují také, proč a jakým způsobem byl maďarský lid zvolna vytištěn slovenským, maďarské pak zemanstvo zmizelo nebo se poslovenštilo.

Z těch osad, o nichž jsme pojednali výše, toliko 11 jich jest v conscr. r. 1715 a 1720. Z nich převládali tehdy Slováci v Ivánce, Sv. Abrahámu, Gestí, Hodech, Páldu, Pácích, Halmeši, Šárfii, kromě toho podle Béla v Opaji — celkem v 9. Maďari převládali jenom v Turně a podle Béla v Cíferu — ve 2. Smíšené byly dvě osady: Fafarná a Dun. N. Ves — 2. Z ostatních 8, uvedených v konskripcích, převládali Slováci v Linči, Moderdorfu, Kerestúru, Majcikově, Varašúru, V. Šúru, Valtašúru — 7; smíšený byl jen Farkašín — 1.

¹⁾ F. Weisz uvádí 21 podle jeho mínění maďarských rodinných jmen s dodatkem „a jiná“, ale část uvedených jmen nemůže být uznána za maďarská: Hrabovszky, Kmoskó, Bory (= z Boru), Kelecsényi (= z Kľačan), Szvetenay; Kozma — křestní jméno v knižní formě.

²⁾ K ů r., op. c., I, 10.

³⁾ Op. c., 18.

⁴⁾ Sipeky, Takács, Horváth, Benczy, Pécsy, Latók, Molnár, Szecsey, Magyary.

⁵⁾ Op. c., 10—11.

⁶⁾ Války Bocskaiovy, Bethlenovy, turecké, Rákóczyovy.

⁷⁾ Viz výše str. 25.

Linč. V conscr. r. 1715 z 28 osob 26 jich má slovenská rodinná jména, 6 maďarská, v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 ze 40 osob 30 má slovenská rodinná jména, 9 maďarská, v 0. 1 osoba.¹⁾

Moderdorf. V conscr. r. 1715 ze 27 osob 20 má slovenská rodinná jména, v 0. 7 osob; v conscr. r. 1720 z 18 osob 14 má slovenská rodinná jména, v 0. 4 osoby.²⁾

Kerestúr. V conscr. r. 1715 z 22 osob 17 má slovenská rodinná jména, 3 maďarská, v 0. 2 osoby; v conscr. r. 1720 z 29 osob 26 má slovenská rodinná jména, 2 maďarská, v 0. 1 osoba.³⁾

Majcikov. V conscr. r. 1715 z 25 osob 18 má slovenská rodinná jména, 6 maďarská, v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 z 15 osob 9 jich má slovenská rodinná jména, 4 maďarská, v 0. 2 osoby.⁴⁾

Varašúr. V conscr. r. 1715 ze 16 osob 13 má slovenská rodinná jména, 2 maďarská, v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 z 11 osob 8 má slovenská rodinná jména, 3 maďarská.⁵⁾

¹⁾ Conscr. r. 1715: S.: *Hubko, Hulyak, Kralyik, Lukacsovich* (2), Maszar, Nadhoranszky, *Oresanszky*, Oszoravszky, *Polyak*, Pekulyik, *Rajcsanszky*, *Rosonczy*, *Seszky*, *Szaplyeta* (2), *Szaplyetal*, Szelyo, Sztraszniczky, Szulkovszky, Topolcsanszky — 21; M.: *Földes, Galh, Kalman* (2), *Szabo, Tótt* — 6; 0.: *Legeny*; conscr. r. 1720: S.: Bodnarka relict, Csajki (2), Csaski, Gullik, Hencsarovszky, *Hubko, Hulik*, Kadlec, Krajcsovics, *Kralyik*, Lalak, *Lukacsovich* (4), *Oreszanszky*, *Pollyák* (2), *Rajcsanszky*, *Rosnyovszka relict*, Strasky, Szlota, Topolcsany, Valovics, Vojcsik, *Zapletal* (2), Zmurko, Zolkovszky — 30; M.: *Földes, Gall, Kalman* (3), Kocsis, *Szaló* (2), *Toth* — 9; 0.: *Leginy*.

²⁾ Conscr. r. 1715: S.: Bresztovan, *Bresztovanszky* (2), *Bucsko* (4), *Frastaczky*, Gyekesiczky, Ivak, Kisel (2), *Repa*, Sörvanyecz (2), Sveszla, *Sreker*, Szivak (2), Sztaho — 20; 0.: *Figura, Horvath*, Klesincza, Krabsa, Racs, Sevela (?), *Sury* — 7; conscr. r. 1720: S.: *Bresztovanszky* (2), *Buczki, Bucsko* (2), *Freistadszky*, Kriski, Kriszki, *Repa*, Savarics (2), *Szeker*, *Sztaho*, Zvolenszky — 14; 0.: *Figura, Horvath* (3) — 4.

³⁾ Conscr. r. 1715: S.: Cserncsik, Franyo, Kisel, Kosztolyanszky, *Kralyik*, Kuncsek, Kuszny, Kuszy, *Liszka*, Moravcsik, Pasztorka, Plevcsik, Svecz, *Szima*, *Szimek, Sztrapaty, Visnyovszky* — 17; M.: Csongrady, Kados, Papay — 3; 0.: Dorcsit, Krisen — 2; conscr. r. 1720: S.: Babics (2), Boztaczky, Csasky, Cseho, Gajdosik, Gyuro, Jurinyecz, Kimcsik, Kodlec, Koleszovanszky, Koperna, *Kralyik*, Kudla, *Liszka*, Nyemcsik, Pogács (2), Sebak, *Simik, Sztrapaty, Sztreczky, Szvadkar, Visnyovszky, Zima*, Ziska — 26; M.: Csompadi, Igyunk — 2; 0.: Guzi — 1.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: S.: *Baborszka relict*, Bednar, *Bobak*, Cachal, *Czub*, Dornak, Kapunko, Kollar, Maszar (2), Moravcsik, Paleniczky, *Schwehla*, Solcsanszky, Szemanka relict, Szokoveczky, Valenka, *Vrabel* — 18; M.: *Acs* (2), Kocsis (2), Koday, *Molnar* — 6; 0.: Scsmouczy — 1; conscr. r. 1720: S.: *Bobek*, Csul, *Csup*, Moravec, Paldianszky, *Poborka relict*, *Polyak, Svehla, Vrabel* — 9; M.: *Acs* (3), *Molnar* — 4; 0.: Bár, Kovács — 2.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: S.: *Bartoska, Benicska*, Bosik, Damajka, *Hornyak*, Hracho, Husovszky, Krajecz, *Moravec*, *Polyak*, Richnyak, Zatorszky, *Zima* — 13; M.: Antal, Kalman — 2; 0.: Kajcz — 1; conscr. r. 1720: S.: *Bartos, Benyuska, Hornyak* (2), Hulman, Koncsir, *Moravec*, *Zima* — 8; M.: Juhász (2), Lukacz — 3.

V. Šúr. V conscr. r. 1715 ze 26 osob 15 má slovenská rodinná jména, 4 maďarská, 1 německé, v O. 6 osob; v conscr. r. 1720 z 17 osob 10 má slovenská rodinná jména, 3 maďarská, v O. 4 osoby.¹⁾

Valtašúr. V conscr. r. 1715 z 25 osob 18 má slovenská rodinná jména, 6 maďarská, v O. 1 osoba; v conscr. r. 1720 z 11 osob 8 má slovenská rodinná jména, 3 maďarská.²⁾

Farkašín. V conscr. r. 1715 ze 24 osob 12 má slovenská rodinná jména, 10 maďarská, v O. 2 osoby; v conscr. r. 1720 z 23 osob 12 má slovenská rodinná jména, 11 maďarská.³⁾

Tak z 21 osad, u nichž máme o složení obyvatelstva zprávy od prvních desetiletí XVIII. st., Slováci převládali v 16 (76·2%), Maďari ve 2 (9·5%), smíšené osady byly 3 (14·3%).⁴⁾

Nitranská stolice.⁵⁾

1. Pohraniční čára území podle Lexikonu nepřetržitě slovenského⁶⁾ začíná proti Seredu slovenskou osadou Mestečkem na pravém břehu Váhu, na jeho levém břehu zachycuje maď. sl. Šintavu⁷⁾ a jde s počátku na jihovýchod, pak na východ po osadách

¹⁾ Conscr. r. 1715: S.: Antalics, Bradaty, Czuran, Horenyiczky, Hornyak, Kobila, Lubinszky, Luptak, Paulovich, Ptacsnyik, Susla, Vaterka, Zavodny, Zeman, Zlatnik — 15; M.: Györs, Juhasz, Molnár, Totth — 4; N.: Czanter — 1; O.: Babirand, Bian, Genye, Kantor, Kobora (2) — 6; conscr. r. 1720: S.: Czuran, Horenyiczky, Kobila, Krajcsir, Lubinszky, Lyptak, Susta, Szkala, Turcek, Zeman — 10; M.: Gyors, Lengyel, Tolh — 3; O.: Kantor, Kobora (2), Vartera — 4.

²⁾ Conscr. r. 1715: S.: Hulyak, Koza, Liptak, Marusa, Mericza, Novak, Rucska, Sziszak, Szivak — 9; M.: Juhasz, Kiss, Lörincz — 3; conscr. r. 1720: S.: Hulak, Lipka, Madunyiczky, Mericska relicta, Mericza, Rucska, Simka, Sissak — 8; M.: Juhasz, Kiss, Lörincz — 3.

³⁾ Conscr. r. 1715: S.: Kacsar, Kocset, Kramar, Nemecz (3), Novoszedlak, Pucsik, Sulko, Szpacinszky, Valcsicska, Vojtovich — 12; M.: Acs, Antal, Balus, Benedek, Falath (2), Ferencz, Szabó (3) — 10; O.: Horvath, Suranyi — 2; conscr. r. 1720: S.: Hajnyik, Klepetka, Koczed, Moravec, Nespör, Nyemecz (3), Suska, Urbanek, Veszelicska, Vojtkovics — 12; M.: Acs, Antal, Benedek (2), Falath (3), Szabó (4) — 11.

⁴⁾ Zde i dále nutno si pamatovati, že pro stálý příliv Slováků do tohoto pásma a pro ubývání Maďarů v něm během XVII. a XVIII. st. mnozí, kteří měli maďarská jména, snad se v l. 1715—20 již poslovenštili.

⁵⁾ U M. Béla, Notitia Hungariae novae, III, Comitatus Nitriensis, Vídeň, 1742, jest toliko všeobecná poznámka o národnostních poměrech této stolice: „Hinc a primis statim gentis exordiis Hungaros campestrum oram habitavisse certum est relicto Slavis montano asperoque in occidentem et aquilonem tractu“ (307). Z jednotlivých osad jest označena národnost obyvatelů jen v německých: Chuognicza, Funell, Tussina a Handlowa — Gregerhay.

⁶⁾ Vlastně slovenského výběžku v prvním oboustranném průlomu (viz dále).

⁷⁾ Na naší mapě chybně: sl. m.; podle Lexikonu jest Šintava maďarsko-slovenská.

Šoporni, Kepešdu, Iregu, Čáporu, Cabaji, Šalgovu k m. sl. Urmínu — dohromady 9.

Zde pojednáme toliko o smíšených osadách, o slovenských pak dále spolu s ostatními osadami slovenského výběžku.

Šintava a Urmín.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Šintava	m. sl.	m. sl.	sl. ú.	23·3% m.	13·3% m.	85·7%	50·4%	98·6%	97·7%
Urmín	sl. m.	m. n. sl.	sl.	15·4% m.	25·5% m.	81·1% sl. 6·5% n. ¹⁾	84·1% sl. 6·5% n. ²⁾	81·2% čsl. 7·2% n. ³⁾	92·1% čsl. ⁴⁾

Šintava. Podle Pestyho Šintava „byla německou kolonií a jmenovala se Schönthal, později Schintau, u Slováků Šintava. Šintava se potom pomaďarštila, což jest viděti z maďarských názvů honů a z maďarských jmen sedláků.⁵⁾ V XVII. st. za Tökölyho měli zde protestanti hlavní školu a dokonce i kostel, jenž nyní jest katolický. Pronikání Slováků se pozoruje již na začátku XVIII. st.: v conscr. r. 1715 z 91 osob 38 jich má slovenská rodinná jména, 35 maďarská; v O. 18 osob, mnoho však z jejich rodinných jmen mohlo náležeti Maďarům.⁶⁾ Přes to i na konci XVIII. st. měl maďarský živel ještě převahu, což jest viděti z Lexikonu a potvrzuje se visitací z r. 1779: „Obyvatelé jsou Maďari a maďarský jazyk převládá, ačkoliv obyvatelé umějí i jiné jazyky.“⁷⁾ Převaha Maďarů jest zaznamenána ještě u F., ve skutečnosti pak podle Pestyho již od r. 1820 začal zesílený příliv slovanského živlu: „ze sousedních stolic a provincií přišlo sem mnoho slovenských, českých a moravských rodin, k tomu pak nebylo zde školy“ (t. j. maďarské). Podle visitace z r. 1840 všichni obyvatelé mluví slovensky a jen 1/5 umí maďarsky.⁸⁾ Již u Cz. jest Šintava slovenská, převládající slovenská většina je zaznamenána i sčítáními lidu a po převratu se Šintava jeví čistě slovenskou.

Urmín. Slovenský název Urmín jest maďarské „Űrmény“ z dialektického „örmény, örmély = örvény“ (tůně, vír); podle Pestyho se tak

¹⁾ Izraelitů 23.

²⁾ Izr. 28.

³⁾ Izr. 170.

⁴⁾ Izr. 146.

⁵⁾ Několik těch i oněch s dodatkem „a jiné“ jsou uvedeny v odpovědi.

⁶⁾ S.: Beluszky, Boguva relictá, Cibulka, Csiszár (2), Czapok, Dobovanszky, Hagara, Hogyelka, Holyicska (2), Hovanyecz, Hulyak, Jelen, Kalancsik, Kocsera, Kőpeczky, Kosztolanyi, Kosztká, Ledniczky (2), Novák, Polyak, Partova relictá, Praekup (2), Rajnoha, Sesztak, Simonyics, Szlivka, Sztaricsko, Sztrapkc, Sztrela, Tabacsco, Tokarik, Turoczy, Tvaroscsek — 38; O.: Bab, Babi, Bola, Csismadia (2), Dudor, Majta, Pakon, Pèle, Racz, Raczka, Salar, Simon, Thot, Vargacsco, Vinnyike, Wasely, Zambo — 18.

⁷⁾ Kőr., op. c., 32.

⁸⁾ Op. c., 32—33.

jmenovala sousední bažina. V XVII. st. městys slul Irmély¹⁾ podle protékajícího zde potoka, Irmély patak.²⁾ Nejen maďarský název městyse, nýbrž i jiné údaje ukazují na to, že obyvatelstvo zdejší bývalo maďarské. Notář Dobrovoczky u Pestyho uvádí 15 maďarských pomístních názvů, děkan městyse, J. Brühl, pověděl Kőrösymu 12 takových pomístních názvů ze soupisu sestaveného tamějším plebánem Berzáczym r. 1800 — část těch a oněch jest stejná.³⁾ Týž Brühl vypsál z církevních matrik od r. 1692 1050 jmen obyvatelů; 581 osob má jména maďarská.⁴⁾ Podle conscr. r. 1715—1720 jest Urmín čistě maďarský: v conscr. r. 1715 ze 14 osob 13 má maďarská rodinná jména, 1 slovenské (Hora), v conscr. r. 1720 z 15 osob 12 má maďarská rodinná jména, 3 slovenská.⁵⁾

V XVIII. st. zeslabuje se maďarský a zesiluje slovenský živel, a zase to souvisí s katolickou reakcí: jsou vyhnáni reformovaní Maďaři, kteří nechtěli přijmouti katolictví, a na jejich místě jsou usazováni Slováci-katolíci.⁶⁾ Kromě toho, podle vysvětlení téhož Brühla, brali si zemané-statkáři čeleď a námezdníky z chudých slovenských okresů.⁷⁾ Podle církevní visitace z r. 1782⁸⁾ „převládá zde slovenský jazyk, takže maďarské kázání se koná jen každou druhou neděli“. Ve visitaci z r. 1800 jest zaznamenáno, že učitel téměř neumí maďarsky.⁹⁾ V XIX. st. se Urmín pozvolna víc a více poslovenšťoval. Podle visitace z r. 1841 koná se maďarské kázání každou čtvrtou neděli; vyučování dětí po bohoslužbách lze vésti jen slovensky, poněvadž „málokdo z nich rozumí maďarsky“¹⁰⁾. U Cz. jest Urmín již slovenský, což je potvrzeno i sčítáními.¹¹⁾

Tak se maďarsko-slovenské osady Šintava a Urmín v XIX. st. poslovenštily.

2. Pohraniční čára souvislého maďarského území v jihozápadní části stolice — pokračování maďarského

¹⁾ Ipolyi, Veresmarti élete (Kőr., op. c., 29, pozn. 3).

²⁾ Kőr., op. c., 50.

³⁾ L. c.

⁴⁾ Celkem jest takových rodinných jmen 139 (op. c., 49). Některá však ukazují toliko na místo, odkud pocházel jejich nositel, a mohla náležeti i Nemaďarům: Czithényi, Egersegy, Galgóczy, Kelecsényi, Lefánti, Szeredi, Rajcsányi, Topolcsány, Üregi.

⁵⁾ Conscr. r. 1720: M.: Csuka, Fazekas, Hegyes, Mecs, Mészár, Szabo, Szaloky, Szöllösy, Tár, Varga, Vas (2) — 12; S.: Hora (2), Lalak — 3.

⁶⁾ Kőr., op. c., 29.

⁷⁾ Op. c., 30.

⁸⁾ U Kőrösyho mylně: 1722 (op. c., 30).

⁹⁾ L. c.

¹⁰⁾ U F. jest uvedena ještě německá menšina, ale ta se pravděpodobně poslovenštila nebo pomaďarštila. Obyvatelé německého jazyka zaznamenáni ve sčítáních z r. 1900—1909 jsou patrně židé. Při sčítání z r. 1921 se část židů přihlásila k česko-slovenské národnosti.

území stolic Bratislavské a Komárenské — šla od Hosszúfalu (Dlhé n. Váhom) v podobě trojúhelníku, vrcholkem obráceného k severu, přes osady Királyi¹⁾ (H. Kráľovou) a Mocsonok (Močenok) k Urmínu — 3.

Hosszúfalu a Királyi podle všech svědectví byly a zůstaly maďarské.²⁾

Močenok, jehož i maďarský název se spojuje se slovenským kořenem,³⁾ se v XIX. st. poslovenštil.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m.	m.	m. sl.	10·5% m.	27·7% m.	82·6%	80·9%	84·4%	88·1%

Na začátku XVIII. st. byla zde slovenská menšina,⁴⁾ ta se během tohoto století pomaďarštila nebo aspoň stala dvojjazyčnou. Nejen v Lexikonu, nýbrž i u F. byl Močenok maďarský, u Cz. Maďari mají většinu. Ačkoli v odpovědi u Pestyho jest řečeno: „žili zde vždy Maďari“, přece z dalšího textu jest viděti, že v městysi byl i značný počet Slováků: „Za Josefa II. r. 1786 usadili se zde Švábi,⁵⁾ kteří se potom částečně *poslovenštili*, částečně pomaďarštili.“ Němci by se nebyli poslovenštili, kdyby Slováků zde bylo bývalo málo. Již r. 1880 a dále jest Močenok slovenskou osadou, tu s více, tu s méně značnou maďarskou menšinou. Kőrösy takto vysvětluje poslovenštění: „Podle zprávy „velmi kompetentní osoby“,“⁶⁾ která často v 60. letech navštěvovala toto okolí, hlavní vinu poslovenštění má tamější farář,⁷⁾ který, ačkoliv byl povinen vykonávati bohoslužbu v obou jazycích, přece pozvolna vyřazoval jazyk maďarský a konečně konal bohoslužby jen slo-

¹⁾ V Lexikonu jsou 2 osady shodné svými názvy: „Királyfalva — lingua slavo-nica“ a „Királyi — lingua hungarica“. My jsme je na naší mapě chybně uvedli jednu místo druhé. Maďarská osada Királyi má býti na severozápad od Močenka místo Kráľovců, a slovenská Királyfa (Vág) = Kráľová n. Váhom vedle Šale a proti Hosszúfalu na místě Királyi. Kráľová byla podle Lexikonu slovenským ostrovem.

²⁾ I podle posledních československých sčítání byla Hosszúfalu čistě maďarská osada: r. 1919 — 98·8% m., r. 1921 — 94·2% m. V Királyi je zaznamenána nevýznamná slovenská menšina: r. 1919 — 13·5% čsl., r. 1921 — 22·4% čsl.

³⁾ U Pestyho: „podle podání název pochází od močálů (mocsárok), které obklopovaly městys“.

⁴⁾ Cons cr. r. 1715: ze skoro 45 osob 17 má slovenská rodinná jména: Boskovics, Dvoranszky, Hanyak, Kalenko, Kalisko, Kozák (2), Morni, Pesznicsko (2), Polyak, Simko (2), Sztranyak, Uhrik, Vanyo, Veszelij; cons cr. r. 1720: z 79 osob 20 má slovenská rodinná jména: Banovics, Csernij, Dvoracsko, Hanak, Kaliczko, Klcsinszky, Kolyinko, Kozák (2), Morvay, Paliczko, Polyak, Simko, Turoczy, Urik (2), Vannya (2), Vanya.

⁵⁾ Podle Czoerniga, op. c., 21 rodin (III, 170); Kőrösy tvrdí, že kromě toho značný počet Němců zde byl usazen již za Marie Terezie.

⁶⁾ „Igen illétekes személy.“

⁷⁾ T. j. luteránský?

vensky. Od jiných jsem slyšel, že tamější plebán¹⁾ byl hlavní příčinou tohoto poslovenštění.“²⁾ Tak přirozený vzrůst slovenského živlu v maďarsko-slovenské osadě pohraniční a vpadající úhlem do území v XIX. st. slovenského nejen se nesetkával s odporem u takového mohutného činitele, jako jest církev, nýbrž naopak nalézal u něho podporu.

3. Na témž maďarském území byl podle Lexikonu ostrov z jedné osady slovenské, Kráľové n. Váhom, a ze dvou maďarsko-slovenských, Šaľa a Hetméně.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Kráľová	sl.	m.	m.	93·6% m.	99·0% m.	m.	m.	m.	m.
Šaľa . . .	sl. m.	m.	m. sl.	25·0% m.	54·5% m.	58·7 %	8·2 % (!)	40·9 %	61·7 %
Hetmén.	m. sl.	m.	m. sl. ú.	— ³⁾	—	—	—	—	—

Pro nedostatek zpráv jest velmi těžko říci něco jistého o Hetméni. Hetméně v conscr. r. 1715 je „possessio totaliter deserta“, v conscr. r. 1720 schází. Znovu tedy byl osídlen po r. 1720, a patrně Maďary a Slováky, protože podle Lexikonu a K. jest maďarsko-slovenský, u Cz. leží na maďarsko-slovenském území. Maďari patrně v něm převládali; proto u F. jest označen jako maďarský.

Zprávu Lexikonu o Kráľové nutno považovati za mylnou.⁴⁾ Jen u K. jest Kráľová označena jako slovenská, v ostatních pramenech a sčítáních jako čistě maďarská. Stejně tak i v conscr. r. 1715 a 1720 byla Kráľová hlavně maďarská.⁵⁾

Šaľa. Notář Molnár v odpovědi u Pestyho uvádí zajímavý výňatek z dějin fary, který svědčí, jak se náboženský zápas odrazil i v poměrech národnostních. „V XVI. st. obyvatelstvem Šale byli vojáci Maďari, většinou kalvíni. R. 1598 se sem přistěhovali z Turce (Turóc) jesuité se svým gymnasiem a za dvě léta dosáhli takových úspěchů, že r. 1600 nitranský biskup hr. Fr. Forgách uvedl birmováním ne méně než 400 lidí do katolické církve. Povstání Bocskaiovo přerвало úspěchy jesuitů, Maďari se vrátili ke kalvinismu, r. 1610 zmocnili se kostela, ale r. 1613 byli nuceni jej vrátiti a sami zase přijmouti katolictví. Nové povstání Bethlenovo umožnilo Maďarům svrhnouti vnucenou jim katolickou víru. Od r. 1623 do 1661 byl kostel v rukou kalvínů, kteří měli svého predikátora a školu.

1) T. j. katolický.

2) Op. c., 50—51.

3) V druhé polovině XIX. st. byl přičleněn k městysi Šali.

4) Dokud aspoň není jiných údajů ji potvrzujících.

5) Cons cr. r. 1715: M.: *Begedi*, Benye, *Csismadia*, Eötvös, *Györedi*, *Kadar*, *Kocsis*, Molnár, *Pap*, *Rimecz*, *Szabó*, *Szappanos*, *Vargha*, *Vincze* — 14; S.: *Kosztolányi*, *Mihalovics*, *Morovics* — 3; O.: *Thót* (2) — 2; cons cr. r. 1720: M.: *Benös*, *Bergendi*, *Csismadia*, *Girúcs*, *Györi*, *Kadar*, *Kocsis*, *Lassan*, *Papp*, *Rimacsi*, *Szabó*, *Szenasy*, *Varga* (2), *Vincze* — 15; S.: *Kasztelyak*, *Makovicz*, *Moravicz* — 3; O.: *Kovács* — 1.

Teprve r. 1661 habsburská reakce definitivně utvrdila katolicství.“ Většina reformovaných Maďarů dala však přednost vyhnání před změnou víry. Podle slov Molnárových jen $\frac{1}{4}$ obyvatelstva jsou potomci bývalých kalvinů, $\frac{3}{4}$ pak jsou Slováci, kteří se přistěhovali z horní Nitry a z Turčanské stolice.

Podle conscr. r. 1715 v Šali bylo obyvatelstvo smíšené, s převahou Slováků,¹⁾ podle conscr. r. 1720 smíšené.²⁾ V tomto smíšeném ostrově mezi Maďary se Slováci musili státi dvojjazyčnými. Proto Šala v jedněch pramenech mohla býti uváděna jako maďarsko-slovenská — tak v Lexikonu a u Cz. —, v jiných pak jako slovensko-maďarská — tak u K.³⁾ Že se tito dvojjazyční Slováci nepomaďarštili, dokazuje zpráva Kőrösyo-va, jak r. 1820 Slováci v kostele bouřlivě protestovali proti maďarským bohoslužbám.⁴⁾ V 60. letech podle Pestyho a r. 1880 podle sčítání Slováci dělali $\frac{3}{4}$ obyvatelstva, ale již od sedmdesátých let se zesilovala maďarisace, což Kőrösy r. 1898 připisuje 28leté činnosti plebána A. Mahácse, který pomaďarštil i školu. R. 1890 dělali Slováci již jen $\frac{3}{5}$, r. 1919 $\frac{2}{5}$ obyvatelstva. Teprve podle sčítání z r. 1921 zase dosáhli většiny dvoutřetinové.⁵⁾

1) S.: *Baluska, Bariuska, Hlavati* (2), *Hornyak* (2), Jasko, Maczlek, *Misik*, Oreszcsanszky, Pityera (2), *Polyak* (3), *Szedlak*, Thamasik, Trevyak — 18; M.: Ambrus, Jobbagy, Lukács, Miklos, Takacs, Vargha — 6; O.: Kovacs (2), *Menyhárd*, *Smida*, Thott — 5.

2) Ze skoro 40 osob 23 jich má slovenská rodinná jména: *Baliska, Bariuska*, Binyoszky, Drobnyik, Gasparovics, Hlavatyak, *Hlavatý*, *Hornyak* (2), Januska, Maczko, Marinko, *Mistik*, Nyesko, Nyesticzky, Petrik, *Pollyák*, Popelyka, Rehorcsik, Szecska, *Szedlak*, Sztregyak, Volczek — 23; v O. 2 osoby: *Menyhert*, *Smida*.

3) Zprávu F. považujeme za *mylnou*.

4) Op. c., 42.

5) Z maďarských osad této jihozápadní části stolic jest Andód u K. sl. u F. m. sl.; ve sčítáních slovenské menšiny nad 10% máme v osadách: Vécse r. 1910 — 16·7%, r. 1919 — 21·3%, r. 1921 — 24·5%; Tardoskegy r. 1921 — 12·2%; Tornóc (Tornok) r. 1919 — 13·4%, r. 1921 — 33·7%.

II.

První oboustranný průlom od Urmínu do obcí Tajné-Šarovců v Tekovské stolici.

1. Maďarský výběžek do slovenského území Nitranské st.

Tento výběžek, spojený s maďarským územím Tekovské st. úzkou převlakou (jsou jí osady Aha a Vráble), počíná pohraničními osadami Kalázem a Dicske¹⁾ (Dýčkou) a dělí se dále na dvě větve; jedna jde na západ k Urmínu:²⁾ Csehi — Čehynce, m. sl. Janíkovce, m. sl. Paňa, m. sl. M. Citýn (M. Cetín), N. Czétény — V. Cetín, m. sl. D. Síleš, K. Kér — M. Kyr, N. Kér — V. Kyr, Berencs — Branč, N. Falu — V. Ves; druhá míří na sever a severozápad: N. Hind — V. Hyndice, Babindal — Babindol, Bodok, m. sl. Čalád, Pográny — Pogránice, Geszte — Gesť, Kolon — Kolečany, Gyimes — Gyímész, Lédecz — Ladice,³⁾ Zeere — Žirany, Csitár — D. Štitary, Gerencsér — Hrnčiarovce, Menyhe — Mechenice, Szalakúsz — Salakuzy, Béd — Bádice, m. sl. D. Lefantovce, m. sl. H. Lefantovce, Lajosfalu — Lajšová, m. sl. Zbehy,⁴⁾ m. n. sl. Nitra, která zakončuje maďarské území stolice na sever od jeho slovenského výběžku — 31. Na jih od něho zakončuje maďarské území Nitranské a Komárenské st. m. n. sl. Érsek Újvár — N. Zámky — celkem 32.⁵⁾

a) Z nich se především zastavíme u osad maďarských i podle Lexikonu i podle většiny jiných zpráv; jsou to: Kaláz,

¹⁾ Při Dýčce v Lexikonu v posledních 3 rubrikách stojí: „non informavit“ (viz Nár. mapa, 4, pozn. 2), proto jsme na mapě uvedli název v závorce. Ježto jsme neměli v době sestavování mapy zpráv o této osadě, připočetli jsme ji mylně k slovenským. Ve skutečnosti byla Dýčka a jest maďarská, se značnou však (podle sčítání) slovenskou menšinou: r. 1880 — 34·0%, 1890 — 36·0%, 1900 — 34·2%, 1910 — 41·2%, 1919 — 27·9%, 1921 — 32·5%.

²⁾ Při názvech osad maďarsko-slovenských podle Lexikonu klademe zkratku m. sl., ostatní osady jsou maďarské; za jejich maďarským názvem uvádíme úřední slovenský. Slovenského, zdá se, původu jsou názvy Csehi, Babindal(?), Lédecz, Pográny.

³⁾ Část osady patřila za doby Lexikonu k Tekovské st.

⁴⁾ Spíše jest to maďarsko-slovenský ostrov, oddělený od maďarského území osadami Egersegem, Čakajovcami a Šarlužkami.

⁵⁾ Bez Dýčky.

Csehi, N. Czétény, Berencs, N. Falu, N. Hind, Bodok, Pográny, Geszte, Kolon, Gýmes, Lédecz, Zsére, Csítár, Gerencsér, Menyhe, Béd — 17.

V mnohých z nich se v jednotlivých zprávách uvádí slovenský živel a ve sčítáních slovenská menšina.

Kaláz je u F. slovensko-maďarský, u Cz. dokonce slovenský¹⁾ (!). Ve sčítáních: z r. 1900 — 23·8%, 1910 — 18·6%, 1919 — 11·7%, 1921 — 26·6%.

Csehi: ve sčítání z r. 1921 — 19·2%.

N. Czétény: ve sčítání z r. 1921 — 14·7%. Na začátku XVIII. st. v něm byl nepatrný počet osob se slovanskými jmény: v conscr. r. 1715 z 55 (přibližně) osob 12 má slovenská rodinná jména, v conscr. r. 1720 ze 37 osob 5.²⁾

Berencs: r. 1921 — 22·6%; N. Falu: r. 1921 — 14·9%.

N. Hind je zaznamenán jako slovenský u K. a Cz. U Kőrösyho jest uveden výpis z § 17 církevní visitace z r. 1779, oznámený mu místním plebánem, V. Károlym: „populus est idiomatis hungarici nonnullis Slavis admixtis“.³⁾

Pográny: r. 1910 — 10·4%, 1919 — 13·0%; Kolon: r. 1900 — 20·1%, r. 1910 — 20·6%, r. 1914 — 17·2%, r. 1921 — 18·3%.

Gýmes je u Cz. slovensko-maďarský; r. 1900 — 17·7%, 1910 — 11·2%, 1919 — 16·1%, 1921 — 20·7%.

Lédecz: r. 1900 — 19·5%; Gerencsér: r. 1900 — 10·1%, 1910 — 11·6%, 1919 — 15·7%, 1921 — 23·2%.

Menyhe. Podle odpovědi notáře Braunsteinera lze souditi, že zdejší Maďaři byli vlastně potomci nějakých pomadařštěných Slovanů, snad právě Jihoslovanů: „Podle zvláštní výslovnosti obyvatelů“ — čistých Maďarů — říkají jim „vad ráczok“ (divocí Srbové).

Béd. V conscr. r. 1715 ze 12 osob 9 má maďarská rodinná jména, 3 slovenská⁴⁾, v conscr. r. 1720 z 11 osob 8 má maďarská, 3 slovenská.⁵⁾

b) Co se týče maďarských osad Lajosfalu, Babindalu, K. Kéru a N. Kéru, setkáváme se se zprávami ne úplně jasnými.

Lajosfalu.⁷⁾ Dějiny národnostních poměrů v této neve-

¹⁾ Mapa Czoernigova je v této části stolice vůbec velmi nejasná a zmatená a mnohé její údaje odporují všem ostatním zprávám.

²⁾ Conscr. r. 1715: Boboczky, Cibula, Funticzky, Jecsik, Jelenka, Kolar, Kuszi, Mavyak, Mosiczky, Prisinsky, Ribjanszky, Supko; conscr. r. 1720: Jelenka, Jocsik, Motusiczky, Pinko, Pressinczky.

³⁾ Op. c., 56.

⁴⁾ Bohužel nás nenapadlo vypsati si svého času zvláštnosti jejich dialektu, uvedené v odpovědi.

⁵⁾ Benyák, Petro, Pravcsicza.

⁶⁾ Benyák, Petro, Troticzky.

⁷⁾ Jak vlastně zní název této osady v ústech Slováků? Podle Pestyho L o j š o v, podle Kőrösyho jmenují Maďaři sousedních osad Nitr. Výčapů a Opatovců tuto osadu výhradně slovensky L a j o v c e (op. c., 26), v sčítání z r. 1919 je uvedeno

liké¹⁾ osadě jsou nejasné. Podle c o n s c r. r. 1715 nebyla Lajosfalú ještě vesnicí, nýbrž toliko „pustou“ (praedium). V této c o n s c r. jsou uvedena jména jen 3 želaru (inquilini): Franyo, Klenko a Kovács; 2 první jsou slovenská, třetí jest obvyklé u Maďarů. Podle zeměpisné polohy osady musily v ní býti oba etnické živly, ale pravděpodobně dvojazyčné. Proto i ve zprávách o ní mohly býti rozpory. Podle Lexikonu a K. jest Lajosfalú osada maďarská, u F. jest slovenská, u Cz. leží na maďarsko-slovenském území. Farář Szajbély u Pestyho píše, že „podle jmen Franyo, Toriska, Kovacs²⁾ většina obyvatelů *jest slovenského původu*“, *neptíse však „Slováci“*; obyvatelé se tedy již považovali za Maďary.³⁾ Podle sčítání jest Lajosfalú skutečně maďarská osada s nepatrnou slovenskou menšinou.⁴⁾

Babindal. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 jsou všechna rodinná jména maďarská,⁵⁾ rovněž i v matrice z r. 1753.⁶⁾ Možná, že v druhé polovině XVIII. st. již vnikali sem zvolna Slováci. Podle Lexikonu jest Babindal maďarský, ale již podle církevní visitace z r. 1779 za primase Batthyánye polovina obyvatelstva jsou Slováci.⁷⁾ U K. a F. jest Babindal slovenský, mapa Cz. není zde jasná. Přistěhovalci — Slováci se však po-maďarštili. U Pestyho notář Jakubovics dí: „Obyvatelé byli a jsou Maďaři“, ale z podpisů čtyř obyvatelů 3 mají slovenská rodinná jména, 1 německé.⁸⁾ Podle sčítání jest Babindal maďarský s nepatrnou slovenskou menšinou.⁹⁾ Podle všeho, co bylo výše řečeno, jest jisté, že část zdejších Maďarů byla, jako i v Lajosfalú, původu slovenského.

O N. a K. K é r u máme u máme u odpovědi notáře se slovenským jménem Szluha. Nejvíce zajímavá jest odpověď o osadě N. K é r u, která ovšem není úplně jasná, ale přece osvětluje jazykové a národnostní poměry obyvatelstva ve smíšených osadách vůbec: „*Drobní zemané* — církevní zemané-predialisté — měli maďarská jména, mluvili maďarsky a — hlavně proto, že byli zemané — cítili se Maďary, ale, poněvadž většina jich byla slovenského původu,¹⁰⁾ nezapomínali ani svého rodného jazyka:

znění L a j o š o v a, ve sčítání z r. 1921 L a j š o v á. Není forma „Lajšová“ tiskovou chybou?

¹⁾ V 60. letech bylo v ní podle Pestyho toliko 10 domů. Podle sčítání z r. 1921 jest v ní 124 osob obojího pohlaví.

²⁾ Jména Franyo a Kovács byla i v c o n s c r. r. 1715.

³⁾ Z pomístních názvů uvádí Szajbély dva slovenské: Trnin a Luch a jeden maďarský: Galagos.

⁴⁾ R. 1900 — 22, 8%, 1910 — 18, 6%, 1919 — 11, 7%, 1921 — 26, 6%.

⁵⁾ Hamor, Ferencz, Farkas, Pipas a p.; jen 1 osoba má rodinné jméno Morvai = Moravec.

⁶⁾ Farkas, Szabo, Bene, Béres a j. (K ō r., op. c., 54).

⁷⁾ L. c.

⁸⁾ Gyuricz, Schtankó, Kravár; Schrank.

⁹⁾ R. 1890 — 82, 4% m., 1890 — 80, 3% m., 1900 — 13, 8% sl., 1910 — 12, 1% sl., 1919 — m., 1921 — 23, 9% č. sl.

¹⁰⁾ Ačkoliv mohli mít maďarské „predikáty“.

dříve mezi sebou mluvili slovensky, ba i potom, zvláště při číši nového vína, rádi hovořili slovensky.¹⁾ *Sedláci* dříve byli čistí Maďaři, později však přišlo sem mnoho Slováků, jak je to znáti z jejich rodinných jmen.²⁾ Přistěhovalci si osvojili maďarský jazyk, ale nezapomněli na svůj; když se naskytla příležitost, rádi jím mluvili a měli také vliv i na Maďary. Vstúpili Maďarům mnoho slovenských obyčejů a slovenských názvů předmětů,³⁾ dokonce zdobných a lichotných jmen, kterých Maďaři užívali ne v maďarské, nýbrž v slovenské formě. Mnozí Maďaři si osvojili i slovenský jazyk,⁴⁾ ačkoliv neradi jím mluvili.“ Možná, že tento příliv Slováků podporoval i u zemanů, pocházejících ze slovenských předků, jejich náklonnost k slovenskému jazyku.⁵⁾

Odpověď Szluhova o K. Kéru jest o mnoho kratší: „K. Kér jest zemanská vesnice; všichni obyvatelé jsou zemané — Maďaři a vždycky byli takoví.“⁶⁾ Protože v K. Kéru zemané byli rovněž církevní predialisté, stejně jako v N. Kéru, byla patrně i část jejich předků slovenská.

V c o n s c r. r. 1715 a 1720 jsou v N. Kéru⁷⁾ téměř všechna rodinná jména maďarská.⁸⁾ Podle všech ostatních zpráv jsou obě osady maďarské; ve sčítáních zaznamenána jest jen nepatrná slovenská menšina.⁹⁾

c) Z 22 maďarských osad poslovenštil se toliko jediný S z a l a k ú s z.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
m.	m.	m. sl.	32·0% m.	18·3% m.	82·4%	61·5%	78·7%	85·8%

Ještě na začátku XVIII. st. byl v Szalakúszu nepatrný počet Slováků,¹⁰⁾ ti se ovšem pomaďarštili. Do 40. let XIX. st. se Szalakúsz uvádí vždy

¹⁾ O této náklonnosti zemanstva, ačkoliv cítěním maďarského, k slovenskému jazyku (aspoň na Slovensku východním) zmiňuje se dobrý znalec svého rodného kraje, Slovák C z a m b e l, v „Slovenské řeči“: „Sme dosiaľ opravení hovorit o lásce panskej vrstvy ku východnej slovenčine. Páni i statkarské rodiny radi rozprávajú po slovensky, „po našim“, „a mi tót nyevünkön“. Anekdoty sa rozprávajú temer výlučne po slovensky, aj politične (následujú příklady). — Páni nielen že radi vyprávajú po slovensky, ale aj veršujú“ (183).

²⁾ Uvedeno 7 jejich rodinných jmen s dodatkem: „a jiné“.

³⁾ T. j. domácího hospodářství.

⁴⁾ Při tom dělá Szluha zajímavou poznámku: „Slovenský jazyk má vlastnost smůly a lehce se přilipne, Maďar pak má velmi rád, aby se k němu přilepovalo.“ *Srov. Csaplovics, Gemälde v. Ungern: „Die Magyaren, sowohl als Deutschen, Ruthenen, Serben, die Sprache der Slowaken sich gerne aneignen“ (I, 219).*

⁵⁾ Co se týče pomístních názvů, uvádí Szluha 57 maďarských a toliko jediný slovenský: Lavička.

⁶⁾ A uvádí maďarská jména rodin jak vymřelých, tak i dosavad žijících.

⁷⁾ K. Kér jako „curialis possessio“ nebyl popsán.

⁸⁾ Kromě tří: Csullyak, Podhorka, Szlavik.

⁹⁾ N. Kér: r. 1921 — 11.0%; K. Kér: r. 1880 — 83.5% m., 1890 — 94.1% m., 1900 — 14.3% sl., 1910 — 15.9% sl., 1919 — m., 1921 — 22.7% č. sl.

¹⁰⁾ V c o n s c r. r. 1715 ze 12 osob 9 má maďarská rodinná jména, 3 slovenská:

jako čistě maďarský, jen u Cz. se objevuje slovenská menšina. Menšina ta se potom stala většinou. Kőrösy, který navštívil obec v 90. letech, praví, že slyšel mezi lidem toliko slovenskou řeč. Poslovenštění Szalakúszu vysvětluje Kőrösy takto: „Szalakúsz byl osídlen zemany. Po zrušení poddanství začali si zemané najímati slovenské služebnictvo; s ním přišlo i poslovenštění.¹⁾ Sousední pak osady, Béd a Menyhe, kde žili maďarští sedláci, uchovaly si svou maďarskou národnost.“²⁾ Vysvětlení Kőrösyovo potvrzuje u Pestyho i notář Braunsteiner; podle jeho slov „přistěhovalým Slovákům zemané-statkáři rozdělili své kuriální podíly“. V jeho době, t. j. na začátku 60. let, živel maďarský byl početně stejný se slovenským. Kőrösy uvádí ze sbírky Libertinyovy několik maďarských rodinných jmen sedláků³⁾ již poslovenštěných. Braunsteiner uvádí 2 pomístní názvy slovenské, 2 maďarské.⁴⁾

d) Osady smíšené.

Zastavíme se nejdříve u osad maďarsko-německo-slovenských: Nitry a N. Zámku — Érsek Újváru.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
Nitra ...	—	sl. ⁵⁾	m. ⁶⁾	48·2% sl., 152·9% n. ⁷⁾	38·9% sl., 9·9% n. ⁸⁾	79·6% čsl., 2·4% n. ⁹⁾	79·5% čsl., 3·7% n. ¹⁰⁾
N. Zámky	n. m. sl.	m. sl. n.	m. sl.	7·4% sl., 2·9% n. ¹¹⁾	6·5% sl.	34·3% čsl., 1·2% n. ¹²⁾	40·9% čsl., 1·3% n. ¹³⁾

Nitra. Nedivíme se, že v Nitře, administrativním, kulturním a hospodářským středisku stolice, byl jazyk maďarský, jakožto jazyk privilegiované třídy, uveden v Lexikonu na prvním místě; ale to naprosto

Bengyak, Blengyak, Koscsak; v c o n s c r. r. 1720 z 13 osob 11 má maďarská rodinná jména, 2 slovenská: Bosko, Sztodola.

¹⁾ Viz dále o Janíkovcích.

²⁾ Op. c., 25.

³⁾ Nyerges, Hamar, Gál, Macskai; za maďarská počítá však i jména zjevně slovenská: Plachy a Bartakovics a pochybné: Guba.

⁴⁾ Teplica, Bahorec; Verseg (není-li to: Vršek), Rév.

⁵⁾ „A trochu Maďarů a Němců.“

⁶⁾ Na mapě Cz. máme maďarský ostrov: N i t r a a H. D. K e r e š k ý n. V textě pak se jako maďarský jmenuje jenom „Köröskény nächst Neutra“. Jest zřejmo, že na mapě jest omyl. Kőrösy považuje za nesprávnou zprávu Cz. i o osadách H. D. Kereškýné.

⁷⁾ Izraelitů 3.674.

⁸⁾ Izr. 3.674.

⁹⁾ Izr. 3.747.

¹⁰⁾ Izr. 3.901.

¹¹⁾ Izr. 1.504.

¹²⁾ Izr. 1.924.

¹³⁾ Izr. 2.087.

neznamená, že by *číselně* zde byl převládal maďarský živel. Dr. Tagányi klade poslovenštění Nitry do dob Marie Terezie, opíraje se o to, že v *conscr.* r. 1715 ze 158 rodinných jmen *poddané třídy* 124 jest maďarských, 29 slovenských, 5 německých.¹⁾ Sotva svědčí ve prospěch mínění Tagányiova faktum, uváděné Kőrösym, že r. 1743 při pohřbu Št. Hunyadyho, majitele Urminu, pronesl podžupan v kostele nitranském pohřební řeč *slovensky*.²⁾

Ať je tomu jak chce, v první polovině XIX. st. má Nitra ráz slovenský. Dr. Kosztenszky, podnotář stolice, praví, že v 50. letech obcovacím jazykem v Nitře byla slovenština, že slovensky se vyučovalo v národních školách a v nižších třídách gymnasia. Slovenský ráz si Nitra uchovala do začátku 70. let, poněvadž podle jeho slov „vzdělání duchovenstva bylo v rukou panslávů“.³⁾ Od poloviny 70. let do samého převratu se ve sčítáních % Slováků a Němců zmenšovalo, zato r. 1919 a 1921 jest v Nitře již téměř 80% čsl.

Poněvadž nevíme, kolik bylo r. 1773 v Nitře židů, nelze rozhodnouti, byli-li lidé podle Lexikonu mluvící německým jazykem skutečně Němci či židé. Podle Tagányiho v *conscr.* r. 1715 mezi poddanými mělo jich německá rodinná jména 5, mezi zemany 10. Obyvatelé pak německého jazyka *ve sčítáních* jsou nepochybně židé; to naprosto potvrzuje právě připomenutý Kosztenszky a dodává k tomu, že „židé stále více si začínají osvojovati jazyk maďarský“,⁴⁾ čímž se vysvětluje úpadek % Němců ve sčítáních.

N. Z á m k y. Zde jsou Slováci ve všech zprávách uvedeni jako menšina, jako menšina byli v N. Zámcích Slováci i na začátku XVIII. st.: v *conscr.* r. 1715 jest z přibližně 150 jmen „civium“ několik jmen německých a 28 slovenských.⁵⁾

¹⁾ Kőr., op. c., 23 a 47. U Kőrösyho je na str. 46—47 otištěna tabulka, sestavená drem K. Tagányim, ukazující počet rodinných jmen maďarských, slovenských a německých v některých osadách podle rozličných konskripcí XVI. a XVII. st. a r. 1715 a 1720. Výše jsme promluvili naprosto odmítavě o takovém pokusu *Acsádyovč* (Úvcd). S K. Tagányim se má věc jinak. Zesnulý archivář, jehož jsme znalí osobně, byl člověk neobyčejně opatrný a svědomitý. Nevíme, byl-li rodem Slovák, ale výborně znal jazyk slovenský a ruský. Srovnáním jeho tabulek s našimi vlastními výpisky z *conscr.* r. 1715 a 1720 přesvědčili jsme se o hodnověrnosti tabulek Tagányiových a proto jich dále používáme.

²⁾ Op. c., 23. Na téže str. v pozn. uvádí Kőrösy ze spisu *Bredetzky*, *Beiträge zur Topographie d. Kön. Ungarn*, IV, poznámku *Ungrovu* z jeho popisu města Nitry, že v XVIII. st. v Nitře a Trnavě mluvili slovensky nejkrásněji (*leg-szebben*).

³⁾ L. c.

⁴⁾ L. c.

⁵⁾ Antalík (2), Arvai, Blaskovics, Bozorad, Csizni, Frivalszki, Havyar, Jarmovics, Kozak, Krupanszki, Kunyicza, Lazki, Matyesko, Ondrekovics, Orbak, Parlicska, Perenszki, Simonko, Stetina, Supanszki, Szmitela, Thomasek, Turocsak, Urbanovics, Vasko, Vidovics; jsou zde zajímavá jména: *Victoria Pragensis*, *Czajborterius*.

Ve sčítáních z r. 1880 a 1890 mají N. Zámky převážně¹⁾ a r. 1900 a 1910 téměř čistě maďarský ráz. Teprve po převratu zase se objevuje v nich značná slovenská menšina.

Přejdeme k smíšeným osadám maďarsko-slovenským. Z nich:

a₁) Slovenský živel do konce XIX. st. zůstal menšinou v osadách Paňa a M. Citýň, které vnikají do maďarského výběžku.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Paňa	sl.	m. sl.	m. sl.	73·5% m.	66·5% m.	32·5% m.	31·2% m.	30·1% m.	35·6% m.
M. Citýň	m.	m.	m. sl.	63·3% m.	58·1% m.	20·3% m.	12·5% m.	23·4% m.	56·3% m.

Paňa. Podle Pestyho „obyvatelé jsou maďarské řeči“, t. j. slovenská menšina mluvila i maďarsky.

M. Citýň. V 40. letech počet Slováků snad dočasně poklesl, protože podle F. M. Citýň jest maďarský, u Cz. pak zase maďarsko-slovenský. Po převratu dosáhli Slováci r. 1921 slabé většiny.

b₁) Slovenský živel za XIX. st. nabyl převahy v osadách D. Síleši, Janíkovcích, Čaládu, H. Lefantovcích, D. Lefantovcích, Zbehách. Nejvíce se uchoval maďarský živel v osadách D. Síleši a Janíkovcích, přiléhajících k maďarskému výběžku, a v Čaládu, obklopeném maďarskými obcemi. D. a H. Lefantovce, které vbíhají do slovenského území, a Zbehy — maďarsko-slovenský ostrov na slovenském území — poslovenštily se již ve 40. letech.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
D. Síleš	sl.	m.	sl. ú. ²⁾	33·0% m.	61·8% m.	62·5% m.	75·8% m.	72·2% m.	69·5% m.
Janíkovce	m. sl.	m. sl.	m. sl. ³⁾	33·1% m.	36·9% m.	73·2% m.	73·4% m.	60·9% m.	85·4% m.
Čalád	sl. m.	m.	m. sl.	10·5% m.	8·0% m.	90·0% m.	93·1% m.	91·1% m.	95·0% m.
H. Lefantovce	—	sl.	sl. ú.	} 2·8% m.	} 6·3% m.	94·4% m.	89·4% m.	90·5% m.	94·2% m.
D. Lefantovce	—	sl.	sl. ú.			86·6% m.	91·5% m.	97·6% m.	97·9% m.
Zbehy	sl.	sl.	sl. ú.	—	—	94·1% m.	93·3% m.	95·5% m.	98·3% m.

D. Síleš. Z odpovědi u Pestyho jest viděti, že v této osadě se různost národnostní shodovala s růzností sociální: „Zemane-komposessori byli reformovaní Maďaři, kteří měli reformovaný kostel a školu, nádeníci pak byli Slováci katolíci.“ V zemanské třídě se ovšem silně

¹⁾ R. 1880 — 76·8% m., 1890 — 84·4% m.

²⁾ O nehodnověrnosti a nejasnosti mapy Czoernigovy v této části stolice viz výše str. 38., pozn. 1.

³⁾ Kl. Emöke — sl., Gr. Emöke — m.

udržovalo nacionální maďarské cítění, a snad proto byl u F. D. Siléš uveden jako maďarský. Že katolíci osady jsou Slováci, jest zaznamenáno i v schematismu z r. 1822.¹⁾ Avšak v c o n s c r. r. 1715, která zabírala jen poddané, není ještě ani jediného slovenského jména.²⁾ Pravděpodobně jsou Slováci pozdější přistěhovalci.

J a n í k o v c e. Skládají se ze dvou osad: V. a M. Janíkovců. První z nich podle Cz. jest maďarská, podle Pestyho v ní žily zemanské rodiny. Druhá pak jest podle Cz. slovenská. Vzrůst slovenského živlu na újmu maďarského připisuje místní plebán G. Hegedűs tomu, že si zemané po zrušení poddanství najímali slovenské služebnictvo a od toho že se slovenský jazyk rozšířil i mezi pány.³⁾ Na maďarský původ aspoň části⁴⁾ nynějších Slováků ukazují maďarská jména *starých rodin*, oznámená Kőrös-symu plebánem Hegedűsem⁵⁾ a školním inspektorem Libertinym.⁶⁾ Podle Tagányiho ve V. Janíkovcích v c o n s c r. r. 1715 maďarských jmen jest 15, slovenská 2. V c o n s c r. r. 1720 jest obyvatelstvo více smíšené: z 18 osob 6 jich má slovenská rodinná jména, 10 maďarská; v O. 2 osoby.⁷⁾

Č a l á d. Podle c o n s c r. r. 1715 z 10 osob 6 má maďarská rodinná jména; v O. 4 osoby.⁸⁾

H. D. L e f a n t o v c e. Notář Braunsteiner u Pestyho praví, že „obyvatelé jsou čistí Slováci nebo spíše poslovenštění Maďaři, protože všechny názvy honů jsou maďarské“, a uvádí 5 z nich. V těchto dvou osadách, vnikajících do slovenského území, jsou úplně možné i příliv Slováků i poslovenštění Maďarů, pokud tento zjev není zdržován umělými

¹⁾ K ő r., op. c., 55.

²⁾ M. Danis, Hegedűs, Meszaros, Palyinkas — 4; O. Lazti (?). Upozorní ujemé však, že se v žádné z obou c o n s c r., ani z r. 1715 ani z r. 1720, nepodařilo registrovati všechno obyvatelstvo (viz výše, Úvod).

³⁾ K ő r., op. c., 26. O podobném zjevu u spíšských Němců viz H u n f a l v y, Ethnographie v. Ungarn: „Zur Entnationalisierung der Deutschen trägt das slovakische Dienstbotenwesen Vieles bei. Der slovakischen Magd zuliebe sprechen Herr und Frau slovakisch, ja die Kinder lernen auf solche Weise das Slovakische als ihre erste Sprache und heute ist es nicht selten, dass selbst in sonst rein deutschen Familien der Zips die Umgangssprache die slovakische ist“ (286). Sám Hunfalvy byl rodem spíšský Němec z Huncutorfu — Hunfalvy. Srv., co výše v odpovědi u Pestyho o osadě N. Kérú je řečeno o podobnosti slovenského jazyka se *smúlou*.

⁴⁾ Vždyť nebyla vypsána všechna jména obyvatelů, nýbrž jen maďarská.

⁵⁾ Ács, Baják, Bene, Bóly, Csánky, Csurgalyi, Farkas, Földésy, Gaál, Gyöpös, Kalász, Kelemen, Serégelyi; Watt jest sotva maďarské jméno, Morvay = Moravec (op. c., 48).

⁶⁾ Boghy, Balácsi, Cseri, Földesi, Gulyás, Hadás, Mihályfy, Nagy, Péntes, Soós, Tóth, Varga (l. c.). Libertiny sestavil pro Kőrösyho soupis maďarských jmen ze školních protokolů 17 osad stolice.

⁷⁾ S. Mattuska, Szlavcsik, Vidovanyi, Zacsco (3) — 6; M. Danis, Farkas, Földesy (6). Kalaszi, Keresztes — 10; O. Kovács, Vajak — 2.

⁸⁾ M. Gyarmadi, Juhasz, Lobos, Palinkas, Ures, Vargha — 6; O. Bráth, Lacza (2), Sasiko — 4.

prostředky. Ve sbírce Libertinyově je 16 rodinných jmen,¹⁾ která úplně potvrzují svědectví Braunsteinerova. Na začátku XVIII. st. byly H. a D. Lefantovce hlavně maďarské. V H. Lefantovcích podle conscr. r. 1715 z 12 osob 8 má maďarská rodinná jména, 1 slovenské; v O. 4 osoby, z nich jedna mohl být Maďar; v conscr. r. 1720 z 15 osob 6 má maďarská rodinná jména, 4 slovenská; v O. 5 osob, z nich jedna mohl být Maďar.²⁾ V D. Lefantovcích podle conscr. r. 1715 z 9 osob 4 mají maďarská rodinná jména; v O. 5 osob, všechny mohly být Maďaři; v conscr. r. 1720 z 11 osob 4 mají maďarská rodinná jména, 1 slovenské; v O. 6 osob, z nich 5 mohly být Maďaři.³⁾

Zb e h y. Podle Pestyho se dříve jmenovaly Rozbehi a vznikly „za tureckých válek, prý z obyvatelstva zničených dvou sousedních vesnic“, podle názvu maďarských: „Étej a Sás“. I když jest toto lidové podání správné, osídlili osadu znovu založenou nejen uprchlíci Maďaři, nýbrž i přistěhovalci Slováci, poněvadž na začátku XVIII. st. Zbehy jsou osada smíšená, v níž však převahu mají Slováci: v conscr. r. 1715 ze 36 osob 22 jich má slovenská rodinná jména, 10 maďarská; v O. 4 osoby.⁴⁾ Podle Lexikonu jsou Zbehy maďarsko-slovenské, ale již podle visitace z r. 1780 „vládne zde jazyk slovenský, ač zámožnější obyvatelé mluví i maďarsky“.⁵⁾ V XIX. st. jsou Zbehy podle všech pramenů osadou slovenskou. Na to, že dříve v nich bývali Maďaři, ukazují maďarská rodinná jména nejen v conscr. r. 1715,⁶⁾ nýbrž i v 90. letech XIX. st., vypsána pro Kőrösyho plebánem v Lukačovcích, A. Lelkesem, z církevní matriky, jež rovněž jsou i ve sbírce Libertinyově.⁷⁾

e) K maďarskému výběžku u L a j o s f a l u přiléhají se severu a s jihu dvě osady podle Lexikonu slovenské, v druhé polovině XIX st. maďarské: Nitr. Vyčapy—Opatovce a Egerseg (Jagersek).

¹⁾ M. Bógyi, Cserget, Erdélyi, Fazekas, Garai, Király, Magát, Német, Nyerges, Sagát, Sebő, Sipos, Szajkó, Varga — 14; S. Jánosék; O. Kovács (op. c., 24—25).

²⁾ Conscr. r. 1715: M. Balok, Csörgő, Farkas, Istok, Nagyi, Szire, Vargha (2) — 8; S. Jurak — 1; O. Durgutt, Kocsko, Kovács, Tycsár — 4; conscr. r. 1720: M. Cserge, Csaszar, Janos, Kömüves, Varga (2) — 6; S. Gyurak, Holyi (3) — 4; O. Domján, Durgutt, Jancsar, Kocsko, Kovács — 5.

³⁾ Conscr. r. 1715: M. Bernath (2), Meszáros, Szabo — 4; O. Nemeth (2), Kovács, Thot (2) — 5; conscr. r. 1720: M. Bernat (2), Mészár, Szabo — 4; S. Moravcsik — 1; O. Bellér, Kovács (3), Nimett (2) — 6.

⁴⁾ S. Bardon (2), Duricsek, Fuszko, Gasparecz, Hanus, Kepniczki, Kolár (2), Kotyko, Laszko, Lava (2), Magdolik, Moravcsik, Mráz, Palicsek, Pascha, Patovszki, Polyák, Szikora, Vállko — 22; M. Fekete, Mester, Mészáros (2), Palinkas, Szabo, Szőke, Vargha (3) — 10; O. Burza, Halaj, Madaj, Pasztór — 4.

⁵⁾ K Ő r., op. c. 53.

⁶⁾ Za 150—180 let mohli se dřívější obyvatelé vystěhovati.

⁷⁾ Miskolczy, Berecz, Varga, Szenyes, Jancsi, Szabados, Kalap, Halász, Császár. Maďarské pomístní názvy u Pestyho, uvedené spolu s 10 slovenskými, nepovažujeme za důkaz, protože autor neřekl zřetelně, že byly v užívání u obyvatelů Slováků.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Výčapy-Opatovce	sl.	sl.	m. sl.	73·5% m.	66·5% m.	8·8% ^o	4·7%	2·8%	29·9%
Egerseg	sl.	m.	m.	92·6% m.	91·2% ^o m.	5·5%	5·4%	4·0%	10·7%

V ý č a p y — O p a t o v c e. Zprávy Lexikonu o nich jsou úplně potvrzeny u F., ale již u Cz. jsou Slováci v menšině. Jiných zpráv o nich nemáme. V jejich pomadžarštění od polovice XIX. st. není nic nemožného,

Jinak Egerseg. Jen u K. se uvádí jako slovenský, podle všech ostatních údajů jest maďarský. Na začátku XVIII. st. jest taktéž téměř maďarský: v c o n s c r. r. 1715 z 43 osob jen 5 jich má slovenská jména.¹⁾ Stejně tak i farář Szajbély u Pestyho píše: „Mezi obyvateli Maďary jsou *přistěhovalci* i jiných národností, a mezi nimi podle svých jmen i osoby národnosti slovenské“. Každým způsobem tuto zprávu Lexikonu musíme považovati za *pochybnou*.

2. Slovenský výběžek do maďarského území.

Tento výběžek a rovněž část Bratislavské st. k němu přiléhající, o níž jsme pojednali výše, skládá se téměř vesměs z osad, v nichž před slovenským živlem, uvedeným v Lexikonu z r. 1773, žil živel maďarský. Tento výběžek jest tedy nánosem těch vln stěhování, které se podle vyjádření nebožtíka prof. J. C v i j i č e hnaly „metanastazičkou“ cestou v opačném směru, než se hnaly takové vlny do století XVII. Výběžek, který začíná v Bratislavské st. osadami Cíferem a Pácemi, táhne se od severozápadu na jihovýchod a pak na jih přibližně asi 110 km, rozděluje na dvě části maďarské území stolic Nitranské a Tekovské, zaujímá část stolic Ostřihomské a Komárenské a končí asi 15 km od Dunaje v stolici Komárenské osadami N. a St. Ďalou.

Stolice Nitranská.

Ve výběžku leží: nejjižnější osada 2. okr. Siladice — Szilád — 1; Síl (Sila) — Szill, Kerf (Ašakerf) — Asakürt, Ujlaček — Újlacska, Čáb — Csabb, Perkovce — Nemesperk, 3. okr. — 6²⁾; osady 4. okr.³⁾: Bojnička (Bojničky) — Bajmócska, Posádka — Poszátka, Klačany — Kelecsény, Šág — Ság, Udvarnok (Dvorníky) — Udvarnok, Šalgovka — Salgócska, Nemeskerf — Nemeskürt, Pustakerf — Pusztakürt, Mestečko — Újvároska,

¹⁾ Bulko, Divojka, Kiszélcze, Kostyák, Palko.

²⁾ Egerseg však vylučujeme; zpráva Lexikonu o něm jest pochybná.

³⁾ Ve 4. okr. maďarský výběžek na západ u osad Berencse a N. Falu dělí slovenský výběžek na dvě části, severní a jižní, spojené toliko chotárem m. sl. Urmínu.

Pata — Patta, Šoporňa — Sopornya, Kepešd (Kepežd) — Köpösd, Ireg — Üreg, Ujlak — Újlak, M. V. Báb — K. N. Báb, Romanová — Románfalva, H. D. Ríšňovce — F. A. Récsény, Alakšince (Aleksince) — Elecske, Andač — Andacs, Šarlužky — Sarluská¹⁾, Dražovce — Darázsi, Kajsa — Kajsza,²⁾ Molnoš — Molnos, (Kynek — Könyök)³⁾, Lehôta — Aba Lehota, Párovce — Parúcza, H. D. Kereškýn⁴⁾ — F. A. Kőröskény, Čapor — Csapor, Cabaj — Czabaj, Šalgov — Salgó, Ivánka — Ivánka, Gergeľová — Gergelyfalva, Lúky — Lüki, Tormoš — Tormos, M. V. Lapáš — K. N. Lapás (Lampás), Lapáš Ďarmoty — Lapás (Lampás) Gyarmat, Komjátice — Komját, Mezekesi — Mezökeszi, Ondrhov — Ondrhó, Malomseg (Mlýnský Sek) — Málomszeg, Nadseg-Edhaszeg — Nagy-Egyházszeg,⁵⁾ V. Šurany — N. Surány, Meder — Tótmegyer, Bankesi — Bánkeszi, Vajka — Vajk, Mártonfala — Mártonfalva, H. Síleš — F. Szöllös, Sv. Michal — Sz. Mihályúr, Čornok — Csornok, Ďorok — Gyarak, M. Máňa — K. Mánya, Ezdeg (Izdeg) — Özdöge, Fedýmeš n. Žitavou — Zsitva Födemes, Várad — Várad — 58, celkem 65.

Z vypočítaných osad 4. okr. vylučujeme 5, které mají čistě slovenské názvy; jsou to: Posádka, Bojnička (Bojničky), Kľačany, Mestečko a Lehôta.⁶⁾

Posádka, Bojnička a Kľačany leží v severozápadním úhlu 4. okr. a jejich území je přímým pokračováním slovenského území 2. a 3. okr., Mestečko a Aba-Lehôta jsou uprostřed osad, jež bývaly maďarské. O těchto osadách není proč předpokládati, že by předkové nynějších Slováků byli zde vystřídali Maďary.⁷⁾

O Lehôtě nemáme žádných dalších zpráv. O Mestečku jest řečeno u Pestyho toliko to, že obyvatelé mluví třemi všeobecně užívanými jazyky; o Posádce a Bojničce, že zde vždy žili Slováci a že všechny pomístní názvy jsou slovenské; v odpovědi o Kľačanech je uvedeno jen 6 pomístních názvů: 2 slovenské, 2 pro nás nejasné a 2 maďar-

¹⁾ Dříve K. Sarló, K. Salló.

²⁾ Dříve N. Sarló, N. Salló.

³⁾ Není v I.; mezi Molnošem a Lehôtou.

⁴⁾ Tak ještě ve sčítání z r. 1919; ve sčítání z r. 1921 však název změněn na „slovenštější“ Krškany podle vzoru M. V. Krškany (K. a N. Kőröskény) v Hont. st.

⁵⁾ 2 osady, spojené v jedinou obec.

⁶⁾ Maďari užívají 3 názvů v slovenské formě nebo s nevelkými změnami podle maďarské výslovnosti: Poszátka, Bajmócska, Kelecsény; Aba Lehota, r. 1453 Lehotka (Monografie Nitran. st. v serii: M. O. vármegyei és városai, Bst, 1896). Aba jest staré maďarské jméno tureckého původu (Gombocz Z., Árpádkori török személynveink, Bst, 1915, 39—41). Jako i jiné četné Lehôty byla to slovenská kolonie povolána sem někým z rodu Aba. Újvároska jest překlad slov. Mestečka s adjektivem Új (Nová).

⁷⁾ V Monogr. Nit. st. jest ovšem uvedeno (s odkazem na jakousi práci Fr. Pestyho), že v Posádce za dávných časů bývala pohraniční strážní kolonie Sékelű „Szolagyör“; ale od dob této stráže do založení Posádky uplynulo mnoho století. — Posádka se připomíná teprve r. 1671 (ib.).

ské¹⁾ — jest úplně přirozené, že část obyvatel v této osadě byla i v XIX. st. maďarská. Podle všech údajů jsou tyto osady slovenské.

Po vyloučení těchto 5 osad zbývá jich 60.

Z nich 7 má souběžné názvy v obou jazycích. O takových názvech jsme řekli dříve²⁾, že vůbec samy sebou nedokazují toho, čeho se domnívá prof. Melich, t. j. že by v těchto osadách nebo v jejich sousedství bylo žilo *obyvatelstvo obou národností*, slovenské a maďarské, nýbrž toliko to, že *mohly zde žítí dvě různé sociální třídy*: páni — Maďari a sedláci — Slováci. Ale na tomto území, kde i nyní jest mnoho smíšených osad a kde dříve býval silný živel maďarský, jest zcela možno, že nejen páni, nýbrž i část lidu byla národnosti maďarské. Tyto osady jsou: Čakajovce — Csekej nebo Csakaj, Dražovce — Darázsi, Alakšince (Aleksince) — Elecske, D. H. Rišňovce — A. F. Récsény, Párovce — Parúcza, Komjátice — Komjáti.³⁾

Z ostatních 53 osad názvy desíti neodvažujeme se uznati za maďarské; jsou to: Ivánka, Čapor, Šoporňa, Lúky, Romanová, Gergeľová, Sv. Michal, Kajsa, M. Máňa, Ondrhov.

I v á n k a. Křestního jména Johannes užívají Maďari obyčejně v lidové formě J á n o s, ale jest i dosti obvyklá jihoslovanská forma *Iván* — jistě jako následek styků starých Uher s Balkánem. Ze jména Iván jsou vytvořeny názvy některých maďarských osad.⁴⁾

Ivánka se r. 1400 jmenovala Ivánchfalva.⁵⁾ Příponu *-ka* mohl název dostati v ústech Slováků⁶⁾, ač tato přípona jest obvyklá i u Maďarů.⁷⁾

Č a p o r. Čapor jest slovo slovenské⁸⁾, ale samo používání za název osady *pouhého substantiva* bez přípon *-ov, -ice* atd. zdá se nám neobvyklé a spíše připomíná názvy maďarské.⁹⁾

Š o p o r ň a se v jedné odpovědi u Pestyho vysvětluje z maďarského slova „sopor“ (solný prach = sanytr), v druhé ze slovenského „šupa“, t. j. „šopa“.¹⁰⁾ Jest ostatně možné, že obojí vysvětlení jsou nesprávná.

¹⁾ D. H. pole; Durest, Vajtohi; Csokai, Vagyagos. Jméno Vagyagos je patrně maďarské „agyagos“ (= hlinný), které v ústech Slováků přijalo hiatové *v*.

²⁾ Viz Úvod.

³⁾ Z maďarsko-slovenských osad takové souběžné názvy mají: D. H. Lefantovce — A. F. Elefánt, Janíkovce — Emöke.

⁴⁾ Ivánka (Brat., Hev., Borš.), Ivancz (Žel.), Ivánd (Hev.), Ivány (Šopr.), Iványi (Bar., Gem.), Sz. Iván (Sal.), Sz. Ivány (Bar., Hev.), N. Ivány (Hev.) a j.

⁵⁾ Monogr. Nitr. st.

⁶⁾ Viz v Brat. st.: Ivánka — dříve Iványi.

⁷⁾ Melich, Keresztneveinkröl, Bst, 1914, 17, 21 (zde je připomenut i název Ivánka).

⁸⁾ Kott, Slovník: „č a p o r = tatar, dlhý bič na krátkom, olovom oblievanom bičisku“. Stejně jest vysvětlován název i u Pestyho, jen místo olova se mluví o zlatě.

⁹⁾ Srov. Melich J., Über eine Gruppe von ungar. Ortsnamen (A. sl. Ph., XXXIX, 1923, 224).

¹⁰⁾ Kott, Slovník: „Šopa z něm. Schöppe = kůlna.“

Lúky jest nejpravděpodobněji název slovenský; z něho utvořeno maďarské znění Lúki.¹⁾

O názvech odvozených z vlastních jmen: Romanová — Románfalva, Sv. Michal — Sz. Mihály úr, Gergelová — Gergelyfalva je těžko říci, který název byl prvotní, zda maďarský či slovenský.

Původ názvů Kajsa — Kajsza, M. Máňa — K. Mánya, Ondrhov — Ondrhó jest nám nejasný.

Řešiti otázku o všech těchto 10 názvech ponecháváme osobám kompetentnějším.

Názvy ostatních 43 osad přejali Slováci zcela jistě od dřívějších obyvatel, Maďarů.²⁾

Tak ze 60 názvů osad jest 10 pochybných (16·6%), 7 souběžných (11·6%) a 43 maďarských (71·6%); přidáme-li 9 dříve probádaných maďarsko-slovenských osad, dostaneme celkem 69. Z nich jest s pochybnými názvy 10 (14·4%), se souběžnými 10 (14·4%), s maďarskými 49 (71·9%).

Zprávy, které odporují Lexikonu, vyskytují se jen o 3 osadách: M. Máni a D. H. Kereškýn.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
M. Máňa . . .	sl.	m.	m.	78·7% m.	85·6% m.	14·6%	23·3%	42·2%
D. Kereškýn . .	sl.	sl.	m.	7·7% m.	10·1% m.	83·8%	51·1%	96·8%
H. Kereškýn . .	sl.	sl.	m.	19·1% m.	21·9% m.	65·6%	85·0%	92·9%

M. Máňa je v Lexikonu a u K. slovenská, podle ostatních zpráv jest maďarská s nevýznamnou slovenskou menšinou,³⁾ která teprve po převratu dosahuje $\frac{2}{5}$ všeho obyvatelstva. Tak bychom zprávu Lexikonu mohli považovati za mylnou, kdyby nebyla aspoň částečně potvrzena visitací z r. 1772, s Lex. současnou: „v obcích Sv. Michalu, Ďoroku a M. Máni jsou zemané Maďari, *všichni pak sedláci Slováci*“.⁴⁾ Možná, že v M. Máni bylo četné drobné zemanstvo. M. Máňa byla obec kuriální, většina sedláků žila v sousední urbariální obci V. Máni v Tekovské st. Pomaďarštění M. Máni se dá snad vysvětliti právě tím, že v ní bylo hojné zemanstvo maďarské nebo za Maďary se považující.

D. H. Kereškýn se toliko u Cz. jeví maďarskými. Již jsme řekli,

¹⁾ V XIII. st. se Lúky jmenovaly Megered (t. j. Mogyoród), r. 1311 Megered Berencs, r. 1330 Lisaki (Monogr. Nitr.-st.).

²⁾ Takové jsou i názvy maďarsko-slovenských osad: Čalád — Család, M. Citýn — K. Czétény, Paňa — Nemespann, D. Síleš — A. Szöllös, Urmín — Ürmény, Šala — Sellye.

³⁾ U Pestyho rovněž: „rodný jazyk obyvatelstva jest maďarský“.

⁴⁾ Kőr., op. c., 48.

že tuto zprávu Cz, která odporuje všem zprávám ostatním, musíme považovati za mylnou.¹⁾ Podle sčítání z r. 1900 bylo více Maďarů v H. Kereškýně, v němž i část honů měla maďarské názvy; Kőrösy uvádí 3.²⁾

Kromě M. Máni byly všechny osady v XIX. st. slovenské, ve většině jich počet Maďarů nepřevyšoval 10%, v menší části 25%. Více než 25% Maďarů bylo toliko v Sl. Mederu, téměř 25% v Mártonfalú.³⁾

Již *to faktum samo sebou*, že v tomto slovenském výběžku, se dvou stran obklopeném maďarským územím, ze 60 osad 71·6% má čistě maďarské názvy, 11·6% souběžná jména maďarská i slovenská a 16·6% názvy pochybné, již toto faktum dostačí, abychom přiznali, že *území výběžku, od konce XVIII. st. slovenské, bývalo kdysi maďarské.*⁴⁾

Ale kromě toho o mnohých z těchto osad máme i jiné důkazy jejich bývalého maďarského rázu. Pro větší jasnost výkladu rozdělíme osady výběžku na několik skupin.

Ze 60 osad nemáme kromě jejich názvů žádných jiných zpráv o 9: Perkovcích, Kyneku, Párovcích, H. D. Kereškýnu, Mezekesi, Ondrhově, M. Máni, Gergeřové.

Ostatních 51 dělíme na tyto skupiny:

1. Osady, při nichž jsou národní podání nebo jiné zprávy o tom, že v nich žili dříve Maďaři a že nynější jejich obyvatelé jsou pozdější přistěhovalci.

Jak jsme viděli dosavad a uvidíme i později, taková změna obyvatelstva se vykonala poměrně nedávno, 100—200, nejvýš 250 let před vznikem Sborníku Pestyova a vzpomínky, které se o tom uchovaly u potomků jak přistěhovalců, tak i u potomků zbytku starého obyvatelstva, můžeme považovati za dosti pravděpodobné.⁵⁾

K této skupině patří 7 osad: Ašakerť, Čab, Síl, Ujlaček, Ujlak, Pata a V. Šurany.

¹⁾ Str. 41, pozn. 6. Rovněž tak Ivánka u Cz. jest maďarsko-slovenská, podle ostatních pramenů slovenská. Ve sčítání z r. 1900 bylo v ní Slováků 79·2%, 1910 — 60·4%, 1919 — 66·9%, 1921 — 91·9%.

²⁾ Hosszúrét, Halastó, Megygyes (op. c., 27).

³⁾ V Sl. Mederu bylo Slováků r. 1900 — 74·6%, 1910 — 73·9%, 1919 — 87·3%, 1921 — 74·5%; v Mártonfalú r. 1900 — 74·6%, ale za posledních 20 let se osada silně pomadžarštila, dokonce i podle sčítání ČSR.: 1910 — 46·9%, 1919 — 47·6%, 1921 — 47·0%. Ve V. Šuranech je Slováků podle prof. Niederle jen 66·5%, ve skutečnosti však jich v poměru ke skutečným Maďarům a Němcům jest 78·4%; počet Maďarů byl zveličován 719 židy (všeho obyvatelstva je 4762 lidí).

⁴⁾ Což, opakujeme, nevylučuje možnost, že v maďarských osadách byla i část Slováků.

⁵⁾ Tím spíše, že 150letá turecká perioda s jejím nesčetným ničením osad, vražděním a odváděním obyvatelstva do otroctví, a stejně tak hrůzy občanských válek do r. 1711 musily zanechat i své stopy i své vzpomínky.

Odpovědi o prvních čtyřech osadách jsou psány rozličnými osobami,¹⁾ ale jest pod nimi ověřovací podpis: „prohlédl jsem, Ašakerťský plebán Bartovics“. Odpovědi jsou shodné nejen obsahem, nýbrž i stilisací, takže patrně základem pro ně byl koncept sestavený jedinou osobou, pravděpodobně plebánem Bartovicsem, a do tohoto konceptu byly pak vepsány některé variace a doplňky. Obsah odpovědí je tento: „Nynější obyvatelé jsou slovenské řeči; přišli z rozličných slovenských krajů, dokonce i z Polska.²⁾ Dřívější obyvatelé byli Maďaři, kteří vyhynuli asi za tureckých válek. Že to byli Maďaři, dokazují: a) maďarská jména těchto obyvatelů, b) národní podání, c) maďarská listina, psaná tureckým písmem, dosavad chovaná ve skříni obce Ujlačku.“

První dva důkazy můžeme uznati i my; třetí však jest velmi pochybný.

V odpovědi o obci Ujlačku jest připojena i krásná kopie vzpomenuté listiny a figurového podpisu. Listina je zřejmě originál a nevzbuzuje nedůvěry. Jest známo, že za turecké doby turecké úřady značné části Uher, jež byla pod panstvím tureckým, často psávali uherským úřadům maďarsky; k tomu měli u sebe notáře renegáty, kteří uměli maďarsky.³⁾ Jest to vlastně cirkulář „rychtářům a gazdům“ 3 obcí čtvrtého a 9 obcí třetího okresu stolice z 20. června r. 1678⁴⁾. V něm vůdce turecké posádky v N. Zámčích, Jussuf Aga Paša, žádá od „psů đaurů“ zaplacení daní s pohružkou, že obce zničí. Nejen plebán Bartovics, nýbrž i maďarští učenci⁵⁾ soudí, že tato *maďarská* listina svědčí o *maďarské národnosti obyvatelstva*, jemuž jest adresována. My s tím naprosto nesouhlasíme. Nemůžeme si představit, že by tureckému důstojníku XVII. st. bylo napadlo, aby rozlišoval rozličné národnosti v Uhrách a ke každé se obracel v jejím rodném jazyku; turecký důstojník sotva by se byl staral o to, aby obyvatelé dovedli *prečísti* listinu a porozuměti jí. Stačilo, aby se posel objevil v obci — ovšem v průvodu vojáků —, ukázal podpis a vyžadoval daně. „Psi đauri“ dobře věděli, že s Turky se nedá žertovat!

Náš úsudek jest právě opačný: názvy dvou osad v adrese listiny svědčí, že v těchto dvou osadách — a tedy snad i v ostatních — žili tehdy *ne Maďaři, nýbrž již Slováci*. Jsou to právě Mala Ujlacska i a N. Sallovikai (t. j. bírák és gazdák), dvě maďarská adjektiva od Mala Ujlacska — maďarsky by bylo Kis Ujlacska, jak se Ujlaček podle Pestyho jmenoval ještě r. 1700 — a N. Sallovika nebo N. Sallovik — maďarsky N. Salló nebo N. Sarló, později Sarluska = Šarlusky.

¹⁾ Síl — notář Lédeczy, Ujlaček — notář Pálos, Čáb — plebán Bartovics.

²⁾ Což prý jest viděti z rodinného jména Poláčík.

³⁾ O tom sebral mnoho údajů v své objemné práci dr. Takács S., A török világ (Turecká doba, doslova: Turecký svět). Bohužel tato zajímavá kniha zde není, i nemůžeme uvést přesného citátu.

⁴⁾ Viz A. Petrov, Hist. demogr. údaje.

⁵⁾ Na př. Kőr., passim.

U prvního názvu jest jasno, že Turci jej znali v *slovenské* formě, *ne* Kis, nýbrž *Mala*, a je tedy jasno, že v osadě *nežili* Maďari, nýbrž *Slováci*. U druhého názvu předpokládáme, že Sallovika nebo Sallovik jest vlastně *Šallovka* nebo *Šallovík* — slovenská forma, odvozená z maďarského jména Salló.¹⁾ Je-li tomu tak, žili i v N. Salló r. 1678 již *ne* Maďari, nýbrž *Slováci*.

Co se týče maďarských pomístních názvů, jmenují se v Ašakerťi části vesnice Ablancz nebo Kis Kürt a Funczin, v Čabě pak jsou názvy honů, odvozené z maďarských jmen, Bodorka a Gaborka; v odpovědi o Ujlačku čteme: „některé hony se jmenují podle jmen majitelů: Ondrejkovske, Rankovske, Péchovske, Balagova“ — 3 poslední podle maďarských rodinných jmen — „některé pak ukazují na maďarský původ: Parlag, Bodorki, Tabalki a jiné“.²⁾ Ostatní pomístní názvy — celkem jest jich uvedeno velmi málo — jsou dílem slovenské, dílem maďarské, patrně překlad názvů slovenských.³⁾

Z těchto 4 osad jest v conscr. r. 1715 a 1720 toliko Ašakerť. Podle rodinných jmen byl asi téměř čistě slovenský: ze 27 osob 22 jich má slovenská jména, 1 německé; v O. 4 osoby.⁴⁾

Ujlak. Pesty: „Nynější obyvatelé jsou Slováci, ale podle maďarských pomístních názvů,⁵⁾ používaných i nyní, dříve zde žili Maďari.“ Dále se vysvětluje i příčina, proč se zde maďarský živel již v první polovině XVIII. st. zeslabil: „Tito Maďari byli luteráni.“⁶⁾ R. 1708 byli luteráni na rozkaz hr. J. Pálfyho pronásledováni. Většina jich opustila svůj majetek a vystěhovala se, ostatní musili přijmouti katolictví. Jejich potomci žijí zde dosavad. Vystěhování těch, kteří se úporně drželi své víry, postupovalo patrně pomalu, a na jejich místo byli přestěhováni nebo přicházeli sem

¹⁾ Srov. Šalgovka (Nitr., 4), Šalgovík — Salgó (Šar., 2), Bačkovík — Bátyok (Ab., 2), Bzovík — Bozok (Hont., 3), Janovík — Janócska (Šar., 2) atd.

²⁾ Nedopatřením jsme tuto část odpovědi v svých „Historicko-demografických údajích“ vynechali.

³⁾ V obci Silu jest hon „Kotrgale“. Původ jest nejasný.

⁴⁾ S. Buczko, Csesni, Danisoszk(i), Halács, Haszproszki, Juhaszovics, Krajcsovics, Kutzera, Legenyovecz, Lehotak, Makovecz, Meskár, Meszar, Pernovecz, Podreszkova relictá, Popelka, Priznak, Rusz, Vátran, Vozar, Zatyko, Zetyko — 22; N. Hofer — 1; O. Gabela, Guly, Olah, Visol — 4.

⁵⁾ M. Pole: Zalohegy, Bakó —, Dajka —, Vörös —, Csikós, Pajtás, Köz. domb, Nemes völgy, Kertes, Meszces, Lapos, Ratvas, Somo, Ranczas, Gintiszád, K. N. Homoszád; *pastviny*: Hosszúmaj, Betlehem, Zagárd, Fáczányos, Keskeny, Vöröshegyi rétek, K. N. Raabiszög, A. F. Kerekharaszt, Meszes, K. N. Czer, Zavas, Sitvány (?) — 32; 1 maďarské poslovenštěné jméno: Za Sileš rétem — *pole*; S. *pole*: Drška, Urbánka, Čerešnica, Za lomim; *pastvina* — Za lomim.

⁶⁾ Autoři odpovědi často matou protestanty-evangelíky *luterány* s protestanty-evangelíky *reformovanými*, t. j. *kalvíny*. Většina protestantů-evangelíků Maďarů byla reformovaného, helvetského vyznání. Calvinism se u lidu v Uhrách nazýval a až dosud nazývá *maďarskou* vírou (magyar hit), jako pravosláví *ruskou* nebo *rumunskou* vírou (orosz, oláh hit). Viz výše o Sv. Abrahámu (str. 12).

dobrovolně Slováci katolíci. R. 1715 z 60 obyvatelů $\frac{3}{5}$ mají maďarská jména; r. 1720 jest Slováků již více: z 49 obyvatelů 17 má maďarská jména, 20 slovenská; v 0. 12 osob.¹⁾ V pozdější době se počet Slováků patrně zveličoval, potomci Maďarů, kteří přijali katolictví, se poslovenštili, ale zachovali si maďarská jména — tak Kőrösy uvádí 20 rodinných jmen ze sbírky Libertinyovy.²⁾ Avšak za maďarská můžeme uznati jenom 12 jmen, 5 jich patří do skupiny 0., 3 jsou čistě slovenská.³⁾

Pata. Pesty: „Starci vypravovali, že jejich dědové byli čistí Maďaři⁴⁾ a evangelického vyznání. Tito dědové pamatovali, jak za doby jejich dětství jejich otcové zbořili evangelický kostel a na jeho místě za součinnosti a s pomoci hr. Eszterházyho ze Seredu zbudovali katolický.“ Tato událost se mohla státi před 100 až 120 lety, t. j. v první polovině XVIII. st., v rozkvětu protireformace. Na dřívější maďarské obyvatelstvo ukazují maďarské pomístní názvy uvedené Kőrösym a užívané Slováky v slovenském přetvoření: Pakdom (z Papdomb), Bábišár (Bábisárrét), M. V. Dile (K. N. Dülő), Tovlajky (Tolvajka) a maďarská jména obyvatelů: Diák, Gábris, Győri, Herczeg, Tóth, Csiszár, Répa;⁵⁾ z nich Csiszár jest jméno slovenské, Répa může býti i slovenské i maďarské.

Na začátku XVIII. st. byl zde slovenský živel již dosti silně zastoupen: v c o n s c r. r. 1715 z 43 osob 18 má slovenská rodinná jména, 16 maďarská, v 0. 8 osob; v c o n s c r. r. 1720 z 38 osob 13 má slovenská jména, 17 maďarské, v 0. 8 osob.⁶⁾

¹⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bela, Galyik, Gemela, *Herdinya*, Hernik, *Hovanyecz*, Kocsovszky, Kolar, *Kutak*, *Liszkován*, Mahula, *Nocsovszky*, Pekar, *Petyecz*, *Polovicska*, Rivnák, Slakta, *Szedlak*, *Szojka*, *Uhorka*, *Zabak* (2) — 22; 0. Kolompak, Vándor — 2; ostatních 36 obyvatel má maďarská jména; c o n s c r. r. 1720: S. *Hegyina*, Hodolya, *Chovanyecz*, Jebak, Karasz, Kollar, *Kuttak*, Liszka, *Liszkovány*, *Nosoczky*, *Petőcz* (2), *Polovicska*, *Szedlak*, Szinak, Szoska, Sztraka, Turoczy, *Uhorka*, *Zabak* — 20; M. Baka (2), Bakay, Biro, Fazekas, Győrfy (2), Juhasz, Kiss, Palyinkas, Papp, Ragany, Torma, Varga (3), Veress — 17; 0. Barantál, Csisanyi, Darasy, Gemkzo (?), Gorda, Horvatt, Kovacs (3), Major, Pölöcz, Pott — 12.

²⁾ Str. 30.

³⁾ M. Andi, Árpás, Baki, Barkóczi, Boross, Bíró, Bódi, Halmi, Herczeg, Mészáros, Szóki, Szabó — 12; 0. Bárány, Bogány, Illi, Ribay, Zudor — 5; S. Bilik, Nemesek, Zajkó — 3. Poněvadž Libertiny pojal do svého soupisu jen jména podle svého mínění maďarská, jména ostatních obyvatelů se mu ovšem zdála slovenská nebo německá.

⁴⁾ Na důkaz toho, že obyvatelé bývali Maďaři, uvádí autor odpovědi u Pestyho ještě maďarsky napsanou poslední vůli jakéhosi J. Vetera z r. 1751, ale tento ojedinelý dokument ovšem nic nedokazuje.

⁵⁾ Podle zprávy místního děkana Hegyiho (Kőr., op. c., 51).

⁶⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Belcsik, Belik, *Horecz*, *Koleda*, Kondrisov, *Kovacsik* (2), *Miavecz* (2), Mráz (2), *Odrabina*, *Prasznovszky*, Szerna, Vasko (2), *Vojtek*, Votka — 18; M. Bakai, *Csirke*, *Csirka*, *Edes*, *Fere* (2), *Herczeg* (2), *Meleg*, Meszaros, Puskaporos, Szabo, *Szeles*, *Takács* (2), *Vargha* — 16; N.: Sturm — 1; 0. Bobon, Csilka, *Fabian*, *Kereskenyi*, Laisz, *Markolan*, Nemeth, Thótt — 8; c o n s c r. r. 1720: S. Hornyak, *Koleda* (4), *Korecz*, *Kovacsik*, *Mikovecz* (2), *Odrobina*, *Praznoczky*, *Vajtok*, Vol-

Během XVIII. st. nabyl slovenský živel převahy: podle církevní visitace z r. 1781 „obyvatelstvo krom jednotlivých osob a vojáků mluví toliko slovensky. Jen při zpovědi a v soukromém vyučování (magántitás) se často musí užívat jazyka maďarského a německého“.¹⁾

V. Šurany. Podle Pestyho „byla osada dříve na jiném místě, ale po turecké válce zbudována na nynějším. Osídlena byla“, t. j. patrně při novém budování „většinou obyvateli Horního vidieku“, t. j. Slováci. Většina pomístních názvů je slovenská (17), 4 maďarské, což snad ukazuje na to, že zde byli i Maďaři.²⁾

Na začátku XVIII. st. jsou V. Šurany převážně slovenské: v c o n s c r. r. 1715 jest podle Tagányiho ze 12 jmen 9 slovenských, 3 jsou maďarská,³⁾ v c o n s c r. r. 1720 ze 42 osob 29 má slovenská rodinná jména, 2 maďarská, 1 německé; v O. 10 osob;⁴⁾ v popisu však Šuranského dominia z r. 1569 má všech 31 selských rodin maďarská jména.⁵⁾

2. Osady, o nichž je v odpovědích zřetelně řečeno, že Slováci, kteří v nich žijí, užívají maďarských pomístních názvů, nebo v nichž se uvádějí maďarské pomístní názvy ve formě Slováci z měněné. Takové, osady jsou: Udvarnok, Šalgovka, Nemeškerť, Romanová, M. V. Báb, Šarlužky, Šág, Fedýmeš, Ezdeg, Šoporna, Cabaj, Komjátice, Lapáš Ďarmoty, Edhaz-Nadseg — 15. Kromě toho z osad dříve prozkoumaných: Ašakerť, Ujlaček, Ujlak a Pata — 4, celkem 19.

U d v a r n o k ⁶⁾ a Š a l g o v k a. U Pestyho opakuje notář Hajda jedno a totéž: „Podle slov starců obyvatelé jsou slovenského rodu (tót nem), ale část polí, luk, pastvin a vinic má maďarské názvy.“⁷⁾

Na začátku XVIII. st. byl Udvarnok převážně slovenský: v c o n s c r. r. 1715 z 41 osob 30 má slovenská jména, 6 maďarská, v O. 6 osob;⁸⁾

lyar — 13; M. Andiss, Bakar, Csirke (3), Edes (2), Fere (3), Herczeg, Meleg, Szabo, Szeles, Takács, Varga (2) — 17; O. Fabian, Kereskenyi, Kovács, Markosanyi, Simon, Sturay, Tott, Vajko — 8.

¹⁾ K ó r., op. c., 51.

²⁾ Jánosszeg, Vereshomok, Irtvány, Zöldhalom. Všech 6 dvorů má maďarské názvy. Zřejmě patřily vlastníkům-zemanům.

³⁾ K ó r., op. c., 46.

⁴⁾ S. Blánár (2), Cserný (2), Dubecz, Gavlik (2), Grinik, Gyurik, Hajasek, Hurban, Kricsanszky, Kucsera, Malenovszky, Mihacz, Moravek, Motika, Mrász, Palaplya, Pavelka, Radkovszky, Riska, Rozboik, Szacsek, Szalenska, Szlagyelik, Vittek, Zajcsek (2) — 29; M. Hoór, Varga — 2; N. Andre — 1; O. Bospalsek, Csebrenyi, Gabriss, Galba, Gyina, Iván, Karlesz, Martyin, Stefán, Vrza — 10.

⁵⁾ K ó r. I. c.

⁶⁾ Tento název, užívaný do r. 1921 i Slováci, který pochází ze slova „udvar“, převzatého ze slovanského „dvor“, č. „dvůr“, byl r. 1921 zaměněn názvem Dvorníky.

⁷⁾ Avšak ani jediný není uveden.

⁸⁾ S. Benyovics (2), Bojnianszky, Bosnyanszky, Cserni, Csismar, Duklyanszky, Fabik (2), Gericcsa relicta, Hanyik, Kohutt, Kolarovics, Kopcsanszky, Kovacsik, Kozar, Krubra, Krupa, Motusiczky, Pekny, Polyak, Prusinszki, Rebro, Rucsics, Ru-

stejně tak i v Šalgovce ze 7 osob 5 má slovenská jména, v 0. 2 osoby.¹⁾

Nemeškerť.²⁾ Týž notář Hajda zde poněkud mění svou odpověď. Z jeho slov „nejen lesy,³⁾ nýbrž i hony mají maďarské názvy“⁴⁾ jest viděti, že zde kdysi žili i sedláci Maďaři, ale ti se patrně poslovenštili tak dávno, že se v lidu ani neuchovalo podání o tom, že jejich předci byli kdysi Maďaři: „podle slov starců zde vždy žili Slováci“. Na začátku XVIII. st. byl Nemeškerť téměř čistě slovenský: v conscr. r. 1715 z 19 osob 12 má slovenská jména, 1 maďarské, v 0. 6 osob.⁵⁾

V odpovědích o osadách ležících vedle sebe: Romanové, M. Bábu⁶⁾ a V. Bábu, píše notář Szöllösy u Pestyho jedno a totéž: „Názvy polí, luk, pastvin, dvorů, zahrad, vinic, potoků jsou *většinou slovenské*,⁷⁾ názvy pak panských lesů *maďarské*,⁸⁾ z čehož jest viděti, že páni, kteří žili v M. Bábě, byli Maďaři.“ Podle zprávy kepešského plebána, D. Probsty, se zemané poslovenštili, ale uchovali si maďarská rodinná jména.⁹⁾ Sedláci pak zřejmě byli Slováci a poslovenštění Maďaři.¹⁰⁾

M. V. Báb v conscr. r. 1715 a 1720 scházejí, Romanová pak podle conscr. r. 1715¹¹⁾ jest převážně slovenská: z 30 osob 20 má slovenská jména, 6 maďarská, v 0. 4 osoby.¹²⁾

sics (3), Sevczik, Szliva, Szlivova relictá — 30; M. Balogh, Boross, Kolosvary, Ujhelyi (2), Varga — 6; O. Gavalier, Horvátt, Iták, Korsak, Kuta, Poslyén — 6.

1) S. Hubinsky, Jancsik, Krupla, Tvarduk, Vitak — 5; O. Miko, Sumbera.

2) Sám název „Nemes“ ukazuje, že zde byla sídla zemanů-statkářů, jimiž náležela sousední pusta (později „Pusztakürt“), osídlená potom Slováci.

3) Které obyčejně náležely přímo statkářům.

4) Zase není uveden ani jediný název.

5) S. Alexin, Bikszaczky, Hornyak, Hrencsar, Jakubik, Klorovszky, Posztola, Sirucsek, Spacsik, Szverba, Szvetloszky, Veliczky — 12; M. Szuri — 1; O. Huszar, Kocsenda, Merhova, Menyhard, Ross, Skandal.

6) M. Báb býval městysem a jmenoval se „Vítěz Báb“, poněvadž byl obydlen zemany. Jeho pečet měla v XVI. st. maďarskou legendu: „Vítěz-Bábi pecsét 1532“ (K ó r. op. c., 36).

7) „Tót kiejtésű“ — doslova „slovenské výslovnosti“. *Menšina* názvů byla tudíž *maďarská*.

8) „Magyar kiejtésű“. V Romanové: Somos, Ravaszlik, Haraszt, Ritkás, Tomány, Miklós, Buda; ve V. Bábě: Ritkás, Bábiszeg, Kőrös, Tekenyös. Plebán v M. Bábě, A. Bacskedy, udává, jak vyslovovali Slováci dva z těchto názvů: Kőrös — Kireš, Tekenyös — Tekeneš (l. c.), což dokazuje, že Slováci používali maďarských názvů.

9) Bákay, Csuzy (= z obce Csuzu), Borcsányi (= z Borčan) (l. c.).

10) Podle zprávy téhož plebána z 12 rodinných jmen sedláků 3 jsou maďarská: Bakay, Balogh, Varga (l. c.).

11) V odpovědi u Pestyho: „podle církevní matriky existuje od r. 1721“. Autor, notář Szöllösy, se zřejmě spletl: z toho, že zápisy v matrice byly vedeny od r. 1721, usoudil, že obec byla právě tehdy založena.

12) S. Babindak, Bednar, Belohlavi, Csernok, Hajduhovic (2), Hornyak, Kono-paszek, Kotjela, Kubo, Molikovics, Nohavljik, Pavalacs, Pauloveh (sic!), Svehlík, Szopek, Vasek, Zajác (2), Zelenak — 20; M. Lakatoss, Szurhoss (2), Vargha (3) — 6; O. Kovács, Pikula, Zahar, Zelo — 4.

Šarlužky. Na konci XVIII. st. bylo obyvatelstvo dvojjazyčné: podle visitace z r. 1780 „mluví stejně maďarsky i slovensky“.¹⁾ Kőrösy uvádí 9 maďarských rodinných jmen ze sbírky Libertinyovy; 3 poslední však mohla býti i slovenská a „Oszlányi“ určuje toliko *původ* z obce Oslan (Tek. 1.), čistě slovenské.²⁾ U Pestyho máme 4 slovenské pomístní názvy, 6 maďarských, ale 3 poslední jsou spojeny se slovenskými adjektivy, 1 se slovenskou předložkou, takže zřejmě jich bylo používáno Slováci, 1 je snad prostým překladem slovenského názvu; čistě maďarský název dvoru byl dán ovšem vlastníkem — Nitranskou kapitulou.³⁾

Šág. U Pestyho je uvedeno 13 pomístních názvů. Všechny jsou maďarské, ale jeden jest nejspíše slovenský s maďarským adjektivem: Nagy male; dva jsou zřejmě předělány Slováci a bylo jich tedy od nich používáno: Űrgameze (m. Űrgemező), Eperiaš (m. Eperjes).⁴⁾

Na začátku XVIII. st. byl Šág osada smíšená s převahou Slováků: v c o n s c r. r. 1715 z 35 osob 25 má slovenská jména, 11 maďarská; v 0. 4 osoby.⁵⁾

Fedýmeš n. Žitavou. Podle Pestyho „osídlen byl převážně Slováci z horní Nitry, částečně pak z Moravy“. Z pomístních názvů 33 je slovenských, 3 maďarské, 1 maďarský se slovenskou příponou množného čísla, 1 maďarský se slovenským adjektivem, 1 nejasného původu.⁶⁾

Podle Decimálie z r. 1604 byl Fedýmeš maďarský s nevýznamnou slovenskou příměsí: z 29 rodinných jmen 26 je maďarských, 3 slovenská;⁷⁾ počátkem pak XVIII. st. byl téměř čistě slovenský: podle téhož Tagányiho v c o n s c r. r. 1715 z 9 rodinných jmen 8 je slovenských, 1 maďarské.⁸⁾

Ezdeg. Kőrösy na důkaz toho, že Ezdeg býval maďarský, uvádí jenom to, že v něm v XVII. st. byla mateřská reformovaná církev.⁹⁾ Ale to jest málo přesvědčující; reformovaná církevní obec mohla se skládati z kalvínů — zemanů, sedláci pak mohli být jiné víry.

Na začátku XVIII. st. byl Ezdeg převážně slovenský: v c o n s c r. r. 1715 je podle Tagányiho ze 16 jmen 13 slovenských, 3 maďarská.¹⁰⁾

1) Zpráva faráře v Čakajovicích, A. Lelkese (K ő r., op. c., 53).

2) Barát, Bakai, Csurgali, Darabos; Lauko, Kacsá, Karap; Oszlányi.

3) Horne-Dolne rétek, Dolni rét; Pod šása (m. sás = rákos); Erdőalatti rétek (louky pod lesem); Egergát — majorság.

4) Buntarita, Csarást, Kőszövény, Miklós erdő, Vörös erdő, Bagbur, Egerdad, Vagas, Eresztvény, Dusmellett; Nagy male; Űrgameze, Eperias.

5) S. Bednar, Danyo, Hajduk, Hrebik, Krally, Lutovszky, Masar, Matuska (2), Mokry (2), Moravcsik, Palenik (2), Polyák, Szkaliczky, Szlaby (2), Tyehlar, Villko — 20; M. Beress, Eösmér (2), Galgoss, Molnar, Nagy, Petheő (2), Rengyek, Takács, Vargha — 11; 0. Bolla, Netyén, Thoót, Zamborka — 4.

6) Remetaszeg, Zsitvaszeg, Szoros Cziteny; Nilaše; Dlhi homoki; Pinalki.

7) K ő r., op. c., 46.

8) Op. c., 47.

9) S odkazem na Lampe-Ember (op. c., 39).

10) Op. c., 47.

Podle Pestyho „osídlen byl převážně z horní Nitry“; zde jest uvedeno 19 pomístních názvů slovenských, 1 maďarský, 2 maďarské se slovenskými adjektivy, 1 maďarský se slovenskou zdobňující příponou.¹⁾ Hlavním pak důkazem o maďarském rázu Ezdegu v minulosti zůstává jeho maďarský název.

Šoporna. Notář Ritkay u Pestyho praví, že „všichni obyvatelé jsou římsko-katoličtí Slováci, dříve však obec byla maďarská, což dokazují maďarské pomístní názvy“, a uvádí jich 7 s dodatkem „a jiné“, a jeden z nich, „Szélrét“;²⁾ i v jeho slovenské podobě, Sziló. rét. Místní děkan, J. Hegyi, uvádí z nich 6, jak je vyslovují Slováci,³⁾ a kromě toho ještě 3;⁴⁾ jest zřejmo, že všech bylo skutečně používáno Slováci. Jiným důkazem Ritkayovým jsou „maďarská jména nynějších slovenských rodin“ — uvedeno jich jest 20 s dodatkem „a jiná“. Z nich děkan Hegyi uvádí z matriky r. 1892 2 a kromě toho ještě 5,⁵⁾ Kőrösy 6.⁶⁾

Podle Tagányiho byla Šoporna v první polovině XVII. st. osadou smíšenou s převahou Maďarů: v c o n s c r. r. 1638 z 63 rodinných jmen 51 je maďarských, 12 slovenských⁷⁾. Na začátku XVIII. st. měl převahu již slovenský živel: v c o n s c r. r. 1715 z 43 osob 28 má slovenská jména, 9 maďarská, v O. 7 osob; v c o n s c r. r. 1720 z 32 osob 15 má slovenská jména, 11 maďarská, v O. 6 osob.⁸⁾ Poslovenštění Šoporně vysvětluje Ritkay přistěhování četných Čechů, Moravanů a Slováků, hlavně z Liptovské st. Takové vzpomínky mohly se v rodinách přistěhovalců dlouho uchovati.

C a b a j. Podle Pestyho „většina obyvatelů jsou zemané; kromě toho jsou zde potomci želeřů, přistěhovaných sem zemaný, kteří se přiženili do rodin Czabajovy a Csehiovy, osadu založivších; všichni obyvatelé jsou římsko-katolického vyznání“. Kőrösy udává, že dříve zde žili jenom zemané

¹⁾ Martaszeg; Horni, Dolni gazdašag; Homoček.

²⁾ Správněji: Széles rét (= široká louka).

³⁾ Nyolczas, Mestérét, Széles rét, Keserhegy, Gombás, Sóláp — Nolčas, Mešterik, Siloréd, Kešerhed, Gombasč, Šušlap (K ő r., op. c., 51).

⁴⁾ Eperjes, Kecskert, Barmok — Eperiaš, Kečkerd, Barnok (l. c.).

⁵⁾ Kiss, Ujváry; Gáló, Kotka, Makó, Varga, Vaskó (l. c.).

⁶⁾ Ferencz, Kiss, Pósa, Szekeres, Benkő, Hegyi; kromě toho ještě 3, nejspíše slovenská, které však považuje za „znějící maďarsky“ (magyar hangzású): Szokoly, Baran, Répa (l. c.).

⁷⁾ K ő r., op. c., 46.

⁸⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bednár, Blanár, Bliznyák (2), Brattko, Brutyanszki (?), Cseh, Dubovanszky, Hepczák, Hornyák, Hromada, Huczela, Hulman, Klovoszki (?), Kohut (2), Kolar, Konyecsní, Kosicsár, Kosko, Krajcsér (2), Kravarik, Lipovszki, Martinkovics, Vancsova relicta, Vasko, Zalesák — 28; M. Boros, Forgács, Juhasz, Kaposzta, Kiss, Miklo, Posa, Somogyi, Süveges relicta — 9; O. Hutyen, Kadrán, Kosa, Megho, Misera, Smartala, Thot — 7; c o n s c r. r. 1720: S. Bogaty, Dubovszky, Hromada, Jasko, Kollar, Krajczy, Kravarik, Kuczko, Lehotzky, Lipoczky, Marczi-hovel (sic!), Orviczky, Pulchovecz, Rosko, Simonek — 15; M. Bodnár (3; por. výše Bednár), Boros, Cselyes, Juhaš (sic!), Kaposzta, Kiss (2), Mikle, Szabo — 11; O. Kodvanyi, Micsera, Nego, Puczola, Smatra (?), Tott — 6.

reformovaní.¹⁾ Cabaj je podle všech zpráv XIX. st. slovenský, podle Pestyho je to osada s obyvatelstvem dvojazyčným, což jest zcela možné. Na důkaz toho, že zde dříve žili Maďari, uvádí autor 11 maďarských pomístních názvů. Kőrösy ze sbírky Libertinyovy oznamuje 19 maďarských rodinných jmen.²⁾

Na začátku XVIII. st. byl Cabaj osadou smíšenou s převahou Maďarů: v conscr. r. 1715 z 19 osob 6 má slovenská jména, 11 maďarská, v O. 2 osoby; v conscr. r. 1720 ze 16 osob 3 mají slovenská jména, 10 maďarská, v O. 3 osoby.³⁾

Komjátice. U Pestyho jest uvedeno 9 slovenských a 5 maďarských pomístních názvů. Autor ovšem netvrdí zřetelně, že maďarských názvů skutečně bylo používáno Slováky, ale, že bylo, je viděti z toho, že při jednom názvu jest uvedena jeho výslovnost slovenská, druhý se skládá ze 2 slov maďarských a 2 slovenských.⁴⁾ Na důkaz toho, že dříve zde žili Maďari, autor uvádí 7 maďarských jmen s dodatkem „a jiná“.

V polovině XVIII. st. byl maďarský živel ještě velmi silný. Místní plebán, M. Turcsányi, oznamuje Kőrösymu maďarská jména z římskokatolické matriky: 29 jmen, s nimiž se na konci XIX. st. již nesetkáváme⁵⁾, a 40, která tehdy ještě obyvatelé měli. Stejně tak i na začátku XVIII. st. měli převahu Maďari: v conscr. r. 1715 z 13 osob 7 má maďarská jména, 3 slovenská, v O. 3 osoby; v conscr. r. 1720 z 11 osob 8 má maďarská jména, 2 slovenská, v O. 1 osoba.⁶⁾

Lapáš Ďarmoty. Autor odpovědi ovšem dí, že názvy honů jsou slovenské, ale z 15 uvedených jen 8 je čistě slovenských,⁷⁾ jeden,

¹⁾ S odkazem na Lampe-Ember, Historia ecclesiae reformatae (op. c., 31).

²⁾ Acskányi, Balázs, Ballay, Benkő, Csagan, Csányi, Császár, Gergely, Guba, Halász, Illés, Károlyi, Kiss, Miklós, Ollik, Sötét, Récsy, Vigh, Zsoldos.

³⁾ Cons cr. r. 1715: S. Cserni, Dunajcsik, Granyicz, Kerhnyavi, Mikuska, Szernyanko — 6; M. Anpacs, Arpas, Bajcsi, Farhas (3), Kele, Mészáros, Nagy, Palinkás, Vargha — 11; O. Pogranyi, Valent — 2; cons cr. r. 1720: S. Cserny (2), Krasá — 3; M. Arpas, Bajcsi, Farhas (2), Gabris, Kelte, Mészár, Nagy, Palyinkás, Szücs — 10; O. Detzett, Szliss, Zipas (?) — 3.

⁴⁾ Hasadék — slovensky Hašardik, Horváth tábla pri Ondrhove, Horvát rét, Toroz lút, Homok; Za vinohradi, H. pole, Chrenko — od jména vlastníkova, Pri cmintorine, Pod vrbami, Čarnačka, Blatnica, H. luki.

⁵⁾ Z nich 3 nesvědčí o maďarské národnosti jejich majitelů nebo jejich předků: Kcsztolányi (= z Kostolan), Morvay (= z Moravy), Tapolcsányi (= z Topolčan). Kromě jména Horváth všechna ostatní jména uvedená u Pestyho jsou i v druhém seznamu Turcsányiově (op. c., 49).

⁶⁾ Cons cr. r. 1715: M. Baráth, Barta, Berencs, Bircsai, Szabo, Takacs — 7; S. Suba, Szkatrics, Voynyacski — 3; O. Mazalai, Mill, Oraghana — 3; cons cr. r. 1720: M. Ambrossy, Baratt (2), Bartha, Kelemen, Nagy, Polosska, Varga — 8; S. Banyacsko, Morvay — 2; O. Bossany — 1. Z 16 rodinných jmen rubrik M. a O., toliko 9 jest u Pestyho a Turcsányiho. Není v nich Ambrossy, Berencs, Bircsai, Mazalai, Mill, Oraghana, Poloska — 6.

⁷⁾ Hunenice, Zahumenice, Miavi, Jatki, Niže mlina, Pod hajom, Lieštini, Močare.

nejasně napsaný,¹⁾ těžko lze s jistotou přičítati tomu neb onomu jazyku, 6 pak jest maďarských. Maďarských názvů zřejmě bylo užíváno Slováky, poněvadž 4 z nich přijaly slovenskou koncovku množného čísla, 1 slovenskou předložku.²⁾ Toliko jediný název jest uveden v čistě maďarské formě.³⁾ Pak autor bez jakýchkoliv důkazů tvrdí, že zde „kdysi žili Maďari, nyní pak polovina obyvatelstva jsou Slováci, polovina Maďari“. Poněvadž L. Ďarmoty jsou podle všech pramenů uváděny jako slovenské, byli Maďari patrně dvojjazyční.

Na začátku XVIII. st. bylo obyvatelstvo smíšené, r. 1720 měli Maďari převahu: v conscr. r. 1715 z 11 osob 5 má slovenská jména, 3 maďarská, v O. 3 osoby; v conscr. r. 1720 z 10 osob 2 mají slovenská jména, 6 maďarská, v O. 2 osoby.⁴⁾

Na ďseg - Eďhazseg (Kostolný Sek). Podle Pestyho „Nadseg do tureckých válek ležel tam, kde nyní jest pusta Hašardik“. Hašardik jest slovenské přetvoření maďarského názvu Hasadék;⁵⁾ tohoto maďarského názvu tedy — a patrně i jiných — bylo užíváno Slováky. „Později,“ t. j. ovšem po zničení osady od Turků,⁶⁾ „byl přemístěn na nynější místo a sloučil se s Edhazsegem.“

Podle popisu Šuranského dominia z r. 1569⁷⁾ zde žilo 5 rodin, všechny s maďarskými jmény. Na začátku XVIII. st. slovenský živel měl již převahu: v conscr. r. 1715 ze 17 osob 11 má slovenská jména, 6 maďarská.⁸⁾

3. Osady, o národnosti jejichž obyvatelstva v minulosti svědčí toliko rodinná jména.

Tyto osady dělíme na tyto skupiny:

a) Osady, z nichž máme rodinná jména ze XVI. až XVII., XVIII. a XIX. st.: Šalgov, Vajka — 2; z osad již prozkoumaných: Šoporňa — dohromady 3.

Šalgov. Notář Molnár u Pestyho neuvádí žádných zpráv o dějinách osady, nyníjší pak obyvatelé podle jeho mínění „přišli hlavně z okolí

¹⁾ Bjeterite.

²⁾ Kerekerti, Kečkése, Tormáse, Ľaraše; Medzi dombi (československou grafikou).

³⁾ Godola szere.

⁴⁾ Cons cr. r. 1715: S. *Bucsko*, Drahes, *Manyicz*, Pivarcsi, Zavazany — 5; M. Gyutment, Tökös, *Vargha* — 3; O. *Családy*, *Kerbo*, Thoot — 3; cons cr. r. 1720: *Bucské*, *Manics* — 2; M. Ambruss, Keress (2), Palyinkas, *Vargha* (2) — 6; O. *Csalágyi*, *Korgo* — 2.

⁵⁾ Hasadék = d. Spalte, D. Kluft. Viz výše str. 58 poz. 4.

⁶⁾ Viz odpovědi u Pestyho o maďarských osadách S ó k u a S z e l ő c z e (4 okr.); v nich se opakuje doslova totéž: „Když Turci dobyli N. Zámku, zničili všechny osady v okrese. Později byly podíly rozděleny z větší části přistěhovalcům.“

⁷⁾ K ó r., op. c., 46.

⁸⁾ L. c.

Myjavy, St. Turé a Brezové“. Kőrösy podává 18 maďarských rodinných jmen ze sbírky Libertinyovy.¹⁾ Ale kdy se jejich předkové sem přistěhovali? Na začátku XVIII. st. byl Šalgov osídlen osobami, které převážně měly slovenská jména: v c o n s c r. r. 1715 z 22 osob 13 má slovenská jména, 5 maďarská, v 0. 4 osoby; v c o n s c r. r. 1720 z 25 osob 16 má slovenská jména, 5 maďarská, v 0. 4 osoby.²⁾ Jest však pozoruhodno, že *ani jediné maďarské jméno z r. 1715 a 1720 není u Libertinyho*. Nebyli-li tito přistěhovalci z okolí Myjavy, St. Turé a Brezové potomci Maďarů, kteří kdysi byli uprchlí před Turky do hor, tam se poslovenštili, při tom však si zachovali svá maďarská jména a vrátili se na jih již po r. 1720?³⁾

Podle popisu Šuranského dominia z r. 1569 ze 40 rodinných jmen bylo 33 maďarských, 7 slovenských.⁴⁾ Je-li náš předpoklad správný, Slováci s maďarskými jmény na konci XIX. st. nebyli potomci Maďarů z r. 1569.

V a j k a. Podle popisu Gýmešského dominia z r. 1548 všech 12 rodinných jmen jest maďarských.⁵⁾ Na začátku pak XVIII. st. jest Vajka čistě slovenská: podle Tagányiho v c o n s c r. r. 1715 z 11 jmen 10 je slovenských, 1 maďarské.⁶⁾ V druhé polovině XIX. st. se shledáváme s rozpory, které se nesnažíme vysvětliti: plebán Druzsbovics u Pestyho s jistotou tvrdí, že „všechna jména nejstarších rodin — kromě jediné Vargovy — znějí jen slovensky: Červení, Dvorak, Mačók, Zrubec a jiná, rovněž i pomístní názvy jsou slovenské“, a uvádí jich 11, Kőrösy pak — neudává je pramene — uvádí 9 maďarských jmen.⁷⁾ Místní plebán musil býti ovšem lépe informován. Buď Kőrösy mylně připsal obyvatelům Vajky rodinná jména, která mu byla oznámena z nějaké jiné osady, nebo se osoby s těmito jmény usadily zde po r. 1865.

b) Osady, z nichž máme rodinná jména ze XVI. až XVII. a XVIII. st.: Malomseg, Čornok, Ďorok, Bankesi, Sl. Meder, Várad — 6; z osad dříve probadaných: V. Šurany, Fedýmeš, Nadseg-Edhazseg — 3, dohromady 9.

¹⁾ Árpás, Gábris, Gombicz, Tót, Kocsis, Kertész, Szabó, Fekete, Szombath, Mészáros, Kónya, Sima, Takács, Dömötör, Burán, Kutyka, Timkó (op. c., 31—32). Poslední 3 rodinná jména jsou spíše slovenská (m. j. Burán = z B o r u — na jih od Šaštína).

²⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Blaho, Bruchala, Cibulka, Csepka, Csurin, Csutka, Kohutt, Kotlar, Obhnal, Pucsek, Surin, Vasko, Vrabely — 13; M. Balla, Labodas, Nagy, Vargha, Veress — 5; O. Kovacs (2), Slis, Zelo — 4; c o n s c r. r. 1720: O. Blaho, Csapko, Csutin, Csutka (2), Czibulka, Kameniczky, Kohutt (2), Moravesik, Nyemohuczy, Porukholya, Putelszky, Svecz, Vrabelly (2) — 16; M. Kadar, Kérésy, Lobodas, Nagy, Veress — 5; O. Kovacs, Pecsint, Szleihula, Zelo — 4.

³⁾ Srv. V. Kirestur (Báč., 2).

⁴⁾ K ő r., op. c., 46.

⁵⁾ K ő r., l. c.

⁶⁾ Op. c., 47.

⁷⁾ Hunyady, Sebók, Harangozó, Varga, Szomor, Kemény, Vass, Dudás, Virág (op. c., 53).

Ma l o m s e g. V Decimalia z r. 1616 všech 16 jmen selských rodin je maďarských,¹⁾ na začátku pak XVIII. st. jest Maľomseg hlavně slovenský: v c o n s c r. r. 1715 z 10 jmen 7 je slovenských, 3 maďarská;²⁾ u Pestyho je toliko: „obyvatelé jsou řím. katolíci slovenské řeči“.

Č o r n o k. Podle popisu Gýmešského dominia z r. 1548 žili v Čornoku drobní zemané; všech 19 rodinných jmen jest maďarských.³⁾ Na začátku XVIII. st. je Čornok téměř čistě slovenský: podle Tagányiho v conscr. r. 1715 ze 16 jmen 14 je slovenských, 2 maďarská.⁴⁾ Podle Pestyho Čornok „osídlen byl z různých míst, m. j. i z Moravy, hlavně pak Slováci z horní Nitry“. Zde jest pak uvedeno 16 slovenských pomístních názvů, 1 maďarský, 1 maďarský se slovenskou příponou, 2 maďarské se slovenskými adjektivy⁵⁾ — těch zřejmě používali Slováci.

Ď o r o k. U Pestyho toliko: „Obyvatelé jsou řím. katolíci slovenské řeči.“ V Decimalia z r. 1601 všech 24 jmen selských rodin jest maďarských.⁶⁾ Jaké bylo obyvatelstvo na začátku XVIII. st., je těžko rozhodnouti, poněvadž v c o n s c r. r. 1715 je zapsáno jenom 6 osob: 4 se slovenskými, 2 s maďarskými jmény.⁴⁾

B a n k e s i. Obec podle Pestyho „dříve se jmenovala Tóthkeszi (t. j. Slovenský Kesi), ale již od tureckých válek byla zvána Bánkeszi“. Je-li to správné, usadili se tam Slováci před skončením turecké periody, ale po r. 1569, poněvadž v popisu Šuranského dominia z r. 1569 je obec Bankesi téměř čistě maďarská: z 38 jmen sedláků jest 36 maďarských, 2 slovenská.⁴⁾ Na začátku XVIII. st. jest Bankesi téměř čistě slovenská: v c o n s c r. r. 1715 z 22 osob 18 má slovenská jména, 3 maďarská, v 0. 1 osoba.⁵⁾ Jak ukazuje název „Burané“ u Pestyho, část osadníků Slováků pocházela z okolí Šaštína.

S l. M e d e r. V Decimalia z r. 1604 byl Meder téměř čistě maďarský: z 19 jmen sedláků 17 je maďarských, 2 slovenská.⁶⁾ Pak Meder patrně zpustl: podle Pestyho „před 200 lety“, t. j. asi v polovici XVII. st., „byl ‚pustou‘, která byla osídlena z Moravy“ a dostala patrně proto tehdy název T ó t M e g y e r. Na začátku XVIII. st. byl Meder téměř čistě slovenský: v c o n s c r. r. 1715 z 19 osob 17 má slovenská jména, 1 maďarské, v 0. 1 osoba; v c o n s c r. r. 1720 z 30 osob 25 má slovenská jména, 1 maďarské, v 0. 4 osoby.⁷⁾

¹⁾ Op. c., 46.

²⁾ L. c.

³⁾ Bereg — les (m. berek = háj), Berečina (od m. berek), Mali homok, Velki homok.

⁴⁾ Op. c., 46.

⁵⁾ S. Belyszki, Blamar, Bludovics, Cserni, Dubecz, Hajasek, Hornyak, Huboszki, Jurik, Kutyak, Mihacs, Motika, Pavelka, Polapka, Putsanszki, Szagyilecz, Vodoлецzki, Zaicsko — 18; M. Dudas, Szeder, Vargha — 3; 0. Visza — 1.

⁶⁾ K ő r., l. c.

⁷⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bucsek, Bahuresik, Ihlák, Kerhutek, Kozák, Kuban, Mazuk (2), Ondra, Pilka, Safarik, Silhavi, Simek (2), Szloboda, Tomcsik, Tvarcsek — 17; M. Solta — 1; 0. Scabla — 1; c o n s c r. r. 1720: S. Bendko, Balhucsek, Bucsek, Csa-

V á r a d. Podle popisu Šuranského dominia z r. 1569 z 25 rodinných jmen sedláků 23 bylo maďarských, 2 slovenská.¹⁾ Pak Várad patrně zpustl: v c o n s c r. r. 1715 stojí: „totaliter deserta, praeter quod ibidem reperti sunt tres piscatores dominales“. Mezi r. 1715 a 1720 byl znovu osídlen, ale již Slováci: v c o n s c r. r. 1720 všech 12 osob má slovenská rodinná jména.²⁾

c) Osady, z nichž máme rodinná jména z XVIII. a XIX. st.: Ireg, Čakajovce, Čapor, Dražovce — 4; z osad dříve uvedených: Ujlak, Pata, Nemeškerf, Cabaj, Komjátice — 5; dohromady 9.

I r e g. U Pestyho autor beze všech dokladů, ba i bez odkazu na podání tvrdí, že „v XVI. st. obyvatelé byli maďarské řeči, ale *pravděpodobně* vyhynuli za tureckého vpádu; nyní zde žijí čistí Slováci“, a uvádí 10 slovenských pomístních názvů a 9 maďarských,³⁾ neřká však zřetelně, že by maďarských byli užívali Slováci. U Kőrösyho nalézáme 15 maďarských jmen ze sbírky Libertinyovy.⁴⁾ Na začátku XVIII. st. byl Ireg smíšenou obcí s nevelkou převahou Slováků: v c o n s c r. r. 1715 z 40 osob 18 má slovenská jména, 17 maďarská, v 0. 10 osob; v c o n s c r. r. 1720 ze 37 osob 13 má slovenská jména, 11 maďarská, v 0. 13 osob.⁵⁾

Č a k a j o v c e. Na začátku XVIII. st. bylo obyvatelstvo smíšené s převahou Maďarů: v c o n s c r. r. 1715 podle Tagányiho je z 23 rodinných jmen 14 maďarských, 9 slovenských.⁶⁾ Podle visitace z r. 1780 „obyvatelstvo mluví stejně maďarsky i slovensky“⁷⁾. Kőrösy uvádí ze sbírky Li-

luszka, Hanak, Krovina, *Kubany*, Kubicska, Mák, Manzecsek (?), Maracsik, *Mazuk* (2), Miklity, *Ondrug*, Parusek (2), *Schülhavy* (2), *Sofarik*, Szamek, Svajda, *Tomcsek*, Uherek, Zaleszek — 25; **M. Soltta** — 1; **0.** Dardas, Dughaba, *Skabya*, Venceslaus — 4. 3 hony u P e s t y h o mají „názvy podle jmen bývalých vlastníků“; jména některých jsou i v konscripcích: Mazukszky, Saffarikova, Makova.

¹⁾ K ő r., op. c., 46.

²⁾ Bagyura, Cserny, Hlavenka, Hrabar, Jarina, Kubovics, Pollyak, Sztanyek, Sztanyiga, Sztaska, Tardik, Zajicsek — 12.

³⁾ Pajtai, Lapos, Meszecs, Kenderes, Irtás, Füzes, Halvás rét, Fabián völgy, Fábos (?).

⁴⁾ Alföldy, Balázs, Bédi, Behenyi, Gáta, Gáth, Juhász, Kajtár, Károlyi, Kopasz, Mell, Róha, Tóth (2), Tököli (op. c., 37).

⁵⁾ C o n s c r. r. 1715: **S.** *Bliszka*, Czuiko, *Daryo*, *Halacsik*, Kozla, *Majko* (2), Murin, Palenik, *Podlusanzski*, Polyak, *Racsek* (2), Sevcsik (2), *Szobota*, *Zanjecz*, *Zavinecz* — 18; **M.** Begyi (2), *Esse*, *Gádl* (2), *Molnár*, *Ocsko*, *Parlag*, Szaraz, *Takacs*, *Vamoss*, *Vargha* — 12; **0.** Benedik, *Behenyi*, Hatar, *Hyngyi*, *Kacsanyi*, Kovacs, *Simon*, *Thoöl* (3) — 10; c o n s c r. r. 1720: **S.** *Danyo*, *Halacsak*, Hozak, Kovarszky, *Majko*, *Pliszka*, *Podluszenszky*, *Podluszenszky*, *Svecsik*, *Szobota*, *Zajicz* (2), *Zaujecz* — 13; **M.** Bady, Csuka, *Gaaly*, *Molnar*, *Ocsko* (2), *Osse*, *Parlag*, *Takács*, *Vamos*, *Varga* — 11; **0.** Bengyell (2), *Behenyi*, Csitary, Goday, *Hingyi*, *Kacsanyi*, Korszay, Mutiny, Rorács, *Simon* (2), *Tott* — 13.

⁶⁾ K ő r., op. c., 47.

⁷⁾ Zpráva faráře A. Lelkese (op. c., 53).

bertinyovy 4 maďarská jména.¹⁾ U Pestyho se připomíná název ramene ř. Nitry nejasného původu.²⁾

Čapor. Na začátku XVIII. st. byl téměř slovenský: v conscr. r. 1720 ze 26 osob 15 má slovenská jména, 3 maďarská, v 0. 8 osob.³⁾ Kőrösy uvádí ze sbírky Libertinyovy 12 maďarských rodinných jmen, z nich *jenom 2* jsou i v conscr. r. 1720.⁴⁾ Ostatní osoby s maďarskými jmény přistěhovaly se tedy do obce asi po r. 1720.

Dražovce. Na začátku XVIII. st. byla to osada smíšená: v conscr. r. 1715 z 15 osob 7 má slovenská jména, 3 maďarská, v 0. 5 osob; v conscr. r. 1720 z 22 osob 11 má slovenská jména, 5 maďarská, v 0. 6 osob.⁵⁾ Podle Pestyho „žije zde slovenský národ“. Část obyvatelů byli poslovenštění Maďaři: Kőrösy uvádí ze sbírky Libertinyovy 10 maďarských rodinných jmen⁶⁾ a dodává slova bar. D. Mednyánszského, že se v Dražovcích a Egersegu setkával s mnoha sedláky s maďarskými jmény, kteří „conservative“ nosí maďarský selský kroj, ale neznají ani slova maďarského.⁷⁾ Z pomístních názvů jest u Pestyho uvedeno 8 slovenských a 5 maďarských.⁸⁾

d) Osady, z nichž máme rodinná jména *jenom* z XVIII. st.: H. Síleš, Ivánka, Lúky — 3; z osad dříve uvedených: Udvarnok, Ašakerť, Šalgovka, Šág, Lapáš Ďarmoty, Románová, Ezdeg — 7; dohromady 10.

H. Síleš. Podle Pestyho „žijí zde Slováci“. Na začátku XVIII. st. byl H. Síleš rovněž převážně slovenský: v conscr. r. 1715 ze 16 osob 12 mají slovenská jména, 2 maďarská, v 0. 2 osoby; v conscr. r. 1720 z 12 osob 6 mají slovenská jména, 3 maďarská, v 0. 3 osoby.⁹⁾ Podle Kőrö-

¹⁾ Belányi, Jancsi, Magát, Zsemer (l. c.).

²⁾ Zseberény (= Žeberen).

³⁾ S. Bobuczky, Gyuro, Janiska, Janosik, Karasz, Koszilya, Kubik, Kucsera, Mihovecz, Mihovicz, Radeczky, Rehak, Rohács, Smicsek, Vicsik — 15; M. Ballgi, Juhasz, Veress — 3; 0. Bodvar, Ficzkó, Hoduly, Kuttinyi, *Ligács* (2), Melenor, *Suraba* — 8.

⁴⁾ Árpás, Balázs, Bekényi, Brunai, Gunda, Karvai, Kovács, *Ligacs*, Miklós, Sóky, *Súraba*, Vágai — 12.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: S. Bartak, *Drizilya*, *Hajmanszki*, *Ivancsik*, Kluscko, *Marcsisko*, Svoszki — 7; M. Farkas, *Molnár*, *Vargha* — 3; 0. Cziván, Dranta, Gara, Gerena, Klemus — 5; conscr. r. 1720: S. *Drizlyák*, *Halmánszky*, Hlava, Homolya, *Ivancsik*, Kollár, *Martisko*, Perina, Szimsky, Szlimák, Vollyár — 11; M. Magyar, *Molnár* (3), *Varga* — 5; 0. Babujta, Battács (?), Gettyel, Kosma (2), Nimett — 6.

⁶⁾ Benkő, Czirány, Dobos, Fogadta, Magyar, Mikó, Molnár, Varga, Veres, Duda (op. c., 52) — poslední jméno mohlo býti i slovenské. Z nich jen Magyar, Molnár, Varga a snad Czirány (Cziván) nalézají se v konskripcích.

⁷⁾ Op. c., 52—53.

⁸⁾ Létok, Disznóhegy, K. Kápolna, Zobor, Dobrocza — poslední jméno ze slovanského kořene, ale asi ne „dobr“, nýbrž „dubr“.

⁹⁾ Conscr. r. 1715: S. Cserenyik, Hrencsák, *Jancsek*, Korén (2), Pasztir, Scsevyik, Sztrapati, *Timaroczki* (2), *Vrisik*, Zavoczki — 12; M. Juhasz, *Takács* — 2;

syho je v katolickém schematismu z r. 1822 H. Síleš označen jako filiálka slovenského jazyka, ale jest poznamenáno, že zemané komposseori jsou reformováni.¹⁾

I v á n k a. Na začátku XVIII. st. byla Ivánka osada smíšená, asi s jistou převahou Maďarů: v c o n s c r. r. 1715 z 9 osob 4 mají maďarská jména, 4 slovenská, v 0. 1 osoba; v c o n s c r. r. 1720 z 11 osob 6 má maďarská jména, 3 slovenská, v 0. 2 osoby.²⁾

Podle Lexikonu nabyt slovenský živel v XVIII. st. převahy, která se uchovala i v XIX. st.³⁾ Poměr národností u Pestyho jest nejasný: „Obyvatelstvo osady se skládá hlavně ze zemanů Maďarů, kteří mluví maďarsky, většina čeledí a želárů jsou rovněž Maďari“ — podle kontextu spíše *ne* Maďari, nýbrž jen lidé *mluvící maďarsky*, neboť dále následují slova: „*poněvadž* pracují u pánů“. „Ostatní jsou Slováci“; tito „ostatní“ jsou „gazdové na sedmi urbáriálních podílech“.⁴⁾ Tak jaksi se většina jeví maďarská, ale, je-li správné naše vysvětlení, *ne vlastně maďarská*, nýbrž *maďarsky mluvící*. Všechny pomístní názvy u Pestyho jsou maďarské.⁵⁾

L ú k y. Na začátku XVIII. st. bylo obyvatelstvo smíšené: v c o n s c r. r. 1715 ze 6 osob 3 mají slovenská rodinná jména, 2 maďarská, v 0. 1 osoba; v c o n s c r. r. 1720 z 11 osob 4 mají slovenská jména, 5 maďarská, v 0. 2 osoby.⁶⁾ Podle Pestyho většina obyvatelů jsou Slováci (tótáság), jenom několik jest Maďarů. Podle Kőrösyho ze všech pomístních názvů jen 2 jsou maďarské.⁷⁾

e) Osady, z kterých máme rodinná jména jen z XIX. st.: Andač, Molnoš, M. Lapáš, Sv. Michal — 4; z osad dříve uvedených: Šarlužky — 1; dohromady 5.

0. Kozma, Thót — 2; c o n s c r. r. 1720: S. Hornyak, Jarcsik, Luka, Timoraszky (2), Vresík — 6; M. Juhász, Meszaros, Takacs — 3; 0. Bön, Czekus, Tóth — 3.

¹⁾ Op. c., 55.

²⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bobik, Csulák, Hriptavi, Szikora — 4; M. Juhász, Nagy, Veres (2) — 4; 0. Berecz — 1; c o n s c r. r. 1720: S. Csulak, Hogyak, Klinko — 3; M. Dudas, Forgács, Juhász, Lany, Mészár, Veress — 6; 0. Pasztor, Sznela — 2,

³⁾

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
sl.	sl.	m. sl.	19·5‰ m.	25·5‰ m.	79·2‰	60·4‰	66·9‰	91·9‰

U Cz. jest uvedena maďarská většina, ale, jak jsme ukázali výše, údaje Cz. o tomto území jsou pochybné. Ve sčítání z r. 1910 a 1919 je značná maďarská menšina, která z příčin nám neznámých za dvě léta 1919—1921 klesla z 33% na 8%.

⁴⁾ V našich „Hist. demogr. údajích“ mylně: „stacích“.

⁵⁾ Borsos dombo, Davarcsány, Kuktaár, Várhely, Konderföld, Galagos.

⁶⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Babén, Jaros, Mekusza — 3; M. Demeter, Varga — 2; 0. Major — 1; c o n s c r. r. 1720: S. Hobovszky, Javorcsik, Kollár, Moravcsik — 4; M. Baby, Demeter (2), Megyeska; Varga — 5; 0. Buda, Major — 2.

⁷⁾ Kopasz, Arkus pusztá (op. c., 28).

A n d a č. Kőrösy uvádí ze sbírky Libe tinyovy 3 maďarská rodinná jména.¹⁾ U Pestyho jsou uvedeny 2 pomístní názvy slovenské, 1 původu nejasného.²⁾

M o l n o š. U Kőrösyho jest ze sbírky Libertinyovy 7 maďarských rodinných jmen; 3 první jsou čistě maďarská, 4. může býti i maďarské i slovenské, 5. a 6. označuje národnost, 7. zaměstnání; všechna tři poslední jsou velmi obvyklá u Maďarů.³⁾

M. I. a p á š. Podle Kőrösyho má čtvrtina obyvatelů maďarská rodinná jména; uvedena jsou u něho 4 s dodatkem „a jiná“, z nich poslední ukazuje toliko na původ z obce Kostolan.⁴⁾

S v. M i c h a l. Od Lexikonu do sčítání z r. 1921 býval Sv. Michal vždy uváděn jako slovenský s neznatnou maďarskou menšinou, podle Pestyho pak „mateřský jazyk obyvatelstva jest maďarský“. Podle našeho mínění se tento rozpor může vysvětliti takto: Podle Pestyho „prvotně zde žili jen zemané Maďaři“; skutečně v conscr. r. 1715 Sv. Michal, jakožto „nemesi helység“ (zemanská osada), nebyl popsán. I v 60. letech XIX. st. bylo podle Pestyho v Sv. Michalu jenom 6 selských rodin, většina pak obyvatelstva byli zemané, kteří uměli slovensky i maďarsky, považovali však za svou mateřštinu jazyk maďarský, uvedený i u Pestyho. Z rodinných jmen u Pestyho toliko jedno jest čistě maďarské: A b a f y, ostatní pak ukazují jen na původ rodin, a to právě ze slovenských míst: D i ó s s y (= z Orešan v Brat. st.), T ó t D i ó s s y. (= z Orešan v Nitr. st.), T a r n ó c z y (= z nějakého Trnovce), T u r c s á n y i (z Turčanské st.).

f) O ostatních 9 osadách nemáme žádných jiných údajů, jen ve 4 jsou u Pestyho uvedeny i slovenské i maďarské pomístní názvy, které většinou patří k druhu jmen lehce přeložitelných — B a y e r, notář D. Rikynčic (Hont., 4), je nazval „triviální“⁵⁾ — a o kterých nemůžeme býti jisti, že by jich obyvatelé skutečně byli používali.⁶⁾

T o r m o š. Ze 7 pomístních názvů 2 jsou slovenské, 5 maďarských.⁷⁾ Název obce autor zřejmě odvozuje od vesničky Thurnu, která podle jeho slov zde dříve bývala.

K a j s a. Z 5 pomístních názvů 3 jsou slovenské, 2 maďarské.⁸⁾ Kajsa, dříve K. Sarló, byla za doby Marie Terezie ještě „pustou“ (praedium).⁹⁾

¹⁾ Gutába, Gunda, Mihályfi (op. c., 34).

²⁾ D. Slavka, Šándorka; Bograne.

³⁾ Füzy, Kertész, Miklós; Bárány, Lengyel, Tóth; Kovács (op. c., 34).

⁴⁾ Karabinos, Kiss, Mokos, Kosztolányi a j. (op. c., 26).

⁵⁾ A. Petrov, Pesty, Seznam osad, 37.

⁶⁾ Op. c., 82—86.

⁷⁾ Kenderesek (Konopnice), Szeglet (Kout), Völgyi (adjektivum od völgy = dolinka), A. F. rétek (D. H. louky).

⁸⁾ Tekenes major (= Korytný majer), Nyitra mögötti. rétek (= Louky za Nitrou).

⁹⁾ Monogr. Nitr. st.

D. Rišňovce. Ze 4 pomístních názvů 2 jsou slovenské, 2 maďarské¹⁾. Maďarské názvy dvou „pust“ byly jim dány majiteli zemany.²⁾

H. Rišňovce. Ze 4 pomístních názvů 1 jest slovenský, 2 slovenské s maďarským adjektivem, 1 maďarský.³⁾

O osadě V. Lapáši jest u Pestyho poznamenáno, že „obyvatelstvo bylo vždycky slovenské, jak jest viděti z názvů honů“; názvů honů jest uvedeno 15.

V Mártonfalu podle Pestyho „mateřský jazyk jest maďarský a slovenský“. Podle Kőrösyho ještě i v polovici 90. let XIX. st. bylo zde několik zemanů, kteří neuměli maďarsky.⁴⁾

Pustakerť, Kepešd mají i u Slováků maďarské názvy, Alekšince (Alekšinec) — Elecske mají souběžný název v obou jazycích. Jiných důkazů, že zde dříve žili Maďaři, není.

Pustakerť. Podle Pestyho je to osada ne příliš stará, „která vznikla z „pusty“ zemanů Nemeškerti, jejíž chotár byl r. 1721 rozdělen na podíly a rozdán osadníkům. Všechny pomístní názvy jsou slovenské“ (tót kiejtésű).⁵⁾ Chronologické datum není úplně přesné: podle conscr. r. 1715 zde žilo již asi 40 osob; většina měla slovenská rodinná jména, 4 osoby maďarská; v 0. 6 osob.⁶⁾

Kepešd. Na začátku XVIII. st. byl Kepešd již slovenský: podle Tagányiho v conscr. r. 1715 z 21 rodinných jmen 20 je slovenských, 1 maďarské.⁷⁾ Podle visitace z r. 1785 „obyvatelé mluví slovensky, kromě vojáků a některých jednotlivých osob. Ve veřejných věcech užívá se toliko slovenského jazyka, ale při bohoslužbách a v soukromém vyučování musí se používati i jazyka německého a maďarského“.⁸⁾

Alekšince (Alekšince). Na začátku XVIII. st. byly téměř čistě slovenské: v conscr. r. 1715 z 13 osob 11 mají slovenská rodinná jména, 1 maďarské; v 0. 1 osoba.⁹⁾ U Pestyho jsou uvedeny 2 slovenské pomístní názvy, 1 nejasného původu a 3 maďarské,¹⁰⁾ ale není řečeno zřetelně, že by se maďarských užívalo i ve skutečnosti. Kőrösy ovšem to tvrdí, ale neuvádí ani samých názvů, ani odkud jsou mu známy.¹¹⁾

¹⁾ Hosszúföldek (= Dlouhá pole), Füzerdő (= Lesní pastvina).

²⁾ Besenyő, Genov.

³⁾ Meleg (= teplý) háj, Istvány (= Štefanova) chrást; Lukács határnál (= U Lukáčovského chotáru).

⁴⁾ Op. c., 40.

⁵⁾ Ani jediný však není uveden.

⁶⁾ M. Barát, Gabriss, Lois, Török — 4; 0. Dian, Karnasz, Mahala, Meduss (2), Oremus — 6.

⁷⁾ Kőr., op. c., 47.

⁸⁾ Op. c., 51. Zpráva místního děkana Hegyiho.

⁹⁾ S. Bistyak, Czoroszki, Hanak, Holik, Liszkovszki, Livinczki, Moravcsik, Stephanko (2), Vlacsucska, Zatyko — 11, M. Vargha — 1; 0. Flapos — 1.

¹⁰⁾ Bercze, Magyaros, Szilvás; Lahne.

¹¹⁾ Op. c., 33.

Kdy se právě na tomto území, od konce XVIII. st. slovenském, změnil maďarský živel slovenským, to jest věci dalších badání.¹⁾ Zde přestane na přehledu, který nám dávají konskripce od XVI. st. do první poloviny XVIII. st., při čemž ovšem nesmíme zapomínati, že rodinná jména obyvatelů v tom nebo onom jazyku ne vždy mohou svědčeti o příslušnosti obyvatelů k té neb oné národnosti.²⁾

Ze XVI.—XVII. a ze začátku XVIII. st. máme rodinná jména ze 12 osad, z nichž 6 v XVI.—XVII. st. bylo čistě maďarských: Vajka, V. Šurany, Nadseg-Edhazseg, Malomseg, Čornok, Ďorok; v ostatních 6 byl již jistý počet Slováků: Šoporňa, Šalgov, Fedýmeš, Bánkosi, Sl. Meder, Várad.

Z prvních v 5 osadách Slováci měli na počátku XVIII. st. již převahu: Vajka, V. Šurany, Nadseg-Edhazseg, Malomseg, Čornok; o osadě Ďoroku těžko lze říci něco určitého pro malý počet rodinných jmen v konskripci. Ve všech 6 ostatních na počátku XVIII. st. měli Slováci většinu.

V conscr. r. 1715 a 1720 máme rodinná jména celkem z 35 osad.³⁾ Z nich měly převahu Slováků osady: Ašakerť, V. Šurany, Udvarnok, Šalgovka, Nemeškerť, Romanová, Šoporňa, Nadseg-Edhazseg, Šalgov, Vajka, Malomseg, Čornok, Fedýmeš, Bankesi, Sl. Meder, Várad, Čapor, Dražovce, Siladice, Šág, Pustakerť, Kepešd, H. Síleš, Ezdeg, Alakšince — 25 (71 4%); převahu Maďarů měly osady: Cabaj, Komjátice, Čakajovce — 3 (8·6%), smíšené osady byly: Ujlak, Pata, Lapáš Ďarmoty, Ďorok, Ireg, Ivánka, Lúky — 7 (20·0%).

Kromě souvislého území slovenského výběžku námi probadaného lze předpokládati — podle názvů osad a rovněž podle jiných zpráv —, že Maďari bývali ještě v několika osadách, které leží na čistě slovenském území stolice.

Takové jsou: v 3. okr.: Fornóseg — Fornószege,⁴⁾ Čitáre — Csitár, Urmince — Ürmincz,⁵⁾ Šárfia — Sarfő, Vozokany — Vezekény; v 2. okr.: Beregseg — Beregszeg,⁶⁾ Frašták (Hlohovec) — Galgócz, Verešvár — Vörösvár,⁷⁾ Peče-

¹⁾ Pro značnou část osad nebude to pro nedostatek zpráv asi možno vysvětliti.

²⁾ Viz Úvod.

³⁾ Spolu s právě vzpomenutými 12.

⁴⁾ Proloženým písmem označujeme osady s maďarskými názvy.

⁵⁾ Podle Monogr. Nitr. st.: r. 1291 Eurmen = Örmény, Ürmény; v ústech Slováků přijal název ten obvyklou příponu *ce*, s níž se vrátil i do maďarštiny: Ürmincz.

⁶⁾ Podle odpovědi u Pestyho lid užívá toliko názvu *Bereseg*.

⁷⁾ Ostatně jest možno, že název byl dán osadě podle nějakého „Červeného hradu — Vörösvár“, který byl založen Maďary nebo který byl v jejich rukou. V takovém případě maďarský název *osady* nesvědčí ještě s jistotou o tom, že i její obyvatelstvo bývalo maďarské.

ňady — Pecsényéd,¹⁾ Drabovce, Žolnafala (Žilinka) — Zsolnafalu;²⁾ v 1. okr.: Skalica, Dojčí (Dojč), Stráža (Stráže) — 14.

O osadách Fornósegu, Čitárech, Urmincích, Vozokanech, Beregsegu, Pečenádech, Verešváru a Žolnafale nemáme žádných dalších zpráv.

Šárfa. U Pestyho autor míní, že Sárffo jest maďarský překlad slovenského jména „Blatnica“, a odvolává se na visitaci z r. 1780, v níž se připomíná „sigillum oppidi Blatnicz“, dodává však: „Není známo, kdy existoval tento městys“. Je-li tomu tak, měnilo se zde obyvatelstvo třikrát: s počátku zde žili Slováci, kteří nazvali osadu Blatnica, pak Maďaři, kteří přeložili název na Sárffo, pak zase Slováci, kteří si osvojili název od předchůdců.³⁾ U Pestyho jest uvedeno 45 názvů slovenských a 1 maďarský.⁴⁾

Frašťák — Hlohovec. U Pestyho jest uvedeno asi 40 slovenských pomístních názvů a 13 německého a maďarského původu.⁵⁾ Tato stará německá kolonie se od Lexikonu do sčítání z r. 1921 uvádí jako slovenská, jen u F. jest zaznamenána německá menšina. Neznačné % Němců nalézáme i ve sčítáních,⁶⁾ ale to jsou hlavně židé.⁷⁾

Drahovce. V odpovědi u Pestyho se tvrdí, že „kdysi zde žili Maďaři, ale za dob povstání Fr. Rákóczyho (t. j. do r. 1711) osada zpustla a byla znovu osídlena Slováci z Horního vidieku“. Skutečně v conscr. r. 1715 ze 40 (přibližně) rodinných jmen, kromě snad maďarského Andí, všechna ostatní jsou slovenská.

Skalica.⁸⁾ Skalica, dříve smíšená německá kolonie, se již dávno poslovenštila. Za dob F. ještě tam bylo trochu Němců. Bývalý německý živel připomínají německé pomístní názvy, uvedené u Pestyho městským archivářem Szartorym.⁹⁾ Ten taktéž praví, že v XVI. st., kdy se Turci

¹⁾ Podle Monogr. Nitr. st.: r. 1216 villa Bissenorum (t. j. vojenská kolonie Pečenégù), r. 1379 Besceneu.

²⁾ U prof. Niederle jsou dva názvy: Žolnafala a Žilinka. V odpovědi u Pestyho, *psané slovensky*, se *zřetelně* tvrdí, že obec se jmenuje „Zsolnafalu“ a že *jiného* názvu *není a nebylo*. Není Žilinka *umělý* novotvar podle vzoru Zsolna — Sillein — Žilina, jako Bernatovce, Košťany atd. místo Bernatfala, Čontošfala atd., vytvořený z týchž pohnutek jako jména právě uvedená? (Viz naši Národop. mapu, 25, pozn. 2.)

³⁾ Podle Monogr. Nitr. st. ve XII. st. Sárffo, r. 1349 Rodusna (t. j. Radošina)fó, r. 1394 Sz. Pál, později Sárffo. Srov. Šárfa ve Brat. st.

⁴⁾ „Kormány (vláda, vlastně kermidlo) — nejvyšší místo v chatě obce.“

⁵⁾ Hanšutki, Neftaki, Šumperki, Šajbi, Damaški, Babšajki, Pod Fanešom, Za Tonajškom, Šomod', Pod Šomod'u, Balatom, Tokajka, Soroše.

⁶⁾ R. 1900 — 11·9% n., 1910 — 8·0% n., 1919 — 2·6% n., 1921 — 0·8% n.

⁷⁾ R. 1900 ze všeho obyvatelstva 8883 bylo izraelitů 1187, r. 1910 ze 7749 — 1061, r. 1919 z 8096 — 847, r. 1921 z 8297 — 930 (židovské národnosti jen 694).

⁸⁾ U K. nalézáme zajímavou poznámku o Skalici: „Die böhmische Sprache wird hier rein gesprochen, daher schicken viele Aeltern ihre Kinder hieher um dieselbe zu erlernen.“ Není zde u něho stejný omyl jako u obce Pusta Fedýmeše v Bratislavské st.? (Viz výše, str. 15, pozn. 10.)

⁹⁾ Části lesa: Rossvinkl, Stari Rossvinkl, Peczival, Vinterberg.

zmocnili Budína, do Skalice se přestěhovalo mnoho maďarských zeman-
ských rodin z Dolní země, a uvádí mezi 45 slovenskými pomístními názvy
2 názvy maďarského původu, užívané Slováky.¹⁾ V XVII. st. zde Maďaři
měli reformovanou církev.²⁾ V XVIII. st. si mnozí Maďaři ještě zachovali
svůj jazyk, ale v městysi vládl již jazyk slovenský.³⁾

Stráža⁴⁾ (Stráže). Podle Kőrösyho byla to prvotně pohraniční
strážní kolonie Sékelű, kteří se dávno již poslovenštili. Uvádí ze sbírky
Libertinyovy 15 maďarských rodinných jmen obyvatelů — 6 posledních
je spíše nemaďarských.⁵⁾

Dojčí (Dojč). Podle notáře Hemerky u Pestyho „za Leopolda zde
žilo mnoho zemanů“, a uvádí se 9 jejich rodinných jmen s dodatkem
„a jiná“. Z nich 3 jsou čistě maďarská.⁶⁾

Přejdeme nyní k osadám slovenského výběžku v sousedních stolicích.

Stolice Tekovská, Ostřihomská a Komárenská.

Za osadami Nitranské st. Ďorokem, M. Máňou, Ezdegem a Fedýmešem
přechází slovenský výběžek za ř. Žitavu do Tekovské st.; v něm leží
osady 3. jejího okresu, podle Lexikonu slovenské: Melek — Mel-
lék, Lula — Lüle, V. Máňa — N. Mánya, (Valkáz — Val-
kász)⁷⁾, Fíš — Füss, Stuca (Senča) — Szencse, Hul — Hull,
Rendva — Rendve, Beleg — Belleg, Dedinka — K. Faj-
kürt, (V. Fajkurt — N. Fajkürt).⁸⁾

Odtud míří na severovýchod úzký pás slovenských osad, jenž přechází
ř. Hron, dosahuje téměř hranic Hontské st. a odděluje severní část ma-
ďarského území Tekovské st. od jihovýchodní: D. Píal — A. Péll,
M. V. Ondrejovce — K. N. Endréd, Držlany — Deresz-
lény, D. Várad — A. Várad a za ř. Hronem Žemliare —
Zsemlér — všechny ve 4. okresu.

Druhá část výběžku od Dedinky jde na jih; zde v něm jsou osady
3. okresu: Vozokany — Fakó Vezekény a Čaka — Cseke,

¹⁾ Barnafajt, Darmovis, dříve Baromvész (viz A. Petrov, Pesty, Seznam
osad, 78, pozn. 268).

²⁾ Kőr., op. c., 42, s odkazem na Lampe — Ember, op. c., 566.

³⁾ Szerdahelyi, Celeberium Hungariae urbium chorografia, Cassoviae
1770: „Quamvis incolae multi etiam Hungaricum calleant idioma, ut plurimum tamen
Slavonico utuntur“ (247; citát z Kőr., op. c., 43, pozn.).

⁴⁾ Slovenský název jest překlad prvotního maďarského: Eör, Őr.

⁵⁾ Balga, Forpay, Harcza, Magyar, Marczibál, Melus, Poncza, Vadász, Vízváry;
Bacsa, Bagyura, Hubala, Makara, Petrás, Zsák (op. c., 43).

⁶⁾ Zimandy, Török, Koranthály.

⁷⁾ Není v L.; mezi V. Mání a Hulem.

⁸⁾ Není v L.; na jihovýchod vedle Dedinky.

a osady 4. okresu: V. Maláš — N. Málas v Tekovské st., Kuraľ (Kuraľany) — Kuraly v Ostrihomské st., pak Nír — Nyír v Tekovské st.; dále míří výběžek na jihozápad do stolice Komárenské: Čechy — Csehi, Kolta — Kolta, Jásfala (Jásová) — Jászfalu, Semer (Semerovo) — Szemere, Baromlak — Baromlak, Udvard (Dvory n. Žitavou) — Udvard, Imeľ — Imöľ, Bagota — Bagota, a končí asi 15 km před Dunajem osadami St. a N. Ďalou — Ó-Új Gyálla.

Tak ve výběžku v stolici Tekovské máme 19 osad,¹⁾ v Ostrihomské 1, v Komárenské 10, dohromady 30.

Z nich slovenské názvy mají Držľany, Žemliare a Čechy, souběžné v obou jazycích M. V. Ondrejovce — K. N. Endréd. Názvů ostatních užívají Slováci v maďarské formě.²⁾

Roztřídíme tyto osady na několik skupin.

1. Osady i v XIX. st. čistě slovenské: Melek, V. Máňa, Stuca, Hul, Rendva, Belek — 6.³⁾

Melek. Podle conscr. r. 1657: „Mellek — praedium, nihil“,⁴⁾ t. j. docela zpustl. V druhé polovině XVII. st. byl patrně znovu osídlen, ale nepochybně Maďary, poněvadž v conscr. r. 1715 z 12 rodinných jmen 9 je maďarských, 2 německá, 1 slovenské,⁵⁾ ale již koncem XVIII. st. v něm podle visitace z r. 1779 „obyvatelstvo jest slovenské řeči, ač mnozí mluví i maďarsky“.⁶⁾ U Kőrösyho jest uvedeno 5 maďarských rodinných jmen jeho doby.⁷⁾

V. Máňa. Podle conscr. r. 1657 rovněž: „praedium, nihil“.⁸⁾ Pak byla tato „pusta“ osídlena hlavně Slováky: v conscr. r. 1715 podle Acsádyho ze 16 jmen je 12 slovenských, 4 maďarská; v conscr. r. 1720 z 13 je 11 slovenských, 2 maďarská. Podle Pestyho „osídlena ze selských

¹⁾ Počítáme M. V. Ondrejovce a Držľany, sloučené v jedinou obec, dohromady.

²⁾ Aspoň v XVIII. a XIX. st. Možná, že dříve některé osady mohly míti jiné, nemaďarské názvy (viz u Pestyho: „D. Píal — podle podání dříve se jmenoval Bagvics“ = Badič).

³⁾ V nich Slováků 90% a více. U F. jest uvedena maďarská menšina v osadách Meleku a Hulu, podle sčítání jest Slováků méně než 90% v Hulu (1910 — 87·4%) a Beleku (r. 1910 — 84·2%, 1919 — 89·5%, ale již r. 1921 — 98·3%).

⁴⁾ Kőr., op. c., 1, pozn. 2.

⁵⁾ Poněvadž jsme neměli kdy vypsati v Budapešti z dokumentů rodinná jména a jiné údaje o stolicích Tekovské, Hontské, Novohradské a Gemerské, uvádíme součet rodinných jmen v rozličných jazycích z tabulek Acsádyových, podaných v jeho M. O. népessége a Pragmatica sanctio korában, ač práce Acsádyova, jak jsme to ukázali dříve (Úvod), vůbec a po této stránce zvláště daleko není spolehlivá. Vždy musíme míti na zřeteli, že Acsády připočítával k maďarským rodinným jménům i jména, která vůbec nesvědčí o maďarské národnosti jejich majitelů. Tak počet maďarských rodinných jmen jest u něho spíše zvlečen.

⁶⁾ Kőr., op. c., 7.

⁷⁾ Bakó, Bodor, Fodor, Magyar, Terényi (l. c.).

⁸⁾ Op. c., 1, pozn. 2.

(jobbágyi) obcí“ — páni žili v M. Máni.¹⁾ U Pestyho jest uvedeno toliko 8 maďarských názvů částí lesa,²⁾ které asi jim dali páni-kompossessori.

Hul. V conscr. r. 1715 jest ještě smíšený: z 8 rodinných jmen 4 jsou slovenská, 4 maďarská; v conscr. r. 1720 však jest již čistě slovenský: všech 8 rodinných jmen je slovenských. Podle visitace z r. 1779 „obyvatelstvo jest slovenské“.³⁾

Rendva. Na začátku XVIII. st. byla čistě slovenská: v conscr. r. 1715 z 30 jmen 27 je slovenských, 3 jsou maďarská; v conscr. r. 1720 z 20 jmen 18 je slovenských, 2 jsou maďarská.

Belek. Na začátku XVIII. st. byl smíšený: v conscr. r. 1715 z 11 jmen 6 je slovenských, 5 maďarských; v conscr. r. 1720 6 slovenských, 4 maďarská.

Stuca — nemáme o ní zpráv.

2. Osady, které v XIX. st. měly slovenskou většinu: Čaka, Fíš, Valkáz, Kuraľ, Vozokany, Semer — 6.

Obec	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Čaka . . .	—	sl.	sl.	—	—	81·6%	76·8%	98·1%	95·6%
Fíš	—	sl.	sl. ú.	13·8% m.	12·8% m.	88·9%	69·1%	88·6%	93·9%
Valkáz . .	—	sl. m.	sl. ú.	13·8% m.	14·5% m.	78·5%	58·3%	87·7%	90·2%
Kuraľ . . .	m.	sl.	sl.	—	—	89·4%	88·2%	96·0%	94·0%
Vozokany	sl.	sl.	sl. ú.	13·8% m.	12·9% m.	56·6%	7·2%	90·0%	98·9%
Semer . . .	sl.	sl.	m. sl. ú.	26·9% m.	21·7% m.	82·4%	90·4%	2·6% ⁴⁾	64·1%

Č a k a. Podle visitace katolických církví z r. 1707 byla Čaka osídlena převážně *reformovanými*, podle stejné visitace z r. 1779 byli obyvatelé veskrze *katolíci*. Zde se stalo asi to, co i v mnohých jiných osadách: část reformovaných byla přinucena přijmouti katolictví, část se vystěhovati; aby úbytek byl vyplněn, byli sem přestěhováni Slováci katolíci. Podle conscr. r. 1715 a 1720 již převládá slovenský živel: v conscr. r. 1715 z 12 jmen 8 je slovenských, 4 jsou maďarská, v conscr. r. 1720 z 13 jmen 9 je slovenských, 4 maďarská. Podle visitace z r. 1779 „se kázání a vyučování dětí v katechismu dělo jen slovensky“.⁵⁾ Podle schematismu z r. 1822 jest jazyk bohoslužebný slovenský.⁶⁾ U Pestyho jest uvedeno 14 pomístních názvů, všechny toliko slovenské.

F í š. Kőrosy tvrdí, že osada ta v XVII. st. byla maďarská, poněvadž

¹⁾ Op. c., 6.

²⁾ A. Gödrierdő, Fenyves, Bárány tilos, Hidács káña, Tőgy káña, Örög szöllős, Szög, Mogyorós.

³⁾ K ő r., op. c., 6.

⁴⁾ Sic! Čím to vysvětliti?

⁵⁾ K ő r., op. c., 6.

⁶⁾ Op. c., 15.

obyvatelé byli reformovaní,¹⁾ a dodává, že polovina jmen starousedlých rodin jest maďarská, rodinných jmen samých však neuvádí. Na začátku XVIII. st. byl slovenský živel již silný: v c o n s c r. r. 1715 z 18 jmen 8 je slovenských, 10 maďarských; v c o n s c r. r. 1720 ze 17 jmen 15 je slovenských, 2 maďarská.

V a l k á z. O první polovině XVIII. st. se zprávy rozcházejí. Podle B é l a jest ve Valkázu většina maďarská;²⁾ podle konskripce jest obec téměř čistě slovenská: v c o n s c r. r. 1715 všech 10 jmen je slovenských, v c o n s c r. r. 1720 z 11 jmen 9 je slovenských, 2 maďarská. Podle Pestyho „Valkáz byl v dávných dobách čistě maďarskou obcí kuriální“, t. j. žili v něm Maďaři zemané, „později pak tam byli usídlení i sedláci slovenské řeči. Většina obyvatelů jsou katolíci, menšina reformovaní“; reformovaní jsou zřejmě potomci starých Maďarů.

K u r a ľ. U Pestyho jest uvedeno místní podání: „Za tureckých válek obec zpusťla a byla znovu osídlena předky nynějších obyvatelů ze slovenského území: z Chynoran, Vestenic, V. Topolčan v Nitranské st. a z Búr. Sv. Mikuláše v Prešpurské st.“. Druhá část podání musí býti uznána za úplně hodnověrnou: vzpomínky kolonistů na dřívější jejich domov se dlouho uchovávaly v rodinách, ale o předchozím osudu svého nového působiště kolonisté nemusili mítí přesných zpráv a opakovali vysvětlení, které, jak viděti z jiných odpovědí u Pestyho, se stalo jakýmsi „locus communis“: „obec prý zpusťla za Turků“. Ve skutečnosti nebylo zde zpusťnutí způsobeno tureckými válkami, nýbrž katolickou reakcí. Kőrösy udává, že na začátku XVIII. st. v Kurali bylo maďarské reformované obyvatelstvo. Vlastník osady, J. Paluskay, se r. 1711 zmocnil majetku reformované obce, reformovaní byli vyhnáni a na jejich místě usazení katolíci z V. Topolčan a Chynoran.³⁾ Podle Kőrösyho byli reformovaní vypuzeni r. 1712, ale zřejmě i vypuzení reformovaných i usazení kolonistů katolíků provedlo se ne najednou, nýbrž během let; v c o n s c r. r. 1715 a 1720 jest ještě značný počet maďarských rodinných jmen: v c o n s c r. r. 1715 z 25 osob 12 má slovenská jména, 9 maďarská, v 0. 4 osoby; v c o n s c r. r. 1720 ze 17 osob 8 má slovenská rodinná jména, 5 maďarská, 1 německé, v 0. 3 osoby.⁴⁾ Po Maďarech, kteří zde žili dříve, zůstaly toliko 2 po-

¹⁾ L. c., avšak bez udání pramenů.

²⁾ „Hungari admixtis Slavis.“

³⁾ Op. c. I, 41, 54 s odkazem na K i s s K., Monografiai vázlatok a barsi református esperesség multja és jelenéből (Monografický přehled minulosti a přítomnosti Tekovského dekanátu), Pápa, 1879, 132.

⁴⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Beliczky, Benyak, Hanyik, Homulya, Klenko, Korsak, Kolarik, Marko, Miklevicz, Nevegyanszki, Szcholya, Zbonyák — 12; M. Dubai, Fazekas, Hodi, Kelemen, Mészáros, Oreszki, Szabo, Varga (2) — 9; 0. Bausz, Bogolya, Helmo, Ohaár — 4; c o n s c r. r. 1720: S. Bonyik, Homolya, Kersuk, Knutny, Miklo, Seffcsik, Szcholya, Vesztenyszky — 8; M. Kekes, Kelemen, Meszaros, Oroszi, Varga — 5; N. Klerk — 1; 0. Kovács, Olsár, Suktör — 3.

místní názvy, a to ještě pochybné,¹⁾ všech ostatních 24 jest u Pestyho slovenských.²⁾

Voz ok a n y. Na začátku XVIII. st. byly osadou smíšenou: v conscr. r. 1715 z 23 jmen 12 je slovenských, 11 maďarských; v conscr. r. 1720 z 21 jmen 10 je slovenských, 11 maďarských. U Pestyho jest uvedeno 9 pomístních názvů slovenských, 1 maďarské adjektivum od slovenského substantiva, 3 názvy maďarské, patrně překlad ze slovenštiny, 1 nejasný³⁾; „pusty“ mají maďarské názvy, které jim patrně dali páni.⁴⁾

Semer. Podle Pestyho Semer „docela zpustl r. 1683 pro vpády Turků a obyvatelé Maďari se rozutekli.“⁵⁾ Po vyhnání Turků usadili se zde Slováci z Myjavy a Myjavského vidieku“. Na začátku XVIII. st. byl zde maďarský živel ještě dosti silný: v conscr. r. 1715 ze 40 osob 20 má slovenská jména, 12 maďarská, v O. 8 osob; v conscr. r. 1720 ze 23 osob 11 má slovenská jména, 6 maďarská, v O. 7 osob.⁶⁾

3. Ve dvou osadách byla ve 40. a 50. letech XIX. st. zaznamenána maďarská většina; jsou to Lula u Cz., D. Píal u F.

Obec	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Lula...	sl.	sl. m.	m. sl.	74·5% m.	86·7% m.	52·6%	57·3%	74·1%	78·3%
D. Píal .	m.	m. sl.	sl.	—	—	60·9%	34·1%	87·4%	80·4%

Lula. Že u Cz. není zde omyl, je viděti z toho, že se maďarská většina objevuje i ve sčítáních z r. 1880 a 1890. Podle visitace z r. 1779 jest osada převážně slovenská, zemané však mluví i maďarsky.⁷⁾ Příčinu dočasného vzrůstu maďarství mohou vysvětliti jen místní lidé.

D. Píal. Nejsme s to vysvětliti, proč u F. je zde uvedena maďarská většina.

¹⁾ Maraszt nebo Nádás, Bacsí telek (spíše překlad slovenského rčení: podíl Bačův).

²⁾ Běl podává docela jinou zprávu: „Kurály — slavica colonia eiusdem (principis Em. Eszterházy) ditionis dominii benignitate collecto aliquot familiarum numero in exilium viculum confluit“. Jak v souhlas uvést obě zprávy, nevíme.

³⁾ Lestinai (od slov. lieština) düllő; Szilvaköz (při slivkovém stromě), Szöllők alatti (pod vinicemi), Sz. János szőlőhegy (vinice sv. Jána); Tálra.

⁴⁾ Arma, Leveled.

⁵⁾ O stupni hodnověrnosti této části podání viz výše poznámku o obci Kurali.

⁶⁾ Cons cr. r. 1715: S. Beliczki (2), Czipa, Gasparicz, Hanyak, Krivi, Krupa, Liska, Mankovszki, Martinko, Moravec, Opályek, Ozbanyik, Palyacsek, Rendosánszky, Sáfronicz, Stamko, Stanyo, Szereczki, Vanyo — 20; M. Berles (?), Fazekas, Fekete, Juhász (2), Kurucz (2), Molnár, Nemetek, Takacz, Tornoczy, Ujvári — 12; O. Abraham, Klizany (2), Kovács, Safár (2), Tiva, Toth — 8; cons cr. r. 1720: S. Benda, Czmaro, Franyó, Jeskó, Kosut, Manczinka, Mlinár, Palcsik, Palló, Siska, Vanyó — 11; M. Gergel, Juhász (3), Kurucz, Vargha — 6; O. Abraham, Bószmány, Gáspár, Klisány, Jantasz, Kovács, Safár — 7.

⁷⁾ K ő r., op. c., 16.

U Pestyho jest národní podání, že předkové nynějších katolíků bývali reformovaní, ale pod tlakem pánů-statkářů musili přestoupiti ke katolictví. Toto podání jest úplně potvrzeno dokumentárně:

Na začátku XVIII. st. většina zde byla ještě maďarská: v conscr. r. 1715 ze 24 jmen 18 je maďarských, 6 slovenských; v conscr. r. 1720 z 31 jmen 28 je maďarských, 3 slovenská. Podle Kőrösyho¹⁾ „pán - statkář, katolík, r. 1733 vyhnal Maďary reformované a místo nich usadil Slováky katolíky“. Maďaři, kteří přijali katolictví, patrně byli ponecháni a pod vlivem přistěhovalých Slováků se poslovenštili: podle visitace z r. 1779 jest D. Píal osada úplně slovenská.²⁾ Že mezi obyvatelstvem byli i poslovenštění potomci Maďarů, jest znáti z toho, že v katolické matrice jest r. 1725 12 čistě maďarských rodinných jmen³⁾ a že u Pestyho kromě 5 slovenských pomístních názvů jest uvedeno 6 maďarských, patrně užívaných obyvatelstvem.⁴⁾

4. V těchto osadách se objevuje kolísání: většinu má jednu ta, jednu ona národnost; to jest ve smíšených a dvojjazyčných osadách, hledíc k podmínkám doby, úplně přirozené a často snad to bylo jen na papíře. Všude však je slovenský živel velmi silný. Po převratu se jednak podle sčítání z r. 1919, jednak podle sčítání z r. 1921 jeví slovenská většina v obcích Baromlaku, Jásfale a Čechách, v obojím sčítání v Dedince — V. Fajkurtě.

Obec	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Baromlak . . .	sl.	sl.	m. sl.	30·3% m.	20·0% m.	41·9%	36·3%	13·8%	91·7%
Dedinka - V. Fajkurt	—	sl. m.	sl. ú.	68·6% m.	96·5% m.	26·2%	12·9%	86·5%	80·1%
Čechy	sl.	m. sl.	m. sl. ú.	39·0% m.	39·5% m.	45·5%	82·2%	53·4%	36·3%
Jásfala	sl.	m. sl.	sl.	15·7% m.	20·3% m.	47·5%	23·6%	46·8%	56·8%

Baromlak byl na začátku XVIII. st. osadou smíšenou, s převahou však Slováků: v conscr. r. 1715 ze 14 osob 7 má slovenská jména, 4 maďarská, v 0. 3 osoby; v conscr. r. 1720 z 10 osob 5 mají slovenská jména, 2 maďarská, v 0. 2 osoby.⁵⁾ Od Lexikonu do 40. let XIX. st. jest Baromlak slovenský, do sčítání z r. 1890 má slovenskou většinu,⁶⁾ od r. 1900

¹⁾ Op. c., 5, s odkazem na Kiss, op. c., 306.

²⁾ Kőr., l. c.

³⁾ Bálint, Farkas, Gyürki, Kiss, Kovács, Mátyas, Mészáros, Nagy, Pál, Sötét, Szilva, Tót (Kőr., op. c., 15).

⁴⁾ 2 z nich mají souběžné názvy: Vakarcz — Novini, Hosszú — Dlhe, jeden jest spojen se slovenskou předložkou: Nad Gurdalu; Gurdal — ulice vesnice; lze souditi, že i ostatních tří používali obyvatelé: Széki, Rókalyuk, Haraszt.

⁵⁾ Cons cr. r. 1715: S. Czapka, *Levak*, Moravszki, *Ortuba*, *Zahorczi* (2), Zalczczak — 7, M. Beres, Bernát, Kis, Nadasdi — 4; 0. Korbely, Toth, Zachar — 3; cons cr. r. 1720: S. Kukuska, *Levár*, *Oltruba*, Répka, Tonka, *Zahorczy* — 5; N. Kriegh — 1; M. Béres, Kiss — 2; 0. Bernard, *Záchár* — 2.

⁶⁾ Zpráva Cz. se zdá pochybnou.

do r. 1919 stále v něm vzrůstá živel maďarský, ale za dvě léta — 1919—1921 — se % Slováků z 13,5 zvětšuje na 91,7 (!).

Dedinka Fajkurt a V. Fajkurt byly dvě sousední osady. V Lexikonu jest uvedena toliko Dedinka, v níž podle Pestyho žili sedláci na 18 urbáriálních podílech. Podle visitace z r. 1779 byly obě osady slovenské, „zemané však považovali se za Maďary a žádali za maďarské bohoslužby“.¹⁾ Pak Dedinka zpustla. „Zemané, kteří žili ve V. Fajkurtě, změnili její chotár v „allodium“, t. j. začali jej obdělávati svou čeledí. Podle zákona z r. 1836 musili statkáři Dedinku osídliti, ale osadníci se neudrželi a v 60. letech tam jakž takž živořili dva gazdové.“ Jiných zpráv nemáme. Pomístních názvů u Pestyho jest 10 maďarských, 2 slovenské.

Čechy. Na začátku XVIII. st. byly převážně maďarské: v conscr. r. 1715 z 11 osob 5 má maďarská jména, 2 slovenská; v O. 4 osoby.²⁾ Zde tedy, stejně jako v dále ležící Jásfale, příliv Slováků nastal později. V Čechách, stejně jako v Jásfale, u Maďarů již měli většinu.

Jásfala. Podle Pestyho bývaly zde tři vesničky s čistě maďarskými názvy: Harangozó, Kerekszállás a Tekeres, a ty se pak sloučily v jedinou, nazvanou Jásfalú; z tohoto jména autor usuzuje, že osada byla osídlena Jásy, kteří prchli z Dolní země před Turky. Pak osada zpustla, ale na maďarské obyvatelstvo, které zde bývalo, ukazují podle autora maďarské pomístní názvy, používané Slováci.³⁾ Zpustnutí obce autor vysvětluje tím, že „po vyhnání Turků Jásové se vrátili k svým krbům“. Ale ovšem ne všichni: na začátku XVIII. st. v Jásově bylo ještě dosti Maďarů: v conscr. r. 1715 z 28 osob 13 mají slovenská jména, 9 maďarská, v O. 6 osob; v conscr. r. 1720 z 19 osob 12 mají slovenská jména, 5 maďarská, v O. 2 osoby.⁴⁾ Místo Maďarů vyplnili „Slováci, kteří přišli z rozličných míst: Frastaczky⁵⁾ z Fraštáku (v Nitr. st.), Szmoleniczy ze Smolenic⁶⁾ (v Brat. st.), Rendvay z Rendvy atd.“ Zbylí Maďari se ovšem poslovenštili. Několik Maďarů, kteří žili v 60. letech v Jásfale, byli podle Pestyho pozdější přistěhovalci.

¹⁾ Kőr., op. c., 16.

²⁾ Cons cr. r. 1715: M. Imre, Kopász, Nagy, Palinkás, Szabo — 5; S. Hubka, Szlimák — 2; O. Németh, Pásztor, Tóth (2) — 4. V cons cr. r. 1720 scházejí.

³⁾ Z uvedených mnoha maďarských pomístních názvů jen 1 jest slovenského původu: Lucskói, ze slova Lučka.

⁴⁾ Cons cr. r. 1715: S. Galgoczy, Hensko, Hinoranszky, Kandricz (?), Kenyezičky, Kubiczky, Lvdák, Lezák, Maricz, Peczko, Pejsttorác (2), Volár, Zavoczky — 13; M. Apro, Maroti, Mikus, Sáros (3), Szécsényi, Tordi, Vargha — 9; O. Czigány, Dolyate, Kaistak, Laknar, Lendula, Skorunya — 7; cons cr. r. 1720: S. Galgoczy, Henkó, Hentkó, Hlavati, Kemneczky, Kneziczsky, Levák, Lisák, Pasztera, Pecsko, Volár, Zavoczky — 19; M. Haczay, Mikus, Seres, Sörös, Szecsey — 5; O. Foltyn, Szendula — 2.

⁵⁾ V cons cr.: Galgoczy.

⁶⁾ V odpovědi nesprávně: „ze Smolníku“.

5. Ve třech osadách se po převratu objevila značná slovenská menšina: v N. Ďale, Koltě a V. Máláš. Je zajímavé, že v N. Ďale, nejdále zastrčené v maďarském prostředí, se slovenská většina udržela do konce XIX. st., v Koltě do 40.—50. let; V. Máláš byl již ve 40. letech převážně maďarský.

Obec	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
N. Ďala..	sl.	sl. m.	sl.	—	—	70·4%	8·1%	24·4%	23·1%
Kolta....	sl.	sl. m.	m. sl. ú.	—	—	26·4%	32·7%	21·0%	47·6%
V. Máláš.	sl.	m.	m.	71·8% m.	67·7% m.	27·0%	11·2%	31·8%	—

N. Ďala. Podle Pestyho „N. Ďala se stala obcí podle slov starců před 300 lety a byla osídlena ze St. Ďaly“. Zde máme příklad, jak národní podání nezná přesné chronologie; „před 300 lety“ znamená toliko: „dávno, na co se již nepamatuje nynější pokolení, jejich otcové a dědové“, t. j. snad před 300, snad před 200, snad před 150 lety. V daném případě správné jest tedy toto poslední datum; v conscr. r. 1715 čteme tuto poznámku: „haec possessio solummodo a duobus abhinc annis ex integro noviter erecta, de qua a memoria hominum non est auditum, ut aliquando locus fuisset habitationis“. N. Ďala byla tedy úplně nová osada, založená teprve r. 1713. Osídlena byla téměř vesměs Slováci: v conscr. r. 1715 ze 24 osob 19 mají slovenská jména, 3 maďarská; v O. 2 osoby.¹⁾

Kolta. V ní podle Pestyho „dříve žili i nyní žijí Maďari — zemané“. Tito zemané se ovšem považovali za Maďary, ale to neznamená, že by všichni nebo aspoň část jich si nebyli osvojili i slovenský jazyk. Kromě toho zde mohlo býti i nezemanské slovenské obyvatelstvo: sedláci, želeři, čeledi, nádeníci atd. Tak není proč pokládati údaje Lexikonu za mylné, tím spíše, že již na začátku XVIII. st. byla v Koltě část Slováků: v conscr. r. 1715 z 9 osob 3 mají slovenská jména, 5 maďarská, v O. 1 osoba; v conscr. r. 1720 ze 6 osob 4 mají slovenská jména, 2 maďarská.²⁾

V. Máláš. U Pestyho jest uvedeno „staré podání“³⁾ že V. Máláš — dříve Bud Máláš — byl ve XIV. st. založen Slováci (tót faj), ale v XVI. st. že obyvatelstvo vymřelo morem a usadili se zde Maďari.

Těžko lze rozhodnouti, jak dalece je první část podání hodnověrná. Při změně nejen pokolení, nýbrž i národností lidová paměť sotva věrně udržovala vzpomínky o dávno minulých dobách. Druhá pak část podání nepochybně odpovídá skutečnosti. Na začátku XVIII. st. byl V. Máláš

¹⁾ S. Andrasovics, Csenko, Cservenyi, Jusko, Kaján, Krasznayán, Kuszki, Labszki, Opaczik, Rizavi, Spanyol, Szlanyiczka, Szurevszki, Tirupa (?), Tysszovszki, Tyukala, Valasek, Vidra, Zahorecz — 19; M. Maroti, Jeső (2) — 3; O. Tilemár, Viczena — 2.

²⁾ Consr. r. 1715: S. Papes, Szlaszanczky, Turczek — 3; M. Kis, Magocz, Sőrös, Tátoš (2) — 5; O. Toth. — 1; consr. r. 1720: S. Papes, Szlaszanszky, Svarka, Turczek — 4; M. Tátoš, Varga — 2.

³⁾ „A régi hagyomány.“

převážně maďarský: v conscr. r. 1715 ze 22 jmen podle Acsádyho 19 je maďarských, 3 slovenská; v conscr. r. 1720 11 maďarských, 3 slovenská. V XVIII. st. se slovenský živel zvětšil: V. Máláš nejen podle Lexikonu jest slovenský, nýbrž i podle visitace z r. 1779 to „je slovenská vesnice, ač obyvatele rozumějí i maďarsky“.¹⁾ Že se dvojjazyčné obyvatelstvo osady na hranicích maďarského území v XIX. st. pomadžarštilo, jest úplně přirozené, ač v V. Máláši se až do dvacátých let XX. st. uchovala menšina, která neztratila slovenského cítění.

6. Rovněž úplně přirozeným by se jevilo, že by se naprosto pomadžarštily osady Nír, Žemliare, Imeľ, Bagota a St. Ďala, které hluboce vnikají do maďarského prostředí, ale v nich se po převratu znovu objevuje značná slovenská menšina: v osadách Níru a Žemliarech již ve sčítání z r. 1919, v ostatních třech teprve ve sčítání z r. 1921.

Obec	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
Nír	sl.	m.	m. sl.	5·8%	—	41·3%	—
Žemliare . .	sl.	m. sl.	m.	2·3%	2·9%	28·2%	—
Imeľ	sl.	m.	m. sl.	3·0%	9·8%	3·2%	33·5%
Bagota . . .	sl.	m.	m. ú.	0·2%	0·6%	3·3%	30·3%
St. Ďala . .	sl.	m. sl.	m.	4·0%	0·3%	2·2%	26·2%

Nejpodrobnější údaje máme o Žemliarech a Imeľi.

Žemliare. Na začátku XVIII. st. byly maďarské: v conscr. r. 1715 všech 12 rodinných jmen je maďarských, v conscr. r. 1720 všech 13. U Pestyho jest uvedeno z „Dějin“ místní fary svědectví sedmdesátiletého starce Turóczyho z r. 1807, který se tedy narodil asi r. 1737; ten „slyšel od svého otce, že obyvatele byli dříve reformovaní“, t. j. Maďari; „pro pronásledování 4 přešli ke katolictví, ostatní pak vzali ze svého majetku jen to, co mohli složit na vůz, a odstěhovali do obcí Szokolye, Ladánye a Óváru.“²⁾ Tehdy prefekt sv. Ben dikta³⁾ oběžníkem vyzval k přesídlení do Žemliar sedláky kapitulních statků a jiné. Tím se Žemliare poslovenštily“. To se mohlo tedy státi v druhé čtvrtině XVIII. st., po r. 1720. *Faktické* podrobnosti odpovědi potvrzují její hodnověrnost.

Koncem XIX. st. se Žemliare pomadžarštily. Ve 40. letech byli Slováci podle F. menšinou, v 50. u Cz. jsou Žemliare maďarské, ale ve skutečnosti ještě ani v 60. letech se Slováci nepomadžarštili. Podle Pestyho, „ač církev jest úplně maďarská a většina obyvatelů umí maďarsky, *mezi sebou obyvatele mluví slovensky*“. I v 90. letech, kdy i církev, pomadžarštěná od 70. let, i škola projevovaly svůj vliv na mladší pokolení, přece k uspokojení starců

¹⁾ K ó r., op. c., 17.

²⁾ Szokolya v Hontské st. (4), Ladány a Óvár vedle Žemliar.

³⁾ Sv. Beňadik při Hronu.

konaly se bohoslužby občas i slovensky.¹⁾ Mezi maďarskými pomístními názvy u Pestyho jest jeden slovenský: Dubovka.

I me I. Podle Pestyho „pro mnohé války se maďarské obyvatelstvo silně zmenšilo a přistěhovali se sem Slováci“. To se stalo asi na začátku XVIII. st. V conscr. r. 1715 z 15 osob 4 mají slovenská jména, 9 maďarská, v O. 2 osoby; pak r. 1715 — 20 Slováků silně přibýlo: v conscr. r. 1720 ze 26 osob 14 mají slovenská jména, 8 maďarská, v O. 2 osoby.²⁾ „Pod vlivem Maďarů, kteří zůstali v obci“, a dodáváme, vůbec pod vlivem maďarského prostředí, se Slováci nejen stali dvojjazyčnými: „mluví stejně slovensky a maďarsky“, nýbrž „dávají však přednost maďarštině“. P. oto u F. označen jest Imeľ jako maďarský a u Cz. jest v něm maďarská většina.

Nír. U Cz. jest v něm uvedena slovenská menšina. V schematismu z r. 1822 jest Nír označen jako filiálka maďarské mateřské církve v obci Zselézu,³⁾ ale ani v 60. letech v něm nevymizel slovenský jazyk. Podle Pestyho „obyvatelé jsou řečí Maďari a Slováci“, ačkoliv všechny pomístní názvy uvedené v odpovědi jsou maďarské.

Bagota. Na začátku XVIII. st. byla téměř čistě maďarská: v conscr. r. 1715 ze 17 osob 10 mají maďarská jména, 2 slovenská, v O. 5 osob, jejichž jména mohla náležeti i Maďarům; v conscr. r. 1720 z 11 osob 7 má maďarská jména, 1 slovenské, ač toto jméno není úplně jasné, v O. 3 osoby. Jejich jména rovněž mohla náležeti i Maďarům.⁴⁾

O St. Ďale máme zprávy sobě odporující, jež se nesnažíme uvésti ve shodu. Podle Pestyho byla N. Ďala založena kolonisty ze St. Ďaly. Tito kolonisté, jak jsme viděli výše,⁵⁾ byli Slováci. Avšak St. Ďala podle conscr. r. 1715 jest téměř čistě maďarská: z 10 osob 4 mají maďarská jména, 2 slovenská; v O. 4 osoby, jejichž jména mohla spíše náležeti Maďarům.⁶⁾ Snad většina Slováků se r. 1713 přestěhovala do N. Ďaly, v Staré zůstali jen Maďari a pak r. 1715 — 1773 byla St. Ďala znovu vyplněna přistěhovalými Slováky.

7. M. V. Ondrejovce — Držľany, Udvard, D. Várad. Všechny 3 obce se pomaďarštily, jen u F. se v M. V. Ondrejovcích objevuje

¹⁾ Zpráva býv. nadžupana Tek. st., hr. Št. Majlátha (Kör., op. c., 17).

²⁾ Conscr. r. 1715: S. Palik, Pasztorka, Krisány, Ribar — 4; M. Csaptaros, Liba, Ötvös, Paczmány, Pető, Pinter, Somodi, Szekeles, Takacs — 9; O. Bulya, Csehi — 2; conscr. r. 1720: S. Pelokosztolszky (2), Csicsmán, Dvorszky, Gogolya, Kovács, Pasztorka (2), Paulik, Poroszky, Ribar (2), Risavy, Romada — 14; O. Balogh, Dudas, Eötvös, Mészáros, Pinke, Somody, Szekeles, Takacs — 8; O. Bulyó, Tóth — 2.

³⁾ Kör., op. c., 17.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: M. Balla, Barti, Disznosi, Hegedős, Illona, Kecskés, Kis, Pór (3) — 10; S. Psenyak, Sovicska — 2; O. Bárány, Hajtmeni, Solya, Szorad (?), Toth — 5; conscr. r. 1720: M. Almay, Balla, Hon, Karácson, Kecskés, Poorv (2) — 7; S. Musik — 1; O. Kovács, Haitmán — 3.

⁵⁾ Str. 76.

⁶⁾ S. Laszkóczy, Turóczy — 2; M. Bako, Füghe, Nagy, Pinter — 4; O. Horváth, Toth (2), Vajki — 4. V conscr. r. 1720 schází.

slovenská menšina a ve spojených s nimi Držľanech dokonce většina. Maďarské zůstaly tyto obce i po převratu.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
M. Ondrejovce...	—	m. sl.	} m.	11·7%	15·3%	15·3%	—
V. Ondrejovce...	m.	m. sl.					
Držľany	—	sl. m.					
D. Várad	sl.	m.	m. ú.	1·3%	1·3%	8·9%	—
Udvard.....	m.	m.	m.	m.	m.	m.	3·3%

Dějiny národnostních poměrů v M. V. Ondrejovcích jsou neobyčejně důkladně vyloženy v odpovědi neznámého autora u Pestyho. Tato odpověď nejlépe osvětluje proces, jak byla jedna národnost vystřídána druhou, a pohnutky, kterými byly vedeny jednající osoby. Mnohé jiné odpovědi podávají toliko jednotlivé rysy, tato odpověď dává celý obraz toho, jak se slovenštily bývalé maďarské osady na území průlomů. Totéž se „mutatis mutandis“ patrně dělo i v jiných osadách.

„Starodávni obyvatelé byli Maďaři, o čemž svědčí maďarská jména v mnohých starých listinách.¹⁾ V prvních letech XVIII. st. byl zde reformovaný kostel a fara.“

Vytištění Maďarů mělo příčinu především v hospodářských zájmech zemanů-statkářů, kteří, ač sami byli většinou Maďaři, se snažili změnit sedláky Maďary pracovitějšími a spolu s tím lacinějšími i skromnějšími Slovaky: „Zemané-statkáři — většinou Maďaři — vyhnali sedláky z jejich urbaniálních podílů, změnili je ve dvory (majorságok) a obdělávali je čeledí ze slovenského vidieku.“

Druhou příčinou byla nesnášlivost katolické reakce: „Ještě důležitější jest, že katoličtí páni se zmocnili reformovaného kostela a zavedli v něm pro slovenské poddané slovenské bohoslužby. Proto se všechny tři obce úplně poslovenštily.“

V XIX. st. začal obrácený proces, již ve znamení nacionalismu a s použitím obvyklých, dobře známých prostředků: „Založena byla maďarská škola, zvýšen byl plat učiteli, zavedeny maďarské bohoslužby“, a osady koncem XVIII. st. slovenské se od poloviny XIX. st. staly maďarskými: „Všechno to bylo korunováno nejspokojivějším úspěchem!“

Pomístní názvy u Pestyho jsou maďarské, kromě honu Pohobány, patrně Pochabany, kterýžto název se podle autora připomíná již v XV. st.

Stran ostatních dvou osad stojí zprávy Lexikonu osaměle.

¹⁾ Skutečně v conscr. r. 1715 a 1720 nalézáme, podle Acsádyho, jen neveliký počet slovenských jmen: v M. Ondrejovcích v conscr. r. 1715 z 10 — 4, ve V. Ondrejovcích v conscr. r. 1715 8—2, v conscr. r. 1720 všech 8 je maďarských; v Držľanech v conscr. r. 1715 všechna 4 jsou maďarská.

V Udvardě byla část Maďarů, potomků Slováků, jak tvrdí autor odpovědi u Pestyho,¹⁾ který poukazuje na slovenská rodinná jména některých obyvatelů. To potvrzují i 4 uvedené tam pomístní názvy slovenského původu.²⁾ Stejně tak i na začátku XVIII. st. byla tam slovenská menšina obyvatelstva: v conscr. r. 1715 ze 102 osob 17 má slovenská jména, v conscr. r. 1720 taktéž ze 102 osob 15.³⁾

V D. Váradě je podle Acsádyho v conscr. r. 1715 všech 12 rodinných jmen maďarských, v conscr. r. 1720 z 13 jmen 9 je maďarských, 4 slovenská. U Pestyho máme jen slova: „zde žijí reformovaní“, všechny pomístní názvy jsou maďarské. Jiných zpráv nemáme.

Uvedeme nyní přehled údajů o národnostním rázu osad slovenského výběžku v stolicích Tekovské, Ostříhomské a Komárenské na začátku XVIII. st., pokud o tom můžeme souditi podle rodinných jmen v conscr. r. 1715 a 1720.

V těchto konskripcích máme rodinná jména ze 14 osad Tekovské st., z 1 osady st. Ostříhomské a z 9 osad st. Komárenské. Z nich:

v Tekovské st. převahu Maďarů měly osady Melek, D. Píal, Vyš. Málaš, Žemliare, M. V. Ondrejovce — Držľany, D. Várad — 6 (42·8%); převahu Slováků osady: V. Máňa, Hul, Rendva, Fiš, Valkáz — 5 (35·7%), smíšené osady byly: Belek, Čaka, Vozokany — 3 (21·4%).

V Ostříhomské st. byl Kuraľ osada smíšená (100%).

V Komárenské st. měly převahu Maďarů osady Čechy, Bagota, Udvard, St. Ďala — 4 (44·4%), převahu Slováků osady: Baromlak, N. Ďala — 2 (22·2%); osady smíšené byly: Semer, Kolta, Imeľ — 3 (33·3%).

Souhrn v celém výběžku jeví se v této tabulce:

Stolice	Převládali Slováci	Převládali Maďaři	Smíšené osady	Úhrnem
Bratislavská	16 (76·2%)	2 (9·5%)	3 (14·3%)	21
Nitranská	25 (71·4%)	3 (8·6%)	7 (20·0%)	35
Tekovská	5 (35·7%)	6 (42·8%)	3 (21·4%)	14
Ostříhomská	—	—	1 (100%)	1
Komárenská	2 (22·2%)	4 (44·4%)	3 (33·3%)	9
Úhrnem	48 (60%)	15 (18, 7%)	17 (21, 2%)	80

¹⁾ Tato jeho učená konjektura, spojující příchod Slováků se vpádem Batuovými a s listinou Bély IV., nemá významu.

²⁾ Csészki, Dobráczió, Lévai sztrázsa, Kopánkuti Danócz.

³⁾ Conscr. r. 1715: Dudar, *Drahos*, Gajdonicz, Galubiczka, *Guricsko*, *Jakubecz*, Kobola, Kolar, Kossut, Kuba, *Maczkó*, Moravcsk (sic), Opehal (?), Polyak, Riba, Vasko, Zidik; conscr. r. 1720: *Drahos*, *Gyuricska*, Hornyak, *Jacobecz*, Jacobicska, Kolar, Kosaty, Kubina, Latkó (2), *Maczkó*, Mracsek, Nyemecz, Scsevék, Turcsek.

Výsledky úplně souhlasí se zeměpisnou polohou obcí: čím dále osady ležely od základního slovenského území a čím blíže byly k základní basi maďarské, tím déle se v nich držel maďarský živel. Ve $\frac{2}{5}$ všech osad se výměna maďarského živlu živlem slovenským dovršila již v 2. desetiletí XVIII. st., v $\frac{1}{5}$ tehdy již silně pronikl slovenský živel a jen v $\frac{1}{5}$ osad Slováci dosáhli nadvlády teprve za následujících 50 let.

Přesnější zprávy,¹⁾ založené částečně na podání, částečně na dokumentárních svědectvích o době, kdy v osadách maďarský živel byl zaměněn slovenským, máme o těchto osadách slovenského výběžku: v Ivánce a snad Fafarné po r. 1620, v Sv. Abrahámu, Moderdorfu, Linči, Farkašině, Keresztúru, Ašakerti, Síli, Ujlačku, Ujlaku, Patě od konce XVII. nebo od začátku XVIII. st., v Jásfale a Semeru od začátku XVIII. st., v Čace po r. 1707, v Kurali po r. 1711, v N. Ďale od r. 1713, v D. Pialu, Žemliarech, V. M. Ondrejovcích, Držlanech od první poloviny XVIII. st.

Uvedeme nyní celkový přehled o zkoumaných osadách slovenského výběžku:

1. Ze 117 osad výběžku má maďarské názvy, užívané i Slováci, 86 (73·5%), názvy souběžné v obou jazycích 10 (8·5%), slovenské nebo nejasného původu 21 (18%).

2. Ze 117 osad nemáme o národnostním procesu žádných zpráv u 27 (23%) osad, u ostatních 90 (76·9%) v našich pramenech zprávy nacházíme.

3. Z těchto 90 osad jest u 78 (86·6%) zprávami rozličných druhů potvrzen náš předpoklad, že dříve v nich žili Maďari a že slovenští obyvatelé, zaznamenaní v Lexikonu, byli potomci pozdějších slovenských přistěhovalců. Jak viděti z předcházející tabulky, udála se změna maďarského obyvatelstva úplně ve $\frac{3}{5}$ osad již ve 20. letech XVIII. st., částečně v $\frac{1}{5}$ osad, v $\frac{1}{5}$ pak teprve od r. 1720 do 1779.

4. Z 78 osad potvrzují náš předpoklad národní podání nebo jiné více méně hodnověrné zprávy u 23 (29·5%) osad, pomístní maďarské názvy, užívané Slováci, v 18 (23·1%) osadách, maďarská rodinná jména v 37 (47·4%) osadách.

5. Tak jenom u 12 osad z 90, t. j. v 13·3%, není zpráv potvrzujících náš předpoklad, to však nemůže býti důvodem proti němu, neboť toliko náhodou schází v našich pramenech nutný materiál. Náš vývod může analogicky býti rozšířen i na těchto 12 osad.²⁾

¹⁾ Nepovažujeme je za úplně hodnověrné; potřebují revise. Pro ni jest nutno především sebrati obšírný dokumentární materiál.

²⁾ Jak se v osadách tohoto výběžku rozvíjel národnostní proces *po Lexikonu*, t. j. v XIX. st., o tom viz dále v závěru.

III.

Nepřetržité slovensko-maďarské hranice od Šarovců-Tajné do Uhorně v Gemerské stolici.¹⁾

„Maďari, kteří se usadili v své nové vlasti,²⁾ jako polokočovný národ zaujali její rovinaté a mírně zvlněné kraje. V hranicích území každého rodu (nem) na jaře z rovin podle řek a jezer táhli do pahorkatých kraju území a v zimě se vraceli do rovin. Skutečné hory jich nelákaly,“ píše známý maďarský historik, profesor a akademik, poslední léta ředitel Národního musea (Nemzeti Múzeum), dr. B. H ó m a n.³⁾

Tato nechuť k horám zůstala v Maďarech⁴⁾ i v pozdějších stoletích.⁵⁾ Kromě toho těžce dostupné, lesnaté, neobydlené nebo řídce obydlené hornaté kraje byly pro maďarský stát přirozenou ohradou proti sousedům, ohradou, kterou zesilovali umělými přehradami: „gyepű, indagines, zásekami“.⁶⁾

Kőrösy, když mluví o hranicích mezi Maďary a Slováky v Tekovské st., uvádí slova literárního historika I p o l y i h o v jeho Veresmarti élete (Životopis Veresmartiúv):⁷⁾ „Kde se končí poslední výběžky horského řetězu horních Uher, tam s rovinou začíná i maďarské obyvatelstvo. Na sever od této čáry jest souvislé Slovanstvo (szlávság). Na jihu od této čáry si zachovali Maďari maďarštější (magyarosabb) helvetské vyznání,

¹⁾ Viz II. a III. mapu.

²⁾ T. j. podél ř. Tisy a středního Dunaje.

³⁾ H ó m a n B á l i n t, A magyarok honfoglalása és elhelyezkedése (Jak zaujali Maďari svou vlast a jak se v ní rozsadili), v serii populárních vědeckých rozprav: A magyar nyelvudomány kézikönyve (Příručka maďarské filologie), I 7, Bst, 1923, 43.

⁴⁾ Kromě Sékeľů (záhadného původu), kteří zaujali hory v Sedmihradsku. Prof. Hóman je pokládá za zbytky Hunno-Bulharů (op. c., 37).

⁵⁾ Srov. M. B é l, Notitia c. Borsodiensis: „Multi (Slavi) montes incolunt, quales occupare nunquam Hungaris fuit animus“ (r-s fol. lat. No 3369 v Nemz. Múz.). Viz taktéž jeho De re rustica Hungarorum: „Hungari campestris = Maďari, Hungari montani = Slováci nebo Rusové“ (naše vydání, passim).

⁶⁾ H ó m a n, op. c., 47; Ch a l o u p e c k ý, Staré Slovensko, 71. Zde jest uvedena, ač neúplně, i literatura otázky.

⁷⁾ 267—268.

na severu převládá katolictví“¹⁾ K tomu Kőrösy dodává: „Jako před 200 lety, tak i nyní úpatí horského hřebene je pohraniční čarou, dělicí Maďary (magyarság) a Slováky (tótság).“²⁾ „Dokud jsme v rovině, setkáváme se s maďarskými osadami; jakmile se objeví první vrchy, začíná mizeti maďarská řeč; čím jsou hory vyšší, tím více vzrůstá a mohutní Slovenstvo!“³⁾

Viděli jsme dříve, jak v široké rovině mezi vrchy Tribeckými a M. Karpaty, poměrně hustě obydlené již v době velkomoravské, maďarské území v minulých stoletích vnikalo do území slovenského dál k severu od města Nitry a na západ téměř k Bratislavě. Uvidíme později, jak na východě v mírně pahorkatých částech stolic Abaújské, Šarišské a částečně Zemplínské před XVIII. st. maďarské osady sahaly o mnoho dále na sever do prostředí Slováků a Karpatorusů.

Naopak v střední části Slovenska od východního okraje údolí horní Žitavy až k západním hranicím stolice Abaújské, t. j. ve vzdušné čáře přibližně 180 km, Maďari téměř nevnikli do hor, osídlených Slováky. Setkáváme se toliko s nečetnými maďarskými osadami roztroušenými mezi osadami slovenskými, ale ve většině jich Maďari dávno už ztratili svou národnost a mezi obyvatelstvem nezůstaly na ně ani vzpomínky. O tom, že v těchto osadách sídlívali Maďari, svědčí toliko maďarské názvy většiny jich, jež se udržely v ústech Slováků.

Bývalé maďarské osady na sever od národnostních hranic.⁴⁾

Tekovská st. Osada s maďarským názvem Šoľmoš — Garam Soly mos⁵⁾ ve 4. okr. i podle Lexikonu i podle všech zpráv z XIX. st. byla a jest slovenská. U Pestyho jsou všechny pomístní názvy slovenské.

Bývalý vrchní župan Tekovské st., hr. Št. Majláth, který jistě znal dějiny stolice, v dopise Kőrösymu praví: „Podle podání stolice v celém údolí ř. Žitavy žili před tureckou dobou (török világ elött) potomci Polovců — Kumánů (kunok), ale za tureckých válek (török háborúk) mnoho utrpěli, byli dílem vyhubeni, dílem odvedeni do otroctví.“⁶⁾ V odpovědi notáře Kiszlingsteina o M. Vozokanech shledáváme se u Pestyho

¹⁾ Kőr., op. c., 2, pozn. 2.

²⁾ L. c.

³⁾ Op. c., 27.

⁴⁾ Kromě osad, které tvoří pohraniční čáru. V nich ovšem bylo a jest více nebo méně Maďarů. O těchto osadách promluvíme později podle jednotlivých stolic.

⁵⁾ Zde i dále necháváme stranou názvy v obou jazycích souběžné (o tom viz výše, Úvod): Rybník-Szóllós, Brehy — Magospart, Hoste — Keresztúr atd., a rovněž názvy nejasného původu: M. V. Slažany — K. N. Szelezsény, M. V. Chrašťany — K. N. Heresztény atd.

⁶⁾ Op. c., 8.

s týmž podáním: „Dřívější obyvatelé byli Maďaři, jako ve všech obcích údolí ř. Žitavy. Za tureckých válek byla obec zničena a znovu osídlena Slováky.“

Dále v svém dopise uvádí hr. Majláth osídlení úplně nebo částečně zpustlých osad Slováky ve spojení s katolickou reakcí: „V této části stolice byly rozlehlé statky opatství sv. Benedikta a primasa uherského; i církevní moc i katoličtí páni z těchto velkostatků osazovali vesnice katolíky, vesměs Slováky.“¹⁾

Otázka obyvatelstva horního údolí ř. Žitavy přesahuje chronologický rámec naší rozpravy, a ani nemáme zpráv, abychom ji mohli řešiti. Poznamenáváme však, že takové rozšíření polovecko-maďarského živlu na sever *právě zde* nikterak neodporuje tomu, co jsme předtím řekli o nechtu Maďarů k horám: údolí ř. Žitavy až k samým M. Topolčanům do úpatí vrchů Tribeckých a Ptačnicku jest mírně pahorkaté; je to přímý výběžek na sever té roviny, která jde na severozápad přes ř. Nitru a Váh. „Podání stolice“ zdá se nám úplně pravděpodobné. Ale v XVIII. a XIX. st. bylo obyvatelstvo tohoto údolí již slovenské, což s jistotou potvrzuje i hr. Majláth.¹⁾

Přes to na Czoernigově mapě²⁾ nalézáme velký ostrov maďarských a slovensko-maďarských osad, který sahá až na sever od M. Topolčan. V něm leží 14 osad; maďarské Hoste, Obice, Machulince, Príleprie (Prílepy), Vieska (n. Žitavou), M. (H.) Slažany, V. (D.) Slažany; maďarsko-slovenské M. Topolčany (Topolčianky), M. Opatovce, Beladice, Maliňany (Mlyňany), M. Chrašťany, V. Chrašťany, Zl. Moravce.

Jak viděti z následující tabulky, odporuje to všem ostatním zprávám a musí býti uznáno za *naprosto mylné*. Je zcela nepravděpodobné, že by se osady ve 40. letech slovenské³⁾ byly za deset let pomaďarštily a ještě za deset let se zase staly slovenskými.⁴⁾

Toliko v Zl. Moravicích, jako vůbec v městech a městysích,⁵⁾ nalézáme větší počet Maďarů, kteří však nejsou ani většinou obyvatelstva. Mimo to ve V. Slažanech podle Pestyho „četní vzdělanější zemané a řemeslníci jsou maďarské řeči“.

¹⁾ L. c.

²⁾ Srov. taktéž jeho Ethnographie, I.: „Die rein oder vorwiegend magyarischen Distrikte von Vičap u. Egerseg bis Szelezsény, Kisfalud (t. j. Vieska) u. Kalász. Das gleiche Gebiet von Hostie bis Aranyos-Maróth im Barscher“ (76).

³⁾ U F.

⁴⁾ U Pestyho (kromě V. Slažan).

⁵⁾ V první polovině XVIII. st. užívali v této stolici maďarského jazyka převážně bohatí měšťané, kteří však znali i němčinu. Běl v Notitia com. Barschiensis uvádí citát ze spisu T o l l i u s, Epistola itineraria, V, 172: „Vulgus omne (v Tekovské st.) Slavonicae originis est, vestitu et lingua gentili a ceteris discretum. Cives plerique ditiores Hungari et hi quidem hungarica et germanica utuntur lingua.“ Tito „Hungari“ byli z větší části původu německého.

Osady	Bél.	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921	1715 ¹⁾	1720 ¹⁾
Hoste.....	sl.	—	sl.	m.	97·3%	93·8%	98·7%	—	—	—
Obice.....	—	—	sl.	m.	97·4%	85·8%	99·1%	—	—	—
Machulince...	sl.	sl.	sl.	m.	93·9%	69·6%	89·3%	—	2 m., 24 sl.	3 m., 23 sl.
Prílepce.....	—	sl.	sl.	m.	97·5%	87·1%	94·7%	—	3 m., 7 sl.	1 m., 9 sl.
Vieska.....	—	—	sl.	m.	91·2%	89·3%	92·7%	—	—	—
M. Slažany...	—	sl.	sl.	m.	98·3%	96·1%	98·3%	—	11 sl.	10 sl.
V. Slažany...	—	sl.	sl.	m.	84·9%	85·5%	94·6%	—	4 m., 5 sl.	8 sl.
M. Topolčany.	—	sl.	sl.	m. sl.	87·1%	80·6%	94·8%	96·0%	—	—
M. Opatovce..	—	sl.	m. sl.	m. sl.	95·2%	92·9%	99·3%	—	5 m., 13 sl.	4 m., 13 sl.
Beladice.....	—	—	sl.	m. sl.	71·4%	57·5%	84·6%	76·8%	3 m., 12 sl.	—
Mlyňany.....	—	sl.	sl.	m. sl.	95·9%	97·4%	97·7%	—	—	—
M. Chrášťany.	—	—	sl.	m. sl.	81·5%	59·7%	96·5%	—	3 m., 4 sl.	5 m., 6 sl.
V. Chrášťany.	—	sl.	sl.	m. sl.	82·5%	58·7%	97·7%	—	6 sl.	—
Zl. Moravce..	—	sl.	sl.	m. sl.	51·1%	33·6%	71·2%	76·7%	—	—

Hontská st. Podle Lexikonu jest v 1. okr. maďarský ostrov Horhi — Hurša; maďarské názvy mají: v 1. okr. Disnoš — Disznós, H. D. Almáš — F. A. Almás, v 2. okr. Dekýš — Gyekés, Sv. Antal — Sz. Antal.

Horhi.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
m.	m. sl.	?	26·3%	38·5%	88·3%

Maďarská většina, zaznamenaná ve 40. letech u F., držela se i podle sčítání do r. 1910 a teprve po převratu se objevila zde převážná slovenská většina. Podle odpovědi statkáře B ö l t s h á z y u Pestyho obyvatelstvo stejně užívá obou jazyků, v obou jazycích pak byly i pomístní názvy. Jest však uvedeno 38 názvů slovenských a jen 4 maďarské, 2 slovenské maďarského původu a 1 maďarský slovenského původu.²⁾

Sousední D i s n o š je toliko u Cz. maďarsko-slovenský, podle ostatních pramenů a podle sčítání je slovenský. U Pestyho jsou uvedeny 2 slovenské pomístní názvy³⁾ a 8 maďarských, které všechny mohou býti překladem slovenských.⁴⁾

H. A l m á š. Že skutečně zde bývali Maďari, o tom svědčí podle Pestyho mnohé maďarské pomístní názvy, užívané tamními Slováky. Uvedeno jest jich pro příklad 6.⁵⁾

¹⁾ Počet rodinných jmen maďarských a slovenských podle tabulek A c s á d y o v ý c h.

²⁾ Irtás, Kardos, Igetés, Varga; Pod Kečkou (m. ľecske = koza), Pri vármedi; Szikince — potok, dříve se jmenoval *Sitnica* (na mapě Vojen. zem. ústavu z r. 1920: Sikenica).

³⁾ Lužánska, Na kline pri križi.

⁴⁾ Viz A. Petrov, Pesty, Seznam osad, 84.

⁵⁾ A. Petrov, Histor. demografické údaje, 43.

Ve zprávách o ostatních osadách *není nikde nic o tom, že by v XIX. st. a i dříve byli v nich žili Maďaři.*

Novohradská st. Maďarský název má ve 4. okr. Vereš — Vörös, kromě toho u Cz. Zlatno je slovensko-maďarské. U Pestyho jest zaznamenána přítomnost Maďarů v městysi Modrém Kameni, v H. Strehové a možná že i v „pustě“ K. Patacskai vedle V. Stracin; podle sčítání v Haliči.

Vereš jest podle všech údajů slovenský.

Zlatno schází i v sčítáních i v jiných pramenech; podle sčítání z r. 1919 jest to „pusta“ u Such. Brezova, t. j. v kraji čistě slovenském.

Modrý Kameň. Plebán městyse, Munka....., dí, že zde žijí „Slováci a Maďaři, potomci starých banderistů rodiny Balassovy“. Poněvadž se všech stran byli obklopeni Slováci, jistě si osvojili slovenský jazyk a poslovenštili se. Modrý Kameň je všude uveden jako slovenský, ve sčítání zaznamenána jest nepatrná maďarská menšina.¹⁾ U Pestyho uvedeno jest 38 slovenských pomístních názvů, 2 maďarské, 3 slovenské maďarského původu, 1 německý.²⁾

Halič. Podle sčítání z r. 1900—1910 se zde objevuje značné % Maďarů.³⁾

H. Strehová. U Pestyho se praví — jistě podle rodinných podání —, že část obyvatelstva jsou přistěhovalci z Jászberény. t. j. z čistě maďarské osady, ovšem už dávno poslovenštění. H. Strehová jest vždy čistě slovenská.

V „pustě“ K. Patacskai jest u Pestyho uvedeno 12 slovenských a 9 maďarských pomístních názvů. Maďarské názvy mohly býti dány vlastníkem pusty a nemohou býti rozhodným důkazem toho, že by v ní byli žili i Maďaři.

Gemerská st. Maďarský název má Rákoš — Rákos⁴⁾ v 2. okr. V Lexikonu jsou zaznamenány maďarské ostrovy v 2. okr.: Lipócz a Gerlicza. U Bartholomaeidesa⁵⁾ o obci Sušanech⁶⁾ stojí: „Slavi et Hungari catholici“. U Cz oerniga na mapě a v Etnografii jest několik osad v 5. okr. u Pondělka,⁷⁾ v nichž prý převládají Maďaři; maďarská: Šoltyská;⁸⁾ maďarsko-slovenské: Pondelok, Hrachovo, Rim.

¹⁾ R. 1900 — 89·3% Slováků, 1910 — 73·7%, 1919 — 89·6% čsl.

²⁾ Judáshegy, Korpás; Na Kedveške, V Očhaske (m. ócska = starý), Šarlužka; Rigel nad mlinom.

³⁾ R. 1900 — 39·7% m., 1910 — 50·9%, r. 1919 — toliko 10·3%. Podle Lexikonu jest Halič *německo-slovenská* (viz o tom dále).

⁴⁾ Kromě toho u Pestyho se v odpovědi o Budikovánech připomíná osada Hordontelki, za Turků zpuštělá, z níž se část obyvatelstva přestěhovala do Budikován.

⁵⁾ Comitatus Gömöriensis notitia, druhé vydání, Leutschoviae, 1806—1808, VIII + 782 in 4°.

⁶⁾ Pravděpodobně ne z 2., nýbrž z 5. okr.

⁷⁾ „Der District um Pondelok“ (I. 70).

⁸⁾ Není v L.; na záp. od Kokavy.

Baňa, Rim. Brezovo; slovensko-maďarské: „pusty“ Jelené¹⁾ a Mostince;²⁾ v 1. okr.: maďarský jest Štitník, německo-slovensko-maďarská Dobšiná.

Rákoš byl podle všech zpráv v XVIII. a XIX. st. vždy slovenský.

Lipócz — maďarský název jest *přetvořené* jméno slovenské, Lipovec. Podle všech údajů Lipócz byl a jest slovenský. Ve sčítáních je v něm Slováků 94·4%—99·2%. A tak zprávu Lexikonu musíme považovat za *mylnou*. Pomístní názvy u Pestyho jsou všechny slovenské.

Gerlicze — maďarský název jest přetvořený slovenský, Grlica. Protože souhláska *g* se v československém jazyku změnila od začátku XIII. st. v *h*,³⁾ byl název Gerlicze Maďary přejat patrně velmi dávno.⁴⁾ Poněvadž Slováci jmenují obec *Grlica* a ne *Hrlica* nebo *Hrdlica*, přejali tento název slovenského původu z úst Maďarů, a Grlica tedy patrně *bývala obcí maďarskou*. Kdy tyto Maďary vystřídali Slováci, není známo, ale jest velmi pochybné, že by za dob Lexikonu tam byli žili Maďaři: již u **K.** jest Gerlitz osada slovenská, stejně tak i podle všech jiných zpráv. Podle sčítání jest v ní Slováků 95·1%—96·8%. Všechny pomístní názvy u Pestyho jsou slovenské. Tak i tuto zprávu Lexikonu musíme považovati za *mylnou*.

Bartholomaeides, místní rodák, autor pilný a svědomitý, jistě dobře znal svoji stolic, a proto musíme přiznati, že na konci XVIII. st. v Sušanech část obyvatelstva byla maďarská.

Údaje Cz. o osadách 5. okr. jsou nepochybně *mylné*; všechny jim vypočítané maďarské a maďarsko-slovenské obce jsou podle všech údajů slovenské.⁵⁾

Co se týče Dobšíné a Štitníku v 1. okr., jest jistý počet Maďarů v městysi Dobšíné úplně pravděpodobný. Podle sčítání bylo v ní Maďarů: r. 1900 — 14·6%, 1910 — 34·6%, 1919 — 35·2%.

Štitník, který ještě u **F.** byl uveden jako slovenský, od poloviny XIX. st. silně podlehl maďarisaci. Podle sčítání v něm bylo Maďarů r. 1900 — 53·7%, 1910 — 40·4%. Po převratu se nevzmohl slovenský živel: v sčítání z r. 1919 je toliko 23·4% čsl.

Tak na území 4 stolic, Tekovské, Hontské, Novohradské a Gemerské — *mimo pohraniční čáru* — jest celkem 15 osad, v nichž můžeme viděti ma-

¹⁾ Není v **L.**; na sever od Sušan v 5. okr.

²⁾ Není v **L.**; na jihozáp. od **V.** Suché.

³⁾ V slovenských dialekttech se *g* zachovalo v slově *gyzdať*, patrně cizím, ve spojení se *z*: *mozg*, *mázga*, *rozga*, v slov. *grib* (Gebauer, Hist. mluvnické I., 456); název ptáka je *hrdlička* a *hrlička* (ib.).

⁴⁾ Podle Monogr. Gemer. st. se Gerlicz objevuje v dokumentech teprve r. 1413, ale osada založena mchla býti o mnoho dříve.

⁵⁾ Toliko v Hrachově a Rim. Brezově jest podle sčítání o něco méně Slováků než v ostatních osadách; Hrachovo: r. 1900 — 68·8%, 1910 — 70·1%, 1919 — 84·6%; Rim. Brezovo: r. 1900 — 72·9%, 1910 — 63·6%, 1919 — 71·6%.

ďarskou expansi na sever. Z nich v 8 svědčí o tom, že zde bývali Maďaři, jen *maďarské názvy osad*, jež se uchovaly v ústech Slováků: Š o l m o š v Tekovské st., Disňoš, D. Almáš, Dekýš, Sv. Antol v Hontské, Vereš v Novohradské, Rákoš a snad i Grlica v Gemerské. V obcích Horh a H. Almáši potvrzují to pomístní názvy — 2. V 5 osadách ukazují na přítomnost Maďarů jiné zprávy: V. Slažany a Zl. Moravce v Tekovské st., Modrý Kameň, H. Strehová v Novohradské st., Sušany v Gemerské st.¹⁾

Kromě toho je v odpovědi o Merovcích u Pestyho připomenuto, že Tesáre, D. Terany a Dvorníky bývaly maďarské; je-li to hodnověrné, nevíme.

U F. jest uvedena maďarská menšina v H. D. Brhlovcích. Kőrösy²⁾ praví, že v H. Brhlovcích byla reformovaná filiálka, zrušená r. 1772³⁾ — možná, že část obyvatelstva byla maďarská, neboť obě osady leží u samých hranic.

U Cz. jest uvedena maďarská menšina v Dražovcích a Bačovcích v 2. okr. a v Čabr. Vrbovku v 3. okr. — avšak to není nikde potvrzeno a musí býti uznáno za m y l n é.

Přejdeme nyní ke zkoumání ostatních osad těchto stolic.

Tekovská stolice.

1. Pohraniční slovenská čára začíná N. Vsi n. Žitavou na hranicích Nitranské st. a jde záhyby přes osady Šarovce—Tajnou, Nevidzany, Verešvár, Rohožnici, Nemčiňany, M. Kozmálovce, V. Kozmálovce, St. Tekov, Hronské Kľačany k m. sl. Levicím na hranicích Hontské st. — 11.⁴⁾

Z těchto osad:

a) Všechny pozdější zprávy potvrzují zprávy Lexikonu o osadách N. Vsi, Nevidzanech, Verešváru,⁵⁾ Rohožnici, Nemčiňanech, V. Kozmálovcích, St. Tekově, Hron. Kľačanech — 8.

St. Tekov. Podle Pestyho tvořival St. Tekov jediný celek s N. Tekovem a slul Csötörtök hely. V XVI. st. přijali obyvatelé reformaci. „Po vyhnání Turků stal se vlastníkem St. Tekova baron M. Jaklin Elefanti, vyhnal kalvíny Maďary za ř. Hron do N. Tekova a na jejich místě usadil

¹⁾ V Haliči, Dobšíně a Štitníku stalo se to za novější doby.

²⁾ S odkazem na Kiss K., op. c., 138.

³⁾ Op. c., 42.

⁴⁾ Z nich čistě maďarský název má Verešvár — Vörösvár; o tom, zda tento maďarský název dosvědčuje, že před Slováky v této osadě žili Maďaři, viz výše při stejnojmenné osadě Nitranské st. (str. 57, pozn. 7).

⁵⁾ U F. Nevidzany — német tót falu, Verešvár — német falu. Nikde jinde není zmínky o tom, že by v nich byli bývali Němci.

katolíky“, prý z Krakova. O tom, že dříve zde bývali Maďari, svědčí podle Pestyho to, že nynější obyvatelé slovenské řeči užívají několika maďarských pomístních názvů — uvedeny jsou 3 s dodatkem „a jiné“.¹)

V. Kozmálovce. Kőrösy dí,²) že v XVII. st. zde byla maďarská reformovaná církevní obec, ale r. 1711 že ji vlastník hr. P. Forgách zničil.³) Reformovaní patrně byli nuceni se vystěhovati. V conscr. r. 1715 z 11 jmen podle Acsádyho jen 2 jsou maďarská, 9 pak slovenských; v conscr. r. 1720 z 23 jmen 21 je slovenských, 2 maďarská. U Pestyho jsou uvedeny 2 slovenské pomístní názvy, 3 maďarské, ale bez poznámky, že by těchto maďarských názvů užívalo i slovenské obyvatelstvo.

b) Šarovce — Tajná. Jen u Cz. jest v první osadě uvedena maďarská většina, druhá osada jest označena za čistě maďarskou, ve všech pak ostatních pramenech jsou osady ty slovenské.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Šarovce...	sl.	sl.	m. sl.	34·6% m.	14·0% m.	} 74·0%	8·5% (I)	85·2%	94·4%
Tajná.....	sl.	sl.	m.	21·4% m.	40·2% m.				

c) M. Kozmálovce. Podle všech tištěných pramenů a rovněž u Pestyho jsou M. Kozmálovce osada čistě maďarská a zprávu Lexikonu musíme považovati za mylnou.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
—	m.	m. ú.	91·6% m.	97·5% m.	4·7%	6·3%	0

d) Levice.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
—	m. sl.	m.	80·7% m.	84·9% m.	10·9%	8·3%	30·1%

Na začátku XVIII. st. zde podle Béla žili veskrz Maďari,⁴) na konci pak století o slovenské menšině svědčí nejen Lexikon, nýbrž i církevní visitace z r. 1779, v níž jest zmínka, že „v Levicích byl pro Slováky usazen zvláštní kaplan“.⁵) Slovenská menšina jest uvedena ještě u F., objevuje se i ve sčítání z r. 1880 a 1890 a teprve ve sčítání z r. 1919 po převratu se tato menšina stává značnou.

¹) Sóstó, Bikató, Szárazberg (t. j. Száraz berek).

²) S odkazem na Kiss K., op. c., 239.

³) Op. c., 4. Kőrösy i o Hron. Klačanech tvrdí, že do r. 1711 byly maďarské reformované — ale bez důkazů (l. c.).

⁴) „Incolae fere Hungari sunt multique in his nobiles.“

⁵) Kőr., op. c., 4.

V XVIII. st. byl v Levicích dosti silný německý živel, který tvořil zvláštní luteránskou obec s farářem a školou. Ševcovský a zednický cech byly čistě německé; do nich musili vstupovati i Němci, aby si mohli opatřiti tovaryše.¹⁾ V XIX. st. se Němci úplně pomadařstili.

2. Pohraniční čáru severní a východní části maďarského území stolice tvoří Aha — H. Ohaj, Verebély — Vráble, Csiffár — Čifáre, Mohi — Mochovce, Új Bárs — N. Tekov,²⁾ Marotfalva (správněji: Marosfalva) — 6.

Aha,³⁾ Mohi, Új Bars, Marosfalva se všude uvádějí jako maďarské, Csiffár rovněž, ale podle Pestyho na začátku XIX. st. „pro nějaké nakažlivé nemoci zpustl, zemané-statkáři usadili zde Slováky a Němce, jejichž potomci se však již pomadařstili“. Mezi maďarskými pomístními názvy jsou u Pestyho uvedeny 2 slovenské.⁴⁾

Verebély — Vráble.

K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
m.	m. sl.	m. sl.	58·9% m.	60·2% m.	69·4%	44·2%	71·8%

Vráble leží na úzké maďarské převlase mezi souvislým maďarským územím a slovenským výběžkem Nitranské a Tekovské st. Jako městys přitahovaly k sobě obyvatelstvo slovenských osad i na severovýchodě i na jihozápadě. Proto, ačkoliv podle Lexikonu ve Vráblích vládl maďarský jazyk, žili tam ovšem i Slováci, a proto byl zde rozšířen i slovenský jazyk.⁵⁾ Podle visítace z r. 1779 „katolické obyvatelstvo“⁶⁾ městyse mluví oběma jazyky, maďarského se ovšem užívá více.“⁷⁾ Příliv Slováků pokračoval i v XIX. st.: u F. a Cz. a rovněž ve sčítáních z r. 1880 a 1890 jest ve Vráblích zaznamenána značná slovenská menšina,⁸⁾ od r. 1900 se však Slováci stali již většinou.

¹⁾ Marcza li, II. József Lora, 234 (citát u K ő r., I. c.).

²⁾ Viz výše str. 88.

³⁾ Toliko u F.: m. sl.

⁴⁾ Dreha, Kilište.

⁵⁾ Zajímavá jest zpráva u Pestyho, že po porážce Maďarů od Turků u M. Vozokan (r. 1652) se ve Vráblích usadili Moravané a podle nich „jedna ulice ještě i nyní se jmenuje Morva utcza“; Vráble, několikrát zničené Turky, byly po r. 1652 obyvatelstvem skutečně úplně opuštěny. V conscr. r. 1657 jest poznamenáno o nich „nihil“, t. j. že jsou docela zpustlé (K ő r., op. c., 3, pozn. 1). Moravané se zde usadili patrně po r. 1657.

⁶⁾ Městys byl převážně katolický. Podle sčítání z r. 1921 bylo v něm 88·8% řím. katolíků (9·3% židů; luteránů a kalvinů bylo jen 24 na všechno obyvatelstvo, t. j. 2886 lidí). R. 1779 katolíci rovněž ovšem převládali — od konce XVIII. st. a v XIX. nedály se takové ostré změny v náboženství obyvatelstva jako dříve.

⁷⁾ K ő r., op. c., 3, pozn. 1.

⁸⁾ Podle sčítání z r. 1850 bylo v době Bachově Maďarů toliko 25·3% (K ő r., I. c.).

Mezi maďarskými pomístními názvy u Pestyho jest jeden, zdá se, slovenský.

3. Slovenské ostrovy: V. M. Ďúrad, Dekeníš; maďarsko-slovenské V. Šarovce; všechny ve 4. okr. — 4.

a) V. M. Ďúrad, Dekeníš.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919	1921
V. Ďúrad . .	sl.	sl. m.	sl.	69·2%	67·0%	73·1%	80·5%
M. Ďúrad . .	sl.	sl. m.	sl.	81·5%	86·9%	92·5%	94·5%
Dekeníš . . .	—	sl. m.	sl. ú.	92·1%	87·9%	86·4%	88·1%

Názvy všech 3 obcí jsou maďarské. Ve všech ve shodě s jejich polohou mezi Maďary bylo obyvatelstvo smíšené, s převahou však Slováků. Ve visitaci z r. 1779 jsou označeny jako slovenské s příměsí Maďarů.¹⁾ Silnější byl maďarský živel ve V. Ďúradě; podle zprávy plebána dekeníšského, Agárdy, bylo v církevních matrikách maďarských rodinných jmen: ve V. Ďúradě r. 1722 — 5, r. 1757 — 7, r. 1801—6, r. 1851 — 6, r. 1891 — 4, v M. Ďúradě r. 1722, 1757 a 1801 — 0, r. 1851 — 3, r. 1891 — 1.²⁾

Rovněž i podle Pestyho ve V. Ďúradě „obyvatelé většinou jsou Slováci, ostatní Maďari“, v M. Ďúradě pak „všichni obyvatelé jsou Slováci“. Pomístní názvy jsou v obou osadách většinou maďarské, jsou však zde i slovenské.³⁾

b) V. Šarovce — N. Saró jsou ještě u F. označeny jako slovenské, ale později se obec, která byla osamělým ostrovem, úplně pomadžarštila. U Cz. jest na maďarském území, podle Pestyho obyvatelé jsou starodávni Maďari, mezi maďarskými pomístními názvy toliko 2 jsou slovenského původu.⁴⁾

Hontská stolice.

1. Osady pohraniční čáry slovenského území: M. Krškany — K. Kőröskény, V. Krškany — N. Kőröskény, Čankov — Csánk, Santov — Szántó, Domodice — Dalmad, Opat. Moravce — Apátmarót, Kost. Moravce — Egyházmárót, D. Terany — A. Terény, m. sl. H. Terany — F. Terény, m. sl. Merovce — Mére, H. Rikynčice — F. Rakoncza, D. Rikynčice — A. Rakoncza, Kleňanky — Kelenye, Hrušovo —

¹⁾ Kőr., op. c., 14.

²⁾ Kőr., l. c.

³⁾ A. Petrov, Hist. demogr. údaje.

⁴⁾ Hurka vár, hon Makóca (ze slov. Makovica).

Hrusó,¹⁾ D. Seľany — A. Szelény, H. Seľany — F. Szelény, (Opava — Apafalva)²⁾, H. Pribelce — F. Pribély,¹⁾ D. Pribelce — A. Pribély,¹⁾ Priklek — Priklek, D. Plachtince — A. Palojta³⁾ — 21.

Z nich mají názvy maďarského původu užívané i Slováci M. V. Krškany, Čankov, Santov, Domodice, H. D. Rikynčice.

a) Podle všech údajů jsou slovenské: Opat. Moravce, Kost. Moravce, D. Terany, H. Rikynčice, D. Rikynčice, Hrušovo, Opava, H. Pribelce, D. Pribelce, Priklek, D. Plachtince — 11.

D. Terany. Podle slovenského názvu byla to původně slovenská osada, ale pak zřejmě nabyl převahy maďarský živel. Takové změny jsou na pohraniční čáře zcela možné. Podle Pestyho „to zřetelně potvrzují tamní kmeti“.⁴⁾ Rovněž v odpovědi o Merovcích jest zmínka, že dříve Terany, stejně jako Tesáre a Dvorníky, byly maďarské. O témž svědčí maďarská rodinná jména obyvatelů⁵⁾ a maďarské pomístní názvy, kterých zřejmě podle autora bylo používáno Slováci.⁶⁾

H. D. Rikynčice. Nynější slovenský název těchto čistě slovenských osad podle našeho mínění pochází z maďarského názvu Rakoncza, dříve Rakoncz. Tvar Rakoncz pak vznikl z Rákócz, maďarisovaného slovenského názvu Rakovec nebo Rakovce.⁷⁾ Je-li tomu tak, máme zde analogický případ jako v Bratislavské st.: Lučenec — Losoncz — Lošonec, Soľnica — Szilincs — Linč.

V D. Rikynčicích bylo podle Pestyho několik již poslovenštěných Maďarů, kteří však si uchovali maďarská rodinná jména a kteří se sem přestěhovali ze sousední obce Palástu.

V čistě slovenském Hrušově uvedeno jest u Pestyho 17 slovenských pomístních názvů a 5 maďarských,⁸⁾ ale bez poznámky, že by jich

¹⁾ Necháme stranou novější úřední maďarské názvy: Magasmajtény, Fehérkút atd.

²⁾ Není v L.; na severovýchod od Čelovců.

³⁾ Jenom ve sčítání z r. 1900 jest v D. Plachtincích zaznamenána značná maďarská menšina: r. 1900 — 61·1% sl., r. 1910 již 92·8%, r. 1919 — 93·6% čsl.

⁴⁾ Druhý důkaz autorův, že „mnozí obyvatelé až dosavad umějí maďarsky“, nemá významu.

⁵⁾ U Pestyho jsou uvedeny 3 s dodatkem „a jiné“. To ovšem neznámá, že *vsechna* rodinná jména byla maďarská.

⁶⁾ U Pestyho jest uvedeno 8 slovenských, 3 maďarské: Rigó maj, Zugó nebo Zurgó, Sikerek, a 1 slovenský, patrně maďarského původu: Porošin — od maď. poros (= zaprášený). Všechno to však nedokazuje správnost tvrzení Kőrösyova, že v XVIII. st. D. Terany byly vesměs maďarské (op. c., 28).

⁷⁾ Srov. v 2. okr. Rákócz = Rakovce, r. 1291 Rokonch (Monogr. Hont. st.); rovněž v odpovědi u Pestyho o obci Palástu se čte: „A. Rakoncza (D. Rikynčice) — dříve Rákócz“.

⁸⁾ Mátyás hegy, Poros hegy — orné pole, Spányelhegy, Nagybükk — les, Széles-hegy.

obyvatelstvo skutečně používalo. Je to spíše maďarský překlad slovenských názvů.¹⁾

O ostatních 7 osadách nemáme žádných zpráv.

b) Maďarsko-slovenské osady: H. Terany, Merovce.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
H. Terany	m.	sl.	sl. ú.	—	—	86·3%	85·9%	87·4%
Merovce ..	sl.	sl.	m. sl.	22·4% m.	28·1% m.	65·7%	45·2%	97·1%

H. Terany. Jak viděti z odpovědi u Pestyho, společně s D. Terany, i v H. Teranech bylo smíšené obyvatelstvo, ale Maďaři zřejmě měli převahu, a proto v Lexikonu jest obec označena jako maďarsko-slovenská. V odpovědi u Pestyho není slovenských pomístních názvů, nýbrž toliko 7 maďarských, 1 maďarský zřejmě se slovenskou příponou, 1 se skládá ze slovenského a maďarského slova, 1 je slovenský maďarského původu.²⁾ Již od poloviny XIX. st.³⁾ nabyli Slováci rozhodné převahy.

V Merovcích, podle Pestyho osídlených ze sousedních osad, kdy tyto osady byly ještě maďarské, a kromě toho ležících hlouběji v maďarském území, byl maďarský živel silnější a držel se déle. Tprve po převratu se objevují slovenskými. Z pomístních názvů u Pestyho 2 jsou slovenské, 2 maďarské.⁴⁾

c) Domodice, V. M. Krškany, Čankov.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
Domodice .	sl. m.	m.	m. sl.	15·9% m.	26·9% m.	74·0%	64·2%	87·1%
V. Krškany	sl.	sl. m.	m. sl. ú.	28·5% m.	25·2% m.	68·7%	69·0%	16·4%
M. Krškany	sl.	—	m. sl. ú.	—	—	56·5%	70·6%	37·6%
Čankov . . .	sl.	sl.	?	—	—	55·0%	36·4%	49·9%

Slovenské názvy těchto osad jsou maďarského původu.⁵⁾ Jako pohraniční osady byly ovšem smíšené, v době Lexikonu však převládal slovenský živel, a to se udržovalo ve třech posledních osadách i na konci XIX. st., ve XX.

¹⁾ Kőrösy píše o nezdařilém pokusu katolického kněze, G. Bognára, pomáďarštiti slovenské obyvatelstvo Hrušova: „Postupoval,“ praví Kőrösy, „nejen energicky (erélylyel), nýbrž i násilně (erőszakkal) a po léta kázal maďarsky lidu, který mu nerozuměl, při sčítání však zapsal za Maďara každého, kdo uměl aspoň několik slov maďarsky“ (op. c., 27).

²⁾ Agghegy, K. Körtvélyes, Fekete térke, Szemerpatak, Oszlász, Felholdi, Domba; Hosszake; Alma djel; Porošin.

³⁾ Viz u F. a Cz.

⁴⁾ Adoma, Begy alak.

⁵⁾ Podle Pestyho však i Slováci jmenují Dalmaď ne Domodice, nýbrž rovněž Dalmaď. Přes to nepovažujeme název Domodice za pozdější umělý výtvar, protože jest uveden již v Lexikonu.

st. však osady ty podlehly maďarisaci. V Domodících, jež se od 40. let XIX. st. staly skoro maďarskými, od 80. let XIX. st. slovenský živel nabyl zase převahy. Bylo-li tomu tak ve skutečnosti a jaké byly příčiny toho, mohou vysvětliti jenom místní lidé.

Domodice. Možná, že Domodice bývaly převážně maďarské. Podle Pestyho část obyvatelů jsou Maďaři, většina pak starousedlí Slováci. Ale tito Slováci podle Kőrösyho pocházeli z předků Maďarů, poněvadž všechna jejich rodinná jména jsou maďarská.¹⁾ U Pestyho jest uvedeno 5 slovenských pomístních názvů, 17 maďarských²⁾, není však poznamenáno, zda jich skutečně obyvatelstvo užívá, Kőrösy pak zřetelně prohlašuje, že většina názvů zůstala maďarská i v ústech Slováků, a uvádí takových 7,³⁾ tři z nich jsou i u Pestyho.

V. M. Krškany u Pestyho scházejí, Kőrösy pak beze všech důkazů⁴⁾ tvrdí, že dříve byly maďarské.⁵⁾

Čankov u Pestyho není. Kőrösy⁶⁾ dří, že v XVIII. st. Čankov byl nejbohatší reformovanou církevní obcí tohoto okolí, ale reformovaní že byli pronásledováni; poslední kalvínský predikátor, P. Czeglédi, aby se vyhnul hrozcím galejím, r. 1674 odešel do Málaše, osiřelá obec přijala pak za kněze luteránského pastora Sebestiniho, pod jeho vlivem přešla na luteránství a pak se poslovenštila.⁷⁾ O bývalé maďarské národnosti obyvatelů svědčí prý některá maďarská rodinná jména⁸⁾ a některé pomístní názvy.⁹⁾

Přesnost zprávy¹⁰⁾ svědčí, že vypravování Kőrösyovo není vymyšleno, nýbrž založeno na dokumentárních údajích, jest však zřejmě *neúplné*: v Čankově se bezpochyby stalo totéž, co i jinde: část reformovaných se pro pronásledování vystěhovala a na jejich místo přišli nebo byli přivedeni osadníci jiné víry a jiné národnosti, t. j. luteráni — Slováci, jinak by úspěch Sebestiniův byl pravděpodobný.

d) Ostatní 4 osady, které právě vnikají do maďarského území: **Kleňanky**, **D. H. Seľany** a **Santov** se pomadžarštily již ve 40. letech

1) Falubai, Pomotyi, Dárda, Pásztor, Mészáros, Berkes, Varga, Ujlaky, Turay (op. c., 30).

2) Belső telek, *Papmegy*, *Paphegy*, *Öreghegy*, Szárkási, F. dűlő, Gostumkút, Pedyrátká, Kőbánya, Dobogó, Szemjuhegy, N. erdő, Svajga rét, Irtás, Mocsár, Keskenyes, K. mocsár.

3) N. Oszlász, Boronáskút, Kalapa, *Paphegy*, Hadút, *Papnagy*, *Öreghegy*.

4) Jenom ve V. Krškanech jsou uvedeny tři maďarské pomístní názvy: Zarándok, Szurdok, Fittag (op. c., 37).

5) Op. c., 37.

6) S odkazem na Kiss, Vázlatok atd., 437.

7) Op. c., 36, 43—44.

8) Abafy, Erdélyi, Huságyi, Nyilas, Gubanyi (op. c., 36).

9) Füzes, Tar, Rákócz (op. c., 47).

10) Rok, útěk predikátora Czeglédiho před galejemi do Málaše, jméno pastora Sebestiniho.

XIX. st. Lépe se udržela slovenská menšina v Santově; po převratě se stala většinou.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Kleňanky	sl.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
D. Seľany	sl.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
H. Seľany	sl.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
Santov . .	m.	m. sl.	m. sl.	28·8%	21·4%	61·9%

O osadách Kleňankách a D. H. Seľanech jiných zpráv nemáme,¹⁾ ale není nic pravděpodobného v tom, že v době Lexikonu byly slovenské.

Santov. Kőrös²⁾ praví, že v XVIII. st. byl Santov dosti lidnatou filiálkou reformované církve Füzes Gyarmat, Maďari reformovaní byli však vyhnáni a na jejich místo byli usazeni Slováci.³⁾ Pomístní názvy jsou podle slov Kőrös⁴⁾ yových maďarské.⁴⁾ Podle Pestyho obyvatelé jsou Maďari a Slováci. Pomístní názvy kromě dvou⁵⁾ u Pestyho jsou všechny maďarské.

2. Pohraniční maďarské osady: Varsány — Varšany, K. Kér — M. Kjar, Bori — Bor, Füzes Gyarmat — Fizeš Ďarmoty, Magyarad — Maďarovce, Gyügy — Ďudince, Egeg — Hokovce, Szalatnya — Slatina, Palást — Plaštovce, Ipoly Födemes — Fedýmeš, Szécsénke — Sečianka, A. Nyék — D. Nekije, F. Nyék — H. Nekije, Gyürki — Ďurkovce, Sirák — Širák, Házas Nénye — Hazaš Ňanince, Keszihóc — Kesihovce, Csáb — Čebovce, Luka Nénye — Luka Ňanince — 19.⁶⁾

Z nich:

a) Podle všech údajů po Lexikonu jsou maďarské: Bori,⁷⁾ Füzes Gyarmat, Egeg,⁷⁾ Szalatnya, Palást, Ipoly Födemes, Szécsénke, A. Nyék, F. Nyék, Gyürki, Sirák, Házas Nénye, Keszihóc, Csáb, Luka Nénye — 15.⁸⁾

¹⁾ V H. Selanech jsou u Pestyho všechny pomístní názvy maďarské.

²⁾ S odkazem na Kiss, op. c., 443.

³⁾ Op. c., 42.

⁴⁾ Ani jediný není uveden.

⁵⁾ A. Petrov, Hist. demogr. údaje.

⁶⁾ Z jejich názvů jsou patrně slovenského původu: Bori — Bor, Szalatnya — Slatina, Szécsénke — Sečianka.

⁷⁾ Toliko u K. jsou Bori a Egeg osady slovenské.

⁸⁾ Podle sčítání slovenskou menšinu mají osady: Bori (r. 1900 — 15·7%, 1910 — 14·5%, 1919 — 13·5%), Egeg (1900 — 13·9%, 1910 — 10·4%, 1919 — 12·2%), Gyürki (1910 — 10·5%, 1919 — 26·1%), Keszihóc (1910 — 22·3%, 1919 — 15·8%); toliko r. 1919: Szalatnya (19·4%), Palást (23·2%), Sirák (25·1%), obzvláště Csáb (46·7%).

Bori.¹⁾ Kőrösy²⁾ praví, že v XVII. st. Bori byla reformovaná, čistě maďarská osada, jejíž obyvatelé byli hlavně zemané-komposcessoři. Ještě r. 1749 podle jakýchsi „aktů“³⁾ žili zde jenom reformovaní. Konečně pro sňatky, vystěhování reformovaných rodin a příliv slovenské čeledi reformovaný maďarský živel silně zeslábl a podle všech statistických pramenů z konce XVIII. st. jest Bori souhlasně (összhangzólag) obec slovenská.³⁾ Jaké to byly prameny, Kőrösy neuvádí. Je-li tomu tak, tato osada, která byla r. 1773 maďarská, se ke konci XVIII. st. poslovenštila a ve 40. letech XIX. st. se zase pomadžarštila. To se nezdá býti úplně pravděpodobné, ale každým způsobem vyžaduje to dalšího zkoumání. Pomístní názvy u Kőrösyho a u Pestyho jsou všechny maďarské.

O 3 osadách máme údaje, že se v nich usazovali i Slováci.

F. Nyék. Podle Pestyho obyvatelé jsou Maďaři, ale r. 1826 usadilo se zde 6 rodin z obce Pohorelé (Gem., 1). Kőrösy to potvrzuje: „Na začátku nynějšího století vévoda Koháry usídlil zde Slováci z Gemer-ské st.“⁴⁾

Palást. U Pestyho: „Dříve zde žili Slováci, což jest viděti z názvů části honů.“

Keszihóc. Podle Pestyho „část obyvatelů jsou Slováci, jež sem přesídlili zemané ze svých statků“.

Přistěhovalci Slováci se v maďarském prostředí pomadžarštili, ale mnozí, ač si osvojili maďarský jazyk, přece nezapomněli svůj, jak u obce Keszihócze svědčí Kőrösy: „z nejlepšího pramene (legjobb forrásból) oznamují, že tamější lidé, ač venku obvykle mluví maďarsky, v svých rodinách rádi užívají slovenského jazyka“.⁵⁾ Vůbec o tom, že v těchto maďarských osadách bývali Slováci, svědčí slovenská rodinná jména jejich pomadžarštěných potomků,⁶⁾ hlavně pak slovenské pomístní názvy, které se objevují mezi maďarskými. Obzvláště mnoho takových názvů jest v obci Palástu,⁷⁾ takže autor odpovědi u Pestyho, notár Thuróczy, přišel z toho k závěru, „že kdysi zde žili Slováci“. Jednotlivé pomístní názvy slovenské nebo

¹⁾ Název pochází patrně od potoka řečeného Búr nebo Bór, přítoku ř. Sikenice (Sitnice); od toho jsou i maďarské názvy osad: B o r f ő (Kálna a Tegzes) = h l a v a, v r c h B o r u, slovensky H. D. Brhlovec.

²⁾ S odkazem na Kiss, op. c., 251.

³⁾ Op. c., 31.

⁴⁾ Op. c., 26.

⁵⁾ Op. c., 7.

⁶⁾ U K ő r ő s y h o v obcích A. F. Nyéku: Bielík, Belák, Hruskó, Hruska, Refka, Kamka, Knapík (op. c., 27).

⁷⁾ Uvedeno jest mnoho pomístních názvů maďarských a 27 slovenských nebo slovenského původu: Lenicke, Konerát, Plečó, Prdnice, Kóčík, Lomoc, Sölc, Klésna vér (= krev), Jedzina, Osiko (dvakrát), Čerborona, Ternó, Černovišk, Krášoria homok, Litvare, Litva völgy, Rušó, Abrava, Boriška, Lišina, Drazga, Tarič, Babica, Kemenc, Jármánki, Údin, Patóčík.

slovenského původu jsou uvedeny u Pestyho ještě v osadách Szalatnyi, A. Nyéku,¹⁾ F. Nyéku, Siráku, Keszihóczy a Födemesi.²⁾

O osadách Füzes Gyarmatu, Egegu, Szécsénke, Csábu, Gyürki, Házasi a Luka Nénye není žádných zpráv. Pomístní názvy v nich jsou maďarské.

b) V ostatních 4 osadách: Gyügyi, Magyaradu, Varsányi a K. Kérú se ve 40. letech XIX. st. podle pramenů objevuje slovenská menšina,³⁾ která v druhé polovině století vzrůstá, obzvláště v Ďudincích, vnikajících do slovenského území: po převratu zde bylo Maďarů toliko 15%, v ostatních pak osadách po převratu r. 1919 Slováci činí téměř polovinu obyvatelstva.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
Gyügy . .	m.	m. sl.	?	19·3% m.	30·7% m.	61·4%	46·4%	85·4%
Magyarad	m.	sl. m	?	61·5% m.	88·6% m.	35·3%	24·6%	48·2%
Varsány . .	m.	m. sl.	m. sl.	65·4% m.	58·4% m.	34·1%	14·0%	45·9%
K. Kér . .	m.	m. sl.	m. sl.	88·6% m.	91·5% m.	15·8%	14·2%	40·6%

G y ü g y. Kőrösy připisuje vzrůst slovenského živlu tomu, že děti luteránů chodí do luteránské (t. j. slovenské) školy v Teranech, děti katolíků pak do maďarské v Hokovcích.⁴⁾ Podle Pestyho se v osadě užívá obou jazyků. Jsou zde pak uvedeny 4 pomístní názvy, podle autora původu slovenského.⁵⁾

M a g y a r a d. Podle F. byla většina slovenská, totéž jest zaznamenáno u Pestyho,⁶⁾ potom však slovenský živel zeslábl. Část pomístních názvů jest slovenská.⁷⁾

V a r s á n y. Podle Pestyho se zde užívá obou jazyků. Kőrösy⁸⁾ říká, že Varsány za starých dob byl jednou z hlavních reformovaných církví stolice a měl 34 filiálek; jeho kostel patřil k nejstarším.⁹⁾ Vzrůst slovenského živlu vysvětluje tím, že vlastník L. Majthényi pronajal svůj statek

¹⁾ Bohus völgy, Bohusfelé szőlők — od jména vlastníka.

²⁾ Viz A. Petrov, Hist. demogr. údaje.

³⁾ Podle F. v Magyaradu dokonce většina.

⁴⁾ Op. c., 28. R. 1900 měli luteráni většinu, byť i nevelkou — 51·5%, katolíků bylo 41·8%.

⁵⁾ Porošin — prý ze slov „porušiť“ (ve skutečnosti od maď. poros); Zádori — louky a vinice — prý od „zádor“ = maď. garazda (d. Stänker), srov. rus. „zadornyj“; Boke Terjanske; Zahumni. Kromě toho nejasný název: „Gestence“ — od sousední obce Egegh. E g e g = slovensky Hokovce. Nebyl snad pro Egeg ještě jiný slovenský název, jako Hostovce, Hostišovce atp., jehož maďarský souběžný název by mohl být „Gesztencz“ (srov. Hostišovce v Gem. st. — maďarsky Gesztes, H o s t o v c e v Tek. st. — maďarsky Gesztőcz)?

⁶⁾ „Vzrostli pro příchod kolonistů z Horního vidieku.“

⁷⁾ A. Petrov, Hist. dem. údaje.

⁸⁾ S odkazem na Kissovo op. c., 424.

⁹⁾ Op. c., 43.

a pachťýři, rodem ze sousední stolice, přivedl s sebou odtamtud 40 rodin slovenské čeledi.¹⁾

K. Kér. Kromě odpovědi u Pestyho jiných údajů není, tato odpověď pak není jasná. Jak se zdá, musíme jí rozuměti takto: „Podle slov kmetů byla obec osídlena ze sousedních stolic“, patrně hlavně maďarských, protože podle Lexikonu v K. Kéru převládá jazyk maďarský. „Z potomků těchto osadníků zbyly jen dvě rodiny, všichni ostatní jsou pozdější přistěhovanci“, t. j. po r. 1773 do r. 1816 z příčin nám neznámých dřívější maďarské obyvatelstvo z větší části zmizelo a na jeho místo přišli Slováci. To soudíme z toho, že dále v odpovědi jest řečeno jakoby ústy obyvatelů v 60. letech: „Naši předkové byli slovenské řeči.“ Tito předkové se začali pomaďaršňovati již od r. 1816 „vlivem tehdejšího kněze, františkána M. Zafka“.²⁾ Tak se maďarská většina v druhé polovině XIX. st. skládala *ne* z potomků Maďarů, kteří zde žili v XVIII. st.,³⁾ nýbrž z *přistěhovačů Slováků*, pomaďarštěných již v XIX. st. Z pomístních názvů zde jsou jen 2 slovenské.⁴⁾

3. Slovenské ostrovy:⁵⁾ v 2. okr. Chorvátice — Horváti, v 1. M. Pesek — K. Peszek, ve 4. ostrov ze 4 osad u Dunaje: Kivežd — Kövesd, Bajtava — Bajta, Lajdva (Lelid) — Leléd, Ipelný Damašd — Ipoly Damásd; oddělené v tomto okrese leží Berž — Bözsony.⁶⁾

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Chorvátice..	sl.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
M. Pesek...	m.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
Kivežd.....	sl.	m.	m. ú. (?)	m.	m.	22·1%
Bajtava....	sl.	m.	m. ú. (?)	m.	m.	m.
Lajdva.....	sl.	m.	m. sl.	m.	m.	m.
Damašd....	sl.	sl.	sl.	58·4%	95·9%	20·0% ⁷⁾

Pomaďarštění jednotlivých osad roztroušených v maďarském prostředí jest úplně přirozené. Uchoval se do r. 1910 toliko Damašd,⁸⁾ zbytek velké skupiny slovenských osad u Dunaje.⁹⁾

¹⁾ Op. c., 35.

²⁾ Dodáváme: a hlavně vlivem maďarského okolí.

³⁾ Jest-li zpráva Lexikonu správná.

⁴⁾ A. Petrov, Hist. demog. údaje.

⁵⁾ Slovenské osady 3. okr. Záhorce, Selešťany, Lesenice, Chrastince, M. a V. Čalomija, které leží v slovenském výběžku jednostranného průlomu, budou prozkoumány později spolu s ostatními osadami toho výběžku.

⁶⁾ Z těchto názvů Pesek jest původu nejasného, ostatní přejali Slováci od Maďarů; název Chorvátice — Horváti pochází podle Pestyho od jména zemanské rodiny Horvátů, která osadu založila nebo měla v majetku.

⁷⁾ Podle sčítání lidu v Maďarsku z r. 1920.

⁸⁾ O Mária Nosztra, podle Lexikonu maďarské, bude řeč později.

⁹⁾ Větší, než jest zaznamenáno v Lexikonu. Slovenské byly: Mária Nosztra, Kóspallag, Szob a j. O tom bude řeč později.

Chorvátice. Odpověď u Pestyho úplně potvrzuje zprávu Lexikonu: „Podle slov starců byly osídleny z Polska a z Moravy. Před 50—60 lety“, t. j. na začátku XIX. st., „obec byla převážně slovenského jazyka, nyní však“, t. j. v 60. letech, „se tak pomadařštila, že zřídka lze slyšeti slovenskou řeč, a to od starých lidí, mládež již neumí slovensky“.

M. Peseck. U Pestyho schází, jiných zpráv není. Ač údaj Lexikonu takto zůstává osamocen, přece nelze jej úplně odmítnouti. Zde se mohlo státi totéž, co v Chorvaticích.

Bajtava. Podle Pestyho „maďarská obec“, pomístní názvy jsou takéž maďarské. Kőrösy z dopisů sousedních plebánů uvádí 4 maďarská rodinná jména,¹⁾ ale v schematismu ostříhomské diecése z r. 1822 jest poznamenáno: „slovenský jazyk“.²⁾

Kivežd. U Pestyho schází. Podle Kőrösyho „jest v tamním okolí známo, že Kivežd býval slovenský“. V témž schematismu: „jazyk maďarský a slovenský“.³⁾

Lajdva. U Pestyho není nic o jazyku obyvatelstva, ale mezi maďarskými pomístními názvy jsou uvedeny 3 slovenské, které potvrzují, že v něm kdysi žili i Slováci. V témž schematismu z r. 1822: „slovenský jazyk“.⁴⁾

Damažd.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920 ⁶⁾
sl.	sl.	sl.	58·4%	95·9%	20·0%

Do jaké míry odpovídají skutečnosti údaje sčítání z r. 1920, není nám známo.

Beržeň — Börzsöny, německy *Deutsch Pilsen*, byla stará německá kolonie, jejíž obyvatelstvo si až do posledních let uchovalo německý jazyk.⁶⁾

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
n.	n. sl. m.	n.	83·5% n.	82·1% n.	66·3% n.

Byl zde i jistý počet Slováků, jak jest to již zaznamenáno Bělem⁷⁾ a u Pestyho v odpovědi o osadě Perőcsény: „Börzsöny s obyvateli Šváby,

¹⁾ Csergő, Tót, Hegedűs, Zsitvai (op. c. 34, pozn. 1).

²⁾ Op. c., 33.

³⁾ L. c.

⁴⁾ Op. c., 43.

⁵⁾ Damažd zůstal v Maďarsku.

⁶⁾ Tak u Béla čteme: „Vetus Saxonum colonia — —. Id mirere potuisses ex tot cladibus (za Turků) Saxonicae illius coloniae reliquias superare. Germanice loquuntur adhuc, at inficeta dialecto.“ Rovněž u Pestyho: „Nejvíce se užívá německého jazyka se saskou výslovností.“

⁷⁾ „Iam et Slavi in supplementa civium adsciscuntur.“

Slováky a Maďary“; v odpovědi o Berženi mezi mnohými maďarskými a německými pomístními názvy jest jeden slovenský.¹⁾ Z 9 osob, které se podepsaly pod odpovědí, 8 má maďarská nebo německá rodinná jména, 1 slovenské,²⁾ ale jest naprosto nemožno, aby někdy zde byl vládl slovenský jazyk. Zpráva Lexikonu jest nepochybně *mylná*.

Novohradská stolice.

1. Pohraniční čára souvislého slovenského území začíná od m. sl. Obeckova, za V. Stracinami dělá směrem na jih výběžek, který zaujímá obce M. Zlievce, Zobor a Kováčovou, obrací se na sever k M. Stracinám a jde podél hor k hranicím Gemerské st. Tvoří ji tyto osady: m. sl. Obeckov (Ebeckov), m. sl. M. N. Ves, V. Straciny, M. Zlievce, Zobor, Kováčová, M. Straciny, Žihlavník, Pôtor, Spod. Strehová, Ľuboriečka, Ľuborieč, Mašková, n. sl. Halič, Tomášovce, Vidiná, V. Ves, Kalinovo, Breznica (Kerestúr — Keresztúr)³⁾ — 20.

Z nich:

a) Podle všech údajů jsou slovenské: V. Straciny, Zobor, M. Straciny, Žihlavník, Pôtor, Spod. Strehová,⁴⁾ Ľuboriečka,⁵⁾ Ľuborieč, Mašková, Tomášovce, Vidiná,⁶⁾ V. Ves,⁷⁾ Kalinovo, Breznica⁸⁾ — 14.

Sem patří i M. Zlievce. U F. jest uvedena v nich maďarská menšina, ve sčítáních zaznamenáno jest větší % Maďarů než v ostatních osadách,⁹⁾ u Pestyho uvedeno jest 5 maďarských pomístních názvů a z toho vyvozeno, že „obec jest maďarského původu“. Autor jest ovšem v nepravu: maďarské pomístní názvy svědčí jen o tom, že v M. Zlievcích žili i před 60. lety nejen Slováci, nýbrž i Maďari, což jest docela pravděpodobné.

b) Kerestúr, u K. a F. smíšený, byl spíše dvojjazyčnou obcí, jak jest to zaznamenáno u Pestyho.¹⁰⁾ Pomístní názvy byly i maďarské i slovenské.

¹⁾ Bezina.

²⁾ Lasztovitz.

³⁾ Néniv L.; na sev.-vých. od maďarské obce Pincze; název osady jest maďarský.

⁴⁾ U F. sl. m., u Cz. m. sl., podle Pestyho „obyvatelé jsou Slováci, každý však uspokojivě rozumí maďarsky“.

⁵⁾ Jen u Cz. m. sl.

⁶⁾ Jen u Cz. m. sl. U Pestyho je kromě pomístních slovenských názvů uvedeno 5 maďarských, které mohly býti buď přeloženy ze slovenských, nebo dány od pánů, jimž podle Pestyho náleží část honů.

⁷⁾ Jen u K. m.

⁸⁾ U Pestyho jsou 2 pomístní názvy slovenské, 1 maďarský: Mogyorós; maďarský může býti překladem slovenského.

⁹⁾ R. 1900 — 72·1% sl., 1910 — 76·4%, 1919 — 83·2%.

¹⁰⁾ Proto mohou býti rozpory v údajích. U Cz. jest maďarský, ve sčítání jest většina buď té neb oné národnosti: r. 1900 — 52·6% sl., 1910 — 45·4%, 1919 — 54·7% čsl.

c) K o v á č o v á (Kováčovce) — Szécsény Kovács. Tato osada je toliko v Lexikonu označena za slovenskou, u F. jest maďarská, u Cz. není o ní jasno,¹⁾ ve sčítáních do převratu jest čistě maďarská.²⁾ Proto se zpráva Lexikonu jeví *pochybnou*, ale nepovažovali bychom ji za mylnou. V Kováčové, která daleko vníká do maďarského prostředí, se Slováci musili státi dvojazyčnými a v úředních sčítáních mohli býti uváděni jako Maďari. Předpokládáme však, že většina jich neztratila svého slovenského cítění, a tím vysvětlujeme, že ve sčítání z r. 1919 se Kováčová najednou objevuje jako obec téměř čistě slovenská s 87·8% čsl. národnosti!

d) S m í š e n é o s a d y: maďarsko-slovenské Obeckov a M. N. Ves,³⁾ německo-slovenská Halič.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Obeckov	sl. m.	m. sl.	m. sl.	61·0%	47·4%	97·4%
M. N. Ves	—	sl.	sl.	61·0%	91·9%	93·8%

O b e c k o v⁴⁾ byl do poloviny XIX. st. smíšený s převahou Maďarů, pak se slovenský živel vzrůstal a po převratu se osada stala čistě slovenskou.

M. N. V e s se poslovenštila již dříve. Podle Pestyho byla to veskrze selská osada: „páni zde nebydlí“. Z pomístních názvů jsou uvedeny 3 maďarské a 1 maďarský se slovenskou příponou;⁵⁾ tohoto názvu a snad i jiných zřejmě užívali Slováci.

H a l i č, německoslovenská podle Lexikonu, jest podle všech pozdějších údajů slovenská, ve sčítáních má slovenskou většinu. Počet Němců jest nepatrný, a jsou to patrně židé německého jazyka. Odpověď u Pestyho však potvrzuje zprávu Lexikonu o silném zde německém živlu, který později, jako i v jiných německých osadách na Slovensku, se úplně poslovenštil.⁶⁾ Mezi pomístními názvy u Pestyho není ani jednoho německého.⁷⁾

2. P o h r a n i č n í m a ě a r s k é o s a d y: Zsély — Želovce,⁸⁾ Szlabonya — Sklabiná, Óvár — Olováre,⁹⁾ Varbó — Vrbovka, Húgyag —

¹⁾ U Pestyho schází.

²⁾ R. 1900 z 565 lidí 3 jsou slovenského jazyka, r. 1910 z 579 — 16.

³⁾ U nás v „Hist. demog. údajích“ chybně: V e s, M. S l o v. (99); prosíme, aby se to opravilo.

⁴⁾ U Pestyho schází.

⁵⁾ Bányahegyí düllő, Laposkai, Esztergáli útnáli düllő; Kerekiste od maď. kerek (= kolo).

⁶⁾ Viz A. P e t r o v, Hist. demogr. údaje, 90.

⁷⁾ Ostatně možná, že takové názvy byly, toliko autor odpovědi že jich nezapsal (v odpovědi jest celkem 14 pomístních názvů, ve skutečnosti však bylo jich jistě mnohem více).

⁸⁾ Toliko u F. m. sl.

⁹⁾ U K. n. (!), u F. m. sl.

Huđagov, Szécsény — Sečany, Halászi — Halásová, Csalár — Čeláre,¹⁾ Galábocs — Glabošovce, Busa — Bušince, Ráros Mulyád — Rároš Múladka, N. Zellő — V. Zlievce, Törincs — Terinč,²⁾ Vilke — Veliká,³⁾ Jelsőcz — Jalšovce, Pányi Darócz — Darovce,⁴⁾ Losoncz — Lučenec, Losoncz Apáti — Opatová, Pincz — Pinciná, N. Darócz — Drávce⁴⁾ — 20.⁵⁾

Z těchto osad se jenom ve třech vzmohl slovenský živel, a to v Szlabonyi — Sklabiné, Losonczy — Lučenci a Losoncz Apáti — Opatové. V ostatních je toliko v některých pramenech uvedena slovenská menšina; v osadách Óváru, N. Zellő, R. Mulyádu, Törincsi, Jelsőczy, N. Daróczci uvedeno jest u Pestyho několik slovenských pomístních názvů, nejvíce v Törincsi a N. Zellő.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Lučenec	m.	m.sl.	m.	26·3%	15·5%	69·2%
Opatová	—	—	m.sl.	57·1%	35·8%	73·6%
Sklabiná	m.	sl.m.	?	88·7%	83·0%	91·2%

Lučenec. Je zcela přirozené, že do městyse položeného na národnostních hranicích odedávna pronikal slovenský živel. Již v první polovině XVIII. st. zaznamenává Běl vliv slovenštiny na jazyk tamějších Maďarů,⁶⁾ což dokazuje, že zde dávno byl velký počet Slováků. Přes to do samého převratu Maďari zde byli ve většině. I podle Pestyho v Lučenci „jest nejvíc Maďarů, za nimi pak počtem jdou Slováci, pak přistěhovalci Moravané, Češi, Němci (m. j. Prusáci), Poláci a několik Srbů“.

V Opatové měli ještě podle Cz. většinu Maďari, ale již r. 1900 ji nabyli Slováci.

Sklabiná. Kromě Lexikonu a K. jest všude uvedena slovenská většina, nepovažujeme však zprávu Lexikonu za mylnou: 40—50 let po K. je v této osadě, která vniká úhlem do slovenského území, zcela možný pozvolný příliv Slováků. Mezi pomístními názvy u Pestyho převládají slovenské,⁷⁾ z nichž některé jsou maďarského původu.⁸⁾

¹⁾ U F. m. sl. U Pestyho jest poznamenáno, že luteráni (10·7%) jsou Slováci; podle jejich rodinných jmen autor ukazuje, odkud právě sem přišli.

²⁾ Toliko ve sčítání z r. 1919 — 37·1% čsl.

³⁾ U Pestyho: „Před 200 lety se jmenovala Velike.“

⁴⁾ Jen u K. sl.

⁵⁾ Z těchto názvů jsou, jak se zdá, slovenského původu: Szlabonya, Varbó, Szécsény, Vilke, Jelsőcz, Pányi Darócz, Losoncz, N. Darócz.

⁶⁾ „Lingua potissimum hungarica, sed contagii quidpiam e slavonica trahens.“

⁷⁾ Uvedeny jenom 2 maďarské: Ebeczke határnál, Kenderesek falun alól, a i ty jsou spíše překlad slovenských: U chotáru Obeckova, Konopnica pod dedinou.

⁸⁾ Za Tóvom, V Tóve potoku (tów — m. tó = rybník, jezírko), Medješ (m. meggyes = višňový), Retkáše (m. ritkás = schütter); co je Peserin, Pri Peserine, ne-snažíme se vysvětliti (srov. Ožďany v Gem. st., dříve Peszerin).

3. Slovenský ostrov, skládající se ze 4 osad, ležel na úpatí Matry při ř. Zadvě na hranicích Hevešské st.: Lucín, Šamšonháza, Supotok, Marokház.¹⁾ Z nich Lucín si uchoval slovenský ráz do r. 1920, Šamšonháza a Supotok do r. 1900,²⁾ Marokház pak se pomaďarštil v druhé polovině XIX. st.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Lucín	sl.	sl.	sl.	76·2%	82·3%	82·2%
Šamšonháza .	sl.	sl.	sl.	87·5%	m.	m.
Supotok	sl.	m. sl.	sl.	91·3%	m.	o.
Marokház . . .	sl.	sl.	sl.	o.	m.	o.

Lucín je podle Béla „exilis vicus idemque Slavorum colonia“. U Pestyho schází.

Šamšonháza je podle Béla „modicus is quidem et a Slavis, rerum suarum egregie satagentibus, insessus“. U Pestyho „obyvatelé jsou Slováci, ale již se pomaďaršťují“, přece však, jak vidíme, udrželi se ještě 40 let. Z pomístních názvů jsou uvedeny jen 2, a oba slovenské.

Supotok byl podle Pestyho osídlen přistěhovalci z Lučatina ve Zvol. st. (1); uvedeno jest 14 slovenských pomístních názvů a 5 maďarských, patrně překlad slovenských.³⁾

Marokház se připomíná ještě r. 1548 pod názvem Tót Marokháza⁴⁾ — tedy již tehdy byl slovenskou kolonií. Za tureckých dob osada zpustla a znovu byla osídlena samovolnými přistěhovalci Slováky na začátku XVIII. st. Podle Béla „consimilis (Lucínu) colonia, nuper non tam deducta, quam ex *jugitivo* Slavorum vulgo corrivata“. U Pestyho schází.

Gemerská stolice.

1. Pohraniční slovenské osady: Hrnčiarské Zalužany, Ožďany, Čerenčany, H. Pokoradz, Pápča, Melegheď, Budikovány, Hostišovce, Chvalová, Višňová, Kameňany, Prihradzany, Šivetice, Licince, Hucín, Novačany, Mikolčany, Miglés, Rozložná, Kunová Teplica, Gočaltov, Genč, Bystrá, Rekeňany, Betliar, Pača, Uhorňa — 27.⁵⁾

¹⁾ Tyto osady zůstaly v Maďarsku.

²⁾ Ačkoliv podle F. Supotok je m. sl.

³⁾ Kukoricás (sic!), Kenderes, Meszes, Káposztás, Ortvány.

⁴⁾ Monogr. Novohr. stolice.

⁵⁾ Z těchto názvů jsou maďarské: Melegheď, Miglés a snad i Chvalová; zdá se, že jest to znetvoření maďarského názvu Felfalu.

Z nich:

a) Podle všech údajů jsou slovenské: Čerėňany,¹⁾ H. Pokoradz,²⁾ Pápča, Melegheď, Budikovány, Hostišovce, Kameňany, Prihradzany, Šivetice, Miglés,³⁾ Rozložná, Gočaltov, Genč, Bystrá, Rekeňany, Betliar, Pača, Uhorná — 18.

O 3 osadách jest u Pestyho poznamenáno, že obyvatelé, ač jsou Slováci, umějí i maďarsky:

Rekeňany: „Slováci, mnozí však umějí také maďarsky.“

Melegheď: „Slováci, ale všichni muži mluví také maďarsky.“

Při Bystré je zmínka o obzvláštní přichylnosti obyvatelstva k své národnosti: „Slováci; mnozí však nejen rozumějí, nýbrž i mluví maďarsky,“ ale to jest jen následek životní nutnosti: „Obyvatelé Bystré velmi milují slovenský jazyk a neradi si osvojují maďarštinu. Velmi zřídka se provdávají nebo přizpěňují do prostředí maďarského. Slovenské ženy nenávidí maďarský černý čepce.“

V osadách Pači, Betliaru a Rekeňanech jsou uvedeny maďarské pomístní názvy,⁴⁾ ale není řečeno zřetelně, zda jich obyvatelstvo užívá; v Pápči je 10 slovenských názvů, 1 maďarský, o němž jest řečeno: „Ač všechno obyvatelstvo jest slovenské, louky Paprét mají maďarský název.“

b) Obyvatelstvo 6 osad: Chvalové, Višňové, Mikolčan, Novačan, Licinců a Hucína se v XIX. st. pomaďarštilo. Z důkladných odpovědí slůžného Baculinyho u Pestyho jest jasno, že dříve bylo slovenské. Baculiny uvádí i příčiny pomaďarštění; v odpovědi o každé osadě opakuje, že „Slováci, poněvadž neměli slovenské školy, byli přinuceni posílati své děti do reformované maďarské, a kromě toho reformované bohoslužby byly vedeny jenom maďarsky“⁵⁾

Pomístní názvy v těchto osadách jsou většinou slovenské, jest však i mnoho maďarských; to lze snadno pochopiti, poněvadž obyvatelstvo umělo oba jazyky, jak na to bylo poukázáno Baculiny. O osadách Chvalové a Višňové jest poznamenáno, že „i nyní obyvatelé více mluví slovensky“.

Déle se držela slovenská národnost v Chvalové, nejdříve se pomaďarštily Licince a Hucín, které vnikají do maďarského území. V Hucíně podle Baculinyho obyvatelé mluví slovensky jen v rodině.

¹⁾ Podle sčítání jest % Slováků menší než v osadách ostatních: r. 1900 — 70·8%, 1910 — 71·1%, 1919 — 82·7%.

²⁾ U K. m.

³⁾ Jen u Č. m.

⁴⁾ V Betliaru i německé: Ökörhegy — Pozsáló — Volovec — Ochsenberg, Steinkopf, Detrich, Brambus.

⁵⁾ Kromě Licinců, kde jest většina katolíků, ve všech ostatních převládají reformovaní, luteráni pak jsou v menšině. Tak podle sčítání z r. 1900: Chvalová — 71·0% ref., 5·0% lut.; Višňová — 87·9% ref., 2·7% lut.; Novačany — 72·9% ref., 21·3% lut.; Mikolčany — 53·3% ref., 40·7% lut.; Hucín — 45·0% ref., 17·7% luteránů.

Osady	K.	F.	Cz.
Chvalová	sl.	sl.	m.
Višňová	—	m. sl.	m. ú.
Mikolčany	sl.	m. sl.	m. sl.
Novačany	sl.	m. sl.	?
Licince	m.	m. sl.	m. ú.
Hucín	m.	m.	m. ú.

Ve všech těchto osadách je podle sčítání z r. 1900 a 1910 nepatrné % Slováků, po převratu jen v Mikolčanech a Novačanech, nejbližších k slovenskému území, objevuje se značná slovenská většina: Mikolčany — 75·7%, Novačany — 65·9%.

Bartholomaeides¹⁾ píše o našich osadách toto:

Chvalová — „Slavi, hungara tamen civitate donati. Loquuntur inter se slavice, cultum divinum ex praescripto helveticae confessionis hungarice peragunt.“

Višňová — „Slavo-Hungari reformati“; viz dále: „*dialectus hungaro-slava*: loquuntur ista, qui Hungaris cohabitant aut hungaricis majoribus orti sunt“.

Mikolčany — „slava partim, partim hungarica loquuntur lingua“.

Novačany — „Hungari partim, partim Slavi“.

Licince — „Hungari nonnullis Slavis mixti“. Baculiny nemluví o národnosti tehdejších obyvatel, praví jen: „Kostelní a soukromé budovy, jména rodin a vzpomínky lidu svědčí, že kdysi zde žili Slované (szlávok).“

Hucín — „Hungari, slavici tamen idiomatis non expertes“.

Tak za 20 let, která uběhla od Lexikonu do „Notitie“ Bartholomaeidesovy, maďarisace dosáhla již jistých úspěchů.

c) Ožďany a Kunová Teplica podle všech pramenů z XIX. st. byly osady maďarské, podle sčítání rovněž: v Ožďanech toliko ve sčítání z r. 1919 je 10·2% čsl., v Kunové Teplici r. 1900 — 13·1%, 1910 — 16·8%, 1919 — 13·1%.

Ožďany²⁾ jsou na naší mapě označeny otazníkem, protože z textu Lexikonu jest nejasno, zda v nich slovenský či maďarský jazyk „principaliter vigeat“.³⁾ Podle Bartholomaeidesa se Ožďany skládají ze dvou spojených osad: „Osgyán et Sarampó“⁴⁾; v nich: „Hungari Slavis permixtis“.

Teď vidíme, že text Lexikonu musíme chápati právě jako svědectví,

¹⁾ Notitia com. Gömöriensis.

²⁾ Podle Pestyho se dříve jmenovaly Peszerény (t. j. Peserin).

³⁾ Viz naši Národ. mapu, 30.

⁴⁾ Šramky.

že zde převládal *maďarský* jazyk, ač ovšem byli tam i Slováci; podle Pestyho byly Ožďany osídleny přistěhovalci maďarské i slovenské řeči ze sousedních obcí.

Kunová Teplica.¹⁾ U Bartholomaeidesa v jeho „Memorabilia provinciae Csetnek“:²⁾ „incolas habet 552, a potiori Hungaros, iam nobiles, iam rusticos atque paucis exceptis evangelicis sacris addictos“; v „Notitia c. Gömöriensis“: „Hungari, qui tamen nec slavica respuant“, t. j. neopovrhují ani slovenským jazykem.

Tak zpráva Lexikonu o Kunové Teplici jest zjevně *mylná*.

d) Jak probíhal národnostní proces v Hrnčíarských Zalužanech, pro nedostatek zpráv nemůžeme vysvětliti.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
m.	m.	sl.	95·1%	94·2%	96·1%

Podle Lexikonu jest osada slovenská, podle Bartholomaeidesa „Hungari catholici“, u F. je taktéž maďarská, od Cz. jest slovenská. U Pestyho jest uvedeno 15 pomístních názvů, všechny slovenské, o národnosti obyvatelstva není řečeno nic, ale přece, kdyby byli Maďaři používali těchto slovenských názvů, svědomitý a důkladný autor Kellner³⁾ jistě by se o tom byl zmínil — obyvatelé tedy byli Slováci. Patrně jest zde v Lexikonu *omyl* — osada i r. 1773, stejně jako na konci XVIII. st. a ve 40. letech XIX. st. byla *maďarská*,⁴⁾ z neznámých však příčin se později úplně poslovenštila.

2. Pohraniční maďarské osady: Magy. Hegymeg — Uhor. Záhorany, Tamásfalva — Tomášovce, Rima Szombat — Rim. Sobota, A. Pokorágy — D. (Uhor.) Pokoradz, Zeherje — Záhorany,⁵⁾ Perjésse — Dražice, Pádár — Padárovce, A. Balog — D. Blh,⁶⁾ F. Balog — H. Blh, F. Vály — H. Valice, A. Vály — D. Valice, A. Falu — Poliná, Szkáros — Skereševo, Lévárt — Levárt, Deresk — Držkovce, Melléte — Meljata, Hórka — Hórka, Pelsócz — Plešivec, Paskaháza — Paškaháza, Végtelke — Viktelka, Szalócz — Solovec, Kőrös — Kireš, Berzété — Brzotýn, Rudna — Rudník, Rozsnyó — Rožňava, Nadabula — Nadabula,

¹⁾ V odpovědi u Pestyho se podle názvu Kun = Kumán, Polovec, tvrdí, že osada byla založena Maďary. Bartholomaeides vysvětluje název pravděpodobněji: „praenomen a hero, N. Csetneky, contracte Kun dicto“.

²⁾ Neosolii, 1791, 336 str. in 16°.

³⁾ Známý slovenský básník a vlastenec, pseudonymem Petr Záboj Hostinský. O jeho odpovědích u Pestyho viz A. Petrov, Pesty, Helység névtara, 57—58.

⁴⁾ Nebo spíše smíšená, ale s převahou Maďarů.

⁵⁾ U prof. Niederle Zacharovce.

⁶⁾ Podle ř. Balogu — slovensky Blh, podle Bartholomaeidesa však Bljach.

Csucsom — Čučma, Krásna Hórka Váralja — Krásna Hórka Podhradie — 28.¹⁾

Z nich:

a) Podle všech údajů po Lexikonu jsou maďarské: Magy, Hegymeg, A. Pokorágy, Zeherje, Perjésse, Pádár, A. F. Balog, A. Falu, Szkáros, Hórka, Pelsőcz, Paskaháza, Szalócz, Kőrös, Krásna Hórka Váralja — 15.

U Pestyho jsou mezi maďarskými pomístními názvy v části osad uvedeny i názvy slovenské nebo slov. původu; takové osady jsou: A. Pokorágy, Perjésse, Pádár, F. Balog,²⁾ Szalócz, Krásna Hórka Váralja, nejvíc pak v Kőrösi.³⁾

O třech osadách jest poznamenáno, že Maďaři v nich umějí i slovensky. U Pestyho se čte o A. Falu: „Obyvatelé jsou Maďaři reformovaní, mluví však i slovensky“; to může ukazovati k tomu, že byli snad slovenského původu, což se poněkud potvrzuje odpovědí u Pestyho o Tibě: „Podle vypravování našich předků byla Tiba osídlena lidem slovenské řeči z obce A. Falu.“

Bartholomaeides píše o Szkárosi: „Hungari, quamvis slavicae etiam gnari sunt linguae“; o Kőrösi: „Hungari, slavicae (linguae) tamen non expertes.“

b) Osady podle všech údajů z XIX. st. maďarské, v nichž však dříve byli i slovenský živel: Deresk, Lévárt, Melléte, Vegtélke, Rudna, Rima Szombat, Rózsnyó — 7.

Podle Baculinyho⁴⁾ „pocházejí obyvatelé v Deresku a Lévártě od Maďarů a od Čechů, což prý je viděti z toho, že jejich rodinná jména a pomístní názvy chatárů jsou i maďarské i slovenské“.⁵⁾

Bartholomaeides píše: Deresk — „Hungari, slavici tamen idiomatis non ignari“; Lévárt — „lingua hungarica, ex parte slavica“.

Melléte. Baculiny: „Podle rodinných jmen obyvatelů⁶⁾ osídlena byla částečně Slováky, částečně Maďary“; uvedené pomístní názvy jsou maďarské.⁷⁾ Bartholomaeides se zmiňuje jen o náboženství obyvatelstva.

Vegtélke. Bartholomaeides: „Hungari et Slavi reformati.“

¹⁾ Z těchto názvů jsou slovenského původu: A. Pokorágy, Zeherje, Hórka, Pelsőcz, Berzéte, Rudna.

²⁾ Z toho, že se část vesnice jmenuje Detva, lze souditi, že se do ní přistěhovalo několik Detvanců.

³⁾ Viz A. Petrov, Hist. demogr. údaje, 35.

⁴⁾ U Pestyho.

⁵⁾ Část těch a oněch jest uvedena.

⁶⁾ Žádné jméno není však uvedeno.

⁷⁾ Kromě Tót szögi (= kút); nevíme, zda od „Slováků — tótok“, či od rodinného jména „Tót“.

Rudna. U Pestyho stojí, že někteří z obyvatelů mají slovenská rodinná jména, z těchto jmen jsou uvedena 3. V odpovědi o sousední obci Bystré jest poznamenáno, že Maďaři Rudny se vyhýbají sňatkům se Slováký a že „Maďarka ani za nic nedá si na hlavu slovenskou mřížkovanou pokrývku“. Bartholomaeides: „Hungari partim, partim Slavi.“

Rozsnyó — Rožňava.¹⁾ U Pestyho jsou uvedeny 2 slovenské pomístní názvy a 2 pomístní názvy podle slovenských jmen vlastníků. Bartholomaeides: „Incolae oppidi triplicis sunt nationis et linguae. Ac Hungari copiosissimi dantur, (Germani)²⁾ qui referuntur et ipsi hungarice sciunt et consuetudine magis, quam necessitate ab Hungaris distinguuntur. Slavi paucissimi sunt“.

Rima Szombat — Rim. Sobota. Bél: „Incolae sunt Hungari etsi raroque intersunt Slavi.“ Jinak to je všude městys maďarský.

c) V ostatních 6 osadách žilo smíšené dvoj-jazyčné obyvatelstvo, jež většinou „in publico“ mluvilo maďarsky, v rodině pak používalo jazyka slovenského. Proto chápeme, že se v rozličných pramenech objevují zmínky o jejich slovenské menšině.³⁾ Ve sčítání jsou všechny maďarské:⁴⁾ Tamásfalva, A. F. Vály, Nadabula, Berzété, Csucsom.

Osady	K.	F.	Cz.
Tamásfalva	m.	sl. m.	m. ú.
A. Vály	m.	m. sl. ⁵⁾	m. ú.
F. Vály	m.	—	m. sl. ú.
Nadabula ..	m.	m. sl.	m. sl. ú.
Berzété	m.	m.	m. sl.
Csucsom ...	m.	m.	m. sl.

Tamásfalva. Bartholomaeides: „Slavi Hungaris intermixti, augustanae religionis potiores.“ Podle Pestyho „obyvatelstvo jest velmi smíšené; v poslední době bylo rozmnoženo Slováký“. Pomístní názvy jsou maďarské, v „pustách“ Szabadce a Apáti se však vyskytují i slovenské, nejvíce v první z nich.

Berzété. Bartholomaeides: Dříve žili zde jen Maďaři, nyní „loquuntur incolae linguam hungaram, ex parte slavam etiam“.

¹⁾ Teprve v popisu lidu z r. 1919 — 10·3% čsl.; u K. a F. m. sl. n.

²⁾ Schází v originálu.

³⁾ Jenom Tamásfalva je podle F. sl. m.

⁴⁾ Jen v Nadabule r. 1900 — 24·9% sl., 1910 — 29·9%, 1919 — 33·3%; v Rim. Sobotě r. 1919 — 10·0% čsl.

⁵⁾ „Obyvatelé mezi sebou mluví slovensky, poslouchají však maďarské bohoslužby“ — to je převzato zřejmě z Bartholomaeidesa, o němž jest u F. na jednom místě zmínka.

U Pestyho jsou uvedena rodinná jména maďarská, německá a slovenská a rovněž několik slovenských pomístních názvů.

Csucsom. Bartholomaeides: „Hungari, slavica tamen non respuantes neque ignorantes.“ Podle Pestyho, „ačkoliv mateřský jazyk obyvatelů jest maďarský, pro slovenské pomístní názvy přece nutno se domnívati, že kdysi zde žili obyvatelé slovenské řeči“; mezi maďarskými pomístními názvy uvedeno jest 9 slovenských.

O ostatních třech osadách nemáme u Pestyho žádných údajů. U Bartholomaeidesa: A. Vály — „lingua et natione Hungaro-Slavi, domi confabulantur slavice, in cultu sacro hungaram adhibent; religionis reformatae“. F. Vály — „Slavo-Hungari helveticae confessionis.“

A tak ve všech těchto osadách jest zaznamenána buď přítomnost nebo vliv Slováků.

3. Slovenské ostrovy: ve 4. okr. Hosúsov — Hoszúsó, Malé — Málé a Mehi — Méhi, v 3. maďarsko-slovenský Cakov — Czákó.¹⁾ Všechny se v XIX. st. pomaďarštily,²⁾ nejdéle se udržel slovenský živel v Hosúsově, který ještě u K. a F. jest slovenský,³⁾ a v Malé: ač tato osada u F. jest maďarská, u Cz. jest ještě slovenská, u Pestyho vytčena jest přichylnost obyvatelstva k rodnému jazyku.

Hosúsov. Bartholomaeides: „Seculis superioribus Hungaros habuit incolas — —, sed hi iniuria temporum defecerunt locumque reliquerunt coloniis Slavorum, quae hic ante annos plus minus sexaginta⁴⁾ sedes defixerunt; evangelici“. Odpověď u Pestyho s podpisy notáře a učitele Benczeho a faráře Welkého úplně potvrzuje svědectví Bartholomaeidesovo: „Osada, dříve maďarská, mnoho trpěla za Turků, r. 1710 za Fr. II. Rákóczyho, pak od moru a téměř úplně zpustla. Teprve od let 1720 až 1730 ponenáhlu byla znovu osídlena ze sousedních obcí.“ Z 10 rodinných jmen potomků prvních osadníků 7 jest zřejmě slovenských. Protože v odpovědi není připomenuto, že by si obyvatelé byli uchovali slovenský jazyk, jest možno, že se již pomaďarštili, jak to jest zaznamenáno u Cz.

Malé. U Bartholomaeidesa jen „catholici“. Podle Pestyho „byla obec založena r. 1730 Barborou Orlayovou, jež zde usadila Slováky z Horního vidieku; Slováci ti si uchovali slovenský jazyk a velmi k němu lnou, zvláště starci. Mládež pak působením školy začíná se pomaďaršťovati.“

Mehi. Podle Pestyho část obyvatelů jsou potomci starých Maďarů a mají maďarská rodinná jména, část pak jsou přistěhovalci. O národnosti přistěhovalců není nic řečeno, ale z fráze „přistěhovalci — — jsou nyní

¹⁾ Všechny názvy snad kromě Malé jsou původu maďarského.

²⁾ Jen ve sčítání z r. 1919 je v Hosúsově 16·2% čsl.

³⁾ Již u Cz. maďarský.

⁴⁾ T. j. v 30.—40. letech XVIII. st.

rovněž čistě maďarské řeči“ jest viděti, že *dříve* byli *jiné*, t. j. slovenské řeči. Tito přistěhovalci patrně v době Lexikonu měli převahu — proto v něm jest uveden jako vládnoucí jazyk slovenský —, za 20 let však vlivem starých obyvatelů Maďarů a vůbec maďarského prostředí se pomaďarštili; již u Bartholomaeidesa „Hungari catholici“.

C a k o v. U Bartholomaeidesa „Hungari“, u Pestyho všechny místní názvy jsou maďarské. Tak zpráva Lexikonu není potvrzena, nepovažujeme ji však za mylnou; není nic divného v tom, že se slovenská menšina v odloučené maďarské vesnici na čistě maďarském území rychle pomaďarštila.

Na východ od Gemerské stolice jsou slovensko-maďarské hranice přervány. V délce asi 25 *km* Slováci a Maďary odděluje od sebe německý ostrov, který zaujímá jih horní oblasti Spišské a Abaújské st.¹⁾ Obě národnosti přicházejí do styku zase teprv u obce Podproče v Abaújské stolici.

Obrátíme se nyní k jednostrannému průlomu na jih v st. Hontské, Novohradské a Peštské.

¹⁾ Hory Hnilecké.

IV.

Slovenský výběžek jednostranného průlomu.¹⁾

Slovenský výběžek začíná na západě Novohradské st. Obeckovem a M. N. Vsí a jde na jih ve vzdušné čáře přibližně 70 km; jeho šířka jest na rozličných místech 5–35 km.

S počátku výběžek zachycuje 5 osad Hontské st.,²⁾ které vnikají do Novohradské: Záhorce — Zahora,³⁾ Selešťany — Szelešteny,³⁾ Lesenice — Leszenye, Chrastince — Haraszi a V. Čalomiji — N. Csalmii⁴⁾ — 5 osad.

V Novohradské st. v něm leží osady: Baláz Ďarmoty (Balážové Ďarmoty) — Balassa Gyarmat, Potvorce — Patvarcz, Ryba — Riba, Súdice — Szűgy, Častva — Csesztve, Mohora — Mohora, Deberč — Debercsény, M. Eced — K. Ecsed.

Dále se výběžek dělí na dvě ramena, která objímají jinojazyčný ostrov,⁵⁾ přiléhající od západu k Čerhátským horám.

Ve východním rameni leží: Terany — Terény, Sandakýr — Szandakér,⁶⁾ dále na východním svahu Čerhátských hor: Bukra — Bokor, Kutašovo — Kutásó, Kozárka — Kozárd; na jih od Čerhátských hor: Bír — Bér, Vaňarec — Vanyarcz, Sirák — Szirák, Baďonka — Bágyon, Dengeleg — Dengeleg, Kirt — Kürt.

V západním rameni jsou: H. Bodoň — F. Bodony,⁷⁾ D. Bodoň — A. Bodony,⁷⁾ H. Sátok — F. Szátok, D. Sátok — A. Szátok, Bánka — Bánk, Retšág — Rétság, Netejč — Nötincs, H. Peťany — F. Petény, D. Peťany — A. Petény, H. Sečianka — F. Szécsénke, D. Sečianka —

¹⁾ Viz II. mapu.

²⁾ Jsou v ČSR. Všechny ostatní osady zůstaly Maďarsku.

³⁾ Záhorce a Selešťany za doby Sborníku Pestyova náležely Novohradské st., potom byly vráceny zpět do Hontské.

⁴⁾ Na naší mapě byla V. Čalomija, jakožto podle Lexikonu slovenská, správně umístěna na území slovenském, při tisku však byla chybně zachycena modrou barvou, kterou jsme označovali osady maďarské.

⁵⁾ Maďarské osady: Romhány, Becske, Berczel a německá Ordasch.

⁶⁾ Jinak: Szenda.

⁷⁾ V Lexikonu toliko jeden Bodony.

A. Szécsénke, Legínd — Legénd, Kivežd — Kövesd, Guta — Guta,¹⁾ H. Šápov — F. Sáp, D. Šápov — A. Sáp, m. sl. Niža — Nézsza, Agard — Agárd, Keseg — Keszeg, Penc — Pencz — celkem v Novohradské st. 39 osad.

Potom výběžek přechází do Peštské st.: Čuvar — Csövár, Ača — Ácsa, Pišpek — Püspökhatvan, a dělí se pak na dvě větve. Ve východní jsou: Đurkovce — Tót Györk, N. Ves — K. Újfalú, Bořany — Bottyán, Židov — Zsidó, Domoň — Domony, Asod — Aszód; v západní: Duka — Duka, Rátot — Rátót, Čomád — Csomád, Síd — Szód — téměř na břehu Dunaje — 13 osad.

Celkem ve třech stolicích 57 osad.

Z názvů těchto osad jsou slovenské nebo slovenského původu: Záhorce, Lesenice, Chrastince, Ryba, Súdice, Terany, H. D. Sečianka, N. Ves, snad Častva, Vaňarec, Deberč a Kozárka²⁾ — 12 (21·5%); ostatních 44 (78·5%) názvů jest maďarských, někdy jsou poněkud změněny podle slovenské výslovnosti.

Hontská stolice.

Všech 5 pohraničních osad, které vnikají do maďarského území, mělo jistě obyvatelstvo smíšené a dvojjazyčné, proto ve zprávách rozličných pramenů jsou o nich rozpory,³⁾ po celé XIX. st. však se v nich udržoval slovenský živel, podle sčítání z r. 1900 nejméně v Lesenicích a Selešťanech. Po převratu se ve všech jeví slovenská většina.

Osady	K.	F.	Cz.	1880	1890	1900	1910	1919
Záhorce	sl.	m. sl.	sl. ú.	25·0% m.	34·1% m.	66·7%	} 61 0%	88·7%
Selešťany	sl.	—	sl.	61·5% m.	97·8% m.	21·5%		
Chrastince	sl.	m. sl.	?	—	—	80·0%	93·0%	87·9%
Lesenice	sl.	m. sl.	m. sl.	—	—	36·7%	12·0%	87·9%

M. a V. Čalomija.⁴⁾ V Lexikonu je M. Čalomija označena jako maďarská, V. Čalomija jako slovenská. Podle všech zpráv bylo tomu naopak, a tak jest tu zřejmě *omyl* Lexikonu.

¹⁾ U Guty se spojují území obou ramen.

²⁾ Zdá se, že název Selešťany jest přetvořen z maď. Szelestény.

³⁾ Tak Lesenice na mapě Cz. m. sl., v textu pak sl. m. Podle sčítání z r. 1850 bylo v nich Slováků 39·7%, r. 1852 — 79·7% (Kör., op. c., 47), v Chrastincích jest podle F. většina maďarská, rovněž i podle Pestyho, ale r. 1900 dělají Slováci již $\frac{4}{5}$ obyvatelstva.

⁴⁾ Název Csalomia jest zřejmě maďarský; Körösy však přes to, ale beze všech důkazů, tvrdí, že i V. Čalomija bývala osadou slovenskou (op. c., 26). Příčinu, proč se M. Čalomija nepomaďarštila, vidí Körösy v tom, že v ní Slováci byli luteráni, kdežto ve V. Čalomiji katolíci (op. c., 20, 26).

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
V. Čalomija . .	sl.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
M. Čalomija .	m.	sl. m.	m. sl.	69·1%	40·0%	92·%

M. Čalomija byla podle Pestyho založena Slováky luterány po r. 1694 a udržela si svůj slovenský ráz, ačkoliv, jak stojí u Pestyho, „obyvatelé obyčejí, oblekem, duchem jsou pomaďarštěni“. To však jim nepřekáželo, aby se po celou tu dobu nepovažovali za Slováky, a po převratu se M. Čalomija jeví čistě slovenskou.

Novohradská stolice.

Všechny slovenské osady výběžku v Novohradské st. dělíme co se týče ztráty nebo uchování národnosti na tyto skupiny:

1. Osady, které si zachovaly slovenskou většinu do konce XIX. st. — celkem 13. Tuto skupinu dělíme zase na dvě:

a) Osady, kde byla slovenská většina zaznamenána ve sčítání z r. 1900 a po převratu ve sčítání z r. 1920: Bánka, D. Peľany, Bukra, m. sl. Níža — 4.

b) Osady, kde byla slovenská většina zaznamenána jen ve sčítání z r. 1900: Guta, D. Šápov, H. Šápov, Ryba, Bír, Vaňarec, D. Bodoň, D. Sátok, H. Sátok — 9.

2. Osady, které měly ve sčítání z r. 1900 značnou¹⁾ slovenskou menšinu: Legínd, Agard, Keseg, Súdice, Dengeleg, Baláz Ďarmoty, Kirf — 7.

3. Osady, které se úplně nebo aspoň značně pomaďarštily v XIX. st.,²⁾ ale které ještě u F. jsou slovenské nebo slovensko-maďarské, t. j. se slovenskou většinou: Potvorce, Kutašovo, Penc,³⁾ Netejč, Častva, M. Ečed, Terany, Sirák, H. Bodoň, Kivežd — 10.

4. Osady, v nichž se již u F. Slováci jeví menšinou: H. Peľany, Deberč, Baďonka, Retšág, Mohora, Sandakýr; kromě toho v D. Sečiance, která u F. schází, označena je u Cz. slovenská menšina — 7.

¹⁾ Více než 25%.

²⁾ Aspoň podle úředních sčítání lidu v nich Slováků buď vůbec není, nebo jest jich velmi malé %.

³⁾ Ve sčítání z r. 1910 — 15·4% sl.

5. Osady, které podle všech zpráv XIX. st. jsou maďarské: Kozáska a H. Sečianka — 2.

1a) B á n k a, D. P e ť a n y, B u k r a, m. sl. N í Ź a.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Bánka	sl.	sl.	m. sl.	82·1%	62·3%	71·4%
D. Peťany	sl.	sl.	m. sl.	50·5%	37·5%	66·3%
Bukra	m.	sl.	sl.	80·9%	26·4%	55·9%
Níža	—	m.	sl. ú.	74·6%	22·4%	58·4%

B á n k a byla podle Pestyho stará osada, která „za tureckých válek zpustla a znovu byla osídlena r. 1680 Slováci z horní části Novohradské a Hontské st.“. Nejprve zde bylo patrně málo osadníků, protože teprve „r. 1699 obec se organisovala a zřízena byla evangelická církev“. Bánka jest i v c o n s c r. r. 1715 a 1720.¹⁾ Podle Béla Bánka „(vicus), *haud pridem*“) a Slavis coli coeptus“.

D. P e ť a n y. U Pestyho jsou uvedeny toliko 2 maďarské pomístní názvy a 1 slovenský.³⁾ Jiných zpráv není. O H. P e ť a n e c h jest řečeno, že jejich dřívější obyvatelé „zřejmě úplně vymřeli v polovině XVIII. st., nyní pak jsou většinou přistěhovalci“. D. Peťany jsou v c o n s c r. r. 1715,⁴⁾ v c o n s c r. r. 1720 scházejí. Platí-li zpráva Pestyova o H. Peťanech též pro D. Peťany, zpustly patrně po r. 1715 a znovu byly osídleny r. 1720—1750.

B u k r a. P e s t y dí: „Obyvatelé jsou evangelíci slovenské řeči“. Uvedeno jest 15 slovenských pomístních názvů, 1 pak maďarského původu, spojený se slovenským slovem.⁵⁾ O názvu osady je zde poznamenáno, že se užívá jen názvu „Bokor“.

N í Ź a. U Pestyho jest uvedeno 16 pomístních názvů maďarských a 3 slovenské, odpověď podepsal notář a vicerychtář se slovenskými rodinnými jmény a rychtář s maďarským.⁶⁾ Jiných zpráv není.

1b) D. Š á p o v, G u t a, D. B o d o ň, V a ň a r e c, H. Š á p o v, B í r, H. S á t o k, D. S á t o k, R y b a.

V nich ve všech ve XX. st. rychle klesalo % Slováků.

¹⁾ Podle Acsádyho v c o n s c r. r. 1715 všech 11 rodinných jmen jest slovenských, r. 1770 — 2 maďarská, 11 slovenských.

²⁾ Tato slova neodporují zprávě Pestyově, převzaté patrně z církevních dokumentů. Běl sbíral materiál přibližně v 20.—30. letech XVIII. st. a „*haud pridem*“ může se vztahovati i na konec XVII. st.

³⁾ Široki bok.

⁴⁾ Podle Acsádyho všech 7 jmen jest maďarských.

⁵⁾ Čapaše pod mostom.

⁶⁾ Zsibriczky, Lenyin; Dudás.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
D. Šápov	m.	sl.	sl. ú.	83·2%	27·3%	29·3%
Guta	sl.	sl.	sl.	74·3%	72·6%	2·6%
D. Bodoň	—	sl.	m.sl. ú.	70·8%	45·2% ¹⁾	11·4% ¹⁾
Vaňarec	sl.	sl.	m.sl. ú.	68·6%	38·1%	12·8%
H. Šapov	m.	sl.	sl. ú.	67·2%	1·5%	10·7%
Bír	sl.	sl.	m. sl.	66·9%	31·6%	15·9%
H. Sátok	m.	m. ²⁾	} m. sl.	65·6%	36·4%	8·1%
D. Sátok	m.	„pusta“				
Ryba ³⁾	—	sl.	m. sl.	61·7%	3·0%	2·6%

H. D. Šápov. Podle Pestyho v obou žijí Maďari. Slovenské obyvatelstvo ovšem tam bylo dvojjazyčné, ale všechny ostatní zprávy svědčí, že slovenské cítění nebylo v obyvatelstvu ztraceno. Notář Suppány si toho patrně nevšiml a nazval maďarsky mluvící Slováky Maďary.

G u t a. U Pestyho farář Geduly tvrdí, že Guta prý existovala r. 1620. Uvedeno jest 20 slovenských pomístních názvů, 1 maďarský, často užívaný Slováky, a 3 názvy nejasného původu.⁴⁾

D. B o d o ň. Pesty dí: „R. 1600 byl ještě „pustou“, r. 1677 utvořila se zde již evangelická mateřská církev“. Zpráva o církvi jest zřejmě vzata z církevních dokumentů a musíme ji uznati za naprosto hodnověrnou. Údaj, že „puštu“ osídlila hornovídeckými Slováky zemanská rodina Vayova „asi“ v polovině r. 1600, jest zřejmě vlastní kombinace autorova.⁵⁾ Uvedeno jest 9 pomístních názvů maďarských a 1 původu slovenského.⁶⁾

V a ň a r e c. Odpověď evangelického faráře D. Zelenky u Pestyho s poukazem na léta a jména jest zřejmě převzata z církevních dokumentů, což jest viděti i z odkazu autorova na „staré matriky“: „R. 1705 přišli první osadníci z vesnic severozápadní části Novohradecké st., která hraničí se Zvolenskou.“ Byli to snad nějakí sektáři, protože „žijíce mezi lesy, dlouho se nepřidávali k žádnému vyznání a proto byli nazváni „nevěrci“.“⁷⁾

¹⁾ Spolu s H. Bodoněm, v němž podle sčítání z r. 1900 není Slováků.

²⁾ Zpráva F. jest pochybná; v druhé polovině XIX. st. sotva by se byla mohla poslovenštiti maďarská osada ve výběžku do maďarského území.

³⁾ Po r. 1900 dostala nové maďarské jméno Ipolyszeg.

⁴⁾ Pereš; Mekuše, Grnouke; Mityiri hegy.

⁵⁾ Ostatně smysl této části maďarského textu není úplně jasný: rodina Vayova usadila první obyvatele „hihetőleg 1600 középpe táján“, doslova: „asi kolem polovice 1600“; snad to znamená „okolo poloviny 1600 let“ (t. j. poloviny XVII. st.) a ne „poloviny r. 1600“.

⁶⁾ Bukovinai erdő.

⁷⁾ Kdyby autor byl býval katolík, mohli bychom si mysliti, že oněmi „nevěrci“ rozuměl protestanty, ale Zelenka byl právě evangelický farář. Není však vyloučeno, že toto podání o „nevěrcích“ vzniklo lidovou etymologií k vysvětlení jména osady: „Vaňarec — nevěrec“.

R. 1717 získal je J. Pilarík, evangelický kněz v Gutě, pro evangelicko-luteránskou církev“. Uvedeno jest 7 slovenských pomístních názvů.

Ryba. Podle Pestyho si Slováci, přistěhovalci z Horního vidieku, nejen uchovali svůj rodný jazyk, nýbrž poslovenštili i maďarskou menšinu, která si přece udržela svoje maďarská rodinná jména. Uvedeno jest 11 maďarských pomístních názvů, 5 slovenských a 4 souběžné.

Bír a H. D. Sátok u Pestyho scházejí, jiných zpráv o nich nemáme.

2. Agard, Keseg, Legínd, Súdice, Dengeleg, Baláz Ďarmoty, Kirt'.

První 2 osady jsou ještě u Cz. slovenské, prvních 6 je u F. buď slovenských nebo se slovenskou většinou, toliko v Kirti byli podle F. Slováci v menšině.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Agard	—	sl.	sl.	40·5%	46·8%	O.
Keseg.	sl.	sl.	sl. ú.	28·9%	45·5%	40·3%
Legínd	sl.	sl.	m. sl. ú.	47·4%	47·7%	37·6%
Súdice	sl.	sl.	m. sl.	32·2%	O.	4·2%
Baláz Ďarmoty .	sl. n.	sl. m. n.	m. sl.	31·5%	2·2%	1·5%
Dengeleg	m. sl.	sl. m.	m. sl.	34·3%	84·1%	16·1%
Kirt'	sl.	m. sl.	m. sl.	40·8%	11·7%	5·2%

Legínd. Notář Klaudinyi podává výpis ze zajímavého latinského dokumentu „De origine ecclesiae Legéndensis“, zapsaného do místní církevní matriky, která se vedla od r. 1718. Kdy byl dokument sestaven, není známo, ale asi před r. 1796.¹⁾

Z tohoto dokumentu jest viděti, jak se v Legíndě — a totéž ovšem se mohlo státi i v jiných osadách — za doby Turků měnilo obyvatelstvo, jak jedna národnost nastupovala za druhou. „Před r. 1594 v Legíndě žili pravoslavní *Srbové*, kteří si zbudovali pravoslavný kostel, zničený Turky.²⁾ R. 1594 byl Legínd vypálen Turky a obyvatelstvo vybito, „ut traditio maiorum docet“. Pak se zde usadili *Maďari* kalvíni, měli svou modlitebnu (oratorium) a svého predikátora (minister). R. 1645 většina Maďarů vymřela morem, ostatní se pak rozběhli. Na jejich místo přišli *Slováci* luteráni, ale po r. 1683 za války Leopoldovy s Turky obyvatelé ze strachu před

¹⁾ Slova na konci výpisu: „Ipse ego vidi a. 1796 babbtisterium lapideum eiectum e templo hoc“, t. j. srbského, zrušeného r. 1594, náležejí zřejmě osobě, která r. 1796 přečetla dokument a doplnila jej.

²⁾ Podle autora poznámky trup kamenné křtitelnice s řeckým prý nápisem z tohoto kostela r. 1796 ležel na katolickém hřbitově a pak byl postaven jako mezník na louce, která náležela v Legíndě nižanskému plebánů.

Turky opustili staré místo a přeložili osadu do horní části údolí, kde tato osada leží dosavad. "I za doby Sborníku Pestyova většinu v obyvatelstvu měli Slováci luteráni.

V odpovědi jsou uvedeny dva seznamy pomístních názvů: „hony staré“, celkem 65, z nich 45 slovenských, ostatní jsou maďarské, a „hony nové“, celkem 47, z nich 11 slovenských.¹⁾ V obou seznamech souhlasí 18 názvů: 9 maďarských a 9 slovenských.

S ú d i c e. Notář Kutzelnik u Pestyho odvozuje název ze slovenského slova „súd“, protože „dříve zde byl stoliční dům“. Osada „existovala již r. 1500. R. 1660 byl zde již evangelický kostel“. Toto přesné datum mohl autor převzít z církevních dokumentů, ale není nijaké záruky, že by sama osada byla existovala již r. 1500. „Obec byla osídlena Slováky z Uher.“ Uvedeny jsou 2 maďarské a 2 slovenské pomístní názvy.²⁾

D e n g e l e g. Pesty dí: „Podle podání zde dříve žili Maďari. Jejich potomci, kteří se již nyní poslovenštili, ač nezapomněli maďarsky, činí $\frac{1}{5}$ všeho obyvatelstva. Jako památka na dřívější maďarské obyvatelstvo zbylo několik pomístních maďarských názvů. Předkové pak $\frac{4}{5}$ nynějších obyvatelů byli přistěhovalci z Hontské a jiných stolic a rovněž z Čech, vesměs evangelici, kteří našli v době náboženských pronásledování útočiště zde, na statcích hr. Podmaniczských, kteří tehdy byli rovněž evangelíky.“ Pomístní názvy jsou většinou maďarské, jen 4 jsou slovenské.

B a l á ž Ď a r m o t y. Podle Pestyho „městys, prvotně osídlený Maďary, jako pohraniční tvrz několikrát za tureckých válek zpustl a několikrát byl znova osídlen“, což ovšem jest úplně pravděpodobné. Nejnovějšími osadníky byli Slováci. Odkud právě přišli, autor usuzuje z jejich rodinných jmen: Lipták, Oravec, Turčan.

Podle pohraniční polohy městyse jest nepochybné, že i za doby Lexikonu tam žili nejen Slováci, nýbrž i Maďari a, jak jest zaznamenáno u K. a F., také Němci.³⁾ Od poloviny XIX. st. se maďarský živel pozvolna rozmáhal.

O A g a r d ě a K e s e g u nemáme u Pestyho žádných zpráv, toliko pomístní názvy: v Agardě jest 54 slovenských pomístních názvů, v Kesegu, kromě názvu „Domašni verch“, jsou všechny maďarské; z 5 osob, které podepsaly odpověď, 1 má maďarské jméno, 4 slovenská.⁴⁾

K e rť u Pestyho schází.

3. Potvorce, Kutašovo, Penc, Netejč, Častva, M. Ečed, Sirák, H. Bodoň, Kivežd.

¹⁾ Z toho jest viděti úspěch maďarisace.

²⁾ Stara dedina, Kostolik.

³⁾ Pak Němci zřejmě ztratili svou národnost. 134 lidí německé řeči ve sčítání z r. 1900 byli bezpochyby židé; „izraelitů“ tohoto roku bylo 2087 ze všeho obyvatelstva 8580, t. j. 23·9%.

⁴⁾ Antal; Csiljak, Mrazik, Demján, Gyetvan.

Osady	K.	F.	Cz.
Potvorce ..	m. sl.	sl.	sl.
Kutašovo .	sl.	sl. m.	sl.
Penc	m. sl.	sl. m.	sl.
Netejč	sl.	sl.	?
Častva	sl.	sl.	m. sl.

Osady	K.	F.	Cz.
M. Ečed ..	sl.	sl.	m. sl.
Terany . . .	sl. m.	sl. m.	m. sl.
Sirák	sl.	sl. m.	m. sl.
H. Bodoň .	—	sl. m.	m. sl. ú.
Kivežd . . .	sl.	sl. m.	m. sl.

P e n c. Pesty: „Obyvatelé jsou Maďari, Slováci a Němci, podle vyznání 460 řím. kat., 430 evang.“ Kromě maďarských pomístních názvů uvedeno jest 8 slovenských; ze 6 osob, které podepsaly odpověď, 3 mají slovenská rodinná jména.

N e t e j č. Notář Muszka u Pestyho podle maďarské legendy na pečeti z r. 1612 tvrdí, že tehdy zde žili Maďari,¹⁾ „kteří podle podání byli reformovaní“, což jest úplně možné. „Maďari se vystěhovali za Rákóczych“, t. j. v druhé polovině XVII. a na začátku XVIII. st., „a později se zde usadili Slováci“. Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 4 slovenské.

T e r a n y. Podle Pestyho „obyvatelé jsou evangelíci; dříve byli čistí Slováci, nyní již většina mluví maďarsky“. Tato slova znamenají, že obyvatelé mluvící maďarsky ještě nezapomněli na svou slovenskou národnost.

S í r á k. Podle Pestyho „dříve zde žili Maďari, byli však vyhubeni Turky a Tatary; později se zde usadili Slováci z horní části Novohradské a Zvolenské st.“. Jejich příchod nastal asi v první polovině XVII. st., protože podle odpovědi „r. 1647 měli zde evangelíci již mateřskou církev“. Pomístní názvy jsou maďarské — podle autora jsou vzpomínky na dřívější Maďary — a kromě toho 3 slovenské.

Č a s t v a. Notář Simonyi název osady odvozuje od Čechů a tvrdí, že „hony mají názvy podle hlav českých rodin, které se sem přistěhovaly“. Takové názvy jsou uvedeny 4; sotva lze tvrditi, že by to byla právě česká rodinná jména. Kromě nich jsou 2 pomístní názvy slovenské.

K i v e ž d. Podle Pestyho byl osídlen z Berczela a z „pusty“ Szécsénke.²⁾ Berczel je podle Lexikonu maďarský, podle Pestyho byl osídlen v polovině XVIII. st. Slováci, a ti se později pomaďarštili. Možná, že Kivežd byl osídlen tehdy, kdy se Slováci v Berczelu ještě nepomaďarštili. Z pomístních názvů uveden jest v odpovědi o Kiveždu toliko 1 slovenský s maďarskou příponou množného čísla.³⁾

K u t a š o v o. U Pestyho jsou uvedeny kromě maďarských 3 slovenské pomístní názvy.

P o t v o r c e a **H. B o d o ň** u Pestyho scházejí. Možná, že se k H. Bodoni vztahuje to, co bylo řečeno u Pestyho o D. Bodoni.⁴⁾

¹⁾ Není to nijaký hodnověrný důkaz!

²⁾ Kde byla „puszta Szécsénke“, nevíme. Nebyla to pozdější A. F. Szécsénke?

³⁾ Prielohák = Prielohy.

⁴⁾ Viz výše, 115.

M. E č e d jest u F. označen jako slovenský, ale při tom se dodává: „který se začíná pomadžaršťovati“.

4. H. P e ř a n y, D e b e ř č, B a ě o n k a, D. S e č i a n k a, M o h o r a, S a n d a k ý r, R e t s á g.

Dvě poslední osady jsou u Cz. již čistě maďarské.

Osady	K.	F.	Cz.
H. P e ř a n y .	sl.	m. sl.	sl.
D e b e ř č . . .	sl.	m. sl.	?
B a ě o n k a . .	sl. m.	m. sl.	m. sl.

Osady	K.	F.	Cz.
R e t s á g	m.	m. sl.	m. sl.
D. S e č i a n k a . .	sl. m.	—	m. sl.
M o h o r a	sl. m.	m. sl.	m.
S a n d a k ý r . . .	m.	m. sl. ¹⁾	m.

H. P e ř a n y. Jak jsme se zmínili již výše, podle Pestyho „dřívější obyvatelé vymřeli v polovině XVIII. st., nyní jsou potomci přistěhovalců“. Dále jsou uvedeny obce, odkud sem přišli přistěhovalci: K e s e g a P e n c v Novohradské st. a K a r d²⁾, jehož polohu se nám nepodařilo zjistit. Všechny pomístní názvy jsou maďarské, kromě slova pázsit (= pažit), kterého se užívá stejně v obou jazycích.

R e t š á g. Podle Pestyho zde „se užívá obou jazyků, maďarského i slovenského, škola pak jest maďarská“.

M o h o r a. Podle Pestyho „obyvatelé jsou dvojjazyční, t. j. mluví maďarsky a slovensky“. Všechny pomístní názvy jsou maďarské.

S a n d a k ý r. U Pestyho jest uvedeno 6 maďarských pomístních názvů a 1 slovenský maďarského původu.³⁾

D. S e č i a n k a. U Pestyho jsou uvedeny toliko 3 maďarské pomístní názvy.

B a ě o n k a a D e b e ř č u Pestyho scházejí.

5. K o z á r k a, H. S e č i a n k a.

Osady	K.	F.	Cz.
K o z á r k a	sl.	m.	?
H. S e č i a n k a	sl. m.	n. m.	m.

K o z á r k a podle Pestyho „existovala již r. 1716“, ale patrně byla málo obydlena, „poněvadž v urbáři z r. 1771 se nazývá praedium impopolatum. V urbární tabulce jsou i maďarská i slovenská rodinná jména. Slováci přišli z Horních Uher, Maďari pak z nejbližších vesnic“. Tak jsou potvrzeny zprávy Lexikonu o přítomnosti Slováků v osadě; Slováků patrně byla většina, pročez v Lexikonu slovenský jazyk jest označen jako

¹⁾ Ve sčítání z r. 1900 — 18.1% sl.

²⁾ Nejasně napsáno.

³⁾ Tóvik, deminutivum od maď. tó (= jezírko, rybník).

převládající. Kromě maďarských pomístních názvů jest u Pestyho uvedeno 6 slovenských.

H. Sečianka. Jen u K. jest v ní uvedena slovenská většina. U F. je H. Sečianka německo-maďarská, což se potvrzuje i u Pestyho: „dříve se jmenovala Šváby a založena byla r. 1700, když rodina Bene přesídlila sem Šváby, kteří až dosavad uchovali svá rodinná jména, jazykově však se úplně pomaďarstili“. Již u Cz. jest H. Sečianka maďarská. Tak zpráva Lexikonu zůstává osamocena a musíme ji uznati za *pochybnou*, ač sám název jest původu slovenského.

Tak ze zpráv o 39 osadách slovenského výběžku Novohradské st. zprávu Lexikonu toliko o 1 osadě musíme uznati za *pochybnou* (2·5%).

Peštská stolice.

Uvedeme nejdříve slova Bélova o Slovácích v Peštské st. vůbec:¹⁾ „Slavi — — ex aquilonaribus Regni partibus confluxerunt. Itaque sicuti pro diversitate comitatum, unde profecti sunt, variant, ita singuli suum, quem adtulerunt, modum vivendi loquendique sectantur et alii aliis argutius verba faciunt. Germanis non cedunt sollertia, utilitate omnibus, etiam Hungaris, fatentibus heris ipsis, anteponuntur. Sunt qui praeter agriculturam boario mercatu lucelli quidpiam capiunt, id quod Hungarorum faciunt imitatione. Par est et domuum et vestium ratio. Hungaros certe, quam Germanos, diligunt magis, quorum lingua multi tamquam vernacula utuntur. Et quia pluribus in locis mixtim cum Hungaris habitant, nubunt etiam promiscue et liberos utriusque linguae dialecto adsuefaciunt. Ob eamque rationem hinc Hungari, illinc suam Slavi dediscunt, et quae praevalent, colloquiis adhibent. Foecunditate generis antecellunt Hungaros atque ubi semel posuere sedes, ita brevi invalescunt, ut sementis ritu satos, non natos crederes. Coloniae, ante hoc viginti aut triginta annos positae, iam domestica pube increverunt, ut novas iterum colonias, tamquam apes examina, possint deducere. — — Amant heri Slavos, undecunque confluentes, quod et solerter atque opinione celerius instruunt vicos et agricolationi magna virium contentatione vacant. Vafritium in iis Hungari damnant, nos animorum illam mobilitatem, qua fit, ut lubenter sedes novas quaeritent. — — Retinent morem patrum, dum possunt.“²⁾

Z tohoto citátu jest viděti mezi jiným, jak široko se rozšířil ve stolici slovenský živel z rozličných krajů Slovenska, jak Slováci se rychle množili a jak pro svou pracovitost byli vítanými přistěhovalci pro majitele půdy. Němců se stranili, s Maďary se lehko sblížovali, uzavírali s nimi sňatky, lehce si osvojovali maďarský jazyk, ale šířili i svůj mezi Maďary. Vbrzku

¹⁾ Notitia Hungaria novae, III. Comitatus Pest-Pilis-Solt. Vídeň, 1737.

²⁾ Str. 27.

se stávali dvojjazyčnými, ale, pokud bylo možno, udržovali si své staré obyčeje a s nimi ovšem i svoje národní cítění.

V tomto svazku u Béla jest dosti mnoho zpráv o národnosti obyvatelstva jednotlivých osad, čehož dále i použijeme.

Osady Peštské st. podle Lexikonu slovenské dělíme na tyto skupiny:

1. Osady, v nichž se slovenská většina uchovala i po převratu ve sčítání z r. 1920: Čomád, Židov, Čuvár — 3.

2. Osady, v nichž je slovenská většina zaznamenána toliko ve sčítání z r. 1900: N. Ves, Bofany, Pišpek — 3.

3. Osady, v nichž je značná slovenská menšina¹⁾ v sčítání buď z r. 1900 nebo z r. 1920: Ača, Ďurkovce, Rátot, Domoň — 4.

4. Osady, v nichž méně značnou slovenskou menšinu²⁾ máme ve sčítání z r. 1900 nebo 1920: Asod, Síd — 2.

5. Osada podle sčítání čistě maďarská: Duka — 1.

1. Čomád, Židov, Čuvár.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Čomád	m.	sl.	sl.	76·4%	93·7%	92·6%
Židov	m.	sl.	m. sl.	63·9%	65·2%	66·0%
Čuvár	sl.	sl.	sl.	49·7%	47·7%	84·7%

Čomád. Podle Pestyho obnovení osady souvisí se snahou vlády na začátku XVIII. st., osídliti Dolní zem, za Turků zpustlou. Notář Zsarmantzky s odkazem na zápisy obecní matriky praví, že „podle ustanovení sněmu z Hontské st. přišli sem r. 1723³⁾ přistěhovalci se svým školním učitelem“. Skutečně Čomád v conscr. r. 1715 a 1720 schází. Z Béla je viděti, že ve 30. letech se noví obyvatelé ještě nezařídili, jak se patří.⁴⁾ Všechny urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky⁵⁾ — za 50 let si obyvatelé osady v maďarském prostředí mohli osvojit i maďarský jazyk, i když ho v své domovině neznali. Podle urbaniální tabulky převládali Slováci: ze 40 osob 25 má slovenská rodinná jména, 7 maďarská; v 0. 8 osob.⁶⁾

¹⁾ Více než 25%.

²⁾ Méně než 25%.

³⁾ Podle Cz. r. 1727 (III, 264).

⁴⁾ „Incolis agrisque tenuibus.“

⁵⁾ Jako vůbec ve všech slovenských osadách této stolice. Proto dále se nebudeme již zmiňovati o jazyku urbaniálních dokumentů.

⁶⁾ S. Bagyánszky (2), Bartos, Bazsik, Bobiák (2), Bricška, Czizsmár, Czekouszky (2), Ganicz (2), Hlpko, Hromada, Koreny (3), Matyejko (3), Miklecz, Pilinszky, Pivarcsi, Sucsanyi, Szucsánszky, Velko — 25; M. András, Boldis, Falusy, Gombás, Szabó, Szirom, Torma — 7; O. Burcser, Gecze, Geczór, Gelata, Gyagyud (?), Klemen (3) — 8.

Z pomístních názvů je kromě maďarských uvedeno u Pestyho 9 slovenských.

Židov. U Pestyho se slovy kmetů dí, že „dříve zde byla „pusta“ s panskými domy, které náležely 7 vlastníkům.¹⁾ V době pronásledování páni opustili svůj majetek, který potom přešel na Grasalkovitse“. To bylo zřejmě v době, kdy byly konfiskovány statky stoupenců Fr. II. Rákóczyho, po r. 1711. Podle c o n s c r. r. 1715 a 1720 byl Židov osadou smíšenou: v c o n s c r. r. 1715 z 9 osob 4 má slovenská rodinná jména, 3 maďarská; v 0. 2 osoby, jež mohly býti i Maďary; v c o n s c r. r. 1720 z 18 osob 5 má slovenská jména, 9 maďarská; v 0. 4 osoby.²⁾ Podle Pestyho „všichni obyvatelé jsou slovenské řeči, ale málokdo nemluví uspokojivě maďarsky“. Možná, že toto poslovenštění osady mělo příčinu v příchodu nových slovenských osadníků od r. 1720 do r. 1773. Urbariálních dokumentů jsme bohužel nenašli. U Pestyho jsou kromě maďarských pomístních názvů uvedeny 3 slovenské.

Ču v á r. Podle Pestyho „Čuvár, zpustlý za Turků, byl znovu osídlen Slováci³⁾ z Hontské a Novohradské st., kteří však den ze dne se pomaďarštují.“ Podle c o n s c r. r. 1715 byl převážně slovenský: z 13 osob 8 má slovenská jména, 3 maďarská; v 0. 2 osoby.⁴⁾ Podle B é l a byl Čuvár slovenský;⁵⁾ podle urbariální tabulky převládali rovněž Slováci: z 80 osob 48 má slovenská jména, 17 maďarská; v 0. 15 osob.⁶⁾ U Pestyho jest kromě maďarských pomístních názvů uvedeno 8 slovenských.⁷⁾

¹⁾ Z nich 6 mělo maďarská rodinná jména (m. j. Rákóczy), 1 slovenské: Podmanitzky.

²⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bartos, Koczán, Plucstinszky, *Spisak* — 4; M. Molnár (2), Varga — 3; 0. Huszár, Kovács — 2. C o n s c r. r. 1720: S. Csirni, Kolár (2), Mráz, *Szpisjak* — 5; M. Dudás, Molnár (2), Palotay, Pintér, Puskas (2), Takáts, Virág — 9; 0. Dobronyai, *Huszár*, Oléh, Traszén — 4.

³⁾ Podle Cz. r. 1706 (III., 256).

⁴⁾ S. Bosik, Kolár, Korcsek, Gyuro, Hanák, Hudecz, Szedlak, Szuhani — 8; M. Balog, Fekete, Hevizi — 3; 0. Danjís, Pranza (?) — 2. V c o n s c r. r. 1720 schází.

⁵⁾ „Slavi, adtenti ad rem .aciendam.“

⁶⁾ S. Babinszki, Babinyecz, Bagyan, Belaj, Benkovics, Benyó, Csasztvan, Cserni (2), Czutka, Daniss (2), Dudok (2), Galbavi (3), Gyuro, Hlavati, Hugyetz, Hussta, Kaval, Kmetyko, Kollár, Kotzeball, Krizsan, Kvacska, Laczko, Lasztovicska, Les-tyan, Ondrik, Morvaj, Palyou, Petrou, Pityko, Rászoska, Rjecsán, Robotka, Sipiczki, Sulyan, Szipiczki, Szlussik, Szokoly, Szpissak, Trhaj, Trnyik (2), Vanyó — 48; M. Bálint, Csonka, Dudás, Garaj, Gyekés (2), Hajnal, Hevéz (2), Homály, Kurucz, Lovas, Ország, Szabados, Tököli, Varga (2) — 17; N. Slogh — 1; 0. Gajda, Hrkaj (2), Jagyugy (?), Kebich, Kovács (4), Kozmaly, Seben (2), Simon, Zachar (2) — 15.

⁷⁾ U Béla jsou uvedeny 3 pomístní názvy doubrav (querceta): Porazi, Cziffuta, Dubini; 2 poslední jsou i u Pestyho.

2. N. Ves, Boľany, Pišpek.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
N. Ves .	sl.	sl.	sl.	63·4%	59·8%	13·8%
Boľany .	m.	m. sl.	sl.	68·0%	O.	26·4%
Pišpek .	m. n.	m.	n. sl.	56·3%	25·2%	4·4%

N. Ves. U Pestyho stojí, že „podle matriky existuje 250 let“, t. j. od začátku XVII. st. Zda je to pravda, existovala-li pak N. Ves po celou dobu či byla-li jako jiné osady dočasně úplně nebo částečně opuštěna obyvatelstvem, jaké národnosti bylo obyvatelstvo v ní — k odpovědi na to nemáme zpráv. Podle conscr. r. 1715 v ní měli převahu Maďari: ze 12 osob 6 má maďarská jména, 2 slovenská; v 0. 4 osoby.¹⁾ Od r. 1715 do r. 1720 v N. Vsi počet Slováků vzrostl: v conscr. r. 1920 z 20 osob 12 má slovenská jména, 4 maďarská; v 0. 4 osoby.²⁾ U Béla je N. Ves „colonia slavica“, v urbaniální tabulce však většina rodinných jmen jest maďarská: ze 40 jen 8 je slovenských.³⁾ Ostatně možná, že část osob s maďarskými jmény byli poslovenštění Maďari, kteří se vrátili z Horního vidieku, ježto podle všech údajů z XIX. st. v N. Vsi žili hlavně Slováci. Taktéž i podle Pestyho „ $\frac{2}{3}$ obyvatelstva jsou Slováci, $\frac{1}{3}$ Maďari“. Kromě maďarských pomístních názvů je zde uvedeno 5 slovenských.

Boľany. U Pestyho máme toliko pomístní názvy, z nich slovenské jenom 3. Podle Béla „coloni Hungari et Slavi“; v conscr. r. 1715 a 1720 Boľany scházejí. Podle urbaniální tabulky je tato osada smíšená: z 38 osob 17 má slovenská jména, 15 maďarská; v 0. 6 osob;⁴⁾ z těch většina mohla býti i Maďary. Jiných zpráv nemáme.

Pišpek. Podle rodinných jmen v první polovině XVIII. st. byl Pišpek smíšený, ale s převahou Slováků: v conscr. r. 1715 z 21 osob 13 má slovenská jména, 6 maďarská; v 0. 5 osob; v conscr. r. 1720

¹⁾ Conscr. r. 1715: M. Balint, László, *Szekerés*, Takács, Varga, *Viragh* — 6; S. Botyánszky, *Krisan* — 2; O. Agardi, Babo, Tóth (2) — 4; Agardi a Tóth (2) mohli býti i Maďari, Babo může býti i maďarské i slovenské jméno.

²⁾ Conscr. r. 1720: S. Gyurján, Kralik, *Krisán*, Matullya, Mierecz, Mivelec (může býti i maďarské jméno, „művelni“ = bauen, anbauen), Ronyicz (2), Romada, Szecsianszki, Vakullya, Valah — 12; M. Szabó, *Szekerés*, *Virág* (2) — 4; O. Agárdi, Bertos, Berza, Dengelegi — 4.

³⁾ Borgula, Botyánszki, *Gengeleczki*, Hrtsár, Hrtyánszki, Kubcsó, *Matula*, Trpinszki.

⁴⁾ S. Bottyán, Bucsko, Cserni, Duchno, Hornyák, Lagyanszky (2), Maruszky, Oravec, Rataj, Stankovits, Szlovák, Szucsánszky, Tarnyik, Turcsányi, Zasmaska, Závodszy — 17; M. Faragó, Gácsy, Gázsó (3), Helembaj, Imre, László, Magyaros, Palinkás, Palotaj, Savoly, Szabados, Világ (2) — 15; O. Kovacs, Maskara, Oroszky, Oroszy (2), Tadi — 6.

z 29 osob 3 má slovenská jména, 10 maďarská; v O. 6 osob.¹⁾ Patrně i zde, jako v N. Vsi, část obyvatelů s maďarskými jmény byli poslovenštění Maďari, protože u Béla je zřetelně řečeno: „incolae Slavi“. Totéž se může vztahovati i na obyvatelstvo Pišpeku za urbaniální reformy: sedláci se slovenskými jmény jsou v menšině; z přibližně 80 osob většina má maďarská jména, část německá, slovenských je toliko 29.²⁾ V XIX. st. byl Pišpek převážně slovenský a my považujeme zprávu F. za mylnou; podle Pestyho všichni obyvatelé byli Slováci, „ačkoliv nejmladší již si osvojili maďarský jazyk“. Část těchto Slováků byli však poslovenštění Němci. Německý živel prokazují i německá jména v urbaniální tabulce i svědectví K. U Cz. Němci měli dokonce většinu. To jest nepravděpodobné pro zřejmé svědectví Pestyho: Němci se nemohli poslovenštití za 10 let.³⁾ Z pomístních názvů u Pestyho většina jest slovenských nebo slovenského původu, maďarských jest uvedeno velmi málo.

3. Rátot, Domoň, Ďurkovce, Ača.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Rátot	sl.	sl.	m. sl.	49·2%	m.	m.
Domoň . . .	sl.	sl. m.	m. sl.	35·1%	10·5%	m.
Ďurkovce .	sl.	sl. m.	m. sl.	33·4%	16·2%	48·4%
Ača	sl.	sl. n.	sl.	19·4%	20·9%	32·8%

Rátot. O této osadě lze těžko říci něco jistého. „Rátold“ se jako německá kolonie připomíná již r. 1283,⁴⁾ pak patrně za tureckých válek zpuskla. Kdy byla tato podle Pestyho „pusta“ osídlena, není známo. V conscr. r. 1715 a 1720 není. Podle Pestyho nejstarší písemné dokumenty jsou z r. 1747. Je-li tomu tak, byla osídlena po r. 1730 Maďary: podle Béla žili v ní — t. j. kolem r. 1730 — Maďari.⁵⁾ Slováci se mohli

¹⁾ Conscr. r. 1715: S. Babinszky, Bagyal, Bencsik (2), Benya, Bokolík, Hutzko, Levkó, Lisai, Valus — 10; M. Jobbágy, Mészáros, Palinkas, Szabados (2), Szücs — 6; O. Batyi, Pasztor, Tóth (3) — 5. Conscr. r. 1720: S. Babinczki, Bagjal, Benczik (2), Benyó, Birilla, Huszka, (2), Lauka, Lissky, Maraczik, Matheka, Valus — 13; M. Fagjas, Fazekas, Fekete, Jobbágy, Ördög, Szabados (3), Szücs, Varga — 10; O. Adam, Bati, Konyárd, Pásztor, Szokolyi, Thott — 6.

²⁾ Babinszki (3), Bagyal, Bárán, Battouszky, Bencsik, Brincza, Bukoszki (2), Czerouszka, Huszka, Hlavicska, Kollár, Kralik, Lestyák, Matyejka, Mrázik, Murcsik, Nabelek, Pampolyek, Szelej, Szikora, Szlezák, Szokolik (3), Sztrahouszki, Záborszky, Zattyko.

³⁾ Poněvadž však Czoernig chtěl sestaviti ne jazykovou, nýbrž národopisnou mapu, mohl v daném případě rozuměti německou národnost Němců, ačkoliv jazykově již poslovenštěných (srov. odpověď u Pestyho o Ikladu v Pešt. st.).

⁴⁾ Ka indl, Geschichte d. Deutschen in d. Karpathenländern, II, 132.

⁵⁾ Mínění „nejstarších lidí“ (u Pestyho), že Rátot byl osídlen z Chrvatska, je založeno zřejmě na tom, že „většina obyvatelstva má jméno Horvát“. Nemůžeme je uznati za průkazné: jméno Horvát jest velmi rozšířeno i mezi Maďary.

přistěhovati později, ale podle urbaniální tabulky z 35 osob toliko 12 má slovenská rodinná jména.¹⁾ Tak by zpráva Lexikonu mohla býti považována za mylnou, kdyby nebyla potvrzena K. a F. Možná, že i zde aspoň část osob s maďarskými jmény, uvedených v urbaniální tabulce, byli poslovenštění Maďari, jako v N. Vsi a Pišpeku. Z pomístních názvů u Pestyho jest toliko 1 slovenský.

D o m o ň. Zda jest pravdivé podání, zaznamenané u Pestyho, že „statkáři-zemané se sem přistěhovali z obce Domaniků v Novohradské st.“, těžko rozhodnouti. Možná, že podání vzniklo jen ze shody názvů osad. Protože matrika existuje od r. 1680, je zřejmo, že osada byla osídlena v druhé polovině XVII. st. — podle podání r. 1660.²⁾ Podle Pestyho byli osadníci z Gemerské a Turčanské st. Na začátku XVIII. st. Slováci v Domoni ještě nebyli ve většině: v c o n s c r. r. 1715 z 15 osob 7 má maďarská jména, 6 slovenská; v O. 2 osoby; v c o n s c r. r. 1720 z 21 osob 7 má maďarská jména, 3 německá, 7 slovenská; v O. 4 osoby.³⁾ Slovenský živel se vzmohl po r. 1730: podle B é l a jsou v Rátotu „Hungari“; v urbaniální tabulce však z 61 osob 37 má slovenská jména, 14 maďarská; v O. 10 osob,⁴⁾ z nichž některé mohly býti Slováci.

Ď u r k o v c e. Jaká národnost měla převahu na začátku XVIII. st., je těžko rozhodnouti. V c o n s c r. r. 1715 jsme mnoho jmen musili umístiti do rubriky O.: z 28 osob 10 má slovenská jména, 4 maďarská; v O. 14 osob.⁵⁾ U Béla není nic o národnosti: „Tót Györk, Slavis Hornya Jurka.“ Urbaniálních dokumentů není. Podle Pestyho „zde žijí Slováci“. Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 2 slovenské.

A č a. Podle Pestyho „osada, za Turků zpustlá, byla znovu osídlena hr. Kohárym a Št. Károlyim r. 1688; uchovala se i pečeť obce z r. 1696“. Osídlena byla zřejmě tedy převážně Slováci: v c o n s c r. r. 1715 ze 37

¹⁾ Druziczka, Huszák (2), Koza, Kuska (2), Morvai, Petyánszky (2), Polyák, Rakitzky.

²⁾ V našich „Hist. demogr. údajích“ chybně: 1640.

³⁾ C o n s c r. r. 1715: M. Ambruss, Buzás, Hevir, Nemeth (3), Varga — 7; S. Basik, Bennyó, Dobroniczky, Medvecz, Oravecz, Puskar — 6; O. Kovács, Urban (viz conscr. r. 1720) — 2. C o n s c r. r. 1720: M. Buzas, Macsai, Medve, Németh (3), Varga — 7; S. Bazik, Dobronyai, Huszarig, Oravecz, Quacska, Volár (2) — 7; N. Paul (3) — 3; O. Csapritka, Hanár, Orbán, Tott — 4.

⁴⁾ S. Bazzik (5), Botyik, Bujtár (2), Frolics, Hajdak, Horácsik, Huszarik, Kaczúr, Kmeth, Kmetty, Kozik, Krizsan, Lestyan, Leucsok (2), Lipták (2), Mikus, Molnarovics, Ocsouszki, Opauszki, Rjecsán (3), Skrabak, Szmútny, Szuhanszki, Turcsán, Veszlík (2), Volár, Zvolenszki — 37; M. Balas, Búzás, Gohér, Hevér, Juhász (4), Lakos, Lukács, Németh, Riasz, Szarka, Takács — 14; O. Abrahamides, Furajtár, Kereskényi, Minka, Pretor, Urbán, Vajvoda, Valentini (2), Zádár — 10.

⁵⁾ S. Brezouszky, Hrutouszky, Hudecz, Jamrith, Kosut (2), Krisko, Micso, Mikus, Siman — 10; M. Dudás, Fekete, Kondacs, Varga — 4; O. Adam (2), Indin, Izak, Katrini, Kovács, Lazo, Locsin (?), Rennyó, Svák (2), Szilai, Viczian, Vrczian — 14.

osob 19 má slovenská jména, 13 maďarská; v 0. 5 osob.¹⁾ ještě větší převaha Slováků se jeví podle urbaniální tabulky: z 80 osob 59 má slovenská jména, 13 maďarská, 2 německá; v 0. 6 osob.²⁾ Podle Pestyho mnohé hony mají slovenské názvy; uvedeno jich jest 9 s dodatkem: „a jiné“.

4. Síd, Asod.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Síd	m.	sl. m.	sl.	18·5%	m.	13·3%
Asod	n. sl.	sl. m. n.	n. m. sl.	17·2%	14·3%	m.

Síd. Maďarský název Szöd jest u Pestyho odvozován od slovenského „súd“, protože „dříve po mnoho věků zde byl soudní dvůr“³⁾. Dále se praví, že před 130 lety, t. j. ve 40. letech XVIII. st., „žili zde obyvatelé právě maďarské řeči, což jest viděti jak z maďarských jmen,⁴⁾ i nyní v obci nejrozšířenějších, tak i z maďarských názvů honů, čard a pust“. Opravdu v conscr. r. 1715 ze 14 osob 13 má maďarská jména, 1 asi německé. V conscr. r. 1720 již se objevují slovenská jména: z 19 osob 11 má maďarská jména, 4 slovenská, 1 asi německé, 1 rumunské; v 0. 2 osoby.⁵⁾ Podle Béla jsou tu „Hungari“. Podle Pestyho se osada poslovenštila: „učitel Bugyács za 40 let své působnosti vymýtil zde jazyk maďarský a zdomácnil slovenský“⁶⁾. To by bylo nemožné, kdyby v osadě se nebyli usadili přistěhovalí Slováci. Opravdu podle Lexikonu v Sídu vládne jazyk slovenský. Ovšem v urbaniální tabulce většina (asi ze 60 osob) má

¹⁾ S. Benyo, Bobreczky, Dedak, Cziczka, Gregorik, *Gregus*, Gyuricza, Huszarik, Kaczik, Kolár (2), Kraicso, Maczko, Mikusik (2), Ondrejou, Stregovai, Varscik, Vaszko — 19; M. Bévi, Dobos, Hegedűs, Kis, Laczlo, Lukács, Molnár (2), Nagy, Palinkás, Pintér, Szabó, Szikra — 13; 0. Burda, Darida (2), Thomo, Valgo — 5. V conscr. r. 1720 schází.

²⁾ S. Babinák (2), Babka (2), Bagyin, *Bérszki*, Bicsjar (2), *Bobroczi*, Csemerszki, Czerouszki, *Cziczka* (3), Csizik (2), Danyics, Dgyedák (3), Dobroczni, Derenouzski, Frenyo, *Gregus*, Grnyou, Havran, Hugyecsz, Hugyik, *Huszarik* (2), Chlbacs (2), Chovan, Jankovics, Jaskó, Klbacks, *Kollár*, *Krajcso* (3), Littauszki, Lyuptak, *Mikussik*, Missko (2), Mráz, Nyemecz, *Ondrejou*, Petrik, Petrou, Polovicska, Poniczki, Sinko, Sulyán, Szikora, Szrnyák, Vrska (3) — 59; M. Balás (2), *Dobos*, Harmincz (2), Imró (2), Kalmár, Kiss, Német, Varga, Vaskor — 13; N. Schmál (2) — 2; 0. *Burda* (4), *Darida*, Dispiter — 6. Ležatým písmem jsou označena jména, která jsou obsažena i v conscr. r. 1715.

³⁾ Jakož i v Szügyi — Súdících.

⁴⁾ Uvedeno jich jest 8.

⁵⁾ Consr. r. 1715: M. Bakai, Csizmadia, Gulyás, *Halba*, Hegedűs, *Szerencses*, Szűcs, Tanos, *Toth* (4) — 13; N. (?) *Czilling*. Consr. r. 1720: M. Balas, Erdelyi, *Halba*, Kiss, Siket, Szabó, *Szerentses*, *Thott* (4) — 11; S. Drappo, Gyuricza, Polyak, Zmeskal — 4; N. *Csilling* — 1; R. m.: Dragh — 1; 0. Levay, Pasztor — 2.

⁶⁾ Není jasno, kterého času byl zde Bugyács učitelem.

maďarská jména, slovenských pak jest toliko 15,¹⁾ ale aspoň část osob, která měla maďarská jména, mohli býti poslovenštěni Maďaři, jak je to viděti i z odpovědi u Pestyho. V XIX. st. měla slovenská národnost převahu do 60. let; ještě u Pestyho „mateřský jazyk obyvatelstva jest slovenský“, r. 1900 byla vesnice již maďarská. Z pomístních názvů jest u Pestyho uveden toliko 1 slovenský.

Asod podle Béla se jmenoval Ostmach, později, podle Czoerniga, Aszú, dále zpustl a byl znovu osídlen na začátku XVIII. st.²⁾ Slováky, podle Pestyho „z Horního vidieku“. Osídlení Asodu se stalo kolem r. 1716: mezi urbaniálními dokumenty jest maďarská kopie smlouvy s novými osadníky, podepsaná 24. března 1716; podepsali se na ní hr. Podmaniczky János a dva rychtáři: Arva³⁾ a Osztröluczy. Přistěhovalci přišli asi před formálním uzavřením smlouvy, poněvadž v conscr. r. 1715 Asod již jest. O složení jeho obyvatelstva nemáme zprávy v konskripci, protože notář a dva představení obce podati jakoukoli zprávu odepřeli, „poněvadž jest to kuriální obec“.⁴⁾ Proto nebyla zapsána ani do conscr. r. 1720. Podle Béla „colitur a Slavis, rerum suarum egregie satagentibus“. Podle Lexikonu v Asodu vládne slovenský jazyk, v urbaniální tabulce však téměř polovina jmen jest maďarská.⁵⁾ Zřejmě i zde obyvatelé s maďarskými jmény (aspoň částečně) byli, stejně jako v jiných osadách, Maďaři již dříve poslovenštěni. Do F. slovenský živel převládal, u Cz. jest již v menšině, u Pestyho není zmínky o tom, jaký jazyk obyvatelstva jest jeho mateřský. Podle sčítání jest Asod maďarský. U K. a F. je zaznamenána ještě německá menšina, u Cz. dokonce většina.⁶⁾ V urbaniální tabulce není ani jediného německého jména, Němci se zde tedy usadili po r. 1770—1773 a pak se asi poslovenštili nebo pomadžarštili. Z pomístních názvů jest uveden toliko 1 slovenský.

¹⁾ Belovics, Denka (2), Dráb, Gyurina, Ihracska, Kostyál, Lukacsek, Oravec, Oresek, Prikopa, Rusznák, Szluzsny, Tomcsek, Volentics.

²⁾ Ethnographie, III, 104.

³⁾ Patrně Árvai, t. j. Oravec.

⁴⁾ Possessio curialis Aszód: „Medio Johannis Benko, Michaelis Tormács, Martini Szulovin, qua notarii loci, comparuit quidem ad citationem domini iudlium, sed se conscribi recusavit ex eo fundamento, quod praemissa possessio sit curialis.“

⁵⁾ S. Baczourouszki (2), Balássik, Baratyik, Bencso, Benko, Bobák, Borják, Csabradzski, Czerouszki (2), Dobronyouszki, Garcsik, Grsják, Gyurcsan, Gyuran, Gyurouszki, Hrnecjar, Huguik, Chugyik (4), Koleno, Krizsan (2), Krasmár, Laczkó, Lipták (2), Masznik, Mikus, Novák, Odrán, Plachtyinszki, Rocsjak, Rezak, Strbák, Styenko, Szaszkc, Szklban (2), Szkulan, Szlanina, Szlovák, Szmely, Vlkán, Zavodny, Zemberovszki (2) — 50; M. Bácskaj, Balás (3), Beldiss, Csorba, Dacsó (3), Darabos, Darnos, Dobaj (2), Dudás, Erdej, Ezer, Fabó (4), Fazekas (2), Gazsó, Kessó, Iaczo, Mezej, Molnar, Nádasdi, Nagy (6), Polgár, Róka, Sárközi, Szalkaj, Tassa (2), Torda (2), Veresgyházi — 44; O. Csbány (2), Dian, Izrael (2), Kozma, Kovács, Péter (3), Rattz, Rejke, Tolmácsi, Viczian, Vinczúr — 15.

⁶⁾ O nehodnověrnosti zprávy Cz. viz výše v naší poznámce o Pišpeku.

5. D u k a.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
sl.	m.	sl. m. n.	m.	m.	m.

Ačkoliv Duka u **F.** i podle sčítání je maďarská, přece zpráva Lexikonu jest potvrzena u **K.**, **Cz.** a hlavně u Pestyho: v jedné odpovědi jsou ze tří národností na prvním místě uvedeni Slováci, pak Švábi a na třetím Maďari; z druhé odpovědi jest viděti, že většina obyvatelstva se pamatovala, že jejich předkové před 150 lety — t. j. na začátku XVIII. st. — byli „Slováci z Horního slovenského vidieku, ač sami všichni mluví již maďarsky“. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 a u B é l a Duka schází. V urbaniální tabulce jest maďarských rodinných jmen o něco více než slovenských: ze 24 osob má 12 maďarská jména, 8 slovenská, 4 německá.¹⁾ Že zde byli Němci, potvrzuje se i u **Cz.** i u Pestyho. Němci se ovšem pomaďarštili. Z pomístních názvů jest uveden toliko 1 slovenský.

Podáváme nyní přehled o probadaných slovenských osadách výběžku jednostranného průlomu ve stolicích Hontské, Novohradské a Peštské.

Jak jsme viděli výše, v slovenském výběžku oboustranného průlomu v stolicích Nitranské²⁾ a Tekovské,³⁾ které jsou nejbližší slovenskému pozadí, uchovalo si do konce XIX. st. a na začátku XX. st. slovenskou většinu z 81 osad 73, t. j. 90·1%; ve výběžku pak tohoto jednostranného průlomu ze 57 osad stolic Hontské, Novohradské a Peštské se tato většina udržela r. 1900 toliko ve 22 (38·6%), r. 1920 ve 12 (21·1%), a k tomu *ne* v osadách nejbližších k slovenskému pozadí,⁴⁾ nýbrž v osadách více od něho vzdálených.

Částečně se to dá vysvětliti tím, že severní část výběžku od Obeckova do Deberče jest úzký průplav, dlouhý asi 30 *km*, široký někde nejvýš 10 *km*, dále na jih pak že se výběžek šíří v podobě jezera.

Zeměpisná mapa však dává jen nejvšeobecnější vysvětlení, kdežto bylo by velmi zajímavé vyjasniti tuto otázku v podrobnostech: jaké právě podmínky přivedly jedny osady ke ztrátě jejich národnosti a u jiných zase působily k jejímu udržení. K tomu jest nutno znáti dějiny každé

¹⁾ M. Csanyi, Fizikas (t. j. Fazekas), Juhász, Kiss (2), Magyar, Meszaros, Pálfi, Pery, Pinter, Varga, Zsiros — 12; S. Dudek, Hromoda (2), Kollar, Korcsok, Kosztou-szky, Poljak, Szlovák — 8; N. Kauffner, Neisz, Schvarcz, Venczel — 4.

²⁾ 2., 3. a 4. okr.

³⁾ Pomaďarštění nevelkého počtu slovenských vsad v stolici Komárenské, obzvláště těch, které leží na samém konci výběžku na maďarských hranicích (Imeľ, Bagata, N. St. Ťala), jest věc, již se nelze diviti.

⁴⁾ Kromě jediné Ryby v r. 1900.

osady jednotlivě a již nejednou jsme ukazovali na tento vděčný úkol, který čeká na místní pracovníky na poli vědy.

V které době však vznikly slovenské osady tohoto výběžku?

Czoernig, který pro historickou část své Ethnographie použil svědomitě ohromného archivního materiálu, přišel k tomuto výsledku: „Die meisten slovakischen Gemeinden, welche wir jetzt im Flachlande Ungarns in den mittleren und unteren Bezirken finden, sind erst seit Vertreibung der Türken aus jenen Gegenden daselbst angesiedelt. — Die Erzbischöfe von Gran und Kalocza, die Bischöfe von Waizen, die Clarisserinnen u. a. Orden in Ofen, die Familien Beniczky, Fay, Grassalkovich, Iray, Kohary, Podmaniczky“ (a jiné) „nahmen aus den oberen Komitaten Slovaken auf ihren Gütern auf und besetzten mit denselben, meist in der 1. Hälfte des achtzehnten, Jahrhunderts ganz oder zum Theile die verödeten oder neuangelegten Ortschaften.“ (Dále jest uveden seznam některých z takových kolonií.) „In diesen Orten wurden Slovaken theils allein, theils mit Ungarn und Deutschen colonisirt, auch rückten — später in viele andere, besonders grössere Orte, Slovaken sporadisch¹⁾ durch Dienstverhältnisse ein, so dass man bis zu den letzten Decennien das slavische Element in einer langsamen Progression von Norden gegen Süden begriffen erkennen konnte“²⁾

Kromě toho na str. 255—286 jsou vytištěny tabulky: „Chronologische Uebersicht des in Ungarn — seit Anfang des achtzehnten Jahrhunderts gegründeten Kolonien.“

Z osad slovenského výběžku jmenuje Czoernig některé „zum Beispiel“; jsou to: „Acsa, Aszod, Bottyan, Csomad, Csövar, Domony, Duka, Horna Jurka oder Tót Györk, Keseg, Rétság“ s dodatkem „etc.“²⁾

Ve výše uvedeném našem přehledu slovenských osad nemáme o většině jich žádných zpráv, jež by osvětlovaly tuto otázku; jsou to osady: Záhorce, Selešťany, Chrastince, Lesenice, D. Pefany, Bukra, Níza, D. H. Šápov, Bír, D. H. Sátok, Agard, Keseg, Kirf, Potvorce, Kutašovo, Penc, M. Ečed, Terany, H. Bodoň, Kivežd, Deberč, Baďonka, Retšág, Mohora, Sandakýr, D. H. Sečianka, Boľany, Pišpek, Ďurkovce — 32 (56·1%).

Z ostatních 25 (43·9%):

a) u 5 (20%) jest jen zmínka, že Slováci byli přistěhovalci: Ryba, Dengeleg, Baláž Ďarmoty, Sirák (Maďari zmizeli za Turků), Častva (obyvatelé jsou potomci přistěhovalých Čechů);

b) uvedena jest doba, kdy osada byla osídlena Slováky: N. Ves — po začátku XVII. st., Guta — po r. 1620, žádné z obou těchto dat, jak jsme viděli, není zvláště hodnověrné; Legind — po r. 1645, Súdice — před r. 1660, D. Bodoň — před r. 1677, Domoň — r. 1660 až 1680, Bánka — r. 1680 až 1699, Ača — r. 1688, M. Čalomija po

¹⁾ Srov. výše citát z Béla o Peštské st.

²⁾ III, 104.

r. 1694, Č u v á r — po vyhnání Turků na konci XVII. st. nebo na začátku XVIII., D u k a — na začátku XVIII. st., N e t e j č — na začátku XVIII. st. (r. 1612 žili zde Maďaři), V a ň a r e c — r. 1705, Ž i d o v — po r. 1711, A s o d — kolem r. 1716, K o z á r k a — od r. 1716, Č o m á d — od r. 1723, R á t o t — před r. 1747, H. P e ř a n y a S í d — v polovině XVIII. st. — 20 (80%).

Kromě toho podle Czoerniga osídlili Slováci v první polovině XVIII. st. B o ř a n y, Ď u r k o v c e, K e s e g a R e t š á g — celkem s předeshlými 25 osadami 29.

Tak z těchto 29 osad (50·9% z celkového počtu 57), o nichž máme zprávy, že byly osídleny přistěhovalci Slováci, u 5 nemáme poukaz na dobu (17·3%), u 2 (0·8%) data nejsou spolehlivá, založení pak ostatních 22 (75·8%) spadá do druhé poloviny XVII. st. a do první polovice XVIII. st.¹⁾ a souvisí s úplným nebo částečným zmizením maďarského živlu za Turků a s novou kolonizací tohoto území hlavně po vypuzení Turků a po uklidnění Uher na začátku XVIII. st.

Podle analogie máme právo předpokládati, že usídlení Slováků i v ostatních 28 osadách (49·1%), o nichž nemáme zpráv, spadá přibližně do téže doby.

¹⁾ Uvedená chronologická data vyžadují ovšem ještě prozkoumání.

V.

Druhý oboustranný průlom v stolicích Abaújské, Šarišské, Boršodské, Torňanské a Zemplínské.¹⁾

Území tohoto průlomu od Podproče v Abaújské st. do Kucan v Zemplínské st. — ve vzdušné čáře asi 70 km — dělí se vrchy Slánskými a Tokajskými na část západní a východní.

A. Západní část území průlomu.

Zde za doby Lexikonu sahal na východě Abaújské st. maďarský výběžek na sever až ke Košicům a k sousedícím Ťahanovcům v Šarišské st.,²⁾ slovenský živel pak vnikal do maďarského území nevelikým výběžkem — na jih do obcí Szinny a Kenyhecze, na východě do obcí Csánye a Gönyü — a dále se rozléval v podobě jednoho velkého a mnohých menších ostrovů po stolicích Abaújské, Boršodské a Torňanské.

1. Maďarský výběžek v Abaújské stolici.³⁾

Maďarský výběžek leží v 1. a 2. okr. stolice mezi slovenským výběžkem na západě a vrchy Slánskými a severním pohořím Tokajským na východě. Jižními jeho hranicemi jsou maďarské osady Szinna, Kenyhecze, A. F. Kéked.⁴⁾

V něm jsou osady: v 2. okr. F. Kéked — Vyš. Kíked, A. Kéked — Niž. Kíked, Nádasd — Nádošť,⁵⁾ Szkáros — Eskaroš, Zsadány — Ždaňa, A. Mislye — Niž. Myšľa, F. Mislye — Vyš. Myšľa, Garbócz — Garbovce, Bogdány — Bohdanovce, A. Hutka — Niž. Hutky, Széplak — Siplak, A. Csáj — Niž. Čaj, F. Csáj — Vyš. Čaj, Bologd — Bolog, N. Szaláncz — Salanc, K. Szaláncz — Salančík, Regete Ruszka — Ruskov, Ósva — Oľšovany, Györke — Ďurkov, Szinye — Svinica, Bőd — Biďovce, Lengyelfalva — Poľanka, Beszter — Byster, F. Ocsvár — Vyš. Očvar, Rás —

¹⁾ Viz III., IV., V. a VI. mapu.

²⁾ Od r. 1900 v Abaújské.

³⁾ Viz IV. mapu.

⁴⁾ Z nich nyní Szinna a Kenyhecze patří k ČSR., A. F. Kéked zůstal v Maďarsku.

⁵⁾ Podle Pestyho: „slovensky Triscane“, t. j. Trstane.

Hrašovik, Kassa Újfalu — Koš. N. Ves, Tehány — Ťahanovce Šarišské st.; v 1. okr. Kenyhecz — Keňhez, Szinna — Seňa, Gönyü — Gyňov, Csány — Čaňa, Kölső Bakša — Kokšov, Buzafalva — Buzice, Zsebes — Žebeš — 34.

Z těchto názvů mohou býti slovenského původu: Garbócz — Garbovce,¹⁾ Ósva²⁾ — Olšovany, Beszter — Byster, Rás³⁾ — Hrašovik; souběžný název jest Lengyelfalva — Poľanka (původní jest, jak se zdá, Polanka;⁴⁾ A. F. Mislye — Niž. Vyš. Myšľa jsou původu nejasného.

1. 12 osad zůstalo maďarských i v XIX. st.: Bőd, N. Szaláncz, Kenyhecz, Szinna, A. F. Kéked, K. Szaláncz, Beszter, F. Csáj, Györke, Csány, Zsadány. Z nich:

a) Bőd, N. Szaláncz — 2; v nich je v některých sčítáních zaznamenáno nevelké % Slováků.⁵⁾

Bőd. Podle Béla „colitur ab Hungaris, prisco genere, quodque superiorum seculorum calamitates nequiverunt avitis sedibus perturbare“. V conscr. r. 1715 a 1720 schází, urbaniální dokumenty se nedochovaly, u Pestyho rovněž schází.⁶⁾

N. Szaláncz. V conscr. r. 1715 a 1720 jest uvedeno několik rodinných jmen nejspíše maďarských.⁷⁾ Podle Pestyho jsou obyvatelé Maďari, pomístní název Baradla — slovenské slovo,⁸⁾ které vniklo do maďarštiny — nemůže dokazovati přítomnost aspoň nějakých Slováků.

b) Kenyhecz, Szinna, A. F. Kéked — 4. Nejen ve sčítáních se objevuje jisté % Slováků, nýbrž i u F. a Cz. je zde zaznamenána tu menšina, tu většina slovenská, podle Pestyho v nich žijí Maďari i Slováci. Stejně tak v odpovědích o nich máme kromě maďarských pomístních názvů i trochu slovenských.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919—20
Kenyhecz	m.	m. sl.	m. sl. ú.	19·4%	m.	11·7%
Szinna	m.	m. sl. rs.	m. sl.	23·6%	m.	33·6%
A. Kéked	m.	sl. m.	m. sl.	m.	m.	m.
F. Kéked	m.	sl. m.	m.	49·1%	m.	m.

¹⁾ G ukazuje na to, že název jest sice slovenského původu, avšak byl přejat nynějším slovenským obyvatelstvem od Maďarů (viz výše Gerlicza — Grlica Gem. st.).

²⁾ Olšava.

³⁾ Srv. Hrachovo — Rahó v Gem. st.

⁴⁾ Název Poľanka uvedli Maďari z nedorozumění ve spojení se slovem Poľák; opačný předpoklad, t. j. že by Slováci byli přeložili Lengyelfalva slovem Poľanka, jest naprosto nemožný.

⁵⁾ Bőd ve sčítání z r. 1919 — 23·4% čsl.; N. Szaláncz u F. m. sl., v sčítání r. 1910 — 18·2% sl., r. 1919 — 38·3% čsl.

⁶⁾ Bőd u Pestyho jest nejspíše Būd v 5. okr.

⁷⁾ Cons cr. r. 1715: Czok, Hrisok, Konyu; cons cr. r. 1720: Csok, Hesú, Konyu.

⁸⁾ Bradlo.

V c o n s c r. r. 1715 a 1720 se v nich objevují řídce jména slovenská, hojněji maďarská, všechny urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbaniálních tabulkách však se setkáváme již více se slovenskými jmény.¹⁾ Patrně byl tu za doby Lexikonu nejen maďarský živel, nýbrž i dvoj- jazyčný slovenský, převládal však, jak je to zaznamenáno v Lexikonu, jazyk maďarský.

c) K. Szaláncz, Beszter, F. Csáj, Györke, Csány, Zsadány — 6.

V nich měl maďarský živel i v XIX. st. převahu, objevily se však i značné slovenské menšiny, které po převratu ve dvou posledních osadách vzrostly ve většinu, K. Szaláncz pak stal se čistě maďarským.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
K. Szaláncz	m.	sl. m.	?	46·6%	30·8%	10·8%
Beszter	m.	m. sl.	m.	42·2%	36·1%	49·6%
F. Csáj	m.	m. sl.	sl. m.	40·4%	14·5%	28·6%
Györke	m.	m. sl.	m.	28·3%	45·1%	49·5%
Csány	m.	m.	rs. ²⁾	17·2%	43·4%	89·7%
Zsadány	m.	m.	rs. ²⁾	34·9%	17·7%	75·7%

U B é l a jsou zprávy toliko o dvou osadách: „Z s a d á n y — Hungari copiosi“ a „K. Szaláncz — vicus et cum floreret, non plane copiosus, iam vix temporum iniuriis ita adtrit, ut praeter diversoriam tabernam vix quidquam habeat residui“ — K. Szaláncz byl tedy znovu osídlen teprve v l. 1730—1770. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 je zapísáno velmi málo osob a téměř všechna jejich rodinná jména jsou ma-

¹⁾ K e n y h e c z. C o n s c r. r. 1715: M. Pomó, Szepsi, Varga — 3; S. Novak, Szidák — 2; O. Sias(?) — 1; c o n s c r. r. 1720: Szidák, Varga; t a b. u r b.: M. Csaszár, Cziko, Meszáros (2), Orosz (2), Toth (2), Varga (2) — 10; S. Csarni, Czibik (2), Hluchi, Hriczo, Kuzma, Szatnyak, Szatsinak, Szauko, Szecska (2), Szidák — 12; O. Csamaj, Csemó, Sztanislo, Tesbér — 4. S z i n n a v c o n s c r. r. 1775 a 1720 schází; t a b. u r b.: M. Balás, Béres, Csécsy, Farkas, Gombos (2), Kender, Majoros, Molnár, Pusztai, Szabó, Tamok, Varga, Zöld, Zöld — 15; S. Jendrek, Novi Szedlak, Polyak, Szopko — 4; O. Funta, Horvath (3), Orosz — 5. A. K é k e d. C o n s c r. r. 1715: Radács, Raskai, Thót — 3; c o n s c r. r. 1720: Bodnár, Radácsi, Thót — 3; t a b. u r b.: M. Bodnár, Kondas, Majoros, Radácsi — 4; S. Dojcsák (2), Kralovszky, Kravianszky, Mascák, Patrik — 6; N. Sulcz — 1; O. Papuga. F. K é k e d. C o n s c r. r. 1715: Bacsi, Pori, Varga; c o n s c r. r. 1720: Bacsi; t a b. u r b.: M. Bácsi, Jambor, Nagy, Rigó, Sugár, Varannai; O. Iván, Orosz (2), Pásztor (2), Rab — 6.

²⁾ Naprosto nepravděpodobné! Musíme mít i zde i dále na zřeteli, že mapa Cz. je v území tohoto dvojazyčného průlomu pro složitost technického provedení právě tak nejasná a právě tak podává mnoho údajů, které odporují všem ostatním pramenům, jako i v území prvního průlomu. O těchto dvou osadách rovněž není možno předpokládati, že by je byl Cz. označil za ruské proto, že v nich žili uniáti: podle sčítán z r. 1900 jsou v Č a n i uniátů toliko 3·0%, ve Ž d a n i 8·4%.

ďarská.¹⁾ Všechny urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbaniálních tabulkách jest velmi málo slovenských jmen. Podle Pestyho je obyvatelstvo ve všech 5 osadách²⁾ smíšené, Maďari a Slováci, v Beszteru je většina slovenská, ve F. Csáji maďarská. Při tom v odpovědi o obcích F. Csáji a Zsadányi jest zmínka, že nejstarší obyvatelé byli Maďari, Slováci pak že jsou pozdější přistěhovalci. V odpovědi o obci Zsadányi jsou na důkaz toho uvedena i maďarská rodinná jména nejstarších rodin a maďarské názvy honů. Pomístní názvy uvedené v jiných odpovědích jsou rovněž převážně maďarské.

Tak o těchto 12 osadách jsou zprávy Lexikonu naprosto potvrzeny. Vzrůst slovenského živlu spadá do 40. a 50. let XIX. st.

Než přejdeme k ostatním 22 osadám maďarského výběžku, řekneme několik slov o všeobecném stavu severovýchodních stolic uherských na počátku XVIII. st.

Severozápadní stolice uherské trpěly v XVI.—XVII. st. hlavně tureckým jhem v svých jižních částech, nájezdy a pustošením Turků a jejich spojenců Tatarů.³⁾ Severovýchodní stolice byly více než Turky zpustošeny *vnitřními válkami*, obzvláště od poloviny XVII. st. do r. 1711.⁴⁾ Okolí takového vynikajícího města a důležitého po stránce politické, vojenské, hospodářské i kulturní, jako byly Košice, tato „metropolis Horních Uher“, bylo obzvláště vydáno na pospas. Habsburkové i sedmihradská knížata,

¹⁾ K. Szaláncz. V conscr. r. 1715 schází. V conscr. r. 1720: Konya, Thot. V tab. urb.: M. Győző, Ivan, Varga; S. Zabko.

Beszter. Consr. r. 1715: Bód, Gasó (2), Heged s; conscr. r. 1720: Gasó (2), Hegedűs, Kaszak, Kozma, Nagy, Orosz (2); tab. urb.: M. Fazekas (3), Gasó (2), Hegedűs (2), Kocsis, Lukács, Mikó, Peres, Rostás — 12; S. Danko, Haluska, Hornyák (2), Ivánka, Kasak, Marczincsák, Petro — 8; O. Hertneki (5), Iván, Kozma, Sztaniszló, Orosz — 9.

F. Csáj. Consr. r. 1715: Bonda, Okos, Pocs, Thót; conscr. r. 1720: Pöcs, Thot; tab. urb.: M. Balog, Bencze, Fekete, Juhász, Medve, Okós, Pöcs, Sandor, Tót (3) — 11; S. Blasko (2), Laczko, Polyák — 4; O. Mitály.

Csány. Consr. r. 1715: Bitó (3), Varga; conscr. r. 1720: Bitto (2), Csecsük, Thót; tab. urb.: M. Bitó (4), Bodnár, Dudas, Gerendás (2), Kurta, Magyar, Nagy, Orsi, Rigo, Sándor (4), Szarvas, Szilagy (2), Toth (4), Ujjobbagy, Varga (3) — 28; S. Adamcsin, Cseh, Drotár, Kozák, Laczko, Petro, Radacsovski, Spisak (2), Szotak, Turkovics — 11; O. Elias, Gindely, Kovacs, Pasztor — 4. Zsadány. Consr. r. 1720: Csecsük, Fekete, Fodor, Juhaz, Szinay, Takacs, Thot (5); tab. urb.: M. Balás, Balogh, Fekete, Fodor, Jambor, Juhasz, Lakatos, Magas, Nagy, Olczó, Takács, Tóth (3), Török, Ujjobbagy, Varga — 17; S. Bartok, Laczko; O. Job.

²⁾ Györke v conscriptiones a v tabella urbarialis schází.

³⁾ Stejně ovšem loupila obyvatelstvo i císařská vojska, vyslaná proti Turkům.

⁴⁾ Srv. rovněž Anonymův rukopis „Notitia c. Borsodiensis“ (viz Úvod) o novém osídlení Boršodské st. po skončení povstání Fr. II. Rákóczyho r. 1711: „Multi venerunt sequioribus temporibus partim ex iis, qui trans Tibiscum, partim vero qui circa Danubium incolebant, praesertim bello civili Rákóczyano 1711 sopito.“ Tento vzrůst kolonisaace jest následek zpustošení stolice za předcházející doby; viz Běl, Compendium: „Germanos — Slavorum, quae in dies augentur, coloniae multo superant“ (94).

císařští i „malkontenti“, „labanci“ i „kuruci“ stejně se snažili zmocnit města, stejně pustošili okolní osady.

Dovolíme si uvést slova Béla, současníka posledního odpůrce Habsburků, Františka II. Rákóczyho, z jeho nevydané „Notitia comitatus Abaújváriensis“: „Ad Hungaros quod adtinet, frequentibus hi bellis exinaniti priscæ multitudinis numerum vix amplius referunt. Enimvero erat comitatus Abaújváriensis inde ab antiquissimis temporibus belli theatrum perpetuum, nunc Turcarum ac Tartarorum, nunc Polonorum, nunc denique Transilvanorum et, quod turpe dictu est, Hungarorum etiam incursionibus, caedibus atque rapinis expositum. Augebat calamitatem Caschovia, munimentum ab ultima ætate semper validum. Quoties enim aut oppugnabatur ab hostibus aut reducebatur a nostris ad obsequium, toties regionem ad vastitatem, incolas ad paucitatem redigi oportuit, id quod orae etiam aliae, validis urbibus circumfusae, tristi adhuc spectaculo loquuntur. Ita si non exinanitis, certe diminutis Hungaris, Slavi quos diximus, montium lustra habitantes, iuxta et Rutheni succedebant.“¹⁾

Jinou příčinu měl pokles obyvatelstva v tom, že se sedláci rozbíhali, poněvadž nemohli snést těžké daně, zvůli a roboty pánů. Po vyhnání Turků se objevilo východiště do Dolní země, zpustošené, prahnoucí po pracovitých rukách, kde páni nebo úřady nemohli naléztí zběhlé sedláky.²⁾ Běl pokračuje: „Hodie³⁾ tametsi — alta pace refoveantur omnia, regio tamen nostra difficilius vires resumit incolis, nescio quo malo fato, in vicinos comitatus clam diffugientibus, quae res multas magistratibus lites, etiam publice agitatae tractatasque peperit. Temporum difficultatem alii accusant tributorumque pendendorum summam insperabilem, alii causam in duritiem herorum coniiciunt, qui insuetam tributariarum operarum gentem plus iusto onerent. Forte an utrumque est.“⁴⁾

Všechno to vzbudilo v lidu zvláštní neklidnou náladu, řekli bychom: stěhovací horečku, touhu naléztí zaslíbenou zemi, oplývající mlékem a strdí, a proto lid přivykal tuláctví: „Adde plebis inconstantiam, imo et nequitiam, legibus iam pridem notatam, qua fit, ut sola defugiendi tributi publici causa sedes pristinas deserat quaeraturque novas, multo subinde deteriores. Atque migrandi vesana haec cupiditas quantum in commune malorum protrudat, non est iam meum adnotare.“⁵⁾

¹⁾ Srov. rovněž o poklesu počtu Maďarů v Zemplínské st. (Béla, Com. Zempléniensis, v našem vydání, 67—68.)

²⁾ Naprosto totéž se stalo i v bývalém Rusku, když za Kateřiny II. krví ruského národa a úslíní ruského státu byly Tatarům a Turkům vyrvány téměř neobydlené úrodné jihoruské stepi a břehy Černého moře.

³⁾ T. j. v 30. letech XVIII. st.

⁴⁾ Membrum II. politicum, § II.

⁵⁾ Ib.; srov. taktéž B i d e r m a n n, Die ungarischen Ruthenen, II, Innsbruck, 1867: „Die Rákóczy'schen Wirren zu Anfang d. 18. Jh. entfesselten stellenweise das mit der neuen Lebensform (t. j. zemědělského života) noch nicht ganz ausgesöhnte Ruthenenthum oder scheuchten es wohl auch hie und da durch Hiebe der Kriegs-

Speciálně o košickém okrese¹⁾ Bél píše: „Frequens hic tractus vicis est, qui si ita copiosi essent, quam sunt multi numero, opima iure ac dives regio dici mereretur. Sed inania passim nomina supersunt incolis cum bellorum vicissitudinibus, tum reliqua temporum difficultate ad incitas redactis.“ O jednotlivých osadách praví: „Piszenndorf — fuit quondam vicus frequens, iam vix alterutram habet aediculam; Siplak, Zdobá, Hrašovik, Vyš. Očvar — copiosiores (quam A. Hutka) quodammodo, tametsi e nuperi belli civilis calamitatibus nondum restaurati penitus; Viš. Hutky — diu desertus iacuit; Hetény — insignis olim vicus, nunc solitudo est; Szöled — praedium seu solitudo; Fuló Kercs — a. 1716 desertus; Kéty — diu incultus iacuit; Forrov — iam fere in vastitatem abiit.“ O mnohých osadách dí: „incolae pauci, tenues“. Srv. taktéž výše o K. Szalánczi.

V conscr. r. 1715 se čte: „F. Golop — deserta; praeter unum nobilem nullus inhabitat; Hernad Petri — totaliter deserta, campi inculti; A. Gágy — funditus deserta; F. Gágy — in quantum fuerat portalis, totaliter deserta praeter curiales; Litka et Bütes — totaliter desertae“ atd. V conscr. r. 1720: „A. Szend et Fuló Kercs — totaliter desertae praeter nonnullos nobiles ibidem residentes; Perecze — totaliter funditus deserta, similiter etiam Pider praeter nobilitatem; Szkáros — totaliter deserta nec comperiretur, quod esset conscriptioni obnoxium; Harasz — pro nunc est deserta, incolae perfugerunt“ atd.²⁾

Z conscr. r. 1715 a 1720 jest opravdu viděti, jak osady byly slabě obydleny; v mnohých osadách nalézáme jednu nebo dvě osoby, řídce více než deset. Podle slov Bělových se úbytek maďarského obyvatelstva vyrovnával přílivem Slováků a Karpatorusů³⁾ z hornatých částí stolice.

2. Vraťme se nyní ke jmenovaným 22 osadám. Všechny se během st. XIX. poslovenštily. Dělíme je na dvě skupiny:

a) R. 1900 Slováci mají většinu, maďarská men-

geissel und der Preisgebung des Volkes gegenüber der Tyrannei einzelner Grundherren gewaltsam auf. Die fluktuirenden Volksmassen ergossen sich damals über die vom Kriege verheerten, menschenleeren Gebiete des Abaújár, Tornaer, Zempliner und Borsoder Komitats“ (70). Viz taktéž Bél, Notitia c. Szabolcsensis (A. Petrov, M. Běl, De re rustica Hungarorum, 66).

¹⁾ Totéž se vztahuje i na Fizerský okres, kterým se právě teď zabýváme.

²⁾ Srov. taktéž A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady, 3. pozn. 2, 12—18.

³⁾ Otázce o karpatoruských osadách, o hranicích Karpatorusů se Slováký a o ruských ostrovech mezi Slováký věnovali jsme zvláštní rozpravu: Předěly uhro-russkoj řeči v 1773 g., Spb., 1911, X + 337 + 7 map. Proto se ani zde ani dále nebudeme zdržovati tím, byly-li osady připomínané tam i zde jako „ruské“ skutečně karpatoruské, či zda „ruský“ = pravoslavný (později uniát), či zda takové zprávy jsou vůbec mylné. V této práci se zabýváme jen otázkou národnostních hranic mezi Maďary a Slovany v severních Uhrách (nezáleží na tom, zda to jsou Slováci či Rusové).

šina však jest dosti značná:¹⁾ Garbovce, Bohdanovce, Niž. Hutky, Vyš. Myšľa, Oľšovany, Siplak, Eskaroš, Niž. Myšľa, Svinica, Nádošť — 10.

Z nich Garbovce jsou u F. ještě maďarské,²⁾ Bohdanovce, Niž. Hutky, Vyš. Myšľa, Oľšovany maďarsko-slovenské, v ostatních 5 podle F. Slováci již nabyli většiny. U K. 7 osad jest maďarských, Bohdanovce a Siplak jsou slovenské, Svinica ruská.³⁾

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Garbovce	m.	m.	sl. m.	58·7%	23·0%	75·1%
Bohdanovce	sl.	m. sl.				
Niž. Hutky	m.	m. sl.	?	66·9%	70·0%	62·6%
Vyš. Myšľa	m.	m. sl.	?	70·5%	89·5%	91·8%
Oľšovany	m.	m. sl. n.	?	54·0%	81·4%	81·6%
Siplak	sl.	sl. m.	?	73·6%	71·0%	47·6% ⁴⁾
Eskaroš	m.	sl. m.	?	68·1%	34·6%	97·8%
Niž. Myšľa	m.	sl. n. m.	sl.	67·7%	86·0%	87·4%
Svinica	rs.	sl. m.	sl. rs.	66·5%	69·7%	83·0%
Nádošť	m.	sl. m.	sl.	60·4%	58·4%	84·9%

Jak je viděti z rodinných jmen v conscr. r. 1715 a 1720, bylo v těchto 10 osadách obyvatelstvo tehdy téměř vesměs maďarské. Velmi zřídka se uvádějí jména slovenská nebo aspoň podobná slovenským.⁵⁾ *Přiliv nových kolonistů, o nichž mluví Běl, začal patrně později.*

¹⁾ Více než 25%.

²⁾ Již u Cz. sl. m.

³⁾ Již dříve jsme řekli (5, pozn. 6), že stran národnosti obyvatelstva jest práce K. málo spolehlivá.

⁴⁾ Proč takový pokles % Slováků?

⁵⁾ Garbovce. Conscri. r. 1720: Kovács (2), Kodak, Kőszegi.

Bohdanovce. Conscri. r. 1715: *Jacob, Kovács, Medve, Thót*; conscri. r. 1720: *Adam, Jakab, Kovács, Medve, Szabó (2), Thot*.

Niž. Hutky (m. b. i Vyš.; v conscri. jen Hutka). Conscri. r. 1715: *Bodnár, Csur, Szabó, Thót*; conscri. r. 1720: *Bodnar, Csuri, Sipos, Szabó, Varga*.

Oľšovany. Conscri. r. 1715: *Balla, Dobre, Doczi, Egyed, Katany*; conscri. r. 1720: *Balla, Bulyko, Dobre, Doczy, Egyet*.

Siplak. Conscri. r. 1715: *Bodnár, Brada, Cseplő, Gujdány, Horvath, Radó, Szaloczy, Tamás (2), Thot*; conscri. r. 1720: *Bodnar, Brada, Csípl s, Gujdán, Horvath, Rado, Szalóczy, Tamás*.

Vyš. Myšľa. Conscri. r. 1715: *Fazikas, Jacob, Kovács, Szabó, Veniga*; conscri. r. 1720: *Ghulya, Fazékas, Jakab, Kovács*.

Niž. Myšľa. Conscri. r. 1715: *Balint, Csom, Hajdu, Marlon*; conscri. r. 1720: *Balinyt, Csont, Ferencz, Kántor, Marlony, Sülc, Thót*.

Eskaroš. Conscri. r. 1715: *Jobágy, Mészáros, Németh*; conscri. r. 1720: „Haec possessio esset totaliter deserta nec comperiretur, quod esset conscriptionis obnoxium.“

Nádošť. Conscri. r. 1715: *Bodnár, Belák, Hriczó, Kiss, Molnár, Német*,

Kromě conscr. r. 1715 a 1720 ukazují na dřívější maďarské obyvatelstvo těchto osad předně maďarské názvy jejich většiny, za druhé výše uvedené všeobecné poznámky Bélovy, za třetí jeho poznámky o třech osadách,¹⁾ za čtvrté podobné poznámky u Pestyho o 4 osadách.²⁾

Přejdeme k 70. letům XVIII. st.

V Lexikonu jsou všechny tyto osady maďarské, urbaniální dokumenty s Lexikonem současné jsou o nich o všech psány maďarsky, rodinná jména v urbaniálních tabulkách v Garbovcích, Bohdanovcích, Niž. Hutkách, Eskaroši nejsou slovenská, ve Vyš. Myšli ze 36 osob jen 13 má slovenská rodinná jména, v Olšovanech ze 26 jen 9, v Siplaku ze 46 — 10, v Svinici ze 47 — 12, v Niž. Myšli ze 30 — 13.³⁾

Tak z 10 osad ve 4, soudíme-li podle jmen, obyvatelstvo bylo maďarské, v 5 maďarské se slovenskou menšinou, o jedné nemáme z této doby zpráv. V polovině XIX. st. měli v nich ve všech převahu již Slováci. Podle Pestyho v Garbovcích, Bohdanovcích, Eskaroši

Páp, Thót, Ujjobbágy, Varga; conscr. r. 1720: Bodnár, Molnár, Német, Páp, Roszpudi, Varga.

Svinica. Consr. r. 1715: Hegedűs, Mészáros, Szabo, Székely; conscr. r. 1720: Builla, Dargai (2), Hegedűs (2), Jiricske, Matthias Matthaе, Rosgonyi, Szabo, Székely, Vamos, Vargha.

¹⁾ Olšovany, Vyš. Niž. Myšla: „Indigenae incolae Hungari, convenae Slavi, Rutheni ac Poloni etiam.“

²⁾ Bohdanovce a Garbovce: „Domorodci jsou maďarské řeči, mezi přistěhovalci jsou Slováci víry protestantské, staré a řecko-katolické.“ Eskaroš: „Dřívější obyvatelé byli čistí Maďaři, což jest viděti ze jmen nejstarších rodin, jak nyní existujících, tak i těch, které vymřely, a z názvů honů.“ Nádošť: „Dříve zde žili Maďaři, což jest viděti z rodinných jmen některých obyvatelů a z názvů honů.“ V obou posledních odpovědích jsou uvedena i maďarská jména i názvy honů, obojí s dodatkem: „a jiné“. Kromě toho v odpovědi o 6 osadách: Niž. Hutkách, Vyš. Niž. Myšli, Bohdanovcích, Svinici a Siplaku, uvedeny jsou maďarské pomístní názvy, ovšem bez poukazu, že jsou v užívání i u Slováků.

³⁾ *Tabellae urbanales* (ležatým písmem označujeme jména, která se vyskytají i v conscr. r. 1715 a 1720):

Garbovce: M. Botka, Béres, Kodák, Köszei, Takács — 5.

Bohdanovce: M. Ferencz, Gergely, Jakab (2), Medve (2), Szató (4), Ujjobbágy — 11; O. Adám (2), Kovács (3) — 5.

Niž. Hutky: M. Bicskos, Csúri (4), Kocsy, Lukacs, Sipos (5), Szabó, Szaszfaj (2), Takács (4), Thótt (3), Varga — 23; O. Pasztor — 1.

Vyš. Myšla: M. Balog, Bocskoros, Bctos, Bujdos, Dudas, Csismadia, Fekete (2), Fazekas, Gulya, Jakab, Janos (3), Juhasz (2), Kondás, Szapu (3), Tamás — 21; S. Batso (2), Danko, Drotar, Hornya, Hruby, Milyo, Palintsár, Petroszki, Repak, Timko, Zahornya, Zapak — 13; O. Kovács, Pasztor (2) — 3.

Olšovany: M. Balla, Béganyi, Bocskoro, Doczy, Egyed, Lukacs, Szücs (2), Thott (4) — 12; S. Bacso, Butyko, Cservenyak, Dossak, Dromak, Kiszely, Prepitko, Szoták (2) — 9; O. Drabend (3), Gamrúth, Kóka — 5.

Siplak: M. Boda, Bodnár (2), Cseplő (7), Dányi (2), Juhasz, Kocsis, Kondás, Magótsi, Mihály, Székely (2), Takács (4), Tamás, Tóth (4) — 28; S. Behun, Hrob-

a Nádošti bylo obyvatelstvo smíšené, v Siplaku čistě slovenské. Na přítomnost německého živlu ve Vyš. Myšli ukazuje zpráva, že obyvatelé mluví maďarsky, slovensky a *německy*. O národnosti obyvatelstva ostatních 4 osad není u Pestyho nic. Uváděné pomístní názvy jsou buď jen maďarské, nebo maďarské i slovenské.

Přejdeme k druhé skupině:

b) Osady, v nichž r. 1900 byla zaznamenána jen nepatrná maďarská menšina: ¹⁾ Niž. Čaj, Vyš. Očvar, Bolog, Gyňov, Ruskov, Koš. N. Ves, Hrašovik, Poľanka, Žebeš, Buzice, Kokšov, Ťahanovce — 12.

Kromě Niž. Čaje, u F. ještě maďarsko-slovenského, byly ostatní osady ve 40. letech veskrze nebo převážně slovenské.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Niž. Čaj	m.	m. sl.	sl. m.	82·2%	41·3%	99·1%
Vyš. Očvar	m.	sl. m.	?	81·0%	86·2%	98·8%
Bolog	m.	sl. m.	?	97·7%	69·6%	93·1%
Gyňov	m.	sl. m.	rs. ú.	86·4%	41·8%	100%
Ruskov	m.	sl. m.	?	90·2%	45·4%	95·0%
Koš. N. Ves	m.	sl.	sl. ú.	97·7%	96·6%	82·4%
Hrašovik	m.	sl.	?	100%	96·8%	96·4%
Poľanka	m.	sl.	?	93·2%	86·9%	77·8%
Žebeš	m.	sl.	sl. ú.	89·8%	36·4%	83·9%
Buzice	m.	sl.	sl. ú.	98·4%	90·7%	83·2%
Kokšov	m.	sl.	sl. ú.	98·4%	80·0%	98·4%
Ťahanovce	m.	sl.	sl. ú.	94·4%	92·3%	90·8%

Zprávy z XVIII. st. o národnosti obyvatelstva těchto 12 osad jsou téměř totožné se zprávami o předešlé skupině.

V conscr. r. 1715 a 1720 je většina rodinných jmen maďarská,

koszky, Kohut, Koszka, Krek, Mikovics, Radon (2), Ribar, Szokolovics — 10; O. Jergus, *Gujdán*, Kobszda, Kovács, Mura (2), Pásztor, Urbán — 8.

Eska roš: M. Borda, Béres, Binda, Csontos, Fekete, Jakcsi, Jasu, *Jobbágy*, Karina, Kotsis, Lukacs (2), *Mészáros*, Szabó, Sz. Miklósy (2), Varga — 17; O. Berbets — 1.

Svinica: M. Balla, Bujla (2), Czifros, Darab, *Dargai*, Hajda, *Hegedűs*, Juhász (2), Katona, Kocsis, Kotos, *Mészáros*, Monok, Orosz (2), *Rozgonyi*, Santó, Sanyo, *Szekely*, Szeracsenyi (2), Szűcs, Tata, Toth, *Vamos*, Varga (2) — 29; S. Breckó, Drabcsik, *Gyűrűsko* (2), Havrilla, Koczál, Ostrinszky, Pazsicsik, Petro, Rosko, Safranko, Vosko — 12; O. Galyar, Fennár (3), Kovács (2) — 6.

Nádošť — urbaniální dokumenty scházejí.

Niž. Myšľa: M. Batta, *Bálint*, Begányi, Góre, Kiste, Mozgo (2), *Marton* (2), Nevelés, Ondás, Siránko, Toth (2) — 14; S. Bogus, Kosárko, Kuzma, Kuzmo, Laczko (3), Petrus, Ribko, Sutka, Slivka, Uhlyar, Vaszily — 13; O. Bók, Hotbis, Kántor — 3.

¹⁾ Méně než 20%.

se slovenskými se však setkáváme poněkud hojněji než v předešlých 10 osadách.¹⁾

Kromě toho o tom, že obyvatelé těchto osad bývali dříve Maďari, svědčí kromě maďarských jejich názvů a všeobecných poznámek Bélových i jeho poznámka o Bologu,²⁾ stejně poznámky u Pestyho o Bologu a Niž. Čaji³⁾ a konečně maďarské pomístní názvy, které jsou uvedeny téměř všude buď samotné nebo spolu se slovenskými, při čemž v některých případech jest naprosto jasno, že maďarské pomístní názvy byly v užívání i u Slováků.⁴⁾

Stejně tak se i v 70. letech XVIII. st. všechny tyto osady jeví maďarskými, a to nejen podle Lexikonu. Urbariální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbariálních tabulkách jsou rodinná jména rovněž převážně maďarská, ač slovenských jmen jest v některých již o něco více než v conscr. r. 1715 a 1720 — za 50 let se slovenský živel poněkud vzmohl: v Ruskově z 30 jmen 14 je slovenských, v Koš. N. Vsi z 41 — 13,

¹⁾ Niž. Čaj. Cons cr. r. 1715: *Csontos*, Sigmond, Tóth; cons cr. r. 1720: *Banzy*, *Csontos*, *Hrisco*.

Vyš. Očvar. Cons cr. r. 1715: *Bús*, *Csukás*, *Radacs*, *Szalai*, *Takacs*; cons cr. r. 1720: *Bús*, *Csukás* (3), *Radacsy*, *Takacs*.

Bolog. Cons cr. r. 1715: *Drabant*, *Thot*, *Tomas*; cons cr. r. 1720: *Drabant*, *Kogyi*, *Szokolczay*, *Sztano*, *Sztanyo*, *Thomas*, *Thot*.

Gyňov. Cons cr. r. 1715: *Cseh*, *Csonka*, *Majoros*, *Orosz*; cons cr. r. 1720: *Cseh* (2), *Csonka*, *Kosár*, *Thot* (3).

Koš. N. Ves. Cons cr. r. 1715: *Csepőkő*, *Gazdak*, *Olajos* (2), *Paal*; cons cr. r. 1720: *Csiphko*, *Mura*, *Olajos*, *Pál*, *Szücs*.

Hrašovik. Cons cr. r. 1715: *Bodnár*, *Fazikas*, *Jászai*, *Kövér*, *Thót* (2); cons cr. r. 1720: *Fazékas* (2), *Kövér*, *Krupas*, *Régli*, *Tóth*.

Poľanka. Cons cr. r. 1715: *Bires*, *Bodnar*, *Cseczko*, *Hornýák*, *Juház*, *Mankacsy*, *Sztano*, *Thót*; cons cr. r. 1720: *Béres*, *Bodnár*, *Cseczko*, *Hornýák*, *Juház*, *Mankacsy*, *Sztano*.

Žebeš. Cons cr. r. 1715: *Acsai*, *Bedé*, *Hegedűs*, *Német*, *Ujfalusi*; cons cr. r. 1720: *Acsa*, *Acsay*, *Bedő*, *Hegedűs*, *Nemet* (2), *Sárossy*, *Ujfalussi*, *Vaszil*.

Ťahanovce. Cons cr. r. 1715: *Berta*, *Borousszky* (2), *Eperjessy* (2), *Foray*, *Kahna*, *Lengyel*, *Orosz*, *Szebessy*, *Tamás*, *Tirpák*; cons cr. r. 1720: *Berta*, *Boroczky* (2), *Cseh*, *Eperjessy*, *Foray*, *Katona*, *Orosz*.

Ruskov, Buzice a Kokšov scházejí.

²⁾ „Indigenae Hungari, convenae Slavi, Rutheni ac etiam Poloni.“

³⁾ Niž. Čaj: „Domorodci jsou maďarské řeči, mezi přistěhovalci jsou Slováci.“ Bolog: „Obyvatelé jsou katolíci slovenské řeči, přistěhovalci z rozličných míst.“ Poznámka autora odpovědi o Poľance, „osídlena byla z Polska“ není hodnověrná; jest to zřejmě jeho vlastní vývod z maďarského názvu osady: *Lengyelfalva*. O Ťahanovcích srov. taktéž *Bidermann*, op. c., II, 78, pozn. 8 (viz dále).

⁴⁾ Vyš. Očvar: „Na Haraski“; Gyňov: „Višne, Nižne Ortván“. Nejvíce takových pomístních názvů, přejatých Slováky od Maďarů, jest v Koš. N. Vsi (viz *A. Petrov*, *Pesty*, *Seznam osad*, 78, pozn. 268). V odpovědi o Žebeši stojí: „Z topografických názvů jest jasno, že kdysi zde žili Maďari“ a jest uvedeno 12 názvů maďarských.

v Poľance z 31 — 12, v Bologu z 25 — 5, v Hrašoviku z 20 — 4, v ostatních — po 2.¹⁾

O přítomnosti Maďarů v Ťahanovcích ještě za doby Lexikonu svědčí zpráva K. Fejérváryho v jeho „Notitia c. Sárosiensis“ z r. 1776, t. j. o něco pozdější než Lexikon: „Possessionis *Tihany* incolae plane in hodiernum retinent linguae hungaricae usum, et hic unus superest in toto comitatu vicus, qui — avitae linguae retinuit apud se reliquias. Cuius terreni divertigia omnia hungaricam habent compellationem, qualia sunt: Ortvány, Szüllök alatt, Verem réth, Borzás“ (a jiné — neopsali jsme všech).

Výše jsme mluvili o tom, jak se v XVIII. a XIX. st. slovenské obyvatelstvo, rychle se množící, zvolna živelně stěhovalo z horních oblastí, jež ho nemohly vyživiti, na jih do úrodnějších a kromě toho málo obydlených zemí. Jmenovaných 22 osad maďarského úzkého výběžku, jehož 4 větve hluboce vnikají do slovenského území, přirozeně musilo se zaplňovati slovenským živlem. Do r. 1770 je příliv Slováků ještě málo patrný, přibývali sem, jak je to viděti z urbaniálních tabulek, více Maďaři.²⁾ Za následujících 70 let živel slovenský se vzcháhal a ve 40. letech XIX. st. se tyto osady převážně poslovenštily. Tak máme zde *ne tak poslovenštění Maďarů*, jako spíše *poslovenštění osad* přílivem Slováků.

¹⁾ Rusko v: **M.** Bécsi, Bugos, Ficzer, Majoros, *Mattho* (2), Rassi, Sebök (2), Takács, *Tóth* (3), Zsido — 14; **S.** Bacso (2), Bicsko (2), Megyánszki (2), Olysinák, Petrik, Petro, Szeman, Stahnyiczky, Staznizky, Zavodni (2) — 14; **O.** Kovács, Pásztor — 2.

Ko š. N. Ves: **M.** Balás (4), Borgony, *Csépke* (2), Fogmeg, *Gazdag* (2), Kővér, Lengyel (3), Nagy (2), Német, Obsitos, Szabo (3), Takács (2), Varga — 24; **S.** Bednár, Borták, Hornyak, Kavecsánszky, Kosztelyánszky, Kozelko, Páholyi, Petro, Polyák (2), Rusznyák, Somko, Torpak — 13; **O.** Mura (2), Pásztor, Rimej — 4.

Poľanka: **M.** Béres, *Bodnár* (3), Csismadia, Matisz, *Munkacsy*, Sándor, Sipos (3), *Tóth* — 12; **S.** Belanszky, *Cseszko* (3), *Hornyak* (2), Hudak (2), Mraczko, *Sztanyo*, Sztraka, Tecsko — 12; **O.** Horvath (3), Lenárt, Pásztor (2), Peko — 7.

Bolog: **M.** Bagi, Balla, Dudás, Farkas, Kuczikos, Nagy (2), Parlagy, Puzsa, Szabó, *Tóth*, Varga (6) — 17; **S.** Drotár (2), Laczkó, Spisák, Szopko — 5; **O.** Kukara, Pásztor (2) — 3.

Ni ž. Čaj: **M.** Csontos, Dudás, Kotsis, Magyar, Ujjobbágy (2) — 6; **S.** Novák, Watraly — 2; **O.** Azary, Zeher — 2.

Vyš. Očvár: **M.** Bálint, *Csukás* (4), *Radácsy* (3), *Takacs* — 9; **S.** Szedlák (2) — 2. Hrašovik: **M.** Fazekas, *Kővér* (9), *Régi*, Sarok, Takács (4) — 16; **S.** Krupás (2), Seligovics (2) — 4.

Buzice: **M.** Harcsai, Hegedűs, Juhasz, Kiss, Langos, Lengyel, Majoros, Nemeth, Orosz, Szabo, Tamas (2), Tooth — 13; **S.** Petro, Vasko — 2; **O.** Horvath, Hurka — 2.

Z ostatních 4 osad urbaniální dokumenty scházejí.

²⁾ Možná, že část Maďarů byli potomci maďarských uprchlíků před Turky, kteří se nyní vraceli ke krbům svých předků a snad již buď úplně nebo částečně poslovenštili nebo porušili. Z toho, že v urbaniálních tabulkách se setkáváme velmi zřídka s rodinnými jmény zapsanými v conscr. r. 1715 a 1720, lze souditi, že obyvatelstvo těchto osad vzrůstalo ne přirozeným množením, nýbrž přistěhováním.

U Pestyho notář Greskovits v odpovědi o B o h d a n o v c í c h praví: „Dříve v celém údolí ř. Ofšavy žili reformovaní Maďaři. Když se pak v Myšši usadili jesuité, začali násilně obracet lid na katolictví a zaváděli slovenský jazyk. O tom zřetelně svědčí protokoly církví.“ Tato zpráva se může vztahovati toliko na dobu Marie Terezie¹⁾ a v této všeobecné formě nepochybně nesmí býti uznána za hodnověrnou, zrna pravdy však v ní ovšem jest: i dříve jsme viděli souvislost katolické reakce se slovenskou kolonizací.²⁾

2. Rozšíření maďarského živlu na sever od národnostních hranic za dřívější doby.³⁾

Na území prvního oboustranného průlomu, jak jsme viděli, se maďarský živel za dob před Lexikonem šířil do prostředí Slováků dále než podle Lexikonu. Totéž pozorujeme i zde na území druhého oboustranného průlomu: Maďaři dříve sahali mnohem dál k severu. Jako u osad prvního průlomu,⁴⁾ tak i zde se budeme řídit maďarskými názvy osad, maďarskými rodinnými jmény obyvatelů, maďarskými pomístními názvy — když ovšem byly skutečně v užívání u Slováků — a zprávami hodnověrných pramenů.⁵⁾

A b a ú j s k á s t.⁶⁾

V 1. o k r. mají tyto osady neslovenské názvy: m a ě a r s k é: Barca — Bárca, Bernatfala (Bernátovce) — Bernátfalva, Mindsent — Koksó Mindszent, Čontošfala (Košické Košfany) — Csontosfalva, Kaňa-Siget-Šandor Belža — Kánya⁷⁾-Sziget-Sándor-Bölzse (Hárombölzse), Kišida (M. Ida) — Kisida, Nyž. Vyš. Tejkeš — A. F. Tőkés, Aranidka (Zlatá Ida) — Aranyidka; nejasného nebo slovenského původu, převzaté však Slováky od Maďarů: Geča — Gecse, Haniska — Enyiczke, Bočar — Bocsárd, Šaca — Sacza, Šemša — Semse,

¹⁾ Až do zrušení jesuitského řádu Klimentem XIV. r. 1773.

²⁾ O tom, že jesuité používali slovenského jazyka k propagandě, viz rovněž poznámku jesuitských „Annales collegii Eperjessiensis“ o úspěších slovenských kázání jesuity P. G. Pasteka v Prešově r. 1751—1761: „Tanta vel ipsa nobilitas accessit frequentia, ut spatia longe ante a servis occupanda fuerint, quam orator in suggestum ascenderet“ (B i d e r m a n n, op. c., II, 80, pozn. 3).

³⁾ Viz III., IV. a V. mapu.

⁴⁾ Poněvadž nemáme dostatečných vědomostí z dějin Slovenska, nesnažíme se ani přibližně určit, do které doby spadá rozšíření maďarského živlu na sever. Jak se zdá, v druhém oboustranném průlomu byl tento zjev pozdější než v prvním a byl způsoben hlavně tureckou dobou (viz dále).

⁵⁾ Považujeme za nutné ještě jednou opakovati: všechny tyto zprávy mohou svědčiti o tom, že tam nebo zde žili Maďaři, ale ne o tom, že tam nebo zde žili *toliko* Maďaři.

⁶⁾ Viz III. a IV. mapu.

⁷⁾ U B é l a: Kurva Bölzse.

Sakaľ (Sokolany) — Szakaly. Všechny tyto osady jsou podle všech údajů po Lexikonu slovenské,¹⁾ taktéž i podle sčítání lidu.²⁾

O některých osadách jsou kromě jejich názvů i jiné zprávy, které ukazují, že v nich býval maďarský živel.

Barca. Podle Pestyho „dřívější obyvatelstvo“ (patrně maďarské) „téměř všechno r. 1670 vymřelo na choleru a páni osídlili Barci slovenskými sedláky ze svých statků ve Spišské st.“. Uvedeny jsou slovenské pomístní názvy a 1 maďarského původu se slovenskou předložkou.³⁾

Sakaľ. Podle conscr. r. 1720 bylo zde převážně maďarské obyvatelstvo: z 10 osob 8 má maďarská jména; v O. 2 osoby.⁴⁾ U Pestyho jsou kromě slovenských pomístních názvů uvedeny 2 maďarské a 1 maďarský se slovenskou předložkou.⁵⁾

Tri Belže. U Pestyho jsou zapsány 4 slovenské pomístní názvy s maďarským jejich překladem a 2 maďarské, které autor podle svých slov nemůže vysvětliti;⁶⁾ tyto tedy nejsou jeho překladem slovenským, nýbrž názvy skutečně maďarské, užívané obyvatelstvem.

Niž. Vyš. Tejkeš. Podle Pestyho byl název dán od kmenů (m. tóke) poražených stromů v lese, na jehož místě vznikla osada, a dodává, že v starých listinách se setkáváme s několika maďarskými jmény. Staré Maďary již dávno vystřídali Němci z Württemberska. Pak sem pronikli Slováci: podle Béla „Germani et Slavi“. Němci se později poslovenštili a zanechali po sobě památku v německých pomístních názvech, uvedených u Pestyho.

Haniska. U Pestyho jest uvedeno 7 slovenských pomístních názvů, 4 maďarské a 1 maďarský se slovenskou předložkou.⁷⁾

Ve 4 osadách⁸⁾ uvedeny jsou dílem samy o sobě, dílem spolu se slovenskými i maďarské pomístní názvy, není však známo, zda jich Slováci skutečně užívali.

Kromě osad s maďarskými názvy máme ještě jiné zprávy o tom, že Maďary hostívaly ještě i osady⁹⁾ Poľov, Novačany, Podproč, Mislava.

Poľov. Podle Béla „coloni veteres Hungari, advenae item Slavi, infe-

¹⁾ O některých jsou jednotlivé odchylné zprávy: Siget a Kaňa Belža jsou u F. rs. sl., u Cz. rs. ú.; Šandor Belža u K. m., u F. rs. sl., u Cz. rs.; Sakaľ u F. rs. sl., u Cz. rs.; Aranidka u Cz. sl. n.; Geča u F. m. sl.

²⁾ V Hanisce měli Maďari koncem XIX. st. silnou menšinu, po převratu pak klesl na 12%: r. 1900 — 58·2% sl., r. 1910 — 33·5%, 1919 — 87·7% čsl.

³⁾ Pod berekom.

⁴⁾ M. Béres, Bodnár, Kobos (2), Mészáros, Orosz (2), Takacs — 8; O. Michal, Potemrey.

⁵⁾ Pod berekom.

⁶⁾ Livatoró a Rengestó.

⁷⁾ Pod Ostašom.

⁸⁾ Bernatfala, Mindsent, Čontosfala, Geča.

⁹⁾ Podle všech údajů slovenské, toliko Mislava je u K. a F. sl. n.

licem nacti agrum“. U Pestyho jest uvedeno 16 slovenských pomístních názvů a 10 maďarských; 5 z maďarských je spojeno se slovenskými předložkami;¹⁾ tyto názvy a snad i ostatní byly tedy v užívání u Slováků.

Novačany. Na začátku XVIII. st. měli zde převahu zřejmě Maďari: v conscr. r. 1715 ze 6 osob 4 mají maďarská jména; v 0. 2 osoby; v conscr. r. 1720 z 13 osob 9 má maďarská jména, 2 slovenská; v 0. 2 osoby.²⁾ I na konci XVIII. st. byl v Novačanech silný maďarský živel: v urbáriální tabulce z 50 osob 20 má maďarská jména, 17 slovenská, 2 německá; v 0. 11 osob³⁾; zřejmě však i Maďari znali slovensky, protože všechny urbáriální dokumenty jsou psány v tomto jazyku. Podle Pestyho „obyvatelé jsou Slováci, ale mladší pokolení zásluhou maďarské školy zná i maďarsky“. Uvedeno jest 34 slovenských pomístních názvů a 9 maďarských, zřejmě užívaných i Slováky⁴⁾ a svědčících o tom, že dříve zde žili i Maďari.

Podproč (Poproč). Podle Béla „colonia ab oppidanis Jászó huc deducta; incolae Slavi —; cum se dat occasio, latrones sunt strenui“. Avšak v conscr. r. 1715 z 11 osob 7 má maďarská jména, 3 slovenská; v 0. 1 osoba.⁵⁾ Potom počet Slováků vzrůstá: v conscr. r. 1720 z 10 osob 3 mají maďarská jména, 5 slovenská, 1 německé; v 0. 1 osoba.⁶⁾ Slováci patrně za doby Bélovy nabyli většiny. Na konci XVIII. st. jest Podproč již čistě slovenský: všechny urbáriální dokumenty z r. 1772 jsou psány slovensky, v urbáriální tabulce všechna *křestní* jména jsou uvedena v slovenské formě,⁶⁾ ba i u osob s maďarskými a německými rodinnými jmény; z 98 osob v ní 71 má slovenská rodinná jména, 16 maďarská, 6 německá; v 0. 5 osob.⁷⁾ U Pestyho kromě 22 slovenských pomístních názvů jsou

¹⁾ Čsl. pravopisem: „Na Asalo, Nad Pereš, Na Silváš, Pod Čonkáš, Nad Lajferňů“; ostatní maďarské: „Gárd, Gárdi árok, Lapis alatti, Csonkás“.

²⁾ Cons cr. r. 1715: M. Bóldisár, Geronda, Hanzok, Kelemenyi — 4; 0. Miertin, Pasztor — 2. Cons cr. r. 1720: M. Barna, Boldisár, Halaszi, Hazok, Hegedűs, Matok, Kelemen, Sándor, Szabó — 9; S. Hricz, Ondrasko — 2; 0. Mertin (2) — 2.

³⁾ M. Balas, Barna (2), Gabor (2), Gerenda, Halász (3), Hanzok, Hanzok, Kaposztás, Kappan, Matok, Melega, Miklós, Orosz, Pusztá, Sandor, Szabó — 20; S. Bacso, Boczak, Borisak, Brada, Grivalszky, Fedor, Kolvek, Kczej, Krivok, Liukosik, Novisedlák, Puskár, Rusnak, Scserbák, Spák, Szemán, Toplyanszky — 17; N. Frejd, Haver — 2; 0. Faján, Fortuna, Jenyo, Kovács, Lengzár, Martin, Mertin (2), Nazán, Szakely (2) — 11.

⁴⁾ Jagroše, Nad Matok sög, Ortvaňe, Toviki, Čergö, Nad Čergö, Lapiš, Nad Pakčovom, Fefeňeš — podle č. sl. pravopisu.

⁵⁾ Cons cr. r. 1715: M. relictá A. Csapó, Hegedűs, Hiwnak (3. pers. pluralis od h i n n i), Laczló, Német, relictá J. Surka (= vdova Sura), Szabó — 7; S. Hankó (3) — 3; 0. relictá Huszor — 1. Cons cr. r. 1720: M. Németh, Rostas, relictá Szabó — 3; S. Csotka, Hanko (2), Hiblár, Hilouszky — 5; N. Merczel — 1; 0. Frony — 1.

⁶⁾ Gyury, Janko, Macej, Miško, Onder atd.

⁷⁾ S. Banyik, Barnak (2), Bancsko, Benko, Bocsak, Cserveny (3), Csolko (2), Drabant, Hanko, Hornyanszky (3), Hudacsek (2), Hudacsy, Hylovsky, Jaklovsky, Jannak, Jaszán, Katuscsak, Keresfey, Kluknyavszki, Kolesar, Kolesko (2), Kol-

uvedeny 4 maďarské a z nich 2 se slovenskými předložkami,¹⁾ což dokazuje, že byly v užívání u Slováků. Podproč do konce XIX. st. byl slovenský, ve XX. však podlehl maďarisaci a podle sčítání z r. 1919 měl toliko 36·2% čsl.:

M i s l a v a. U Béla jsou „incolae Saxones“, rovněž i u Pestyho: „dříve se jmenovala Deutschendorf, jak i nyní ji nazývají Němci. Osídlena byla řemeslníky ze Saska“. Němci se během XVIII. st. většinou poslovenštili a zanechali po sobě památku v německých pomístních názvech, z nichž některé jsou uvedeny u Pestyho. U K. a F. jest zaznamenána německá menšina. Na začátku XVIII. st. Slováků, jak se zdá, bylo v Mislavě málo, měli však převahu již ne Němci, nýbrž Maďari: v conscr. r. 1720 ze 17 osob jen 1 má slovenské jméno; v O. 5 osob,²⁾ jejichž jména jsou zkomoleniny jmen německých. Urbariální dokumenty bohužel scházejí.

Ve XX. st. dosáhl živel maďarský převahy nejen v Podproči, nýbrž i v Šaci a Rudníku.

V Š a c i³⁾ podle sčítání z r. 1900 bylo 89·6% sl., r. 1910 — 22·7%, r. 1919 — 34·9%, v R u d n í k u⁴⁾ r. 1900 — 79·4% sl., r. 1910 — 62·6%, r. 1919 — 41·5%. V Š e m š i,⁵⁾ v níž Maďari dostali převahu ještě koncem XIX. st., se po převratu zase objevila slovenská většina: v sčítání z r. 1900 — 25·1% sl., r. 1910 — 15·1%, r. 1919 — 62·4% čsl.

V 2. okresu maďarské názvy mají Ď u r ě u š i k — G y ö r g y i a N i ž. O č v a r — A. O l c s v á r.⁶⁾ Podle všech zpráv jsou slovenské.

sovszky, Komora (2), Kovacsik (2), Kozel (3), Krizslyan, Krompavszky, Lipsak, Lypany, Mihalko, Palko, Petras, Petro, Ruscsak (3), Rusznak (2), Serpenyak, Sinkulak, Slahta, Slovenkay, Soltys, Spisak (3), Stoffcsik, Stopko, Szopko, Timko (2), Toporcsak, Urbancyk (2), Veszely (4), Zsakarovszky — 71; M. Gulya Maceg, Gulya Onder, Jaszay Onder, Juhasz (2 — Gyury, Maceg), Kassay Janko, Kopasz (3 — Gyury, Maceg, Mysko), Rostas (3 — Janko, Maceg, Misko), Sandor Onder, Szalokay Maceg, Thot Gyury, Vincze Misko — 16; N. Kuncz Onder, Meltzer (3 — Gyury, Janko, Maceg), Vint (2 — Jakub, Janko) — 6; O. Berko, Elias, Gaba, Icsany, Kovacs — 5.

¹⁾ Bereki, Nad Bereki, Verčelje, Nad Verčeljom.

²⁾ S. Csyrni; M. Gabos, Gombos (2), Kopasz (3), Molnár (3), Mészáros, Nagy — 11; O. Nics, Serger, Vettyes (2), Vint.

³⁾ Podle Pestyho osídlena byla z Ňaršan v Šarišské st.

⁴⁾ U Béla se čte: „Agri eadem hic cum Mindszentintibus (Podproč) natura est, mitior incolarum, quippe qui et imperata faciant et abstineant a latrociniiis“. U Pestyho jest uvedeno 29 slovenských pomístních názvů.

⁵⁾ Koncem XVIII. st. byla převážně slovenská. V urbariální tabulce jsou všechna křestní jména v slovenské formě, z 25 osob 18 má slovenská rodinná jména, 4 maďarská; v O. 3 osoby. S. Bucsko (2), Drotar, Kaplyar, Koleszar. Kozej, Laczko (8), Paskar, Puskar, Porocsknak, Rusznak — 18; M. Dudás (2), Lukács, Mészáros — 4; O. Keszaka, Knola, Severy — 3. U Pestyho kromě 34 slovenských pomístních názvů jsou uvedeny 2 maďarské (Parlagi, Ortás) a 1 maďarský se slovenskou předložkou (Do segu).

⁶⁾ Rozhanovce — Rozgony, jako název souběžný v obou jazycích a odvozený ode jména, ponecháváme stranou (viz Úvod); u Pestyho jest v odpovědi o něm uvedeno 5 maďarských pomístních názvů a 1 slovenský.

U Pestyho jsou v odpovědi o Ďurďušíku uvedeny toliko 3 slovenské pomístní názvy, o Niž. Očvaru 25 slovenských, 11 maďarských, zřejmě užívaných Slováky.¹⁾ Na konci XVIII. st. byl Niž. Očvar podle urbaniální tabulky smíšená osada s převahou Slováků: z 20 osob 7 má maďarská jména, 11 slovenská, 1 německé; v O. 1 osoba.²⁾ Jiných zpráv není.

Kromě toho podle Pestyho „osídlena byla hajduky Bocskayovými a doplněna sousedními Slováky“ Niž. Kamenica. Mezi hajduky nepochybně byli Maďaři, ale my nehodláme řadit Niž. Kamenici do počtu osad, v nichž kdysi žili Maďaři, protože nevíme, zda zpráva Pestyho jest správná. Z pomístních názvů jsou uvedeny toliko 4 slovenské. Podle nevelkého počtu rodinných jmen v c o n s c r. r. 1715 a 1720 těžko lze soudit o národnosti obyvatelstva³⁾ v Niž. Kamenici.

Šarišská st.⁴⁾

Uvedeme o této otázce nejdříve slova I. Bidermanna,⁵⁾ učence známého neobyčejnou pilností a svědomitostí, který sebral na místě velký rukopisný materiál ze státních, městských a privátních archivů, církevních matrik a od soukromých osob a použil tohoto materiálu přísně kriticky.

„Die Magyaren waren bei ihrem Einfallen vom Norden her rasch durch dieses (ruthenische) Gebiet nach der ungarischen Tiefebene vorgezogen, wo sie sich an der Seite älterer Einwanderer gleicher Abkunft erst wieder recht heimisch fühlten und von der sie sich daher auch nicht gerne trennten, solange sie daselbst unbehelliget blieben. Nach der Erzählung des Anonymus zu urtheilen (der dabei — was nicht übersehen werden wolle — Zustände des 13. Jhdts vor Augen hat) reichten die magyarischen Ansiedlungen in Oberungarn anfangs nicht über die Umgegend v. Ujhely (t. j. Sátoralja) im Zempliner Komitate hinauf. Nordwestlich hievon am rechten Ufer der Theiss — — keine einzige namhafte Magyaren-Kolonie, ja kaum der eine und andere einer magyarischen Familie zu-

¹⁾ Komlokert, Komlokertovo, Komlokert do Gedreša koncom, Za Gedrešom, Ortaše, Pod Silášom, Turoš Žačká, Pri valale; Forrás, Kerekkrét, Rakatyas.

²⁾ M. Dudás, Karácsony (2), Lovász, Orosz, Takács, Toth — 7; S. Hlad, Komár, Laczko, Marczincsák (2), Nyetrebá (5), Szeman (2) — 11; N. Knapp—1; O. Orkuti—1.

³⁾ Gondullya (2), Konya, Kovacs, Loncsak, Olyhai.

⁴⁾ Viz V. mapu.

⁵⁾ B i d e r m a n n Ign., Die ungarischen Ruthenen, ihr Wohngebiet, ihr Erwerb und ihre Geschichte, Innsbruck, I, 1862, II (historischer Theil), 1867. V této rozpravě se Bidermann zabývá také všeobecně stolicemi Zemplínskou, Šarišskou a Spišskou, hlavně pak jejich ruským obyvatelstvem. R. 1855—1861 byl profesorem university v Budapešti, pak právnické akademie v Košicích a Bratislavě, pak v Innsbrucku a Št. Hradci; v Št. Hradci též zemřel. Bohužel jeho práce nebyla dokončena a obšírný materiál jím sebraný spolu s hojnými rukopisy po jeho smrti zmizel, patrně beze stopy. Část materiálu a rukopisů nám ukazoval ve Št. Hradci.

ständige Edelhof anzutreffen. Höchstens bestand die Besatzung einzelner fester Plätze hier zum Theile aus Magyaren, obschon auch dies zweifelhaft ist.

Der Tataren-Anprall verscheuchte jedoch einen Theil derselben aus der keinen Schutz bietenden Ebene. Damals, im 13. Jhdte, dürften Magyaren zuerst in grösserer Anzahl zwischen den oberungarischen Bergen ein Asylgesucht und gefunden haben.¹⁾ — Allein auch damals noch waren die Magyaren — hier seltene Gäste. Ganze Komitate, wie das Bereger und Sároser, haben — so weit das bisher publicirte geschichtliche Material in Betracht kommt — *keine einzige* über das 14. Jhd. zurückzeichnende Urkunde aufzuweisen, in welchen von Magyaren als von darin ansässigen Leuten die Rede wäre. — Die Türkenkriege (den Magyaren) neuen Anlass zum Aufsuchen der schützenden Gebirgsgegend gaben und in deren Gefolge magyarische Haus-Diener, Gewerbsleute und Bauern sich hier einfanden. Am meisten bemerkbar machte sich die damalige magyarische Einwanderung im Süden des Ungher und Sároser Komitats. Hier bevölkerte sie das ganze Tarcza(Torisa)-Thal bis Zeben (Sobinov) hinauf mit Magyaren —. Was speziell die in Tarcza-Thale bestandenen magyarischen Gemeinden betrifft: so meldet der „Ungarische Simplicissimus“ (S. 91): er habe bis auf eine halbe Stunde vor Zeben lauter Magyaren angetroffen. Diese Nachricht datiert aus den Jahren 1640—50. Orkuta (Orkucany) war hier der westlichste im 17. Jhdte von Magyaren bewohnte Ort. — Auch zu Eperies (Prešov) wurde damals viel ungarisch gesprochen und gepredigt. Die Schnürmacherzunft zu Péchy-Ujfalú (Pečovská N. Ves) — correspondirte um 1660 mit den Eperieser Gewerbsgenossen ungarisch. — Die nördlichsten Magyaren-Sitze waren: Osiko (Osikov) und Ternye (Trňa). Ausserdem wohnten welche — von dem allerdings noch weiterhin gestreuten Adel abgesehen — zu Komlos-Kerestes (Chmelov), zu Radacs (Radačov) und zu Tehány (Ťahanovce) am Hernád. Die erste Spur magyarischer Bauern im Tarczathale findet sich in einem kirchlichen Visitationsakte vom J. 1572, wo Valentin Székely, Joh. Deák, Andr. Kátho u. A. als Unterthanen des Joh. Desöffy erscheinen (bei C. Wagner, Diplom. Com. Sár., p. 503). Im J. 1627 existirte bereits eine ungarische Schule zu Nagy-Sáros (V. Šariš). Denn der Palochaer (Plaveč) evangel. Pfarrer schrieb damals in sein Reisetagebuch: „Visitavi scholam Sárossiensem *idiomatis hungarici*.“ — Die Veranlassung war überall dieselbe, nämlich: die Anhäufung von Flüchtlingen aus den Niederungen an der Donau und Theiss unter dem Protektorate magyarischer Grundherren. Letztere übersiedelten wohl auch

¹⁾ Srov. ještě: „Unter den Ruthenen der Ungher Krajna befinden sich mehrere Familien, wie z. B. die Vass, Lakatos, Bácsy, Begényi, Répasi, Farkas, Bocskay, Varga, Petrovai etc., von deren Voreltern die Sage geht: Sie seien gelegentlich des Tatareneinfalles im J. 1241 — eingewanderte Magyaren der Theisebene gewesen“ (II, 77, pozn. 2). O stupni hodnověrnosti takových podání srov. A. Petrov, Pesty, 61 a pozn. 205.

aus Siebenbürgen nach Oberungarn: so z. B. um 1567 die Andrássy, um 1630 die Sennyey, später die Székely de Doba und Vardy-Szakmáry.¹⁾

Zwar endete diese Rückstauung der Magyaren mit der sie veranlassenden Ursache. Sobald die Türken das Theissgebiet räumten, verlegten auch viele magyarische Edelleute wieder ihren Wohnsitz in die tiefer gelegenen Gegenden und das magyarische Gefolge zog ihnen dahin nach oder es entnationalisirte sich.²⁾ Dermalen erinnern nur noch einzelne Familien- und Flurnamen an die im 17. Jahrhte zahlreichen magyarischen Gemeinden des Sároser Komitats. Am längsten behaupteten sich die Magyaren hier zu Tehány (Tahanovce), wo noch bei Nationalitäten-Beschreibung vom J. 1772 welche vorgefunden wurden.“³⁾

M. Bél v nevydané „Notitia comitatus Sárosiensis“⁴⁾ praví rovněž, že v prvních stoletích uherských dějin Maďari v Šarišské st. téměř nesídlili, kromě několika magnátů, kteří tam měli své statky: „Hungari ob orae asperitatem vix substiterunt, nisi forte potentiores nonnulli, quibus contigit possessio.“⁵⁾

I za doby Bélovy byl maďarský živel zastoupen hlavně mezi zemanstvem, ale to částečně již podléhalo slovenskému a německému vlivu:

„Itaque nunc etiam Hungari alii haud intersunt, nisi quos nobilitas et possessionis modus a vulgo et plebe distinxit. Atque hi ab Hungaris campestribus neque sanguinis, neque virtutum decoribus differunt, *tametsi linguae hungaricae ob necessitatem misceant et alias populares*. Vestium quoque et morum eadem, quae alibi hungarica ratio est in utroque sexu nobili, *feminis tantum nonnunquam Germanas et Slavas imitantibus*.“⁶⁾

O přílivu Maďarů za tureckých dob Bél nemluví, ale svědčí o tom několik rádek rukopisu č. 3783, jejichž faktické podrobnosti ručí za svou hodnověrnost.⁷⁾ Z nich vidíme, že za doby Bélovy zbývaly stopy maďarského živelu v několika osadách, na konci XVIII. st. již čistě slovenských:

¹⁾ Srov. ještě: „Im J. 1794 befand sich zu Kis-Pasztély (Užanská st.) eine aus 8 Köpfen bestehende adelige Familie Namens Kovacs, von der übrigens die Sage geht, sie sei magyarischer Abkunft und zur Zeit der Türkenkriege in die Verchovina eingewandert (Ungh. Urbar von 1794). Gleiches gilt von der nun zu Zabrugy (téže stolice) ansässigen Familie Brenzovics“ (II, 52, pozn. 3). Viz taktéž: A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady, 3—4, 6, pozn. 2 (Č. Č. H. XXIX, 1923).

²⁾ „Zu Palóc (Užanská st.) lebte vor 6 Jahren nur mehr ein einziger Greis, Namens Balas, der noch geläufig ungarisch sprach. Die übrigen Einwohner tragen zwar zur Mehrzahl ungarische Familiennamen (Szabó, Hiszém, Feketc, Laszkódy etc.), sprechen aber unter sich bloss slavisch“ (II, 79, pozn. 3).

³⁾ II., 76—79 a poznámky.

⁴⁾ V knihovně Národního musea v Budapešti jsou 2 exempláře, patrně ne originály, nýbrž kopie: fol. lat. N° 269 a fol. lat. N° 3783. Druhý exemplář jest mnohem úplnější.

⁵⁾ Membrum II. politicum. De incolis et magistratibus, § I (v obou rukopisech).

⁶⁾ § II v obou rukopisech.

⁷⁾ Nemůžeme rozhodnouti, zda tyto řádky v č. 3783 jsou něčím doplňkem (samého Béla?), či zda byly v originále a byly vypuštěny opisovačem č. 269, jak to dělal i na

„Hungaros veteres hic sessionem suam fixisse testes sunt tot pagi, qui hungarica nomina retinent, nec Slavi eadem mutare, uti: Sebes, Kellemes, Lada, Keresztes, Tolcsék, Kapi, Csselfalva, Longh, Franczvágás, Veresvágás, Pálvágás, Ardó, Nyars, Orkuta, Osztropataka(!), Erdőske, Koszeg, Abrány, Szedekerte, Ternye, Sz. György, Uszfalva¹⁾); in plurimis adhuc omnes rustici hungaricam loquuntur,²⁾ ut in Sonves, Sz. Peter, Somos Ujfalú, Fink (t. j. Finta), Kapi, Tolczek, Csselfalva, N. Szilva, Sz. Mihály, Sáros, Orkuta, Nyars, Ardo et alii. Imo in Keresztes Komlos omnes metae et plagae territorii lingua hungarica per Slavos, modernos accolae, efferuntur, uti: Almás, Malomhegy, Pospatak, Akasztóhegy; metarum haec nomina, hodie etiam Slavi, alias accolae, lingua effecerunt hungarica.“

Srov. taktéz F e j é r v á r y K., Notitia comitatus Sárosiensis: „Multos passim per provinciam nostram vicos sive olim adhuc per inquilinos, sive iam imperitantes Hungaros conditos extitisse testes sunt pagi^{m)} [na opačné stránce: *m)* Ut sunt *Keresztes*,³⁾ *Szedékérth*, *Cselfalva*, *Francz*—, *Pál*—, *Pétervágás*, *Sebes*, *Veresvagas*, *Erdöske*, *Kösseg* etc.], camporum tractusⁿ⁾ [*n)* Qualia essent: *Akasztóhegy*, Erdönges in terreno Keresztesiensis, in Komlosiensis Páp Jöd, in Kukoviensi Keskenese, in Radvanyensi Szöllősei etc.], montes^{o)} [*o)* Talia sunt *Malomhegy*, Feketehegy, Farkasvölgy etc.], fluviis^{p)} [*p)* Equalia], hungaricam iam in praesens etiam retinentes compellationem; in pluribus vicis^{q)} [*q)* Fuerant ii *Tölcsék*, *Somos*, *Lécsert*, *Kavacsany*, *Szedékérthe* etc.] adhuc sub initium saeculi currentis omnes rustici nativam hungaricam loquebantur, iam tamen ex commixtione Slavorum in dies eam oblivisci eique slavica invalescere experimur.“

Nám se zdá, že by bylo zbytečné dodávati něco k slovům Bělovým a Fejérváryovým a k důkladným zprávám Bidermannovým. Proto můžeme přestatí na zprávách, jež máme v rukou a které svědčí o tom, že v některých osadách Šarišské st., r. 1773 a i později slovenských, žili kdysi Maďaři.⁴⁾

Prozkoumáme osady jdouce po okresech stolice od jihu, od hranic st. Abaújské.

2. okres.

a) Osady s čistě maďarskými nebo zjevně neslovenskými názvy⁵⁾: Gulvas — Gulyvész, Haršag (Haršak) —

jinych místech. Myslíme, že druhý dohad jest správnější, poněvadž údaje v těchto řádcích se potvrzují poznámkami Bělovými o jednotlivých osadách, poznámkami, jež jsou v obou rukopisech.

¹⁾ Mnohé názvy vůbec nedokazují, že by v těchto osadách byli žili Maďaři.

²⁾ Poznamenáváme, že Běl nenazývá sedláky „Hungari“, nýbrž jen „hungaricam loquentes“; sedláci se již poslovenštili, ale ještě nezapomněli jazyka předků.

³⁾ Ležatým písmem označujeme názvy a slova, jež jsou i u Béla.

⁴⁾ Opakujeme: to neznamená, že v nich nemohli býti i Slováci.

⁵⁾ Jako i dříve, necháme stranou osady s názvy souběžnými v obou jazycích: Obyšovce — Abos, Fintice (Fincice) — Finta, Kendice — Kende, Kakašovce —

Harság, (Huvís — Huvész),¹⁾ Kelemeš — Kellemes, Kerestvej (Kereštvej) — Körösfő, Kesag (Keseg) — Köszeg, Močarmany (Močiarmany) — Mocsármány,²⁾ Šalgovik — Salgó, Niz. Vyš. Šebeš — A. F. Sebes, Šomvar (Solivar) — Sóvár — 12.

Z těchto osad značný počet rodinných maďarských jmen v conscr. r. 1715 a 1720 jest v Močarmanech, Šomvaru a Kesegu.³⁾

Močarmany: v conscr. r. 1715 z 11 osob 10 má maďarská jména, 1 slovenské; v conscr. r. 1720 všech 7 osob má maďarská rodinná jména.⁴⁾

Šomvar: v conscr. r. 1715 ze 14 osob 6 má maďarská jména, 7 slovenská; v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 ze 14 osob 7 má maďarská jména, 7 slovenská.⁵⁾

Keseg: v conscr. r. 1715 ze 16 osob 9 má maďarská jména, 7 slovenská; v conscr. r. 1720 z 10 osob 5 má maďarská jména, 5 slovenská.⁶⁾

b) Osady, v nichž podle Béla žili Maďaři: Drinov — Somos, Drinovská N. Ves — Somos Újfalú, Petrov'any — Sz. Péter, Uhorská Ves — Magyarfalva, Prešov — Eperjes.

Drinov. U Béla „Hungari“. V conscr. r. 1715 z 25 osob 16 má maďarská jména, 8 slovenská; v 0. 1 osoba. V conscr. r. 1720 ze 16 osob 8 má maďarská jména, 6 slovenská; v 0. 2 osoby.⁷⁾

Kakesfalva, Sz. Mihály — Michaľany, Sz. Péter — Petrov'any, Lapispatak — Ploske a pod., ačkoliv zde, kde v části osad žili skutečně Maďaři, jest zcela možná přítomnost nejen Maďarů pánů, nýbrž i maďarského lidu též v osadách se souběžnými názvy.

¹⁾ Není v L.; mezi Červenici a Tuhrinou.

²⁾ Jméno *Močarmany* — *Mocsármány* jest odvozeno ze slova „mocsár“ (přeja-tého ze slovanských jazyků) maďarskou příponou „mány“ (srov. *tudomány* = věda, *tartomány* = provincie atd.), jež přešla i do názvu slovenského. Slovenský pak název je od slovenského „močiar“ — *Močarany* (Zempl. st.).

³⁾ Několik maďarských rodinných jmen najdeme v conscr. r. 1715 a 1720 téměř v každé osadě stolice (ovšem kromě osad ruské Verchoviny).

⁴⁾ Conscr. r. 1715: *M. Bajusz* (3), *Berta* (2), *Király*, *Miklós*, *Orosz*, *Varga* (2) — 10; *S. Novotny* — 1. Conscr. r. 1720: *M. Bajosz* (2), *Bárta*, *Király*, *Miklós*, *Orosz*, *Varga* — 7.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: *M. Bakacz*, *Forgacs*, *Kakas* (2), *Szabó*, *Szekel* — 6; *S. Babincsak*, *Bartus*, *Kohút* (2), *Kruzky*, *Polyak*, *Rusznak* — 7; 0. *Kellyer* — 1. Conscr. r. 1720: *M. Bachács*, *Bekesy*, *Forgács*, *Kakas* (3), *Sebék* — 7; *S. Babincsak*, *Bartos*, *Hajduk*, *Hlavaty*, *Kohút*, *Rusznak* (2 — *Jaroslaus*, *Joannes*) — 7.

⁶⁾ Conscr. r. 1715: *M. Bonya*, *Borbily*, *Gergely* (3), *Mártony*, *Szábó*, *Szebessy* (2) — 9; *S. Borovszky*, *Choran*, *Kolár*, *Potrcsiny*, *Ribár*, *Tirpák*, *Thács* — 7. Conscr. r. 1720: *M. relictá Bonyova*, *Borbálint*, *Gergely* (2), *Szabó* — 5; *S. Hlovan*, *Kolar*, *Potocsne*, *Thács* (2) — 5.

⁷⁾ Conscr. r. 1715: *M. Balog*, *Benyo*, *Csaklós*, *Csepá*, *Dudás* (2), *relictá Farkaska*, *Gajdos*, *Hegedús*, *Kötöl*, *Kötöles*, *Magor* (2), *Orosz* (3), *Pongrácz* — 16; *S. Buhenka*, *Grasko*, *Hresko*, *Krvács*, *Mlinár*, *Ohrim*, *Petyko*, *Suhajda* — 8; 0. — *Bezek* — 1. Conscr. r. 1720: *M. relictá Balogné*, *Csaklos*, *Csepó*, *Dudás*, *Hegedus*, *Kötöles*, *Mayoros* (2) — 8; *S. Bubenka*, *Czicsko*, *Fedor*, *Chren*, *Mrasz*, *Prozdík*(?) — 6; 0. *Halajoska*, *Majer* — 2.

Petrov'any. U Béla „Hungari helv. confessionis“. V conscr. r. 1715 z 19 osob 12 má maďarská jména, 3 slovenská; v O. 4 osoby. V conscr. r. 1720 z 11 osob 5 má maďarská jména, 2 slovenská; v O. 4 osoby.¹⁾

Drin. N. Ves. U Béla viz výše. V conscr. r. 1715 a 1720 schází.

Magyarfalva. U Béla viz výše. Kde právě ležela, není nám známo. V conscr. r. 1715 a 1720 schází.

Prešov. Bél píše: „Cives — — partim Germani, partim Slavi, Hungaripauciet non nisi qui vel advenerunt locis ex hungaricis, partim didicerunt linguam ex Germanis et Slavis. — — Slavi imitantur partim Polonos, partim Russos adscititio (modo)²⁾ loquendi, qui parum leporis, inconditi et crassi multum admixtum habet.“ Maďarů v Prešově bylo tedy nemnoho, ba část jich byli přistěhovalci ze sousedních maďarských vsí, část byli Slováci a Němci, kteří se naučili maďarsky. Proto Prešov pro ostrážitost vylučujeme z osad, v nichž podle Béla žili Maďari. V conscr. r. 1715 a 1720 Prešov schází.

V 2. okr. po vyloučení Prešova jest tedy celkem 16 osad.

3. okres.

a) Osady s maďarskými názvy: Gergelak — Gergellaka, Usovský Šalgov — Úszsalgó, M. V. Šariš — K. N. Sáros — 4.

Z nich v M. Šariši podle Béla žili „Slavi“, ve V. Šariši „omnes rustici hungaricam loquuntur“.

Gergelak. Bél: „colonia hungarica“. V conscr. r. 1715 z 9 osob 4 mají maďarská jména, 4 slovenská; v O. 1 osoba. V conscr. r. 1720 z 11 osob 7 má maďarská jména, 3 slovenská, 1 německé.³⁾

b) Kromě tohou Béla: Finta — Fintice „vicus hungaricus“; Nyars Ardó — Ňaršany „vici hungarici“ — 2.

Fintice: v conscr. r. 1715 z 15 osob 3 mají maďarská jména, 4 slovenská, 2 německá; v o. 6 osob; v conscr. r. 1720 ze 14 osob 7 má maďarská jména, 6 slovenská; v O. 1 osoba.⁴⁾

Ňaršany: v conscr. r. 1715 ze 40 osob 10 má maďarská jména,

¹⁾ Conscr. r. 1715: M. Kerekety, Kiss, Lengyel (2), Madarasz, Nagy, Orosz (2), Seby, Szekeny, Tót, Varga — 12; S. Andry, Hastik, Timko — 3; O. Baja, Chirs, Ivan, Kolly — 4. Conscr. r. 1720: M. Balas, Nagy, Seba, Sipos (2) — 5; S. Andrej, Hatuv — 2; O. Elias, Ivan, Kuly, Urban — 4.

²⁾ Není v rkpe.

³⁾ Conscr. r. 1715: M. Farago, Harcsár, Horváth, Kancsár — 4; S. Kollár, Novák, Vavrek, Zaby — 4; O. Bennel — 1. Conscr. r. 1720: M. Bencs, Farago (3), Chorvát, Kanczir, Kocsis — 7; S. Friczik, Novák, Vavrek — 3; N. Richter — 1.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: M. Csoma (2), Lopossy — 3; S. Boczkó, Filiczky, Gombosovszky, Hudak — 4; N. Michely (2) — 2; O. Hozdis, Posta, Soltis, Szichum, Tomó, Trchely — 6. Conscr. r. 1720: M. Csomo (2), Lápos, relicta Lapissova, Lopossy, Pethő (2) — 7; S. Bocskó (2), Gyurás, Jancsok, Sznakaczky, Sztanyó — 6; O. Kosa — 1.

26 slovenská, v 0. 4 osoby; v conscr. r. 1720 ze 14 osob 6 má maďarská jména, 3 slovenská; v 0. 5 osob.¹⁾

V 3. okr. tedy celkem 6 osad.

4. okres.

a) Osady s maďarskými názvy: Balpotok — Balpataka, Sedikart — Szedikert, Geraľt²⁾ — Gerált; kromě toho s adjektivem Uhorský — Magyar: Uhorské (Maďarské) Raslavice — Magyar Raszlavicza — 4.

Z nich podle Béla Sedikart „incolis hungaris; adhuc omnes rustici hungaricam loquuntur“. V konskripcích jsou převážně maďarská rodinná jména: v conscr. r. 1715 z 19 osob 10 má maďarská jména, 3 slovenská; v 0. 6 osob; v conscr. r. 1720 ze 14 osob 9 má maďarská jména, 3 slovenská; v 0. 2 osoby.³⁾

Uhorské Raslavice. Pesty píše: „Podle slov kmetů byli dřívější obyvatelé čistí Maďaři, nyní kromě vyšších tříd všichni jsou Slováci.“ Uvedeny jsou 3 maďarské pomístní názvy. Na začátku XVIII. st. byly Uh. Raslavice téměř čistě slovenské: v conscr. r. 1715 z 13 osob 10 má slovenská jména, 2 maďarská; v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 z 8 osob 5 má slovenská jména, 2 maďarská; v 0. 1 osoba.⁴⁾

Poznamenáváme, že podle Pestyho sousední Vaniškovce byly osídleny z Uh. Raslavic.

b) Kromě toho podle Béla V. Slivník — N. Szilva: „omnes rustici hungaricam loquuntur“. Jiných údajů není.

c) Podle Pestyho ještě Trňa — Ternye: „Dříve zde žili Maďaři, nyní Slováci.“⁵⁾ Na začátku XVIII. st. jest Trňa téměř čistě slovenská: v conscr. r. 1715 z 12 osob 7 má slovenská jména, 3 maďarská; v 0. 2 osoby; v conscr. r. 1720 z 13 osob 12 má slovenská jména; v 0. 1 osoba.⁶⁾

¹⁾ Conscr. r. 1715: M. Bako (3), Belint, Bizy, Gaál (3), Gajdos, Janos — 10; S. Bendik, Benyka, Dvorszky, Chovan, Jakubjin, Kessuv, Koszuh, Kovály, Kresan (2), Lacsnovszky, Lazanszky, Lipták, Marcinsuv, Materjasuv, Mereczky, Misko, Molcsany, Pollyák (2), Pupenyka, Szadovnik, Szlaninka, Tkacs, Tkacsuv, Vabruvszky — 26; 0. Karnis (2), Kossa, Simon — 4. Conscr. r. 1720: M. Bako (3), Body, Gaál, Rokhova relictá — 6; S. Kozuch, Olyenika relictá, Szlavnyuk — 3; 0. Benedk, Giga, Kornics, Kovács, Vajda — 5.

²⁾ Podle Lexikonu ruská osada.

³⁾ Conscr. r. 1715: M. Balás, Dudás, Gál, Király, Lengyel, Lorincz, Molnar, Szabó, Takacs, Vad — 10; S. Bartos, Jacob, Szpisak — 3; 0. Csoborn, Kristof, Major, Pety, Soltis, Tesek — 6. Conscr. r. 1720: M. Balas, Dudás, Gál, Istok, Jakab, Király, Molnár, Szabó, Varga — 9; S. Csorbak, Novák, Ondrás — 3; 0. Pety, Soltis — 2.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: M. Harcsar, Tomory — 2; S. Bujacsik, Csismar, Koleszár, Kuzma, Polyák (2), Rusznak, Tkács, Tomko, Vrabel — 10; 0. Advigar — 1. Conscr. r. 1720: M. Hencsár, Tomory — 2; S. Cusma, Polyak (2), Tlumko, Vrabel — 5; 0. Hadvigár — 1.

⁵⁾ Viz výše u Bidermanna.

⁶⁾ Conscr. r. 1715: S. Csaplyak, Kovalov, Piroška, Piruch, Pnocsek, Polyak, Szopko — 7; M. Bodnar, Kocsis, Levay — 3; 0. Baligo, Lazar — 2. Conscr.

1. okres.

a) Osady s maďarskými názvy: Tolčemeš — Tolcsemes,¹⁾ Čipkeš (Čipkoš) — Csipkés,¹⁾ Bodolak — Bodonlaka, Šoma — Som,²⁾ snad Ujak — Ujak;³⁾ kromě toho s adjektivem Uhorský — Magyar: Uhorské Jakubovce (Jakubovány) — Magyar Jakabfalva — 6. Jiných zpráv o nich není. V conscr. r. 1715 a 1720 scházejí.⁴⁾

b) Osady, v nichž podle Béla žili Maďaři: Šenviž — Schönviz, Orkucany — Orkuta, Michaľany — Sz. Mihály — 3.

Šenviž: „omnes rustici hungaricam loquuntur“. V conscr. r. 1715 a 1720 schází.

Orkucany: „omnes rustici hungaricam loquuntur; vicus tenuis, prisci incolae Hungarisunt“, t. j. v této smíšené osadě byli Maďari původními obyvateli. Cons cr. r. 1720 potvrzuje Béla: z 19 osob 9 má maďarská jména, 5 slovenská; v 0. 5 osob; ⁵⁾ avšak v cons cr. r. 1715 jsou naprosto jiná rodinná jména a všech 7 jest slovenských.⁶⁾ Jak to vysvětliti, nevíme. Připomínáme, že ani jedna ani druhá konskripce nezabírala všeho obyvatelstva a že instrukce pro konskripty nebyly totožné.

Mi cha ľ a n y: „omnes rustici hungaricam loquuntur; colonia hungarica, Slavis mixta“. V cons cr. r. 1715 ze 27 osob 7 má maďarská jména, 14 slovenská; v 0. 6 osob; v cons cr. r. 1720 z 15 osob 5 má maďarská jména, 8 slovenská; v 0. 2 osoby.⁷⁾

c) Podle Pestyho Plaveč — Palocsa, kdysi slovenský, dříve měl obyvatelstvo německé a maďarské, což podle slov plebána Hrisovszkého dokazují rodinná jména německá a maďarská některých nynějších Slováků. Uvedena jsou 4 maďarská jména s dodatkem „a jiná“. Podle

r. 1720: S. Gyurko, Koczán (2), Kossik, Lipták (2), Maczko, Merecziczky, Molczan, Novotny, Polyák, Tkács — 12; 0. Mathe — 1.

¹⁾ V XIX. st. sloučeny v jedinou obec.

²⁾ Ruská osada.

³⁾ Ruská osada, ale název je sotva ruský nebo vůbec slovanský. Velmi pravděpodobná jest poznámka u Pestyho, že „správný název jest Ujľak“, který byl změněn Slováký nebo Karpatorusy v U j a k a v této formě přešel zase k Maďarům (či jest to maď. dialekt. forma?).

⁴⁾ Ostatně možná, že jsme je vynechali, poněvadž jsme vypisovali jména hlavně z takových osad, v kterých bylo mnoho maďarských jmen. To musíme mít na zřeteli i při jiných osadách Šarišské st.

⁵⁾ Cons cr. r. 1720: M. Acs, Bala (3), Martony, Pál, Pap, Okoss, Tót, Varga — 9; S. Dráb, Liszko, Perko, Proszák, Vavrek — 5; 0. Dadud (?), Simon (3), Toma — 5.

⁶⁾ Cons cr. r. 1715: S. Csefarsik, Demkuv, Gandura, Hricsisuv, Simonuv, Szleszarcsik, Vasik — 7.

⁷⁾ Cons cr. r. 1715: M. Balla, Gaal, Gajdos, Gergel, Lakács, Nagy, Pinter, — 7; S. Bednár, Csermanyák, Cservenák, Csizmár, Hmák, Jalova relictá, Jurás, Kaminszky, Kovály, Martiny, Murinyko, Presovszky, Verbovszky, Vojtko — 14; 0. Amrus, Demeter (2), Follin, Zanisin (?), Zasram (?) — 6. Cons cr. r. 1720: M. Galka relictá, Gergel, Janos, Kopasz, Pinter — 5; S. Cservenak, (2), Jarecsiny, Juras, Lesko, Lisak, Murinko, Presovszky — 8; 0. Ambruss, Follin — 2.

Béla obyvateľé „Slavi sunt omnes lingua crassa moribusque durioribus, sed modestis facilibusque“. V naší kopii konskripcí Plaveč schází.

Tak celkem 10 osad.

5. okres.

a) Osady s maďarskými názvy: Kokiňa — Kökény, Vagaš — Kapivágás, Fuľanka — Fulyán, Komloš — Komlós, Nadvej — Nádfő, Hažgut — Asgut, Tulčik — Töltszék, Soboš — Szobos, Marhoňa — Margony, Harhaj — Herhej, snad Lada — Láda a Šandal — Sandal — 12.

Z nich u Béla: „Tulčik — omnes rustici hungaricam loquuntur“; Marhoňa jest umístěna v počtu 16 „vici hungarici“ při ř. Tople.

Rodinná jména jsme vypsali z konskripcí osad Komloše, Fuľanky, Vagaše, Hažguta, Harhaje; všude nalézáme jména maďarská.

Komloš — v conscr. r. 1715 ze 24 osob 12 má maďarská jména, 12 slovenská; v conscr. r. 1720 z 9 osob 6 má maďarská jména, 2 slovenská, v O. 1 osoba.¹⁾ Fuľanka — v conscr. r. 1715 ze 17 osob 6 má maďarská jména, 11 slovenská.²⁾ Vagaš — v conscr. r. 1715 ze 6 osob 3 mají maďarská jména, 3 slovenská; v conscr. r. 1720 z 9 osob 4 mají maďarská jména, 5 slovenská.³⁾ Hažgut — v conscr. r. 1715 z 5 osob 3 mají maďarská jména, 2 slovenská.⁴⁾ Harhaj — v conscr. r. 1715 ze 17 osob 14 má slovenská jména, 1 maďarské; v O. 2 osoby.⁵⁾

b) Maďarské osady podle Béla: Kapušany — Kapi, Čelovce — Csalfalva, Pušovce — Pósfalva: „omnes rustici hungaricam loquuntur“ — 3; Chmelov — Komlós Keresztes: „omnes metae et plagae territorii lingua hungarica per Slaves efferuntur“ — 1.

V seznamu osad Topľanského okresu za Komlošem stojí: „reliqui pagi sunt versus Tapoly, sed hungarici sunt: Kalnás (Kalnišť), Pósfalva (Pušovce), Dukafalva (Dukovce), Kökemező (Kukova), Lucska (Lučky), Diéneshalva (= ?), Zelmány (Zelmanovce),

¹⁾ Conscr. r. 1715: S. Franko, Galik, Gyűry, Haluska, Kopacs, Kovály, Kundracsik, Kundrák, Kundrally, Mincsák (2), Vasko — 12; M. Balogh, Dosa (2), Dosnyai, Dudas, Fekette, Gaal, Gyálos (2), Harcsar, Kurucz, Veres — 12. Conscr. r. 1720: S. Kundrad, Vasko — 2; M. Dosnay, Fekete, Gaál (2), Kocsis, Veres — 6; O. Kovács — 1.

²⁾ Conscr. r. 1715: S. Gmitro, Hrics, Chromy, Kusztelyny, Mirosoczky, Mucha, Novikmecz, Petruska, Ramacs, Szemar, Szlaby — 11; M. Csorba, Dudas, Chorvát, Juhasz, Kurucz, Lukács — 6.

³⁾ Conscr. r. 1715: S. Lusanszky, Pasztruch, Polyak — 3; M. Balas (2), Vajda — 3. Conscr. r. 1720: S. Fincicsky, Lusanszky, Kokoska, Polyák, Rusznák — 5; M. András, Balás (2), Vajda — 4.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: S. Andreycsák, Polyak — 2; M. Balsay, Fajt, Varga — 3.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: S. Fortunyak, Jankuv, Jarasik, Jaskorina, Panko, Pan-kuska (2), Polyak (4), Semak, Sevcsik, Sveczek — 14; M. Varga Casimirus — 1; O. Plich relicha, Tetich — 2.

Margony (Marhoňa), Laszczó (Lascov), Nyiryés (Brezov), Long (Lužany), Vlacsa (Vlača), Bisztra (Bystre), Hermány (Hermanovce), Girált (Giraltovce), Vaspataka (Železník), Karátsonmező (Kračunovce)“ — 17;¹⁾ vyloučili se 2 osady, připomenuté výše, 15.

U Béla tedy celkem 19.

Rodinná jména v konskripcích máme z Kapušán, Kračunovec, Vlače.

Kapušany — v conscr. r. 1715 z 28 osob 15 má slovenská jména, 8 maďarská, 1 německé; v 0. 4 osoby; v conscr. r. 1720 z 23 osob 14 má slovenská jména, 3 maďarská, 1 německé; v 0. 5 osob.²⁾ Kračunovce — v conscr. r. 1715 ze 12 osob 8 má slovenská jména, 3 maďarská; v 0. 1 osoba; v conscr. r. 1720 ze 6 osob 2 mají slovenská jména, 3 maďarská; v 0. 1 osoba.³⁾ Vlača — v conscr. r. 1715 všech 5 osob má slovenská jména; v conscr. r. 1720 ze 6 osob 3 mají slovenská jména, 2 maďarská; v 0. 1 osoba.⁴⁾

V 5. okresu tedy celkem 31 osad.

Z ostatních osad stolice nalézáme značný počet maďarských jmen v Jarovnicích⁵⁾ — Jernye v 3. okr., v Pročiči⁶⁾ — Prócsav Kuchinu⁷⁾ — Kucsin v 5. okr. — 3.

Kromě toho podle Bidermanna žili Maďaři za dřívější doby ještě v Pečovské N. Vsi — Pécs Újfalu v 1. okr., v Radačově — Radács v 3. okr. a v Osikově — Oszikó ve 4. okr. — 3.

¹⁾ Nemůžeme však míti plnou jistotu, že se slova „reliqui pagi sunt hungarici“ vztahují ke všem osadám za nimi uvedeným.

²⁾ Conscr. r. 1715: S. Belis, Dvorszky, Gerecsak, Haluska, Kazo, Kibulszky, Novikmecz, Ondrus, Palencsar, Petrik, Psar, Rezak, Szasak (2), Tabacsnik — 15; M. Benya, Dusa, Kopász, Lengyel (2), Miszaros, Takacs, Varga — 8; M. Suszter — 1; 0. Beyguz, Kassa, Kovács (2) — 4. Conscr. r. 1720: S. Andrčak, Bohta, Dojcsár (2), Haluska, Jutko, Kobulcsky, Rentko, Sefranko, Szaszák (2), Tabecsnik, Tkács, Vavrok — 14; N. Ssuster — 1; M. Benya, Kertész, Varga — 3; 0. Kasa, Kovács (2), Susta (2) — 5.

³⁾ Conscr. r. 1715: S. Csismar, Gyuris, Hacskey, Hudakuv, Kovaly, Lucsanszky, Novikmecz, Polyak — 8; M. Forgacs, Gabos, Janos — 3; 0. Kasa — 1. Conscr. r. 1720: S. Mlinar, Novikmetka relict — 2; M. Forgacs, Gabos, Janos — 3; 0. Marcus — 1.

⁴⁾ Conscr. r. 1715: S. Ivanov, Kuzma, Polyak, Rusznak (2) — S. Conscr. r. 1720: S. Kusma, Lucas, Polyak — 3; M. Balog, Mihály — 2; 0. Gacso — 1.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: S. Hajduch, Ivánko, Novikmecz, Pollyak, Rusila, Rusznak, Semancsik — 7; M. Fazikas (4), Fejes (3), Labancz, Parlak — 9; 0. Jakcsa, Juhcsa, Techcsa.

⁶⁾ Conscr. r. 1715: S. Chromy, Polyak, Sirokai, Voytko, Zahoranszky — 5; M. Farkas, Gadnay, Gergely, Illyes (2), Szabó, Takács — 7; 0. Paly (2) — 2. Conscr. r. 1720: S. Bednár, Sirokný, Sztano, Voytko — 4; M. Farkas, Gadnay, Illyés (2), Lengyel, Orosz, Szabó — 7.

⁷⁾ Conscr. r. 1715: z 18 jmen jsou maďarská: Bagos, Berta, Korpon, Lukács, Sergely, Varga — 6. Conscr. r. 1720: S. Grosko (3), Hudak, Janosuv, Jendrus, Krupnik, Lipták, Maly — 9; M. Gergely, Lukács — 2.

Úhrnem s větší nebo menší pravděpodobností můžeme předpokládati přítomnost maďarského živlu v minulých stoletích od poloviny XVI. st. do poloviny XVIII. st. v 11 osadách prvního okr., v 16 osadách 2. okr., v 8 — 3., v 7 — 4. a v 33 — 5. okr., celkem v 75 osadách Šarišské st.¹⁾ Tyto osady ležely hlavně ve středu stolice podél řek Torisy, Sekčova a Toply a nepřestupovaly na sever hřebenů Čerhova, takže jich nebylo v celé severní části 5. okr. a v celém hornatém 6. okresu. Maďaři se usadili hlavně v mírně pahorkaté části stolice. Část osad byla jimi zřejmě založena, ale usazovali se rovněž i v obcích slovenských a ruských. Od začátku XVIII. st. se část jich zvolna vracela na jih, druhá část zůstala a úplně se poslovenštila nebo poruštila.

V conscr. r. 1715 a 1720:

a) mají převahu rodinná jména maďarská v Močarmanech, Petrov'anech, Gergelaku, Sedikartu — 4;

b) mají převahu rodinná jména slovenská v Uh. Raslavicích, Trni, Harhaji, Orkucanech (r. 1720) — 4;

c) maďarská a slovenská jména jsou přibližně stejně hojná v Šomvaru, Kesegu, Finticích, Ňaršanech, Michaľanech, Komloši, Fuľance, Vagaši, Orkucanech (r. 1715) — 9.

Avšak neodvažovali bychom se z těchto údajů vyvozovati nic o národnosti obyvatelstva jednotlivých osad na začátku XVIII. st. Předně proto, že konskripce nezachycovaly celého obyvatelstva, za druhé proto, že maďarská rodinná jména této doby, a k tomu právě na slovensko-ruském území, sama sebou nesvědčí o tom, že by se osoby s takovými jmény byly cítily ještě Maďary: i jazykově i citově mohly býti již poslovenštěny nebo porušteny.

3. Slovenské ostrovy.²⁾

Stejně jako Abaújská st., od poloviny XVI. do začátku XVIII. st. trpěly pustošením i stolice Torňanská a Boršodská. Tato stolice, jsouc blízko u té části Uher, která byla přímo v rukou Turků,³⁾ nejvíc utrpěla právě od Turků.

¹⁾ Bez Ťahanovec. Celkem podle Lexikonu v Šarišské st. 371 osad, Maďaři tedy byli ve 20·2%.

Materiál výše přehlednutý naprosto nechceme považovati za úplně hodnověrný, ani se o něm domnívati, že by otázku vyčerpával. Ponecháváme to pozdějším badatelům.

²⁾ Viz III., IV. a VI. mapu.

³⁾ Viz nástěnné mapy Acsádyovy: „Magyarország 1606 a bécsi béke korában, M. O. 1683 a Török uralom legnagyobb kiterjedése korában“ (Uhry r. 1606 za vídeňského míru, Uhry r. 1683 v době největšího rozšíření tureckého panství. Podle úředních současných údajů). Srov. taktéž Borovszky S., Borsod vármegye története, Bst., 1909, passim.

Uvedeme několik poznámek, které si kdosi udělal na okrajích rukopisu *Anonymi Descriptio c. Borsodiensis*¹⁾; poznámky ty jsou převzaty z protokolů stolice.

„E No 4 protocollo comitatus Borsodiensis ad a. 1616: „Decretum et statutum: quandoquidem expugnata per Turcarum imperatorem arce Agriensi²⁾ quartus processus Watha³⁾ omnino desolatus et omissus fuisset villaeque desolatae fuissent, nunc autem a. 1616 iam possessiones nonnullae — restaurari coeptae essent, immo nonnullae — reaedificatae essent — — “ (p. 269).

Stůjte zde poznámky o některých jednotlivých osadách:

N. Csécs: „1670, 1684, 1701, 1704 pusztá volt“ (= zpusťla).

Gest a Sály: „a. 1609 desertae“.

Tard: „a. 1700 neo incolí coepta“.

Szendrő: „colonia Hungarica penes desolatam arcem. — — Hodierni incolae advenae sunt, post turcicam vastitatem huc demigrantes“.

Borsod: „e protocollo No 2 com. Borsodiensis: quod Borsod ab annis 1582 usque nunc deserta fuisset et nunc a. 1590 esset“.

Zsiliz: „e protocollo No 2 com. Borsodiensis: 1590 — quod Silyz annis 1584—85 deserta fuisset — — 1699 évben népesítettett“ (= osídlen r. 1699).

Galgócz, Diviny, Galvács, Dusnok: „1711 desertae“.

Dubicsány: „1711 per pestem deserta“.

U Béla v jeho rukopisné *Notitia com. Borsodiensis*⁴⁾ jsou zmínky o slabé obydlivosti mnohých osad. Krom toho se ve všeobecné části *Notitiae* mluví o přílivu četných Slováků do Boršodské st. Slovinci, kteří přicházeli jednotlivě nebo nejčastěji ve skupinách do maďarských obcí, osvojovali si maďarštinu, mísili se sňatkem s Maďary a pomaďaršťovali se v následujících pokoleních. Maďaři naopak osvojovali si slovenštinu a stávali se úplně dvojjazyčnými.

(Po vpádu Tatarů se stolice obrátila v poušť, „vastitatem“). „Proinde stabat rursum desolata regio paullatimque incolas recuperavit gente hungarica paene profligata. Diu enim Tartarorum illa vastatio revolvebatur, dum disperiret. Tandem ut alias, heic etiam sensim paullatimque restaurabantur coloniae. Hungaris aliis accesserunt alii et pro modo leviter convalescebant adiutique soli benignitate in dies adaugebantur. Puri erant Hungari campis, horum tamen gratia Slavi etiam in silvis, lingua eorum instructi, in Hungaros sunt mutati. Multi enim montes incolunt, quales occupare nunquam Hungaris fuit animus. Sed quemadmodum hoc aevo

¹⁾ Viz Úvod.

²⁾ R. 1597.

³⁾ Vatta v 1. okr. podle *Lexikonu*.

⁴⁾ Rukopisná Bělova *Notitia com. Tornensis* jest toliko v Ostřihomě (Bél, De re rustica, 7), kam jsme neměli příležitosti se dostat.

Slavi qui sunt paullatim dediscunt sua fiuntque in posteris meri Hungari; ita etiam complures ex Slavis gentem hungaricam induerunt.

Hodierni comitatus incolae partem maximam tuentur gente Hungarica. — Neque desunt, quorum maiores slavica origine degenerarunt in Hungaros —.

Slavorum gens, uti alias, hoc etiam comitatu in dies magis augetur. Complures vicos iam insederunt, qui adhuc steterunt desolati. *Ceterum nullus fere pagus est, oppidum nullum, quibus non immixti Slavi reperiuntur.* Eorum ergo societate Hungari, qui nihil olim oris Slavici sciverunt, hodie iam expedite multi loquuntur. Multi quoque ob eam causam liberos etiam curant in sermone eo institui. Sed et Slavi omnes contendunt, hungarice ut sciant loqui; praesertim qui mixti cum Hungaris degunt, affinitate pro Hungaris reputantur. Sed neque differunt multum, quum et rei rusticae studio incumbant et tota re familiari vestituque Hungaros imitentur. Miscent etiam connubia Slavis Hungaros inprimis ducantibus.¹⁾

Kde pak se Slováci usazovali ve zpusťlých osadách nebo kam přicházeli více hromadně, tam utvořili slovenské ostrovy.

V stolicích pohraničního slovensko-maďarského pásma bylo v ostrovech na maďarském jejich území celkem 88 čistých nebo smíšených slovenských osad. Z nich 60 (68·2%) připadá na Abaújskou, Boršodskou a Torňanskou stolicí.²⁾ Jak viděti na III. mapě, k ostrovům těchto tří stolic podle Lexikonu slovenským přiléhají ještě osady podle Lexikonu maďarské, v nichž podle jiných zpráv bylo jednou úplně nebo částečně slovanské obyvatelstvo: v Torňanské st. 12, v Boršodské 25, v Abaújské (1., 3., 4. a 5. okr.) 42, dohromady 78³⁾, takže tvoří *téměř souvislé území*, jež se jeví pokračováním slovenského území stolice, jakoby jejím *výběžkem* do maďarského území — úplně stejným, jako výběžky prvního oboustranného a jednostranného průlomu. 60 osad těchto stolic jest zřejmě zbytek slovanského výběžku, který již v XVIII. st., před r. 1773, silně podlehl denacionalisaci. Dále i v první polovině XIX. st. velmi mnoho pozůstalých slovenských osad podlehl přirozenému vlivu maďarského prostředí a pomaďarštilo se tu více, tu méně. V druhé polovině XIX. st. a v XX. st. byl proces ten upíšen prostředky umělými.

Podle Lexikonu byl na území průlomu jeden velký slovenský ostrov z osad stolice Abaújské, Boršodské a Torňanské a několik menších ostrovů a jednotlivých slovenských a maďarsko-slovenských osad.

¹⁾ Membrium II. politicum, § I—IV: De incolis et magistratibus.

²⁾ Na ostatních 6 pohraničních stolic (Nitranskou, Tekovskou, Hontskou, Novohradskou, Gemerskou a Zemplínskou — v Bratislavské a Užanské st. není slovenských ostrovů) připadá toliko 28 slovenských nebo smíšených osad na maďarském území, což při asi 530 maďarských osadách těchto stolic je procento nepatrné — 5, 3⁰/₁₀₀.

³⁾ Viz o tom Závěr.

1. Velký ostrov Abaújské, Boršodské a Torňanské stolice.

Abaújská st.: v 3. okrese: Kerestete — Keresztete, Pereča — Perecse,¹⁾ Kaňa — Kány, Byteš — Büttös, Veča — Vécse, Siled — Szöled, Garadna — Garadna, Opatovce — Apáti, Niž. Gaďa — A. Gágy; ve 4. okrese: Forrov — Forró, Tengerfala — Tengerfalva, Fančal — Fancsál, Keť — Kéty, Solnok — Szolnok, Rus. Gadna — Orosz Gadna, Vyš. Vadás — F. Vadász — 16. Boršodská st.: Vislava — Viszló, Rakaca — Rakácza, Galváč — Galvács, Irota — Irota, Obod — Abod, Vys. Niž. Telekeš — F. A. Telekes, Jakfala — Jákfalva, Kurifan — Kurit-tyán, Kallov — Kalló, Mučoň — Múcsony — 11, všechny v 3. okrese. Torňanská st.: Barakoň — Barakony, Sv. Ondrej — Sz. András, Rakov — Rakó, Siň — Szény, m. sl. Komjatné — Komjáti, m. sl. Silaš — Szilas, ml. sl. Segliget — Szegliget — 7, všechny v 2. okrese. Dohromady 34.

Z těchto názvů 2 jsou souběžné v obou jazycích: Opatovce — Apáti, Sv. Ondrej — Sz. András; 1 je slovenský: Vislava — Viszló; 7 jich je slovenského původu, přešly však k Slovákům od Maďarů: Garadna, Galváč, Kurifan, Komjatné, Mučoň, snad Solnok a Pereča; a 1 má u sebe adjektivum „ruský“: Orosz Gadna. Ostatních 23 (67, 7%) je čistě maďarských, někde trochu změněných Slováky.

Z nich:

a) osady, v kterých se slovenská, resp. ruská většina uchovala do r. 1900, jsou: Mučoň, Rakaca, Vislava, Obod — 4.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Mučoň	sl.	rs.	rs.	94·1%	m.	45·0%
Rakaca	sl.	rs.	m. rs.	69·9%	16·1%	13·5%
Vislava	sl.	rs.	rs.	65·2%	16·5%	13·3%
Obod	sl. m.	rs. m.	m. rs.	55·4%	12·8%	m.

Mučoň. Podle přípisu z r. 1692 na jedné církevní knize byl prvotní název Moščan nebo Moščaň, snad od mostů, které bylo nutno stavěti přes bažiny, potoky a rozlevy ř. Šajova, obklopující osadu²⁾. Podle Pestyho byla osada založena asi kolem roku 1735; opravdu Mučoň schází i v conscr. r. 1715 a 1720, i u Béla, i v Descriptio Anonymi, přípisek však v církevní knize beze vší pochyby svědčí, že Mučoň r. 1692 nejen byl obydlen lidmi „ruské víry“³⁾ nýbrž že měl již pravoslavný kostel a kněze

¹⁾ U Lipszkého, Repertorium: „Berecske aliis Berece“.

²⁾ Viz Pesty, 22.

³⁾ Tehdy asi ještě pravoslavnými. Ač oficiálně unie s Římem byla prohlášena již v polovině XVII. st., přece se uskutečnila teprve v XVIII. st. (A. Petrov, „Stará víra“ a unie v XVII.—XVIII. st., II, Spb., 1906.)

Vasilije. Možná, že po r. 1692 osada částečně zpusťla a vzmožila se novými osadníky po r. 1735. Obyvatelstvo Mučoně bylo nepochybně ruské. Je to viděti i ze slov notáře F a z e k a s e: „rodinným jazykem jest jazyk čistě ruský, smíšený se slovenským dialektem, ač, když je potřebí, lidé jsou s to používat i maďarštiny“, i z pořekadla zapsaného cyrilicí v odpovědi: „не иди до Мучонья, бо тамъ ся треба мучити“, i z uvedených tam rodinných jmen: část jich ukazuje na původ z ruských osad. Obyvatelstvo bylo vroucně oddáno své ruské víře: „Kostel nemá patrona, není podporován vyššími osobami, nesbírají se pro něj dárky po státu, nýbrž udržuje se jen nesmírnou péčí farníků.“ Tato oddanost „ruské“ víře zřejmě pomohla obyvatelům uchovati také národnost do r. 1900, ba i r. 1920 téměř polovina obyvatelstva měla odvalu se nepřihlásiti k maďarské národnosti.¹⁾

R a k a c a. Podle Pestyho byla osídlena „lidmi ruské víry z Polska“, prý povolánými sem již Bélou IV. To ovšem jest pseudovědecký dohad autora odpovědi, ale první část založena jest zřejmě na národním podání, jež jest potvrzeno i dokumentárně: r. 1697 osvobozuje stolice přistěhoválce z Polska na dvě léta od daní.²⁾ Později se tam jistě usazovali i Slováci: podle Béla „inhabitur a Slavis“, podle Pestyho „obyvatelstvo mluví rusko-slovenským jazykem“. Konskripce ovšem ukazují na smíšené obyvatelstvo: v conscr. r. 1715 z 11 osob 5 má slovenská jména, 6 maďarská; v conscr. r. 1720 z 15 osob 6 má slovenská jména, 7 maďarská; v 0. 2 osoby.³⁾ Mezi těmi, kteří měli maďarská rodinná jména, mohli býti Maďari již poslovenštění nebo poruštění. Kromě toho v konskripcích jsou zapsána jména jen „taxatorum ignobilium“, „coloni perpetuae obligationis“ a „inquilini“ scházejí.

V i s l a v a. Podle Borovszkého byla osídlena Slovany již r. 1620: v Decimalia z toho roku z 18 osob 8 má prý slovanská rodinná jména: „Vakely, Valko, Darda, Kozák a jiné.“ To byli pravoslavní — Slováci nebo Rusové; podle slov Borovszkého uchovalo se potvrzení, napsané v tomto roce

¹⁾ V maďarských sčítáních lidu bylo obyvatelstvo Mučoně, jako i mnohých jiných ruských osad, zapisováno do rubriky obyvatelů slovenského jazyka (tót nyelv). O naprosté nespolehlivosti úředních sčítání pro rozhraničení Rusů a Slováků viz Úvod.

²⁾ Borovszky S., Borsod vármegye története. I. A vármegye általános története az ókrtól a szatmári békéig, Bst, 1909, XVI, 418, 358 (Dějiny Boršodské st. I. Všeobecné dějiny od nejstarších dob do satmárského míru). Tato velmi důkladná práce známého maďarského historika je založena na obšírném archivním materiálu.

³⁾ Conscr. r. 1715: *taxati ignobiles*: S. Czapik, Guban, Ternei (= z Trně), Tiszovskí, Vizlai (= z Vislavy) — 5; M. Bajusz, Barna, Hegedős (2), Nagy, Toth — 6. Conscr. r. r. 1720: *taxati ignobiles*: S. Flesko, Hernak, Krajnak, Resko, Ternyei, Viszlai — 6; M. Bajusz, Barna, Hegedüs (2), Hor, Nagy, Veres — 7; 0. Gofi, Gulbay — 2.

slovansky (tót),¹⁾ že osminu²⁾ dostal kněz obyvatelů „Batkó“. „Batkó“ jest „bafka“, obvyklé označení ruského pravoslavného kněze v maďarských dokumentech.³⁾ V tomto potvrzení název obce zní Wislawa.⁴⁾ Vislava potom patrně zpustla a byla znovu osídlena r. 1697 Rusy z Haliče: tohoto roku osvobozuje stolice přistěhovalce z Polska na 2 léta od daní.⁵⁾

Podle Béla „Vislava — — pagus exiguus Slavis non pridem compactis agricolis lutheranae confessionis, cuius causa et pastor eisdem per-mittitur.“⁶⁾ V rukopisu Anonymově jest na okraji dodáno jinou rukou: „Poloni, vide excerpta“, což se zřejmě vztahuje na uvedené již ustanovení stolice. V conscr. r. 1715 a 1720, stejně jako v Rakaci, jsou zapsáni toliko „taxati ignobiles“, převážně s maďarskými jmény.⁷⁾ V 60. letech XIX. st. bylo obyvatelstvo dvojjazyčné: podle Pestyho „obyvatelé mluví maďarsky a rusky, nebo, abychom to řekli lépe, slovansky“ (tótul). Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 4 slovenské a 3 slovenského původu.

O b o d. Podle Pestyho „v honě Pusztafalu (= zpustlé vesnice) podle lidového podání byla dříve maďarská vesnice Abod“. Podle Borovezkého obyvatelstvo Abodu r. 1710–1711 vymřelo morem. Patrně ti, kteří se zachránili, opustili staré místo a přestěhovali se na sousední; tam vesnice ležela v XVIII.–XIX. st. Podle Pestyho se jedna část obce jmenuje „magyar sor“ (= maďarská řada, ulice), druhou část osadili Slováci, kteří se sem přistěhovali ze stolice Spišské, Šarišské a horní části Abaújské „kolem r. 1711“, a tato část dostala název „tót sor“ (= slovenská řada). Příchod Slováků se však skutečně udál po r. 1715: v conscr. r. 1715 téměř všechna jména jsou maďarská, v conscr. r. 1720 z 18 osob 8 má již slovenská jména,⁸⁾ 9 maďarská; v O. 1 osoba.⁹⁾ Za časů Bělových měli Slováci již převahu.¹⁰⁾ U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 3 slovenské.

¹⁾ Nebo slovansky?

²⁾ Osmina — $\frac{1}{8}$ úrody (z každých 8 snopů jeden připadal knězi).

³⁾ Batyko, baytko, gen.: batykonis, baytkonis.

⁴⁾ Op. c., 359.

⁵⁾ Op. c., 358.

⁶⁾ Rusové, kteří se r. 1697 přistěhovali z Polska, byli zřejmě v menšině, jež neměla svého kněze.

⁷⁾ Cons cr. r. 1715: *Juhász, Moyses, Orosz, Toth, Vas*; cons cr. r. 1720: *Huklej, Juhasz, Szarazwly* (?), *Toth, Vas*.

⁸⁾ M. j. *Kisiczky* — z Kišidy v Abaújské st., *Poraczky* — z ruského Porače ve Spišské.

⁹⁾ Cons cr. r. 1715: *coloni: Gécso* (2), *Istenes, Nagy Györy, Puskás*; *taxati nobiles: Bacso, Prokop, Toth, Veres*; *suspectus nobilis: Beres, libertinus: Rác* — 1. Cons cr. r. 1720: *S. Bacso, Bocska, Kisiczki, Malite, Polyak, Poraczky, Rohály, Tomorszky* — 8; *M. Béres, Csonka, Drotos, Gecso, Istenes, Juhász, Nagy Györy, Palyinkas, Toth* — 9; *O. Babo* — 1.

¹⁰⁾ „Incolae Slavi, Hungaris mixti.“

b) Osady podle sčítání od konce XIX. st. maďarské, jejichž ráz slovenský nebo ruský však je do-
tvrzen do 40. let (u F.) a v 9 případech i v 50. letech
(u Cz.); toliko u 4 jest u Cz. uvedena maďarská většina¹⁾: Kaňa, Pereča,
Opatovce, Solnok, Keť, Forrov, Jakfala, Kurifan, Rus. Gadna, Fančal, Ba-
rakoň, Irota, Niž. Telekeš, Vyš. Telekeš, Vyš. Vadás, Niž. Gaďa, Siled — 17.

Osady	K.	F.	Cz.
Kaňa	sl.	rs.	rs.
Pereča	sl.	rs.	rs.
Opatovce . .	sl.	rs.	sl.
Solnok	sl.	rs.	sl.
Keť	sl.	rs.	?
Forrov	sl.	sl.	sl.
Jakfala	m.	sl.	?
Kurifan . . .	sl.	sl.	?

Osady	K.	F.	Cz.
Rus. Gadna .	sl.	rs.	sl.
Fančal	sl.	sl.	rs. m.
Barakoň . . .	sl.	rs.	m. rs. ú.
Irota	m.	rs.	m. rs. ú.
Telekeš Niž.	sl.	sl.	m. rs.
Telekeš Vyš.	sl.	sl.	m. rs.
Vadás Vyš. .	sl.	rs. m.	?
Gaďa Niž. . .	m.	rs. m.	sl.
Siled	m.	rs. m. sl.	sl. rs. ú.

K a ň a. Podle Béla byli obyvatelé přistěhovanci Rusové,²⁾ podle Pe-
styho Slováci uniáti. V conscr. r. 1715 a 1720 Kaňa schází; možná,
že byla osídlena Rusy⁴⁾ později, v l. 1720—1730. Urbariální dokumenty
jsou toliko maďarské, ale většina jmen jest slovenská: ze 27 osob 14
má slovenská jména, 6 maďarská; v 0. 7 osob, z nichž některé mohly
býti i Slováci.⁵⁾

Pereča. V conscr. r. 1715 jsou toliko 3 jména,⁶⁾ v conscr.
r. 1720: „totaliter funditus deserta“. Byla osídlena tedy po r. 1720, a
rovněž podle Béla Rusy,⁷⁾ čímž se potvrzuje i náš dohad o době osídlení
Kaně. Stejně tak i u Pestyho: „dříve zde žili reformovaní, kteří se před
1—2 st. přestěhovali do Szászfy (Ab., 3), sem však přišli přistěhovanci
převážně z Helcmanovec ve Spišské st.“, t. j. právě z ruské obce. Všechny
urbariální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbariální tabulce však

¹⁾ O 4 osadách nelze z Czoernigovy mapy nic vyvozovati.

²⁾ V jednotlivých sčítáních je slovenská menšina (více než 10%) zaznamenána
v osadách V y š . V a d á s e (r. 1900 — 29.7%, 1920 — 21.2%), P e r e č i (r. 1900 —
25.3%), I r o t ě (r. 1900 — 16.5%, 1910 — 51.7%, 1920 — 10.8%), O p a t o v c í c h
(r. 1900 — 11.7%).

³⁾ „Ruthenica est colonia frequens et copiosa. Convenae sunt omnes, ritu graeco-
rem sacram facientes.“

⁴⁾ Nebo snad Slováci „ruské víry“.

⁵⁾ S. Ficzy, Gyurka, Hornyák, Lesko, Ondo, Palkó (3), Ramáts, Szedlák (3),
Szegezsky, Szemán — 14; M. Kucsma (2), Lukács, Varga (3) — 6; 0. Iván, Lazur,
Matiz (2), Pásztor, Peregrin, Tóth — 7.

⁶⁾ Bodák, Nihovszky, Thót.

⁷⁾ „Consimilis priori (Kaňa) cum incolis, tum agri qualitate.“

převládají jména slovenská: z 20 osob 11 má slovenská jména, 8 maďarská, 1 německé.¹⁾ U Pestyho jest uvedeno 19 slovenských pomístních názvů a 11 maďarských, většina maďarských jest nejspíše překlad slovenských.²⁾ Ač u Pestyho není nic řečeno o národnosti tehdejších obyvatelů, přece pomístní názvy svědčí o převaze slovenského živlu.

O p a t o v c e se v 60. letech XIX. st. zřejmě již pomadžarštily, protože u Pestyho „obyvatelé jsou Maďaři“. Opatovce scházejí i v konskripcích i u Béla. Urbáriální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbáriální tabulce však převládají slovenská jména, čímž jest úplně potvrzena zpráva Lexikonu: z 20 osob 13 má slovenská jména, 5 maďarská; v 0. 2 osoby.³⁾

S o l n o k. Podle Béla „Rutheni“, podle Pestyho dvojazyční uniáti. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 jsou téměř všechna rodinná jména slovenská.⁴⁾ Urbáriální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbáriální tabulce však převládají jména slovenská.⁵⁾

K e f. Podle Béla byla Keť dávno zpustlá a znovu byla osídlena Rusy r. 1724.⁶⁾ V c o n s c r. r. 1715 a 1720 Keť opravdu schází. Urbáriální dokumenty jsou toliko maďarské, v urbáriální tabulce však slovenská jména zřetelně převládají.⁷⁾ U Pestyho jest uvedeno toliko 9 pomístních názvů, mezi nimi i 3 slovenské.

F o r r o v. U Béla není nic, v c o n s c r. r. 1720 jsou maďarská jména toliko tří „coloni“ a 6 „extranei“; extranei zřejmě zde nežili, nýbrž byli toliko majiteli neb uživateli půdy.⁸⁾ U Pestyho jest nezcela jasná zpráva: „r. 1710 zaujali městys reformovaní, ale r. 1729 odevzdali jej městu Košicům“. Toto město, v druhé polovině XVII. st. násilím vrácené katolictví, patrně vytlačilo, aspoň částečně, z Forrova reformované Maďary a úbytek obyvatelů nahradilo přistěhovalci, katolickými Slováci. V 70. letech XVIII. st. se Forrov jeví osadou smíšenou, s převahou však Slováků: v urbáriální

¹⁾ S. Galajda (2), Heľczmanovszky, Hriczu, Popovics (4), Turocskiana relicta, Vanyo, Zajatz — 11; M. Bodnár, Kis (5), Lukács, Nagy — 8; N. Stark — 1.

²⁾ A. erdő, Kenderföld, A. rétek, Kányi vég, Kányi út, Bokorvölgy, Pétervölgy, Hosszúföldek, Nyilokföld, Nyulorét, Hajnász.

³⁾ S. Czap, Gbur, Gesupin (4), Havalecz, Hodermanszki, Kavalecz, Kucsó, Rakaszki, Szemaszki, Zsilla — 13; M. Dobos (2), Lakatos (2), Laszlo — 5; O. Demian, Szurdan — 2.

⁴⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Dubrak, Hretsak, Polyacsek, Skaskó — 4; O. Dudai — 1. C o n s c r. r. 1720: S. Hudak, Koleszar, Laczik, Mihalycsin, Skrajnyak Ladislaus — 6.

⁵⁾ S. Buzács, Duplinszky, Fancsalszky (2), Galvács, Hirko (2), Kapala, Krajnyak, Matzkó, Mitró, Porvajanszky, Scurko (2), Szobovszky, Telenko — 16; M. Bolha (4), Dobos, Fejér, Jobbágy, Kotzos — 8.

⁶⁾ „Diu incultus iacuit, anno demum 1724 heri Nicolai Szemere providentia Ruthenis ad colendum permissus.“

⁷⁾ S. Cservák, Czap, Dziák, Hoblyák, Hublyák, Krajnak, Polyivka (2), Resko, Rohály, Vaszi — 11; M. Lukács, Nagy, Tóth (2) — 4; O. Gorcsis, Lipusz — 2.

⁸⁾ C o n s c r. r. 1715: *coloni*: Acs, Cseger, Fehér; *extranei*: Thot A. Mérensis, Thot Csobadiensis, Mikó (2) Demecseriensis, Horompacs Demecseriensis, Faragó Berekenis; *taxatus*: Lakotos.

tabulce z 63 osob 31 má slovenská jména, 24 maďarská; v 0. 8 osob.¹⁾ U Pestyho jsou kromě maďarských uvedeny 2 slovenské pomístní názvy.

Jakfala a Kurifan v jiných pramenech scházejí, podle Pestyho pak Jakfala „byla osídlena převážně Slováci, kteří se již úplně pomaďarštili“. U Kurifanu jest řečeno o jeho osídlení totéž, ale beze zmínky o tom, zda obyvatelé ztratili svou národnost či nikoliv. Z pomístních názvů kromě maďarských uveden jest v odpovědi o první osadě 1, o druhé 2 slovenské.

R u s. G a d n a. Podle Béla dříve zde žili Maďaři, pak se sem pro úbytek jich přistěhovali Rusové.²⁾ Patrně se to stalo také po r. 1720: v c o n s c r. r. 1715 Gadna schází, v c o n s c r. r. 1720 uvedena jsou toliko 4 jména, z nich 1 maďarské, 1 patrně náleželo Maďaru, 1 je neznámého původu a toliko 1 mohlo býti slovenské.³⁾ Podle Pestyho bylo obyvatelstvo dvojazyčné; z pomístních názvů jsou 2 slovenské.

F a n ě a l. Podle Pestyho bylo obyvatelstvo smíšené, Slováci a Maďaři. Smíšené bylo i za urbaniální reformy: všechny dokumenty jsou psány maďarsky, v urbaniální tabulce jest téměř stejný počet osob se jmény slovenskými jako maďarskými.⁴⁾ Možná, že tehdy se u dvojazyčného obyvatelstva více užívalo slovenského jazyka, jak je na to poukázáno i v Lexikonu. Pomístní názvy jsou u Pestyho všechny maďarské.

B a r a k o ň. O něm máme právě jen svědectví Pestyovo, že byl osídlen ze sousedních slovenských obcí Iroty, Vislavy a Fančala, z maďarsko-slovenského Komjatného a z maďarských Debréte a Somodi. Za doby Lexikonu mohl v této dvojazyčné osadě převládati slovenský jazyk, proto bychom zprávu Lexikonu nepovažovali za pochybnou. Z pomístních názvů kromě maďarských jest toliko 1 slovenský.

I r o t a. Podle Béla byla osadou smíšenou,⁵⁾ ale v c o n s c r. r. 1715 rodná jména jsou toliko maďarská.⁶⁾ Podle Pestyho existovala již v době Fr. II. Rákóczyho a byla osídlena uniáty rusko-slovenské řeči, kteří, ač

¹⁾ S. Bacso, Czernay, Danko (2), Daulov (?), Drotar, Hamorszky (3), Hrebenko, Jánosik, Jávorszky, Koleszar, Konyesni, Liszak, Mandlik, Montvajszky, Olejnik, Perda, Puncsák, Smilynyánszky (2), Szaladnya, Szeman (2), Timko (2), Tökeszky, Urbancsik, Vojtko, Zvolenszki — 31; M. Balog, Banyász, Béres (2), Gergely, Gulyas, Kurucz, Lak (2), Majoros, Molnár, Nagy, Orosz (2), Szakálos, Száraz, Szegedi, Szöke, Takács, Tóth, Varga (2) — 24; O. Ambroz, Fortuna, Gotfrid, Koczay, Margus, Prochus, Salamon, Urban — 8.

²⁾ „Antea Hungaros aluit, iam convenas Ruthenos illis deficientibus in supplementum accepit. Habent sacram aediculam, quam Czerko (t. j. cerkov') — Slavis cyrkev — dicunt.“

³⁾ Palinkás, Pásztor, Gagen, Milik.

⁴⁾ S. Arnovszky, Bacso, Czernay, Klenyecz, Krivi, Oscenda, Pilyár, Salák, Szalyszky, Szelipszky, Szlavikovszky, Szmerkovszky — 12; M. Bodnar, Havas (2), Lengyel, Olajos, Orosz (3), Tóth (2) — 13; O. Eperjéssy, Fitala, Hogyá, Kovács, Kozma — 5.

⁵⁾ „Incolis Hungaris atque Slavis.“

⁶⁾ Csontos, Kardos, Kocsis, Simon (2), Szegő. Slováci snad se usadili zde po r. 1715.

dvojazyční, přece „velmi lpí na svých starých zvycích“, tedy i na starém jazyku, který jest také uveden v Lexikonu jako převládající.

Niž. a Vyš. Telekeš. O nich máme toliko svědectví Pestyovo, že obě osady „byly osídleny Slováci ze stolic Gemerské, pak Spišské a rovněž i z jiných míst, dokonce i z Haliče“ — tedy zde byli i Rusové. V 60. letech XIX. st. byli obyvatelé již pomadžarštěni. Z pomístních názvů kromě maďarských uvedeny jsou 4 slovenské.

Vyš. Vadás. Na začátku XVIII. st. byl ještě čistě maďarský: v conscr. r. 1715 z 5 osob 4 mají maďarská jména, 1 slovenské; v conscr. r. 1720 z 8 osob 7 má maďarská jména, 1 slovenské.¹⁾ Možná, že Slováci se zde usadili v l. 1720—1773, poněvadž v Lexikonu jest uveden slovenský jazyk jako převládající. Za doby Pestyovy se obyvatelé již stali dvojazyčnými. Kromě maďarských pomístních názvů uvedeny jsou 4 slovenské.

Niž. Gađa. Na začátku XVIII. st. byla úplně zpustlá: v conscr. „funditus deserta“, u Béla taktéž „desertum“. Znova byla tedy osídlena po r. 1730, a to Slováci a Maďary. Všechny urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbaniální tabulce jest počet osob se slovenskými i s maďarskými jmény téměř stejný, Slováci mají nevelkou převahu; v 0. 5 osob.²⁾ K 60. letům XIX. st. se Niž. Gađa podle Pestyho úplně pomadžarštila. Pomístní názvy jsou uvedeny toliko maďarské.

Síled. V conscr. r. 1715 a 1720 schází podle Béla „praedium seu solitudo“, t. j. „pusta“. Osídlen byl tedy po r. 1730, zřejmě Slováci a Maďary: urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbaniální tabulce pak téměř stejný počet osob má i slovenská i maďarská rodinná jména; v 0. 4 osoby.³⁾ Podle Lexikonu převládal v něm slovenský jazyk. Možná, že aspoň část osob s maďarskými jmény byli poslovenštěni Maďari, jak je to řečeno u Pestyho: „dřívejší obyvatelé byli Maďari, ale Slováci, kteří se sem přistěhovali, je poslovenštili“. Z pomístních názvů kromě maďarských uvedeny jsou 2 slovenské.

c) Osady podle sčítání od konce XIX. st. maďarské, v nichž však ještě ve 40. letech (u F.) jest uvedena slovenská nebo ruská menšina: Garadna, Veča, Byteš, Rakov, Kallov — 5.⁴⁾

¹⁾ Cons cr. r. 1715: M. Juház, Sipos, Szakács, Thót — 4; S. Cseh — 1. Cons cr. r. 1720: M. Lovas, Mészáros (2), Nagy, Sipos, Szilágyi, Thót — 7; S. Hornyak — 1.

²⁾ S. Borcsák (2), Broda, Czomorski, Demján (2), Drozda (2), Ficskó (3), Koleszár, Kruti, Laczko, Maczko, Mikita, Rakaczki (2), Scsurko, Viszokai, Zsilka — 21; M. Bodnár, Fekete, Gergely, Kiss, Kulcsar, Láncoz, Németh, Páll, Palyinkás, Taliska, Tyukod (5), — 15; 0. Lipusz (2), Márta, Pásztor, Patinyai — 5.

³⁾ S. Csulak, Csutak, Grajczar, Hrabovszky, Neilka, Petro, Sunyavy, Trina — 8; M. Banyás, Barna, Gergely, Korcsmaros, Körtvélyfay, Majoros, Sándor — 7; 0. Pelles (3), Urbán — 4.

⁴⁾ Z nich toliko v Garadně r. 1900 — 15·5% Slováků.

Osady	K.	F.	Cz.
Garadna ...	sl.	m. rs.	sl. rs.
Veča	—	m. sl.	m. sl. rs.
Byteš	sl.	m. rs.	m. rs.
Rakov	sl.	m. sl.	m. sl.
Kallov	m.	m. rs.	m. rs.

nebyli Maďaři, t. j. že to byli buď Slováci nebo Rusové.²⁾ Zatím se u Pestyho podle národního podání praví: „dřívější obyvatelé byli Maďaři, Slováci pak byli sem přesídleni městem Košicemi po r. 1792“, t. j. 70 let před Sborníkem. Na tak krátkou dobu ovšem mohla lidová paměť sahati. Kromě toho poukaz na datum podle našeho mínění svědčí, že autor se řídil nejen podáním, nýbrž i zápisem, patrně v církevních dokumentech. Urbáriální tabulka z r. 1772 potvrzuje zprávu Pestyovu: z 32 osob jen 6 má slovenská jména, 14 maďarská; v **O.** 12 osob;³⁾ jméno Kovács jest velmi obvyklé u Maďarů, jméno Novaj značí nejspíše původ z Novaje, který je podle Lexikonu maďarský; počet osob s maďarskými jmény by se tedy zvýšil na 16. Jak však uvést tyto údaje v soulad se svědectvím Bélyovým a Lexikonu, nesnažíme se řešiti. V 60. letech XIX. st. obyvatelstvo Garadny nebylo — jak je to uvedeno u **F.** — převážně maďarské, nýbrž žili tam Slováci i Rusové, kteří si podle Pestyho uchovali svou národnost. Z pomístních názvů kromě maďarských uvedeny jsou 2 slovenské.

Ve **č. a.** Ze slov odpovědi u Pestyho: „*starousedlé* obyvatelstvo jest maďarské“ plyne, že Slováci v něm *novější* přistěhovalci a patrně se ještě nepomaďarštili. Jaká národnost žila ve Veči na začátku XVIII. st., je těžko říci. V **c o n s c r.** r. 1715 jest toliko 5 osob, z nich 4 nejspíše s maďarskými jmény,⁴⁾ v **c o n s c r.** r. 1720 Veča schází, u Béla není zmínky o národnosti. R. 1772 byla ve Veči již značná slovenská menšina: v urbáriální tabulce z 23 osob 10 má maďarská jména, 8 slovenská; v **O.** 5 osob.⁵⁾ Tak zpráva Lexikonu není potvrzena, ale nemůžeme ji ani zavrhnouti; převaha toho neb onoho jazyka se mohla v rozličných dobách měniti.

¹⁾ Labancz, Nagy.

²⁾ O osadě Kani Běl píše: „Cum vici, quos *post Garadnam* recensuimus (Sárvár. A. F. Novaj, Idrány, A. F. Szend, Szala, Szebenye, Fulókércs, Faj, Litka, Csenete, Lyubá, Büttes), omnes ab Hungaris habitantur, hic (Kaňa) ruthenica est colonia.“

³⁾ S. Ambriczko, Braczičskó, Kopcsa, Kovacsanszky, Spisák, Vaskó — 6; M. Borbély, Ferencz, Jambor, Kiss, Kurucz, Lengyel, Nagy (2), Orosz (2), Puskás (2), Tóth (2) — 14; O. Albert, Kovács (3), Kristóff (3), Kunka (2), Novaj, Sztanda, Tretztza — 12.

⁴⁾ Bóc (2), Bodnár, Kis, Zeher.

⁵⁾ M. Bencze, Csorba, Demeter, Dudas, Halász, Lőrincz (2), Ortó, Remencz, Varga — 10; S. Hornyak, Kolár, Maczonkar, Polyacsko, Polyak, Spisák (2), Urbanovics — 8; O. Butár, Sindely, Urban (3) — 5.

Byteš. V conscr. r. 1715 „totaliter deserta“, v conscr. r. 1720 schází. Osídlen byl tedy po r. 1720, zřejmě Maďary, protože u Béla je Byteš umístěn mezi osadami maďarskými. Jiných zpráv z XVIII. st. nemáme. Slovenská menšina, která v něm byla podle F. a Cz., se v 60. letech podle Pestyho pomadžarštila: „obyvatelé jsou maďarské řeči“; ale na to, že dříve zde žili i Slováci, ukazují slovenské pomístní názvy, uvedené mezi maďarskými. I zde je zpráva Lexikona osamocena, ale nemůžeme ji považovati za pochybnou.

Rakov. V conscr. r. 1715 jsou zapsány 3 osoby s maďarskými jmény.¹⁾ Jiných zpráv nemáme. Na to, že zde žili i Slováci, ukazuje 5 slovenských pomístních názvů, uvedených u Pestyho.

Kallov. U Pestyho máme naprosto zřetelné svědectví: „většinu má prostý lid ruský a slovenský, potomci lidí přistěhovalých za rozličných dob, menšinu staré maďarské rodiny, potomci bývalých pánů“. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy. Tak proti F. a Cz. v 60. letech převládal zde živel slovenský.

d) Osady, které se již ve 40. letech (F.) pomadžarštily; v 50. letech (Cz.) 1 jest označena za slovenskou, v 1 jest uvedena ruská menšina, o 2 osadách Czoernigova mapa není jasná: Sv. Ondrej, Galvác, Tengerfala, Kerestete, Síň — 5.²⁾

Sv. Ondrej. U Pestyho se čte: „Podle podání byli dřívější obyvatelé Maďari, většinou však vymřeli morem“. Nejohrovnější zuřil mor r. 1555, 1564, 1679, obzvláště pak r. 1710-1711.³⁾ Možná, že se vzpomínky

Osady	K.	F.	Cz.
Sv. Ondrej..	sl.	m.	sl.
Galvác.....	sl.	m.	m. rs.
Tengerfala..	sl.	m.	?
Kerestete...	sl.	m.	?
Síň	sl.	m.	m. ú.

lidu vztahují právě na tato léta. V conscr. r. 1715 jsou zapsána jména celkem 5 osob, z nich 3 osoby mají jména maďarská, 1 slovenské, 1 jméno ukazuje na původ z obce Pače,⁴⁾ patrně v Gemerské st.⁵⁾ Pesty dí: „Později byla obec osídlena z Horního vidieku, to dokazují nejen ústní podání, nýbrž i jména rodinná.“⁶⁾ To se potvrzuje tím, že Sv. Ondrej se jmenoval nejen „Torna St. András“, nýbrž i „Tót (Slovenský) Sz. András“, a taktéž tím, že v odpovědi jest uvedeno toliko 5 maďarských pomístních názvů, 10 pak slovenských, a že jména těch, kteří se podepsali, jsou všechna slovenská.

¹⁾ András, Bebék, Bereczk.

²⁾ Toliko v Galváci uvedeno jest ve sčítání z r. 1900 — 30·0% sl.

³⁾ Borovszky, op. c., 360.

⁴⁾ M. Juhas (2), Takács — 3; S. Polyak — 1; O. Pacsai — 1.

⁵⁾ Slovenská osada. Ještě jest maďarská osada Pacsa v Saladské st., avšak jest málo pravděpodobné, že by osadník byl přišel odtamtud. Z odpovědi u Pestyho jest viděti, že Pača ležela v Horním vidieku.

⁶⁾ Uvedeno jich jest 6, m. j. Pacsai.

Galváč. Podle Pestyho se první zde usadil nějaký Galbáč se svou „bratinou“ z Horního vidieku. Proti F. a Cz. se obyvatelé, kteří si ovšem osvojili i maďarský jazyk, v 60. letech ještě pevně drželi svého jazyka a své národnosti: „obyvatelé mluví slovensky a dosavad si uchovávají slovenské zvyky při svatbě, křtu a pohřbech“. Z pomístních názvů kromě maďarských jest uvedeno 7 slovenských nebo slovenského původu.

Tengerfala. V urbáriální tabulce 5 osob má slovenská jména a toliko 2 maďarská.¹⁾ Jiných zpráv není. Pomístní názvy u Pestyho jsou všechny maďarské.

Kerestete. Podle Pestyho „obyvatelé jsou maďarské řeči“, ale na to, že zde bývali i Slováci, ukazují 4 slovenské pomístní názvy, uvedené mezi maďarskými. Jiných zpráv není.

Síň.²⁾ Na začátku XVIII. st. byl Síň téměř čistě maďarský: v conscr. r. 1715 z 13 osob 10 má maďarská jména, 2 slovenská; v O. 1 osobu; v conscr. r. 1820 všech 10 „coloni“ a „inquilini“ má maďarská jména; z 8 zemanů bydlících v obci 7 má maďarská jména, 1 slovenské a maďarské; ze 26 zemanů nebydlících v obci, majících však zde vinice, 19 má maďarská jména, 2 slovenská; v O. 5 osob.³⁾ Podle Pestyho „obyvatelé jsou čistí Maďaři“. Na to, že kdysi zde žili Slováci, ukazuje jenom název „pusty“ Selce; ostatní pomístní názvy jsou maďarské. Tak zpráva Lexikonu zůstává osamocena.

e) Osady podle Lexikonu maďarsko-slovenské, které se podle všech tištěných pramenů, počínajíc K., a rovněž i u Pestyho jeví maďarskými: Komjatné, Silaš, Segliget. Stejně tak jsou maďarské i na začátku XVIII. st.: v conscr. r. 1715 a 1720 mezi maďarskými rodinnými jmény⁴⁾ sotva 1 nebo 2 jsou bezpečně slovenské.⁵⁾ U Pestyho jsou uvedeny pomístní názvy toliko v odpovědi o Silaši a Segligetu; všechny jsou maďarské, toliko v Segligetu jest název od jména zřejmě slovenského: Mačur. Ani Notitie Bélovy, ani urbáriálních dokumentů jsme neměli v ru-

¹⁾ S. Kiska, Lehoczky (2), Plurik, Subszanszky — 5; M. Gabor, Tóth — 2.

²⁾ V „Hist. demogr. údajech“ chybně: m. sl.; podle Lexikonu je Síň sl.

³⁾ Conscr. r. 1715: M. Bódy (2), Dömjén, Isó, Kérey, Olah, Tamás, Varga (3) — 10; S. Gurik, Korik — 2; O. Christoff — 1. Conscr. r. 1720: *coloni et inquilini*: M. Bodi, Isó, Ivocs, Kérey, Komjáti, Pethő, Seő, Tamás, Toth Varga (2) — 10; *nobiles in hac possessione residentes*: M. Fughedy, Iona (2), Isó (2), Oláh, Szaloczy — 7; S. Stepkovats alias Szikszai — 1; *extranei nobiles, vineas decimae obnoxias possidentes*: M. Aszalay, Becsehazy, Csombor, Dioshazy, Dúl, Gömbköttő, Ivocs, Nagy, Oláh, Pogányi, Szabo, Szakáll (2), Szűcs, Totth, Vadaszi, Vály, Varady (3) — 19; S. Arva (t. j. Árvaí = Oravec), Korik — 2; O. Kovats, Páska, Rácz (3) — 5.

⁴⁾ Vůbec jest v těchto konskripcích zapsáno málo rodinných jmen.

⁵⁾ Komjatné. Conscr. r. 1715: Gyenes, Maksa (2). — Silaš. Conscr. r. 1720: Adam, Bálint, Buk, Dobos, Farkas, Jobbágy, Kun, Makta (2). — Segliget. Conscr. r. 1715: Demeter, Dul (2), Görgei, Iso, Korik, Lörincz, Toboz (3); conscr. r. 1720: Adam (2), Demeter, Dull (4), Görgei (3), Hegedüs, Iszo, Korik (2), Nittra, Pap, Toboz (3).

kou, a tak se zpráva Lexikonu jeví *osamocenou*, ale *nepovažujeme ji za pochybnou*.¹⁾ Jak jsme viděli výše, ve velmi mnohých osadách se usadili Slováci po r. 1720, uchovali si svoji národnost i r. 1773 a pak od konce XVIII. st. a v XIX. st. se pomaďarštili. Poznamenáváme rovněž, že právě osoby, které v malé Torňanské stolici dodávaly materiál pro Lexikon, byly obzvláště svědomité. Kdežto v mnohých velkých stolicích s různojazyčným obyvatelstvem není v Lexikonu menšina ve smíšených osadách vůbec zaznamenána, v Torňanské st. z celkem 42 osad je 11 (26·2%) jich uvedeno jako osady smíšené.²⁾

Shrňme teď výsledky svého zkoumání o osadách velkého slovenského ostrova.

Ze 34 osad u Pestyho není údajů, jaké národnosti nebo jakého jazyka byli v nich obyvatelé v 60. letech XIX. st., u 13 osad; jsou to: Pereča, Keť, Forrov, Kurifan, Barakoň, Síled, Tengerfala, Veča, Obod, Niž. Vyš. Telekeš, Sv. Ondrej, Rakov.

Z ostatních 21 si obyvatelstvo podle Pestyho uchovalo svou slovenskou nebo ruskou národnost v 7 osadách; jsou to: Muč o ň, R a k a c a — uvedena jest v nich slovenská většina i ve sčítání z r. 1900 —, K a ň a, I r o t a — slovenská většina byla zde podle F. —, G a r a d n a K a l l o v — již podle F zde Maďari měli většinu —, G a l v á č — podle F. čistě maďarský. Místní lidé, autoři odpovědí u Pestyho, znali ovšem místní poměry lépe než lidé cizí, kteří sbírali zprávy často z třetí, čtvrté ruky. Kromě toho ve Sborníku Pestyově v souhlase s podmínkami doby nebyl skutečný stav národnostní v celku zkreslován.³⁾

V 5 osadách se obyvatelstvo podle Pestyho stalo smíšeným nebo dvojjazyčným; jsou to: Vislava, Solnok, Rus. Gadna, Fančal, Vyš. Vadás. Podle F. byly všechny tyto osady slovenské nebo ruské. Dvojjazyčnost obyvatelstva takových ostrovů je zjev zcela přirozený.

Ostatních 9 osad se i podle Pestyho úplně pomaďarštilo: Opatovce, Jakfala, Byteš, Kerestete, Niž. Gaďa, Síň, Silaš, Segliget, Komjatné.

Co se týče dějin národnostních poměrů, nebylo v pramenech námi použitých žádných zpráv o 14 osadách; jsou to: Opatovce, Solnok, Kerestete, Fančal, Vyš. Vadás, Byteš, Jakfala, Kurifan, Rakov, Tengerfala, Síň, Komjatné, Silaš, Segliget. Kromě toho je národnostní proces velmi nejasný v Garadně — 15.

Z ostatních 19 osad jsou přímé poukazy na to, že zde *dříve* než pozdější Slováci nebo Rusové žili *Maďari*; jsou to osady Obod, Kaňa, Forrov, Rus. Gadna, Veča, Kallov, Sv. Ondrej, Síled⁴⁾ — 8 (38·1%).

¹⁾ Právě tak jako stran Kerestete, Veče, Byteše a Tengerfaly.

²⁾ Viz A. Petrov, Nár. mapa, 28, pozn. 5.

³⁾ Viz A. Petrov, Pesty, Seznam osad, 40—51.

⁴⁾ S poukazem nebo bez poukazu, kdo je vystřídál.

Že Slováci nebo Rusové byli *pozdější přistěhovalci*¹⁾, připomíná se při 18 osadách (14·9%):

a) doba se ani přibližně neudává: Barakoň, Niž. Vyš. Telekeš, Kallov, Sv. Ondrej, Galvác — 6 (33·3%);

b) doba se přibližně udává: Vislava — před r. 1620, po druhé r. 1697; Muč oň — před r. 1692, po druhé kolem r. 1735; Rakaca — r. 1697, Irota — před r. 1711, Obod — po r. 1715, Kaňa, Pereča, Rus. Gadna — mezi r. 1720 a 1730, Keť — r. 1724, Forrov — po r. 1729, Niž. Gaďa a Síled — po r. 1730 — 12 (66·6%), t. j. vůbec od konce XVII. st. do poloviny XVIII. st.²⁾

V conscr. r. 1715 a 1720 mnoho osad schází, z mnohých osad jest uvedeno málo rodinných jmen; jen z 8 máme značné množství jich. Z těchto osad převládali Maďaři v 6; jsou to: Vislava, Obod (podle conscr. r. 1715), Forrov, Irota, Vyš. Vadás, Síň; 2 osady byly smíšené: Rakaca, Obod (podle conscr. r. 1720); v žádné osadě neměli tedy Slováci převahu. To úplně souhlasí s výše uvedeným souhrnem.

2. Menší ostrovy.

Abaújská stolice.

V ní jsou tyto ostrovy:

2. okres: a) Vyš. Hutky — F. Hutka; b) Rakoš — Rákos, Ujvaroš — Újváros, Ujsalaš — Újszállás, (Saláncka Huta — Szalánczhuta)³⁾ — 5 osad, všechny v ČSR.

5. okres: a) Filkehaz — Filkeháza; b) Niž. Redmec — A. Regmecz⁴⁾; c) (Huta — Kovácsvágási Huta, St. Huta — Sompataki N. Huta, Hutka — Sompataki K. Huta)⁵⁾; d) Komloška — Komlóška, (N. Str. St. Huta — Regécz nebo Regéczi Három Huta)⁶⁾, Moďoroška — Mogyoróska, Podboldogčik — Boldogkövárálja — 9 osad⁷⁾, všechny zůstaly v Maďarsku.

Celkem v Abaújské st. 14 osad.

Kromě názvu „Huta“, převzatého z němčiny, a kromě názvu „Podboldogčik“,⁸⁾ přeloženého z maďarštiny, jsou ostatní názvy i u Slováků maďarské.

¹⁾ S poukazem nebo bez poukazu, koho vystřídali.

²⁾ O Veči není řečeno přímo, kdo tam právě vystřídal Maďary.

³⁾ Není v L.; na jih od Ujsalaše.

⁴⁾ V druhé polovině XIX. st. přidělen k Zemplínské st.

⁵⁾ Není v L.; na jih od Kovácsvágáse.

⁶⁾ Není v L.; na sev.-záp. od Komlošky; v druhé polovině XIX. st. přidělena k Zemplínské st.

⁷⁾ M. Kažmir přiléhá k slovenskému území Zemplínské st., k níž byl přidělen v druhé polovině XIX. st.; promluvíme o něm dále spolu s ostatními osadami Zemplínské st.

⁸⁾ Podle Pestyho Podboldok.

Osady 2. okresu.

Z nich Vyš. Hutky v době Lexikonu ležely blízko slovenského území stolice, v XIX. st. však, po poslovenštění většiny osad maďarského výběžku, uvnitř něho. Ostatní 4 nejen leží poblíž slovenského území Abaújské st., nýbrž i na východě přiléhají k slovensko-ruskému území stolice Zemplínské.¹⁾ Proto není nic divného, že si slovenský ráz uchovaly všechny kromě Rakoše, kde u F. jest uvedena maďarská menšina, jež se pak stala většinou. Příčiny toho mohou býti vyjasněny toliko na místě samém.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Vyš. Hutky.	sl.	sl.	sl. m.	66·5%	92·2%	98·9%
Ujsalaš	—	sl.	sl.	73·9%	94·2%	95·9%
Ujvaroš	sl.	rs. sl.	rs.	68·9%	69·2%	91·8%
Sal. Huta...	—	sl.	?	81·0%	100%	98·2%
Rakoš	sl.	sl. m.	?	28·9%	31·9%	36·0%

Vyš. Hutky. Podle Béla byla tato osada dlouho pustá²⁾ a teprve v posledních letech³⁾ byla znovu osídlena Slováci ze Spišské st., podle Béla z Jaklovce,⁴⁾ podle Pestyho pak z Margecan a z Folkmara.⁵⁾ Všechny urbaniální dokumenty jsou psány slovensky, v urbaniální tabulce téměř všechna rodinná jména jsou slovenská.⁶⁾

Ujsalaš. Jaké bylo obyvatelstvo na začátku XVIII. st., je těžko určit, poněvadž v conscr. r. 1715 a 1720 jest velmi málo jmen⁷⁾; podle Béla „Slavi et Rutheni“. Všechny urbaniální dokumenty jsou psány slovensky a v urbaniální tabulce 3 jména jsou slovenská, 6 jich v O. mohlo náležeti i Slovákům nebo Rusům i Maďarům, 1 je nejspíše německé.⁸⁾

Ujvaroš. Podle Pestyho „býval to městys“, zřejmě maďarský, o čemž svědčí i sám název. Dále patrně podle nějakých dokumentárních zpráv autor praví, že „v září r. 1566 městys byl úplně zničen“, patrně

¹⁾ Obzvláště po poslovenštění Kalše a Silváše, o čemž viz dále.

²⁾ Podle Pestyho existovaly prý 350 let, t. j. od začátku XVI. st., ale taková data v odpovědích Sborníku jsou docela nehodnověrná.

³⁾ T. j. před r. 1730, snad r. 1720—1730; v conscr. r. 1715 a 1720 jest ovšem Hutka, ale to je patrně A. Hutka, protože všechna rodinná jména jsou maďarská.

⁴⁾ „Diu desertus iacuit, dum annis superioribus reducta istuc ex Scepusiensis provinciae vico Jekelfalu colonia habitari inciperet. Incolae Slavi sunt omnes.“

⁵⁾ Všechny 3 osady leží vedle sebe ve 4. okresu. Podle jména Podprotzki v urbaniální tabulce byli přestěhovalci taktéž buď z Podproče ruského (srov. jméno Fedor) ve Spišské st., nebo ze slovenského v Abaújské st.

⁶⁾ S. Danko, Fedor (5), Hulyik, Janocsko (3), Matus, Podprotzki, Sztolyarscik, Trucsan, Vizsoki relicta — 15; M. Miklos — 1; O. Padur, Pásztor (2) — 3.

⁷⁾ Conscr. r. 1715: Urban; conscr. r. 1720: Soltis, Szaraka, Urban.

⁸⁾ S. Csupla, Baran (2) — 3; O. Csongala, Ivan, Urban (4) — 6; N. Rimár.

Turky. „Z obyvatelů zbyli toliko dva, od nichž pochází mnoho nyní zde žijících rodin.“ Bylo-li tomu tak skutečně, je těžko říci. Na začátku XVIII. st. zde byla nevelká osada, jejíž nečetní obyvatelé podle c o n s c r. r. 1715 a 1720 měli sice jména maďarská, ale taková, že zároveň — kromě jednoho — označovala národnost.¹⁾ Podle Pestyho přibýlo obyvatelstva r. 1760, kdy hr. M. Forgáts usadil zde Slováky ze svého dominia v Herchnichtu (Heretniku) v Šarišské st., a tak byla zřízena vesnice. Tyto podrobnosti mohly býti autorem převzaty nejen z národního podání, nýbrž i z nějakých starých, snad církevních zápisů. Obyvatelstvo bylo smíšené, přistěhovalci Slováci a potomci starého obyvatelstva Maďari,²⁾ a obojí byli dvojjazyční: podle Lexikonu, podle zpráv XIX. st. a podle Pestyho byl jazyk obyvatelů slovenský, urbaniální dokumenty však jsou psány maďarsky; v urbaniální tabulce jest polovina jmen slovenská, polovina maďarská.³⁾ Z pomístních názvů u Pestyho uvedeno jest 12 maďarských a 5—6 slovenských.

S a l á n c k a H u t a. O ní máme zprávy toliko u Pestyho. Původně bylo napsáno: „obyvatelé mluví z polovice maďarsky, z polovice slovensky“; tato slova byla pak přeškrtnuta a místo nich napsáno: „mluví slovenskou řečí“. Autor pokládal za nutné opravit svou odpověď patrně proto, že dvojjazyčné obyvatelstvo nejvíce mluvílo slovensky. Z pomístních názvů jest uvedeno 7 maďarských a 5 slovenského původu.

R a k o š. Máme o něm rovněž málo zpráv. Podle Pestyho jest obyvatelstvo smíšené: Maďari, potomci starých obyvatelů, a Slováci přistěhovalci. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 a v urbaniální tabulce jest velmi málo jmen; část jich jest maďarská, část slovenská.⁴⁾ U Béla není nic o národnosti obyvatelstva. Urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky. Z pomístních názvů kromě maďarských uvedeny jsou 2 slovenské.

Osady 5. okresu.

Dalo se očekávat, že slovenské nebo ruské osady, obklopené se všech stran Maďary, se velmi brzo pomaďarští. Ve skutečnosti však si kromě Podboldogčiku uchovaly do poloviny XIX. st. svůj slovenský ráz⁵⁾ a 5 z nich se i r. 1900 jeví slovenskými s maďarskou menšinou pod 25%.⁶⁾

¹⁾ C o n s c r. r. 1715: *Orosz*; c o n s c r. r. 1720: *Drunos* (?), *Lengyel*, *Orosz*, *Thot*.

²⁾ Upozorňujeme, že kromě jména *Thót* se ani jedno jméno z c o n s c r. r. 1715 a 1720 neopakuje v urbaniální tabulce.

³⁾ S. Bacsó, Fedor (3), Jasemko, Kusko, Szokoly, Tomko — 8; M. Diénes (2), Hajdú, Jakab (2), Thót (3) — 8; O. Máthé — 1.

⁴⁾ C o n s c r. r. 1715: *Szokol*, *Hegedús*; c o n s c r. r. 1720: *Bacsó*, *Szokol*, *Lantos*; urbaniální tabulka: *Bsaco*, *Szokolvi* (2), *Toth*, *Vereb*.

⁵⁾ Zprávu F. o Niž. Redmeci, jak uvidíme, musíme považovati za mylnou.

⁶⁾ Bylo by velmi zajímavé vysvětliti příčinu toho. U 4 z nich možná pomohla udržeti národnost „ruská“ víra s bohoslužbami podle církevně-slovanských knih ruské redakce a s učním ruské gramotě (podle sčítání z r. 1900 bylo v N i ž. R e d m e c i 69·6% uniátů, ve F i l k e h á z e 76·0% v K o m l o š c e 95·7%, v M o d o r o š c e 86·6%).

Z nich 2 zůstaly téměř čistě slovenské i r. 1920, ostatní 3 se podle sčítání z r. 1910 a 1920 téměř úplně pomadžarštily.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Podboldogčik	sl.	m. rs.	m. sl.	m.	m.	m.
Modoroška ..	sl.	rs.	rs.	m.	m.	m.
Komloška ...	m.	rs.	rs.	m.	m.	m.
Filkeház	sl.	rs.	rs.	m.	m.	11·6%
Níž. Redmec.	sl.	m.	?	86·1%	51·1%	17·1%
Huta	—	sl. m.	?	92·0%	m.	m.
Hutka	—	sl. m.	?	75·1%	31·1%	13·1%
St. Huta	—	sl.	?	94·0%	86·6%	100%
N. Str. St. Huta	—	sl.	?	91·7%	3·0%(!)	91·3%

Podboldogčik. Podle Pestyho osídlen byl ze slovenských obcí Šarišské st.: „proto osada byla slovenské řeči, ale nyní se úplně pomadžarštila a jen několik nejstarších osob nezná maďarského jazyka“, ač vlastně znalost maďarského jazyka není ještě pomadžarštění! Ať jest tomu jakkoliv, maďarská většina uvedena jest již u **F.** a **Cz.** Slova Pestyova potvrzují tedy svědectví Lexikonu, ale urbaniální dokumenty s ním současné jaksi tomu odporují. Že tyto urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, nemá zvláštního významu: obyvatelstvo i tehdy mohlo býti většinou dvoj-jazyčné. Ale v urbaniální tabulce nejen převládají čistě maďarská jména, nýbrž i mezi jmény zapsanými do rubriky **O.** většina nejspíše náleží osobám maďarského původu.¹⁾ Jediné vysvětlení jest, že snad většina osob, které měly maďarská jména, byli Maďari, poslovenštění již v Šarišské st.

Modoroška²⁾ a **Komloška³⁾**. Obě osady, podle Lexikonu slovenské, si svou národnost i podle jiných pramenů z XIX. st. i podle Pestyho uchovaly, ale u nich, jako u Podboldogčiku, nejen urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, nýbrž i v urbaniálních tabulkách většina rodinných jmen jest maďarská.⁴⁾ To potvrzuje domněnku dříve vyslovenou,

¹⁾ **M.** Csipke (2), Csismadia, Fekete, Gombos, Kigó, Molnár, Parajos, Pincz, Tökös — 10; **S.** Gomolyka, Kaczura, Marczinovczy, Radác, Stasko — 5; **O.** Barany, Bufa, Hedeczaj, Lengyel (2), Orosz (2), Ujfalussy — 8.

²⁾ Podle Béla „alias Sándorfalva“.

³⁾ Podle Béla „Komolóska — vocabulum ipsum exilitatem ipsam prodit“; Běl patrně odvozoval název od „komolý“, ve skutečnosti však je od maď. komló (chmel).

⁴⁾ **Modoroška:** **M.** Béres, Bodnár, Hegedűs, Juhász, Kiss (2), Orosz (3), Révész, Szűcs (4), Takács — 15; **S.** Haraszin, Hornyak, Kondrat, Koritar, Paulitsak, Penar, Suhaj — 7; **O.** Dolesz, Liszony, Procz — 3. — **Komloška:** **M.** Fekete (2), Kiss (2), Labancz, Lengyel, Medve, Szénégető (2), Szerencsi, Szűcs (3), Takács (2), Tokan, Úveges, Varga (3) — 20; **S.** Fedorkanyics (3), Havrilla, Levkovics, Lusztas-kanics, Morosz, Paulovics, Perhács, Petkács, Puhnyak (2), Szeman (2) — 14; **O.** Matisz (2), Pasztor, Rác, Thott (4) — 8. Některá jména v **S.** jsou právě karpatoruská.

že osoby s maďarskými jmény byli Maďaři poslovenštěni ještě před přestěhováním sem. Kdy byla Moďoroška osídlena, o tom nemáme zpráv, Komloška byla podle Pestyho „založena za doby kuruců“, t. j. v druhé polovině XVII. st. nebo na začátku XVIII. st.

Filkehaz. U Pestyho není o Filkehazu zpráv, u **F.** a **Cz.** jest ruský. Z pomístních názvů jsou u Pestyho uvedeny 2 maďarské, 2 slovenské. Urbariální dokumenty jsou psány maďarsky, v urbariální tabulce, právě tak jako i v předešlých osadách, převládají jména maďarská.¹⁾

Niž. Redmec. Podle Lexikonu a **K.** byl Niž. Redmec slovenský, podle Pestyho „obyvatelé jsou ruské víry, mluví pak slovensky“, „obyvatelé jsou želaré Slováci“, ve sčítání z r. 1900 jest téměř čistě slovenský, kdežto u **F.** maďarský. I kdybychom považovali zprávy Lexikonu a **K.** za mylné, bylo by naprosto nemožné, aby osada ve 40. letech *maďarská*, obklopená se všech stran *Maďary*, se byla za 20 let, t. j. do do Sborníku Pestyova, *poslovenštila nebo poruštila*, a k tomu aby ještě autor odpovědi u Pestyho tuto událost, která se stala přímo před očima současníků, byl přešel mlčením. Kdyby se za těchto 20 let byl přistěhoval větší počet Slováků nebo Rusů, nebyl by se autor mohl o tom nezmíniti. Proto považujeme zprávu **F.** za *úplně mylnou*. Kdy do Niž. Redmece, který, jak viděti z jeho názvu, byl kdysi osadou maďarskou, přišli předkové Slováků nebo Rusů, je těžko rozřešiti, ježto nemáme přímých zpráv. Soudíme-li podle nečetných rodinných jmen v conscr. r. 1715 a 1720, žili v něm tehdy ještě Maďaři: z 13 osob jen 1 má slovenské jméno.²⁾ Urbariální dokumenty bohužel scházejí.

Hutské osady zřejmě byly obce poměrně mladé.

Regécká skupina³⁾ podle Pestyho existovala před 200 lety; to ovšem není přesné chronologické datum a znamená jen: „ne tak dávno“.

Kdy byla založena Huta, není připomenuto. Poněvadž však její obyvatelstvo přišlo rovněž z Oravy, jako i obyvatelstvo sousední St. Huty a Hutky, byla Huta založena možná přibližně v téže době jako ony, t. j. na konci XVIII. nebo na začátku XIX. st., jak je to viděti z odpovědi u Pestyho: „Starší lidé, *kteří sem přišli jako děti*, mluví ještě nyní slovensky s oravskou výslovností.“ Na pozdější vznik těchto osad ukazuje i to, že ani jedna z nich není v pramenech XVIII. st. do Lexikonu Korabinského z r. 1786 inclusive.

Jak je viděti z odpovědí u Pestyho, osvojilo si obyvatelstvo maďarský jazyk, ale přece „z lásky k němu“, o níž mluví autor odpovědi o St. Hutě a Hutce, se nepomaďarštilo, jak to dokazují sčítání lidu.

V poslední odpovědi jest velmi zajímavá zpráva, že oravští Slováci

¹⁾ **M.** Farkas (3), Fuzeri, Kajla, Matyi, Orosz (4), Sándor — 11; **S.** Danko, Fecsco, Koritár (3) — 5; **O.** Szojeta (3), Tooth (3), Zido — 7.

²⁾ Cons cr. r. 1715: **M.** Marton, Thót (3), Varga — 5. Cons cr. r. 1720: **M.** Antal, Görgöly, Labancz, Nagy — 4; **O.** Horvat, Horvaty — 2; **S.** Vlaszaty — 1.

³⁾ **N.** Str. St. Huta.

svá slovenská rodinná jména „pomaďarštili“ tím, že je zaměnili maďarským překladem: Strelec — Puskás, Oravec — Árvai, Hrobár — Sír,¹⁾ Hmelovski — Komlósi. *V této formě není zpráva ta úplně pravděpodobná; v těch dobách Nemaďari, kteří se pomaďarštili, obvykle nezaměňovali svých jmen maďarskými.*²⁾ Možná, že sousední Maďari dávali novým přistěhovalcům své maďarské přezdívky — někdy snad překládali jejich jména do maďarštiny — a přistěhovalci, kteří se naučili maďarsky, slyšeli na tyto přezdívky; u jejich synů a vnuků zaměnili pak přezdívky dřívější slovenská jména.³⁾ Je-li tomu tak, máme nové vysvětlení fakta, s nímž jsme se dříve často setkávali, že totiž v osadách, v nichž podle jiných zpráv byla většina obyvatelstva *slovenská*, podle dokumentů většina jejich rodinných jmen byla *maďarská*. Mohla však vzniknouti tato zpráva autora i z jiné příčiny: jako v jiných osadách, tak i zde část obyvatelů byli potomci dřívějších Maďarů, kteří se poslovenštili na Horním vidieku a vrátili se nyní do prostředí maďarského. Autor, když upozoroval, že Slováci mají maďarská jména, vysvětlil to způsobem pro sebe nejspolehlivějším: „tak milovali maďarštinu, že i svoje jména překládali do ní“. Která z našich domněnek jest správnější, ponecháváme soudu jiných.

Boršodská stolice.

V 3. okr. jeden ostrov tvoří 5 osad: Pálfala — Sajó Pálfalva, Arnot — Arnót, Bešeňov — Besenyő, Sirma Bešeňov — Szirma Besenyő, Vyš. Žolča — F. Zsolcsa — 5.

V 2. okr. jsou: a) Vyš. Ďor — F. Győr; b) Gerembel — Görömböly; c) Petri — Sajó Petri; d) Hajó Kerestúr — Hejő Keresztúr; e) Čerep Váralja — Cserép Váralja; kromě toho *osady, kterých není* v Lexikonu: (Hámry — Hámor, St. Huta — Ó Hutta, N. Huta — Új Hutta, Répašská Huta — Répás Hutta)⁴⁾ — 9. Dohromady v Boršodské st. 14 osad.

Z nich kromě názvu Huta, přejatého z němčiny, toliko Vyš. Žolča má název slovanského původu, ostatní názvy jsou maďarské.

Z těchto 14 osad:

a) osady, jež si do 40. let XIX. st. (u F.) zachovaly slovenský, resp. ruský ráz, jsou: Pálfala, Bešeňov, Gerembel, Petri, Sirma Bešeňov, Arnot, Vyš. Žolča — 7. Z nich 2 první podle F., Cz. a podle sčítání r. 1900 jsou slovenské, ostatních 5 se ve sčítáních jeví maďarskými. Ve 2 posledních jest již u Cz. zaznamenána většina maďarská.

¹⁾ Vlastně: hrob; hrobár = sírásó.

²⁾ Později skutečně byly četné případy, že z „hazafiságu“ (vlastenectví) nemaďarská jména zaměňována maďarskými; takové nové Maďary posměšně nazývali „ötvenkrajcáros magyar“ (padesátikrejcarový), protože žádost musila být opatřena padesátikrejcarovým kolmem.

³⁾ Viz A. Petrov, Mat., VI, 311.

⁴⁾ Všechny vedle sebe na západ od Vyš. Ďoru.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Pálfala.....	sl.	rs.	rs.	81·9%	26·6%	m.
Bešeňov.....	—	sl. m.	sl.	90·0%	m.	m.
Gerembel.....	sl.	rs.	sl. rs.	m.	m.	m.
Petri.....	sl.	rs. sl.	sl. rs.	m.	m.	m.
Sirm. Bešeňov.	sl.	sl. m.	sl.	10·2%	m.	m.
Arnot.....	sl.	sl.	m. sl. rs.	m.	m.	m.
Vyš. Žolča....	sl.	rs. sl.	m. sl. rs.	m.	m.	m.

Pálfala. Na začátku XVIII. st. byla Pálfala již smíšenou osadou: v conscr. r. 1715 ze 6 „taxati ignobiles“ 3 mají slovenská jména.¹⁾ Podle Béla „incolitur a Ruthenis“, podle Pestyho „obyvatelé jsou uniáti slovenské řeči“. Ačkoliv podle odpovědi „lépe (jobb) mluví maďarsky než slovensky“, zachovali si své slovenské národní cítění až do konce XIX. st. Kromě maďarských pomístních názvů jest uvedeno 5 slovenských.

Bešeňov. Byla to stará kolonie Pečeněgü, pak podle Pestyho zpusťla a byla znovu osídlena Slováci ze Šarišské st. Bešeňov v conscr. r. 1715 a 1720 schází. Možná, že osídlení nastalo právě před r. 1730, protože Bešeňov podle Béla byl ještě málo osídlen.²⁾ Jiných zpráv nemáme.

Gerembel. Na začátku XVIII. st. bylo zde již slovanské obyvatelstvo, protože podle conscr. r. 1715 se skládal ze dvou částí, Magyar a Tót; v první části se připomíná 15 osob, v druhé 3, ale z jejich jmen sotva jedno nebo dvě jsou slovanského původu. V conscr. r. 1720 jest připomenut toliko jeden Görömböly bez rozdělení na Magyar a Tót; i zde z 11 osob toliko 1 má slovanské jméno.³⁾ Podle Béla „incolunt eum Slavi et Rutheni“. Tak i zde musíme předpokládati totéž, co i o jiných mnohých osadách. Osoby, které měly maďarská rodinná jména, byly potomci Maďarů, poslovenštěných nebo poruštěných v Horním vidieku, jež ani Běl ani jiné prameny nepovažují již za Maďary, nýbrž za Slováci nebo Rusy. V 60. letech i později si obyvatelé uchovali svou národnost a ženy podle Pestyho se ani nenaučily maďarsky. Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 3 slovenské.

Petri. O něm máme toliko odpověď u Pestyho: „osídlen neznámo

¹⁾ M. Fekete, Kerékjártó, Orosz — 3; S. Ramacs, Steczo, Vízokai (2) — 4. V conscr. r. 1720 schází.

²⁾ „Kelecsény — colonia slavica augustanae confessionis, cuius causa pastor ei et liberum permittitur pietatis exercitium; vicus exilis. Bessenyo — coloniola slavica, religione et copia colonorum priori haud absimilis.“

³⁾ Cons cr. r. 1715: Magyar Görömböly: Adam, Antalfi (5), Baraza, Farkas, Gaál, Kovács (2), Molnar, Szabó (2), Totth — 15; Tót Görömböly: Duriban Somogi, Totth — 3. Cons cr. r. 1720: M. Dudás, Kis, Magocs, Magyar, Nagy, Ördög, Totth (4) — 10; S. Paszternak — 1.

kdy z Horního vidieku“. Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 3 slovenské, z nich jeden s ruským plnohlasím: „Bereznó“.

Sirma Bešeňov. Podle Pestyho se dříve jmenoval Kilicsiny. Tento název jest buď maďarské *Kelecsény*, jak obyčejně zní slovenský název *Klačan* a *Klečenova* v ústech Maďarů, nebo ruská forma.¹⁾ V *conscri. r. 1715* z 11 osob toliko 1 má jméno, jež ukazuje na původ ze slovenské obce Šenviže v Šarišské st., ostatní jména jsou maďarská.²⁾ Podle Pestyho byl osídlen ze Šarišské st. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy. Jiných zpráv není.

Arnot. V *conscri. r. 1715* jsou zapsáni toliko „taxati ignobiles“; z 8 osob jenom 2 mají slovenská jména.³⁾ Podle Béla byla to nová slovenská kolonie,⁴⁾ podle Pestyho obyvatelé Slovinci „se nepomaďarštili, ač všichni dobře mluví maďarsky“. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy. Jiných zpráv není.

Vyš. Žolča. Podle Béla byla to maďarsko-slovenská osada,⁵⁾ podle Pestyho se obyvatelé nejen nepomaďarštili, nýbrž „i nyní raději mluví slovensky než maďarsky“. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy. Koncem XVIII. st. měli převahu Slované: v urbarní tabulce ze 54 rodinných jmen 34 má slovanský ráz.⁶⁾

b) Osady maďarské již u F.: Vyš. Ďor, H. Kerestúr, Čerep Váralja. Vyš. Ďor u *Cz.* leží snad na slovenském území. V H. Kerestúru je u *F.* a *Cz.* zaznamenána ruská menšina. Podle sčítání jsou všechny tyto osady maďarské.

Osady	K.	F.	Cz.
Vyš. Ďor ..	sl.	m.	sl. ú. (?)
H. Kerestúr	sl.	m. rs.	m. rs.
Čer. Váralja	—	m.	m.

Vyš. Ďor. Podle Pestyho byl osídlen přistěhovanci Slovinci po r. 1585. Avšak u Borovszkého uvedeno jest ustanovení stolice z r. 1692, jímž se osvobozují ti, kdož se hodlají zde usaditi, na tři léta od daní.⁷⁾ Tato dokumentární zpráva jest nepochybně hodnověrnější než ničím ne-

¹⁾ Srov. Kilyčín v Maramorošské st.

²⁾ Senvizi; ostatní: Burgon, Fodor, Juhasz, Lajos, Molnar, Orosz, Szabo Szakos (2), Topa — 10. V *conscri. r. 1720* schází.

³⁾ S. Kropuch, Monoczki — 2; M. Kurucz, Nagy, Totth (3) — 5; O. Baranyai — 1.

⁴⁾ „Nova Slavorum colonia confessionis augustanae.“

⁵⁾ „Vicus ex Hungaris et Slavis mixtus.“

⁶⁾ Bialko (2), Fodor (2), Glusz, Hazinko (2), Kercsanszki (2), Kaloni, Macsionszki, Macsuga (3), Markó, Mikita (2), Misek, Mucsionszki, Ondo, Onofre, Orosz (5), Papczun (3), Prorog, Simarszki, Sipka, Slesák, Szigetczki — 34.

⁷⁾ Op. c., 358.

podložený údaj selského notáře o tom, co se událo před 250 lety. V 60. letech se podle Pestyho obyvatelé úplně pomaďarštili. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy. Jiných zpráv není.

H. Kerestúr byl podle Béla málo obydlenou maďarsko-slovenskou vesnicí.¹⁾ Podle Pestyho byl H. Kerestúr starobyrou osadou, jež potom zpustla a byla znovu osídlena z Horního vidieku řím. katolíky,²⁾ kteří se však úplně pomaďarštili. Kromě maďarských pomístních názvů uvedeny jsou 3 slovenské. Jiných zpráv není.

Čerep Váralja. Jiných zpráv nemáme, a tak zpráva Lexikonu zůstává osamocena, ač není nikterak nemožné, že i zde byla osada Slováků, byť neveliká, a ta že se pak pomaďarštila. Proto nepovažujeme tuto zprávu za pochybnou.

c) Hutské osady, jež nejsou v Lexikonu a vznikly snad po něm i po K., u něhož rovněž scházejí: Hámor, St., N. a Répašská Huta — 4. Z odpovědi u Pestyho jest právě zřejmo, že to byly poměrně nové osady.

Podle F. je v nich ve všech slovenská většina, v prvních 2 i podle sčítání z r. 1900. U Pestyho Hámor schází, v ostatních 3 je podle Pestyho obyvatelstvo smíšené, maďarské i slovenské řeči. Jiných zpráv není.

Osady	F.	Čz.	1900	1910	1920
St. Huta.....	sl. m.	sl.	91·1%	m.	13·1%
Hámor	n. sl. m.	n. sl.	66·5%	19·1%	m.
N. Huta	sl. m.	m. sl.	—	—	—
Répaš. Huta..	sl. m.	?	m.	21·7%	m.

Torňanská st.

V ní jsou podle Lexikonu v 1. okr.: a) maďarsko-slovenské osady Háj — Áj, Dvorníky — Udvarnok, Turňa — Torna, Žarnov — Zsarnó; b) rusko-slovenský Horvatik — Horváti; c) rusko-slovenská Hačava — Falucska a d) slovensko-polská Drienka — Derénk — dohromady 7 osad.

Z jejich názvů není vlastně ani jeden maďarský. Turňa — Torna je snad německého původu; Hačava — Falucska, Horvatik — Horváti mají jména souběžná v obou jazycích; ostatní jména jsou slovenská.

Drienka zůstala v Maďarsku, ostatní všechny jsou v ČSR.

a) Osady, jež si uchovaly slovenský, resp. ruský ráz i v XIX. st.: Hačava, Drienka, Horvatik — 3. Dvě první se jeví

¹⁾ „Incolae pauci Hungari, permixti Slavis.“

²⁾ Ze slov: „řím. katolíky“, „kteří všichni jsou nyní maďarské řeči“, jest viděti, že dříve tito řím. katolíci byli jiné, nemaďarské řeči, t. j. slovenské.

slovanskými i podle sčítání z r. 1900 a 1920, Horvatik pak, ruský ještě u Cz., jest podle sčítání čistě maďarský.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919 ¹⁾ — 1920 ²⁾
Hačava	rs.	rs.	rs.	89·1% sl.	91·9% sl.	2·2% čsl., 94·4% rs.
Drienka	sl.	m. sl.	sl.	83·3%	m. ³⁾ (l)	87·9%
Horvatik . . .	rs.	rs. m.	rs.	m.	m.	m.

Hačava,⁴⁾ jak ukazuje její dřívější název, Bagnerhay — Bognár-vágás, užívaný ještě na konci XVIII. st.,⁵⁾ byla prvotně osadou německou.⁶⁾ S přestávkami se připomíná v „conscriptiones dicales“ ze XVI. a XVII. st. Na začátku XVIII. st. v Hačavě již není Němců; podle conscr. r. 1715 a 1720 jest Hačava osada smíšená, slovensko-maďarská.⁷⁾ Bidermann — bez odkazu však na jakýkoliv pramen — tvrdí, že Rusové se usadili v Hačavě kolem r. 1730.⁸⁾ Na konci XVIII. st. měl slovanský živel značnou převahu: v urbaniální tabulce z 51 osob 34 jich má slovanská jména, 13 maďarská; v O. 4 osoby.⁹⁾ Od K. do Cz. se obyvatelstvo Hačavy považuje za Rusy, podle úředních sčítání uherských jest slovenské. Podle Pestyho „obyvatelé jsou ruské víry a slovenského jazyka“, přistěhovalci částečně z Polska, částečně ze Spišské st. Stejně tak tvrdí i Hnafuk, že toliko „dejaki starši ľudí hovor'at deščo šče po rusnački“.¹⁰⁾ Ponecháme-li stranou otázku jazykovou, musíme souditi, že většina obyvatelstva podle svého cítění byla ruská, jak je to viděti ze sčítání z r. 1919. Na to, že kromě Slováků a Rusů zde žili i Maďaři, ukazují nejen maďarská jména v konskripcích a v urbaniální tabulce, nýbrž i několik maďarských pomístních názvů u Pestyho, z nichž jeden má slovenskou předložku.

Drienka. Polský živel se ani v tištěných pramenech, ani ve sčítáních lidu neobjevuje, což není divu, poněvadž Poláci na Slovensku, na př.

¹⁾ Sčítání ČSR.

²⁾ Sčítání Maďarska.

³⁾ Na 373 lidí 11 slovenské řeči.

⁴⁾ O Hačavě a Horvatiku viz podrobněji A. Petrov, Mat., VI, 91—92.

⁵⁾ Viz K.

⁶⁾ Srov. Bidermann, op. c., I, 11.

⁷⁾ Conscr. r. 1715: M. Fejedelem, Fekete, Gábor, Magyar — 4; S. Fedor, Helczmanyovszky, Koleszár, Odormanko, Spák — 5; conscr. r. 1720: M. Fekete, Gabor, Magyar (2), Toth — 5; S. Fedor, Helczmany, Hodormanko, Kolészár (2), Spak — 6; poznámka: „curialis et ideo exmittendus.“

⁸⁾ Op. c., II, 70, pozn. 1.

⁹⁾ S. Cserbak, Cserveni, Fedor, Hodermarczky, Hriczo, Hrontsák, Koleszar (6), Korscsák, Matora, Pavok, Petro (2), Polyák (3), Popovics, Poraczky, Potsatko (2), Rusznák, Spák (3), Stoszak, Szikora, Toriszko, Vernár (3) — 34; M. Gherenda, Kormos, Kurucz, Magyar (5), Patsai, Szabo (2), Varga (2) — 13; O. Kovács, Liszonyi, Senkan (?), Sztaisz (?) — 4.

¹⁰⁾ Rusini Pr'aš. ep., 44.

v Oravské a Spišské st., byli obyčejně připočítáváni k Slovákům. Zpráva Lexikonu je však zcela potvrzena u Pestyho: „dřívější obyvatelé buď vymřeli morem nebo se vystěhovali do sousedních osad, Drienka pak byla znovu osídlena kolem r. 1600¹⁾ lidem polské slovanské řeči, který sem přišel z Polska“. Ani v 60. letech XIX. st. část obyvatelstva nezapomněla ještě svého polského jazyka: „nyní jsou obyvatelé polské a slovenské řeči“. Jiných zpráv nemáme.

Horvatik, podle conscr. r. 1715 Horvátka, byl nová osada, založená kolem r. 1696.²⁾ Slovanský živel jest zaznamenán v conscr. r. 1715 a 1720.³⁾ Rusové podle Bidermanna přišli sem z Hačavy po r. 1730.⁴⁾ Na konci XVIII. st. byl v Horvatiku již dosti silný živel maďarský: podle urbáriální tabulky z 41 osob 17 má slovanská jména, 22 maďarská; v O. 2 osoby.⁵⁾ V druhé polovině XIX. st. se Horvatik pomaďarštil. Hnatuk ještě r. 1900 tvrdil, že Horvatik je osada slovensko-maďarská,⁶⁾ za posledních 20 let však maďarisace dosáhla takových úspěchů, že i po převratu podle sčítání z r. 1919 se obyvatelstvo Horvatiku hlásilo k maďarské národnosti. U Pestyho jsou uvedeny toliko pomístní názvy: kromě maďarských je 8 slovenských.

b) Maďarsko-slovenské osady Háj, Dvorníky, Turňa a Žarnov se od K. všude jeví čistě maďarskými. U Pestyho jsou ve všech odpovědech uvedeny maďarské pomístní názvy, toliko v Dvornících 1 a v Háji 2 slovenské názvy připomínají bývalý slovenský živel. Na začátku XVIII. st. se Háj, Turňa a Dvorníky⁷⁾ rovněž jeví maďarskými: v conscr. r. 1715 a 1720 toliko 3—4 jména můžeme uznati za slovenská.⁸⁾

¹⁾ Toto datum není konečně úplně hodnověrné.

²⁾ Conscr. dicales, t. XLVI, a. 1696: „Haec possessio noviter incoli coepit, habet terram sterilem.“

³⁾ Conscr. r. 1715: M. Juhász, Orosz — 2; S. Briszko, Szhiba — 2; conscr. r. 1720: M. Juhasz, Orosz — 2; S. Szhiba — 1; poznámka: „curialis et ideo exmitendus“.

⁴⁾ Op. c., II, 70, pozn. 1.

⁵⁾ S. Arvay, Cservenyák, Csirszkiana relictá, Hollyák, Hornyák (2), Ihnát, Kostyó (2), Lisovszky (3), Oczelak, Popadics, Skiba, Szedliczky, Tiliczky — 17; M. Azima (2), Banyász, Csizmadia, Drotoss (2), Hegedüs, Hevéri, Juhász (2), Magyar, Pallai (4), Szabó, Tóth (5), Varga — 22; O. Czingilingi, Pasztor — 2.

⁶⁾ Op. c., 46.

⁷⁾ Žarnov v conscr. schází.

⁸⁾ Háj. Conscr. r. 1715: Andor, Bátás, Benedek, Boldisar, Haydu, Koso (2), Kulcsár, Marus (2), Miklos, Miko (2), Orbán, Szaloczi; conscr. r. 1720: Ando, Bábás, Benedek (2), Boldisar, Haydu, Koso (2), Kucsár, Maros (2), Miklos, Miko, Orbán, Szaloczi, Toth.

Turňa. Conscr. r. 1715: Balla, Bodí, Malik, Mészáros, Molnár, Szabó (2), Sztanko, Takács, Varga; conscr. r. 1720: Balla, Bodé, Szábo, Sztanko, Takacs, Vargha.

Dvorníky. Conscr. r. 1715: Adam, Bersi, Kovács, Petro; conscr. r. 1720: Ada, Bersi, Christoff.

Avšak není nic nemožného, že po r. 1720 a do r. 1773 v těchto osadách nastal příliv slovenského živlu, zaznamenaný Lexikonem, a že brzo po Lexikonu podlehl v těchto smíšených osadách onen živel maďarisaci. Bohužel jsme neměli v rukou urbaniální dokumenty současné s Lexikonem. Tak zprávy Lexikonu o těchto 4 osadách zůstávají osamoceny, ale není důvodu považovati je za pochybné.

Nyní shrneme všechno.

Kromě novějších 8 hutských osad, vzniklých patrně po Lexikonu, jest v menších ostrovech Abaújské st. 10 osad, Boršodské 10 osad a Törnanské 7 osad, dohromady 27 osad.

Z nich o 11 není u Pestyho zpráv, jaké národnosti nebo jakého jazyka byli jejich obyvatelé v 60. letech XIX. st.; jsou to osady Vyš. Hutky, Filkehaz, Bešeňov, Sirma Bešeňov, Petri, Čerep Váralja, Horvatik, Háj, Turňa, Dvorníky, Žarnov, t. j. 40·7%.

Z ostatních 16 osad si zachovalo do 40.—50. let XIX. st. svou slovenskou nebo ruskou národnost 13 (81·2%): Ujsalaš, Ujvaroš, Sal. Huta, Niž. Redmec, Pálfala, Hačava — v nich jest označena slovenská většina i ve sčítání z r. 1900; Komloška, Mođoroška, Gerembel jsou ještě u F. a Cz. slovenské nebo ruské; Arnot a Vyš. Žolča jsou slovanské ještě u F., u Cz. jest většina již maďarská. Rakoš je u Pestyho smíšený, u F. s maďarskou menšinou.

Ostatní 3 osady (18·5%): Podboldogčik, Vyš. Ďor a H. Kerestúr, u F. jsou již maďarské nebo s maďarskou většinou, u Pestyho jsou rovněž maďarské.

O dějinách národnostních poměrů v pramenech námi použitých nebylo zmínky při 13 osadách (48·1%): Ujsalaši, Sal. Hutě, Filkehazu, Niž. Redmeci, Mođorošce, Pálfale, Gerembeli, Vyš. Žolči, Čerep Váralji, Háji, Turni, Dvornicích a Žarnově.

Z ostatních 14 osad (51·8%) jsou přímé zprávy, že před pozdějšími Slováky nebo Rusy v nich žili Maďari ve dvou: Ujvaroši a Rakoši.

Jest připomenuto, že Slováci nebo Rusové byli pozdější přistěhovalci:

a) bez udání času aspoň přibližně v Rakoši, Podboldogčiku, Sirma Bešeňově, Petri, H. Kerestúru — 5 (35·7%);

b) s přibližným poukazem na dobu v Drienice — kolem r. 1600(?), Vyš. Ďoru — r. 1692,¹⁾ Horvatiku — kolem r. 1692, Komlošce — na konci XVII. nebo na začátku XVIII. st., Arnotu — na začátku XVIII. st., Vyš. Hutkách a Bešeňově — mezi r. 1720 a 1730, Hačavě — r. 1730 (?), Ujvaroši — hlavně po r. 1760 — 9 (64·3%).

¹⁾ Podle Pestyho po r. 1585, toto datum není však příliš hodnověrné.

B. Východní část území průlomu v Zemplínské stolici.¹⁾

1. Maďarské území.

1. Maďarské území průlomu v jihozápadní části Zemplínské st. od západní její hranice k ř. Bodrogu a k bažinatým nížinám ř. Toply a Ondavy zaujímá podle Lexikonu: a) maďarský ostrov, jež tvoří Szilvás Újfalu — Silváš v Zemplínské a Kalsa — Kalša v Abaújské st.; b) souvislý maďarský výběžek od Sátoralja Újhelye — N. Města pod Šátorom do Zemplénye — Zemna nad ř. Bodrogem, v němž leží osady: Vitány — Vitanová, F. Regmecz — Vyš. Redmec, Mihályi — Michaľany, Legenye — Legiňa, (Csörgő — Čergov),²⁾ N. K. Toronya — V. M. Toroňa, (N. K. Bari — V. M. Bara),³⁾ Csernahó — Černahov, Zemplény — Zemno, Imreg — Imreg, (M. Jesztreb — Uhorský Jastrab),⁴⁾ Szürnyek — Sirnek, (Kiszte — Kista),⁵⁾ Bodzás Újlak — Bodzás Ujlak. Garany — Garaňa, Kazsó — Kožuchoy, Gercsely — Gerčeľ a Hardicsa — Hardište — 20.

Z těchto názvů jsou slovanského původu: Csernahó, Zemplény, M. Jesztreb, snad Kazsó — Kožuchoy⁶⁾ a Hardicsa — Hardište.

a) Maďarský ostrov.

Kalsa a Szilvás Újfalu se poslovenštily; je to zcela přirozené, poněvadž i Kalša i Silváš byly téměř se všech stran obklopeny slovenskými nebo ruskými osadami.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Kalsa.....	m.	rs. sl. m.	sl. rs. ú.	76·5%	67·7%	87·8%
Szilv. Újfalu..	m.	sl. rs.	sl. rs. ú.	94·1%	88·4%	85·6%

Kalša podle Pestyho vznikla r. 1780. To jest naprosto nesprávné: Kalša se připomíná již u Béla, avšak beze všech zpráv o ní, i v Lexikonu; patrně to bývala slabě obydlená maďarská osada a kolem r. 1780 byli do ní povoláni nebo sami přišli „přistěhovalci“, podle Pestyho „slovenské řeči z rozličných míst“. Z dřívějších maďarských obyvatelů zůstala potom v osadě neveliká maďarská menšina, zaznamenaná i u F. i ve sčítáních. Kromě maďarských pomístních názvů jsou u Pestyho uvedeny 4 slovenské.

¹⁾ Viz VI. mapu.

²⁾ Není v L.; na záp. od N. K. Toronye.

³⁾ Není v L.; na jih od Černahova.

⁴⁾ Není v L.; mezi Sirnekem a Kašovem.

⁵⁾ Není v L.; na sev. od Kašova.

⁶⁾ Srv. Szirmai: „Kazsó olim Kasuh“ (t. j. Kožucho?).

Silváš. Podle Béla byl Silváš již smíšená osada,¹⁾ podle Lexikonu a K. v něm ještě měli převahu Maďari; po nich zůstaly maďarské místní názvy, užívané Slováci spolu se slovenskými a uvedené u Pestyho. Na konci XVIII. st. nabyli Slováci převahy, patrně jako i v Kalši, koloniací. Již podle Szirmaye jsou v Kalši „Slavi rom. catholici“.

b) Maďarský výběžek.

a) Zůstaly maďarské po celé XIX. st. Legenye, Mihályi, K. Toronya, Szürnyek, Imreg, Vitány, F. Regmecz, Csernahó, K. N. Bari — 11.

Z nich Vitány toliko u F. má slovensko-ruskou většinu, ostatní pak všude jsou čistě maďarské nebo s maďarskou většinou. Po převratu se v prvních 2 Slováci stávají většinou — to je zřejmě spojeno se vzniklým zde průmyslem; v následujících 3 jest uvedena značná slovenská menšina.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919-1920
Legenye . . .	m.	m. sl.	m. sl.	21·0%	m.	66·6%
Mihályi . . .	m.	m. rs.	m.	m.	m.	63·8%
K. Toronya	m.	m.	m. rs.	m.	m.	36·2%
Szürnyek . .	m.	m. rs.	?	m.	m.	29·2%
Imreg	m.	m. rs.	?	m.	m.	27·3%
Vitány . . .	m.	sl. rs. m.	m. sl. ú.	m.	m.	m.
F. Regmecz	m.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
Csernahó . .	m.	m.	m. ú.	m.	m.	m.
Zemplény . .	m.	m. rs.	m. rs.	m.	m.	m.
K. N. Bari .	m.	m.	m. ú.	m.	m.	m.

O většině těchto osad buď nemáme jiných zpráv, nebo tyto zprávy potvrzují jejich maďarský ráz. Výjimku činí:

Vitány. V XVIII. st. zde i podle Béla i podle Szirmaye byla ruská menšina.²⁾ V první polovině XIX. st. vzrostl příliv Slováků, podle F. se ve 40. letech stali většinou, od poloviny XIX. st. se však již pomaďarštili. To potvrzuje i odpověď u Pestyho: „Dříve zde bylo mnoho Slováků, nyní však se pomaďarštili.“

K. Toronya. Podle Pestyho bylo zde trochu Slováků, většina byla maďarská.

Szürnyek. Proti všem ostatním zprávám Szirmay tvrdí, že Szürnyek byl hlavně slovenský.³⁾ Těžko můžeme předpokládati chybu u tako-

¹⁾ Kozma: „Slavi Hungaris miscetur“; Szilvás Újfalú: „Simili incolarum mixtura“.

²⁾ Béla: „coloniae Hungaricae, Ruthenis mixtae“; Szirmay: „Hungari, Ruthenis mixti“.

³⁾ „Slavi gr.-catholici paucis Hungaris mixti“.

vého svědomitého a vůbec dobře informovaného autora. Patrně se tito Slováci později buď vystěhovali nebo se pomaďarštili.

I m r e g. Za Béla bylo zde nečetné maďarské a ruské obyvatelstvo.¹⁾ Přítomnost části Slováků potvrzuje i Szirmay,²⁾ na totéž ukazují i 3 slovenské pomístní názvy u Pestyho.

b) Osady, do nichž v XIX. a XX. st. pronikl a v nichž pak se vzmohl slovenský živel: Bodzás Újlak, N. Toronya, Garany, (M. Jesztreb),³⁾ (Kiszte),⁴⁾ Gercsely, (Csörgő), Kazsó, Hardicsa — 9. Z nich podle F. nabyli slovenský, resp. ruský živel většiny ve 40. letech v Bodz. Újlaku, Kiszte a Csörgő. V Bodz. Újlaku, N. Toronyi a Garanyi měli Slováci většinu již ve sčítání z r. 1900; v ostatních, kromě Hardicse, se slovenská většina objevuje teprve po převratu.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Bodz. Újlak	—	rs. sl. m.	m. sl. ú.	65·6%	65·1%	84·2%
N. Toronya.	m.	m. rs.	sl.	54·4%	22·6%	66·1%
Garany	m.	m.	m. sl. ú.	52·0%	9·5%(!)	85·2%
M. Jesztreb.	—	m. rs.	?	31·1%	31·2%	90·3%
Kiszte	—	rs. m.	?	6·6%(!)	78·8%	89·2%
Gercsely . . .	—	m. rs.	sl. m.	44·8%	14·6%	84·2%
Csörgő	—	sl.	?	27·7%	19·0%	78·7%
Kazsó	m.	m. rs.	?	36·8%	25·4%	76·9%
Hardicsa . . .	m.	m. rs.	?	34·3%	22·6%	40·9%

Podle Pestyho:

V Kiszte mají převahu Slováci: „ $\frac{1}{5}$ obyvatelstva — řím. katolíci — a $\frac{3}{5}$ staré víry mluví slovensky, $\frac{1}{5}$ — reformovaní — mluví maďarsky“. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy.

V Garanyi naopak: „ $\frac{4}{6}$ — reformovaní a — $\frac{1}{6}$ — řím. katolíci — jsou Maďaři, $\frac{1}{6}$ — staré víry — mluví slovensky, resp. rusky“. Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 2 slovenské.

V Bodzás Újlaku a Gerčeli bylo obyvatelstvo dvojjazyčné: „mluví maďarsky a slovensky“, v onom kromě maďarských pomístních názvů uvedeny jsou 4 slovenské, v tomto toliko maďarské.

Ve V. Toroni bylo obyvatelstvo smíšené: „starousedlíci jsou Maďaři, přistěhovalci Slováci“. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy.

¹⁾ „Exilis pagellus; incolae Rutheni, permixti Hungaris, pauci iidem et non nisi pastinationibus laboribusque manuariis misellam vitam ducunt“.

²⁾ „Hungari Slavis mixti“.

³⁾ Není v L.; na sev.-záp. od Imregu.

⁴⁾ Není v L.; na sever od Kašova.

Při ostatních 4 osadách není u Pestyho zpráv o národnosti jejich obyvatelů. Toliko v odpovědi o Hardišti jest uvedeno kromě maďarských 11 slovenských pomístních názvů; v ostatních osadách buď pomístních názvů není, nebo jsou uvedeny toliko maďarské.

V první polovině XVIII. st., v době stěhování obyvatelstva s místa na místo, do těchto osad se silně zřidlým obyvatelstvem stejně jako do jiných podobných osad středního Zemplínu přicházeli — rovněž nečetní — přistěhovalci Slováci nebo Rusové.¹⁾ Podle Béla toliko ve V. Toroni byli obyvatelé Maďari, ve všech ostatních bylo obyvatelstvo smíšené, při čemž v 6 převládali přistěhovalci Rusové: v Bodzáš Ujlaku, Uh. Jastrabu, Garani, Kistě, Gerčeli a Čergově; v Hardišti Maďari;²⁾ v Kozuchově bylo obyvatelstvo smíšené.³⁾

Jak dlouho zde zůstali tito přistěhovalci, nevíme. Buď se mohli vystěhovati a se potulovati dále, nebo mohli zůstati zde a částečně se po-maďarštiti, nebo se na jejich místo mohli dostati přistěhovalci jiní. Podle Lexikonu v nich měl převahu i na konci XVIII. st. živel maďarský, byla v nich však i menšina slovenská nebo ruská, což jest dosvědčeno Szirmayem; u něho toliko ve V. Toroni jsou „Hungari“, v ostatních 6⁴⁾ „Hungari, Slavis mixti; colonia Hungarica, Slavis mixta; incolae mixti“.

2. Slovensko-ruské území.

Slovensko-ruské území prùlomu: Plechotice — Pelejte, (Egreš — Egres),⁵⁾ Čelovce — Cselej, Uhorský Žipov — Magyar Izsép, Klečenov — Kelecsény, Kužmice — Kozma, rs. Kolbašovo — Kolbása, V. nebo Uhorský Kažmir — N. nebo Magyar Kázmér, M. Kažmir — K. Kázmér,⁶⁾ Lastovce — Lasztócz, Veľaty — Velejte, Cejkov — Czeke, rs. Kašov — Kásó, Baranča — Barancs, rs. Stanča — Isztáncs, rs. Upor — Upor, Trebišov — Töke Terebes — 17.

¹⁾ Viz o tom A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady, 21—28.

²⁾ Bodzáš Ujlak: „Incolis mixtis, Hungaris atque Ruthenis, quamvis Hungari pauciores sunt. Horum enim vix duo sunt coloni meliusculi, caeteri una cum Ruthenis cum tenui sorte miscentur“; Magyar Jesztreb: „Incolis mixtura atque conditione, uti in priore (B. Ujlak) pari“; Garany: „Septennis constans aedicular Ruthenorum, uno alterove Hungaro permixtorum“; Kiszte: „Incolis olim dilapsis et quamvis eos auxerunt iam Rutheni et Slavi“; Gercsely: „Colonis aequae mixtis (jak v Kiszte) atque vagis incolitur“; Csörgő: „Pagus vilissimus incolis Ruthenis vagis mixtis“; Hardicsa: „Paulo melior (než Kászó) aequae mixtis incolis, potioribus tamen Hungaris“.

³⁾ „Barancs — incolae mixti; Kászó — colonia nihil diversiore.“

⁴⁾ O Čergově jest řečeno toliko: „praedium“, u Garani není nic o národnosti obyvatelstva.

⁵⁾ Není v I.; na jihozáp. od Plechotic.

⁶⁾ Za I. a F. patřil k Abaújské st.

Osady podle Lexikonu ruské se v XIX. st. z části poslovenštily: Kašov, Stanča, Upor, z části pomaďarštily: Kolbašovo.¹⁾

a) Osady podle všech zpráv slovanské s nevelkou (podle sčítání) maďarskou menšinou²⁾: Plechotice, Kužmice, Stanča, Klečenov, Upor, M. Kažmir, V. Kažmir, Trebišov, Čefovce, Baranča, Egreš — 11.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Plechotice..	—	sl.	sl. ú.	97·3%	68·1%	89·6%
Kužmice...	—	rs. sl.	sl. ú.	96·8%	70·3%	93·3%
Stanča.....	rs.	rs.	sl. ú.	96·5%	49·6%	97·5%
Klečenov..	m.	rs. m.	sl. ú.	92·0%	64·1%	84·5%
Upor.....	rs.	rs.	sl.	90·7%	58·1%	90·9%
M. Kažmir.	sl.	sl.	?	85·5%	71·8%	89·5%
V. Kažmir..	—	sl. m. rs.	sl. ú.	85·8%	81·1%	79·4%
Trebišov...	sl.	rs. sl.	sl.	78·8%	50·5%	72·6%
Čefovce....	—	rs. sl. m.	sl. ú.	78·0%	85·9%	87·6%
Baranča...	sl.	rs. sl. m.	sl. m. ú.	63·3%	36·6%	76·5%
Egreš.....	—	sl. m. rs.	sl. m.	62·6%	75·6%	79·0%

b) Osady, v nichž je již u F. uvedena maďarská většina: Uh. Žipov, Lastovce, Kolbašovo. V pozdější době udrželi Maďari svou převahu toliko v Kolbašově, ale i zde jen do převratu. Po něm podle sčítání z r. 1919 Slováci činí již více než $\frac{3}{4}$ obyvatelstva. Dvě první osady pak i podle sčítání z r. 1900 a 1910 měly slovenskou většinu. Tak byl vzrůst maďarství jen dočasný.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Uh. Žipov.	—	m. rs.	sl. ú.	75·5%	73·4%	83·5%
Lastovce...	sl.	m. rs. sl.	m. sl.	65·3%	52·3%	83·5%
Kolbašovo.	sl.	m. rs.	m. sl.	36·8%	23·2%	78·0%

c) Osady, jež si v první polovině XIX. st. úplně uchovaly svůj slovanský ráz, ale v druhé polovině zcela se pomaďarštily: Cejkov, Kašov, Veľaty. Pomaďarštění zůstalo jen na papíře. Obyvatelstvo, zřejmě dvojязыčné, si velkou většinou uchovalo své slovenské cítění a po převratu se podle sčítání

¹⁾ A. Petrov, Mat., VI, 43—84, 129—130.

²⁾ Méně než 25%. Více bylo toliko v Baranči a Egreši r. 1900 a 1910 a v Trebišově r. 1910 a 1919.

z r. 1919 všechny 3 osady jeví slovenskými s maďarskou¹⁾ menšinou pod 10%.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Cejkov	rs.	sl. rs.	sl. ú.	16·4%	11·9%	94·3%
Kašov	rs.	rs. sl.	sl. ú.	4·0%	43·0%	92·0%
Veľaty	sl.	sl. rs.	?	3·4%	40·7%	91·8%

3. Rozšíření maďarského živlu na sever v dřívější době.

Podle Béla zaujímal Maďari od XIII. st. do začátku XVIII. st. značnou část Zemplínské st. Ani vnější nepřátelé, ani občanské války nevypudili jich z jejich domovů. Teprve za doby Bélovy nastal rychlý úbytek Maďarů, kteří buď odcházeli a přenechávali své domovy, dokonce i bez náhrady, přistěhovalým Slovákům a Rusům, nebo kteří pozvolna ztráceli mezi přistěhovalci svou národnost, čemuž napomáhala i malá plodnost Maďarů:

§ I. Po odchodu hord Batuových „oram (Zempliniensem) Hungari longe et late incolebant — —. Neque perierunt bellis ora isthuc magis, quam alia in quiete, praesertim quae abstrusior est et montana remotiorque a turbis existens.²⁾ Quamquam enim civilium motuum grassatione subinde de communibus miseriis et vexationibus participavit, praesertim ea aetate, qua Georgius Rákoczy cum Homonnais,³⁾ pro Caesare strenue decertantibus, provinciam nimirum afflixerat, tamen incolae manserunt semper suo loco neque, si secedere interdum necesse erat, interierunt, quin redirent, nisi morte forte iam collaberentur“.

§ II. „Etsi olim Hungari partem comitatus potiore obtinebant, hodie tamen paucissimis locis tenentur. Hinc atque inde per Submontanam et Interamnam oram⁴⁾ atque circa confluum Bodrogi et qua vallis ab Újhely⁵⁾ versus Szalanczam nonnullos sparsim offendimus, sed raro et illic solos, quin Slavis atque Ruthenis Polonisque essent permixti. — — Dicit enim nequit, quantopere natio Hungarica deficiat. Nam vel migrant sedibus Slavis relictis, antequam aequum rehabeant, quem⁶⁾ eis dederant olim pro eisdem, vel si manent et cohabitant, non propagantur. Quum aliis ternam quaternamque et senam prolem videas, Hungaris vel singula binaque est. Eadem quoque societate Slavorum non in morem eorum modo, sed linguam transit maioribusque sensim morientibus ipsa paulatim in Slavos

¹⁾ Jsou-li to ovšem skuteční Maďari a ne „izraelité maďarské řeči“.

²⁾ R-s: existente.

³⁾ Magnátská rodina Drugetů de Homonna.

⁴⁾ Podle L. 1. a 2. okres.

⁵⁾ Sátorajla Újhely.

⁶⁾ T. j.: arrabonem.

degenerat. Sed et seniores qui sunt, olim linguae eius ignari, nunc slavice ita multi sermocinantur, tamquam Slavi nati esse viderentur. Neque aliud retinent a sua gente, quam quod et ipsi adhuc linguam illius callent et vestitu pari incedunt, quamvis et hunc sensim commutent cum moribus, quos noviter induunt. Nullum enim iam discrimen inter Hungaros et Slavos dispicias, sive connubia spectes, sive consuetudines alias, quamquam illi heroico quodam facilioris¹⁾ vitae desiderio spirituque elatiore distingui ab his nitantur.²⁾

Bél zde nic neříká o tom, proč Maďarů na začátku XVIII. st. rychle ubývalo, ale toto ubývání lze pochopiti i bez toho. *Po odchodu Turků a po uklidnění Uher objevovala se možnost navrátiti se do domovů svých předků v požehnané Dolní zemi.*

Nová slovenská a ruská kolonisace od severu a západu nemohla rychle vyplniti zpustlé osady. Stolice se v té době jeví silně zpustlá. Bél dále v § V. píše o Zemplínských vesnicích:

„Exiles enim (vici) et plurimi aegre ternis quaternisque tuguriis sunt. Maiores vix uno aut altero, cui suus agricolendi modus sit, continentur, reliqui omnes vel singula, ad summum iumenta bina cum vicinis suis coniungunt alternisque sibi et illis agricolantur vel operis manuariis semet impendunt“, čehož následkem se jeví svrchovaná chudoba obyvatelstva.

„Pane profecto vescuntur, quem et pauperes coloni aliarum regionum reformident. — — Causticum, quod leviori paratur, pluribus fieri solet levamento. Sed et huius mercaturae non indigenae fruuntur, verum Iudaei. Hoc enim hominum genus hac praecipua aetate magna copia subinde ex Polonia, eius regni veste indutum, huc adventat et variis quaestibus non sine miserae plebis dispendio in omnibus oppidis, passim et vicis convalescit. Id et de Graecis Tracibusque³⁾ dixerim“.

V některých obcích zaznamenává Bél nepatrný počet sedláků: „coloni pauci, pauciores“ jsou v Kövesdu, Sz. Márii, Olaszi, Örsi, Szinyéru, Szomotoru; „N. Géres — vicus exilis, Agard — 8 aediculae, Bél — vix 9 coloni, Leányvár — 3 vel 4 aediculae“; „pauci coloni“: Adidovce, Rus. Bystra, Tapcľ. Bystrá, Čičovka, Garáňa, Kašov, Rus. Kažmir, Krav'any. Poľanka, Porubka, Rakovec, Stankovce, Višňové atd.; „1—2 coloni“: Rus. Kajňa, Križlovcy, Poľana; kolem 5: Zbud. Brestov atd. Podle c o n s c r. r. 1715 bylo z 65 obcí v 10 obcích po 1—2 selských podílech, ve 13 po 3—5, v 23 po 6—10; podle c o n s c r. r. 1720 z 61 obcí bylo ve 4 po 2—5, v 26 po 6—10.

¹⁾ R-S: „et facilioris“.

²⁾ Membrum II. politicum: De incolis et magistratibus. Poznámka Bélova o psychologii poslovenštěných Maďarů jest velmi zajímavá a nám se zdá ironií na jejích adresu.

³⁾ T. j. Srbové.

Uvedeme ještě slova Szirmajova o zpustnutí stolice: „Antiquitus longe popularior iste comitatus fuisse videtur, quod apparet ex non impopulatis nunc praediis, quae ante cladem Mohaciensem populosa fuisse leguntur. Deinde multarum possessionum antiquarum nunc nec nomina, aliquarum tantum vestigia supersunt (následují názvy 26 bývalých osad) — Videre est ex desertis nunc vineis, quae olim in summo montium cacumine colebantur, maiorem operarum adeoque et populi numerum hinc fuisse“¹⁾.

O úbytku maďarského obyvatelstva jest Bél, jako současník, naprosto hodnověrným svědkem. Jiná jest ovšem věc, ke které době se vztahuje bývalé největší rozšíření maďarského živlu ve středním Zemplíně. Bél soudí, že od samého XIII. st. obyvatelstvo Zemplína zůstávalo na svých místech, Bidermann pak klade příchod Maďarů sem teprve na konec XVI. st. a spojuje to, jako i v Šarišské st., s dobou panství tureckého.²⁾ Tato otázka přesahuje chronologický rámec naší rozpravy. Podle našeho mínění má pravdu Bidermann, ale každým způsobem tato otázka vyžaduje dalšího badání. My přestaneme na seskupení materiálu, který máme v rukou.³⁾

Především je patrné, že maďarský živel nedosahoval tak daleko na sever jako v Šarišské st. Za dob Lexikonu šly severní jeho hranice přes Silváš a Hardicse. Podle našeho materiálu však procházely tyto hranice i na začátku XVIII. st. toliko asi 15—20 km víc k severu: Sečovce — Vojčicy — Fišar, t. j. nedostupovaly ani rovnoběžky košické. Výše shledáváme toliko roztroušené osady.

To se vysvětluje snad jednak tím, že střední Zemplín byl pro bahnité Potisí a Příbodorůž vůbec málo přístupen kolonizaci od jihu, jednak tím, že zde nebylo té široké, mírně pahorkaté roviny jako v stolici Šarišské: střední Zemplín jest vyplněn od západu výběžky vrchů Slanských, od severu výběžky Karpat, od východu výběžky Vyhorlatu.

Přítomnost Maďarů jest přirozená především ve větších střediskách obyvatelstva, v městysích, dříve zámožných, ale v první polovině XVIII st. zpustlých a hospodářsky zničených.

Z takových středisk máme zprávy o Trebišové, Šečovcích, Michalovcích, Vranově a Stropkovech.⁴⁾

¹⁾ Op. c., 131. Srv. A. Petrov, Kdy vznikly, 12—15.

²⁾ Op. c., II, 78, pozn. 8.

³⁾ Tento materiál není bohužel veliký: neměli jsme v Budapešti již kdy použití ani conscr. r. 1715 a 1720, ani urbairálních ani jiných archivních dokumentů a musili jsme přestat na tom, co máme u Béla, Szirmaye a ve Sborníku Pestyově. Ve Sborníku však odpovědi o mnohých osadách scházejí a mnohé odpovědi vůbec jsou velmi neuspokojivé.

⁴⁾ O Trebišové viz tabulku výše. V Sečovcích, Michalovcích a Vranově bylo % Slováků nebo Karpatorusů ve sčítáních mnohem menší než

Trebišov — Tőke Terebes, dříve Paris nebo Parics Terebes,¹⁾ býval maďarskou osadou vojenskou.

M. Bél píše o něm: „Terebes — — erat olim oppidum praestans et temporibus turcicis arci sui nominis — — haud parvo auxilio. Habebatur enim a militibus Hungaris, qui crebris adversus Turcas incursantes eruptionibus effusoque sanguine suo non minus, quam turcico, arcem perpetuo tuebantur. Sed arce post dissoluta²⁾ sensim et incolae illi depierunt sedibus Slavis et Ruthenis relictis, qui hodieum parte oppidi maxima nidulantur, sunt enim pauperrimi.“

Maďarská posádka opustila Trebišov r. 1686,³⁾ část pokojného maďarského občanstva zůstávala tam však ještě za doby Bélovy, ale již smíšená se Slováký a Rusy: „oppidum Terebes — colonia frequens Hungaris, Slavis et Ruthenis.“⁴⁾ Szirmay připomíná v něm toliko Maďary a Slováký, avšak nikoliv Rusy.⁵⁾

Sečovce — Gálsz écs. Podle Béla je to „frequens, sed vilis colonia Slavorum et Ruthenorum, Hungaris antiquis paucioribus iam mixta“. Szirmay píše: „colonia Slavorum, Ruthenorum, Hungaris et Germanis mixta“. Podle Pestyho „obyvatelé jsou Rusové, Slováci a Maďaři“.

v ostatních osadách, ale to není ve spojení s dřívějším maďarským obyvatelstvem, procento Maďarů zveličovali hlavně „izraelité maďarské řeči“.

Osady	F.	K.	Čz.	1900		1910		1919	
				sl.-rs.	izr.	sl.-rs.	izr.	sl.-rs.	izr.
Sečovce...	sl.	rs. sl. m.	sl.	71·0%	25·0%	60·6%	28·8%	43·9%, jiné nár. 5·9%	29·6%
Michalovce	—	sl. rs.	sl.	48·7%	28·8%	38·3%	32·3%	62·4%	30·4%
Vranov ...	—	sl.	sl.	54·8%	26·9%	37·8%	27·4%	70·7%	34·2%

V Stropkovech je to složitější; tam se část židů přihlašovala i k slovenské nebo ruské národnosti. Ve sčítáních z r. 1900 a 1910 na úhrnný počet křesťanů bylo Slováků r. 1900 — 78·3%, r. 1910 — 67·8%, r. 1919 na počet všeho obyvatelstva bylo Čechoslováků a Karpatorusů 38·6%, jiné (!) však národnosti 55·6%; „izraelitů“ na všechno obyvatelstvo bylo r. 1900 — 47·0%, r. 1910 — 44·2%, r. 1919 — 44·1%.

¹⁾ Podle hradu Parise nebo Paricse, pod nímž byl městys rozložen.

²⁾ Viz dále citát ze Szirmaye.

³⁾ Szirmay, op. c.: „A. 1686 Tökölani praesidiarii, desperatis rebus suis Munkácsinum se recipientes, arcem Terebes suffossis munimentis pulvere pyreo incensam reliquerunt, nunquam amplius restauratam.“

⁴⁾ Neveliká podhradní osada Paris nebo Parics, s městysem sousedící, dlouhou dobu pustá, byla za doby Bélovy osídlena chudými slovenskými a ruskými rybáři hr. Zichyho; Běl píše: „Parics viculus exiguus ex parte arcis Terebes desolatus diu stetit, dum iterum villicationi a comite Zichy excitatae et aliquot pauperibus Ruthenis atque Slavis impenderetur, qui defectu agriculturae piscium et cancrorum captatione dominio serviunt.“

⁵⁾ „Colonia frequens, Hungaris et Slavis mixta.“

Michaľovce — N. Mihály. Tento kdysi zámožný městys, který byl spolu s Humenným (Homonna) sídlem rodiny Drugetů, mocné na východě Uher, na konci XVII. st. naprosto upadl a zpusťl. Znova byl osídlován teprve ve dvacátých letech XVIII. st., a to hlavně přistěhovalci; mezi nimi byla i hrstka Maďarů. Bél praví: „Olim frequens et nobile oppidum erat, sed partim peste, partim temporum iniuriis tantopere evilit, ut pagis multis sit deterius. — Ab advenis tantum annis abhinc quatuor aut quinque coaluit ideoque tenuitate eorum hucdum squallet. Aegre unum alterumque reperias, qui cultione agrorum aut opificii ratione se aliquo modico pacto tueri queat; reliqui omnes vivunt mercede diurna et si quid poterunt manuum in agris et alienis messibus opera exoperari. Hungari sunt inter eos paucissimi, plures Slavi, Rutheni quamplurimi templo catholicis serviente, quamvis parte sui maxima desolato.“ Michaľovce u Szirmaye scházejí.¹⁾ U Pestyho se dí toliko: „Od nepamětných dob žijí zde obyvatelé slovenské (připsáno jest nad řádkou: „i maďarské“) řeči.“

V r a n o v. Rukopis fol. lat. No 274 jest kopie Bélovy „Notitia comitatus Zempléniensis“, provedená r. 1793 na příkaz Szirmayův z originálu knihovny primasa Batthyánye v Ostřihomě. V této kopii není žádných zpráv o Vranově, v originálu však patrně něco bylo i o národnosti obyvatelstva, protože o osadě ležící u městyse Vranova, V r a n o v s k é m D l h é m (Varannó Hosszúmező), stojí: „exilis pagellus, vix una alterave constans aedícula; incolae pauculi et *paris linguae religionisque, ut in oppido quoque sunt*“. U Szirmaye a u Pestyho rovněž není nic. Tak zbývá jen svědectví Bidermannovo; ač není uveden jeho pramen, jest přece zřejmě založeno na přesné dokumentární zprávě: „Die Varannoer Protestanten eröffneten erst im J. 1580 auch einen ungarischen Gottesdienst in einer eigens dafür erbauten Kirche.“²⁾

S t r o p k o v y. Stropkovy, kdysi jeden z opěrných bodů husitských, byly potom podle Béla osídleny Rusy, Poláky, Slováky a částečně Maďary, hlavně Maďary ve službách rodiny Pethőovy, která vládla městysem: „Bohemorum temporibus maxima eiusdem gentis colonia insessus erat; eos interpolarunt Rutheni, Poloni et Slavi non plane nullis Hungaris subinde accedentibus, praesertim qui a servitiis Pethőorum esse volebant aut debebant. Nunc Slavi sunt, Polonis et Ruthenis mixti, fidei omnes catholicae.“ Jiných zpráv nemáme.

Přejdeme nyní k vesnicím a nejprve si všimneme *pohraničtích, dříve již prozkoumaných*.

a) Maďarský název má Egres — Egres, adjektivum Magyar — Uhorský jest součástíkou názvů N. (dříve Magyar) Kázmér — V. (dříve Uhorský) Kázmír a Magyar Izsép — Uhorský Žipov — 3.

¹⁾ Jest toliko všeobecná poznámka: „Districtus N. Mihályensis, partim Hungari, partim Slavici diversae religionis insessus“.

²⁾ Op. c., II, 78, pozn. 8.

O Egreši nemáme žádných zpráv.

V. (Uhorský) Kažmir a Uhorský Žipov. Podle Béla a Szirmaye měli v nich převahu Maďaři.¹⁾ Kromě toho jest u Pestyho připomenuto, že v chotáru V. Kažmiru 5 honů mělo maďarské názvy, jež zanikly za komasace r. 1848—49.²⁾

b) Z ostatních 13 osad³⁾ podle Béla v Kolbašově a Kužmicích měl převahu Maďaři, v Čelovcích je zaznamenána přítomnost všech tří národností, v Kašově měli převahu Slováci a Rusové, o Stanči, Lastovcích a Uporu⁴⁾ není žádných zpráv. O Velatech, Baranči, Plechoticích, Klečenovu a Egreši čteme toliko: „incolae mixti“, což ještě nesvědčí o přítomnosti Maďarů: smíšené obyvatelstvo mohlo se skládati toliko ze Slováků a Rusů. V Cejkově se připomínají „mixti“, většinu mezi nimi mají Rusové.

Kolbašovo. Běl píše: „Intersunt Hungaris Slavi et Rutheni.“ U Szirmaye Kolbašovo schází. U Pestyho jsou uvedeny 2 pomístní názvy maďarské, 2 nebo 3 slovenského původu.

Kužmice. Podle Béla „incolae nihilo pauciores, quam in Kolbása, pariterque Slavi Hungaris miscentur“. Szirmay dí: „Per colonos Hungaros, partim Slavos colitur“. U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů uvedeny jsou 4 slovenské.

Čelovce. Podle Béla „incolitur a Ruthenis, Slavis et Hungaris mixtis“. U Szirmaye a Pestyho schází.

Kašov. Běl píše: „Nihilo maior meliorque, quam Czéke, paucioribus tamen colonis, quamvis et hic mixtis uno alteroque Hungaro relicto“. U Szirmaye Kašov schází. U Pestyho jest uvedeno národní podání, že osada byla dříve maďarská, ale „za tatarského vpádu“ zpustla, a že pak vláda násilně sem přestěhovala Slovaky z obcí Vislavy, Turně a Zavadky.⁵⁾

Podání to jest v podstatě zcela pravděpodobné, a vypočtení osad, odkud byli přivedeni přistěhovalci, dodává mu jistoty, ale „tatarský vpád“ se ovšem nevztahuje na vpád Batuův, nýbrž je to nejasná vzpomínka na vpády Tatarů a Turků v XVI. a XVII. st.

U Szirmaye jest kromě Kužmic uvedena maďarská většina v Lastovcích, menšina v Baranči:

Lastovce: „Hungari Slavis mixti.“ To se úplně potvrzuje odpovédí u Pestyho: „Polovina obyvatelů jsou Maďaři, většinou zemané, polovina jest řeči slovenské.“

¹⁾ V. Kažmir. Běl: „Hungari, Ruthenis mixti“; Szirmay: „Colonia Hungarica, Slavis mixta“. — Uh. Žipov. Běl: „Incolae Hungari sunt, quibus tamen magna parte associantur Rutheni“; Szirmay: „Hungari, Slavis mixti“.

²⁾ Eresztvény, Székregjárom, Kenderföldék, Út mellett, Rakotyás (A. Petrov, Pesty, Helység névtára, 72).

³⁾ Vyjímajíc M. Kažmir, o němž u Béla není žádných zpráv.

⁴⁾ Upor: „Minor atque vilior (quam Pelejte) vix domibus constat sex vel septem.“

⁵⁾ Vislava v Abaújské st., Turně a nejspíše v Torňanské. Zavadek jest několik v rozličných stolicích.

Baranča: „colonos Slavos, paucis Hungaris mixtos habet“. Podle Pestyho „mluví se maďarsky a německy“. Pomístní názvy jsou uvedeny toliko maďarské.

Cejkov,¹⁾ Veľatý,²⁾ Plechotice, Egřeš, Klečenov, Stanča a Upor, z nichž v 5 podle Béla bylo obyvatelstvo smíšené, t. j. slovensko-ruské, jsou Szirmayem všechny označeny za slovenské. Ruský živel se tedy buď vystěhoval, nebo poslovenštil.³⁾

Tak z právě zkoumaných 17 osad v Egřeši na dřívější maďarské obyvatelstvo ukazuje toliko maďarský název osady, v V. (Uhor.) Kažmiru a Uh. Žipově nejen názvy, nýbrž i svědectví Bélova, Szirmayova a Pestyova, v Trebišově, Kužmicích, Kolbašově, Čelovcích, Kašově, Lastovcích a Baranči svědectví Bélova, Szirmayova a částečně Pestyova — dohromady 10 osad.

Přehlédneme nyní vesnice *mimo pohraniční pásno* podle okresů stolic od jihu.

3. okres.

a) Osady s maďarskými názvy: Kerestur — Szécs Kerestúr, Miglisov — Miglész a snad i Dargov — Dargó — 3.

Kerestur. Běl píše: „incolis insessus maxima parte Ruthenis, paucissimis Hungaris mixtis“; Szirmay připomíná toliko náboženství obyvatelů: „pagus catholicus utriusque ritus“.

Miglisov. Podle Béla „incolis mixtis“. Že mezi těmito „mixti“ byli nejen Slováci a Rusové, nýbrž i Maďari, jest viděti ze slov Szirmayových: „Hungari, Ruthenis mixti“.

Dargov. Kromě názvu, ke všemu ještě ne zcela jasného původu, není jiných zpráv, že by zde kdy byli žili Maďari. U Béla Dargov schází, u Szirmaye „pagus ruthenicus“.

b) Podle Béla (Zbehňov — Zebegnyő)⁴⁾ „incolitur et his, uti priores (Keletsény, N. K. Azar, Isztancs), ab agrestibus Ruthenis vix

¹⁾ Běl: „Incolae mixti, plures et hincce (před Cejkovem; M. Jesztreb a Bodzás Újlak) Rutheni, quibus et delubrum est templo catholicis deserviente.“ Poslední věta dovozuje, že „Rutheni“ byli pozdější přistěhovanci. Srov. u Szirmaye: „Szerdahely — incolae catholici utriusque ritus, *Graecis templo et parocho gaudentibus*, latinis ad V. Kövesd affiliatis“ — v Szerdahelyi i naopak uniáti byli dřívější obyvatelé, řím. katolíci pak přistěhovanci. O Cejkově praví Szirmay: „pagus slavonicus“.

²⁾ Veľatý byly podle Szirmaye od konce XVII. st. zpustlé, znova byly osídleny r. 1712: „Slavi. A. 1690 fuit desertus, 1712 novis coloniis insessus“.

³⁾ Z naší rozpravy „Kdy vznikly ruské osady“ jest viděti, jak veliké bylo zde rozšíření ruské kolonisace ze severního Zemplína a ze Zakarpatí v prvních desítkách XVIII. st. (22—27). Proto „Rutheni“ u Béla bychom nevykládali *toliko* ve smyslu „obyvatelé ruské víry“, nýbrž i ve smyslu „Rusové“.

⁴⁾ Není v L.; na jih od Sečovec.

uno alterove nationis hungaricae¹⁾ — 1. Dohromady 4; spolu s 10 výše prozkoumanými a se Sečovci — 15.

4. okres.

a) Maďarský název má Fišar (je to zkrácení maďarského jména Füzesér) — 1.

Podle Béla byla tato osada slovenská: „Lask — pagellus incolis pariter Slavis; Füzeser — colonia nihil dissimili; ab oriente intercedit praedium Sztrasa“²⁾ U Pestyho však jest uvedeno, zřejmě podle lidového podání, že dřívější obyvatelé byli Maďaři: „Starodávne rodiny byly Maďaři, noví přistěhovalci jsou slovanské (tót) řeči z Polska a z horních Uher.“

b) Podle Béla 8 osad tvoří s Fišarem na levém břehu dolní Ondavy souvislý ostrov, přiléhající k maďarskému území jihovýchodní části stolice. Jsou to osady: Ložin — Lazony, Bretejovce (Bracijovce) — Berettyő, Falkušovce — Falkus, Dubrovka — Dubrówka, Budkovce — Butka, Kačanovce (Kačanov) — Kárcsánd (Kácsánd), Markovce — Márk, Slavkovce — Szalók.³⁾

„Dubrówka — Slavi, Hungaris mixtis; Szalók — nec incolae differunt (t. j. od obyvatelů Dubrovky), quamvis Hungari sunt potiores; Butka — nihilo dissimilior sive incolae respicias, sive solum“. Dále: „Márk — incolis Hungaris et Slavis mixtis; Kárcsánd — priori par, colonia simili; Falkus — incolis pari lingua et mixtura; Berettyő — vix maiore dissimilior colonia; Lazony — paris coloniae“ — 8.

2 osady se od severu přimykají k Michaľovcům a tvoří s nimi neveliký ostrov; jsou to Topoľany — Topolyán a Zbudza — Izbugya.

Bél píše:

„Topolyán — N. Mihály conterminus multoque et ipso populosior, eiusdem gentis“.

„Izbugya — pagi serie vix aliqua modica tuguria conspiciuntur, quamvis longiusculo inter se intervallo, ut nescias, quam longum pagum credas. — Incolitur a Slavis, Ruthenis Hungarisque mixtis“ — 2.

Jedna osada leží oddělena na levém břehu Ondavy: Rakovec — Rákócz. Bél o ní dí: „Rákócz — incolis paucioribus, sed aequae Slavis et Ruthenis; coloniae novae. Olim Hungaris insidebatur iisque partim emortuis, partim dispersis aegre unus alterve restet“.

Tak je ve 4. okrese dohromady 12 osad, s Michaľovci 13.

6. okres.

Na severovýchod od Vranova leží Kručov; na rozdíl od Ruského

¹⁾ Soudíme, že k předchozím osadám: Klečenovu, V. M. Ozorovcům a Stanči, se vztahují toliko slova Bélova „incolitur ab agrestibus Ruthenis“, ale ne: „vix uno alterove nationis Hungaricae“.

²⁾ T. j. Stráža.

³⁾ Ovšem musíme poznamenati, že text Bélův s odkazy na předchozí osady („uti in priori, non dissimilis, consimilis“ atd.) není úplně jasný a spolehlivý.

Kručova, který jest víc k severu na hranicích Šarišské st., jmenuje se Uhorský — Magyar Krucsó. Kromě názvu jiných zpráv o Maďarech v něm nemáme.

Tak jsou s Vranovem a Stropkovy dohromady v 6. okrese 3 osady.

V celé stolici tedy můžeme přítomnost maďarského živlu v dřívějších dobách předpokládati v 31 osadách¹⁾ podle Lexikonu slovenských.²⁾

4. Ostrov slovenský, český a ostrovy ruské.

V stolicích Abaújské, Torňanské a Boršodské, Novohradské a Peštské, Nitranské, Tekovské, Ostřihomské a Komárenské viděli jsme hromadné stěhování ze severu na jih. Kolonisace dala se i na popud shora: sněm, stolice, statkáři lákali, ba i přímo přestěhovali sedláky, a to nejen jednotlivě, nýbrž i ve skupinách, a sedláci sami přicházeli rovněž nejen jednotlivě, nýbrž i ve skupinách, někdy se svým knězem nebo školním učitelem.³⁾ Takto vznikla celá souvislá území výběžků, četné velké i menší ostrovy.

V Zemplínské stolici vidíme něco jiného: jižní část Zemplínu se svými bažinami, zaplavovanými vodou, nebyla příliš vhodná k osídlení a málo vábila kolonisty. Proto se kolonisace dala na popud jednotlivých osob, někdy malých skupin⁴⁾, které se usazovaly v úplně nebo částečně zpustlých osadách.

Proto jest zde málo slovenských nebo ruských ostrovů, ba ani v nich si nečetní přistěhovalci dlouho neudrželi své národnosti.

Celkem na maďarském území stolice byly podle Lexikonu: 1 osada slovenská v 3. okrese: Baňačka (V. Baňačka) — Ruda Bányácska, 1 osada česká v 1. okrese: Kak, 5 ruských: Serdahel — Szerdahely, Poľana — Lelesz Polyán, Dobra — Dobra, Dámócz, Čeke — Cséke, a 2 maďarsko-ruské: Bel — Bél a Agard — Agárd, všechny v 2. okrese — dohromady 9 osad.

Baňačka.⁵⁾

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
sl.	rs. m.	sl.	90·2%	93·3%	35·2%

Podle Pestyho byla Baňačka dosti stará osada, protože se zachovala pečeť z r. 1600. Zda zde byli horníci Slováci usídlení od samého začátku, či zda sem byli povoláni později, o tom nemáme zpráv. Podle Béla je to

¹⁾ I s osadami hraničícími s maďarským územím, což je na 412 osad Lexikonu 7·5%. Bez pohraničních toliko 21.

²⁾ Zase opakujeme, že všechny výše uvedené zprávy nepovažujeme za nesporné důkazy. Vyžadují potvrzení.

³⁾ Viz na př. dále Alberti v Peštské st.

⁴⁾ Výjimkou jsou báňské osady a kolonisté povolání ze zahraničí: Němci a v jednom případě Češi.

⁵⁾ Zůstala v Maďarsku.

„pagus, Ruthenis insessus“, patrně proto, že zde převládali uniáti.¹⁾ Za doby Szirmayovy zde žili i Maďaři: „Hungaris et Slavis gr. cath. insessus“. Slovenskou národnost si obyvatelstvo uchovalo do r. 1910, v letech 1910 — 20 podleho — aspoň podle sčítání — maďarisaci.

K a k.

Podle Pestyho „dříve zde žili Maďaři“,²⁾ za Turků pak osada zpustla a ještě r. 1732 (za Béla) nebyla osídlena. Podle Béla „locus desolatus seu praedium desolatum stat a Turcarum temporibus“. Aspoň část dřívějších obyvatelů podle Pestyho zůstávala v osadě i v první polovině XVIII. st. Novými kolonisty se osada rozmnožila z Čech a Moravy v polovině tohoto století. Zpráva u Pestyho se úplně potvrzuje Szirmayem: „Kak, olim Kok. Fuit locus ab anno 1650³⁾ bellis civilibus desertus, a. 1750 coloniis ex Bohemia per loci herum, G. Sisáry, deductis insessus, sed quia Hussitarum sectam, in Hungaria non receptam, adductae coloniae profitebantur, carcere et verberibus ad amplectenda catholica sacra adactae,⁴⁾ maxima in parte dilapsae sunt. Nunc inhabitatur a catholicis iisque Hungaris.“ Menšina „husitů“, která zůstala na místě a přijala katolictví, se pomaďarštila; podle Pestyho „nyní potomci i dřívějších obyvatelů i přistěhovalců z Čech a Moravy neznají jiného jazyka než maďarský“. V XIX. a XX. st. jest Kak osada čistě maďarská.

R u s k ý m i a r u s k o - m a ě a r s k ý m i osadami jsme se podrobně zabývali již dříve,⁵⁾ proto se zde nebudeme o nich šířit. Všechny tyto osady byly nové, vzniklé na začátku XVIII. st.; ještě za doby Bélovy měly nečetné obyvatelstvo. Ke konci XVIII. st. se toto obyvatelstvo stalo již dvojjazyčným,⁶⁾ ale ruská tu většina, tu menšina se uvádí ještě u F. a Cz. Slovanské pomístní názvy mezi většinou maďarských uvedeny jsou u Pestyho v Beli, Damoci, Poľaně. V druhé polovině XIX. st. se všechny úplně pomaďarštily, u Pestyho toliko o Serdaheli jest poznamenáno: „Ještě nedávno bylo zde nalézti i lidi mluvící slovensky.“

¹⁾ Podle Pestyho obyvatelé jsou řečtí katolíci; řím. katolíků jest málo. Podle sčítání z r. 1900 je 78·6% uniátů.

²⁾ Ale jest zajímavé, kým byl dán název Belgrád tomu místu na pravém břehu Hornádu, na němž ležela osada do povodně r. 1813 (viz Sborník Pestyho).

³⁾ 1650 v originálu jest spíše tisková chyba m. 1650.

⁴⁾ Szirmay: „in pago Kak aetate nostra erant etiam anabaptistae, sed mandato — Mariae Teresiae a. 1760 ad amplectenda catholica sacra adducti sunt“ (op. c., 56).

⁵⁾ Mat., VI, 83—84, 160—162.

⁶⁾ Proto Szirmay je považoval za maďarské.

VI.

Nepřetržité slovensko-maďarské hranice od Kucan v Zemplínské stolici do Užhorodu.

1. Pohraniční slovenské osady: v Zemplínské st.: Kucany, Petrikovce, Malčice, Slavkovce; v Užanské st.: Stretavka, Vysoky, rs. Lekart,¹⁾ Zahor, Jenkovce, Niž. Nemecky, Vyš. Nemecky — 11.

a) Osady podle všech pozdějších zpráv slovenské: Lekart, Vyš. Nemecky, Niž. Nemecky, Malčice, Slavkovce, Petrikovce — 6.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Lekart	—	rs. sl.	?	96·8%	97·1%	99·7%
Vyš. Nemecky ..	sl.	sl. rs.	rs.	94·4%	89·6%	95·5%
Niž. Nemecky ..	sl.	sl. rs.	sl. rs. ú.	86·2%	80·8%	87·8%
Malčice	sl.	sl. m. rs.	sl.	84·3%	75·5%	87·8%
Slavkovce	sl.	rs. m.	sl. ú.	81·2%	86·1%	66·4%
Petrikovce	sl.	sl. rs.	?	87·3%	99·0%	52·5%

Slavkovce a Petrikovce po r. 1910, jak vidíme, silně podlehly maďarisaci. V Petrikovcích podle Pestyho žili i v 60. letech Slováci, kteří mluvili rovněž i maďarsky.

V Niž. Nemeckém podle Pestyho před Slováky žili Maďaři, „což jest viděti z maďarských pomístních názvů“; názvů těch je v odpovědi uvedeno 8, z nich 1 se slovenskou předložkou.

b) Osady, v nichž jest u F. uvedena maďarská

¹⁾ Lekart jest toliko podle Lexikonu a K. ruský, podle všech ostatních pramenů je slovenský (mezi nimi podle Brocha, Czambela a Tomašivského). Většina v něm byla uniátská. Není žádných údajů pro rozhodnutí, zda jest zde mýlka v Lexikonu, či zda skutečně Lekart prvotně byl maďarský, pak ruský a potom se pod vlivem slovenských osad jej obklopujících poslovenštil.

většina, jež však podle Cz. jsou slovenské nebo slovensko-ruské:¹⁾ Zahor, Vysoky, Jenkovce, Stretavka — 4.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Zahor	sl.	m. rs.	sl. rs. ú.	96·9%	97·1%	98·4%
Vysoky	sl.	m. rs. sl.	sl. rs.	95·6%	91·8%	91·3%
Jenkovce . .	sl.	m. rs.	sl. rs. ú.	86·1%	95·5%	96·3%
Stretavka . .	sl.	m. rs.	sl. ú.	73·4%	95·3%	85·8%

Zahor. Podle Pestyho byl dřívější název osady *Mongács* a byla osídlena Maďary, což prý potvrzují maďarská jména starodávných rodin²⁾ a maďarské pomístní názvy.³⁾

V Jenkovcích podle Pestyho lid je slovenské řeči, zemané-statkáři však jsou Maďaři.

c) Kucany.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
sl.	rs.	rs. sl. m.	93·8%	23·6%	83·7%

Kucany, maďarsky *Nézpest*, se ještě r. 1700 jmenovaly maďarsky *Mézpest*.⁴⁾ Za doby Bély, t. j. kolem r. 1730, podle naprosto jasného svědectví Bély v *Nézpestu* žili Maďaři, a to též povahy jako v sousední Abaře: „*coloni vivunt, iique Hungari, ut in Abara.*“⁵⁾ V Abaře pak žili Maďaři, kteří se obzvláště pevně drželi své národnosti, nechtěli se učit jinému jazyku, a i když jej uměli, nechtěli jím hovořiti.⁶⁾ Co se stalo v *Nézpestu* r. 1730—1773, zůstává pro nedostatek zpráv neznámo, v *Lexikonu* se však *Nézpest-Kucany* jeví již osadou slovenskou. Že to není omyl, viděti z toho, že nejen u K., nýbrž i u F. a Cz. jsou Kucany slovanské, Maďaři pak podle Cz. činí toliko menšinu obyvatelstva. Patrně po r. 1730 se, jak jsme to viděli i v jiných osadách, většina Maďarů vystěhovala na jih a na jejich místo přišli Slováci nebo Rusové. Podle Pestyho „všichni obyvatelé jsou Maďaři řečtí katolíci“. Nelze si představit, že by se za 10 let

¹⁾ Jak jsme viděli již dříve, podobný rozpor pramenů o osadách s dvojjazyčným obyvatelstvem jest velmi častý a pochopitelný.

²⁾ Uvedeno jich jest 15, mezi nimi i nemaďarské: *Csermák*.

³⁾ Uvedeno jich jest 9.

⁴⁾ Patrně od m. *méz* = med; druhou část názvu odvozuje prof. Melich od slova *pest*, které prý bylo Maďary přejato z bulharského: „*пещь*“ (recense o *Niederlově* Manuel de l'antiquité Slave).

⁵⁾ Ostatně nejsme si zcela jisti, že správně vykládáme text Bély.

⁶⁾ „*Colonia hungarica et ita morum linguaeque suae tenaces, ut neque discere vellet alienam neque, si calleret, loqui.*“ Slova Bély jsou úplně potvrzena i odpovědí u Pestyho.

slovanská většina byla pomaďarštila. Slovo „Maďari řečtí katolíci“¹⁾ se často užívá — ne v lidu, nýbrž v literatuře²⁾ — nejen když se mluví o skutečných Maďarech uniátech, nýbrž i když jest řeč o Slovácích a hlavně o Rusech uniátech, aby z pochopitelných příčin bylo lze vyhnouti se výrazům „orosok, orosz hitűek“. Podle nás se pomaďaršťování většiny obyvatelstva dalo zvolna ne během 10, nýbrž během 50 let — 1850—1900. Avšak většina Maďarů v Kucanech zřejmě nezapomněla, že jejich předkové nebyli skuteční Maďaři. Jinak by se nebylo mohlo r. 1919 83·7% obyvatelstva přihlásiti k československé národnosti.

2. Pohraniční maďarské osady: Abara — Oborin, N. Ráska — V. Raškovce, K. Ráska — M. Raškovce, Hegyi — Kopčany, Deregyňo — Drahňov — Z e m p l í n s k á s t.; Kerész — Kryšov, Tegenye — Tegeňa, Pálócz — Pavlovce, Bajánháza — Bajanház, Pinkócz — Pinkovce, Őr-Darma — Jovro-Darma, Bozos — Bozoš — U ž a n s k á s t. — 12.

a) Osady podle všech pozdějších zpráv maďarské: Abara, K. N. Ráska,³⁾ Hegyi,⁴⁾ Deregyňo,⁵⁾ Kerész,⁶⁾ Bajánháza⁷⁾ — 7.

Bél píše:

K. Ráska — „incolae Hungari, haud ignari sermonis slavonici“.

N. Ráska — „pagus vastus, sed aedificiis multum desolatus, alioquin agri parís parisque linguae“ (jako v K. Rásce).

Hegyi — „pagus Hungaris et Slavis permixtus“. U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 3 slovenské.

Deregyňo — „incolis Hungaris non sine Slavorum commixtione“. U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jest uveden slovenský.

b) Osady podle F. a Čz. slovenské: Tegenye, Bozos — 2. O nich se zpráva Lexikonu potvrzuje toliko maďarskými jejich názvy a K. Tak údaje Lexikonu zůstávají osamoceny, ale nepovažujeme je za pochybné: jak jsme viděli, není nic divného, že se maďarské pohraniční osady poslovenštily asi za 70 let po Lexikonu. Bozos ve sčítáních schází, Tegenye se již od sčítání z r. 1900 jeví čistě slovenskou.⁸⁾

c) Ostatní osady jsou podle sčítání z r. 1919 čistě slovenské: Pavlovce, Pinkovce, Jovro-Darma; Pavlovce však jsou slovenské již v sčítání z r. 1900.

¹⁾ „Görög katolikus magyarok“.

²⁾ Ovšem nejčastěji v pozdějších desetiletích; viz však odpověď u Pestyho o rs. Kekeňuši v Ugočské st.

³⁾ U F. maďarsko-slovenské; podle sčítání z r. 1919: K. Ráska — 10·3% čsl., N. Ráska — 25·2% čsl.

⁴⁾ U F. maďarsko-rusko-slovenská; podle sčítání z r. 1900 — 15·4% sl., 1910 — 17·7%, 1919 — 44·6% čsl.

⁵⁾ Podle sčítání z r. 1919 — 15·2% čsl.

⁶⁾ U F. maďarsko-ruská.

⁷⁾ U F. a Čz. maďarsko-ruská; ve sčítání z r. 1919 — 19·9% čsl.

⁸⁾ R. 1900 — 89·1% sl., r. 1910 — 90·1%, r. 1919 — 82·1% čsl.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Pavlovce.	m.	m. rs. sl.	?	92·9%	93·4%	91·8%
Pinkovce.	m.	m. rs.	?	47·0%	52·6%	90·4%
Jovro ...	—	m. rs.	?	} 43·8%	32·6%	79·4% ¹⁾
Darma ..	m.	m.	sl. m. rs.			

Zpráva Lexikonu se však úplně potvrzuje nejen K., nýbrž i F.

Tak z 12 pohraničních osad podle Lexikonu maďarských 2, Tegerňa a Božoš, se poslovenštily již ve 40. letech XIX. stol.; 1, Pavlovce, k r. 1900; 2, Pinkovce a Jovro-Darma, k r. 1919 — dohromady 5.

4. V druhém okrese Užanské st. byla podle Lexikonu Tasolya — Tašoľa maďarský ostrov.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
m.	m.	sl. rs. ú.	100%	98·2%	99·1%

Tašoľa nebyla stará osada. Podle Pestyho byla založena před 150 lety, t. j. přibližně v první polovině XVIII. st. Že Tašoľa byla dříve maďarská, o tom kromě jejího snad neslovanského názvu svědčí naprosto zřetelně nejen Lexikon a K., nýbrž i F. Na mapě Cz. Tašoľa schází, podle své zeměpisné polohy musila by však ležeti na území slovensko-ruském. Je-li tomu tak, poslovenštila se již kolem r. 1850, nejvýše na začátku 60. let, protože podle Pestyho v ní jest obyvatelstvo slovenské řeči a slovenské zůstává i ve sčítáních lidu.

5. Rozšíření v dřívějších dobách maďarského živlu na území Užanské st., podle Lexikonu slovenském.

Jak jsme viděli, z pohraničních slovenských osad je přítomnost Maďarů v dřívějších dobách zaznamenána v Niž. Nemeckém a v Zahoru; maďarská byla dříve Tašoľa. Kromě toho:

a) snad maďarské nebo aspoň neslovanské názvy mají v 1. okr. Užanské st. Palin — Pályin, Hažin — Gezsény, Čečehov — Csecsehó, Sentuš — Szentes, Sejkov — Székó, Vyš. Remety — F. Remete, Niž. Remety — Sáros Remete — 7. Jiných zpráv potvrzujících, že Maďari kdysi v těchto osadách bývali, není, nepočítáme-li, že reformované vyznání Slováků v Niž. Remetách svědčí, že jejich předkové byli Maďari.

b) U Pestyho jest přítomnost Maďarů v dřívějších dobách uvedena v Bežovcích — Bező, Křiži²⁾ — Keresztu a Hutě — 3.

¹⁾ 37·6% čsl., 41·7% rs.

²⁾ Podle Niederle Kristy.

Bežovce — „dřívější obyvatelé byli Maďaři, což potvrzují maďarská jména starých rodin¹⁾ a maďarské pomístní názvy“²⁾

Křiž (Kristy) — „že obyvatelé byli kdysi Maďaři, je viděti z rodinných jmen“³⁾

Huta⁴⁾ — „žili zde taktéž i Maďaři, což jest viděti z názvů lesů“⁵⁾

Tak celkem o 10 osadách slovenské části Užanské stolice můžeme předpokládati, že v nich kdysi žili Maďaři.

Slovensko-maďarská hranice končí v Užanské st. u Užhorodu. Toto staré město jest bod, u něhož se stýkají území tří národností: slovenské, karpatoruské a maďarské.⁶⁾

Výše jsme se zabývali v pořadí stolic vysvětlením, jak daleko na sever od slovensko-maďarských hranic sahal za dřívější doby maďarský živel. Nyní probereme — zase v pořadí stolic od západu k východu — zprávy, jež máme v rukou o tom, jak daleko v tomto slovensko-maďarském pohraničním pásmu na jih od národnostních hranic — kromě vzpomínutých již osad výběžků a ostrovů zaznamenaných v Lexikonu — sahal za dřívější doby živel slovanský, t. j. slovenský nebo karpatoruský. Tento slovanský živel většinou zanikl v maďarském moři, ale vzpomínky na něj a stopy po něm se do jisté míry uchovaly.

Rozšíření slovanského živlu na jih od národnostních hranic za dřívější doby.

Bél, Notitia comitatus Sárosiensis: „(Hungari) linguae hungaricae ob necessitatem miscent et alias populares“⁷⁾

Bél, Notitia comitatus Neogradiensis:⁸⁾ „Lossonecz — lingua potissimum hungarica, sed contagii quidpiam e slavonica trahens“⁹⁾

¹⁾ Z uvedených 16 jmen 13 jich skutečně můžeme uznati za maďarská.

²⁾ Uvedeno 11.

³⁾ Uvedeno 8 maďarských jmen s dodatkem „a j.“

⁴⁾ Ve 4. okr. Podle Lexikonu ruská osada.

⁵⁾ Uvedeny 2 maďarské názvy, mohly ovšem býti dány i pány, Maďary.

⁶⁾ Podle sčítání z r. 1900 bylo v Užhorodu z veškerého obyvatelstva 14.723 duší, Maďarů 11.631 (79%), Němců 1071 (7·3%), Slováků 1223 (8·3%), Rusů 500 (3·4%), izraelitů 4560 (30·9%). Vyloučí-li se počet izraelitů ze všeho obyvatelstva, zůstává *křesťanů* 10.163; z nich Slováků 15·2%, Rusů 4·9%. — Podle sčítání z r. 1910 bylo *veškerého* obyvatelstva 16.916 duší; z nich Maďarů 13.590 (80·3%), Němců 1151 (6·8%), Slováků 1219 (7·2%), Rusů 641 (3·8%), izraelitů 5505 (32·5%); na počet toliko *křesťanů*, 11.411, jest Slováků 10·7%, Rusů 5·6%. Výsledky sčítání z r. 1921 jsme neměli v rukou.

⁷⁾ Viz výše.

⁸⁾ Notitia Hungariae novae, IV, 1742.

⁹⁾ Ib., 62.

Bél, Notitia comitatus Hontensis:¹⁾ „(Hungari), quia Slavos hic et alibi intersertos iam habent, capiunt ex eorum contubernio multum indolis non tantum, sed et sermonis slavonici, quem, quod ex accentus hungarici natura modulantur, ingratum sonum edunt et slavicam loquentibus etiam ridiculum“.²⁾

Bartholomaeides, Notitia comitatus Gömöriensis: „Hungaro-Slavi — in processu Ratkoviensi obvii — in Félfa, Szkáros, A. F. Vály et vicinis“;³⁾ „dialectus hungaro-slava: loquuntur ista, qui Hungaris cohabitant aut Hungaris maioribus orti sunt. Hi slavica loquendo producunt, hungara vocabula dictioni suae infarciunt, concursum consonantium, Slavis usitatum, vitant, eundem vocali inserta secant, denique litteris *h* et *ch* contra morem Slavorum promiscue utuntur et eas invicem permutant“;⁴⁾ „Slavi hungarizantes“;⁵⁾ „Hungari — pro diverso cum Germanis Slavisque commercio et consortio differunt loquendique modo quodamtenus variant. Qui enim Germanis Slavisque cohabitant, ex genuina illa et nativa hungarae linguae pronuntiatione nonnihil omittunt“.⁶⁾

Z těchto citátů jest viděti, že v národnostně smíšeném slovensko-maďarském území bylo nejen *dvojazyčné* obyvatelstvo, nýbrž účinkem sousedství, vzájemného vlivu a smíšených sňatků mezi Slováky a Maďary i obyvatelstvo, jež mluvilo dialekty projevujícími podle slov prof. O. Brocha nejen „*mechanické*“, nýbrž i „*chemické*“ smíšení obou jazyků.⁷⁾ Tito podle Bartholomaeidesa „Hungaro-Slavi, Slavo-Hungari, Slavi hungarizantes“ měli dialekty, v kterých se jazyk předků smísil s jazykem, jež si osvojili jejich potomci.

Především se to jevilo na *výslovnosti*, na *fonetice* dialektů. Výslovnost zvuků, ježto závisí na fyzickém zařízení a poloze artikulačních orgánů,⁸⁾ po dlouhou dobu i při změně pokolení dává možnost rozeznati jazyk, jímž prvotně mluvili předkové osob, které užívají nyní jiného jazyka. Odvoláme se na svědectví vědeckých autorit.

¹⁾ Notitia Hungariae novae, IV, 1742.

²⁾ Ib., 550.

³⁾ 933.

⁴⁾ 134.

⁵⁾ 135.

⁶⁾ 137.

⁷⁾ O. Broch, Studien v. d. slovakisch-kleinruss. Sprachgrenze: „Man wird ausser reinen Gebieten auch die gemischten vorfinden, gemischt magyarisch und slovakisch (cotakisch), gemischt slovakisch (cotakisch) und kleinrussisch, gemischt kleinrussisch und magyarisch. — Während diese Mischungen nur „mechanisch“ sind, stehen wir bei dem Sotakischen vor einer „chemischen Mischung“ (9—10, 11).

⁸⁾ Hirt, Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur, Strassburg, 1905, I, 7, ovšem to odmítá, ale fyziologické prozkoumání sotácké výslovnosti prof. Brochem pochybnosti Hirtovy úplně vyvrací (O. Брочъ, Нарѣчіе с. Убли, Изслѣдов. по рус. яз., II, 1900, 72—73).

Prof. Baudouin de Courtenay dí: „Теперешніе Крайно-Словенскіе говоры, свойственныя ословенившимся Нѣмцамъ, несмотря на весь свой славянскій строй и составъ, въ высокой степени отражаютъ въ себѣ особенности южно-нѣмецкой фонетики. — Языкъ ословенившихся Нѣмцевъ — дѣлаетъ впечатлѣніе славянскаго языка въ устахъ Нѣмцевъ.“¹⁾

Prof. Pastrnek píše: „(Havířské) obce (v okolí Kremnice) byly založeny německými kolonisty a jsou dnes částečně poslovenštěny. První dojem nářečí těchto Slováků — je ten, jako by mluvili svým původním nářečím německým, pro toho, kdo zná jen spisovnou řeč německou, bezmála nesrozumitelným. Tak protahují a zvláštním způsobem akcentují tito někdejší Němci svou nynější řeč slovenskou.“²⁾

O Karpatorusech ještě r. 1861 psal slavný karpatoruský národní buditel farář A. Duchnovič v svých „Запискахъ“: „Русинъ на Угорщинѣ — сущій между Сотакami сейчасъ цокаеть, однакожъ сейчасъ продається черезъ народное и ему природное и такъ отъ чужихъ протомъ высмѣвається бывається.“³⁾ O témž zjevu poznává prof. O. Broch: „Wenn man das *o* des Korumlya⁴⁾-Dialekts entrundet, so bekommt man das dem Ugorussischen eigenthümliche *y*: öffnen wir die Lippen des Korumlya-Sotaken, so entpuppt sich geradezu der Rusnake.“⁵⁾

O poslovenštěných Karpatorusech a Poláciach čteme u Czambela: „Obce ruské a poľské ešte dlho po úplnom zoslovenčení zachovávajú v svojom hláskosloví stopy svojej pôvodnej výslovnosti ruskej alebo poľskej“ (následujú príklady). „Rusa i Poliaka, ktorý sa naučil po východoslovensky, môžeš poznať pri jednotlivých, v pospolitosti zriedka obiehajúcich slovách aj v trefom aj v ďalšom pokolení.“⁶⁾

V odpovědi u Pestyho o Zagryva Róně se čte: „Dřívější Slováci

¹⁾ Бодуэн-де Куртенэ, Резья и Резьяне, Слав. Сборн., III, 1876, 335. Srov. o témž dialektu v jeho stati „О смѣшанномъ характерѣ всѣхъ языковъ“: „Слышанный на извѣстномъ разстояніи, этотъ говоръ производилъ впечатлѣніе говора нѣмецкаго — до такой степени кажется нѣмецкой его фонетика“ (Ж. М. Н. Пр., 1901, IX).

²⁾ Recense o Brochových Weitere Studien, Listy filol., XXVI, 1899, 304. Srov. takéž, co praví o řeči Němců na Slovensku Běl, Notitia comitatus Thurociensis: „Germani, si quid eius (linguae slavicae) apprehenderunt, tam male eam pronunciant, ut murmur edere eos crederis, non loqui.“ Bartholomaeides, Memorabilia provinciae Csetnek. píše: „Germano-Slavi — transponunt *a* in *o* aut *e* et vice versa“, místo *č a c* vyslovují *ss*, *p a w* kladou jedno místo druhého: „pssola“ m. „wčela“; místo „nůž“ říkají „nuaž“, m. „čwo“ — „sswa“ (54).

³⁾ Свѣтъ и цѣкъ и, Матеріалы по исторіи возрожденія Карпатской Руси, Львовъ, 1909, 119.

⁴⁾ 1. okr. Užanské st.

⁵⁾ Op. c., 83.

⁶⁾ Slovenská řeč, 29.

se úplně pomaďarštili, přece však z jejich výslovnosti lze pozorovati, že jsou potomci Slováků.“¹⁾

O jazyku Maďarů z tohoto smíšeného území poznamenává dr. Sziklay v rozpravě „A Nyitra vármegye lakossága“ (obyvatelstvo Nitranské st.), že tamější Maďaři přijali od Slováků mnoho slovenských obyčejů, a uvádí příklady toho; taktéž do jejich jazyka vniklo mnoho slovenských slov. Slovenský vliv prý jest znáti nejen v slovníku Maďarů, nýbrž i v jejich fonetice — a to autor rovněž dokládá příklady.²⁾

Jak se maďarský vliv projevil ve fonetice jazyka tamějších Slováků a vice versa, o tom se můžeme odvolávatí toliko na výše uvedené poznámky Bartholomaeidesovy a Sziklayovy; jiných zpráv nemáme.

Za druhé se toto smíšení jeví v slovníku. U obyvatelstva smíšeného pásma vnikají do maďarštiny slova slovenská,³⁾ do slovenštiny slova maďarská. Někdy připomíná podobná řeč skvosty, v nichž jsou prvotní drachomy nahrazeny jinými, totiž jinými slovy. Ze starého skvostu zbyla toliko obruba, formální stránka starého jazyka. Tak píše Verchratskij o dialektech osad na rusko-maďarském pohraničním pásmu: „В місцевостях, де Руснаки живуть спорадично межи Мадярами, язык перших, иноді переповнений мадярськими виразами, представляє невідрадну сумішку язикову, в котрій нераз лише накінчики в склоненнях і спряганнях рускі, сами же слова мадярські.“⁴⁾

Dr. Stripskij oznámil nám několik vět z těchto dialektů. Některé jsou snad vytvořeny lidem jako výsměšná charakteristika dialektů, většina však jest převzata z obyčejné mluvy:

Ugočská st.: „Кондаш (kondás = pastucha sviní) олдолваш (oldalvást = stranou), а свіні на орсары (országút = hradská) сіяелом (széjel = roztroušeně); прошу перешийталовати (sétálni = procházeti, přicházeti) на наш мулачаг (mulatság = zábava); відяз (vigyázni = dá-

¹⁾ Srv. taktéž odpověď u Pestyho o obci Menyhe ve 4. okr. Nitranské st.: „Obyvatelé jsou Maďaři, podle jejich výslovnosti říkají jim však „vadráckozok“ (divocí Srbi)“. U Czorniga v jeho Ethnographie nalézáme o dvojazyčných Slovácích Sarvaše v 2. okr. Békésské st. tuto poznámku: „Dem Stamme nach sind die Bewohner von Szarvas zwar *Slovaken*, doch sprechen alle *ungrisch*, da sie ihre Kinder in die *echt ungrischen* Orte Turra, Vasárhely, Szentés etc. austauschen; auch wurden ihre Notariatsbücher *ungrisch* geführt und die Predigten *ungrisch* gehalten. Doch kennt man die *Slovaken* an Worten und Aussprache, z. B.: „igym do retu, kertyi, lapati“ für: „mégyek a rétre, kértbe, laposca“; „haborgatovaty, szaporitaty, visgalovaty“ für „háborgatni, száporítani, visgalni“; „akadon, temeton“ für „akadó, temető“, „kanfariszti“ für „kanfarú“ etc. Auch das *Slovakische* sprechen sie nicht rein. — Auch Namen verändern sie, z. B. „Monort“ statt „Murony“, „Vekkert“ statt „Vákér“ etc.“ (III, 105, pozn. 5).

²⁾ Magyarország vármegyei és városai, Bst, 1899, 175—176, 179. Poněvadž nemáme nyní v rukou této knihy, musíme přestati na této krátké poznámce, již jsme si jednou zaznamenali v Budapešti.

³⁾ Srv. výše poznámku dra Sziklaye.

⁴⁾ Знадоби для пізнання угорсько-руських говорів, Зап. Шевч., XXVII. 1899, 6.

vati pozor), бо миндяр (mindjárt = hned) ти аминь; ишоу кереквагашом (kerékvágás = koleje); гадкуй, до чікю (csikó = hříbě) тя ругне (rúgni = kopati)“; z Vyškova v Maranošské st.: „Кешэревешна твоя праца (keserves munka = saure Arbeit, těžká práce); валтүје ся (változik = se mění) идеу (idő = čas, počasí); кáртяли ся а мулатловáли“ (mulatni = baviti se)“; z Mukačova: „пань годнодь (hadnagy = velitel) тя побунтетлүје“ (büntetni = trestati); ze Šelestova v Berežské st.: „боу им у вáреши (város = město), кербáч (korbács = karabáč) купіу у бóути“ (bolt = sklep, krám).¹⁾

Bartholomaeides v Notitii uvádí rozmluvu „Slavorum hungarizantium“ v takovémto slovenském dialektu: „J. Ssógor (sógor = švagr) Mihaly, ssekayte me, puogdeme wedno. M. Koma (= kmotr) Jantsi, kde ste sa tu vzali? Had (hadd = nech)! Odprevázal som nasho Geza aj Guba, ta ssli na Uhry, len sa tak hirtelene (hirtelen = hned) zobrali, ani som sy kalap (= klobouk), ani botskore, ani dohaňzacsco (dohányzacsco = pytlík na tabák) nagst nemohou. J. Nisse to pre to, ssógor. Dobry sy ty, jánbor (jámbor = pobožný, mírný). Musyme sy malo pomulatovat“²⁾ (mulatni = se baviti).

Vzájemný vliv obou jazyků musil se ovšem jeviti i v *morfologii* a *syntaxi*, nemáme však o tom žádných zpráv. Tato smíšená slovensko-maďarská oblast patrně nelákala ani slovanských ani maďarských filologů.

Osady slovenských výběžků, jež uvnitř sebe tvoří souvislé jazykové území, nemohly podléhati tou měrou maďarskému vlivu, a jejich vliv na maďarštinu mohl se uplatniti toliko u obyvatelstva nejbližších maďarských osad. Slovenských ostrovů na maďarském území pohraničních 7 stolic jest velmi málo, dohromady 28,³⁾ což proti maďarským osadám těch stolic jest asi 5%. A tak se vznik smíšených dialektů nemůže přisovovati vlivu Slováků v osadách výběžků a ostrovů.

Takové dialekty mohly vzniknouti toliko na půdě, která *jest prosáklá přistěhováním slovenským živlem*.

Podle pozorování prof. Cvijiće největší vliv na změnu národnostního složení má ne tak přistěhování větších skupin obyvatelstva do toho neb onoho území, jako spíše pozvolné, po mnoho desetiletí, ba století trvající přicházení *jednotlivců, jednotlivých rodin, nevelikých skupin*, přicházení, jež obyčejně není zaznamenáno v žádných pramenech, ale jež přece má hluboký vliv na etnické složení obyvatelstva.⁴⁾ Taková nepozoro-

¹⁾ A. Petrov, Mat., VI, 77, pozn. 1.

²⁾ 135, pozn. a.

³⁾ Kromě Tornianské, Abaújské a Boršodské st., kde se 60 slovenských osad jeví zbytkem dávného velkého slovenského výběžku (viz o tom výše).

⁴⁾ Цвијић Ј., Метанастазичка кретанђа, Насеља а порекло становништва, Београд, XII, 1922: „Ми смо јасно склони да бежаније пред завојевачком војском сматрамо као главне сеобе, тим пре што се тада свет од једанпут у масама

vatelná kolonisace Slováků od severu k jihu vedla k tomu, že většina přistěhovalců ztratila národnost: „Die Slovaken, den Franzosen gleich, nur dort schlagen, wo sie en masse anrücken, dagegen aber Stück- und Schock-weise unter Magyaren verpflanzt, sich gerne und sehr leicht völlig magyarisieren lassen. Deutsche werden sie nicht, aber in Magyaren werden sie desto häufiger verwandelt.“¹⁾

Slováci, kteří ztratili svou národnost, zanechali přes to po sobě hluboké stopy právě ve vzpomenuých smíšených dialekttech.

O významu vědeckého zkoumání takových dialektů vyjadřuje se na naši žádost prof. dr. Zubatý takto:

„Mezi nejzajímavější doklady k vývoji jazykových zjevů patří zprávy o tvoření jazyků smíšených. A jsou tím zajímavější, čím jsou si cizější jazyky, o jejichž míšení jde. Také jazyky a dialekty spolu více nebo méně příbuzné se mísí (doklady toho jsou na př. na půdě jazyků slovanských); ale výsledky míšení takového bývají dosti neurčité a nebývá vždy snadno rozeznati, pokud máme mluvit o skutečném míšení jazyků nebo nářečí, pokud o nářečích přechodných, odedávna slučujících znaky sousedních jazyků nebo nářečí.

Samo sebou se rozumí, že takové míšení může býti rázu rozličného. Nejznámější úkaz sem spadající je přejímání slov z jazyka do jazyka; je to věc, již si jazykozpyt odedávna velmi horlivě všímá a jež je velmi důležitá na př. pro posuzování životních a osvětových styků mezi rozličnými národy. Cizí slovo může býti přizpůsobeno jazyku, do něhož bylo přeneseno, tak, že se stává jeho majetkem, přijímá jeho znaky tvaroslovné i kmenoslovné, též hláskové, takže dosti často ani nelze rozeznati slova cizího od slov domácích; úkaz ten je tak častý, že se při něm obyčejně ani nemluví o skutečném míšení jazyků. Pronikavější míšení nastává, když cizí slovo podržuje v jazyce, do něhož bylo přeneseno, mluvnický ráz jazyka původního; na př. když v češtině přídavné jméno přejaté z němčiny nebo jejím prostřednictvím z jazyka jiného nepřijímá koncovek nutných v češtině u slova domácího („to je fajn člověk“, vedle tvaru češtině již více přizpůsobeného „fajnový člověk“). Ještě větší míšení nastává, kde příslušníci jazyka jednoho se snaží mluvit jazykem cizím, jehož dobře neznají, na př. kde Čech se snaží mluvit německy nebo Němec česky. I zde ovšem jsou rozdíly velmi podstatné; výsledky mohou býti velmi různé, na př. podle nestejně míry znalosti cizího jazyka anebo i mluvnického vzdělání a mluvnického citu u osob mluvících jazykem

крене. Међутим при сеобама услед економских и психолошких узрока петко се кад у једанпут крену велике групе становништва; махом мање групе, најчешће поједине породице; Њихова кретања су спора. Али су ове миграције сталне, пролазе мирно, махом неопажено, и њима се у ствари највише измени етнички састав становништва појединих области“ (24).

¹⁾ Csaplovics J., Gemälde von Ungern, Pest, I, 1829, 220; viz taktéž Úvod.

cizím (ve vlaku jsem na př. na cestě od Falknova ke Karlovým Varům slyšel před několika lety mluvit po německu dělníka, který pobýtem v kraji německém si opatřil dosti velikou zásobu německých slov, ale užíval jich skoro důsledně bez nutných rozdílů tvaroslovných). Ale nejdůležitější rozdíl je v tom, že míšení jazyků může být individuálním dílem a majetkem jediné osoby, ale může se stát společným majetkem a společným dorozumívacím prostředkem nějakého společenského útvaru, na př. obyvatelstva některé obce, některého kraje a pod.; zde stojíme před zjevem, který se obvykle jmenuje vlastním míšením jazykovým a jímž vlastně pro území, o něž jde, vzniká jazyk nový se znaky pro to území ustálenými. Takové smíšené jazyky jsou z vědecké literatury známy na př. z krajů, kde domorodé obyvatelstvo čínské (nebo černošské a j.) žije v stálém styku s přistěhovanci nebo usedlými osadníky anglickými a j. Pro národy slovanské dokladů podobných skoro neznáme; proto tím vítanější jsou ukázky míšení slovenštiny s maďarštinou, jež v naší známost uvádí prof. Petrov. A jsou vítané zejména proto, že jde o věci, *kteřé přirozeným postupem vzdělání školního vždy a všude vůči hledě zanikají a ve změněných poměrech dnešních, kdy na př. nové generaci slovenské otevřely se brány vzdělání v jazyce mateřském, tím rychleji budou zanikati.*¹⁾

Proto by bylo velmi žádoucí, aby některý z československých linguistů, obeznámený i s maďarským jazykozpytem, podnikl, a to v nejbližší době, úkol prozkoumati dialekty smíšeného slovensko-maďarského pásma.

Vraťme se teď k naší úloze.

Obzvláště silně a trvale přicházel od severu slovenský nebo karpato-ruský živel na konci XVII. a v XVIII. st.¹⁾

O přílivu Slováků do maďarského prostředí a rovněž o ztrátě jejich národnosti v něm uvedeme kromě výše umístěných citátů z B é l a o Abaújské a Boršodské st.²⁾ ještě jeho slova z rukopisných Notitií stolic Zemplínské, Čongrádské a Ostřihomské.

Notitia comitatus Zempléniensis: „Slavi ubique vel maxime convalescunt. Quemadmodum deficiunt Hungari, ita Slavi proficiunt, etsi non tam opibus, quam colonia. *Vix unum vicum videas sine Slavis* iique vel olim iam consederant et familia copiosa sunt propagati, *vel advolant quotidie alii*, Oravi, Vandali.³⁾ Russi, Poloni, infinita morum et sermonis diversitate atque iidem, qua societatem cum Hungaris iniverunt, eorum non tantum linguam curate addiscunt, sed aemulantur studium, industriam, mores, vestitum, reliqua. Id plurimum conservationi Hungaris est, quod Slavi hic in Hungaros degeneres propagant, si non sanguinem hungaricum, saltem sermonem et mores (non)

¹⁾ Viz A. Petrov, Kdy vznikly ruské osady, 8—10, 21—22, 27—28.

²⁾ Viz výše 135, 157—158.

³⁾ Pro nás není jasno, koho rozumí B é l slovem „Vandali“ (Slovince?).

secus.¹⁾ Nisi Hungari a Slavis conservarentur, Hungari multo citius deficerent.“²⁾

Notitia comitatus Csongrádiensis:³⁾ „Novimus complures, natos ex slavici parentibus, qui huc olim commigraverunt, mutata lingua nativitatibus suae alienam, hungaricam nempe, imbibisse ex Slavisque factos Hungaros.“

Notitia comitatus Strigoniensis:⁴⁾ „Quod ad Slavos attinet, hi Germanis quidem plures sunt, sed Hungaris nequeunt equiparari; etsi enim *nullus est vicus*, in quo non *cohabitent Slavi* sive Hungaris sive Germanis permixti, tanto tamen amore Hungaris adhaerent, licet foede ab iisdem habeantur, (ut) linguam ipsorum praeponant suae eamque ubi addidicerunt, Hungari potius, quam Slavi, malunt adpellari.⁵⁾ Id vero ni facerent, foret brevi, ut Hungari deficerent Slavis undique exuberantibus.“

Speciálně o Gemerské st. píše v Notitia comitatus Gömöriensis Bartholomaeides: „(Slavi,) ex Scepusio et a Liptoviensibus servitiorum suscipiendorum causa horsum commeari et subinde sedes figere consueverunt“;⁶⁾ „habitat (v stolici) praeterea inter Hungaros — — notabilis Slavorum ibidem subinde se deponentium copia. Sane si ad inferiores processus excurras, opifices, caupones, laniones⁷⁾ identidem Slavos deprehendas“.⁸⁾

Na potvrzení těchto zpráv Bělových a Bartholomaeidesových o širokém rozliti slovanské, t. j. slovenské neb karpatoruské kolonisace do maďarského prostředí seřadíme z dostupných nám rukopisných a tištěných pramenů zprávy o osadách, v nichž kdysi byla aspoň část slovenského živlu. Při tom nám budou vodítkem tyto kategorie důkazů:

1. Zprávy více nebo méně hodnověrných pramenů, že v té neb oné osadě před polovinou XIX. století, ba i dříve žili zcela

¹⁾ Možná, že se výše uvedené (105, 106, 109) poznámky Bartholomaeidesovy o Maďarech některých osad Gemerské st., kteří „slavica non respuant“, týkají právě takových Maďarů slovenské nebo smíšené krve, ježto rození Maďaři neradi se učí jiným jazykům (srov. výše poznámky o Rudně v Gemerské st. a o Abaře v Zemplínské). Zajímavá jest poznámka Bělova o blahodárném vlivu Slováků na Maďary: *Districtus K. Hontensis*: „Hungari solertiores omnino hic degunt quam alibi vidimus; sive id suo quodam instinctu faciunt, sive aemulatione Slavorum, quos habent vicinos“ (746).

²⁾ A. Petrov, M. Běl, *De re rustica Hungarorum a Notitia Hungariae novae*, 67—68. Viz taktéž výše citát z Běla, *Notitia comitatus Pest, Pilis et Solt*, 120.

³⁾ V knihovně Nár. musea v Budapešti sign. fol. lat. No 3627.

⁴⁾ *Ibidem*, sign. fol. lat. No 3780.

⁵⁾ Srv. taktéž Běl, *Not. c. Strigoniensis*: „De civitate Strigoniensi: Slavi plures sunt, sed qui sermoni hungaro adeo favent, ut pro Hungaris cernantur.“

⁶⁾ 125.

⁷⁾ Jest známo, že Maďaři se neradi zabývají obchodem a řemesly.

⁸⁾ 133.

nebo aspoň částečně Slované, t. j. Slováci nebo Karpatorusové.¹⁾

Při těchto zprávách jest nutno míti na zřeteli:

a) Naprosto neručíme za jejich *úplnou hodnověrnost*. Naším cílem bylo jenom sebrati vše, co bylo v pramenech a co se nám zdálo více nebo méně pravděpodobno.

b) Tyto zprávy *daleko nejsou úplné*, netýkají se všech osad; obzvláště to platí o zprávách ze Sborníku *Pestyova*, v němž o velmi četných osadách buď vůbec není odpovědí, nebo jsou odpovědi svrchovaně neuspokojivé. Sebrati *úplný* materiál o celé spoustě osad jest prací mnoha let a nad síly jedné osoby, obzvláště když větší část pramenů jest nejen nevydána, nýbrž když často ani není známo, kde právě třeba je hledati.

Abychom se vyhnuli opakování stejných vět, označíme osady, o nichž máme zprávy tohoto druhu, literou **A**. Při každé takové osadě budou za touto zprávou umístěny i jiné údaje, jež se k ní vztahují.²⁾

2. Slované pomístní názvy nebo názvy slovánského původu — hlavně ze Sborníku *Pestyova* — jsou *nepochybným* důkazem, že v osadě, u které ty názvy jsou, byli kdysi slovanští obyvatelé. Nejčastěji jsou tyto názvy uvedeny spolu s maďarskými neb německými. Za názvy osad stavíme v závorkách číslici, která označuje počet slovánských názvů uvedených ve zprávě o osadě. Osady této skupiny označujeme literou **B**.

Při pomístních názvech musíme taktéž míti na zřeteli, že toliko *nepatrná část* jich čirou náhodou se dostala do Sborníku *Pestyova*. Ve skutečnosti ovšem slovánských pomístních názvů bylo *mnohem více* a byly v *mnohem větším počtu osad*.

3. Názvy osad slovánské nebo slovánského původu, jež si osvojili Maďari, třebas ve formě poněkud pozměněné. Osady s takovými názvy označujeme literou **C**. Tyto názvy — ovšem, jsou-li skutečně slovánského původu³⁾ — s jistotou svědčí, že *kdysi* před pozdějšími Maďary v této osadě žili Slované, ale *kdy* to právě bylo a *kdy* se *místo Slovanů* zde usadili *Maďari*, to vyžaduje dalšího badání a o mnohých osadách pro nedostatek zpráv vůbec nemůže býti stanoveno. Ve většině případů toto vystřídání Slovanů Maďary nastalo *před XVIII. st.*, ba mnohem dříve, a sotva asi jazyk těchto dřívějších Slovanů měl účast v tvoření smíšených slovensko-maďarských dialektů. Proto při takových

¹⁾ Poněvadž se mapa Czoernigova stran území se silně smíšeným obyvatelstvem, jak jsme viděli, jeví málo spolehlivou, ponecháme stranou ty osady, o národnosti jejichž obyvatelstva máme zprávy toliko u Cz., a nepoužíváme jich při dalších vývodech.

²⁾ Vyjímajíc osady, o nichž jsme mluvili již výše při přehledu stolic; o nich učiníme toliko odkazy na příslušné stránky.

³⁾ Začež nemůžeme všade ručiti.

osadách přestaneme na jejich seznamu, nebudeme však s nimi počítati při dalších vývodech.

4. Osady, do nichž pronikl nebo v nichž se zesílil slovenský živel již po době *Lexikonu*, označíme literou **D**.

5. Osady *slovenských výběžků a ostrovů*, jež byly námi prozkoumány dříve, označíme literou **E**.

Bratislavská stolice.¹⁾

A. Vága — Váhovce — 1.

D. Zoncz — Zonc, Egyházfalva — Hasvár, Nyebojsza — Nebojsa, Němet Gurab — Německý Grob, Cseklész — Čeklís — 5.

Celkem 6 pohraničních osad.

Nitranská stolice.²⁾

Maďarské území stolice se dělí slovenským výběžkem na část severovýchodní³⁾ a jihozápadní.⁴⁾

Severovýchodní část.

A. Lajosfalu — Lajošová, Babindal — Babindol, K. Kér — M. Kyr, N. Kér — V. Kyr — 4.

C. Gerencsér — Hrnčiarovce, snad Pográny — Pogranice — 2.

D. Kaláz, Ľ. Hind, Szalakúsz — 3.

Jihozápadní část.

C. Tornóc — Trnovec, Szelőcze, snad Mocsonok — 3.

D. Mocsonok — Močenok — 1.

Tak je v celém 4. okr. **A + B + D + E** 70 osad, což je ze všech 108 osad 64,8%.

Tekovská stolice.

Slovenský výběžek prvního oboustranného průlomů dělí maďarské území této stolice na dvě nestejně části: větší — severní část 3. a 4. okresu a východní část čtvrtého — a menší, v které leží toliko 4 osady na jihozápadě 3. okresu, na levém břehu ř. Žitavy; tato část se vedle Nových Zámků přímo spojuje s maďarským územím Komárenské st.

¹⁾ Viz výše o osadách této stolice.

²⁾ Viz výše o osadách této stolice.

³⁾ 4. okres a 1 osada třetího (Lajosfalu).

⁴⁾ 4. okres.

Větší část.

3. okres.

A. Verebély — Vráble,¹⁾ Csifár — Čifary,¹⁾ Zsitva Gyarmat — Ďarmoty n. Žitavou, Setét-Kút — Kúty, Töhöl — Tehla — 5.

Zsitva Gyarmat. Podle visitace z roku 1779 osada slovensko-maďarská, v níž zemané, páni jsou Maďari.²⁾ Podle **K.** osada slovenská, podle **F.** slovensko-maďarská, podle **Cz.** maďarsko-slovenská; ačkoliv podle Pestyho „obyvatelé jsou maďarské řeči“, přece na konci XIX. st. a v XX. st. podle sčítání jest převážně slovenská: r. 1900 — 60·5% sl., 1910 — 41·8%, 1919 — 60·9% čsl., 1921 — 60·4%.

Setét Kút. Podle visitace z r. 1779 osada maďarsko-slovenská,³⁾ podle **F.** slovensko-maďarská, podle **Cz.** maďarsko-slovenská.

Töhöl. Podle visitace z r. 1779 „žijí zde Maďari a Slováci; katolická část obyvatelstva jest převážně slovenská⁴⁾; ačkoliv se užívá obou jazyků, plebán přece káže v kostele slovensky“.⁵⁾ U Pestyho se čte, že se Slováci přistěhovali r. 1708 z 5 osad téže stolice, slovenských podle Lexikonu. Ačkoliv podle **F.** a **Cz.** jest Töhöl osada čistě maďarská, hlásila se část obyvatelstva i v 60. letech k slovenské národnosti; podle Pestyho „žijí zde Maďari a Slováci“. Kromě maďarských pomístních názvů jest uveden 1 slovenský. Podle sčítání jest Töhöl maďarský, toliko po převratu objevuje se o něco víc Slováků: r. 1900 — 9·8% sl., r. 1910 — 10·4%, r. 1919 — 28·4%, r. 1921 — 17·4%.

B. Aha — H. Ohaj (2), Iny — Eňa (1) — 2.

Aha. Ve sčítání z r. 1921 — 12·3% čsl.

Iny. Podle **F.** osada slovensko-maďarská, podle **Cz.** maďarsko-slovenská; ve sčítáních: z r. 1900 — 37·5% sl., 1910 — 57·3%, 1919 — 16·8%, 1921 — 22·6%.

C. Lehota Gyarmat — 1.

D. Bese — Beša, Baracska — Baračka — 2,⁶⁾ z výše vzpomenutých Iny.

Bese podle **F.** a **Cz.** osada maďarsko-slovenská, ve sčítání z r. 1900 — 13·1% sl.

Baracska podle **F.** a **Cz.** osada maďarsko-slovenská, ve sčítání z r. 1900 — 11·7% sl., r. 1910 — 10%, r. 1919 — 7·7% čsl., r. 1921 — 10·9%.

Tak je v této části 3. okresu **A + B + D** 9 osad, kromě toho **E** 13, dohromady 22, což je ze 26 osad této části⁷⁾ 84·6%.

¹⁾ Viz výše, 90.

²⁾ Kőrösy, op. c., 16.

³⁾ L. c.

⁴⁾ Podle sčítání z r. 1900 činili ř. katolíci 62·5% obyvatelstva.

⁵⁾ Kőr., op. c., 17.

⁶⁾ Kromě toho Pozba, podle **Cz.** maďarsko-slovenská, ve sčítání z r. 1900 se 13·1% sl., Tild — Teldince ve sčítání z r. 1919 s 20·6% čsl., 1921 se 34·0%.

⁷⁾ Mimo jihozápadní menší maďarské části.

4. okres.

B. Mohi — Mochovce (1), K. Szecse — M. Seča (2), F. Píl — H. Píal (1), Sz. György — Sendurď (1), Garam Lök (2)¹⁾ — 5.

C. K. N. Kálna — M. V. Kalnica, K. N. Szecse — M. V. Seča, A. F. Veszele, Zseléz — Želizov,²⁾ Nem. Oroszi, K. Oroszka — 9.

Tak je v maďarské části 4. okr. B 5 osad, kromě toho E 12, dohromady 17, což je z 45 osad této části 37·7%.

Menší část.

V ní jsou celkem 4 osady: Besenyő — Bešeňov, Ohaj — D. Ohaj, K. Lót — M. Lót, N. (Ůj), Lót — V. (N.) Lót, podle Lexikonu toliko jeden Lót. Z nich Besenyő, který leží blíže k maďarskému území Komárenské st., zůstal maďarský, ostatní osady, jež vnikají v slovenské území, se v XIX. st. poslovenštily.

A. Besenyő³⁾ — 1.

Podle odpovědi u Pestyho žili v něm kdysi i Slováci: „Mnoho nyní existujících slovenských rodinných jmen a přezdivek svědčí, že zde žil lid slovenského (szláv) původu. Prvním osadníkem byl Solár, praotec i nyní velmi četných rodin Solárů.“ Pomístní názvy jsou maďarské, kromě jednoho, Đač, který je původu nejasného.

D. Ohaj, K. N. Lót — 3.

Osady	K.	F.	Čz.	1850 ⁴⁾	1880	1890	1900	1910	1919	1921
Ohaj	—	m. sl.	m. sl.	16·8% m.	—	—	65·2%	50·3%	94·0%	94·4%
K. Lót	} m.	sl. m.	m. sl. ú.	—	16·7% m.	24·4% m.	} 76·4%	60·5%	84·9%	76·8%
N. Lót		sl. m.	m. sl. ú.	—	32·9% m.	28·3% m.				

Ohaj. U Pestyho není nic o národnosti obyvatelů, jest znaznamenáno toliko, že „žijí zde starodávne maďarské zemanské rodiny“. Kőrösy uvádí několik jmen těchto zemanských rodin: „Lipthay, Diossy, Kopcsanyi, Molnár, Ruffy a jiné.“⁵⁾ Tři první rodiny sotva byly původu maďarského, ačkoliv, jako zemanské, sebe za maďarské považovaly: jejich jména svědčí o původu ze slovenského území. Podžupan Ruffy v dopise Kőrösymu vysvětluje poslovenštění Ohaje stálým přílivem slovenských pracovních sil.⁶⁾

K. N. Lót. Podle visitace z r. 1779 reformovaní jsou Maďari, ř. katolíci Slováci.⁷⁾ Poněvadž převážná většina obyvatelů v Lótech jest ř. kato-

¹⁾ Ve sčítání z r. 1919 — 12·3% čsl.

²⁾ Ve sčítání z r. 1919 — 21·4% čsl.

³⁾ Byla to stará kolonie Pečeněů (Bisseni), která se připomíná r. 1272 (Monogr. stolice).

⁴⁾ Podle Kőrösyho, op. c., 15.

⁵⁾ Op. c., 6.

⁶⁾ Op. c., 15.

⁷⁾ Op. c., 6.

lická,¹⁾ zřejmě aspoň část Slováků byla dvojjazyčná, pročez podle Lexikonu převládal zde jazyk maďarský. Podle Pestyho žijí zde Maďari a Slováci, v K. Lótu jsou uvedeny toliko slovenské pomístní názvy, v N. Lótu i maďarské i slovenské.

Tak je v 3. a 4. okr. **A + B + D + E** 42 osad, což je ze všech 74 osad 56·8%.

Hontská stolice.

1. okres.

A. Tergenyé — 1.

Tergenyé. Kőrösy²⁾ píše: „Dříve žili zde toliko Maďari, za protireformace však byli reformovaní vyhnáni a jejich podíly byly odevdány Němcům a Slovákům, přivedeným z Horního vidieku“.³⁾ Část Maďarů bezpochyby zůstala v osadě a přistěhovalci se v čistě maďarském okolí pomaďarštili. O Němcích to potvrzuje odpověď u Pestyho: „R. 1812 bylo zde usazeno 12 německých rodin z Handlové (v Nitr., 5), které nyní mluví toliko maďarsky.“

C. Bori — Bor — 1.

D. Varsány — Varšany, K. Kér — M. Kjar⁴⁾ — 2.

Tak jsou v maďarské části 1. okr. **A + D** 3 osady, kromě toho **E** 4 osady, dohromady 7 osad, což je ze 26 osad této části okresu 26·9%.

2. okres.

A. Százd — 1.

Száz d. U Pestyho se čte: „Starodávni obyvatelé byli Maďari, později přišli Němci, ale potom se vystěhovali.“ Kőrösy — neudává pramen — praví, že do slabě obydlené osady byli v XVIII. st. usazeni Slováci z M. Čalomije, Dvorník a Tesár, a že Slováci se pomaďarštili teprve po r. 1880—1890. Opravdu podle K. Száz d jest slovenský, podle F. slovensko-německý, u Pestyho není nic o národnosti obyvatelů. Vůbec ve zprávě Kőrösyově není nic nepravděpodobného.⁵⁾ Osazení Slováků zde mohlo se státi po r. 1773. Ve sčítání z r. 1919 — 21·9% čsl.

Kromě toho je podle F. slovenskou osadou Demend — Demändice. Tato zpráva se však nikde nepotvrzuje, proto ji necháme stranou.

B. Szalatnya — Slatina (1), A. Szemeréd — D. Semerovce (2), Tompa (1) — 3.

C. Szalatnya, A. F. Szemeréd, snad Visk — 3.

D. Gyügy — Ľudince,⁶⁾ Magyarad — Maďarovce⁶⁾ — 2.

¹⁾ Podle sčítání z r. 1900 jest ř. katolíků 82·1%.

²⁾ Dovolává se Kissova spisu Vázlatok, 412.

³⁾ Op. c., 34.

⁴⁾ Viz výše, 98.

⁵⁾ Ačkoliv u Cz. Száz d leží na maďarském území.

⁶⁾ Viz výše, 99—100.

Tak je v maďarské části 2. okr. **A + B + D** 6 osad, kromě toho **E** 1 osada, dohromady 7, což je z 11 osad této části 63·6%.

4. okres.

A. Börzsöny — Beržeň,¹⁾ Hont, Nosztre — Maria Nostra, Kóspallag — Kóspallag, Szob—Soba — 5.

Hont. Podle B é l a „Slavi ii sunt plerique admixtis simul Hungaris“. Patrně se Slovinci potom úplně pomadarštili, protože podle všech zpráv Hont byla a jest osada maďarská.

Nosztre, Kóspallag, Szob.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Nosztre..	sl.	sl.	sl.	52·8%	46·4%	25·2%
Kóspallag	m.	m. sl.	m. sl.	32·5%	41 9%	20·5%
Szob.....	m.	m. sl.	sl.	15 9%	m.	m.

Nosztre u Pestyho schází, podle všech ostatních zpráv byla slovenská, ba ještě r. 1900 měla slovenskou většinu a teprve ve XX. st. více podlehla maďarisaci; proto považujeme zprávu Lexikonu za úplně mylnou: i za jeho doby byla Nosztre osada slovenská.

Kóspallag. Kőrösy uvádí zprávu místního plebána, M. Jakuboviche, že Kóspallag byl založen vévodou Grassalkovichem r. 1750 a osídlen obyvateli rozličných národností, hlavně však Maďary.²⁾ Poněvadž podle Lexikonu převládal zde jazyk maďarský, možná, že příliv Slováků nastal již později, na konci XVIII. st. a v XIX. st. Podle Pestyho „mateřský jazyk obyvatelů jest slovenský, jsou však zběhlí — hlavně mládež — i v maďarském jazyku“.³⁾ Tito dvojazyční Slovinci mohli se proto i sami hlásiti podle okolností buď k té nebo k oné národnosti a i jinými býti považováni buď za Slováky, buď za Maďary. Tím se vysvětluje zajímavá „stínová hra“ úředních pramenů: podle **F.** a **Cz.** mají Maďari v Kóspallagu většinu, podle sčítání je v něm Maďarů r. 1850⁴⁾ — 26·4%, r. 1852⁴⁾ — 78·6%, r. 1880⁴⁾ — 18·8%, r. 1890⁴⁾ — 81·1%, r. 1900 — 67·5%!

Szob. Podle Pestyho „kdysi zde bylo čistě maďarské obyvatelstvo, později se usadili Slovinci a část Maďarů se vystěhovala na Dolní zem“. Podle Kőrösyho se to stalo r. 1763: ostrihomská kapitula, již Szob náležel, přikázala reformovaným, aby buď přijali katolictví nebo aby se vystěho-

¹⁾ Viz výše, 99—100.

²⁾ Op. c., 33, pozn. 2.

³⁾ Kóspallag byl podle Pestyho založen „před 120 lety“, t. j. kolem r. 1750, což úplně souhlasí se zprávou Kőrösyovou.

⁴⁾ Číslice ze sčítání u Kőrösyho, op. c., 43.

vali. Sedláci dali přednost vystěhování a kapitula na jejich místo usadila zde Slováky ze Sebechlebs.¹⁾ Jak a kdy se to všechno stalo, zůstává naprosto nejasné. Podle Lexikonu jest Szob maďarský, podle schematismu z r. 1822 jest jazyk cirkve slovenský,²⁾ ve 40. letech (u F.) jest většina maďarská, ve sčítání z r. 1850 je Maďarů 95%, r. 1852 — 47%, u Cz. jest Szob slovenský; podle Pestyho „potomci přistěhovalců Slováků většinou si osvojili maďarský jazyk“. Ať je tomu jakkoliv, jest docela jisto, že část obyvatelů Szobu byla slovenská a že po nich zůstaly slovenské pomístní názvy: u Pestyho jest uvedeno 6 pomístních názvů maďarských, 9 slovenských a 3 maďarské se slovenskými předložkami a příponou.

Kromě toho podle F. je N. Maros — V. Maruša osada německo-maďarsko-slovenská — 1.

B. Palást — Plaštovce,³⁾ Ipoly Fedýmes — Ipolný Fedýmeš (3), Ipolyság — Ipolné Šiahy (3), Baráti — Barátovce (1), Bernecze — Brnica (3), Kemencze — Kamenica (4), Szokolya — Sokolová (1) — 7.

C. Szécsénke, Pereszlény⁴⁾, Kemencze, Szokolya, snad Perőcseny⁵⁾ — 5.

Tak je v maďarské části 4. okr. A + B 13 osad; kromě toho E 1 osada, dohromady 14 osad, což je z 28 osad této části 50%.

3. okres.

A. F. Nyék — H. Nekijs,⁶⁾ Keszihóc — Kesihovce,⁶⁾ Kóvár — 3.

Kóvár. U Pestyho čteme: „Sedláci jsou vesměs Maďari, mezi t. zv. želary svobodníky,⁷⁾ kteří slouží u kompossessorů, jsou čistí Slováci“. Pomístní názvy jsou maďarské.

Kromě toho Bátorfalu — Bátorová je podle F. osada maďarsko-slovenská, na mapě Czoernigově maďarsko-slovenská, v textu Ethnographie slovensko-maďarská, ve sčítání z r. 1900 — 80% sl., 1910 — 60%, 1919 — 81·8% čsl. — 1.

B. Kőkeszi (2),⁸⁾ A. Nyék — D. Nekijs (2),⁸⁾ Sirák — Širákov (5), Terbegecz (1) — 4.

Tak je v maďarské části 3. okr. A + B 8 osad; kromě toho E 5 osad, dohromady 13 osad, což je z 18 osad této části 72·2%.

V celé maďarské části stolice je tedy A + B + D + E 41 osad, což je z 83 osad této části 49·4%.

¹⁾ Op. c., 23.

²⁾ Op. c., 40.

³⁾ Viz výše, 96.

⁴⁾ Z Preselany — Preserany.

⁵⁾ Slov. rus. Perečin (Užan., 4).

⁶⁾ Viz výše, 96.

⁷⁾ „Szabad hajtású“ — kteří měli právo svobodně se stěhovati, nebyli připoutáni k půdě.

⁸⁾ Ve sčítání z r. 1919 — 44·2% čsl.

⁹⁾ 2 pomístní názvy od 1 slovenského jména.

Novohradská stolice.

Slovenský výběžek jednostranného průlomu dělí maďarské území stolice na západní, menší, a na východní, větší část.

Západní část leží v 1. okresu na jih od ř. Iple (Ipoly).

A. Vadkert, Rád — Ráda — 2.

Vadkert byl a jest podle všech zpráv maďarský, podle odpovědi u Pestyho však usadilo prý se zde po odchodu Tatarů mnoho slovenských rodin, které, jsouce obklopeny Maďary, staly se samy Maďary. V obyvatelstvu v XIX. st. maďarském uchovala se patrně vzpomínka, že předky aspoň části lidu byli přistěhovalci Slováci, kteří vyplnili starou osadu, zpustlou patrně za Turků. Spojování tohoto příchodu Slováků s odchodem Tatarů — autor zde zřejmě myslí Tatary Batuovy — jest ovšem pseudo-vědecký dohad samého autora a nezasluhuje pozornosti. Pomístní název Ivánka může býti i maďarský.

Rád. Podle Pestyho užívá se zde jazyka maďarského a slovenského. Podle **Cz.** je to osada maďarsko-slovenská. U Pestyho jsou uvedeny toliko maďarské pomístní názvy.

B. N. Orozi (9) — 1.

U Pestyho jest uvedeno 9 pomístních názvů slovenských nebo slovenského původu a 1, který svědčí, že někdy zde v lesích pracovali Slováci.¹⁾ Autor odpovědi připsuje část názvů Rusům, podle kterých osada dostala také jméno. Tito „Rutheni Regiae Majestatis“ jsou dost známi,²⁾ ruský živel však již dávno zmizel v maďarském moři,³⁾ a názvy jakoby ruské jistě byly dány Slovákům.

C. Dejtár — Dejtáre,⁴⁾ Verőcze; souběžný maďarský a slovenský Nógrád — Novohrad; od názvu „orosz“ — N. Orozi.

D. Nógrád — Novohrad — 1.

Novohrad jest podle Lexikonu, **K. a F.** osada maďarská. Příliv Slováků začal zřejmě po 40. letech v XIX. st., a již v 50. letech se Novohrad podle **Cz.** jeví slovenský. U Pestyho Novohrad schází, ve sčítáních do konce XIX. st. má skoro úplně slovenský ráz: ve sčítání z r. 1900 — 82·6% sl. Ve XX. st. Novohrad podlehl — aspoň podle sčítání — maďarisaci, přece však si uchoval i značnou slovenskou menšinu: r. 1910 — 30·7%.

Kromě toho u **Cz.** je **Kl. Marosch** osada slovenská, podle Lexikonu a **F.** německá, podle sčítání maďarsko-slovenská; **K o s d** je u **K.** sl., u **Cz.** m. sl. **Z** opatrnosti necháme tyto osady stranou.

Tak jsou v západní části maďarského území **A + B + D** 4 osady;

¹⁾ „Tótok útja (cesta Slováků) — tuto cestu prosekali kdysi Slováci v lesích.“

²⁾ Srv. A. Petrov, Kdy vznikly, 32.

³⁾ Srv. Bél, Notitia c. Neogradiensis (Notitia Hungariae novae, IV, 1742): Nyní není ani stopy po Rusech, „licet superfuerint Istvánffii temporibus“ (33). N. Istvánffii Pannonus, Regni Hungariae historiae, Coloniae Agrippinae, 1622.

⁴⁾ Patrně z Dehtáre; srov. Dejte — Dehtice v Brat. st.

kromě toho **E** 28 osad, dohromady 32, což je z 45 osad této části stolice 62·20%.

K východní části maďarského území patří menší část 1. okr. na sever od ř. Iple, menší část 4. okr., celý 2. okr. a větší část 3. okresu.

1. okres.

A. Csalár — Čaláre — 1.

Csalár. Podle Pestyho byl osídlen m. j. i přistěhovalci ze slovenských osad Hontské, Novohradské a Zvolenské st., „což jest viděti z jejich rodinných jmen“.

B. Óvár — Olováre (4), N. Zellő — V. Zlievce (8) — 2.

C. Varbó — Vrbovka, Szlabonya — Sklabiná — 2.

D. Szlabonya — Sklabiná¹⁾ — 1.

Tak jsou v této části 1. okr. **A + B + D** 4 osady, což je ze všech 8 osad 50·00%.

4. okres.

B. Ráros Mulyád — Rároš Múľadka (3), Törincs — Terinč (9), Jelsőcz — Jalšovec (2) — 3.

C. Vilke,²⁾ Jelsőcz, Pányi Darócz — Darovce,³⁾ Lossoncz — Lučenec — 4.

D. Lossoncz — Lučenec⁴⁾ — 1.

Kromě toho u **Cz.** jest **Lossoncz Tugár** osada maďarsko-slovenská, u **K.** slovenská; z opatrnosti necháváme ji stranou.

Tak jsou v maďarské části 4. okr. **B + D** 4 osady, což je ze 7 osad 57·1%.

2. okres.

A. F. Told, A. Told, (Dolyán — Dolány),⁵⁾ Felfalu, Rimőcz — Rimovce, Palotás, Surány, K. Gerege — 8.

F. Told, podle Lexikonu a **K.** maďarský, je podle **F.** a **Cz.** osada maďarsko-slovenská, maďarská jest taktéž i podle sčítání, podle Pestyho však „mateřský jazyk obyvatelů jest slovenský“. Taková docela zřetelná zpráva místního notáře nemůže býti beze všeho zavržena, tím spíše ne, že sousední **A. Told,** podle **Cz.** maďarsko-slovenský, podle **F.** jest *slovenský*. Dále: kromě nejasného podpisu notářova dvě ostatní osoby, které se podepsaly, mají jména slovenská a z pomístních názvů kromě 20 maďarských — z nichž část může býti pouhým překladem jmen slovenských — jest 10 pomístních názvů slovenských a 4 jsou složeny ze slov maďarských a slovenských.⁶⁾

¹⁾ Viz výše, 102.

²⁾ Pesty: „před 200 lety se jmenovala Velike“; je-li to správné, nevíme.

³⁾ Darócz ze sl. Dravce; novější slovenský název jest utvořen z Darócz.

⁴⁾ Viz výše, 102.

⁵⁾ Není v **L.**; mezi Szécsényi a Endrifalu.

⁶⁾ Uhliska, Úski bereg (z maď. berek), Tretinarska jama, Nad Janákom hora, Kapusnice, Dlhá lúka, Pod ribníkom lúka, Na holom vrchu zem, Nad mostom zeme, Pod vrchom zeme; Holya gödri, Majorszki hegy, Malomfeletti bucsina, Bany hora.

Obyvatelstvo F. Toldu bylo zřejmě dvojjazyčné, za svůj mateřský jazyk uznávalo však slovenštinu.

A. Told. U Pestyho není o národnosti obyvatelstva zmínky, o názvu vesnice pak jest řečeno, že jest „v slovenském jazyku — tót nyelven“. Autor zřejmě vyslovoval název vesnice tak, jak jej vyslovovali Slováci, „Tód“ nebo „Tovd“,¹⁾ a ztotožňoval jej s maďarským *tól*. F. považuje A. Told za slovenský a jest svrchovaně pravděpodobno, že obyvatelstvo v něm bylo stejné jako i v F. Toldu, t. j. dvojjazyčné, považující se však za Slováky. Později se ovšem mateřským jazykem stala pro obyvatelstvo obou osad maďarština. Kromě maďarských pomístních názvů jest u Pestyho uvedeno 6 slovenských.

Dolyán. Podle Pestyho „obyvatelé jsou maďarské a slovenské řeči“. Uvedeny jsou i 3 slovenské pomístní názvy. Podle F. a Cz. jest osada maďarsko-slovenská.

Felfalu. U Pestyho se čte: „Osada za Turků zpusťla, potom však byla osídlena Slováci, což jest viděti z níže uvedených názvů honů a z toho, že i nyní staří lidé ještě znají slovenský jazyk“. Uvedeno jest kromě maďarských 7 slovenských pomístních názvů.

Rimóc. Pesty: „Poslední dobou se zde usadilo velmi mnoho rodin z Detvy“. Z uvedených 5 rodinných jmen jen 1 nebo 2 jsou slovenská: Slavik, později Salvik, a Golán,²⁾ 1 německé: Holcz, 1 maďarské: Mocsány, 1 původu nejasného: Gonda. Pomístní názvy jsou maďarské.

Palotás. Podle Pestyho „osídlena byla pravděpodobně velmi dávno z Horního vidieku, obyvatelé však se pozvolna úplně pomaďarštili“. Tato zpráva svědčí, že v lidu se uchovala vzpomínka na slovenský původ jeho předků. Pomístní názvy jsou maďarské.

Surány. Pesty zaznamenává: „Že obyvatelé bývali Slováci, dokazují nynější zkomolená slovenská jména starobyklých rodin.“ Pomístní názvy jsou maďarské. Podle K. je to osada slovenská, podle F. maďarsko-slovenská.

K. Gerege. U Pestyho jsou pomístní názvy maďarské, jeden název však svědčí i o přítomnosti Slováků: „Tót ortás — protože nedávno jej vymýtili Slováci.“

V Sz. Iványi³⁾ jmenuje maďarský lid čaroděje „pan kmotor“ a čarodějnic „paní sestra“. To dokazuje ovšem styky Maďarů se Slováky⁴⁾ a vliv Slováků na ně, nesvědčí však o tom, že by Slováci byli bydlili v samé obci.

B. Buják — Bujákov (2), Gécz (2), Mihály Gerege (1), Trázs (1), Hencsény — Hrenčany (2), Hollókó — Holovce (1), Marczal (1), něm. Ordasch (1) — 8.

¹⁾ Bodnár, Príspevky k miestopisu Slovenska, Hlas, IV, 1901, 236.

²⁾ Podle autora prý z Gondolány, t. j. od dívky (lány, leány) z rodiny Gondovy, po přeslici z rodiny Gondovy.

³⁾ Sz. Iványi není v L.; vedle A. Toldu.

⁴⁾ Na př. se Slováci sousedních Toldů.

C. Dolyán, Trázsy¹⁾, Rimóc, Herencsény, Buják, Szécsény — 6.
Tak je v 2. okr. **A + B** 16 osad, kromě toho **E** 15, dohromady 31 osad, což je z celkového počtu 70 osad okresu 44·3%.

3. okres.

A. (Mucsiny — Mučiň²⁾, (Zagyva Róna)³⁾, Bárna, Pálfalva, Rap — Ropovce, Fülek Püspöki — Filakovské Pišpeki — 6.

Pesty podává o jmenovaných osadách tyto zprávy:

Mucsiny. — „Obyvatelé mluví maďarsky a slovensky.“ Pomístní názvy jsou maďarské.

Zagyva Róna. — „Osídlena před 300 lety Slováci ze Zvolenské st., jejichž potomci se tak pomaďarštili, že jen kmeti umějí slovensky, z jejich výslovnosti⁴⁾ však lze pozorovati, že nynější obyvatelé jsou potomci Slováků.“ Z odpovědi o Bárně je však viděti, že nejen kmeti, nýbrž i ženské udržely znalost slovenského jazyka: „Ženy, které se sem vdaly ze Zagyva Róny, rozumějí slovensky, považují však za výsměch, když je jmenují slovenskými přezdívkami.“

Bárna. — „Prvotní obyvatelé byli Slováci, kteří se usadili ve zdejších pralesích v úzkém údolí — tato část obce se dosavad jmenuje Dolinka. Nyní jsou všichni Maďari.“ Kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 4 slovenské.

Pálfalva. — „Dřívější obyvatelé byli slovenské řeči, což jest viděti ze slovenských názvů honů, které se udržely po dlouhou dobu a jichž se ještě nyní užívá v bratrském smíšení s maďarskými.“ Pomístní názvy jsou maďarské a slovenské.

Rap. — „Osídlen byl částečně Maďary, částečně Slováci ze Zvolenské st.“ Kromě maďarských pomístních názvů jest uveden 1 slovenský.

Fülek Püspöki. — „Obyvatelé jsou Maďari, někteří však mají slovenská rodinná jména.“ Pomístní názvy jsou maďarské.

B. N. Darócz — Dravce (2), Mulyádka (1)⁵⁾ — 2.

C. N. Darócz, Fülek Kelecsény — Filakovské Kľačany, Zagyva Róna,⁶⁾ K. Terenye — M. Terany, Homok Terenye — Terany, Tarnóc — Trnovec,⁷⁾ Matra Novák — 7.

D. Losoncz Apáti — Opatová⁸⁾ — 1.

Tak je v maďarské části 3. okr. **A + B + D** 9 osad, což jest ze 47 osad této maďarské části 18·7%.

¹⁾ Ze slova stráža?

²⁾ Není v L.; na jihových. od Rapu.

³⁾ Není v L.; vedle Zagyvy.

⁴⁾ T. j. maďarské.

⁵⁾ „Pusta“ Lazi.

⁶⁾ Z „Rovná“.

⁷⁾ Prvotně snad Trnovec.

⁸⁾ Viz výše, 102.

V celé maďarské části stolice je v **A + B + D + E** 80 osad, což jest z celkového počtu 177 osad v jižní části stolice 45·2%.

Gemerská stolice.

5. okres.

A.¹⁾ Osgyán — Ožďany, Tamásfalva — Tomášovce, Rima Szombat — Rim. Sobota.¹⁾ — 3.

B.¹⁾ A. Pokorágy — D. (Uhor.) Pokoradz — 1.

C. A. Pokorágy, Zeherje²⁾ — Záhorany (Zacharovce) — 2.

Celkem jsou v 5. okresu **A + B** 4 osady, což z 5 maďarských osad okresu jest 80%.

3. okres.

A. Dobócza — Dubovec (Dubová), Dúsa — Dužava, Tót Zabar, Német Zabar,³⁾ Feled — Feledince, A. Bátka, F. Bátka, Rima Szécs — Slač — 8.

Dobócza. *Bartholomaeides* píše: „Dobócza — Dubova incolae habet Slavos, ab Hungaris in orbem cinctos ideoque hungaricae linguae gnaros.“ **Pesty:** „Za Turků zpustla a byla znovu osídlena ze slovenské části stolice obyvateli slovenské řeči.“ Podle **F.** a **Cz.**⁴⁾ je to osada slovenská. Kromě maďarských uvedeno jest u **Pestyho** 7 slovenských pomístních názvů.

Dúsa. Podle *Bartholomaeidesa* „Slavievangeli“. **Pesty** praví: „Obec, někdy zpustlá, byla znovu osídlena stolicí a pány z Klenovce, Tisovníka, Hnúšťe a Píly v Gemerské st.“ Podle **F.** je to osada slovenská. U **Pestyho** jsou uvedeny i 3 slovenské pomístní názvy. Ve sčítání z r. 1900 — 27·1% sl., 1910 — 13·0%, 1919 — 26·5% čsl.

Tót a Német Zabar. Podle *Bartholomaeidesa* „Slavi et Hungari“.

Feled. Podle *Bartholomaeidesa* „Hungari, Slavis nonnullis permixti“.

A. a F. Bátka. *Bartholomaeides* dí: „A. Bátka — Hungari nonnullis advenis Slavis exceptis; F. Bátka — (incolae) helv. confessionis, sunt tamen inter eos etiam augustani iique a potiori advenae et Slavi, quorum anno 1791 33 in utraque Bátka numerabantur.“

Rima Szécs. Podle **Pestyho** „dříve zde žili reformovaní, před 150 lety však se podle církevní matriky usadili zde za hr. Koháryho ř. katolíci, soudíc podle křestních a rodinných jmen slovenského rodu z Mu-

¹⁾ Viz o nich výše, 105—108.

²⁾ Autor odpovědi u **Pestyho** o obci Zeherje připisuje její založení — a to podle formy kostela — Čechům, kteří se pak pomaďarštili. To však nemá hodnověrnosti.

³⁾ U **Lipszkého**, Repertorium: Magyar Zabar.

⁴⁾ Na mapě a v *Ethnographii*, I, 48.

ráňského vidieku. Nyní $\frac{2}{3}$ jsou ř. katolíci, $\frac{1}{3}$ reformovaní“. Pomístní názvy jsou toliko maďarské.

B. Ajnácskő — Hajnačka (1), A. Hangony (1) — 2.

C. Dobóczya, Darnya, Rima Szécs, Velkenye — 4.

Tak je v 3. okr. **A + B** 10 osad, kromě toho **E** 1, dohromady 11, což jest asi z 50 osad okresu 22·0%.

2. okres.

A.¹⁾ A. Falu — Polina, Deresk — Držkovce, Lévárt, Melléte — Meljata — 4.

B. Perjésse — Dražice (3), Pádár — Padarovce (3), F. Balog — H. Blh (2) — 3.

C. Deresk — 1.

Tak je v 2. okr. **A + B** 7 osad, což z 10 maďarských osad okresu jest 70%.

4. okres.

A. A. Vály — **D.** Valice,²⁾ **F.** Vály — **H.** Valice,²⁾ Kecő — Kečovo, Sánkfalva — Šankovce, Hamva, Lekenye — Lekeňa, Tiba — 7.

Kecső. Podle Bartholomaeidesa: „Slavi et Hungari evang. et helv.“ Podle **F.** osada maďarsko-slovenská.

Sánkfalva. Bartholomaeides praví: „Hungari, Slavis nonnullis permixti; cath.“

Hamva. Podle Bartholomaeidesa „sunt hi paucis Slavis exceptis Hungari helv“.

Lekenye. U Pestyho čteme: „Podle vypravování předků osídlena byla lidem slovenské řeči, m. j. z obce Beňadikové v Liptovské st. a z Dernő v Gemerské st.“³⁾

Tiba. Pesty zaznamenal: „Podle vypravování předků byla osídlena lidem slovenské řeči z obce A. Falu.“ I kdyby poukaz na obec, odkud Tiba byla osídlena, nebyl správný, přece nelze zavrhovati národní podání, že předkové obyvatelstva byli Slováci.

B. Gömör (3), Gömör Pányit (2) — 2.

Kromě toho jest podle **Cz.** slovenskou osadou A. Szuha. Z opatrnosti ponecháváme ji stranou.

C. Hórka, Otrókocs, Sztárnya, Runya, Szuhaľő, Trizs (Sztrizs), Imola, A. Szuha — 8.

Tak je ve 4. okr. **A + B** 9 osad, kromě toho **E** 3, dohromady 12 osad, což je z asi 50 osad okresu 24·0%.

¹⁾ Viz o nich výše, 107.

²⁾ Viz o nich výše, 109.

³⁾ Takové obce v Gemerské st. není a, zdá se, ani nebylo. Není-li to Dernő — Drňany v Torňanské st.?

1. okres.

A. Végtelke — Viktelka,¹⁾ Berzété — Brzotýn, Rudna — Rudník, Rozsnyó — Rožňava, Csucsom — Čučma,¹⁾ Pelsőcz Ardó — Ardová — 6.

Pelsőcz Ardó. U Pestyho se praví: „Podle lidového podání osídlena byla ze slovenských obcí Štitníka, Gočaltova, Vlachovce, N. Vsi.“ Kromě maďarských pomístních názvů jest uvedeno 7 slovenských nebo slovenského původu. Podle **F.** osada slovenská.

B. Szalócz — Solovec (1), Kőrös — Kireš (7), Krászna Hórka Várolja — Podhradie (3) — 3.

C. Pelsőcz, Szalócz, Berzété, Rudna — 4.

Tak je v 1. okr. **A + B** 9 osad, což jest ze 12 maďarských osad okresu 75%.

Celkem tedy je v celé stolici **A + B** 59, kromě toho **E** 4, dohromady 43 osad, což z celkového počtu osad v 3. a 4. okr. a maďarských osad v 1., 2. a 5. okr. — 127 — jest 33·9%.

Torňanská stolice.

1. okres.

A. Jabloncza — Jablonica, Hárskút, Dernő — Drňany (Drnava), (Kovácsvágás²⁾) — 4.

Jabloncza. Podle Pestyho „dřívější slovenští obyvatelé dali obci název Jablonka, což potom Maďari pomaďarštili v Jabloncza“. Kromě maďarských pomístních názvů jest uvedeno 5 slovenského původu.

Hárskút. U Pestyho se píše: „Jeden hon se jmenuje Orosz telek (= ruský podíl); zde někdy žili Rusové, jejichž kaplička bývala na místě pozdější osady Hárskútu.“ Ostatní pomístní názvy jsou maďarské.

Dernő. Pesty zaznamenává: „Poněvadž v obci žije obyvatelstvo rozličných řečí, obec se jmenuje i Dernő i Dernány.“ Jsou uvedeny i 2 názvy slovenského původu.

Kovácsvágás. Podle Pestyho „obyvatelé bývali slovenské a maďarské řeči, nyní mluví toliko maďarsky“. Jsou uvedeny i 2 názvy slovenského původu.

B. Lucska — Lúčka (2), Barka (1) — 2.

Z nich v conscr. r. 1715 a 1720 jsou toliko Jabloncza a Dernő; mezi rodinnými jmény toliko 1 — 2 jsou slovenské.³⁾

C. Dernő, Lucska, Jabloncza — 3.

Tak je v 1. okr. **A + B** 6 osad, kromě toho **E** 6, dohromady 12, což ze všech 23 osad 1. okresu je 52·2%.

¹⁾ Végtelke — Csucsom viz výše, 107—109.

²⁾ Není v **L.**; mezi Dernő a Lucskou.

³⁾ V Jablonczí v conscr. r. 1715 a 1720: Cseh; v Dernő, v conscr. r. 1715: Baczko, Balasko; r. 1720: Bajko, Balasko.

2. okres.

B. Borzova (1), Dobódiel — Dubodiel (1), Perkupa (1), Varbócz — Vrbovec (1), Szilice — Selce (1), Teresztenye (1) — 6.

C. Tytéž osady — 6.

Tak je v 2. okr. **B** 6 osad, kromě toho **E** 7, dohromady 13 osad, což je ze všech 20 osad okresu 65%.

V celé stolici je **A + B** 12 osad, kromě toho **E** 13, dohromady 25 osad, což je ze všech 43 osad stolice 58·1%.

Boršodská stolice.

3. okres.

A. Rudabánya, Sajó Kaza, Szakácsi — 3.

Rudabánya. Podle Béla „*colonis mixtis ex Hungaris, Slavis et Germanis*“. Možná, že příliv přistěhovalců, Slováků a Němců, nastal po r. 1720, poněvadž v conscr. r. 1720 není ani jediného německého jména a toliko 1 slovenské, vlastně moravské.¹⁾

Sajó Kaza. U Pestyho je zpráva: „Nynější obyvatelé pocházejí od sedláků slovenské řeči, které zde usadili jejich páni.“ Ze 7 osob, které se podepsaly pod odpovědí, 3 mají slovenská jména. V conscr. r. 1715 a 1720 sotva lze uznati jediné jméno za slovenské.²⁾

Szakácsi. U Pestyho čteme: „Obyvatelé mluví maďarsky, někteří však rozumějí slovensky.“ Szakácsi byla osada znovu osídlená r. 1717: v conscr. r. 1720 „*locus iste ab anno 1717 incoli coeptus*“; ze 4 osob 1 má slovenské jméno, jméno druhé ukazuje na původ ze Sobinova v Šarišské st., ležícího na slovenském území.³⁾

Osady Diviny, Galgócz, Zsiliz, Szendrő — 4. To byly osady znovu osídlené na konci XVII. a na začátku XVIII. st. a osídlené snad smíšeným obyvatelstvem maďarsko-slovenským.

Diviny a Galgócz. V Anonymi Notitia c. Borsodiensis je při každé z těchto osad připsáno na okraji jinou rukou: „*anno 1711 fuit deserta*“.

Zsiliz. Zde rovněž jest stejný přípis: „*E protocollo No 21 comitatus Borsodiensis p. 572: 1590: quod Silyz annis 1584—85 deserta fuisset; 1699 évben népesítettet*“.⁴⁾

Szendrő. Podle Béla „*colonia est hungarica*. — — *Olim nobilior erat copiosiorque, sed crebris bellorum praedis evluit, saepe enim ne vestigium relictum est colonis dilapsis cunctis. Hodiernae incolae advenae*

¹⁾ Cons cr. r. 1715: *Bacsal, Dobi, Kovacs, Nagy, Vörös*; cons cr. r. 1720: *Bacsal, Berecz, Kovács, Nagy, Veres, Vincze*.

²⁾ Cons cr. r. 1715: *Kovács, Krasznai* (t. j. z nějaké Krasné), *Sandor, Simon*; cons cr. r. 1720: *Dod, Jobbágy, Molnár, Simon, Török, Varga*.

³⁾ Berta, Molnár, Suhajda, Szebenyi.

⁴⁾ „Osídlen r. 1699.“

sunt maioribus ipsorum post tumultus et turcieas vastationes huc deductis“.

Kromě toho u **F. a Cz. Sz. Jakab a (Sajó) Vámos** jsou maďarsko-ruské, u **F. Dubicsány m. rs.** — 3.

Lad Besenyő, Nyomár a Mártony, maďarsko-ruské toliko podle **Cz.**, necháváme stranou.

C. Debréte, Szuhogy, Rudabánya, F. Kelecsény, Diviny, Dubicsány, Galgócz, (Sajó) Kaza, Zsiliz.¹⁾

Tak je v 3. okr. **A 10** osad, kromě toho **E 13**, dohromady 23, což ze všech 44 osad jest 52·3%.

Z výše vytčených 9 osad sousedí Debréte, Szendrő, Szuhogy, Rudabánya, Diviny, Kaza, Dubicsány, Szakácsi s velkým slovenským ostrovem, Zsiliz leží osamocen.

2. okres.

A. (A. Kelecsény,²⁾ Miskolcz, Csaba, A. Zsolcsa, Ladháza, N. Csécs. (Sajó) Szöged — 7.

O jmenovaných osadách nalézáme u Béla tyto zprávy:

A. Kelecsény — „Colonia slavica confessionis augustanae, cuius causa pastor ei et liberum permittitur pietatis exercitium; pagus exilis.“

Miskolcz — „Potiores incolae sunt Hungari helv. confessionis. — — His accedunt etiam catholici non modo ex Slavis et Germanis, sed etiam Hungaris, advenis tamen omnibus.“

Csaba — „Incolis Hungaris, Slavis et Germanis, quippe qui non diu confluerunt.“ V conscr. r. 1715 z 39 osob, které „in promontoriis vineas habent“, toliko 3 mají slovenská jména.³⁾

A. Zsolcsa — „Plures alit incolas Hungaros, Slavis mixtos.“ Podle Borovszkého r. 1711 osvobozuje stolice od daní na 3 léta přistěhovalce z jiných stolic a na 1 rok obyvatelstvo A. Zsolcse, které se rozutíkalo před morem.⁴⁾

Ladháza — „Incolitur ab Hungaris, Slavis permixtis.“ Podle Cz. osada maďarsko-ruská.

N. Csécs — „Incolae Hungari, Slavis mixti.“ V Anonymi Descriptio c. Borsodiensis stojí na okraji jinou rukou: „1670, 1680, 1701, 1704 puszta volt“;⁵⁾ osada byla tedy osídlena po r. 1704.

¹⁾ U Borovszkého, Borsod vármegye története, jsou názvy velmi mnoha osad uznávány za názvy slovanského původu, ale často s tak odvážnými etymologiemi, že my, přes to že se Borovszky odvolává na prof. Melicha, nemůžeme s nimi souhlasiti (na př. Kaczola od kotěl nebo kozel, Kaza od koza — vskutku nejspíše od jména Kaza, Kaža, Szalonna od Zelene, Paszag od paseka, Vadna od vodna a pod.).

²⁾ Není v Lexikonu; mezi Sirma Bešeňovem a Sajó Keresztúrem.

³⁾ Babiczki, Gyurko, Mile.

⁴⁾ Op. c., 358.

⁵⁾ T. j. „byla pustou“.

Sajó Szöged — „Intersunt Hungari, Slavi atque Ruszi.“¹⁾ Podle K. osada rumunská,²⁾ podle F. rusko-maďarská, podle Cz. maďarsko-ruská.

Kromě toho Békas nebo K. Tokaj, jako osada nově založená, měla snad smíšené obyvatelstvo maďarsko-slovenské — 1.

Bél píše: „Noviter et heic insessa est colonis vix duodenis.“

Podle K. Diós Győr jest osada slovenská, podle Cz. Mályi, Jenke³⁾ a Őrös osady maďarsko-ruské. Z opatrnosti ponecháváme je stranou.

C. A. Kelecsény, Miskolcz — Miskovec (?), A. Zsolcsa, Mályi, Igriczi⁴⁾ — 5.

Tak je v 2. okr. A 8 osad, E 11,⁵⁾ dohromady 19 osad, což je ze všech 42 osad okresu 45·7%.

Z výše prozkoumaných 8 osad tvoří A. Kelecsény, Miskolcz, Csaba a A. Zsolcsa jeden ostrov souvisící se slovenskými osadami Vyš. Žolci, Bešeňovem, Sirm. Bešeňovem, Pálfalou a Arnotem, K. Tokaj, Ladháza sousedí se slovenskými osadami Petri a H. Kerestúrem, N. Csécs a Szöged s podobnou osadou Körömem v Zemplínské st.

1. okres.

A. Aranyos, Geszt, Sály, Cserépfalva, Tard, Mező Nyarád, Novaj — 7. Aranyos. Podle Béla „Hungari sunt, Slavis permixti“.

Geszt. Bél píše: „Incolis Hungaris, Slavis permixtis.“ V Anonymi Descriptio c. Borsodiensis je na okraji psáno jinou rukou „a. 1609 deserta“. Podle K. osada slovenská.

Sály. Bél dí: „Defectu soli arabilis incolae etiam pauci consederunt, Hungari tamen Slavis mixti.“ V Anonymu na okraji jinou rukou: „a. 1609 deserta“.

Cserépfalva. Bél praví: „Haud copiosa colonia“, Pesty: „Osídlena byla většinou z Gemerské st. První osadníci měli slovenská jména, Kosik a Radvai, a jejich potomci v mnoha rodinách dosavad zde žijí.“ V conscr. r. 1715 a 1720 je mezi četnými maďarskými jmény i jméno Kosik.

Tard. Podle Béla „incolitur ab Hungaris, Slavis et Germanis mixtis“. U Anonyma jinou rukou: „a. 1700 Tard neo incoli coepit“.

¹⁾ U Anonyma „Rutheni“.

²⁾ Podle Borovszkého se Rumuni, kteří prchli před Turky, již ve XIV. st. za Ludvíka Velikého usadili v Boršodské st. Za Sigmunda se rumunští sedláci připomínají v Keresztesi (2 okr.), rovněž r. 1456 tamže Rumuni „cives et hospites“. R. 1468 se v jedné listině připomíná „Valachus pastor ovium“. Jest však pochybné, že by si Rumuni byli uchovali svou národnost do konce XVIII. st. Podle Borovszkého není od konce XV. st. již o nich zmínky (op. c., 82—83).

³⁾ Není v I.; na sever od A. Zsolcse.

⁴⁾ Podle Borovszkého to byla osada „jobbágyionum castri Borsod“, kteří měli povinnost zpěváků a herců stolice.

⁵⁾ Spolu se 4 hutskými osadami, které scházejí v Lexikonu.

Mező Nyarád. Podle Anonyma „incolas alit Hungaros aliis mixtos“.

Novaj. Podle Béla „incolunt vicum Hungari, Slavis mixti“.

V conscr. r. 1715 a 1720 jsou ve všech těchto osadách rodinná jména maďarská,¹⁾ Slováci se tedy sem přistěhovali po r. 1720.

C. Bogács, Tibold Darócz, Szomolya, Novaj — 4.

Tak je v 1. okr. A 7 osad, což je ze všech 40 osad okresu 17·5%.

Z nich Aranyos, Geszt, Sály, Cserépfalva, Tard a M. Nyarád tvoří s Cserépváraljí jediný souvislý ostrov, který sousedí s Ladházou a H. Kerestúrem v 2. okr.; Novaj leží osamocen.

4. okres.

C. Kazincz, Ivánka,²⁾ Tapolcsán, Arló, Lénárd Darócz, Visnyó, Csernej, Mályinka, Radistyán, Varbó — 10.

Z nich bylo podle sčítání z r. 1900 v Kazinczi 15·4% sl. Kromě toho v témže sčítání v Királdu 27·7% sl.

Tak je v 3., 2. a 1. okr. stolice A 25 osad, kromě toho E 25, dohromady 50 osad, což ze všech 126 osad těchto okresů činí 39·7%.

Abaújská stolice.

1. okres.³⁾

A. Pány — Paňovce, Csécs — Čečejevce, Szesztá — Cestice, Komoróc — Komarovce, Szinna — Seňa⁴⁾, Kenyhecz — Keňhez⁴⁾ — 6.

Pány. Podle Béla „incolae pauci, ex Slavis et Hungaris mixti“. Na začátku XVIII. st. byla tato osada, jak se zdá, maďarská: nečetná rodinná jména conscr. r. 1715 a 1720 nemají slovanského rázu.⁵⁾ Tehdejší obyvatelstvo bylo patrně zbytkem dřívějšího maďarského obyvatelstva; maďarské obyvatelstvo podle Pestyho „většinou vymřelo a jeho místo zaujali Slováci z podhoří“. Slováci, jak jsme viděli, připomínají se i u Béla. Na konci XVIII. st. se Pány jeví osadou smíšenou: v urbairální tabulce z 43 osob 14 má slovenská jména, 18 maďarská; v O. 11 osob.⁶⁾ Slováci byli tehdy dvojjazyční; urbairální dokumenty jsou psány maďarsky.

¹⁾ Toliko v Cserépfalvě v obou konskripcích „Košík“ a v Gesztu z 19 osob 2 mají slovenská jména: Rohoszki a Nyitrai (t. j. z Nitry).

²⁾ Dříve Iván.

³⁾ Spolu s pohraničními osadami.

⁴⁾ Viz výše, 132.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: *Endrei, Kolos, Kömzer, Szabó*; conscr. r. 1720: *Endréd, Kolos, Könczör, Marton, Szabó*.

⁶⁾ Jest zde velmi mnoho jmen nejasného původu, jež jsme musili zapsati do rubriky O.: S. Csorko, Frankó, Hurka, Kocsár (2), Krakóvszky, Lutheran, Mercsiczky, Ponyik, Selyebszky, Sinszky, Spakulya, Spisák, Talescsik — 13; M. Endri, Kocsis (3), Kolos, Koncz, Kondás, Könczö, Márton, Méh, Nagy (2), Németi, Sipos, Szabó, Szany (2), Varga — 18; O. Bindász (2), Búr, Demjén, Faigel, Jamba, Kocsó, Kopcsó, Njeza, Skonda, Tóth — 11.

Možná, že část osob s maďarskými jmény byli Maďaři, kteří se vrátili ze severu již poslovenštění. Obyvatelstvo se jeví dvojjazyčné i v XIX. st., většina však zřejmě považovala za svůj mateřský jazyk ne maďarštinu, nýbrž slovenštinu, jak je to viděti z odpovědi u Pestyho: „jazyk obce jest slovenský, větší část obyvatelstva však mluví více maďarsky“. Tato většina byla katolická;¹⁾ podle Pestyho „v řím.-katolickém kostele a škole se užívá jazyka slovenského“. Slovenské cítění většiny se projevilo ve sčítání z r. 1919, kdy se zde objevilo 66·1% čsl. proti 5·1% sl. z r. 1910, U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jest uvedeno 5 slovenských a 1 dřívější maďarský, přeložený Slováci na jejich jazyk.²⁾

Cséc s. Podle Pestyho „obyvatelé, přistěhovali za starých časů z Horního vidieku, jsou dvojjazyční, většinou však mluví maďarsky“. Protože i v kostele i ve škole se užívalo maďarštiny, Cséc s se ke konci XIX. st. úplně pomaďarštila, ba i po převratu jest slovenská menšina nepatrná.³⁾ U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jsou uvedeny 2 slovenské.

Szeszta. U Pestyho je poznamenáno: „Obyvatelé jsou přistěhovali za dřívějších časů z Horního vidieku; jsou dvojjazyční, převládá však maďarština.“ Řecko-katolická menšina⁴⁾ mohla si lépe uchovati svou národnost, protože bohoslužby byly konány „rusky“ a slovenský jazyk — ovšem zároveň s maďarským — byl vyučovacím jazykem ve škole, když u řím. katolíků a u reformovaných se i v kostele i ve škole užívalo jazyka maďarského. Ruská menšina jest uvedena u F. a Cz. Po převratu činí Maďaři toliko o něco více než polovinu obyvatelstva.⁵⁾

Komorócz. Podle Pestyho „část obyvatelů — přistěhovalá za dřívějších dob z Horního vidieku — mluví maďarsky a slovensky, převládá však jazyk maďarský“. Jaké národnosti bylo obyvatelstvo na začátku XVIII. st., je těžko řešiti, protože v conscr. r. 1720 jest velmi málo jmen; toliko 1—2 z nich mohou býti i slovenská.⁶⁾ Koncem XVIII. st. byla osada smíšená: v urbaniální tabulce z 23 osob 11 má slovenská jména, 8 maďarská; v O. 4 osoby.⁷⁾ U Pestyho jsou uvedeny i 4 slovenské pomístní názvy.⁸⁾

B. Buzinka (7)⁹⁾ — 1.

¹⁾ R. 1900 římských katolíků 77, 19.

²⁾ „Szabad mező — Slováci nazvali je Slyebodne pole“.

³⁾ R. 1919 — 21·6% čsl.

⁴⁾ R. 1900 jest uniátů 24·0%, řím. katolíků 31·9%, reform. 42·0%.

⁵⁾ R. 1919 — 57·7% m.

⁶⁾ Bütessi, Gresso, Jakab, Major, Sztaniszlau, Vagas.

⁷⁾ S. Danyus (2), Fedor, Gressó (2), Janó, Krasniczky, Laczkó (2), Mitro, Poturák — 11; M. Abossi, BacsKay, Balla, Bűdös, Hajdú, Jakab (2), Thót (2) — 8; O. Adam, Berta, Majer, Sztaniszló — 4.

⁸⁾ R. 1919 — 30·8 čsl.

⁹⁾ Za jarečkom, Vinički za dolami, Pod vinicu, Za horu, Nižej košickej drahi, Mezi drahami, Stare konopnice.

Koncem XVIII. st. byla Buzinka osadou smíšenou: v urbaniální tabulce z 29 osob 14 má slovenská jména, 11 maďarská, 1 německé; v O. 3 osoby.¹⁾ Podle F. osada slovenská, podle Cz. maďarsko-slovenská; ve sčítání z r. 1900 — 55·5% sl., r. 1919 — 53·4% čsl.

C. Komorócz.

Podle Cz. jest Tornyos Némethi osada maďarsko-slovenská, podle F. maďarská. Necháme ji stranou.

D. Buzice, Žebeš, Kokšov, Gyňov, Čaña — 5.²⁾

Tak je v 1. okr. A + B + D 12 osad, což ze všech 15 maďarských osad okresu jest 80%. Všechny osady tohoto okresu jsou přímým pokračováním slovenského území 1. okresu.

3. okres.

A. Piszendorf, Jánok, (Pusztá Radvány),³⁾ F. Novaj — 4.

Piszendorf. Podle Pestyho „obyvatelé jsou Slováci a Maďaři“. Jak viděti z názvu, byla to prvotně osada německá, což jest potvrzeno i u Pestyho: „obyvatelé podle podání dříve byli Němci“. Na začátku XVIII. st. Piszendorf zpustl: v conscr. r. 1715 a 1720 schází, podle Béla „fuit quondam vicus frequens; iam vix alterutrum habet aediculam“; pak byl osídlen Slováci a Maďary: v urbaniální tabulce jsou 3 maďarská, 4 slovenská jména.⁴⁾

Jánok. Pesty má zprávu: „Osídlen byl hornouherskými Slováci, nyní jsou obyvatelé maďarské řeči.“ Uveden jest 1 slovenský název.

Pusztá Radvány. Podle Pestyho „osídlena před 86 lety⁵⁾ z obcí ruské víry Solnoku, Nyésty, Rus. Gadny“. Podle F. a Cz. osada maďarsko-slovenská. Pomístní názvy jsou maďarské.

F. Novaj. U Pestyho se píše: „Podle podání po moru r. 1792 premonstráti osídlili F. Novaj ze svých statků v Rudníku a Novačanech“, t. j. v slovenských obcích 1. okr. stolice. Uvedeny jsou toliko maďarské pomístní názvy.

B. Debrőd (2) — 1.

Podle Cz. byla Szepsi — Moldava maďarsko-slovenská, Reste maďarsko-ruská; podle F. jsou obě osady maďarské. Necháme je proto stranou.

C. Debrőd, Pusztá Radvány, A. F. Novaj — 4.

Tak je v 3. okr. A + B 5 osad, kromě toho E 9, dohromady 14 osad, což ze všech 38 osad okresu jest 36·8%.

¹⁾ S. Barovszky, Demecserzsky, Doboszi, Hajda, Havrila, Hrubi, Juszko, Macko, Makranszky (2), Palyencsak, Petras, Spisák (2) — 14; M. Cserba, Ducsay (5), Izsó (2), Restey (3) — 11; N. Czingel — 1; O. Kaputa, Muszka, Saxum — 3.

²⁾ Viz výše, 139—140.

³⁾ Není v L.; mezi Opatovci a Vendégi.

⁴⁾ M. Császár, Mészáros, Szabó — 3; S. Dubeczki, Furlik, Mihalko, Mikalko — 4.

⁵⁾ T. j. kolem r. 1778.

Z nich Piszendorf a Debröd sousedí se slovenským územím 1. okresu, Jánok, Pusztá Radvány a F. Novaj s velkým slovenským ostrovem.

4. okres.

A. Encs, Onga, (Újlak Szanticska),¹⁾ Nyésta — 4.

Encs. Podle Béla „Hungari cum Slavorum et Ruthenorum supplementis“.

Onga. U Pestyho se píše: „Po Moháčské bitvě zpusťla a teprve na začátku XVIII. st. byla znovu osídlena Maďary a Slováci, jejichž potomci nyní jsou všichni maďarské řeči.“ Že osada zpusťla „po Moháčské bitvě“, to je zřejmě pseudoučený dohad autorův. Zpusťla, rozumí se, za turecké doby. Pomístní názvy jsou maďarské.

Újlak Szanticska. Podle Pestyho „obyvatelé mluví maďarsky a slovensky“. Podle F. osada ruská, podle Cz. slovensko-ruská. Z pomístních názvů 3 jsou slovenské.

Nyésta. U Pestyho jsou v odpovědi o Pusztě Radványi Nyésta, Solnok a Rus. Gadna jmenovány obcemi „ruské víry“; tak i v Nyéstě, jako v Solnoku a Rus. Gadně, byli obyvatelé nejen „ruské víry“, nýbrž i „slovenské řeči“. To jest potvrzeno u F. a Cz.: podle F. jest Nyésta osada maďarsko-ruská, podle Cz. slovensko-ruská. Pomístní názvy u Pestyho jsou všechny maďarské.

Kromě toho Belső Böcs, jako osada znovu osídlená, mohla mít smíšené obyvatelstvo — 1. Běl dí: „Anno 1725 incolis frequentari coepit“.

B. F. Méra (4), (Monaj)²⁾ (2), Halmaj (1), Détek (1), Szikszó (1) — 5.

Monaj je podle F. osada maďarsko-ruská, u Cz. leží na maďarském území.

Szikszó. U Pestyho se čte: „Obyvatelé jsou čistí Maďaři kumánského původu. Málo jest lidí, kteří by rozuměli nebo mluvili slovensky.“

Kromě toho Sellyéb a Homorogd podle F. jsou osady maďarsko-ruské, podle Cz. maďarské — 2.

Podle Cz. Jánosd³⁾ a Kulső Csobád⁴⁾ jsou osady maďarsko-ruské, podle F. však maďarské; ponecháváme je stranou.

Tak je ve 4. okr. A + B 12 osad, kromě toho E 7, dohromady 19, což je ze všech asi 40 osad okresu 47·5%.

Z nich Újlak Szanticska leží na území velkého slovenského ostrova, Nyésta, Sellyéb a Détek s tímto ostrovem hraničí, Encs a F. Méra se přimykají k Büdu, Pere, A. Czicze v 5. okr. a k A. Novaji v 3. okr. a tvoří s nimi jakési pokračování velkého slovenského ostrova; s ostrovem tím se stýkají na jihu u Forrova, na severu u Garadny.

¹⁾ Není v L.; mezi Rus. Gadnou a Opatovci.

²⁾ Není v L.; mezi Homorogdem a Sellyébem.

³⁾ Není ani v L., ani na mapě Cz.

⁴⁾ U Cz. chybně: Szabád.

Onga spojuje Gesztely a Kak s ostrovem Boršodské stolice, sousedíc s Vyš. Žolčí a Arnotem. Osamoceny leží Halmaj, Szikszó, Monaj a Homorogd.

5. okres.

A. Radvány, Mikóháza, Fony, Arka, Pere, Hejczé — 6.

Radvány. Podle Béla „habatur a Ruthenis non minus, quam Hungaris“. V 60. letech XIX. st. podle Pestyho již „velmi málo lidí mluví trochu slovensky“.

Mikóháza. Běl píše: „Incolae Rutheni, qui aedem quoque sacram habent“. Přes to v conscr. r. 1715 a 1720 toliko jedno jméno může býti uznáno za slovenské.¹⁾ Možná, že Rusové nebo Slováci uniáti se usadili zde po r. 1720. Koncem XVIII. st. bylo zdejší obyvatelstvo smíšené: v urbaniální tabulce z 32 osob 13 má slovenská jména, 14 maďarská, 1 německé; v O. 4 osoby.²⁾ Ale Slováci byli dvojjazyční: podle Lexikonu v Mikóháze převládá jazyk maďarský, urbaniální dokumenty jsou psány maďarsky, jako i ve všech ostatních osadách stolice podle Lexikonu maďarských. U F. je Mikóháza m. rs., u Cz. m. sl., podle Pestyho však měl převahu jazyk slovenský: „obec se dělí na 4 části; obyvatelé jedné mluví slovensky, druhé maďarsky, ve čtvrté a třetí části jest obyvatelstvo dvojjazyčné a mluví maďarsky a slovensky“. Později se osada pomadžarštjuje: ve sčítání z r. 1900 je 23·8% sl., r. 1910 — 11·5%, r. 1920 jest osada čistě maďarská.

Fony. Běl píše: „Colitur ab Hungaris admissis tamen in supplementum Slavis Ruthenisque“. Podle Pestyho jsou obyvatelé Maďari a pomadžarštění Němci, a jsou uvedeny kromě maďarských 2 německé pomístní názvy.

Arka. Běl dí: „Incolae fere convenae sunt, ex Hungaris, Slavis et Ruthenis permixti.“ Jiných zpráv nemáme.

Pere. Podle Pestyho „osídlena pravděpodobně z Horního vi dieku“. Takový předpoklad autorův mohl býti založen buď na rodinných podáních obyvatelů, nebo na jejich jménech, která ukazovala, odkud přišli jejich předkové, nebo na tom i na onom. Předpoklad potvrzuje urbaniální tabulka: v ní z 30 osob 14 má slovenská jména, 12 maďarská; v O. 4 osoby.³⁾

¹⁾ Cons cr. r. 1715: Brezniczky, Juház, Varga; cons cr. r. 1720: Juház, Pinka, Thót (2).

²⁾ S. Csupik (2), Feczko (2), Jadlovsky (3), Laczko (2), Loncsák, Maczko (2), Szeman — 13; M. Béres, Bodnár, Emri, Homály, Juhász, Kerekjártó, Kocsis, Lukács, Molnár, Szakács, Takács, Tóth (2), Varga — 14; N. Henczel — 1; O. Butyko, Kovács, Lengyel, Pasuka — 4.

³⁾ S. Bunyacsicsky, Cservonyák (2), Demko, Hornyák, Hudak, Jacsko, Jaczko, Kaulits, Polyovszky, Siska, Spissak, Szeman, Vaszily — 14; M. Béres, Borgony, Farkas, Hajdu, Király, Kocsis, Kreskés, Molnár, Orosz (2), Pocs, Tóth — 12; O. Bokis, Eperjessy, Herman, Offey — 4. Také v cons cr. r. 1715 jsou v Pere i slovenská jména: Kocsis, Magyar, ale: Magics (?), Mazúr.

Pomístní názvy jsou uvedeny toliko maďarské. Podle **F.** a **Cz.** jest Pere osada maďarsko-ruská.

Hejcz e. U **Pestyho** se čte: „Podle podání byla někdy osídlena z Čech a z Moravy, jak viděti z rodinných jmen. Kromě toho jedna ulice se dosavad jmenuje Čechy (Csehország).“

Kromě toho lze podle kontextu **Bélova** souditi, že ve dvou osadách, **Nyiri** a **Vizsolyi**, žili *netoliko* Maďari, a jedna osada — **Kisfal u** — byla nedávno založena a měla podle vši pravděpodobnosti obyvatelstvo smíšené — 3.

Nyiri: „Hungari potissimum“.

Vizsoly: „Plerique Hungari“. Podle **F.** osada maďarská, podle **Cz.** maďarsko-ruská.

Kisfal u: „Exilis adhuc viculus, quippe qui deducta isthuc anno 1721 colonia habitari coepit“. Podle **F.** osada maďarská, podle **Cz.** maďarsko-ruská.

B. Baskó (7), **Büd** (3), **A. Czícze** (1) — 3.

Baskó. V **conscri. r.** 1715 jest 1 slovenské jméno, v urbariální tabulce z 48 osob 16 má slovenská jména, 25 maďarská; v **O.** 7 osob.¹⁾ Podle **F.** osada ruská, podle **Cz.** maďarsko-ruská.

C. Radvány — 1.

U **F.** jest zaznamenána ruská menšina v městysi **Szántó:** m. rs. n., podle **Cz.** je **Szántó** osada maďarská.

Podle **Cz.** jest **Regeczke** osada slovenská, **K. Bózs va**, **Pálháza**, **Erdő Horváti** osady maďarsko-ruské, podle **F.** jsou všechny maďarské. Z opatrnosti necháváme je stranou.

Tak v 5. okr. **A + B** 13 osad, kromě toho **E** 9,²⁾ dohromady 22, což tvoří ze všech asi 45 osad okresu 48·8%.

Z nich **Nyiri** a **Radvány** tvoří jakoby ostrov, souvisící s **Kajátou** z 2. okr., s **Filkeházem**, **Mikóhá zou**, **Niž. Redmecem** — osadami podle Lexikonu slovenskými — a rovněž s **Baňackou** v **Zempl. st.**; **Arka**, **Fony** a **Baskó** sousedí se slovenským ostrovem, v němž jsou **Podboldogčik**, **Modoroška**, **Régécké Huty** a **Komloška**; **Pere**, **Büd**, **A. G. Czícze** a **Vizsoly** přiléhají k podobné skupině osad 4. okresu; osamoceny leží **Hejcz e** a **Szántó**.

2. okres.

A. Ós va — **Ofšovany**, **F. A. Mislye** — **Vyš. Niž. Myšfa**, **Bologd** — **Bolog** — 4.³⁾

¹⁾ **S.** Abranko (2), **Demko** (3), **Fedor**, **Hodermarszki**, **Ivancsó**, **Markovits**, **Novák**, **Paulovits**, **Polyák**, **Rubcsák**, **Tokar** (3) — 16; **M.** Balog, **Bodnár**, **Csordás** (2), **Dudás**, **Gulyás**, **György**, **Hegedűs** (2), **Juhász**, **Keresztési** (2), **Kis**, **Komló** (3), **Molnár** (3), **Rozgonyi** (2), **Sas** (2), **Takács**, **Toth** — 25; **O.** Horvath, **Kunrád** (4), **Soltész** (2) — 7.

²⁾ Spolu se 4 hutskými osadami, které scházejí v Lexikonu.

³⁾ Viz výše, 137—141.

B. Kajáta (1) — 1.

D.¹⁾ Garbócz — Garbovce, Bogdány — Bohdanovce, A. Hutka — Niž. Hutky, Széplak — Siplak, Szkáros — Eskaroš, Nádasd — Nádošť, Szinye — Svinica, Kalsa — Kalša, A. Csáj — Niž. Caj, F. Olcsvár — Vyš. Očvar, Regete Ruszka — Ruskov, Kassa Újfalu — Koš. N. Ves, Rás — Hrašovik, Lengyelfalva — Poľanka, Füzer — Fizer, (Hollóháza — Holoház)²⁾ — 16.

Füzer — Fizer a Hollóháza — Holoház se v XIX. st. staly převážně slovenskými — 2; první v 50., druhá ve 40. letech XIX. st.; podle sčítání z XX. st. se pomaďarštily.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Füzer ...	m.	m. sl.	sl. m. rs.	54·2%	20·2%	9·3%
Hollóháza	—	sl.	?	55·3%	25·3%	12·1%

Kromě toho u F. a Cz. zaznamenána slovenská menšina v Biste (m. rs.) — 1. Podle sčítání z r. 1919 Byšta je slovenská osada — 62·3% čsl.

U Cz. ještě Komlós — Komlőš: sl. m. rs., ale u F. m. Necháváme stranou.

Tak je v 1. okr. A + B + D 22 osad, kromě toho E 5,³⁾ dohromady 27 osad, což je z 45 osad v okrese 60%.

Celkem je na maďarském území stolice A + B + D 66 osad, kromě toho E 28, dohromady 94 osad, což je ze všech osad 3., 4. a 5. okresu a z maďarských osad 1. a 2. okresu, dohromady 183 osad, 51·3%.

Zemplínská stolice.

1. okres.

A. Skoro všechny zprávy o přítomnosti Slovanů: Slováků, Karpatorusů nebo Poláků,⁴⁾ máme z Béla. Na konci XVIII. st. bylo podle Szirmaye ve všech níže uvedených osadách toliko *maďarské* obyvatelstvo. Poměrně nečetní přistěhovalci, Slováci nebo Rusové, buď se vystěhovali, nebo se v maďarském prostředí pomaďarštili. O tom, že předkové části Maďarů byli Rusové nebo Slováci „ruské víry“, může do jisté míry svědčiti „ruská“, t. j. řecko-katolická víra,⁵⁾ jejich potomky uchovaná.

¹⁾ Kromě Fizeru a Holoházu o ostatních viz výše, 137—141.

²⁾ Není v L.; mezi Fizerem a Nádoštěm.

³⁾ Se Salánckou Hutou, která schází v Lexikonu.

⁴⁾ Jest velmi možné, že „Poloni“ velmi často mohlo znamenati *ne* Poláky národností, nýbrž *přistěhovalce z „Polska“*, t. j. z Haliče, obzvláště *Rusy*. Karpatoruský lid, aspoň v XVIII. a XIX. st., ruské Haličany obyčejně nazýval „Poláky“ (A. Petrov, Urbar, 35).

⁵⁾ „Hungari graeco-catholici“ jsou připomenuti Szirmayem v Sárospataku, Vég Ardó, Olaszi, Zsadányi, Tarczalu. Podle sčítání z r. 1900 mají uniátů: Zsadány — 48·5%, K. Csécs — 41·2%, Olaszi — 29·0%, Legyes Bénye — 22·8%, Kisfalud — 21·5%, Sárospatak — 18·0%.

Do skupiny A patří: Sárospatak — Potok, Szöllös Végardó — Arda, Hotyka, Olaszi, Zsadány, Olaszi Liszka, Bodrog Keresztúr, Tarczal, Monok, Ond, Tokaj, Erdő Bénye, Kisfalud, Tállya, Golop, Gesztely, Köröm — 17.

Sárospatak. Toto důležité a hlavní kulturní středisko severovýchodu uherkého táhlo k sobě ovšem i sousední slovenské a ruské obyvatelstvo. To můžeme považovati za zcela nepochybné, třebaže toliko u **Cz.** — na mapě i v textu — v něm jest zaznamenána ruská menšina, ve všech pak ostatních pramenech jest čistě maďarský. Přítomnost slovanského živlu¹⁾ v něm potvrzuje 5 slovenských pomístních názvů u Pestyho; ostatní názvy jsou maďarské.

Végardó — Arda. Podle Béla a Szirmaye byla Ardó r. 1705 zpustlá osada, znovu osídlena byla r. 1720; noví osadníci byli podle Béla Rusové. Béla píše: „(Coloni) vivunt operis manuariis et modica agricultura suntque Rutheni, ante annos circiter duodecim²⁾ confluentes, olim enim stetit desertus“; Szirmay: „Ardó, olim Ordó — anno 1705 sub bellis civilibus desertus et nonnisi anno 1720 novis coloniis inessus“.

O dalším národnostním procesu máme zprávy vespolek si odporující a tyto rozpory nehodláme pro nedostatek údajů vysvětlovati. Předně: *kdo byli přistěhovalci r. 1720, Slováci či Rusové?* Termín „Rutheni“ u Béla může znamenati i Rusy i lidi „ruské víry“; u F. je Ardó osada rusko-maďarská, F. však i Slováky uniáty³⁾ důsledně nazývá „oroszok“. U Cz., jenž se snažil podati zprávy právě o *národnosti* obyvatelstva, jest Ardó na mapě osada *slovensko-ruská*, v textu pak Ethnographie osada *slovenská*. U Pestyho se ve dvou odpovědích⁴⁾ praví, že v Ardó žili *Slováci*. Avšak dr. Stripskij, který osobně navštívil Ardó, nám r. 1910 oznámil v dopise, že na začátku XX. st. obyvatelé Ardy mluvili ještě *rusky*.⁵⁾

Jiná otázka: *jak dlouho si přistěhovalci uchovali svou národnost?*

Podle Lexikonu, K. a Szirmaye⁶⁾ žijí v Ardó *Maďari*. Podle F. jest Ardó osada *rusko-maďarská* (nebo *slovensko-maďarská*), podle Cz. *slovensko-ruská* nebo *slovenská*; podle Pestyho v odpovědi o Sárospataku „půl hodiny na sever jest *slovenská* obec Ardó“, v odpovědi o Ardó se praví: „obyvatelé jsou Slováci, kteří se již *pomaďarštili*“; podle dra Stripskeho se však na začátku XX. st. zde ještě *mluvilo rusky*; podle sčítání z r. 1900 je v Ardó 11·8% sl., r. 1910 a 1920 jest Ardó osada čistě maďarská.

¹⁾ Že v okolí Sárospataku bylo i ruské obyvatelstvo — ovšem roztroušené mezi Maďary a Slováky —, o tom zřetelně svědčí Szirmay ve zprávě o sousední maďarské osadě Petrahó: „Petrahó — per Russos, oras has incolentes, Patrowskó“.

²⁾ T. j. kolem r. 1720.

³⁾ Ale *ne* Maďary uniáty (viz Úvod).

⁴⁾ O Ardó a o Sárospataku.

⁵⁾ Се одиноке руске село: „купіті, лішіті“ а не: „купіц, зохабіц“ (А. Петров, Mat., VI, 84, pozn. 6).

⁶⁾ „Colonos Hungaros, gr. cath. religioni addictos habet“.

Zprávy Bélyov:

Hotyka — „Hungari, Rutheni“.

Olaszi — „Incolunt Rutheni, suo gaudentes delubro, quamvis pauci; intersunt et Hungari helv. conf.“ U Pestyho kromě maďarských pomístních názvů jest uveden 1 slovanský, právě *polský* název vinice, Bialka.

Zsadány — „Incolis Hungaris helv. conf. et Ruthenis mixtis“.

Olaszi Liszka — „Plurimi sunt Hungari helv. conf., reliquis catholicis Slavis et Ruthenis mixtis“.

Bodrog Keresztúr — „Hungari sunt et hic, Slavis, Ruthenis mixti“. U Pestyho 2 názvy slovenského původu.

Tarczai — „Fere omnes helv. confessioni adhaerent — iidemque hungarici oris sunt vix uno alterove Slavo, nisi famulos adnumeres,¹⁾ intermixto“.

Monok — „Pagus populosus. Incolae partim sunt Hungari, partim Slavi religionis cath., aug. et helveticae; quorum ultimae exercitio sublato restat catholicum et augustinum, hoc oratorio, illud templo ibidem gaudent“.

Onđ — „Pagus exilis. Hungari helv. confessionis, Slavis atque catholicis mixti“.

Tokaj u Béla schází; Szirmai o něm dí: „Incolae Hungari, Slavi, Rascii,²⁾ Iudaei.“

Při těchto osadách jest u Béla poznamenáno, že Slované byli pozdější přistěhovalci:

Erdő Bénye — Jsou zde „rom. cath. sacrum et helv. oratorium, nam utriusque religionis inhabitant incolae, Hungari iidem atque Slavi, qui aetate posteriore accesserunt“. U Pestyho 8 slovenských pomístních názvů.

Kisfalud — „Diu desolatus stetit, annis autem abhinc duodecim³⁾ insederunt eum Hungari, Slavis et Ruthenis mixti, religionis partim catholicae, partim aug. et helv. confessionis“; Szirmai: „Anno 1720 novis coloniis inessa, cum diu ante desolata stetisset.“

Tállya — „Hungari sunt parte oppidi praecipua et helv. addicti confessioni, cuius liberum quoque exercitium eisdem ab aevo permittitur; reliqui sunt Slavi, Poloni, Rutheni et id genus advenae, catholici omnes.“ U Pestyho jsou 2 pomístní názvy slovenského původu.

Golop — „Nova Hungarorum cum Slavis mixta colonia religionis diversae. — (Cum) incolae eius Hungari, sorte pressi, in diversas partes regni diapsi essent paucis relictis, accesserunt Slavi seu Rutheni Polonique occupatisque aedificiorum locis pagum oppleverunt. Mixta colonia. Hungari qui sunt, helveticam obtinent confessionem una cum templo et libero religionis exercitio, reliqui causa religionis catholicae excursant Tállyam“.

¹⁾ Mezi čeledí tedy byli rovněž Slováci.

²⁾ Srbové.

³⁾ T. j. r. 1720.

Gesztely — „Hungari helv. confessionis, quamvis et intersunt catholici evangelicique, qui Slavici sunt et advenae“; Szirmai: „Anno 1705 fuit locus desertus, anno 1746¹⁾ novis coloniis insessus.“

Köröm — „Quamvis olim locus Köröm nonnisi a traiectoribus atque nautis habitabatur, tamen iam sic Slavici, Hungarici et id genus novis colonis adauctus est, ut pagi haud postremi faciem habeat, sed uti advenae sunt et novelli habitatores, ita nudi et impotentes.“

Jak viděti z těchto poznámek Bělových a jiných, jež uvedeme dále, byly zpustlé osady znova osídlovány v XVIII. st. obyčejně obyvatelstvem *smíšeným*, maďarským a slovenským. Proto se považujeme za oprávněny předpokládati, že i jiné osady, znova založené v téže době, rovněž byly osídleny přistěhovalci smíšenými, byť i ve zprávách, jež se nám dochovaly, nebylo ani zmínky o národnosti kolonistů nebo byť byla v nich uvedena toliko maďarská národnost.

Tyto osady jsou: Zombor, Bekecs, Szada, Legyes Bénye, Vámos Újfalu — 5.

Zombor u Béla schází. Szirmai o něm praví: „Sub intestinis patriae motibus ita desolatus, ut anno adhuc 1732 nihil aliud, quam parietinae templi diruti et agri prataque lacunosa ex eo conspicerentur. — Novis colonis insessus nostra iam aetate.“

Bekecs.²⁾ Podle Béla „praedium; manent agricolae, pastores atque bubulci adnexa villicatione dominorum“. Podle Szirmaie „possessio anno 1732 adhuc ita fuit deserta, ut nonnisi diversoria duo ibidem viserentur, nostro iam aevo colonis Hungarici, rom. cath. et helv. confessionis — incesso“. Že v Bekecsi žili nejen Maďaři, potvrzuje F.: Bekecs jest u něho osada maďarsko-ruská.

Szada u Béla schází. Szirmai o ní píše: „Resoluta fuit sub finem seculi prioris, anno solum 1730 novis coloniis inessa.“

Legyes Bénye. Podle Béla „nullis insessus mansionibus“. Szirmai praví: „Fuit adhuc anno 1730 desertus, iam aetate nostra colonis Hungarici cath. et helv. confessionis insessus.“

Vámos Újfalu. Běl poznamenává: „Hungari helv. confessionis“; Szirmai: „Fuit circa exitum seculi prioris desolata solitudo; — nostro iam aevo novis coloniis insessus.“

B. Sara (2) — 1.

Kromě toho podle Cz. jest K. Csécs³⁾ osada maďarsko-ruská. Z opatrnosti ponecháváme tuto osadu stranou.

Ponecháváme stranou i Kesznyéten. Podle Pestyho byl na kalichu kalvínského kostela vyryt cyrilicí církevně-slovanský nápis. To ovšem může svědčeti o tom, že kalvínský kostel byl dřív pravoslavný,

¹⁾ Jak jest viděti z Béla, není toto chronologické datum správné. Osada měla býti znova osídlena před r. 1732.

²⁾ Ve sčítání z r. 1900 — 24·4% uniátů.

³⁾ Ve sčítání z r. 1900 — 41·2% uniátů.

„ruský“ kostel) a že tedy jednou zde žili Rusové nebo Slováci „ruské víry“, ale může být i to, že kalich byl přinesen do Kesznyétenu z kostela nějaké jiné osady.

Tak je v 1. okr. A 23 osad, což jest ze všech 47 osad 48·9%.

2. okres.

A. Bottyán, Kaponya, Bacska, Király Helmech, (Zetény),²⁾ Rád, Sz. Mária, K. Újlak, Szomotor, Lagmócz, Örös, Karos, F. Bereczki, Vajdacská — 14. Podle Szirmaye ve všech³⁾ žili Maďari.

Zprávy Bély:

Bottyán — „Hungari, Slavis et Ruthenis mixti“. Podle Cz. osada maďarsko-ruská.

Bacska a Kaponya — „Bacska constat nonnullis aediculis, Kaponya — domunculae tres quatuorve, incolis in utroque pagello Ruthenis, Hungaris mixtis“. Kaponya podle Cz. osada maďarsko-ruská.

Király Helmech — „Hungari, Ruthenis mixti“.

Zetény — „Colonis Hungaris, Slavis, Ruthenis Polonisque, frequenti numero aedicularum, sed colonis vagabundis et instabilibus“.

Rád. U Béla není nic o národnosti obyvatelů. Szirmay dří: „Hungari, Slavis mixti.“ U Pestyho 1 slovenský pomístní název. U F. osada maďarsko-ruská.

Sz. Mária — „Incolae pauci ex Hungaris, Slavis, Polonis Ruthenisque mixtis“.

K. Úljak — „Incolitur ab Hungaris, vagabundis Slavis mixtis“.

Szomotor — „Incolae partim Hungari, partim Slavi, pauci utrinque“; podle Cz. maďarsko-ruská osada.

Lagmócz — „Hungaris, parte haud parva dilapsis, miscentur Slavi et Rutheni“; u Pestyho 2 slovenské pomístní názvy.

Örös — „Incolae pauci et iidem Hungari, Ruthenis mixti“.

Káros — „Incolis mixtis Hungaris et Ruthenis“.

F. Bereczki — „Insessus ante annos aliquot incolitur a nonnullis Hungaris, Ruthenis mixtis“. Podle Cz. osada maďarsko-ruská.

Vajdacská — „Incolae tenues, pauci iidem, tamen Hungari, Slavis et Ruthenis mixti“. Podle Cz. osada maďarsko-ruská.

Kromě toho osady znova založené s obyvatelstvem smíšeným a těžkým, mezi nímž zajisté byli i Slované: Szolnocská, Szinyér, Perbenyik, N. Géres, N. K. Rozvágy, K. Kövesd — 7. Podle Szirmaye ve všech žili Maďari.

¹⁾ Příklady toho, jak kostely dříve přecházely z rukou jednoho vyznání do druhého, viz A. Petrov, Kanonické visitace r. 1750—1767 (Nauk. Zb., Užhorod, 1924).

²⁾ Není v L.; na sev.-vých. od Szinyéru.

³⁾ Kromě Rádu.

Zprávy Bély:

Szolnocska — „Incolae mixti et migrationibus crebris dediti“.

Szinyér — „Incolae uti pauci sunt, ita etiam vagabundi“. U Pestyho 1 slovenský pomístní název.

Perbenyik — „Incolis mixtis et vagis egenisque“; u Pestyho 3 slovenské pomístní názvy.

N. Géres — „Colonis inhabitatur miserioribus, advenis maximam partem, sed utrinque vagis et nunc hic, nunc alibi degere cupientibus“. U Pestyho 1 slovenský název.

N. K. Rozvágy — „Incolis mixtis, miseris et vagabundis“.

K. Kövesd — „Colonis mixtis, haud pridem confluentibus“.

B. Vécs (2) — 1.

U Cz. kromě 5 výše uvedených osad jsou ještě maďarsko-ruské: N. Kövesd, N. Tarkány, Leányvár, Rozsoly — 4. Z opatrnosti necháme je stranou.

C. Ág Csernő,¹⁾ Dobra,²⁾ Lelesz Polyán,²⁾ (Csernopolé),³⁾ Király Helmezc, N. K. Rozvágy, Luka,⁴⁾ Lagmócz — Ladmovce, Zemplény — Zemno — 10.

Tak je v 2. okr. A 22 osad, kromě toho B 7, dohromady 29, což jest ze všech 55 osad okresu 52·7%.

3. okres:

A.⁵⁾ Szilvás Újfalu, Vitány, Szürnyek, Imreg, Bodzás Újlak, M. Jesztreb, Garány, Kiszte, Gercsely, Czörgő, Barancs, Kazsó, Hardicsa — 13. V nich ve všech bylo již v XVIII. st. smíšené obyvatelstvo maďarské a slovenské.

Je zcela přirozené, že i středisko stolice, městys Sátoralja Újhely — N. Mestopod Šátorom, rovněž mělo mezi obyvatelstvem i Slovany. Bély píše o něm: „Hungari sunt praecipui, partim et Slavis, partim Ruthenis admixtis. — — Non desunt Graeci, Traces⁶⁾ et Iudaei“; Szirmai: „Coloni Hungari, Germanis Slavisque mixti.“ V XIX. st. je slovanská menšina označena u F.: maďarsko-rusko-slovenská a u Cz. maďarsko-slovenská; podle všech sčítání se městys jeví již čistě maďarským.

C. Csernahó, Magyar Jesztreb⁷⁾ — 2.

D. N. Toronya — 1.

Tak je v 3. okr. A + D 15 osad, což jest ze všech 26 osad okresu 57·7%.

¹⁾ Szirmai: „olim Chorno“ (t. j. Čorna); Bély: „domus paucae; colonorum aegre quini vel seni sunt“.

²⁾ Podle Lexikonu ruské osady.

³⁾ Podle Pestyho: „Polana byla osídlena asi ze zpustlé obce Černopole, k níž patřil nyní les Černi.“

⁴⁾ Podle Cz. maďarsko-ruská osada.

⁵⁾ Viz výše, 182—185.

⁶⁾ T. j. Srbové.

⁷⁾ Kromě Kazsó a Hardicse, jmen nejasného původu.

4. okres.

A.¹⁾ Hegyi — Kopčany, Deregnyő — Drehňov — 2, což jest z 5 maďarských osad 3. okresu 40%.

Celkem je v 1. okresu a v maďarské části 3. a 4. okresu A + B + D 69 osad, což je ze všech 135 osad této části stolice 51·1%.

Užanská stolice.

2. okres.

A. Podle F. Kerész — Krysov jest maďarsko-ruský — 1.

C. Veskócz — Veškovce, Vajkócz — Vajkovce, Mátyócz — Maťovce, Sislócz — Šišlovce, Pinkócz — Pinkovce, Dobóruszka — Ruská, Palágy Komorócz — Komarovce, Kelecsény — Kľačany — 8.

3. okres.

B. N. Gejőcz — V. Gejovce (1) — 1.

C. K. N. Gejőcz — M. V. Gejovce, Helmecz — Chlmec (Chomec), Záhony — 4.

D. Tegeňa, Pavlovce, Pinkovce,²⁾ Jovro-Darma³⁾ — 4.

Tak je v maďarské části stolice B + D 6 osad, což jest ze všech asi 45 osad této části 13·3%.

Celkem tedy je v 11 pohraničních stolicích A + B + D + E 526 osad, což jest ze všech probádaných osad 47·50%, t. j. asi polovice. Ve skutečnosti však slovenské nebo karpatoruské kolonie byly v mnohem větším počtu maďarských osad.

Přejdeme teď ke slovenským podle Lexikonu osadám v ostatních stolicích Uher.

Slovenské⁴⁾ osady v ostatních stolicích.⁵⁾

Největší počet slovenských osad musil ovšem vzniknouti v stolicích ležících na těch „metanastasických cestách“, po nichž se od druhé poloviny XVII. st. hnaly od severu na jih vlny slovenského stěhování, t. j. v stolicích přimykajících se k průlomům slovensko-maďarských národnostních hranic.

Viděli jsme, že z osad na maďarském území pohraničního slovensko-maďarského pásma, podle Lexikonu slovenských, největší jich počet

¹⁾ Viz výše, 199.

²⁾ R. 1900 — 47·0% sl., r. 1919 — 90·4% čsl.

³⁾ R. 1900 — 43·8% sl., r. 1919 — 37·6% čsl., 41·7% rs.

⁴⁾ Nebo karpatoruské.

⁵⁾ Kromě Baraňské a Saladské. Osady těchto stolic, v nichž podle Lexikonu „principaliter viget lingua slavonica“, nikdy nebyly a nejsou slovenské. O nich viz dále v Závěru.

(68·2%) ležel v Abáujské, Tornánské a Boršodské st., t. j. právě v území druhého oboustranného průlomu. Viděli jsme rovněž, že tyto slovenské ostrovy dříve, před dobou Lexikonu, byly mezi sebou spojeny jinými slovenskými a ruskými osadami v jediný souvislý celek — slovensko-ruský výběžek, rozprostírající se až na jih od Miškovce. Maďarský živel v XVIII. st. pohltil značnou část těchto osad, a tak vznikl obraz, jež podává Lexikon.

Totéž vidíme i na západě. Největší počet slovenských osad leží v stolicích přímýkajících se k slovenskému výběžku prvního oboustranného průlomu¹⁾: v stolicích Ostřihomské (35) a Komárenské (22), a v stolici přímýkající se k slovenskému výběžku jednostranného průlomu — Peštsko-Piliško-Šoltské (63).

A právě tak jako na východě spojovaly se i tyto ostrovy kdysi ve dvě souvislá slovenská území se slovenskými a smíšenými osadami, v nichž již před dobou Lexikonu zmizel slovenský živel. První z nich — na západ od Budapešti — prodlužovalo první slovenský výběžek Lexikonu v stolicích Nitranské, Tekovské, Komárenské a Ostřihomské asi na 35 km na jih k Dunaji a za Dunaj v stolicích Ostřihomské²⁾ a Peštské. Druhé — na východ od Budapešti — prodlužovalo druhý slovenský výběžek stolic Hontské, Novohradské a Peštské asi na 55 km na jih v stolici Peštské.

Dále byl větší počet slovenských osad v stolicích jižních Uher, jež zpusťly za Turků a za občanských válek a jež pak v polovině XVIII. st. ztratily i značnou část nových kolonistů Srbů. To jsou stolice Báčsko-Bodrožská (22), Békéšská (8)³⁾, Temešská (11) a Biharská (14).

V ostatních stolicích byl počet slovenských osad nepatrný.⁴⁾

Pro větší názornost uvádíme zde dvě tabulky. V první máme absolutní počet osad každé stolice, v nichž podle rozličných zpráv z různých dob bylo úplně nebo částečně slovenské obyvatelstvo. V druhé je % takových osad⁵⁾ každé stolice v poměru k počtu všech osad podle Lexikonu.

1. t a b u l k a.

Peštsko-Piliško-Šoltská	63 (+ 2) ⁶⁾	Báčsko-Bodrožská . . .	22 (+ 2)
Ostřihomská	35	Komárenská	22 (+ 1)

¹⁾ Počítáme toliko ty, které jsou v Lexikonu.

²⁾ V Komárenské st. to není viděti, ale jen *čistě náhodou*: o této stolici jsme neměli ani urbaniálních dokumentů, ani — a to hlavně — Notitie Bélovy. Naprosto jsme přesvědčeni, že kdyby na př. v primaciální knihovně v Ostřihomě byl prozkoumán rukopis Bélovy Notitie, počet slovenských osad Komárenské stolice značně by vzrostl a že by tyto osady se slovenskými osadami, uvedenými v Lexikonu, tvořily právě takové prodloužení prvního slovenského výběžku jako v stolici Ostřihomské.

³⁾ Je jich málo, zato však jsou velmi lidnaté.

⁴⁾ Tento počet byl později poněkud zvětšen novými koloniemi v XIX. st. a začátkem XX. st.

⁵⁾ Ale toliko těch, které jsou v Lexikonu.

⁶⁾ Číslice v závorkách označují počet osad, jež nejsou v Lexikonu.

Biharská	14 (+ 11) ¹⁾	Čanádská	4 (+ 5) ¹⁾
Temešská	11 (+ 1)	Tolňanská	3
Sabolčská	9 (+ 4)	Čongrádská	2
Vesprímská	9	Šomodská	2
Békéšská	8 (+ 3)	Ugočská	2
Hevešská	8	Aradská	1 (+ 4) ¹⁾
Bělohradská	7 (+ 1)	Rábská	1
Satmárská	7 (+ 1)	Maramorošská	1
Berežská	6 (+ 1)		

2. tabulka.

Ostrihomská	68·6%	Vesprímská	5·4%
Čanádská	44·4% ²⁾	Ugočská	3·0%
Békéšská	42·1%	Biharská	2·9%
Peštsko-Pilišsko-Šoltská	34·9%	Tolňanská	2·9%
Čongrádská	28·5% ¹⁾	Satmárská	2·6%
Báčsko-Bodrožská	24·7%	Berežská	2·3%
Komárenská	24·7%	Rábská	1·2%
Bělohradská	9·6%	Maramorošská	0·7%
Sabolčská	7·0%	Šomodská	0·6%
Temešská	5·7%	Aradská	0·5%
Hevešská	5·5%		

Nyní přejdeme k prozkoumání jednotlivých stolic v abecedním jejich pořádku.

Aradská stolice.

V této stolici byla podle Lexikonu toliko jedna slovenská osada v 3. okr., Mokrá. Dříve zde bývala rumunská osada Apa, maďarsky Apateleak (= Apa podíl), jež dostala název od hory Apa,³⁾ „která vroubí severní část chotáru“⁴⁾. Apateleak za Turků zpustl. R. 1747 a 1748 byli povoláni královskou komorou Slováci z Čaby a Sarvaše v Békéšské st.⁵⁾ Podle Pestyho „nyní jest zde 1100 lidí, $\frac{2}{3}$ Rumunů, $\frac{1}{3}$ Slováků, kteří však mezi sebou mluví rumunsky“. Podle sčítání z r. 1900 bylo v Mokré 18·5% Slováků, z r. 1910 — 15·8%.

1) Hlavně novější osady.

2) Takové vysoké % se vysvětluje tím, že v Lexikonu jest uvedeno velmi málo osad: v Čanádské st. 9, v Čongrádské 7.

3) Rum. „voda“; odtud i slovenský název hory „Mokrá“.

4) Pesty.

5) Pesty, Bella, Slováci v Békéšské st. (Sl. Pohľ., XXII, 1902, 296, 302) a Karácsonyi J., Békés vármegye története (Dějiny Békéšské st.), II, 458.

1 osada na 181 osad Lexikonu jest 0·5%¹⁾).

Podle sčítání mají slovenské obyvatelstvo silnější než 10% ještě 4 osady, které nejsou v žádném pramenu od Lexikonu do Pestyho:

Osady	1900	1910	1920
Medgyesegyháza ²⁾ . .	62·6%	58·5%	48·8%
Németpereg ³⁾	33·6%	?	—
Szaparyliget ⁴⁾	27·7%	31·1%	—
Medgyesbodzás ⁵⁾ . . .	16·5%	12·1%	—

Všechny byly patrně osady nové.

Bá č s k o - B o d r o ž s k á s t o l i c e.⁵⁾

Za tureckých dob a občanských válek — hlavně na začátku XVIII. st. za Františka II. Rákóczyho — byla Báčka, jako jižní Uhry vůbec, strašně zpuštěna a vylištěna. 734 osad bylo zničeno a pak již nebylo obnoveno a uchovala se toliko jejich jména „v pomístních názvech obnovených nebo znovu založených osad.“⁶⁾ V konskripci z r. 1699 napočítáno celkem „2256 hospodářův a 3776 jutár oračiny“.⁷⁾

Osídlování Báčky začalo od konce XVII. st., hlavně Srby, pak Němci. Bylo zde i trochu Maďarů, roztroušených po rozličných místech, kteří zde vydrželi z dřívějších dob nebo se zde usadili znovu. O Slovácích se v první polovině XVIII. st. Běl vůbec nezmiňuje.⁸⁾ Slováci usazují se zde kolem

¹⁾ Kromě toho rm. O t l a c a měla podle sčítání z r. 1900 9·4% Slováků, z r. 1910 — 10·7%; Boros Sebes, podle Lexikonu maďarský, podle Cz. byl rumunsko-maďarsko-slovenský.

²⁾ Podle prof. Niederle v elecckém okr.

³⁾ V staropéčském okr. (ib.).

⁴⁾ V kišjenském okr. (ib.).

⁵⁾ Použili jsme těchto prací: Czoernig, Ethnographie der öster. Monarchie, Wien, III, 1855; Kutlík F., Báč-Sriemski Slováci, Nem. Polánka, 1888, in 16°, 1—80 str.; statí v „A. Bács-Bodrog megyei történelmi társulat évkönyve“ (Ročenice historické společnosti Báčsko-Bodrožské st.), I.—XXXIII., 1885—1917, citujeme: Évkönyv. Značná část jejich výkladů je založena na materiálu archivním.

⁶⁾ Kutlík, op. c., 5.

⁷⁾ Op. c., 6. R. 1880: „1,916.307 jutér orní země“ (ib.); podle conscr. r. 1787 bylo v Báče 184.081 lidí (I v á n y i, Évkönyv, XXIX, 1913, 32).

⁸⁾ Notitia c. Bács-Bodrog, membrum II. politicum: § I. Perpetuae inde Hungaris coloniae istis locis fuere, tametsi post saecula aliquot multum Cumanorum et Tartarorum impressionibus adtritae, a Turcis autem post cladem Mohácsianam deletae penitus. § II. Proinde paucissimos hodie incolae Hun-

poloviny XVIII. st., kdy i vláda — zvláště po skončení sedmileté války r. 1763 — i stolice i zemané statkáři, jimž vláda štědře rozdávala zpustlé země s podmínkou, že je obydlí, kdy všichni tito činitelé začali silně sem stěhovati dělné ruce. Říditi toto osidlování bylo úkolem dvorní uherské královské komory.¹⁾ Byli povolováni kolonisté z ciziny, hlavně z Rakouska a z Německa, jakož i z jiných částí Uher, byly jim udělovány rozličné výsady a pečovalo se o jejich usazení i hospodářské zařízení na místě. Komora a statkáři vysílali zplnomocněné osoby, „impulatores“,²⁾ k získávání kolonistů, a vláda jim vydávala zvláštní pasy (securus conductus).³⁾

Zemani-statkáři převáděli sem sedláky ze svých statků na severu Uher. Utíkali sem sedláci i samovolně, aby se zachránili před útiskem pánů, před náboženským pronásledováním a před násilným přenárodněním.⁴⁾

V Lexikonu se přítomnost Slováků připomíná v pěti smíšených osadách: v 3. okr. v n. srb. sl. *Petrovcích* (Petrovac), v m. sl. *Bač-Ujfalú* (Selenča), ve 4. okr. v n. srb. sl. *Kule*, v m. sl. srb. *Bajši*, v m. sl. *Topoli*. Kromě toho v 3. okr. *Kucura* je srbsko-ruská, v 2. okr. *Kirestur* ruský.⁵⁾

Z těchto smíšených osad se na konci XIX. st. *Petrovce* a *Bač-Ujfalú* jeví slovenské, v *Bajši* je podle sčítání zaznamenána nepatrná slovenská menšina, v *Kule* a *Topoli* slovenský živel zmizel.

garos reperias eosque dispersos passim ac fere a gente sua degeneres. Rasciani plurimi sunt intermistis quoque Germanis, quos aetas nostra induxit. Itaque non una hic lingua locum obtinet, verum praeter Rascianam, quae potior est, auditur, tametsi rarius, Hungarica et Germanica“. — V „pars specialis“ jest uvedeno 46 osad (z těch, o nichž promluvíme dále, toliko: Kollut, Kupuszina, Pivnicza, Despot Sz. Iván, Temerin, Kutsura, Szabatka, Parabugy, Keresztur). Zpráv o národnosti jejich obyvatelstva u Béla není. Kromě toho v Compendiu: „Comitatus Bács — Hungari parte maxima Illyriis intermixti; comitatus Bodrog — Illyrii habitant — interiectis et alicubi tenuioribus Hungarorum coloniis“ (46).

¹⁾ „Kaiserliche ungarische Hofkammer — Udvari Királyi Magyar Kamara.“ Hlavním činitelem byl její předseda hr. A. Grassalkovich a rada A. Cothmann.

²⁾ Vlastně pokračování staré instituce „sculteti, kenezi“.

³⁾ Na př.: „Já níže podepsaný jménem Dvorské Uherské Královské Komory uvádím ve známost všem, že doručitel „szabados“ (libertinus), János Millerám, cestuje, aby získal 150 rodin „papištů“ Maďarů nebo Slováků k osídlení místa Kupusziny. Všichni musí mu dáti svobodný průchod a přispěti všemožnou pomocí. — Datum Zomborj 14. X. 1751. Redl v. Rothenhausen“ (Csirfus, Kupuszina története, Évkönyv, 1898, 15—16). Text je přeložen zkráceně.

⁴⁾ Srov. Kutlík, op. c., 8—9.

⁵⁾ *Kucuru* a *Kirestur* jsme probadali v *Mat.*, VI, 92—95, proto zde je pomíjíme. Obě osady, na počátku XVIII. st. srbské, potom zpustly a byly znovu osídleny Karpatorusy; *Kirestur* roku 1744—1751, *Kucura* roku 1765—1768.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910
Petrovce . .	m. srb.	sl. srb.	sl.	96.5%	96.5%
Bač Ujfalu	m.	m. sl.	srb. n.	95.9%	95.5%
Bajša	srb.	m. sl. srb.	m. srb. ¹⁾	23.0%	20.1%
Kula	—	n. srb. m.	srb. m. n.	—	—
Topoľa . . .	sl.	—	m.	—	—

Petrovce byly na začátku XVIII. st. čistě srbské: v c o n s c r. r. 1715 všech 18 osob má křestní a rodinná jména srbská, v c o n s c r. r. 1720 všech 15 osob má rodinná jména srbská.²⁾ Petrovce byly částí Futockého dominia, jež r. 1740 bylo darováno rodině Černovičů, a tito Černovičové povolali sem Slováky evangelíky,³⁾ podle Pestyho ze stolic Turčanské, Hontské, Liptovské, Novohradské a Peštské. Mezi urbáriálními dokumenty z r. 1772 jest maďarská kopie smlouvy: „Já a moji krevní rodiče uzavřeli jsme tuto smlouvu se sedláky, kteří zde žili dříve i kteří se zde usadili znovu r. 1745“ atd. Na konci je podpis „Csernovics Arszen de Macsa, datum Futokini, 25. V. 1747“, a dále křížky zástupců sedláků a jména těchto zástupců.⁴⁾ Tak příchod nových, slovenských kolonistů začal kolem r. 1745. Pak zřejmě počet přistěhovalců vzrůstal. Ačkoli v Lexikonu je slovenský jazyk uveden na třetím místě a v „tabella universalis“ v rubrice „conditio et natio colonorum“ stojí: „Hungari et Slavi“, přece za doby Lexikonu početně Slováci patrně již převládali. Urbář z r. 1772 a vpisky v něm jsou maďarské,⁵⁾ ale „fassiones colonorum“ jsou psány slovensky.⁶⁾ V „tabella urbarialis“ většina rodinných jmen je slovenská: ze 234 „colonorum“ 26 jich má rodinná (i křestní) jména srbská, 34 maďarská, 3 německá, 158 slovenská; v rubrice 0. 13 rodinných jmen.⁷⁾

¹⁾ V Ethnographii: srb. m.

²⁾ C o n s c r. 1715: Bánovcsanyin Vukics, Kátyánin Radovicza, Kóllyanin Czvjó, Kövesdinan Nedelkó, Szrimacz (Siván, Iván, Osztoján, Obrád, Sztojka), Szent Ivanacz (Sztipán, Sztanisáv), Sziriksánin Prodan, Szubotcsanin Sztoján, Vercsenin Dobroszán, Vlaskalin Petar, Vlyaskalin Golykó, Zeranovics Siván, Zomboracz Luka; c o n s c r. 1720: Almasanin (2), Batsánin, Becsiác, Dormasanin, Jelits, Karavláška, Kattjanin, Peckovits, Pejakovics, Rumányin Szava, Szent Ivanacz, Sziritsánin, Zomboracz (2).

³⁾ Kutlík, op. c., 9.

⁴⁾ Csanyi M., szabados (libertinus, patrně „impopulator“, který sem přistěhovalce přivedl), Szekulity, Veszelin bíró, Mikula bíró; eskútek (přísežní): Loman, Benta, Nenadov Petko, Obrovits, Kováy, Mikulya, Betka, Kulhavi, Gyarmotsky, Belity Nikola, Strajnity Dmítar, Vukelity, Kokovszky, Andrassik Palyo.

⁵⁾ Většina Nemaďarů tedy již rozuměla maďarsky.

⁶⁾ M. j. § II: „Contract r. 1747 dne 25. maja z slawnim panstwem sme učinilj.“

⁷⁾ Andrasik (2), Barza Misso, Benda, Bendo, Benso (2), Berza Jano, Blatniczky, Bohuss (4), Brtka, Brdarov Gyuro, Bvossik Gyuro, Csapelya (2), Csasztvanszky, Cselovszky, Cseneas Misko, Cservenak, Czerovszky (2), Ferkó (2), Gengelaczky (2),

„Inquilini domiciliati“: ze 154 osob 11 jich má srbská jména, 33 maďarská,¹⁾ 94 slovenská;²⁾ v 0. 16 osob. „Subinquilini“: z 35 osob 8 jich má maďarská jména, 21 slovenská;³⁾ v 0. 5 osob. Dohromady ze 423 osob 273 jich má slovenská rodinná jména (64·5%); křestní jména mnohých osob v 0. a M. jsou v slovenské formě.⁴⁾

Podle Kutlíka se nový příliv Slováků evangelíků objevil po tolerančním ediktu z 25. října 1781.⁵⁾ V XIX. st. podle Pestyho srbského obyvatelstva pomalu ubývalo, slovenské se pak množilo, takže „nyní“ (t. j. v 60. letech) „obec jest veskrze slovenská“. Slovenská zůstala i ve XX. st.

Bač Ujfalu, podle místního pojmenování Selenča. Podle Pestyho byla osídlena⁶⁾ ze stolic Liptovské, Zvolenské, Turčanské, Nitran-

Gassó, Gutjan, Gyuga Andris, Gyurissó (2), Hiba, Hornyák (2), Hricz (2), Hrubik, Chlipcza (2), Janus, Karman (Andris, Jano, Maczo), Kavenszky, Klebján, Klinko, Koczka, Koka szky, Kolár, Kostyál (3), Kralik, Kopcsák (2), Kraljovszky, Krajcsi, Krisan (3), Krisan Medvegyi, Krissan Jano Kulhavi, Lacsok, Leitrik, Lestján (3), Lekar, Lipták, Loman (3), Machnitz, Makan (4), Meszgar, Medvegy (2), Mengyan (2), Medovarszky (2), Mlinar, Mikus (2), Mogan, Misztecz, Mijavec Jano Hórvat, Mondács Palyo, Mráz (2), Mjavec, Neogradi (Jano, Andris), Nicola Mateg, Ocsovai Gyuro, Olejkár, Paulo, Perniczky (2), Plyesovszky (2), Polyák (2), Puczovszky, Rauko, Ribarszky, Ruman (3), Sinko Andris, Sirko, Skatnyik, Suljan (2), Sutka, Szikora, Sziraczky, Szelszky, Szklenár, Szkabnitzky, Szlauko, Szluka (2), Szojáky (?), Szpevák, Szpisják, Sztreharszky, Tatliak, Tanczik (2), Toman, Topolszky, Trgaska, Turcsan, Turan, Tyemrovsky, Usják, Zajác — 158.

¹⁾ M. j.: Tott György mladi.

²⁾ Agarszki, Bartok, Bazik, Belbák Gyuro, Bellyi Berza, Blahó, Bobelya, Brna, Bulko, Buska (Andris, Jakub), Csapelya, Csernák (2), Csernok, Cselovszki, Cserveni, Dendur Misso, Divicsianszki, Dolinai, Goda Jano, Gyuga Páló, Hlavács (5), Hrncsgar, Jakus, Ivicsják Misso, Kalina (2), Kralovszki, Kraszni, Krajcsi (3), Krissan, Kuca, Lacsok Gyuro, Leitrik, Liptók, Litanszki (3), Medvegy (2), Marsinszky, Melich Gyuro, Mengyan (2), Miavec, Mikus (2), Mistecz (2), Mlinár (2), Mráz (2), Munarcsik, Nyemcsok (2), Ocsovai, Palédjik, Parniczki (2), Plesovszky, Podobni, Ponicsan, Prandoczky, Sinko, Sussa, Lekar Sussa vidua, Szelszki, Szenohradzki, Szikora Jancsi, Szpevák (2), Szudiczky, Turak, Turszky, Varniczki, Veliki, Verboczky, Visnyar, Vrbovsky (2), Zimán (2), Zsila — 9.

³⁾ Arvay, Csermak, Cziglar, Divicsiak, Dugyik (2), Gengeleczy, Litauszky, Mikuska stara, Mladoniczky, Mijavec, Myavec Jano, Myavec Jano Pipka, Plachtinszky, Plgesovszky, Plgesovszka sztara, Puchovszky, Rosko, Slusni, Sztrazsinszky, Turszky — 21. Kromě toho: popae Stephan, Filipp; oedituus Boskov Iovan; ludimagister catholicus Fabri; notarius Toth; spanus dominalis Szerdanovics Iovan.

⁴⁾ Gyuro, Jano, Palyo atd.

⁵⁾ Op. c., 14.

⁶⁾ Podle Pestyho r. 1722. Sotva jest to správné. Bač Ujfalu u Béla schází a nikde do r. 1770 jsme o ní nenašli zmínky, Cz oernig, op. c., III: „Nach Bacs-Ujfalu, Laloty, Gloszan, Despoto Sz. Ivan etc. kamen erst seit der Josefinischen Colonisation slovakische Familien und sind sporadisch unter andern Nationalitäten (zusammen bei 10.000 an der Zahl) vertheilt“ (106).

ské, Peštské a Vesprímské, t. j. Slováci a Maďary. Urbáriální dokumenty se nechovaly, podle „tabella universalis“ v Selenči žili „Sclavi“, avšak u F. jest již uvedena většina Maďarů.¹⁾ Patrně většina Slováků již v XVIII. st. uměla maďarsky; proto je v Lexikonu tento jazyk uveden na prvním místě. Část evangelíků Slováků, když jim byla vzata modlitebna, r. 1770 odešla do N. Sadu a odtud do St. Pazové. S nimi společně odešli i Maďari kalvíni, kteří se pak mezi Slováci poslovenštili.²⁾ Aby obyvatelstvo bylo doplněno, byli v Selenči r. 1788 usazeni Slovinci katolíci.³⁾ V druhé polovině XIX. st. se Selenča úplně poslovenštila.

B a j š a. Podle Pestyho „stará osada téhož jména ležela na jiném místě, byla zničena Turky a r. 1748 se připomíná jako pusta“. Podle I v á n y i h o⁴⁾ Marie Terezie darovala zpustlou zemi kapitánovi hraničářů Št. Zákó s povinností, aby ji osídlil. Podle Pestyho založil Zákó r. 1752 osadu na nynějším místě a usadil v ní Srby z jiných osad Báčské st. a Slováci evangelíky z Horních Uher. Pro Srby byl postaven kostel r. 1755, pro Slováci r. 1785.⁵⁾ Kromě toho usadili se tam i Maďari římskí katolíci; pro ně byl zbudován kostel r. 1784. O přítomnosti Slováků je zmínka u F., podle Cz. jsou tam toliko Maďari a Srbové; Slovinci tehdy, jako i později, byli asi nepatrnou menšinou.

K u l a. Přítomnost Slováků v Kule, nezaznamenaná nikde kromě Lexikonu,⁶⁾ jest potvrzena I v á n y i m: podle sčítání z r. 1743 bylo v Kule 31 srbských rodin, r. 1764 se tam usadilo 11 ruských rodin z okolí Miškovce,⁷⁾ t. j. pravděpodobně řeckokatolických Slováků.

T o p o ľ a. V žádném z pramenů kromě Korabinského se Topoľa nepřipomíná.⁸⁾ Podle Pestyho osadníci přišli ze stolic Peštské, Boršodské, z části i Komárenské — z těchto tří stolic mohli přijít i Maďari i Slovinci — z Hevešské a z distriktu Jású — Maďari. Podle Kutlíka se zde usadili Slovinci z Trenčanské stolice; v XIX. st. se úplně pomaďarštili.⁹⁾

V Lexikonu není již ani v jediné osadě další zaznamenaná přítomnost Slováků, podle sčítání lidu však v 3. okr. stolice bylo 5 osad dílem čistě slovenských, dílem se slovenskou většinou: Hložany, Kysáč, Kulpín, Pivnica a Laliť.

¹⁾ Podle Cz. jest Bač Ujfalu srbsko-německá, což odporuje všem ostatním zprávám.

²⁾ Kutlík, op. c., 13.

³⁾ Op. c., 11.

⁴⁾ Évkönyv, IV, 1888, 114—115.

⁵⁾ Patrně podle těchto dat Kutlík tvrdí, že Slovinci se zde usadili r. 1785, což jest nesprávné, protože podle „tabella universalis“ za doby Lexikonu žili v Bajši již „Hungari, Illyri et Sclavi“.

⁶⁾ V „tabella universalis“: „Illyri“.

⁷⁾ Évkönyv, XI, 1895, 12.

⁸⁾ V „tabella universalis“: „Hungari“.

⁹⁾ Op. c., 11.

Silnější slovenská kolonisace v nich začala patrně po Lexikonu, na konci XVIII. st. a začátkem XIX.

Osady	L.	K.	F.	Cz.	1900	1910
Hložany .	srb.	—	sl. srb.	sl.	95·3%	95·6%
Kysáč . . .	rm.	—	n. srb.	sl. n. srb. ¹⁾	93·9%	94·5%
Kulpín . .	srb.	—	srb. sl.	m. sl. srb. ²⁾	58·9%	59·4%
Pivnica . .	srb.	—	srb. n.	srb.	58·6%	60·6%
Laliť	srb.	srb.	srb. n.	srb.	51·1%	50·3%

Hložany. Podle Pestyho byly založeny kolem r. 1760 a osídleny Srby a Slováci ze stolic Novohradské a Peštské. Ve skutečnosti však v Hložanech žili Srbové již r. 1715: v conscr. t. r. jest uvedeno 10 osob se srbskými křestními a rodinnými jmeny.³⁾ Hložany, jako Petrovce náležely podle Kutlíka rovněž k Futockému panství;⁴⁾ patrně i v Hložanech se k dřívějším obyvatelům Srbům připojili noví osadníci, Slováci, panstvím povolání. To se událo skutečně kolem r. 1760. Mezi urbáriálními dokumenty jest kopie „contractus neimpopulatae possessionis Glossan“ z 3. května r. 1759, a k ní je přiložena tištěná „tabulla urbarialis“.⁵⁾ V ní se uvádí kolem 170 osob; z nich má maďarská rodinná jména 21, německá 4; v 0. je 15 osob; slovenských jmen 61,⁶⁾ ostatní jsou srbská. Tak již r. 1759 Slováků byl téměř stejný počet jako Srbů. Později se však většina Slováků, jak píše Kutlík, „pro rozličné nehody a výhody“ přestěhovala do Kulpína, Silbaše, Palanky, Pivnice, Laliťe, Bajše, Selenče a St. Pazové, kde skupili od Srbů jejich pozemky.⁷⁾ Podle Lexikonu v Hložanech „principaliter viget lingua illyrica“, podle „tabella universalis“ žijí v nich „Illyri“. Všechny urbáriální dokumenty skutečně jsou srbské,⁸⁾ v „tabella urbarialis“ ze

¹⁾ V Ethnographii: sl.

²⁾ V Ethnographii: sl. srb.

³⁾ Bacsillya Sivan, Bajacz, Berdár Mitar, Krása Sivko, Kercsanyin Sztojan Malj, Milivojen Raskó, Sztrásin Nikola, Vúkoszavlen Méša, Zomboracz (Poznan, Hnat (?) — toliko rodinné jméno Krása mohlo býti slovenské, křestní jméno tohoto Kráasy však Sivko, t. j. Živko, je spíše srbské.

⁴⁾ Op. c., 10.

⁵⁾ Záhlaví je srbské: „Kersztina imena i Pridivki“.

⁶⁾ Agarszky, Benko (2), Bendak, Benjo, Beretzko, Bobor, Bodik, Burik, Czelovszky, Czipkar, Dudek (3), Ferik (3), Franko, Galagik, Grexa (2), Hannak, Hasko, Holeczky, Hugyan, Hrubszko, Jakus, Kamenczay, Kolar, Kokanszky, Korsok, Kubany, Kuczera, Kucko, Lestyan, Madloczky, Marik, Martuliak, Misko, Mladoniczky, Mráz (2), Pavlov, Pavolnyi, Rakitovszky, Senia, Simko, Srnka (2), Skrabek, Straka, Stupanszky, Schmidek, Somolani, Sugiczky, Szloboda, Trbuch, Valentik, Zahorecz, Zatiko, Ziman — 61.

⁷⁾ Op. c., 10.

⁸⁾ Taktéž i „fessiones colonorum“.

105 osob toliko 5 má nesrbská rodinná jména.¹⁾ Po r. 1772 nastal patrně nový příliv Slováků. Podle F. Slováci mají většinu, podle Cz. Hložany jsou slovenské; slovenské zůstaly i na začátku XX. st.

Kysáč. Podle Fr. Stelczera²⁾ se Kyszács pode jménem Alcs připomíná r. 1461, pode jménem Kys Acz r. 1464. R. 1522 byla jména sedláků maďarská. V dokumentech XVII. st. Kysáč schází, r. 1703 se připomíná jako „pusta“. „Pusza Kyszács“ byla po r. 1711 osídlena Srby ze sousední vsi Gémesfalva, úplně zničené za doby Františka II. Rákóczyho. Podle konskripce z r. 1722 bylo zde 110 srbských domů.³⁾ Obyvatelstvo bylo rozmnoženo novými kolonisty, povolánými Futockým panstvím r. 1758, jak je to viděti ze smlouvy ze 17. listopadu 1758.⁴⁾ Zpráva Pestyova, že se Slováci usadili v Kysáči mezi lety 1740 až 1750, je tedy sotva správná.

Všechny urbáriální dokumenty z 18. ledna 1770 jsou psány srbsky; v „tabella urbarialis“ ze 123 „coloni“ a 8 „inquilini“ převážná většina má srbská křestní a rodinná jména, některé osoby rumunská.⁵⁾ Proto bychom zprávu Lexikonu, že v Kysáči převládal rumunský jazyk, považovali za pochybnou, ač přítomnost nějakého počtu Rumunů potvrzuje i „tabella universalis“: „Illyri et Valachi“. Podle Stelczera se první rodiny Slováků evangelíků v Kysáči usadily r. 1773, ve větším množství r. 1776 a 1784. Podle sčítání z r. 1795 byli v Kysáči přistěhovalci z 55 osad desíti stolic: z Novohradské st. 149 rodin,⁶⁾ z Peštské 45,⁷⁾ z jiných osad Báčské st. 25, z Hontské 15, z Nitranské 3, z Turčanské, Zvolenské, Békéšské po 2, z Liptovské 1. V kostele se užívalo jazyka maďarského a slovenského.⁸⁾ Pak podle Pestyho „během doby se Slováci tak rozmnožili, že nyní“ (t. j. r. 1864) „jejich počet dosahuje 3000“. Již u Cz. se Slováci jeví většinou.⁹⁾

Kulpín podle Stelczera¹⁰⁾ byla stará osada, za Turků zpustlá a znova osídlená Srby na začátku XVIII. st. V l. 1743–45 se většina

¹⁾ Kolar Vuk, Kovács Theovan, Szikora Johannes, Tanczos Ferko, Thott Gyuro. Srbská forma dvou jejich křestních jmen (Vuk, Theovan) mohla vzniknouti z toho, že zástupcové sedláků, kteří jednali s „commissarii regii“, byli Srbové. Značná část srbských jmen v „tabella urbarialis“ z r. 1770 vyskytá se i v „tabella urbarialis“ z r. 1759.

²⁾ Kyszács története, Évkönyv, I, 1885, 20–25.

³⁾ Op. c., 20, 23.

⁴⁾ Kopie je mezi urbáriálními dokumenty.

⁵⁾ Osob s nesrbskými a nerumunskými jmény jest toliko 10: Furta Issák, Gabor (Simeon, Flora, Janko), Gurban Peter, Kozar Proka, Lukács László, Major Nicola, Pulpa Simon.

⁶⁾ M. j. z Teran 42, z Lucínu 25, ze Šamšonházy 16, z Vaňarce 13.

⁷⁾ M. j. z Kiškereše 25.

⁸⁾ Stelczér, op. c., 23–24.

⁹⁾ Zprávu F.: n. srb. třeba považovati za chybnou.

¹⁰⁾ Kulpin története, Évkönyv, VI, 1890, 40–46.

srbských obyvatelů přestěhovala do Ruska. V červenci r. 1745 toto území darovala Marie Terezie Vučkovičovi, Bogičovi a jejich příbuzným. Jim se podařilo část Srbů tam udržeti;¹⁾ k těmto obyvatelům se r. 1759 připojili noví kolonisté, rovněž Srbové.²⁾ Všechny urbaniální dokumenty z r. 1770 jsou psány srbsky, v „tabella urbarialis“ z velkého počtu rodinných jmen toliko 5 jest slovenských,³⁾ v „tabella universalis“ se uvádějí „Illyri et Sclavi“. Podle Stelczera byly r. 1772 v Kulpíně 104 rodiny Srbů, 23 rodin Slováků evangelíků a 4 Maďarů kalvínů.⁴⁾ Větší počet Slováků podle Kutlíka sem přibyl r. 1783,⁵⁾ podle Pestyho ze stolic Hontské, Nitranské a Zvolenské. U F. jsou Slováci ještě menšinou, ale již podle Ethnographie Cz. většinou; většina ta se uchovala i na začátku XX. st.

Pivnica. Na začátku XVIII. st. byla Pivnica srbská: v c o n s c r. r. 1715 z 39 osob toliko 2 mají nesrbská jména,⁶⁾ v c o n s c r. r. 1720 toliko 1.⁷⁾ Urbaniální dokumenty všechny jsou srbské, v „tabella urbarialis“ z mnohých osob toliko 9 má nesrbská rodinná jména;⁸⁾ v „tabella universalis“ se uvádějí „Illyri“. Slováci se zde usídlili později: podle Pestyho r. 1790 přišlo 300 Maďarů z Rábské a Bělohradské st. a mnoho evangelických slovenských rodin z Nitranské, Trenčanské a Bělohradské st., podle Kutlíka, jenž ukazuje rovněž na r. 1790, ještě ze stolic Vesprímské, Komárenské a Prešporské (Bratislavské).⁹⁾ Jsou-li zprávy F. a Cz. správné, stali se Slováci většinou teprve v druhé polovině XIX. st.

Lalif. Podle Pestyho „Lalif se připomíná po prvé r. 1746. První osadníci byli Srbové“. V „tabella universalis“ jsou uvedeni „Illyri“. „Později, zejména od r. 1790, přicházeli Slováci z mnohých obcí stolic Oravské, Hontské, Peštské a Novohradské“. ¹⁰⁾ Jako v Pivnici, i v Laliti se Slováci stali většinou teprve v druhé polovině XIX. st. Podle Pestyho činili Slováci 41·9% všeho obyvatelstva.

Podle sčítání z r. 1900 bylo více než 10% Slováků v osadách 3. okr. Silbáši, N. Futoku,¹¹⁾ Čibu a St. Palance — 4.

¹⁾ Op. c., 43—44.

²⁾ Uchovala se mezi urbaniálními dokumenty smlouva, napsaná srbskou cyrilicí: „Погодна измењ мене, спаја Кулпинскога, съ людма мойма кой есѣ доселили и кой хоће да доселе“. Na konci: „23. Априла 759. Марко Вичковић б. Стратимировић“.

³⁾ Czerni Iovan, Gyetko Mátyás, Srnko Jano, Szlotta Stefan, Zaborszky János.

⁴⁾ Op. c., 44.

⁵⁾ Op. c.

⁶⁾ Bikár Janko, Kovács Janko.

⁷⁾ Kovács Janko, faber ferrarius.

⁸⁾ Benyákov Toma, Csernovszky (Jaczko, Hacsko, Gyuragy, Lazar), Miklos (Petar, Pavo), Czvein Iovan, Kovács András.

⁹⁾ Op. c.

¹⁰⁾ Pesty.

¹¹⁾ Není v Lexikonu.

Osady	L.	K.	F.	Cz.	1900	1910
Silbáš	srb.	srb.	srb.	srb.	29·4%	29·8%
N. Futok	—	—	—	n.	16·8%	14·0%
Číb	srb.	—	n.	n.	10·8%	11·3%
St. Palanka ..	srb.	srb.	n. srb.	srb. n.	10·7%	10·5%

Silbáš. V conscr. r. 1715 a 1720 všichni obyvatelé mají srbská křestní a rodinná jména. Podle Kutlíka se Slováci zde usadili r. 1814.¹⁾

Číb. Podle Pestyho „na konci XVIII. st. v starém Csébu, který ležel čtvrt míle dále na východ než nynější, žilo 129 Srbů. Komora prodala Cséb hlavnímu notáři, L. Márffymu. Ten vyhnal Srby a založil blíže k Dunaji nový Cséb; v něm usadil r. 1800 Němce a něco málo Srbů. Nynější obyvatelé jsou Němci, Slováci a nečetní Srbové“.

St. Palanka. Podle Kutlíka se zde usadili Slováci z Petrovec, Hložan a Kysáče a koupili od zdejších Srbů jejich pozemky.²⁾

O N. Futoku práv nemáme.

Kromě toho i v jiných osadách stolice připomínají se v rozličných dobách Slováci, kteří později ztratili svou národnost. Takové jsou: v 2. okr. Bezdán (podle Lexikonu m.), Kupuszina (m.), Veprovác (m.), Militič (m. srb.); v 3. okr. Despot S. Ivan (srb.), Parabuc (srb.), Ň. Sad; ve 4. okr. Subotica (m. n. srb.), Temerin (srb.), St. Pazová (není v Lexikonu) — 10.

Bezdán. Podle referátu Cothmannova z 28. prosince 1763 byl založen r. 1742 a osídlen Maďary a Slováky.³⁾

Kupuszina. Podle téhož referátu byla založena r. 1752 a osídlena Maďary, Slováky a Dalmatinci (Dalmatae).⁴⁾ Podle Pestyho přišli Slováci ze stolic Novohradské, Pešťské, Nitranské, Prešporské a Báčské. Podle Kutlíka se Slováci pomaďarštili již do r. 1829, ač „i nyní ještě umějí slovensky“.⁵⁾

Veprovác. Podle téhož referátu byl založen r. 1760, osadníci byli Maďari a Slováci.⁶⁾ Podle Kutlíka se zde usadili Slováci katolíci.⁷⁾

Militič. Podle Kutlíka se zde usadili Slováci z Trenčanské st.⁸⁾

Despot S. Ivan. Podle Cz. jest maďarsko-slovenský.⁹⁾

¹⁾ Op. c.

²⁾ Op. c., 10.

³⁾ Iványi, Évkönyv, XXVII, 1911, 139.

⁴⁾ Iványi, Évkönyv, XXVIII, 1912, 64.

⁵⁾ Op. c.

⁶⁾ Iványi, Évkönyv, XXVIII, 1912, 63.

⁷⁾ Op. c., 11.

⁸⁾ Op. c., 13.

⁹⁾ Ethnographie, III, 106.

Parabuć. Podle Kutlíka se zde usadili Slováci katolíci.¹⁾ Podle Pestyho „vládne zde jazyk německý a srbský, jen málokdo mluví maďarsky, slovensky a rumunsky“.

N. S a d. Podle Kutlíka zde byli Slováci již r. 1770.²⁾ Podle Pestyho „kromě Srbů žijí zde Šokci, Němci, Maďari, Slováci, Rusňáci řecko-uniáti, Armeni, židé“.

S u b o t i c a. Podle Pestyho „osídlena z Bosny, Dalmácie, Chrvatska, Kumanie a Horních Uher“. Viz také v Lexikonu Korabinského: „Kommen (nach Maria Theresiopolis) alle Jahren aus Mähren, auch aus dem Liptauer, Arwayer und Thurotzer komitat viele Leute beyderley Geschlechts in die Feldarbeit hieher, von welchen immer einige, die keine Lust haben in ihr Vaterland zurück zu kehren, hier verbleiben und sesshaft werden“ (309).

Temerin. Podle Kutlíka se zde usadili Slováci katolíci.³⁾ Podle Pestyho „noví osadníci přišli sem z celého státu, hlavně ze stolic Peštské, Nitranské a Hevešské“.

S t. P a z o v á. Podle Kutlíka přistěhovali se sem po r. 1770 Slováci ze Selenče a kromě toho z Peštské st.³⁾

Přítomnost kolonistů Čechů je zaznamenána v těchto osadách: v 2. okr. v Bezdáně (m.) a Philipově (n.), v 3. okr. v „pustách“ Ovsenici (u Srp. Militice) a Samotíně (u Begeče), ve 4. okr. v Ostrově-Adě (m. srb.).

Bezdán. Ve vzpomenutém již referátu z r. 1763 praví Cothmann, že usadil v Bezdáně nové kolonisty Čechy.⁴⁾ Podle Iványiho bylo v Bezdáně podle sčítání z druhé poloviny XVIII. st. 40 obyvatel, z větší části Čechů a Moravanů.⁵⁾

Philipowa. Podle Kutlíka „r. 1639 (!) J. Gombkötő, kapitán ve Filákově, usadil ve Filipově mnoho evangelíků“; podle podání byli to Češi. „Až dosavad jedna ulice ve Philipově se jmenuje Česká“.⁶⁾ Zde se Češi úplně poněmčili, „ale ještě nyní mají staré české knihy, jichž neprodají za nic na světě“.⁷⁾

První část zprávy Kutlíkovy jest málo pravděpodobná, i kdybychom předpokládali chybu nebo přepsání v roku: 1639 místo 1739. Zpráva Pestyova naopak se jeví hodnověrnou: „Philipowa byla osídlena hlavně vysloužilými vojáky Čechy. Nynější obyvatelstvo jest německé a maďarské. Jedna ulice se jmenuje: Cseh utcza — Böhmengasse.“

Ovsenica a Samotín podle Kutlíka byly osídleny evan-

¹⁾ Op. c., 11.

²⁾ L. c.

³⁾ Op. c., 13.

⁴⁾ Évkönyv, XXVII, 1911, 130.

⁵⁾ Évkönyv, XXIX, 1913, 31.

⁶⁾ Op. c., 12.

⁷⁾ Op. c., 11.

gelíky, podle podání prý Čechy, týmž Gombkötöm a v touž dobu jako Philipowa.¹⁾

„V A d e — drier Ostrove“ — píše Kutlík, „kde Česi bývali a obec túto založili, sa všetko pomadarčilo, lebo po slovensky (!) hovoriť len starí ľudia znajú, ktorúžto reč nie v kruhu domácom, ale len z núdze na jarmokoch užívajú“.²⁾ Jakou měrou je správná první část zprávy Kutlíkovy, nesnažíme se rozhodnouti. Podle Pestyho dříve zde žili Srbové, po r. 1751 se vystěhovali. Na jejich místo přišli však podle Pestyho ne Češi, nýbrž „Maďari a Slováci ze stolic Hevešské, Spišské, Trenčanské, později z Čongrádské a Peštské a z distriktu Jás-Kún“.

Tak je přítomnost Slováků zaznamenána v rozličných pramenech ve 24 osadách, a nehledíme-li ke 2 osadám, jež scházejí v Lexikonu, ve 22, což je na 89 osad podle Lexikonu 24·7%.

Z těchto 24 osad při 10 není údajů o době, kdy v nich byli usídleni Slováci. Jsou to: Bač Ujfalu, Topoľa, N. Futok, Číb, St. Palanka, Militi, Despot S. Ivan, Parabuc, Subotica, Temerin. V ostatních pak se Slováci usazovali hlavně od druhé poloviny XVIII. st., nahrazující úbytek Srbů, kteří se vystěhovali do Ruska.

Přesnější údaje o době usídlení Slováků máme o těchto osadách: r. 1745 se usadili v Petrovcích, r. 1752 v Bajši, po r. 1752 v Kupuszině, před r. 1759 v Hložanech, r. 1760 ve Veprovci, r. 1763 v Bezdáně, r. 1764 v Kule, r. 1770 v N. Sadu, po r. 1770 v St. Pazové, před r. 1752 v Kulpině, v po r. 1773 v Kysáci, r. 1790 v Pivnici a Laliti, r. 1814 v Silbáši.

Békésská stolice.³⁾

Podobně jako Báčka začala se i zpustošená Békésská stolice znovu osidlovati od r. 1703.⁴⁾ Vraceli se Maďari, kteří dříve zde žili, byli povolávání kolonisté Němci, přicházeli, avšak v menším počtu, Rumuni a Srbové. Příliv značného počtu Slováků, kteří obzvláště byli ceněni pro svou pracovitost, začal dříve než v Bácce. Hlavní zásluha o osídlení stolice náleží J. G. Harruckernovi, který za svou blahodárnou činnost za poslední války

¹⁾ L. c.

²⁾ L. c.

³⁾ Czoernig, Ethnographie d. öster. Monarchie, III, 104—106; Karácsonyi J., Békésvármegye története (Dějiny Békésské st.), Gyulán, 1896, I (522 str.), II (351 str.), dílo sestavené podle archivních dokumentů a s přesnými odkazy na ně; J. Pr. Bella, Slováci v Békésské st., Sl. Pohr., XXII, 1902, 295 až 303.

⁴⁾ Karácsonyi, op. c., II, přináší tyto zprávy o osídlení stolice v XVIII. st.: R. 1715 bylo v celé stolici 344 rodin, r. 1717 — 575, r. 1724 — 917, r. 1725 — 1172, r. 1773 — 8938, t. j. přibližně 44.690 lidí; r. 1890 bylo obyvatelstva dohromady 238.386 (460).

s Turky) dostal od Karla III. titul baronský a rozlehlé kraje, mezi jiným dominia Gyulu a Szarvas. Harruckern v smlouvách s osadníky zabezpečoval osadníkům především formálně svobodu vyznání, a to zvláště přitahovalo Slováky evangelíky.

Uvedeme z B é l o v y Notitia c. Békésiensis všeobecné poznámky o obyvatelstvu stolice kolem r. 1730: „— — Hodie incolarum potiores quidem Hungari sunt, sed intersunt tamen rariores — — Valachi quoque et Rasciani. Nam illiquidem in vico Kétegyháza, isti vero mixtim cum Hungaris et Valachis Gyulae habitant. Slavos annis superioribus possessores induxerunt tanto numero, ut plures iam vicos posuerunt; colonorum divites in his sunt Csába, Szarvás, Nemes Kereki et altera pars Berény. Ita gentis in colendo agro diligentia est, ut nemo non herorum, qui aliquod vacui habeat agri, slavicas colonias ob assiduitatem patientiamque laboris omnibus reliquis anteponat. Multi tamen ad suos redierunt denuo Barbarorum metu, quos toties regiones has evastavisse ab his audiverunt, quibus incolatus suus molestus exstitit. Accolae enim, quod fit, aegrius subinde ferunt, si vicinos nancisceantur et gente et lingua peregrinos, quod hic cum primis evenit.²⁾ At ne Germanos quidem desideres. Istos — — Haruckeri sedulitas invexit. Colunt autem praeter partem Gyulae aliquam Berény vici portionem. Verum quod insuetae aëris hungarici ante emortuae sunt, quam potuerint rusticanis operibus novae hae invalescere coloniae. Quod ab ea clade residuum est, pedetentim in Hungarorum mores concedit. Adeo unicuique regioni est indoles, ut malit novos incolas expuere, quam iis non ingenerare naturam sibi quodammodo propriam.“³⁾

Kromě toho máme v Compendiu: „Incolae Hungari maximam partem hac regione resederunt. Valachi et Rasciani pauciores sunt, quos Slavi frequentia antecellunt.“⁴⁾

V Lexikonu jest zaznamenáno 5 slovenských osad: v 1. okr. Čaba, v 2. okr. Slov. Komlóš, Sarvaš, Pol. Berinčok a Endréd. Všechno to byly staré zpustlé osady, znovu osídlené Slováky v první polovině XVIII. st.

Z nich si slovenskou většinu do r. 1920 uchovaly Slov. Komlóš a Čaba, do r. 1900 Sarvaš; značnou slovenskou menšinu měl Pol. Berinčok, Endréd pak se pomadžarštil již na začátku XIX. stol.

¹⁾ Jak se zdá, po zabezpečení armády zásobami.

²⁾ Karácsonyi, op. c., II, ukazuje ještě i na náboženskou nesnášlivost samého obyvatelstva. Tak když se v Čabě r. 1747 usadili římsko-katoličtí Maďaři a Slováci, starousedlí evangeličtí Slováci začali je pronásledovati a žádali, aby se v jisté lhůtě vystěhovali. Toliko zakročení majitele a stolice ochránilo nové přistěhovalce (461).

³⁾ Membrum I. politicum, § II. De incolis.

⁴⁾ Compendium, 115.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Slov. Komlós ..	—	sl.	sl.	90·0%	90·5%	88·1%
Čaba	sl.	sl.	sl.	76·8%	68·9%	55·8%
Sarvaš	sl.	sl. ¹⁾	m. sl.	71·5%	64·9%	42·1%
Poľ. Berinčok ..	—	m. n. sl. ²⁾	sl. m. n. ³⁾	25·9%	37·7%	29·5%
Endréd	m. sl.	m. ⁴⁾	m.	m.	m.	m.

Slov. Komlós se pode jménem Kumlós připomíná r. 1415. V XVI. st. několikrát zničen Turky, r. 1596 úplně zpustl a byl „pustou“ do r. 1746.⁵⁾ Toho roku majitel J. Rudňanský přestěhoval do „pusty“ Komlóše ze Sz. Andráse (Sv. Ondřeje) 80 rodin Slováků evangelíků,⁶⁾ a od té doby osada dostala název „Tót“ (t. j. Slovenský) Komlós. Později přišli osadníci hlavně z Gemerské st.⁷⁾

Čaba. Existovala již v XIII. st., od konce XVII. st. však zpustla. V conscr. r. 1715 schází. R. 1716 přistěhovalo se sem 22 maďarských rodin a žily „v polopodzemných, „putrami“ zvaných kolibách“. R. 1717 3 Slováci evangelíci z Mýtné,⁸⁾ z Hradiště⁸⁾ a z Čelovia⁹⁾ — patrně zástupci¹⁰⁾ svých rodáků, pronásledovaných v domově pro víru — vyžádali si od prefekta komory povolení usídliti se v Báčce pod podmínkou svobody vyznání. Na jaře r. 1718 přišli do Čaby pod vedením M. Turócziho zástupy Slováků evangelíků ze stolíc Malohontské, Gemerské, Novohradské, Zvolenské a Peštské, usadili se tam a koupili od Maďarů jejich „putry“, Maďari pak kalvíni a katolíci začali se zvolna vystěhovávati.¹¹⁾ V conscr. r. 1720 Slováci opravdu převládají: z 51 osob 27 jich má slovenská rodinná jména, 13 maďarská; v 0. 11 osob.¹²⁾ Podle Pestyho, „když r. 1719 Harruckern dostal

¹⁾ „Slovenský městys, který se již začíná pomaďarškovati.“

²⁾ „Na konci XVII. st. zpustl, r. 1722 se zde usadilo několik rodin Maďarů, Slováků a Němců. Většina Slováků se již pomaďarštila, Němci všichni dovedou maďarsky. Slováků evangelíků jest 3584, neevangelíků 2177.“

³⁾ V Etnographii: sl. n. m.

⁴⁾ „Dříve zde žili Slováci, kteří nyní se již pomaďarštili.“

⁵⁾ Karácsonyi, op. c.

⁶⁾ Bella, op. c.

⁷⁾ Pesty.

⁸⁾ Novohradská st.

⁹⁾ = ?

¹⁰⁾ Rusky: „ХОДОКИ“.

¹¹⁾ Bella, op. c.

¹²⁾ S. Baluszky, Banszky, Bottyánszky, Csipan, Dolna, Frczka, Janovszky, Krisanov, Kuracsik, Macsnics, Maczo, Makovszky, Mikusik, Mitko, Palovits, Pristavok, Skoda, Sipka, Szentesky, Szikora, Szlavik, Szlovak, Sztratyinszky, Szuszed, Szvorenny (2), Trnka — 27; M. Biro, Csöszel, Dohanos, Fazekas, Hidai, Kardos, Miszaros, Mokos, Molnár (2), Sáray, Sikerecz, Vörös — 13; O. Beczany, Bárányi, Darida, Kozma, Kovács (3), Simon, Thott (2), Viczian — 11.

od Karla III. celý tento vidiek, zabezpečil sedlákům svobodu vyznání, a tehdy začalo se sem stěhovati ještě více evangeliků z Horního vidieku.“

Bél píše o Čabě: „Vicus amplissimus, quem Slavi, Haruckero auspice huc deducti colunt. Illud in nova hac colonia culpaveris, quod frequentibus obnoxia sit demigrationibus. Hinc advenae, qui vix sedem fixerant, novas subinde quaerere accipiunt colonias, id quod in profugo isto genere damnum est.“¹⁾

Skutečně z Čaby vycházely později roje kolonistů.²⁾ Přes to obyvatelstvo samé Čaby i přirozeným vzrůstem i přílivem nových osadníků stále rostlo. Podle Pestyho bylo v ní r. 1745 2740 obyvatelů. R. 1747 se zde přes odpor starých usedlíků usadili Slováci římsí katolíci.³⁾ Obyvatelstvo nebylo však toliko slovenské. Urbariální dokumenty z r. 1771 jsou maďarské — většina Slováků si tedy osvojila maďarštinu. V „tabella urbarialis“ je zapsáno kolem 980 osob — hlav rodin, celkem tedy zde bylo kolem 5000 obyvatel. Z 980 osob většina — 520 — má slovenská rodinná jména,⁴⁾ ostatní

¹⁾ Srov. taktéž Bél, Notitia c. Pest.: „Vafritiam in iis (Slavis) Hungari damnant, nos animorum illam mobilitatem, quo fit, ut lubenter sedes novas querunt“ (27).

²⁾ Tak v XVIII. st. do M o k r é (Arad. st.) a N i r e d h á z y (Sab. st.), v XIX. st. do 4 osad Č a n á d s k á st. (viz dále).

³⁾ Viz výše, 252, pozn. 2.

⁴⁾ Adamik, Ancsa (2), Andrejsik, Antovszki, Araczki, Babicza, Babinyecz, Babin, Bagyinko, Balkó (4), Balkovszky, Baliga, Bartalecz, Balda, Bartyik (2), Bartó (2), Bánszki (3), Batyik (2), Belicza (2), Bencsik (2), Benyó, Békeszki (2), Bél, Beraczko (2), Behan, Betko, Bicznár, Blahut, Blaskó, Blha (2), Bohus (5), Bobák, Botyanszki (7), Breznai (2), Brádár, Brezovszki (2), Brdár, Bobcsok, Buka, Bulovszki, Buzik, Buzicska (vdova), Buzsik, Csankovszki (2), Csernai (3), Cseho, Cselovszki (4), Csernyi (3), Csernik, Csernok, Cserveni (2), Cservenyák, Csemerszki, Csetneky (2), Csicsel (9), Csizik, Csuvárszki, Czanczura, Czabárka, Czavarka, Darida, Debrowszki, Decskár, Darula, Dobroczi, Docskár, Dolik, Dorkovics, Drinoszki, Ersák, Frankó (6), Franyo (5), Franto, Fedor, Filó, Gajdác (4), Galaba, Galik (2), Galisz (3), Gallo (2), Galavecz, Gatszki, Grecs (2), Gresó, Greskovics, Glabik, Glukoviczki, Godava, Gonda, Gorko, Gutyan (2), Gronyecz (2), Gronczó, Gyebnár (3), Gyengelák, Gyebrovski, Gyetko, Gyurka, Gyurko (3), Gyurcsik, Gyuricsko, Hankó (3), Havrán (2), Hecsel, Hoics, Hoicsko (3), Holecz, Hován (2), Hozsó, Hrnčár, Hrokoczki, Hrusovány, Hugyecz (7), Hunyatinszki (3), Hursán (2), Hutyik, Jancsó (2), Jagyugy (3), Jahodnyik, Janoczki, Janovszki, Jeszenszka (vdova), Kaczko, Kereposzki (2), Karlóczki, Katyanszki, Kizsel (2), Kitko (2), Kityko, Kergyik, Kmetyko, Kmityko, Kocsiszki (3), Kokavecz, Koblár (2), Kolaroczki, Kolarovszki (6), Kolimár, Kolompár Rópa, Kolompár Sztojka, Kolár, Kocziha, Koncsok (2), Konyik, Konicsek, Korin, Kopanyicza, Koszacs, Kotlik (2), Kozarecz, Krizsán, Kratki, Kralik (2), Kraloczki, Krnács (5), Krnyan, Kresnyák, Krusics, Kraszkó, Kudlak, Kupecz, Kurtyicz, Kusnyer, Kussnyár, Kvasz, Laczó, Laiszko, Lehoczky (3), Lepeny, Leszko (3), Likerecz (2), Lipták (8), Lóricsik, Lukoviczky (2), Lukovszky, Majan (2), Macsak (2), Maczan, Malik (3), Maly (3), Malaczinszki, Machnyecz, Majernik (2), Macho, Marik (5), Markó (2), Matuska (2), Mázán (4), Mazsán (2), Martincsok, Medvarszka (vdova), Medvarszki (5), Mekis (3), Meliska, Meszárka (vdova), Matus, Miavecz, Mihalovecz, Mihok, Michlich, Milecz (2), Mindok, Miszturik, Mikusik, Mitykó (3), Mlinár (5), Mochnács (2), Mo-

hlavně maďarská.¹⁾ R. 1773 podle B e l l y bylo zde 7000 lidí, v 60. letech XIX. st. podle Pestyho 32.000, r. 1900 37.547, z nich podle sčítání Slováků 27.488.

S a r v a š. Podle K a r á c s o n y i h o se připomíná po prvé r. 1461, „za Turků zpustl, a obyvatelé, reformovaní Maďari, se rozběhli“.²⁾ Podle B e l l y byla to do r. 1722 „malá pustatina“. Tohoto roku „městys začal znovu osidlovati Harruckern. Ve smlouvě, již s ním uzavřeli přistěhovalci, především byla zabezpečena svoboda vyznání“. První se přistěhovali z Peštské st., hlavně z Asodu,³⁾ a z Novohradské,⁴⁾ kolem 300 lidí.⁵⁾ Podle B é l a je „Szarvas colonia, qua post Csabam nulla est copiosior. Colitur ad modum oppidi. Inquilini iam Slavi sunt, diligentes agricolae ideoque hero utiles.“ „Ostatně, podle Memorabilií M. Markovitse, sarvašského faráře v letech 1734—62, usadilo se zde mnoho lidí i ze stolic Abaújské, Gemerské, Šárišské, Zvolenské a j.“⁶⁾

P o l. B e r i n č o k. Podle K a r á c s o n y i h o se po prvé připomíná r. 1342. Za Turků zpustl. R. 1722 dala správa dominia Gyulského zástupcům Slováků evangeliků, L. Mathaeidesovi a J. Granercziusovi, dovolení usídliti své souvěrce v této zpustlé osadě.⁷⁾ R. 1723 přivedl A. Madarász kolonisty z Hontské a Novohradské st.,⁸⁾ dále se usídlili zde Slováci ze Sarvaše a ze

kran (2), Mravec (2), Murányi (3), Murcsics, Novák (7), Nyikerecz, Olejkár, Opauszki, Oszdin, Palik, Palyusik (2), Paulik, Pelyva (2), Petróczi (2), Piliszki (4), Platyenkar, Polyák (2), Povásay (2), Prebel, Pribojszki (2), Prisztavok (3), Pukovszki, Pukanyecz (3), Rabóczky (9), Raczko, Rakonczi, Rapák, Rakoczki, Rátay (2), Repa, Ribár (2), Resetár, Rocskár (2), Rumán (2), Rutkai (2), Sepiczki, Silan, Sikovanyecz, Sinkovics, Sipiczki (2), Sima, Skvarka, Spisár, Strbán (2), Stephanik, Styefkovicz (3), Suhajda, Subis, Sulyava, Svecz, Szászák (2), Szikora (5), Szelcsányi (2), Szekerka (2), Szklenár (2), Szarvaszki, Szampoczki, Szlávik, Szláncsik, Szlávik (3), Szlepik (2), Szlovák, Szlyuka, Sznyida (2), Szovay, Szpevar (2), Szenteczky (3), Sztankó, Sztraka (4), Sztrahoczki, Sztratyinszki, Sztracinszky (4), Sztrebornyi, Sztrehoczki, Szugyiczky, Szuszekár, Szvorecz, Szvoren, Szvitok, Tarcsán, Tarcsányi, Terják, Terják Kovács, Tosnyiczki, Trenyik, Tuska (4), Tyelár (2), Uhrin (4), Unyatinszky (3), Valach (2), Vajuch, Valascsa, Valentik, Valkoczka (vdova), Valkoczki, Valkus, Valyuch, Valkovszka (vdova), Valastyán (2), Vandelik, Vantara (3), Velki (2), Vandlik, Vercsó (2), Veszejszki, Verboszki (2), Vidovanyecz (3), Vlesko, Vozár, Vravko (4), Vrbovszki, Zabroczi, Zahorán (7), Zahoranszki (3), Zamporczi, Zajác, Zberár, Zdolik (2), Zelenyanszki (3), Zemán (3), Zrák (2), Zilinczki, Zuba, Zubko, Zvolynecz, Zsiák (3), Zsibrita (3), Zsibritoczki, Zsilák (2), Zsirkó, Zsiták, Zsugán (2) — 528.

¹⁾ Možná však, že část osob, které měly maďarská rodinná jména, byli potomci Maďarů, kteří se na severu poslovenštili.

²⁾ Pesty.

³⁾ Pesty: „Dosavad slove severní část městse Aszódí rész.“

⁴⁾ Pesty.

⁵⁾ Bella.

⁶⁾ Pesty.

⁷⁾ Bella.

⁸⁾ K a r á c s o n y i.

stolic Liptovské a Turčanské, rovněž Němci a Maďaři.¹⁾ B é l píše: „Frequentissimus olim vicus, sed quem bella superioris aetatis desolaverant. Itaque anno MDCCXXI a Slavis et Germanis denuo coli coeptus est.“ Z urbáriálních dokumentů se uchovala toliko „tabella urbárialis“ z roku 1788. V ní ze 650 (přibližně) osob většina má rodinná jména maďarská a německá, toliko 105 slovenská.²⁾ Protože podle Lexikonu zde převládá jazyk slovenský, možná, že část osob s neslovenskými jmény byli Maďaři a Němci, na Slovensku poslovenštění. V XIX. st., jak viděti ze slov F., Slováci silně podlehli maďarisaci.³⁾

Endréd. Podle Karácsonyiho „po prvé se připomíná r. 1425. Za Turků a Rákóczyova povstání zpustl a znovu byl osídlen v dubnu r. 1731 římsko-katolickými Maďary a Slováky z Nemeš Kereki. R. 1732 bylo 251 lidí, r. 1764 — 1.222“. Urbáriální dokumenty r. 1772 jsou všechny psány maďarsky, z 350 (přibližně) osob většina má maďarská rodinná jména a toliko 107 slovenská.⁴⁾ Nejen podle Lexikonu převládá zde slovenský jazyk, nýbrž i podle zpráv Bellových a F. Slováci měli zde většinu; proto se na Endréd musí vztahovati totéž, co jsme řekli výše o Čabě a Berinčoku. Od počátku XIX. st. se Slováci pomaďarštili; Bella to připisuje tomu, že v kostele se užívalo toliko maďarského jazyka.

Podle sčítání z r. 1900 bylo víc než 10% Slováků v Sz. Andrásii

¹⁾ Pesty.

²⁾ Adamik, Apoitotzki (?), Arvai, Babinszki, Balak, Bankó (2), Barbula, Behan, Benkovics, Benyaszko, Benyoszkai, Bereczki (4), Bobál (4), Bobály (5), Botyánszki, Breznyik (5), Breznyanszki, Bukoszki (2), Butsán, Cselószi, Csernák (4), Csipkár (4), Csintsi, Czadoszki, Czinkotszki (3), Dreki, Drinyoszkai (2), Dvoretzki (2), Fajkó, Farnyk, Frankó (2), Frnka, Galadik, Gazda, Gebura, Gerloszki, Gyebnár, Gyuricza, Gyuroska, Háj, Hajkó (2), Hamza (2), Handza, Harik, Haskó, Horik, Hraboczki, Hrnicsarik, Hudák, Huszó, Chropan, Jakabik, Jakobik, Janisoszki, Jankó (2), Jaroši (2), Jurik, Katsera, Kiszél, Klenkoszki, Kollár, Kokauszki, Konyár, Konyetsnyi, Koritár, Kozics, Králík (3), Kuriak, Kutsera, Kvasz, Lauró, Lehotzki (4), Lestyán, Levitzka, Litavec, Martincsek, Martincsik, Mertsko, Moliterisz, Nyemcsok, Ocsenás, Ondrik, Orosz, Paskó, Paulovits, Piliszki, Pispetzki (2), Petrits (2), Plavec (3), Plesozski, Polyák, Rogosz, Skinyár, Susko, Szarfkovits (?), Szarvaszki, Szikora (5), Sziletzki, Snyida (2), Sztacho, Sztrehoczki, Szugyitzki, Tamaskovits, Tarnyik, Tomasik, Trnka (3), Turcsán (4), Venyeretzki, Venyerszki, Vernyik (?), Vidul, Vrankó, Zahorszki, Zajecz, Zivák — 105.

³⁾ Viz výše, 253, pozn. 2.

⁴⁾ Alexik, Arva (3), Babarik, Bacsá, Beják, Bella (2), Bigúcz, Brada, Bukva, Cserenyecz, Cserevena (János), Csereveni, Czmarko (2), Daniszka, Draho, Duda, Farkasinskai, Gembicz, Gericz, Grona, Gyuricza (6), Habzda, Hancsa, Hangya, Hanyecz (3), Hnyida, Holics, Hornók (2), Hronco (2), Hroza (2), Hunya, Jarasek, Kajla, Kiszél, Klimó, Kmetár, Knapcsik, Korcsik, Kmetár, Kulik (2), Koritár (3), Lelik, Leszkoczki, Lipták, Litvak, Lisiczai, Majzán, Mastala, Mikó (3), Moravcsék, Motyovszki, Novák, Pelok, Pelyva (3), Pohorelec (4), Porubeszki (2), Prepelicza (2), Proroch, Roik (3), Simkovics, Smer, Spisák, Suljek, Smidovecz, Szlivka, Sznapko, Szosznyák, Sztancsik (2), Sztanyik, Szúrovecz, Tokár, Uhrin (2), Vaszko (2), Veszelovszki, Vojtek, Zatkovszki — 107.

(Sv. Ondreji, 2. okr.) a Dobozu (1. okr.), v osadách podle Lexikonu maďarských, a v Kondoroši¹⁾ a Čorváši,²⁾ v osadách v Lexikonu scházejících.

Osady	L.	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Kondoroš .	—	—	— ³⁾	—	49·4%	42·1%	m.
Sv. Ondr. .	m.	m.	m.	m.	20·3%	20·2%	89%
Čorváš ...	—	—	— ³⁾	—	14·7%	m.	m.
Doboz	m.	—	m.	m.	11·1%	11·2%	11·1%

Kondoroš se podle Belly připomíná již v XIII. st. Od r. 1590 úplně zpustl. V XIX. st. byla tam „čárda“⁴⁾ a kolem ní r. 1876 vznikla maďarsko-slovenská osada.

Sv. Ondrej se podle Belly r. 1463 jmenoval Sz. Andoryas. Od XVII. st. zpustl, r. 1719 usadili se tam Maďari katolíci, r. 1742 Slováci evangelíci. Slováci r. 1746 zemský pán J. Rudňanský přestěhoval do Sl. Komlóše a na jejich místo usadil Maďary a Slováci z Potisí. V „tabella urbarialis“ z r. 1772 z 250 (přibližně) osob toliko 25 má slovenská jména.⁵⁾ V XIX. st. se Slováci pomaďarštili, ačkoliv podle sčítání přece část jich ani v XIX. st. neztratila svého národního cítění.⁶⁾

O Čorváši a Dobozu nemáme žádných zpráv. Podle Pestyho se Čorváš stal obcí teprve r. 1858.

Kromě toho se B é l zmiňuje o usídlení Slováků v N e m e s K e r e k i⁷⁾: „Olim a Hungaris cultus, quos, quia bello exinaniverunt, a Slavis, nuper admodum deductis, insideri coepit.“ Pak byli Slováci — možná, že ne všichni — přestěhováni do Endrédu.⁸⁾

Podle Cz. byli Slováci ze stolic Rábské, Železné, Saladské, Vesprúmské a Bělohradské přesídleni do O r o s h á z y (2. okr.).⁹⁾

Tak je přítomnost Slováků zaznamenána v rozličných pramenech

¹⁾ Není v Lexikonu; na jihovýchod od Sarvaše.

²⁾ Není v Lexikonu; na severovýchod od Orosházy.

³⁾ „Obydlená pusta.“

⁴⁾ „Die Heideschenke“ (K e l e m e n, Magyar-német szótár).

⁵⁾ Bencsik, Boliák, Bantovics (2), Bunda, Franyó, Kozák, Krisan, Kukoricza (2), Mrena (3), Nyemecz, Ondrovics, Polya, Polyák, Sinka, Siroki (2), Szvetlovics, Taskó (2), Tomanyiczka (2) — 25.

⁶⁾ Zajímavá je zpráva Pestyova o tom, že prý v XVII. st. v Sz. Andrásii žili Čechové: „Podle protokolu obce a podle ústního podání v XVII. st. zde žili Čechové, kteří si zbudovali kostel, jenž nyní náleží katolíkům.“

⁷⁾ Není v Lexikonu; na sever od Kőr. Ladánye.

⁸⁾ Viz výše, 256.

⁹⁾ Op. c., III, 106.

v 11 osadách; odečteme-li 3 osady, jež scházejí v Lexikonu, v 8 osadách, což na 19 osad Lexikonu je 42·1%.

Z těchto 11 osad při 4¹⁾ není zpráv o době, kdy se v nich Slováci usadili. U ostatních 7 (63·6%) je zřetelně připomenuto, že Slováci byli pozdější přistěhovalci do maďarských osad zpuštěných za Turků.

Přesnější zprávy o době usídlení Slováků máme při těchto osadách: r. 1718 se usadili v Čabě, r. 1722 v Sarvaši, r. 1725 v Pol. Berinčoku, r. 1731 v Endrédu, r. 1742 v Sv. Ondreji, r. 1746 v Sl. Komloši, r. 1876 v Kondoroši.

Bělohradská stolice.

B é l píše o jejím obyvatelstvu: „Hungari habitant, sed admissis passim Germanis quoque. — — Passim et Slavi occurrunt pro more suo novis subinde coloniis adventantes.“²⁾

Na hranicích Peštské st. tvoří v 3. okr. slovenský ostrov osady: Šoškut, Tárnok, Tordač, Srb. Kirestur, m. sl. Márton Vašár — 5; odděleně leží v 2. okr. Pazmand a Gánt — 2, dohromady 7.

Z nich podle sčítání z r. 1900 a 1920 měly slovenskou většinu Tárnok a Šoškut a kromě toho K. Apostag,³⁾ jenž v Lexikonu schází.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Tárnok	m.	sl.	m. sl.	77·4%	70·6%	75·5%
Šoškut	sl.	sl.	m. sl.	73·1%	78·6%	88·8%
K. Apostag . .	—	—	m. ú.	56·5%	0%(!)	47·7%

T á r n o k podle Pestyho „se připomíná r. 1724“. To jest zřejmě nesprávné: Tárnok jest již v c o n s c r. r. 1715 a 1720. „Srbové, kteří r. 1739 se zde usadili, kromě několika rodin vymřeli morem, a majitel, hr. Illésházy, přesídlil do zpuště obce Slováky ze svých statků v Trenčanské st.“ Zde jest zřejmě správná toliko druhá část, t. j., že do téměř zpuště srbské osady hr. Illésházy přestěhoval své sedláky, Slováky z Trenčanské st.; to dobře mohli pamatovati potomci přistěhovalců, ale sotva se obzvláště zajímali o osud svých předchůdců. Sice skutečně podle c o n s c r. r. 1715 obyvatelstvo Tárnoku bylo hlavně s r b s k é.⁴⁾ Ale tito Srbové tam nezůstali

¹⁾ Kondoroš, Čorváš, Nem. Kereki, Orosháza.

²⁾ Compendium, 66.

³⁾ Při Dunaji proti Apostagu v Peštské st. Tato osada vznikla patrně v druhé polovině XIX. st. Od Lexikonu do Pestyho se nepřipomíná v žádném známém nám prameni. Podle Lipszkého bylo to „praedium“.

⁴⁾ „Conscriptor“ r. 1715 byl zřejmě velmi nepozorný. Ze 14 osob toliko u 2 uvádí pravá rodinná jména: „Milita a Csaplár Ivan“; první je srbské, druhé podle křest-

dlouho. R. 1717 — proč, není řečeno — Tárnok zpustl. V c o n s c r. r. 1720 čteme: „Ista possessio per priores incolas suos 1717 deserta existente moderni incolae a. 1720 noviter ceperunt insidere et (ut) per suum dominum terrestrem, ita et incl. comitatum ab omnibus datiiis aliisque contributionibus usque ad effluxum biennium immunitata haberetur.“

Ze 14 osob v conscr. uvedených 6 má slovanská jména — z nich toliko 2 jsou srbská: Tomics a Ratossics, ostatní bezpochyby jsou slovenská —, 2 maďarská, 1 německé; v 0. 5 osob.¹⁾ Ani jediné jméno z conscr. r. 1715 se neopakuje. Tak již r. 1720 se zde usadila část Slováků. Pak asi v rozličných dobách Slováci se sem přistěhovali zase, a mezi nimi i Slováci povolání hr. Illésházym před r. 1766: ve „fassiones colonorum“ z. r. 1768 je zmínka o „smlouvě“ uzavřené hr. Illésházym r. 1766 s přistěhovalci. V „tabella urbarialis“ z r. 1768 z 88 osob 60 jich má slovenská nebo srbská (asi 14) jména, 11 maďarská, 10 německá; v 0. 7 osob.²⁾

Velmi možná, že, jak se praví u Pestyho, „pod vlivem převládajícího slovenského živlu se několik zbylých srbských rodin poslovenštilo“.

Š o š k u t. Podle Pestyho „dříve zde žili Srbové“. V c o n s c r. r. 1715 a 1720 většina osob skutečně má srbská rodinná jména.³⁾ „Ty stolice pro ustavičné loupeže „per brachium“ vyhnala, a obec byla osídlena ze stolic Ostřihomské, Komárenské a Nitranské.“ Zda je pravda to, co říká autor odpovědi o vyhnání Srbů, či zda se vystěhovali sami na př. do Ruska, nevíme,

ního jména náleželo taktéž Srbovi. U 8 uvádí toliko křestní jména, většinou srbská, při tom z nich 3 v 5. pádu: „Lazo, Jovane, Petre“; kromě toho: „Kreszta, Nedelko, Radovan, Stepan, Sztanko“. „RácZ Farkas“ jest asi prostě překlad: „Vuk — Srbín“. Jednomu „libertinovi“ dává „conscriptor“ jméno „Szabados“ (= libertinus). Skutečně maďarská jména jsou 2: „Jakab“ (vlastně křestní jméno v maďarské formě) a „Nagy“.

¹⁾ C o n s c r. r. 1720: S. Cserny, Jahoda, Papanek, Ratossics, Tomics, Trestryhora — 6; M. Tamás, Vaas — 2; N. Spring — 1; 0. Derid, Jordán (2), Kilo, Maxim — 5.

²⁾ S. Bulath, Dodek, Dorotin (2), Dorotni, Csernyák, Csobaiszky, Ganovicz, Gavlovics, Hodula, Holicz, Hornyák, Huszlicska, Istokovics, Ivoszdicz, Johoda, Jurgyan, Kakovicz, Kapunicz, Kobilka, Kosunicz, Kosutz, Krajcsovics, Kusa, Kuska, Lenyák, Maltsovics, Markó, Matkovicz, Mikusics, Moravek, Morovecz, Morvaj, Nogula (2), Petrov (2), Plazár, Porotszky, Posnik, Potocsicz, Potorsitz, Potosics, Repka, Resznyák, Ricko, Roszbora (2), Rumanovszky, Shutovszky, Skornjád, Szambori, Szkaszni (?), Sztruska, Szutovszki, Szvesics, Trestihora, Vanek, Vasko, Zelitz — 60; M. Balás, Gaso, Mészáros, Nagy, Németh, Pintér, Szabó (2), Szűcs (3) — 11; N. Czaihuyer, Czugler, Helner, Mileser, Miluser (2), Netz, Poder, Proder, Schober — 10; 0. Gresz, Hibicz, Hibisz, Kleman, Mikulaser, Papulás, Valasz — 7.

³⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bogár Iovan, Bradara Iovan, Csoban Mihaly, Dragits, Greti Nicola, Kapitan Janko, Perkan (Mihaly, Stanko, Stivan), Sima, Tranki Kriszt, Volits — 12; M. Lucács Péter — 1; N. Vermer — 1; 0. Kalocsi Iován, Pesti Lukács, Pomazi Josef — 3. C o n s c r. r. 1720: S. Allaty Zirko, Bancsics Zivan, Bradara, Bugar, Czedula, Gudorics, Halmaty Sztojcz, Eretinecz (Zvejo, Nicolaus), Perkaty (Sztanko, Rako), Ransavics, Pomazacz Elia, Sooskutín Blaso, Stephanovics Arsenie, Tabanacz Veszelin, Tergits — 17; M. Harangozy, Kiss, Nagy — 3; 0. Pacsy, Pomazy, Vincicz — 3.

ale zřejmě zde nastala — stejně jako v Tárnoku — záměna většiny Srbů hlavně Slováky a rovněž Maďary a Němci; v „tabella urbarialis“ z r. 1768 z 72 osob 47 jich má slovenská nebo srbská (asi 11) jména, 10 maďarská, 3 německá; v 0. 12 osob.¹⁾ „Obyvatelstvo většinou mluví slovensky, je však mnoho lidí, kteří rozumějí i maďarsky; jsou zde rovněž Maďari i Němci. *Obyvatelstvo se hlásí k maďarské národnosti.*“ Toto hlášení bylo spíše „pium desiderium“ autora odpovědi, notáře Stanchiche: i r. 1920 88·8% obyvatelstva prohlásilo za svůj mateřský jazyk jazyk slovenský.

O K. Apostagu zpráv nemáme.

V ostatních 5 osadách podle sčítání Slováků není. Z nich v Márton Vasáru a Srb. Kiresturu uvedena jest slovenská menšina u F., v Tordači u Cz.

Osady	K.	F.	Cz.
Márt. Vasár ...	m. sl.	m. n. sl.	n. m. sl.
Srb. Kirestur ..	sl.	m. sl.	?
Tordač	sl.	m.	m. sl.

Márton Vasárschází v conscr. r. 1715 a 1720. Podle Pestyho „r. 1702 byla to jen „pusta“. Obec byla zřízena r. 1763 a osídlena hlavně ze stolic Prešporské, Hontské, Nitrianské a Bělohorské“, t. j. Slováky a Maďary, jak je to uvedeno i v Lexikonu.

Srb. Kirestur. Podle Pestyho „jmenuje se Rác (srbský), protože mnoho let byl v nájmu Srbů z obcí Baty a Erdu“ (Bél. 3). Ovšem byl nejen v nájmu, nýbrž více méně zde Srbové i žili: v conscr. r. 1715 převládají jména srbská, v conscr. r. 1720 však již maďarská a německá.²⁾ Později se zde usadili Slováci, podle Pestyho ze Šoškutu a Tárnoku. Podle

¹⁾ S. Andrekovics, Andriskovics, Belik (3), Bernyák, Csornyák, Cservenyi, Gágovics, Gálcsó, Herjak, Hrunha (?), Ivanecz, Kucsá, Kuchlár, Kutrik, Lakota, Márík, Markovics, Marcinkovics, Marko, Materinkovics, Mihálics, Mikolcsik, Mohácsék, Mrász, Mratecz (?), Oszerenyik, Oszatnyik, Pecsek, Pesek, Petrovics, Pluhár (2), Procházka, Recska, Rumanovszki, Salatko, Spanek, Szliva, Szlovak, Terkovics, Verba, Veszely, Vojacek, Zalovics, Zsenyatko — 47; M. Borju, Csizmadia, Futo, Hegedüs, Pap, Parlányi, Szabó (2), Szimándi, Varga — 10; N. Csaitling, Csailing, Springo — 3; O. Benkő, Hulya (3), Komáromi, Kovács, Kuspel, Melis, Narasjady, Oroszi, Roslár, Szajko — 12.

²⁾ Conscr. r. 1715: S. Agics, Baslity, Bikity, Bilakod (?), Csismár (?), *Epics*, Gabilit, Govorko, *Grozits*, Gyurjevics, Jakics, Jakityevity (?), Mirkovics, Mrkovics, *Studencsik*, Szorics (2), Vábra, Vuics — 19; M. Kaszaly, Katona, *Kis, Palinkás* (2) — 5; N. Vinter — 1; O. Csorapa, Hodur (?), Horoce (?), Kuts — 4. Conscr. r. 1720: S. Brodacsko, *Epics*, *Grozitics*, *Studencsik*, Szpacsko, Tomka — 6; M. Eoregh, Garay, Hoher, *Kiss*, Molnár, *Palinkás* (3), Szabó — 9; N. Gebrard, Hebbard, Heiszler, Czimerman — 4; O. Kovács, Omega — 2.

„tabella urbarialis“ je Kirestur osada smíšená s převahou Slováků.¹⁾ Pak se Slováci zvolna pomaďaršovali, podle F. byli již menšinou. Podle Pestyho „když se sem přistěhovalo mnoho maďarských rodin, Slováci za posledních 20 let“ (t. j. od počátku 40 let) „se pomaďarštili, a od té doby obyvatelstvo mluví maďarsky“.

T o r d a č. U Pestyho se podle listiny z r. 1713, dané panem Sajnovicsem dvěma jeho sedlákům „impulatorům“, Vargovi a Juhászovi, praví, že právě toho roku byla založena obec a „osídlena z Horního vidieku, hlavně z Nitranské st.“ Skutečně, jak je viděti z c o n s c r. r. 1715 a 1720, první přistěhovalci byli Slováci a Maďaři²⁾. Pak přicházeli noví osadníci — tak mezi urbáriálními dokumenty z r. 1768 jest maďarská kopie smlouvy s osadníky z r. 1743 —, hlavně byli to Slováci: v „tabella urbarialis“ z 49 osob 30 jich má slovenská jména, 11 maďarská; v O. 8 osob.³⁾

P a z m a n d se ve všech pramenech uvádí jako maďarský, G á n t a K. je slovenský, u F. a Cz. německý.

P a z m a n d. Otázka o jeho založení není úplně jasná. Mezi urbáriálními dokumenty uchovala se maďarská kopie smlouvy z 2. srpna 1715, uzavřené mezi residencí Komárenských jesuitů a kolonisty o osídlení „pusty“ Pazmandu, podle c o n s c r. r. 1720 byla však tato pusta osídlena teprve r. 1717.⁴⁾ Ostatně možná, že skutečné osídlení se z nějakých důvodů protáhlo na půl druhého až dvě léta. Těžší jest otázka o národnosti kolonistů. Podle Pestyho byla „pusta“ osídlena ze slovenských stolic, avšak v c o n s c r. r. 1715 z 32 osob toliko 5 jich má slovenská jména, maďarská pak 14; v O. 13 osob — všechny mohly býti Maďaři⁵⁾. Podle Lexikonu

¹⁾ S. Dumák, Homblia, Hornyak, Hunaj, Chibo, Konecsni, Konics (?), Konuk, Lagyik, Nemecsek, Novotini, Novotni, Novazámszky, Pavlács, Polacsek, Prochaczka, Tomka, Tservenka, Vagoszki — 19; M. Deák, Deczi, Dudás (2), Gajdos, Galay (2), Gulás (3), Juhász (3), Magyar, Mészáros, Palinkás, Varga — 15; N.: Hader, Rudolph — 2; O. Baronyai, Boronyai, Borbir, Kárás, Kaspár, Koletta, Kovács, Pázmandi, Szakmán, Tobiás — 10.

²⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Benyicsk (?), Duncsik, Gajarszki, Hareszki (?), Halyk, Juran — 6; M. Barka, Bugi, Juhász, Madarász, Samu, Szabo (2), Szücs, Ressó, Varga — 10; O. Adam, Caspar, Horocs (?), Olej (?), Péter, Zibnye (?) — 6. C o n s c r. r. 1720: S. Adamek, Dubovszky, Dunajcsek, Ga ar, Hacsa, Haratzko, Halko, Pollyák — 8; M. Hegedős, Juhász (2), Samu, Szabo, Szarka, Takács, Végh — 8; O. Halate, Horváth — 2.

³⁾ S. Balicsky, Bolehracsky, Bosák, Erdélszky, Faytyik, Hemela (2), Herlicska, Hornyák (2), Ivanovics, Katko, Klacsik, Kosztolanszky, Kroslán, Machala, Markus, Martinecz, Mocsko, Sicsa, Stásnyi, Sattyera, Svikruha, Vagala, Valencsik, Vanek, Veszely, Zajacsek, Zelko, Zima — 30; M. Császári, Cserba, Hászony, Hegedüs, Jódi, Király, Kiss, Raso, Révész, Szarka, Szücs — 11; O. Fabricius, Görcs, Horváth, Marias, Surmi (?), Tarnoczy (2), Tomkay — 8.

⁴⁾ „Ista possessio, desertum sui nominis rusticanum, insideri coepit a 1717 et ut per suum dominum“ atd. (viz výše o Tárnoku).

⁵⁾ S. Bartos, Horaszko, Rapavy, Rubos, Vagyetzky — 5; M. Hegyi, Juhász (2), Kiss, Molnár, Nyéky, Palinkás, Pintér, Sátor, Szekeres, Szabados — libertinus, Vally, Varga (2) — 14; O. Dághy, Estergomi, Kovács (2), Németh (3), Omga, Pastor, Schimilagh, Thot (3) — 13.

Pazmand je osada slovenská — ovšem Slováci se mohli sem přistěhovati později —, ale v „tabella urbarialis“ ze 76 sedláků toliko 25 jich má slovenská jména, ostatní jsou maďarská.¹⁾ Vyrovnati tyto protiklady může toliko předpoklad, že aspoň část osob s maďarskými jmény byli potomci Maďarů, poslovenštěných na Slovensku.

Gá n t. Zprávu Lexikonu o něm potvrzuje toliko K. Později se jeví Gánt německým, podle Pestyho „osídlen byl z horního a dolního Německa“. Možná, že Němci byli zde usazeni po r. 1786, Slováci pak buď sami se vystěhovali nebo byli vypuzeni majitelem, aby uprázdnil místo pro Němce, jemu žádoucnější.²⁾

Tak je přítomnost Slováků zaznamenána v 8 osadách, nebo, nehledíme-li ke K. Apostagu, v 7, což jest na 73 osad v Lexikonu 9·6%.

Z 8 osad o 2 (25%) není zpráv, kdy se v nich usadili Slováci; o 2 osadách (25%), Šoškutú a Srb. Kiresturu, jest poznamenáno, že Slováci byli pozdější přistěhovalci, při 4 (50%) je udána doba: v Tordači r. 1713, v Pazmandu r. 1717, v Tárnoku r. 1720 a 1768, v Márton Vasáru před r. 1763.

Berežská stolice.³⁾

1. okres.

N. Klenovec.⁴⁾ „Osídlen r. 1827 z Klenovce v Gemerské st.“⁵⁾ Podle sčítání z r. 1900 93·7% sl.

Podmanastýr, rs. „Obyvatelé jsou řečtí katolíci, mluví maďarsky, slovensky a rusky.“

2. okres.

Ilkovec, rs. „Hr. Schönborn usadil zde zpod Tater Slováky, kteří se nyní poruštili.“

Mező Kászony. Podle Lexikonu se v městysi užívá jazyka maďarského, německého a slovenského.

¹⁾ Bartos (3), Damák, Herkoska, Hibatskó, Karancsik (2), Kovarcsik, Mattus, Mestycsko, Oressek, Orsolak, Rabóczki (2), Stojanovics, Szanyó, Vagyoczki (3), Vasko (2), Vida (2), Zelenka — 25.

²⁾ Tak to bylo provedeno na východě Maramoroše s Karpatorusy: „Za Marie Terezie r. 1770 ke kácení lesů byli sem povoláni Němci z Gmundenu a Jochlu v Horních Rakousích. Tito Němci byli usídleni v Něm. Mokré, Jaseni, Višeu a Rachově. Pro kolonisty Němce byly zabráný Rusům domy, podíly země a louky. Rusové takto byli vyhnáni z Rachova“ (odpověď o Bogdanu u Pestyho, 58).

³⁾ Co se týče Slováků ve východních rusko-maďarských stolicích, přestaneme toliko na Sborníku Pestyovu. Do převratu byl slovenský živel v těchto stolicích velmi slabě zastoupen.

⁴⁾ Není v Lexikonu; na sever od Mukačova.

⁵⁾ Viz taktéž: Lehoczky T., Német telepítések Beregvármegyében (Magyar gazdaságtörténelmi szemle, II, 1895, 362).

Balazsér, m. „Kolem r. 1790 se zde usadili Slováci z horního Zemplína.“

4. okres.

Márok Pápi, m. „Před 70—80 lety se sem pomalu přistěhovali Slováci z horního Zemplína.“

Surány, m. „Dříve to byla obec čistě maďarská, ale před 50—60 lety se sem přistěhovali Slováci z horního Zemplína a nyní činí polovinu obyvatelstva.“

Dohromady 6 osad,¹⁾ což je z 262 osad stolice 2·3%.²⁾

V odpovědích o obcích 2. okr., Hribovcích a Vorotnici, jest záhadný, jakoby dřívější název Vorotnice: „Szlovátzia Gerzüitzi“. Nikdo nyní na Podkarpatské Rusi neví o tomto názvu. „Gerzüitzi“ jest bezpochyby zkomolený název obce „Hercovců“, vyslovovaný dialekticky „Hercüüci“. Proč „Szlovátzia“, nevíme. Nebývali ve Vorotnici dříve slovenští osadníci?

Biharská stolice.

Podle Lexikonu je zde 1 ruská osada v 3. okr.: Šelind.³⁾

Z osad podle Lexikonu rumunských mají podle sčítání více než 10% Slováků v 1. okr. Borodul mr., Chiag, Fegiernic, v 3. okr. Bicaciu, ve 4. Borumlac, Cienaloş, Cuzap, Derna, v 5. okr. Bucium — 9.

Osady	F.	Cz.	1900	1910
Borumlac	rm.	rm. sl.	64·4%	54·2%
Fegiernic	rm. sl.	rm. sl.	47·5%	36·7%
Bicaciu	rm. sl.	rm. m.	44·8%	35·6%
Borodul mr.	rm.	rm. ú.	41·7%	43·7%
Chiag	rm. sl.	rm. sl.	24·6%	25·1%
Cuzap	rm.	sl. ú.	23·6%	32·2%
Cienaloş	rm.	rm. sl.	17·2%	—
Derna	rm.	rm. ú.	12·1%	—
Bucium	rm.	rm. sl.	11·7%	—

V některých osadách, v nichž podle sčítání není Slováků, je znamenána jejich přítomnost:

¹⁾ Bez N. Klenovce, jenž v Lexikonu schází.

²⁾ Ve sčítání z r. 1900 jsou uvedeny ještě slovenské menšiny ve V. Hribovnici, podle Lexikonu ruské (1. okr.) — 22%, a v osadách, jež scházejí v Lexikonu: ve Friděšovcích — 16% a v Dračině — 26·7% (Niederle, Národ. mapa Slováků, 114). Byli to novější kolonisté.

³⁾ O ní viz A. Petrov, Mat., VI, 89.

Podle F. v 1. okr. v rm. osadě Sâr bi (Tótfalu) jsou „Slováci, kteří se začínají pomaďaršňovati“. Podle Cz. je Sâr bi rm. V 3. okr. Gurbești je rm. sl. u Cz. na rumunském území. Ve 4. okr. Monostor Petri je m. rm. sl. n., u Cz. rs. m. rm.¹⁾ — 3.

Podle Cz. v 1. okr. Lugașul d. s. je rm. sl. — 1.

Dohromady s ruským Šelindem 14 osad, což na 468 osad Lexikonu činí 2·9%.

Z osad, jež scházejí v Lexikonu, jsou podle sčítání z r. 1900 slovenské: Almásszeghuta²⁾: r. 1900 — 98·2%, r. 1910 — 99·0%; Szocsel³⁾: r. 1900 — 95·7%; Verzar: r. 1900 — 94·6%; Bodoncs⁴⁾: r. 1900 — 76·1%, r. 1910 — 83·8% — 4.

Kromě toho podle sčítání z r. 1910 jsou v margitském okresu slovenské: Fordulo — 100% a Füves — 95·3%. Jsou to asi zcela nové osady⁵⁾, vzniklé po r. 1900; v sčítání toho roku scházejí — 2.

Mimo to na mapě Czoernigově: Solyomkó⁶⁾ sl., Magyar Cséke,⁷⁾ Dezser,⁸⁾ Sârlutșag⁵⁾ a Roturești⁷⁾ m. sl. — 5.

O těchto 11 osadách jiných zpráv nemáme.

Čanádská stolice.

V Lexikonu není zde ani jediné slovenské osady.

Z osad Lexikonu podle sčítání z r. 1900 uvedena jest slovenská většina v Nadlaku, podle Lexikonu srb. rum.

F.	Cz.	1900	1910	1920
rm. sl. n. srb.	sl. rm.	55·1%	51·7%	45·2%

Podle Pestyho „v XV. st. se sem přistěhovali Srbové ze Srbska pod vedením Jakšičovým.“⁹⁾ Když r. 1739 Nadlak byl od Turků vrácen Čanádské

¹⁾ V Ethnographii: m. rs. rm.

²⁾ Vedle rm. Voivozi (4. okr.); podle Cz. sl.

³⁾ Vedle Borumlacu (4. okr.).

⁴⁾ Vedle Voivozi (4. okr.).

⁵⁾ Není ani u Lipszkého.

⁶⁾ Na jih od Voivozi (4. okr.).

⁷⁾ Na jih od Buciumu (5. okr.).

⁸⁾ Vedle Margitty (4. okr.).

⁹⁾ Dále jest uvedena zajímavá zpráva o dočasném pobytu „Čechů-husitů“ v Nadlaku: „Jeden z Jakšičů se oženil s Češkou „husitské víry“ a vystavěl pro ni v hradu dvoupokojový kostel; v jednom pokoji sloužil mši „popa“ (pravoslavný kněz), v druhém husitský farář. Zříceniny toho velkého kostela na břehu ř. Maroše jsou ještě i nyní. Češka předsídlila sem několik českých rodin, ty se však po její smrti vrátily do své vlasti.“

stolici, Srbové, zvyklí válkám, nechtěli vyměnit šavli za pluh a vystěhovali se. Na zpustlé podíly přišli Rumuni a r. 1799—1800 Slováci ze Slov. Komlóše, Čaby, Sarvaše, z Gemerské st. a z banátského Stamoše“.

Kromě toho je přítomnost Slováků u Pestyho zaznamenána v srb. rm. Tornji, m. Palotě a snad i v m. Makově.

Tornja. „Existovala již r. 1752. Nejdříve se usadili Srbové, pak Rumuni, Maďari, Němci a Slováci.“

Palota. „Za Marie Terezie Němci osídlili „pustu“ Csigu a nazvali svou osadu Baluda, z čehož později u Maďarů vznikl název Palota. Němci, protože syslové pustošili osev, opustili osadu a na jejich místo přišli Maďari a Slováci ze stolic Gemerské, Novohradské, Hontské a Hevešské. Slováci ještě i nyní lze poznati podle jejich jmen,¹⁾ obyvatelstvo však zná toliko maďarský jazyk.“

Makov. U Pestyho v druhé odpovědi o ruském Báčském Kirestúru čteme: „Ulici „Makovský šor“ osídlily rodiny, které sem přišly z Makova.“²⁾

V XIX. st. v stolici vznikly nové slovenské osady, založené hlavně přistěhovalci z Nadlaku a z Békésské st.: Albert nebo Albertka, Ambrózka nebo M. Čaba, Pitvaroš, Végedháza, Sl. Bánhedeš. O 4 máme zprávy u Pestyho, o Végedháze zpráv není.³⁾

Osady	1900	1910	1920
Albert	95·5%	95·1%	95·3%
Ambrózka . . .	94·0%	95·3%	93·1%
Pitvaroš	93·7%	94·6%	91·3%
Végedháza . .	55·5%	62·2%	?
Sl. Bánhedeš .	50·0%	52·0%	59·7%

Albert.⁴⁾ „Osada stará, dávno zpustlá. Znovu založena v l. 1843 až 1844. Podle jazyka pochází obyvatelstvo ze Slov. Komlóše, Pitvaroše, Nadlaku a z horních stolic.“

Ambrózka.⁵⁾ „Založena r. 1844 v bývalé „pustě“ Pitvaroši přistěhovalci hlavně ze Slovenské Čaby (Békés Csaba), pročež se také jmenuje Új (= Nový) Pitvaros a M. Čaba. Později se usadilo zde několik rodin z Makova. Obyvatelé jsou evangelíci slovenské řeči, ale všeobecně se mluví maďarsky. Jest i několik Maďarů reformovaných.“

¹⁾ Uvedeno jest 5 rodinných jmen s dodatkem „a jiná“.

²⁾ O tom, že předkové části obyvatelstva ruského ve V. Kiresturu pocházeli z Makova, viz podrobněji A. Petrov, Mat., VI, 93. Mohli to býti i Karpatorusové i Slováci „ruské víry“.

³⁾ Z nich u F. a Cz. je zmínka jen o Sl. Bánhedeši: u F. „obydlená pusta“, u Cz. sl.

⁴⁾ Není v Lexikonu a u Lip.; na jih od Slov. Komlóše.

⁵⁾ Není v Lexikonu a u Lip.; na východ od Alberta.

Pitvaroš.) „Osídlen v l. 1816—17 z Nadľaku evangéliky žel'ary.“

Sl. Bánheďeš.) „Dřívě byla „pusta“ Bánhegyes. Jako osada se připomíná r. 1842. R. 1856 se obyvatelstvo rozmnořilo osadníky z Nadľaku, potom ze Slov. Komľóše, Čaby a Orosházy.“

Kromě toho v „pustě“ Mezőhegyesi³⁾ podle F. žili Maďari, Němci, Rumuni, Srbové, Slováci, Francouzové, podle Cz.: n. rm. m. sl.

Tak z 9 osad, jež jsou v Lexikonu, ve 4 (44·4%) jest zmínka o přítomnosti Slováků.

Čongrádská stolice.

O Slovácích v této stolici se zmiňuje toliko Bél v kapitole „De incolis et magistratibus“: „Prisci incolae Hungari, qui tamen post Turcis adlatis sensim paulatimque vel defecerunt vel manserunt non plane nulli desertis passim mansionibus. Hodierni qui oram tenent incolae pauci iidemque Slavis et Thracibus⁴⁾ mixti sunt.“ V „Compendiu“ čteme: „Praeter Slavos frequentes Rascianosque, militize deditos, Hungaros etiam, Germanos illos (comitatus) sustentat“.⁵⁾

V kapitole o osadách uvádí Bél přítomnost Slováků v Segedu⁶⁾ (1. okr.) a v Szegváru (2. okr.).

„Szeged — incolunt Hungari, mixti Germanis, Slavis et Rascianis. Hungari tamen potiores sunt, quia plures; pauciores Germani atque Slavi, tametsi et hi illos superent copia. Rascianos et Illyros tertia parte civitatis aestimaveris. Linguae student hungaricae, Germanis etiam, plurimum Slavis hungarice loquentibus. Rasciani tamen ita ignari hungarici sermonis sunt, ut nunquam vixisse cum Hungaris videantur; neque germanicae inhiant, quia sua prae omnibus sermocinantur.“

„Szegvár — — vix quinque consistit aediculis, coloniae mixtae, hungaricae et slavicae.“

Tak ze 7 osad jež jsou v Lexikonu, ve 2 (28·5%) jest zmínka o přítomnosti Slováků.

Hevešská stolice.

Podle Béla se po vyhnání Turků přistěhovali sem m. j. i Slováci: „Hungari habitant, ad quos posteaquam Turcae eo tractu pulsati fuissent. Slavi, Rasciani Germanique accesserunt“.⁷⁾

¹⁾ Není v Lexikonu; na jih od Ambrózký.

²⁾ Není v Lexikonu ani u Lip.; na sever od Slov. Komľóše.

³⁾ Není v Lexikonu; na jih od Slov. Komľóše.

⁴⁾ Srbové.

⁵⁾ Compendium, 101.

⁶⁾ Segedin.

⁷⁾ Compendium, 98.

V Lexikonu není ani jediné slovenské osady. Podle sčítání více než 10% Slováků mají Szuha (4. okr.) a Hasznos (1. okr.).

Osady	1900	1910	1920
Szuha . .	28·5%	32·3%	34·8%
Hasznos .	27·7%	12·2%	44·4%

Podle Pestyho žili pomaďarštění Slováci v Gyöngyösi (1. okr.) a Siroku (4. okr.).

Gyöngyös., Obyvatelstvo bylo vždycky čistě maďarské, ale usadili se zde také řemeslníci slovenského a německého původu, jejichž potomci jsou nyní čistí Maďari.“ Podle slov prof. Bonkáló, který dlouho žil v Gyöngyösi, je tam mnoho Slováků, úplně pomaďarštěných, kteří však si uchovali slovenská rodinná jména. Považují se za opravdové Maďary a urazí se, jsou-li tázáni, zda nejsou Slováci.

Sirok. „Jména obyvatelů jsou maďarská, vyjmouc obyvatele, kteří se zde usadili za času lidí nyní žijících.“ Dále jest uvedeno 10 slovenských rodinných jmen s dodatkem „a jiné“.

Podle F. Maďari v osadách 2. okr. Domoszló, Sz. Márii¹⁾ a Markázu byli pomaďarštění Slováci, Szajla (4. okr.) je m. sl.

Tak je přítomnost Slováků zaznamenána v 8 osadách, což na 146 osad Lexikonu je 5·5%.

Komárenská stolice.²⁾

Z osad podle Lexikonu slovenských a smíšených 3 leží na sever od Dunaje v ČSR.: v 1. okr. m. sl. Ekeč — Ekecs a m. sl. N. Selo — Duna Újfalu; v 2. okr. Kurtakesi (Krátke Kesy) — Kurtakeszi.

Všechny 3 osady jsou podle sčítání maďarské.³⁾

Ekeč. Podle Pestyho „dřívější obyvatelé byli čistí Maďari-zemané. Když osada byla darována rodině hr. Zichyů, většina Maďarů, kteří nechťeli plniti urbaniální povinnosti, rozběhla se po celém státu. Tehdy Zichyové usadili zde Slováky, a ti se nyní tak pomaďarštili, že ani jeden neumí mluvit slovensky“. Vystěhování Maďarů se stalo asi po r. 1720, protože v conscr. r. 1715 ze 22 jmen není ani jediné slovenské v conscr. r. 1720 z 23 toliko jediné.⁴⁾

¹⁾ Patrně ne všichni slovenští přistěhovalci z r. 1708 odešli r. 1711 do Alberti v Peštské st. (viz dále).

²⁾ Kromě 10 osad slovenského výběžku, o nichž viz výše, 71—80.

³⁾ Kurtakesi u K. schází, u F. je sl. m., u Cz. m. sl.; Ekeč u K. je sl. m., N. Selo u K. m. s.; podle ostatních pramenů jsou tyto osady maďarské.

⁴⁾ Bereczky.

N. Selo. Pesty píše: „Podle podání byli první osadníci Slováci a Maďari.“¹⁾ Slováci se zde usadili patrně po r. 1720, protože v c o n s c r. r. 1715 a 1720 všechna, ovšem nečetná jména jsou maďarská.²⁾ „Nyní to je čistě maďarská osada, ačkoli téměř polovice obyvatelů má slovenská jména“, a uvedeno jich 9.

Kurtakesi. Podle Pestyho „byla to stará osada, za Turků zpustlá a ve všech památkách XVII. st. uváděná jako „pusta“. R. 1699 daroval Leopold tuto pustu rodině Baranyaiů, která mezi rokem 1700 a 1740 přesídlila sem své urbaniální sedláky z 8 vesnic Trenčanské a 3 Nitranské st.“³⁾ V c o n s c r. r. 1715 však ze 20 osob toliko 6 má slovenská jména,⁴⁾ 10 maďarská; v 0. 4 osoby. Hlavní příliv Slováků nastal tedy po r. 1715. Mezi maďarskými pomístními názvy u Pestyho jsou uvedeny i 3 slovenské. Podle Cz. se zde Slováci usadili v první polovině XVIII. st.⁵⁾

Kromě toho je podle Cz. B a j c s⁶⁾ (2. okr.) m. sl.

Na jih od Dunaje v Maďarsku ve 4. okr. 3 o s a d y: Tardoš — Tardos, Síleš — Szöllös, Bánhid — Bánhida, tvořily slovenský ostrov na hranicích Ostrihomské st. na jih od Bikole, odděleně ležel Oroszlán — Oroszlány; v 3. okr. byly vedle sebe Send — Szend a Sák — Szák, odděleně m. sl. Bokod — 7; dohromady v stolici 10.⁷⁾

Ze 7 osad toliko 3 si uchovaly slovenskou většinu do r. 1900: Síleš, Tardoš a Bánhid; dvě první mají většinu i ve sčítání z r. 1920, Bánhid pak za deset let se pomaďarštil tak divným způsobem, že se to zdá velmi pochybné!

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Síleš	sl.	m.	sl.	85·2%	83·6%	54·0%
Tardoš	sl.	sl. m.	sl.	77·4%	88·8%	87·4%
Bánhid	sl.	m. sl.	sl.	73·7%	5·2%	2·4%

Síleš podle Pestyho „se připomíná r. 1672“, ale i kdyby to bylo pravda, potom osada zpustla, protože v c o n s c r. r. 1720 máme zřetelnou poznámku: „possessio haec anno 1717 coepta est insideri“. Podle Pestyho „osídlen byl s počátku kalvíny (t. j. Maďary) z městyse Pétervására v Hevešské st., později nejvíce katolíky (t. j. Slováky) z Trenčanské st.“ Skutečně v c o n s c r. r. 1720 ze 20 osob toliko 3 mají slovenská jména,

¹⁾ Podle jména „Selo“ soudíme, že dřívější obyvatelé bývali Jihoslované.

²⁾ R. 1715 — 6, r. 1720 — 3.

³⁾ V odpovědi jsou uvedena i jména těchto vesnic.

⁴⁾ Gyurecska, Illiczki, Míavec, Rapavi, Sohajda, Trenczik.

⁵⁾ Op. c., III., 104.

⁶⁾ Není v Lexikonu; na východ od Naszvadu, na levém břehu ř. Žitavy.

⁷⁾ Kromě N. Sela, jehož název je překlad maďarského Újfalú (či naopak?), všechny osady mají i v ústech Slováků názvy maďarské.

1 německé,¹⁾ 11 maďarská; v 0. 5 osob, které všechny mohly býti Maďary.²⁾ Příliv Slováků nastal patrně po r. 1720. U F. jest Síleš maďarský, což se zdá velmi nepravděpodobné, protože nejen u Cz. jest slovenský, nýbrž i podle Pestyho „celé obyvatelstvo mluví slovensky, a to jest jeho mateřský jazyk, umí však i maďarsky“.

O Tardoši žádných jiných zpráv nemáme, ale jeho slovenský ráz plně jest potvrzen u K., F. a Cz.

Bánhíd. Podle Pestyho „lid jest původem slovenský, ale zná také maďarsky“. Slováci usadili se zde patrně na začátku XVIII. st.³⁾ před r. 1715. Již v conscr. r. 1715 a 1720 slovenský živel převládal.⁴⁾ Mezi maďarskými pomístními názvy uvedeno jest u Pestyho 19 slovenských.

Ostatní 4 osady: Oroslán, Sák, Bokod a Send, podle sčítání z r. 1900 a 1920 jsou maďarské.

Osady	K.	F.	Cz.
Oroslán	sl. m.	m. sl.	sl.
Sák	sl.	m. sl.	m. ú.
Bokod	sl. m.	sl. m.	m. ú.
Sand	sl.	m.	m. ú.

Oroslán je u Cz. umístěn v seznamu slovenských kolonií z první poloviny XVIII. st. To se potvrzuje rovněž i u Pestyho: „Oroslán, dříve „pusta“, byl r. 1701 osídlen Slováky protestanty ze stolic Nitranské, Prešporské a Trenčanské, kteří za pronásledování protestantské víry si našli bezpečný útulek ve zdejších rozsáhlých lesích pod ochranou majitele hr. Jos. Eszterházyho“. S tím úplně souhlasí i údaje conscr. 1715 a 1720, podle nichž Oroslán byl převážně slovenský.⁵⁾ Ač maďarský živel

¹⁾ Henyák, Kolár, Kupcsó, Valtner.

²⁾ Bánhid, Gida, Kukta, Pásit, Udvardy.

³⁾ Podle Pestyho jest církevní matrika teprve od r. 1728.

⁴⁾ Cons cr. r. 1715: S. Brakalics, Breszkó, Debelák, Jankovicz, Paulovics, Polyák, Pluhár, Smadla, Szaszki, Szlugányi, Tamaczko, Vagyonszki, Vagyorszki — 13; M. Benedek, Györgyi, Hajas, Olah, Meszaros, Pintlér, Takács, Váradí — 8; 0. Heresty, Lejed, Puski (?), Redmi (?) — 4. Cons cr. r. 1720: Babinecz, Csepsky, Hornyák (2), Iglovics, Jelenik, Lopatár (2), Mislovics, Morafcsik, Pauloczky, Rovný, Smudla, Szlavik, Ternovics, Tomaska, Tomsik, Vranovics — 18; M. Asztalos, Kakas, Lois, Pintlér, Sz. Gyöngyi, Takács — 6; 0. Figura, Furman, Lengyel, Proches (?), Toklác — 5.

⁵⁾ Cons cr. r. 1715: S. Anderko, Bachorecz, Csibrák, Hanák, Kaffka, Kisczak, Kosar, Krocza, Kudlaczek, Luchaczek, Mostyak, Opalicz, Opalyetz, Padurka, Polyaczek, Pribeczky, Slyérka, Sterba, Szucsányi (2), Turány — 21; M. Dekány, Király, Nema, Szücs, Takacs, Vargha (2) — 7; C. Sterkar, Vicsenyo, Viczuka — 3. Cons cr. r. 1720: S. Hálek, Kolár (2), Kosár, Kucsera, Opolyák, Sterba, Svanda, Szucsany, Válek, Zámeccnyik — 11; M. Király, Kiss, Magócs, Szücs, Varga — 5; 0. Szábok — 1.

jest uveden již u F. jako převládající, přece ještě u Cz. je Oroszlán slovenský. Jeho pomadžarštění náleží tedy do druhé poloviny XIX. st. U Pestyho jest uvedeno kromě mažarských pomístních názvů 7 slovenských.

S á k. Podle odpovědi u Pestyho, jež uvádí vzpomínky místních kmetů, „první osadníci byli Slováci evangelíci z Nitranské st. Zdejší evangelický kostel je nejstarší v celém okolí; do něho chodí všichni evangelíci, ba i z města Rábu“. Okolnost uvedená na posledním místě uvedla patrně „kmetry“ v omyl; z toho, že kostel byl nejstarší v okolí, usuzovali, že i „první osadníci byli evangelíci — Slováci“. Ve skutečnosti však Sák podle c o n s c r. r. 1715 a 1720 byl ještě čistě mažarský: v c o n s c r. r. 1715 z 18 osob 13 jich má mažarská jména, v 0. je 5 osob; v c o n s c r. r. 1720 ze 24 toliko 2 osoby mají jména slovenská.¹⁾ Slováci se zde usadili tedy po r. 1720. Slovenská menšina je zaznamenána ještě u F., podle Cz. se Slováci již v 50. letech XIX. st. pomadžarstili, ale podle Pestyho v části jich se uchovalo slovenské národní cítění: „Ještě posud zde jest asi 80 evangelíků, kteří dobře umějí mažarsky, jsou však tak oddáni svému starému drahému slovenskému jazyku, že žádají od faráře slovenské bohoslužby každou neděli a každý svátek.“ Předpokládáme-li, že všichni evangelíci zde byli Slováci, kteří se z části úplně pomadžarstili, z části si zachovali své slovenské cítění, bylo takových podle Pestyho 49·5%.

B o k o d. U Pestyho se shledáváme s popletením lidu obou protestantských vyznání: luteránského a reformovaného (kalvínského), popletením často námi zaznamenaným. Slovem „luteráni“ jsou v odpovědi, založené zřejmě na dokumentech, míněni „kalvíni“, t. j. Mažari: „Dříve se Bokod jmenoval Bodok. Podle dokumentu z r. 1689 zde r. 1624 byla luteránská obec 1350 lidí. Po 60 letech“, t. j. r. 1684, „obec i se svým kostelem zanikla a byla pustá devět let“, t. j. do r. 1693. „Pak se začali dřívější obyvatelé vraceti.“ Podle c o n s c r. r. 1715 a 1720 jest Bokod vskutku úplně mažarský.²⁾ Slováci se sem začali stěhovati tedy po r. 1720; „k nim“, t. j. k vracejícím se Mažarům, „se připojili noví přistěhovalci, většinou Slováci z Hontské a Nitranské st., přišli také i Němci“. Ještě u F. je zaznamenán slovenský živel, podle Cz. by Bokod ležel na mažarském území, podle Pestyho je v něm 94·7% Mažarů a ani jeden Slovák.

¹⁾ C o n s c r. r. 1715: M. Báthori, Hajnal, Kortos, Laszlo, Lenárt (2), Melegh (2), Mény, Pallei, Pap (2), Takacs — 13; O. Justina (?), Kovács (3), Toth — 5. C o n s c r. r. 1720: M. Batory, Csapó, Cseke, Csizmadia, Dudas (2), Korsos, Lapp, Laszlo, Lenárt, Levay, Melegh (2), Ményhárt (3), Szabo — 17; S. Csákovics, Morvay — 2; O. Kovacs (3), Pallér, Toth — 5.

²⁾ C o n s c r. r. 1715: M. Baranai, Benedek, Bors, Csako (2), Csapo, Csizmadia, Gerencséri, Kéri, Kis (2), Koloz, Mészáros (2), Németh (3), Sente (?), Szalky, Szijartó, Szücs (2), Vargha (2), Vas — 25; S. Marko, Konon — 2; O. Horvath, Majde (?) — 2. C o n s c r. r. 1720: M. Barany, Bodó, Bors, Csapó (3), Csátray, Csizmadya, Gerencséri, Kató, Kiss, Kolos, Mészáros, Ősy, Pálffy (2), Pusztá, Sz. Király, Szakó, Szólósy, Szücs (3), Szijartó, Tanos, Tóth, Vargha (4) — 30.

Send. Pesty píše: „Docela jistě je známo, že byl osídlen Slováci z Nitranské st.“, ale zřejmě po r. 1720, protože v conscr. r. 1715 ze 36 osob toliko 1 má slovanské a právě srbské jméno, v conscr. r. 1720 z 39 osob žádná.¹⁾ Send je již u F. uveden jako maďarský, podle Pestyho „Slováci se tak pomaďarštili, že sotva se najdou jeden nebo dva, kteří by uměli mluvit slovensky. Nyní vládne maďarský jazyk“. Předpokládáme-li, jako v Sáku, že evangelici byli pomaďarštění potomci Slováků, bylo takových podle Pestyho 48·9%.

Kromě slovenských osad připomenutých v Lexikonu jest přítomnost Slováků zaznamenaná ještě v Csúzu (2. okr.) a Tóvároši (4. okr.).

Csúz byl podle Lexikonu maďarský, podle F. m. sl., při čemž jest poznamenáno, že „Slováků bylo málo“. U Pestyho není nic o národnosti. Většina uvedených pomístních názvů je maďarská. Proto zpráva Cz., že Csúz je slovenský, zdá se nám nepravděpodobná. Slovenská menšina, uvedená u F., v Csúzu, jenž vnikal do území slovenského výběžku, jistě byla. Byla i na počátku XVIII. st.: v conscr. r. 1715 z 43 osob 7 jich má slovenská jména, v conscr. r. 1720 z 18 — 4.²⁾ Na to, že tu Slováci kdysi bývali, ukazuje i 5 u Pestyho uvedených pomístních názvů a sčítání z r. 1900.³⁾

Tóváros, podle Lexikonu maďarský, se dříve jmenoval Tótváros; podle Pestyho „r. 1635 se jmenoval Tóthváros“, týmž jménem pak byl zapsán i do conscr. r. 1720. U Pestyho se praví: „Podle listiny v archivu Eszterházyově začal se jmenovati Tóváros teprve r. 1747.“ Proto lze souditi, že kdysi v něm skutečně bylo slovenské obyvatelstvo, ač jiné důkazy toho scházejí. V conscr. r. 1720 z 30 osob toliko 5 mělo jména jaksi slovenská.⁴⁾

Tak byla přítomnost slovenského živlu zaznamenaná v rozličných pramenech při 23 osadách⁵⁾, což na 89 osad je 24·7%.

Komárenská, jako i Ostřihomská stolice sousedí se slovenským výběžkem, který zachvacuje i část jejich území, avšak v Ostřihomské stolici je % osad se slovenským obyvatelstvem skoro třikrát větší (68·6%) než v Komárenské. O příčinách toho viz výše.⁶⁾

¹⁾ Conscr. r. 1715: M. Bakos, Baranyai, Bodor, Csáló, Gulyás, Hegedűs, Kis, Kocz, Konczay, Laszlo, Lik (2), Marton, Meszaros, Nagy (5), Pinke, Rév, Sebestyény (2), Süveg, Szabó (3), Toth, Varga (3) — 31; S. Poturicza — 1; O. Horvath (2), Kovacs, Mattyas — 4. Conscr. r. 1720: M. Bakos, Boronyai, Bodor, Hatos, Hegedűs, Kencsey, Kiss, Koszy, Konta, László, Lik (2), Markus, Mészáros, Nagy (3), Németh (2), Rév, Sebestyén, Sidó, Süveg, Szabó (3), Takacs, Tóth, Vargha (3) — 31; O. Dávid, Horváth (3), Kovács (2), Mattyas, Poczincay — 8.

²⁾ Conscr. r. 1715: Kolár, Kubany, Kutak, Laczik, Némecz, Novozamszki, Zekovszki; conscr. r. 1720: Hrusko, Laczik, Miticzky, Suchánek.

³⁾ 13·9%, r. 1910 — 6·1%, r. 1919 — 3·6%.

⁴⁾ Becskó, Muhar, Smarik, Ubrik, Zólogy (= ze Zvolena).

⁵⁾ Spolu s 10 osadami slovenského výběžku.

⁶⁾ 239, pozn. 2.

Z 13 osad o 5 není zpráv, kdy se v nich usadili Slováci; o ostatních 8 (61·6%) je poznamenáno, že Slováci byli pozdější přistěhovalci, a to zejména: v Oroslánir. 1701, v Kurtakesir. 1700—1740, hlavně pak po r. 1720, v Bánhidě na začátku XVIII. st., v Síleši, Sáku, Bokodu, Ekeči a Sendu po r. 1720.

Podle conscr. r. 1715 a 1720 z 10 osad převládali Slováci v Bánhidě a Orosláni — 2 (20%), Maďaři převládali v Kurtakesi, Síleši a Csúzu — 3 (30%), čistě maďarské byly Ekeč, N. Selo, Bokod, Send — 5 (50%).

Maramorošská stolice.

U Pestyho o ruské osadě Sineviri (1. okr.) čteme: „Obec byla osídlena uprchlíky rozličných jazyků: polského, *slovenského*, rumunského a maďarského. Ve XIV.—XV. st. sem prchli z Komárna tři bratři jménem Csapové. Jeden se usadil v Terebli, druhý v Mokré, třetí v Sineviri. Rusové je nazvali „Čup“ a jejich potomci žijí zde i nyní ve velikém počtu“. Poslední část zprávy se nám nezdá dosti pravděpodobnou; „Čup“ jest nejspíše maloruské „Čub“.

1 osada na všech 140 osad stolice je 0·7%.

Ostřihomská stolice.¹⁾

V 2. okr. na levém břehu Dunaje, nyní v ČSR., tvořily podle Lexikonu slovenský ostrov osady Arad — Arad, Šarkaň — Sárkány, Diva — Gyiva, Belá — Bela — 4. Na pravém břehu, nyní v Maďarsku, v 1. okr. byl slovenský ostrov, jež tvořil celek se slovenským ostrovem Pilišského okr. Peštské st.; v něm byly osady Huta — Sz. Lélekhuta, Čív — Csév, Kestúc — Kesztlöcz, Maďaroš — Mogyorós nebo Magyaros, Šarišap — Sárísáp, Dág — Dág — 6; o d d ě l e n ě ležel Bikoľ — Bikoly — 1. Dohromady 11.²⁾

Z osad 2. okr. o Aradu zpráv nemáme; byla to pravděpodobně „népes puszta“ (puszta“ s nečetným stálým obyvatelstvem).

Diva byla za doby Bélyvy ještě „desertum“ a osídlena byla tedy po 30. letech XVIII. st. Jiných zpráv od XVIII. st. o Divě nemáme, od K. všude jest uváděna jako maďarská, takže zpráva Lexikonu jeví se osamocena, ač v ní není nic nemožného. Toliko ve sčítání z r. 1919 je v Divě zaznamenáno 20·9% čsl.

¹⁾ Kromě Kurale, osady slovenského výběžku, o níž viz výše, 72—73. O ostatních osadách viz VII. mapu.

²⁾ Z jejich názvů jméno Belá je lovenské, Kestúc vytvořeno Slováký z maďarského Kesztlöcz, jež vzniklo zřejmě ze slovenského Kostelec, Huta pak jméno německého původu, obvyklé u obou národností.

Belá podle conscr. r. 1715 byla zemanskou usedlostí (curia), žili tam však již sedláci a žeňaré, hlavně Slováci.¹⁾ U B é l a čteme: „Pagus exilis quidem slavicus.“ Slovenská byla Belá ještě i za doby Lexikonu, pak se všude uvádí jako maďarská. Podle Pestyho svědčí o tom, že zde žili Slováci, 4 slovenské pomístní názvy. Podle sčítání z r. 1919 jest v ní 57·5% čsl. — není nám známo, byli-li to noví přistěhovalci po převratu či zda se část zdánlivě pomadařštěných Slováků přihlásila ke slovenské národnosti.

Šarkaň. V conscr. r. 1715 a 1720 jeví se osadou smíšenou,²⁾ u B é l a „diu a Rákóczianis motibus desertus tandem Slavis catholicis inessus est“. Kromě Lexikonu jest Šarkaň slovenský u K., u F. je v něm slovenská menšina. Dále se pomadařštuje a teprve ve sčítání z r. 1919 je v něm zaznamenáno nepatrné % Slováků — 17·9%.

Tak všechny osady 2. okr. se v XIX. st. pomadařstily.

Z osad 1. okr. jest B i k o ľ u K. uveden jako slovenský, u F. schází, u Cz. není jasno, snad m. n.; pravděpodobně byla to nevelká osada, připojená v druhé polovině XIX. st. k jedné ze sousedních obcí.

Všechny ostatní osady 1. okr. mají slovenskou většinu: 4 první podle sčítání z r. 1900 a 1920, 2 poslední toliko podle sčítání z r. 1900, avšak i ve sčítání z r. 1920 činí Slováci v nich téměř polovinu obyvatelstva.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Huta	sl.	sl.	sl.	96·1%	91·2%	95·6%
Čív	sl.	sl.	sl. ú.	94·2%	91·7%	91·9%
Kestúc	sl.	sl.	sl. ú.	89·9%	92·4%	94·8%
Maďaroš	—	sl.	n. sl.	66·5%	66·6%	64·6%
Šarišap	m.	sl. n.	sl.	52·8%	47·1%	41·5%
Dág	sl.	sl.	sl.	51·0%	40·6%	46·5%

H u t a. Podle B é l a: „Huta in valle praedii Sz. Lélek“. Podle Pestyho byla osídlena „dílem z Dolní země, dílem z Komárenské st. a ze Slezska“, t. j. Maďary a Slovany.

Č í v. V conscr. r. 1715 a 1720 převládali Slováci³⁾. Podle B é l a

¹⁾ Cons cr. r. 1715: S. Ficzo (2), Laczko, Moralvczik, Schlavik, Szlezák (2), Zavorszki, Zelenák — 9; M. Csapay, Varga — 2. V cons cr. r. 1720 schází (neboť to byla zemanská kurie).

²⁾ Cons cr. r. 1715: S. Doboczky, Korécz, Laczko, Majcsek, Morvay, Sipkovszki, Szeleczky, Zemák — 9; M. Balint, Dudas (2), Illés, Kecskés (2), Kis, Kurta, Nagy, Török — 10; N. Biler (4), Lennemár, Vinc lér — 6; O. Kovács — 1. Cons cr. 1720: S. Busik, Koretz, Malcsok, Sipko (2) — 5; M. Dudás (3), Illés, Nagy, Szijartó, Török — 7; N. Bitter (3), Vintzlér — 4; O. Kovács — 1.

³⁾ Cons cr. r. 1715: S. Bagyura, Baranszky, Bucsanszky, Jurkovics, Kuchar, Marcziszka, Ottrovnyi — suspectus nobilis, Papanek, Simecsek, Schadlécz, Schamáň,

„nova Slavorum a superioribus partibus confluxorum colonia Capituli Strigoniensis; catholici“. Podle Cz. byla to rovněž slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st.¹⁾ U Pestyho jsou uvedeny 4 maďarské pomístní názvy.

Kestúce. V conscr. r. 1715 a 1720 převládali Maďaři,²⁾ což podle Pestyho potvrzují i „nyní existující maďarská rodinná jména;³⁾ názvy honů jsou taktéž z větší části maďarské“. U Béla „pagus pauper est, genesis Hungaris et Slavis cultus“. Zesílení slovenského živlu nastalo patrně již po 30. letech XVIII. st.

Maďaroš podle Pestyho „zpusťl v době Rákóczyově“, ale již r. 1715 byl znova osídlen, a to hlavně Slováci: v conscr. r. 1715 a 1720 převládají slovenská jména,⁴⁾ ač u Béla jsou Maďaři uvedeni na prvním místě: „Colonia mixta ex Hungaris et Slavis, religionis catholicae“.

Šarišap podle Cz. byl slovenskou kolonií z první poloviny XVIII. st.,⁵⁾ podle conscr. r. 1715 a 1720 jeví se osadou smíšenou,⁶⁾ u Béla však jest již čistě slovenský: „Incolis pariter (jako Dág) Slavis religionis catholicae.“ Podle Pestyho „obyvatelé jsou Slováci, svým jazykem nejbližší Slovákům Nitranské st.“

Dág podle conscr. r. 1715 byl osadou smíšenou⁷⁾, ale již u Béla čistě slovenskou: „Coloniola incolitur Slavorum.“ U Pestyho jsou uvedeny toliko slovenské pomístní názvy.

Vojsek, Zavorszki — 13; M. Czontos, Ipöld (2), Ravasz — 4; O. Herman (2), Horvath, Konderla, Schults — 5. Cons cr. r. 1720: S. Bugyura, Holubek, Gyurkovics, Kukhaics, Mutzil, Novak, Paszternák, Polyák, Szemák, Voitse (2) — 11; M. Ipoly (2), Korpás (t. j. Ottrovnyi = Otrubný, maď. Korpás) — 3; O. Horváth, Kulifaj, Skuta — 3.

¹⁾ III., 104.

²⁾ Cons cr. r. 1715: M. Boros, Fekete, Nagy, Szabo, Takacs, Toóth, Varga (2) — 8; S. Kucsanyi — 1; O. Bertha, Horvath (2), Kara — 4. Cons cr. r. 1720: M. Bakos, Boros, Fekete, Juhasz, Meszes, Nagy, Szabo, Takacs, Varga (3), Vég — 12; S. Bucsanszky, Juruszka, Simonka, Szucsány, Vajacsko — 5; O. Berta, Horvath, (2), Ivor, Jurmek, Kara, Pasztor — 7.

³⁾ Uvedeno jich 4 s dodatkem: „a jiné“.

⁴⁾ Cons cr. r. 1715: S. Babela, Barina, Kolarik, Kosselák, Langovits, Novák, Schimcsek — 7; M. Bodnár, Palinkás, Szarka — 3; N. Bollfforster — 1; O. Kúcs, Pecha, Vackaja — 3. Cons cr. r. 1720: S. Babel, Barina, Cserni, Hluki, Kollarik, Koselyuh, Langovics, Novák (2), Palinik, Svancsera, Szlis, Trinka — 13; M. Takacs — 1; O. Horváth, Kotra, Vachaja, Vakhaja — 4; extranei: Szenes, Vas — 2.

⁵⁾ L. c.

⁶⁾ Cons cr. r. 1715: S. Banoczki, Csalmovszki, Hrabek, Kacziska (2), Kaczur, Kolár, Kosik, Kurenicz, Mikulencz, Petrovics, Russovski — 12; M. Berés, Fekete, Gulyas, Hoori, Juhasz, Kis, Lakatos, Molnar, Palinkas (3), Szekeres, Szücs, Teglás, Toóth, Varga, Wáló — 17; O. Kárász (2), Ziráň — 3. Cons cr. r. 1720: S. Banotzky, Csalmoczky, Hrabek, Kollar, Kurinyecz, Laszticz, Mikulynecz, Okhulics, Palinik — 9; M. Béres, Fekete, Gulyas, Hori, Juhasz, Molnar, Válo — 7; O. Kárász (2), Sziran — 3.

⁷⁾ Cons cr. r. 1715: S. Belicz, Mraáz, Moravek, Resnyák, Vagyóvszki — 5; M. Juhasz, Lakatos (2), Waló — 4; O. Komandik, Kozma — 2. V cons cr. r. 1720 schází.

V osadách F a r n á d u (2. okr.) a E p ö l y i (1. okr.), podle Lexikonu, maďarských, jest ve sčítání z r. 1900 uvedena slovenská menšina více než 10%.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919-20
Farnád	m.	m. sl.	?	12·4%	m.	m.
Epöly	n.	sl. m.	m,n.sl. ¹⁾	15·9%	13·2%	m.

F a r n á d se v c o n s c r. r. 1715 a 1720 jeví smíšený se značnou převahou Maďarů.²⁾ Podle Béla je to „locus populosus; Hungari helveticae confessionis admixtis et lutheranis et catholicis“. Přítomnost slovenského živlu na konci XVIII. st. a to, že od 20. let XIX. st. byl nový příliv Slováků, kteří si dlouho udrželi svou národnost, v 60. však letech začali podléhati maďarisaci, potvrzuje notář P a t h o f y u Pestyho: „Kolem r. 1770 byli ve Farnadu již obyvatelé vyznání katolického, evangelického a reformovaného. Římští katolíci a evangelíci byli asi Slováci. Za posledních 40 let sem přišlo mnoho přistěhovalců, dílem z hustěji obydleného údolí Hronu, dílem ze slovenských obcí sousedních stolic, takže za tu dobu obyvatelstvo vzrostlo o $\frac{1}{3}$. Slováci se dosavad těžce pomadařšovali, poslední dobou se však objevily velké úspěchy.“

E p ö l y podle c o n s c r. r. 1715 byl téměř čistě maďarský,³⁾ pak se podle B é l a usadili zde Slováci: „Slavi, Hungaris intermixti.“ Ostríhomská kapitula, majitel Epölye, donutila Maďary reformované se vystěhovati: „Hi tamen postremi (Hungari), quum helveticae confessioni addicti sunt, emigrarunt solis catholicis relictis, sic volente Capitulo Strigoniensi, loci domino.“ Ale Slováci, kteří zde zůstali, se pod vlivem maďarského prostředí pomadařštili. U Pestyho je mezi maďarskými pomístními názvy uveden toliko jeden pocházející od slovenského jména majitelova: Palkó völgy.

¹⁾ V Ethnographii: sl. m. n.

²⁾ C o n s c r. r. 1715: M. Berényi, Binvi, Csorba, Csutor, Fejer, Gaal, Gabris, Halgass, Hegedüs, Kocsis (2), Lukacs, Nagy (2), Nemeth, Ördög, Pap (2), Pokol, Szabo, Szentes (2) — 22; S. Belanszky, Brezniczki, Buchna, Kasa, Khlima, Kreko, Kustar, Kvala, Malaczki, Mraáz, Petras, Psenák, Szamko, Szebak, Vhrabel — 15; O. Bondgya, Doploon, Ducson, Kobár (3), Kovacs, Major, Steeba, Suráp, Tobías, Vida — 11. C o n s c r. r. 1720: M. Bereny, Biny, Csorba, Csorgo, Csöve, Csutor, Fejir, Gabris, Gál, Kocsis (2), Lengyel, Nagy (3), Német (2), Ördög, Pap, Pityo, Pokol, Rostás, Somogy, Szentes (2), Toot (2), Vak — 28; S. Czanko (2), Dubony, Khimon (2), Kosa, Kreko, Kustar, Parak, Petris, Psenák (4), Rábel (2), Sebák, Turcsány — 18; O. Bondgya, Doplony, Kobar (2), Kotza, Kovacs (2), Kanatz, Major, Pála, Tobias, Vida — 12.

³⁾ M. Bajai, Csenke (2), Egyeg, Farkas, Juhász, Ravasz, Szabó, Tallyai — 9; S. Vanik — 1; O. Bajcsar, David, Panczel (2) — 4. V c o n s c r. r. 1720 schází.

Kromě právě vzpomenutých 10 osad¹⁾ zaznamenává Běl, že Slováci za obyvatele v směsi s ostatními národnostmi měly tyto osady:

V 2. okr. N. Ölved, Ném. Szölgyen, Magy. Szölgyen, Köhid Gyarmat, Kicsind, Libád, Bátorkeszi, Köbölkút, Muzsla, Párkány, Ebed — 11. Možná, že část Slováků byla i v Náně, hraničící s Párkányem — 12. O národnosti jejího obyvatelstva se Běl nezmiňuje; podle poznámky v conscr. r. 1715 v Náně byli přistěhovalci z Kovárec v Nitranské st.²⁾.

V 1. okr. Ostřihom, Viziváros — Wasserstadt,³⁾ Sz. György,⁴⁾ Sz. Tamás,⁴⁾ Marót, Bajót, Tscholnok, Bajna — 8. Dohromady 20. Podle Lexikonu všechny jsou maďarské, kromě německého Tscholnoku.

2. okres:

„Eölved — pagus multo minor“ (než Farnád) „paris linguae et religionis incolis; admixti sunt et Slavi, sed pauciores.“

„N. M. Szögyén — ille enim a Germanis, hic ab Hungaris incolebatur, hodie utrumque utraque colit natio intermixtis etiam Slavis; populosi sunt nimio opere et maximis pagis pares.“

„Köhid Gyarmat — incolitur ab Hungaris et Slavis catholicis“

„Kicsind — Hungari cum Slavis, paucioribus tamen, religionis catholicae.“

„Libád — incolae sunt Hungari, qui post polonicas vastationes e Slavis et Moravis in meros Hungaros⁵⁾ accepta horum lingua coaluerunt.“

„Bátorkeszi — Hungari, maximam partem helveticae confessioni addicti, sunt tamen et Slavi, et catholici. Slavi ab annis aliquot ita hic invalescunt, ut iam Hungarorum proles in Slavos sensim mutetur. Olim Hungari hic Slavum unum libere inter se fovere solebant, propterea quod ipsi, linguae ignari, per eundem interpretem cum Slavis loqui deberent.“

„Köbölkút — Hungari et Slavi, omnes catholici.“

„Musla — omnes incolae catholici sunt et Hungari, iam et Slavis in Hungaros mutatis.“

„Párkány — Hungarorum et Slavorum, catholicorum omnium, colonia, quae post Turcas annis saeculi 17 primis confluit, sed postea motibus Rákócziánis iterum dissipata hinc atque inde sub alienis tectis latuit, donec tandem pacato regno iterum ad sua busta redire et exusta aedificia restaurare auderent. Olim Hakad vocabatur.“

¹⁾ Kromě toho v Tokodu (1. okr.) bylo podle sčítání z r. 1900 6·7% obyvatel „slovenského jazyka“, spolu pak s obyvateli „jiných jazyků, hlavně českého, moravského, slovinského (vend) a polského“, 12·1%. Možná, že i za dob Bělových byli zde Slováci z „incolae catholici“; v celém tomto okolí usazovala Ostřihomská kapitula právě katolíky — Slováci.

²⁾ Acsády, op. c., III., 325.

³⁾ Vlastně část Ostřihomu.

⁴⁾ Hraničí přímo s Ostřihomem, s nímž se později spojily.

⁵⁾ Text Bělův jest patrně porušen.

„E b e d — par priori (Muslae) lingua, religione oraeque forma incolis tamen paucioribus.“

„N á n a — 3, 4 aediculae.“¹⁾

1. o k r e s :

O j e h o obyvatelstvu vůbec píše Bél: „Incolae sunt Hungari catholici paucis admixtis Germanis, Slavis et qui helveticae confessioni adhaerent.“

„Civitas Strigonium. Lingua Strigonii obtinet hungarica, dein germanica slavonicaque, sed et rascianica ex parte. Hoc enim dicendi genus, aliis ingratum, suae tantum servit nationi, quae hic copiosa non est. Slavi plures sunt, sed qui sermoni Hungaro adeo favent, ut pro Hungaris cernantur. Condiscunt et Germani hungarice sermocinari, sed intersunt adeo ignari, ut nequeant cum iis, quos genuerunt, dum maxime velint, loqui. Horum enim progenies, quod inter consuetudinem Hungariae plebis excrescit, adsuescit sermone illius aequae atque suo, vel suum quoque discit illius amore et frequentia, praesertim si genitrice sit Hungara.“

„Oppidum S. Thomae — capituli Strigoniensis colonia penes urbem eius nominis, quae post eictos Turcas confluit ex variis Hungariae et Germaniae partibus, ac inde duae hae linguae cum slavica locum habent.“²⁾

„Opfidum Aquaticum — Belső város — Wasserstadt — — Hodie Germani reliquos, Hungaros nimirum et Slavos superant — —“

„Oppidum S. Georgii de viridi campo — — Hungari hic potiores sunt; Germani et Slavi, linguae hungaricae studiosissimi, non desunt, quamvis Hungaris pauciores — —“³⁾

„Marót — incolitur ab Hungaris Slavis mixte.“

„Tscholnok — — Adeptus pagum Draskovitsius Slavos induxit et Germanos — —“

„Bajót — una cum castro Nyerges Ujfalvensi desolatus et multo nonnisi tardius iterum insessus; et ubi prius soli Hungari erant, miscentur nunc Slavi etiam, religionis omnes catholici — —“

„Bajna — — Sub Turcis vicus hicce — — in ruinas obiit, restauratus initio saeculi 16^a) per St. Török ab Enying — — sub Rákóczyanis denuo desolatus; praecipue (cum) castrum Nyerges Ujfalvense oppugnaretur et Rasciani hujates miseros, omnibus suis exutos, dispulissent. Post

¹⁾ Z nich podle K.: Kőhid Gyarmat — sl., Kicsind — m. s.; podle F. Bátorkeszi — m. sl. n.; podle Cz.: Eölvéd — m. sl.; E b e d — smíšená slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st. Ostatní osady se ve všech zprávách uvádějí jako maďarské.

²⁾ Bélovo Compendium: „Coloni et Hungari sunt, et Slavi, Germanis mixti“ (65).

³⁾ Compendium: „Sunt vero Hungari non solum, sed Germani etiam et Slavi, qui habitant oppidum“ (l. c.).

⁴⁾ Má býti patrně 17.

triennium restauratus iterum floret nunc dominorum indultu et incolarum Hungarorum et Slavorum industria; — — romano-catholici — —.¹⁾

Kromě toho v c o n s c r. r. 1715 jest poznámka, že v K a r v ě (2. okr.) se usadili uprchlíci z Nitranské st.²⁾ Nevíme, byli-li to Slováci či Maďari; proto necháme Karvu stranou.

Tak je přítomnost slovenského živlu zaznamenána v rozličných pramenech v 35 osadách,³⁾ což je na 51 osad Lexikonu 68·6%.

Osady, v nichž kromě Lexikonu uvedena jest přítomnost Slováků — hlavně u B é l a —, spojují slovenský výběžek prvního oboustranného průlomu se slovenským ostrovem 2. okr. Ostříhomské st.: F a r n á d, Ö l v e d, N. M. Szölgyen, dále se slovenským přídunajským ostrovem Hontské st.: L i b á d, K ő h. Gyarmat, Kicsind, a přivádějí slovenské území k Dunaji: K ő b ő l k ú t, B á t. Keszi, Muzsla, N á n a, P á r k á n y, E b e d. Za Dunajem na východě spojují toto území se slovenským ostrovem Pilišského okr. Peštské st.: Sz. György, Sz. Tamás, Viziváros, Ostříhom, Marót; 5 osad zveličuje západní větev tohoto ostrova: Tokod, Bajót, Bajna, Epöly, Tscholnok. Tak vzniklo souvislé slovenské území — prodloužení slovenského výběžku prvního oboustranného průlomu k Dunaji a za Dunaj od severu na jih asi na 35 km.

Ze 34 osad o 24 není zpráv, do které doby spadá přistěhování Slováků do nich, o 10 pak (29·4%): Šarkani, Čívu, Maďaroši, Šarišapu, Epölyi, Párkányi, Sz. Tamási, Tscholnoku, Bajótu a Bajně, je poznamenáno, že Slováci byli pozdější přistěhovanci od konce XVII. do poloviny XVIII. st.

Z 9 osad zapsaných v c o n s c r. r. 1715 a 1720: a) osady s převahou Slováků jsou: Belá, Čív, Maďaroš — 3 (33·3%); b) smíšené: Šarkaň, Šarišap, Dág, Farnád — 4 (44·4%); c) s převahou Maďarů: Kestúc, Epöly — 2 (22·2%).

Peštsko-Pilišsko-Šoltská stolice.⁴⁾

V 1. (Pilišském) okr. na pravém břehu Dunaje ležel ostrov podle Lexikonu slovenský, jenž byl prodloužením slovenského ostrova Ostříhomské st.: Piliš Čaba — Pilis

¹⁾ Z nich Ostříhom podle K. je m. n., podle F. m. n. sl. („Slováků jest velmi málo“); Sz. Tamás podle K. n., podle F. m. n. sl.; Viziváros podle F. m. n.; Sz. György podle F. a Cz. m. n.; Marót podle F. m. n.; Tscholnok podle K. n., podle F. n. sl., Cz. n.; Bajót a Bajna podle Cz. byly smíšené slovenské kolonie z první poloviny XVIII. st. Ostatní osady se ve všech zprávách uvádějí jako maďarské.

²⁾ Acsády, l. c.

³⁾ Spolu s Kuralem.

⁴⁾ Kromě 13 osad slovenského výběžku, o nichž viz výše, 120—128. O ostatních osadách viz VII. a VIII. mapu.

Csaba, Sántov — Szántó, Piliš-Sv. Kríž — Pilis Sz. Kereszt, Sent László — Szent László — 4.

P o l e v é s t r a n ě D u n a j e v 2. (V á c o v s k é m) a 3. (P e š t s k é m) okr. byl velký slovenský ostrov: v 2. okr. Kerepeš — Kerepes, Čemer — Csömör, M. V. Tarča — K. N. (Csik) Tarcsa, Ísaseg — Isaszeg, Cinkota — Czinkota, Rákoš Kerestúr — Rákos Keresztúr — 7; v 3. okr. Ečer — Ecser, Maglod — Maglód, Tapiošap — Tapiošáp, Mende — Mende Péteri — Péteri, Bíň — Bénye, Piliš — Pilis, Alberti — Alberti, Irša — Irsa, Šári — Sári, Harfan — Új Hartván — 11; celkem 18.

O d d ě l e n ě l e ž e l y v 5. (Š o l t s k é m) okr.: Duna Edháza — Duna Egyháza, Kiškereš — Kiskörös, Miške — Miske — 3. O malé obydlivosti tohoto okresu (dříve zvláštní stolice) čteme u Béla: „Maxima provinciae pars inculta est adeo, ut dies integras peregrina i liceat, antequam vicum aliquem, qui pauperrimi sunt, adtingas.“¹⁾

Dohromady 25 osad.²⁾ Z nich

1. uchovaly si slovenskou většinu podle sčítání z r. 1900 a 1920: D. Edháza, Sv. Kríž, S. László, Sántov, V. Tarča, Kerepeš, Bíň, Šári — 8.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
D. Edháza .	m.	sl.	sl.	95·1%	96·3%	94·5%
Sv. Kríž ...	sl.	sl. n.	sl.	93·8%	89·8%	93·4%
S. László ...	sl.	sl.	sl.	93·2%	91·1%	90·1%
Sántov	sl.	sl.	sl.	88·4%	85·9%	90·5%
V. Tarča ...	sl.	sl.	sl.	81·8%	13·1% (!)	67·1%
Kerepeš ...	sl.	sl. m.	sl.	68·6%	41·6%	52·3%
Bíň	sl.	sl. m.	sl.	68·2%	m. (!)	82·3%
Šárš	sl.	sl.	sl.	67·0%	60·7%	90·9%

D u n a E d h á z a. Notář Migray u Pestyho praví, že hodnověrných písemných zpráv o založení a osídlení osady není: „*Mrví se však, že byla osídlena r. 1680—90. Protože všichni obyvatelé jsou národností Slováci, většinou evangelíci, je patrné, že pocházejí z horních Uher, rovněž ze Slezska³⁾ a z Čech³⁾, a usadili se zde v době pronásledování pro víru. Z dokumentů jest viděti toliko to, že r. 1715 existovaly již kostel, obecná škola a dům kněžův a učitelův.*“ V c o n s c r. r. 1715 D. Edháza schází, jako

¹⁾ Compendium, 42.

²⁾ Z jejich jmen Sv. Kríž — Sz. Kereszt je slovenský překlad názvu maďarského (nebo naopak), jméno Peterka (u Pestyho) je vytvořeno z maďarského Péteri; ostatní jména, užívaná i Slováci, jsou čistě maďarská.

³⁾ Možná, že Migray soudil podle rodinných jmen jako Slezák, Moravec, Čech.

všechny osady Šoltského okresu. Podle conscr. r. 1720 byla osadou smíšenou: ze 24 osob 10 jich má slovenská jména, 9 maďarská; v 0. 5 osob.¹⁾ Podle Béla: „Incolis Slavis.“²⁾ Urbariální dokumenty z r. 1770 jsou všechny maďarské,³⁾ v „tabella urbarialis“ ze 130 (přibližně) osob většina má maďarská rodná jména, 55 osob slovenská.⁴⁾ Jak jsme viděli výše,⁵⁾ jest velmi možné, že část osob s maďarskými jmény byli potomci Maďarů, kteří se poslovenštili na Slovensku a pak se vrátili do Dolní země.

O Sv. Kríži zpráv nemáme. Podle Cz. byla to slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st.

S. László. Podle conscr. r. 1715 a 1720 byla S. László osada smíšená, s převahou však Slováků: v conscr. r. 1715 z 11 osob 6 jich má slovenská jména, 1 maďarské; v 0. 4 osoby; v conscr. r. 1720 ze 24 osob 12 jich má slovenská jména, 7 maďarská; v 0. 5 osob.⁶⁾ Podle Béla je to „colonia slavica, vicus exiguus“. Urbariální dokumenty se uchovaly ve dvou exemplářích: slovenském a maďarském; část Slováků si tedy ještě neosvojila maďarského jazyka. V „tabella urbarialis“ ze 56 osob 39 jich má slovenská jména, 8 maďarská; v 0. 9 osob.⁷⁾ Podle Cz. byla to slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st.

Sántov již podle conscr. r. 1715 se jeví hlavně slovenským: z 23 osob 17 jich má slovenská jména; v 0. 6 osob.⁸⁾ Rovněž tak i v „tabella

¹⁾ S. Baninecz, Czinkotay, Hajko, Moraveczy, Ocsovay, Ocsvay, Polyak, Siska, Szlovak, Verba — 10; M. Csonkadi, Juhasz, Kocsnyaros, Molnar, Palinkas, Polgar, Szabados vel Varga, Takacs, Varga — 9; 0. Intender, Israel, Nemeth, Psartos, Tabo — 5.

²⁾ Všeobecné poznámky Bélovy o obyvatelstvu stolic viz výše, 120. Kromě Maďarů, Slováků a Němců žili podle Béla v stolici ještě „Bohemi, Poloni, Russi“.

³⁾ Jest úplně přirozené, že v maďarském prostředí Slováci uměli maďarsky.

⁴⁾ S. Belán, Benkó (2), Biráczki, Boldoczki (2), Bramburik, Bucska, Cserne, Csrepka, Dvorniczki, Dudla, Hapiarczki, Hlosán, Holi, Ivanis, Klonka, Kollár (2), Krajcsi, Krisán, Kubecska, Lasztovicza, Martinovics, Micsinszki, Ocsovszki, Ondrik (2), Orászki, Petrik, Petroczy, Petruska, Pracza, Rehán, Sklenard, Sluk, Suhanski, Sulka, Skulteti, Szilni (2), Szkrenyó, Szavoda, Szlezák, Szlivtavszky, Sztruhar, Szurma, Tafka, Terpinszki, Todorcsik, Tomanovics, Vanó, Vanovics (2), Vlk — 55.

⁵⁾ Viz st. Abaújskou, Boršodskou, Békéšskou a j.

⁶⁾ Conscr. r. 1715: S. Frani, Franyo, Hlicsik, Kadlec, Nemez, Poliák — 6; M. Varga — 1; 0. Melchior, Konnyan, Krkos, Rosnyai — 4. Conscr. r. 1720: S. Burcsak, Dolak, Franyo (2), Herik, Hornyak, Kagyicka relict, Kocsmak, Patlacska, Polyak (2), Szükenyiko — 12; M. Csordás, Németh, Szántay, Úveges, Varga (3) — 7; 0. Akub (?), Herkos, Rosnyai (3) — 5.

⁷⁾ S. Bulik (2), Dankovics, Dolák, Elsik (2), Franyo (11), Holba (2), Hornyák (2), Kocsovskzi (2), Kosik, Koszovszki (2), Kratokvila, Kumstár, Martinek, Matoha, Patercsik (2), Petykó (2), Polyák (2), Pollacsko, Resnák, Szlovák — 39; M. Domboj (2), Kiss, Nemet (2), Pintér, Varga (2) — 8; 0. Ambrus (2), Bakri, Floris, Horvath, Krkos (2), Melicher, Mnohel — 9. Ležatým písmem jsou označena jména, s nimiž se setkáváme i v conscr. r. 1715 a 1720.

⁸⁾ S. Babik, Csabanszki, Faltin, Hlad, Hornyak, Hudecz, Chervovicz (?), Ki-

urbariális“: ze 118 osob 87 má slovenská jména¹⁾, ostatní maďarská a německá. Urbariální dokumenty jsou slovenské. Podle Cz. byla to slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st.

V. T a r č a. O ní máme toliko maďarskou kopii smlouvy ze 4. března 1768 s podpisem hr. A. Grassalkovicse de Gyarak a maďarské urbariální dokumenty z r. 1770. Noví kolonisté usadili se zde tedy kolem r. 1768. V „tabella urbariális“ je zapsáno kolem 50 osob; z nich většina má maďarská jména, toliko 6 slovenská,²⁾ avšak od Lexikonu se V. Tarča jeví vždy slovenská. Jsou zde dvě možnosti: buď po začátku r. 1770 přibýlo sem mnoho Slováků, nebo mezi osobami s maďarskými jmény podle „tabella urbariális“ byla většina poslovenštěných Maďarů.

K e r e p e š. Podle c o n s c r. r. 1715 a 1720 byl zde slovenský živel zastoupen slabě: v c o n s c r. r. 1715 z 22 osob toliko 2 mají slovenská jména, v c o n s c r. r. 1720 ze 47 toliko 6; převládají rodinná jména německá, méně jest maďarských.³⁾ Noví kolonisté přišli sem kolem r. 1729, což dokazuje maďarská kopie smlouvy z 3. října 1729, a byli to zase většinou Němci, protože v „tabella urbariális“ z 65 (přibližně) osob většina má německá jména, menší část maďarská a toliko 8 slovenská.⁴⁾ To je potvrzeno i u P e s t y h o: „V matrice z r. 1719 jsou německá jména některých dosavad žijících rodin, které se nyní poslovenštily a pomadžarštily.“ Zřejmě více bylo poslovenštěných, protože podle F. Maďari byli zde v menšině. Němci se mohli ovšem poslovenštiti i zde, uprostřed velkého slovenského ostrova, jako se to stalo s Němci v Ikladu,⁵⁾ ale jest možno, že část jich podlehla vlivu Slováků již dříve, na Slovensku.

B í ň podle c o n s c r. r. 1720 byla osada smíšená s převahou Maďarů:

szelicza, Krajcsoviz, Mikola, Pasztir, Pranicz, Skribek, Szivek, Szucsek, Voderaczki, Zaviati — 17; O. Baki, Czitara, Horvath, Peszmek, Seiba, Tekeli — 6. V c o n s c r. r. 1720 schází.

¹⁾ Adamek, Bajak (3), Belán, Bilik (5), Bucsek (2), Cserni (2), Csernik, Dolák (2), Drobinoha (4), Faltin (3), Gresko, Gubovics (4), Gyurák, Hibszki, Hornyák (2), Hrakoviczki, Janszki, Klucska (3), Kollár, Koszmovszki, Kosztolanszki (2), Kovács, Krajcsovics (2), Krátki, Krkal, Krsak, Kucsera (2), Licsik (4), Mali (3), Mirószki, Nohacsik, Nosztek, Novák, Pesák, Posztnik (2), Rumanovszki, Scasni, Sibal, Sinkovics, Skripek (2), Strbik, Svecz, Szivek, Szrpek (2), Sztanek, Szucsek, Tomancsik, Trkala, Vaczlavek, Veszelovszki (2), Vlcsek, Vogyeraczki (4) — 87.

²⁾ Franyó, Bentsik, Lauka, Sinka, Staucsek, Huszák.

³⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Kuracsik, Turcsani — 2; M. Csanki, Katai, Madarasz, Varga — 4; N. Arthoffer, Ellepach, Feldhoffer, Firztinger, Fogl, Praier, Lampor, Stohér, Szemler — 9; C. Berta, Homir, Horvath, Maitey (?), Pohat, Posta, Szepet — 7. C o n s c r. r. 1720: S. Kolár, Pisak, Polyak, Spizsák, Turcsan (2) — 6; M. Csanki, Fazakas, Harangcsó, Juhász, Juhos (2), Lovasz, Madarasz (2), Magyar, Tanats, Teglás, Varga (2) — 14; N. Artopher, Cimerman, Cnoldi, Csompal, Farsinger, Fogd, Kinn, Koblenitz, Kramfer, Kurfist, Prajer, Stol, Strobbel, Szemler — 14; O. Berta (2), Hajim, Horvath (2), Kovacs, Ohat (2), Posta, Stompha, Sturumh, Tobias (2) — 13.

⁴⁾ Berzovitzky, Cseh, Kaplik, Markovics, Oravec, Trajzik (2), Turcsányi.

⁵⁾ Viz u P e s t y h o.

z 33 osob 11 jich má slovenská jména, 15 maďarská; v 0. 5 osob.¹⁾ Pak Slováků zřejmě přibývalo; podle Béla je „Bénye — nova colonia Slavorum“. Ačkoliv urbaniální dokumenty z r. 1770 jsou maďarské, přece v „tabella urbarialis“ převládají rodinná jména slovenská.²⁾

Šári. V conscr. r. 1720 převládají rodinná jména slovenská: ze 54 osob 30 jich má slovenská jména, 19 maďarská; v 0. 5 osob.³⁾ Podle Béla jsou zde „Slavi“. Urbaniální dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ ze 150 (přibližně) osob téměř polovina (72) má slovenská jména.⁴⁾ Podle Pestyho v 60. letech XIX. st. byly v Šári $\frac{2}{3}$ Slováků, $\frac{1}{3}$ Maďarů. Podle Cz. byla to slovenská kolonie z první poloviny XVIII st.

2. Slovenskou většinu ve sčítání z r. 1920 má Čemer.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
sl.	sl. n.	n. sl.	27.9%	57.1%	62.1%

Jak došlo k dosti neobyčejnému vzrůstu % Slováků r. 1910 na počet dvojnásobný a r. 1920 na počet dvojnásobný proti r. 1900, to mohou vysvětliti jen místní lidé. Zda zde byl příliv nových slovenských kolonistů, či zda z nějaké příčiny část dvojjazyčného obyvatelstva, jež se dříve prohlašovala za Maďary, začala uznávati za svůj mateřský jazyk slovenštinu, či zda je to prostě příklad rozmarů úředních sčítání — k rozřešení této záhady nemáme zpráv.

¹⁾ S. Holya, Jalsafczki, Lankó, Lenkó, Lipták, Mitoczki, Prucsek, Rakita, Sáranczki, Sztrehovay, Verbóczki — 11; M. Dinnyes, Gombay, Juhász (2), Kalmár, Kiss, Molnár, Nagy, Polgar, Szantay, Thott (5) — 15; A: Stiglitz, Tiglicz — 2; O. Boris, Huszár, Kovács, Lomen, Stephan — 5.

²⁾ S. Bogyán, Bohus, Csernák, Cservenák, Galbács, Gyuricza, Hugyeczi, Huszák, Jalsouszki, Janosiczki, Kacsicska, Klacsánszki, Kliment, Krizsan (2), Kubik, Kucska, Liska, Makács, Mladoniczki (3), Mráz, Opauczki, Oravecz (2), Pangyeczi (2), Pivulus, Puskár, Rakita, Sáránszki (3), Smicsni, Sramkó, Szászik, Sztodola (2), Trpka, Vereczki, Vrbouszki, Zila — 43; M. Csorba, Demeter, Galambos, Hargas, Kíss (2), Mészáros, Sándor, Takács, Ujvársári — 10; O. Boris (3), Bobor, Genecz, Gier, Lomen, Major, Szvore, Viczián, Volier — 11.

³⁾ S. Csernák, Csismár, Djárzkj, Doskocs, Duncsák, Gremik, Gyencsin, Hornyak, Issaszegi, Kadlicsa, Kollar, Kuhrinszky, Moleczki (?), Motyika, Olleniyik (3), Polják, Slesák (2), Sloboznyi, Slozak, Szeleka, Szelik, Szelék, Terpácsjki, Vančura (3), Zuberka — 30; M. Borbély, Erdély, Farkacs, Haju, Hegedüs, Juhasz, Kalaj, Kecskés, Kurta, Kültsek, Magyar, Mészáros (2), Molnár vel Gunar, Takács (2), Varga (3) — 19; O. Alingur, Raffael, Rota, Sirko, Volenter — 5.

⁴⁾ Bernyák, Bednárik (4), Bonsák, Braskó, Buncsák (2), Csernák, Drozgyik, Fabri, Forcsek, Gajerszki (2), Galbavi, Gemcsik, Gula, Halák (2), Hornyák, Janicsák, Jelenek (2), Kincsik, Koretár, Krenkó, Kucsák (2), Laczkó, Makusák, Malecz, Masztalka, Mártýáki, Mikalicska, Miklecz, Moszkólák, Moticsek, Mráz, Nemcek, Pasztyirik, Pelikán (2), Pivarcsi, Plik, Podoba, Pohorel, Polyák Blaho, Poradni (2), Pozdok, Prauda (3), Pucsinszki (2), Rakonák, Roncsák, Ruska, Sastyinszki (2), Styehlik, Suhajda, Szlezák, Szmercek, Szvati, Vaczlau, Veszeloszki (2), Veszeloszki (2), Vrabecz, Zelenka — 72.

Podle Pestyho byl Čemer v l. 1696–1702 ještě „pustou“. V conscr. r. 1715 se jeví smíšenou osadou s převahou Maďarů.¹⁾ Pak zřejmě nastal příliv slovenských kolonistů: v conscr. r. 1720 mají převahu již Slováci.²⁾ Podle Béla je to „colonia Slavorum“. R. 1741 byl Čemer podle Pestyho již organisován v obec. Urbariální dokumenty jsou maďarské, ale v „tabella urbarialis“ zřetelně převládají rodinná jména slovenská: ze 57 osob 31 jich má slovenská jména, 13 maďarská, 2 německá; v 0. 11 osob.³⁾ Podle Pestyho „o mnoho později se zde usadili Němci z okolí Budína“. Stalo se to tedy po r. 1770. Němci jsou uvedeni u F., u Cz. mají dokonce většinu, což není pravděpodobné. V 60. letech XIX. st. bylo Slováků 66·5%, Němců 25·7%, Maďarů 6·5%.

3. Osady, které měly slovenskou většinu podle sčítání z r. 1900: M. Tarča, Ečer, Péteri, Piliš, Išaseg — 5.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
M. Tarča	sl.	sl.	m. sl.	89·8%	13·3%	m.
Ečer	sl.	sl.	sl.	86·3%	80·5%	29·8%
Péteri	sl.	sl.	m. sl. ³⁾	85·6%	m.	m.
Piliš	sl.	sl. m.	sl.	53·1%	23·0%	14·6%
Išaseg	m.	sl.	m. sl.	51·4%	40·9%	m.

M. T a r č a. Notář Verner v své odpovědi, jedné z nejdůkladnějších ve Sborníku Pestyově, oznamuje podrobnosti, jež se zdají naprosto hodnověrné: „Kdysi zde žili Maďaři, což je viděti z čistě maďarských pomístních názvů⁴⁾ a rovněž z toho, že mnozí obyvatelé slovenské řeči mají čistě maďarská jména,⁵⁾ jiní pak si je poslovenštili.⁶⁾ Patrně tato maďarská osada zpusťla a stala se „pustou“, kde žilo několik obyvatelů, kteří si

¹⁾ Cons cr. r. 1715: M. Dudas, Csordás, Kardos, Kondás, Ördög, Szabo, Toth, Veres — 8; S. Besszky, Hlubocsani, Kopcsak, Pellik — 4; 0. Bak, Sub — 2. Cons cr. r. 1720: M. Busas, Csordás (2), Dudás (2), Gulyas, Juhasz, Kaposztás, Kardos, Lendvai, Ördög, Pintér, Szabo (2), Veres, Thoth — 16; S. Babka, Bellák, Burján, Cserni, Csüv-vári, Dedenczki, Detvanszki, Kopcság, Maglódi (2), Pitulik, Paczka, Obetsofftzki, Opaterni, Sulyán, Szelczki, Szklenár, Szügyi, Udecz — 19; 0. Babri, Kobal, Kováts, Maras, Major, Bárány, Kukas — 7.

²⁾ Babik, Bandar, Batzka, Brzoviczky, Brzovszki, Csabina (2), Csizmár, Csovarszky, Gubek, Holovicz, Klacsányi, Krisán (2), Malyina, Misik, Mrva, Pekar, Pitlik (2), Skrovanyik, Stramo, Sulyán, Szelszki, Szuhaj, Tupy, Uhljar, Vatra (2), Visnye, Vivogyik — 31; M. Barát, Holbis, Kordos, Lassán, Medve, Nagy (2), Ördög, Pásztori, Szabó, Szakáts, Vargha, Vörös — 13; N. Majer, Rachel — 2; 0. Bárány (2), Biram, Furman, Kovács (2), Kristoff, Kuszmpar, Peszneke (3) — 11.

³⁾ V Ethnographii: sl. m.

⁴⁾ Uvedeno jest 5 názvů.

⁵⁾ Uvedeno jest jich 3 s dodatkem: „a jiné“.

⁶⁾ Uveden jest jeden příklad.

uchovali staré vzpomínky, dokud sem nepřišli Slováci.“ Z posledních slov je jasno, že nejen pomístní názvy a jména svědčily o tom, že dříve zde žili Maďaři, nýbrž i národní podání. „Zachoval se otisk pečeti z r. 1711, obec tedy existovala již předtím. Kolem r. 1700 se zde usadili Slováci, a nynější starci ještě pamatují na původ svých pradědů ze Slovenska.“¹⁾ V c o n s c r. r. 1715 a 1720 a u B é l a M. Tarča schází. Urbariální dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ z 30 (přibližně) osob většina má maďarská rodinná jména, 12 slovenská.²⁾ „Nynější obyvatelé“, pokračuje Verner, „kromě několika maďarských rodin jsou Slováci, jejich jazyk však není čistě slovenský, nýbrž smíšen s maďarským.“

E č e r podle Pestyho „existoval už koncem XVI. st. Slováci se sem přistěhovali na začátku XVII. st.“³⁾ z „Gyarak vidéke“⁴⁾ v Trenčanské st. S počátku konal církevní služby licenciát, plebánství pak existuje od r. 1740“. Podle c o n s c r. r. 1715 byl Ečer téměř čistě slovenský, podle c o n s c r. r. 1720 smíšený s nevelkou převahou Slováků.⁵⁾ Podle B é l a je to „exilis vicus“. Urbariální dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ ze 54 osob 38 jich má slovenská jména, 13 maďarská, 3 německá.⁶⁾

P é t e r i. Podle Pestyho „do r. 1742 byla zde toliko „pusta“, tohoto roku majitel, D. Bohus, osídlil ji Slováky evangelíky ze Zvolenské st.“ Urbariální dokumenty jsou slovenské, v „tabella urbarialis“ jsou všechna křestní jména uvedena ve formě slovenské, ze 40 rodinných jmen 30 jest slovenských, 7 maďarských, 2 německá; v 0. 1 osoba.⁷⁾ V polovině XIX. st. bylo obyvatelstvo dvojjazyčné: podle Pestyho „obyvatelé jsou slovenského a maďarského jazyka“.

1) Náš překlad v „Hist. dem. úd.“ na str. 115 není úplně přesný.

2) Benyo, Burilák, Funyik, Grezsák, Huszka (2), Kollár, Martinecz, Mechnács, Roik, Szabodszky, Zrely.

3) Patrně přepsání m. XVIII.

4) Nevíme, jaké je to okolí.

5) C o n s c r. r. 1715: S. Bili, Blanár, Gresko, Mali, Petro, Straženiczky, Viniszky, Zliehovszky — 8; M. Hajdu, Toth — 2; 0. Mikussi — 1. C o n s c r. r. 1720: S. Goszpodár, Grascó, Horaszni, Krasznayanczki, Lesak, Oravec, Praebelli, Rusitska, Tancsik, Unyinczki — 10; M. Fejér, Kiss (2), Másás, Piros, Szabó, Szekeres, Takács, Thott alias Ecseri — 9; 0. Horváth — 1.

6) S. Bieli (2), Blaszek, Blazsek, Borik, Czenek, Cservenyi, Csismár, Domoszlovszki, Gabsik, Harastin, Hatlanczki, Hatlanczki, Hornyak, Hruboz, Chamula, Kolár, Kozar, Kujcza, Kuzma, Lusztýák (3), Ositka, Polyák, Posár, Pupak, Resznik, Sajban, Skrenyó (3), Stautsik, Suska, Szyrák, Tarbassik, Turtsik, Velki — 38; M. Csorba, Gergó, Gongoly, Görög, Hajdu, Juhász, Kiss, Konda, Magyar, Németh, Pintér, Szekeres, Tóth — 13; N. Jäger, Meltzer, Pintzel — 3.

7) S. Badinszky, Benyus, Bolcsik (2), Brnak, Csizmár, Ecsedszky, Hobka, Holy, Hornyák, Hrk, Hrnčsár, Hrutka, Chren, Chiba (2), Janovics, Kliment, Krawyar, Kucsa (2), Kucso, Mracsik, Pocsuvalszky, Senyan (3), Tucsny (2), Velky — 30; M. Czigany, Dudas, Kardos, Kömés, Varga, Vesteg (2) — 7; N. Czimerman (2) — 2; 0. Paput — 1.

Piliš. V conscr. r. 1715 a 1720 schází. Podle Pestyho „do r. 1720 byla to „pusta“, r. 1742 byla zde mateřská církev“. Podle Béla „eidem (Alberti)¹⁾ vicinitate, solo et incolis atque horum industria suppar“. Podle Pestyho „tato slovenská obec byla osídlena hlavně ze stolic Novohradské a Hontské. Mnoho rodin i dosavad má jména podle obcí, z nichž přišli jejich předkové“, a uvedeny jsou příklady. Urbární dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ ze 300 (přibližně) osob 188 jich má slovenská jména, ostatní z větší části maďarská.²⁾

I š a s e g. Podle Pestyho „za starodávných časů žili zde Maďari, což je viděti z pomístních názvů; pro časté války osada zpustla“. To jest úplně možné a pravděpodobné, ale další část odpovědi se jeví pochybná, aspoň v té kategorické formě, jak je to v odpovědi: „osada pak se stala velkou židovskou obcí, která se stále rozmnožovala, takže r. 1734 majitel bar. Grasalkovits vyhnal židy z vesnice a osídlil ji z Horního vidieku“. Podle conscr. r. 1715 jest Išaseg téměř čistě slovenský, podle conscr. r. 1720 smíšený s převahou Slováků,³⁾ podle Béla žijí zde „Slavi“. Ovšem možná, že se zde kromě Slováků rozmnožilo hojně židů nezapsaných do konskripce a že je Grassalkovics skutečně vyhnal a k doplnění vesnice povolal nové kolonisty z Horního vidieku. Rok jejich usazení — 1734 — byl u Pestyho vzat snad ze smlouvy s novými osadníky uzavřené. V 70. letech XVIII. st. podle „tabella urbarialis“ v Išasegu více než polovina

¹⁾ Viz dále o Alberti.

²⁾ Alberszki (3), Babicz, Bacsik (2), Balyik (2), Bánszki (5), Benyo, Birinszki, Blahut, Bodoczki, Brezníky (2), Brincza, Brnyula (2), Bukovinszki (3), Cserovszki, Cserevák, Csiló, Csilyó, Dancsok, Darida (2), Debnár, Dedák, Domonszki (3), Domonyi, Duchaj (3), Fercsik (4), Földvarszki (3), Funyik (2), Garda (2), Gyebnár (2), Gyurcsák, Haluszka, Hanák, Hoksza (2), Hornyák, Hracák, Hrencsok, Hrupcsó, Jaczko, Jagyugya, Jankovics, Kantorisz, Kásá (2), Kenderla, Kemenczei, Kerepeszki (2), Keszeczki, Khudoba, Kokavecz (2), Kollár, Kozik, Kravjár, Krisán (3), Kriszán, Kucsera, Kudlik (2), Kukhan, Leginszki (2), Lehoczki, Leluja, Lestyán (3), Lom (2), Lomán, Magloczki, Malik, Mancsara, Mecznik, Merenda, Mernyik (2), Miavecz, Miczkó (2), Micskó, Novák, Ondrekovics (2), Paulovics (4), Petyanszki, Philipoczki, Pirko (2), Polyák (6), Polyovka, Plaktinczki, Povazsán (2), Povazson (2), Praczi (4), Prepelicza, Preszlicska, Pribelszki, Puskar, Rakita, Reszetár, Rivnák, Seprák, Sipiczki, Skrada (3), Skvornya, Sramata (2), Strehoszki, Styencsik (3), Szello, Szelszki, Szimonides, Sztankovics, Sztik (3), Sztrehovszki, Sztano (2), Tarcsán, Trencsán, Turcsán, Tyikhák, Ubrankovics, Valentyik (2), Varcsik (2), Varekha, Velcsiczki, Vrbovszki (2), Zadunajszki (2), Zajacz, Zátrok (2), Zolnyan, Zsembrovszki — 188.

³⁾ Cons cr. r. 1715: S. Biles, Lachnik, Sauka, Moravcsik, Polyak, Scolnik, Stari, Voit — 8; M. Harsos, Kis (2) — 3. Cons cr. r. 1720: S. Belenn (?), Bentsik, Berdar, Gubák, Jacob, Laknik, Lehoczki (2), Maculiczki, Masztalka relicta, Moravcsik, Polyak, Pribell, Rustriczki, Scapik, Schlibek, Scolnik, Strapatin, Sztruk, Zerinka — 20; M. Apati, Bartha, Deák, Hajdu, Harsos, Juhász, Kiss, Nagy, Olah, Rágás, Sari — 11; O. Huszár, Mahud — 2.

obyvatelstva (80 ze 150) má slovenská rodinná jména, ostatní z větší části maďarská.¹⁾ Urbariální dokumenty jsou maďarské.

4. Osady, které měly slovenskou menšinu více než 25% ve sčítání z r. 1900: Tapiošap, Cinkota, Rákoš Kereštúr — 3.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Tapiošap	sl.	sl. m.	sl.	38·6%	m.	m.
Cinkota	sl.	sl. n.	m. sl.	32·6%	m.	m.
R. Kereštúr . . .	sl.	sl. m. n.	n. sl.	29·1%	27·0%	m.

Tapiošap. Podle Pestyho „nynější obyvatelé, mluvící maďarsky, jsou prý potomci dvou rodin čeledi maďarské a slovenské, které se sem přestěhovaly s paními Evou a Barborou Sötérovými“. Základem tohoto podání mohl býti skutečný fakt, že Maďary i Slováky zde usadily uvedené paní. Podle conscr. r. 1715 a 1720 byl Tapiošap osadou smíšenou.²⁾ Po r. 1720 slovenský živel tam vzrostl. Zpráva Lexikonu jest úplně potvrzena do Cz. Pak se pravděpodobně část Slováků pomadžila, neboť podle Pestyho „polovice obyvatelů jsou Maďari, polovice Slováci“.

Cinkota. U Pestyho jest uvedeno podání, že v XVI. st. osada měla nějaké jiné jméno a byla osídlena Maďary. Podle conscr. r. 1715 a 1720 Cinkota byla osada smíšená.³⁾ Urbariální dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ převládají Slováci: ze 67 osob 42 jich má slovenská

¹⁾ Batoska, Beliczai (4), Bistyó, Blastyák, Brdár, Csajkovszki (2), Cserni, Dudik, Etséri (2), Firák, Fortsek, Graglia, Gyurgyák, Hanák, Hlinkó, Hornik, Hrk (2), Hrustyinszki (6), Hujác, Hulyánszki, Kíszel, Klincsek, Kolár, Koríper (2), Koupár, Kovácsik, Kubitsik, Kudlár, Lamhak, Liska, Ledniczki (3), Lehoczki (2), Maluch, Mastalka, Moravec, Mrnyo (2), Mrzulya (3), Palaga, Petras, Poletsak, Polyak, Prodoczki, Ragács, Surmán (2), Sverlák, Skribek, Skriebek (2), Szikora, Skolnik, Szmolica, Szosna, Sztrapati, Vlach, Vlesko, Vojt, Zelinka, Zsemlya (2), Zsikla, Zsostyák — 80.

²⁾ Cons cr. r. 1715: S. Kolár, Kratki, Poledník, Pekni, Szantoszi, Szecsouszky (2) — 7; M. Kis, Palinkás (2), Sebestin — 4; O. Toth. Cons cr. r. 1720: S. Cserni, Greskó, Kolál, Kosztolnik, Likó, Ocsovai, Pekni, Poledník, Sztari, Veszeli — 10; M. Beres, Borbely, Farkas, Kanya (2), Kíss, Palinkás, Nagy, Szabó — 9; O. Kokaj, Lengyel, Moricz, Németh, Barni, Suranyi, Szántay, Szecsei, Thoth — 9.

³⁾ Cons cr. r. 1715: S. Blavko, Krisán, Kucsá, Mategcsek, Szirony (3) — 7; M. Györi, Intás — 2; O. Czabani, Kovács (2), Kubis, Major, Szaktoz (?), Tugai — 7. Cons cr. r. 1720: Crisan, Csaroszi, Cseroszki, Csoroczki, Gyurcsanczki (2), Jakus, Kuchinka, Kucsá, Leoko, Matusi, Oravec, Pribelczki, Szemeroczki, Szemroczi, Szirony (2), Szlavko, Terjanczki — 19; M. Béri, Boldogi, Györi, Takacs, Varga — 5; N. Kraner — 1; O. Acchin, Augustinus, Gyuris, Kovács (2), Kubis, Major, Czinkotai, Gubaczi, Levai, Szaktor (?), Tugai — 12.

jména, 15 maďarská; v 0. 10 osob.¹⁾ Podle Cz. byla to slovenská kolonie z první poloviny XVIII. st.

Rákoš Kerestúr. Podle Pestyho „obyvatelé jsou Slováci, Němci a Maďari. Slováci přišli z Asodu a Domoné“. Je-li správná zpráva B é l o v a, že v Kerestúru žijí „Hungari“, jsou Slováci a Němci pozdější přistěhovalci. O Němcích je to potvrzeno u Pestyho: „Němci přišli za Marie Terezie z Württemberska a z Badenska.“ V c o n s c r. r. 1715 a 1720 Kerestúr schází. Urbaniální dokumenty jsou maďarské, v „tabella urbarialis“ ze 100 (přibližně) osob většina má jména maďarská a německá, slovenská pak toliko 34.²⁾ Protože však nejen podle Lexikonu, nýbrž i podle K. a F. Slováci převládali, část osob s maďarskými jmény byli patrně poslovenštění potomci Maďarů.

5. Osady, v nichž bylo více než 10% Slováků podle sčítání z r. 1900 nebo 1920: Piliš Čaba, Kiškereš, Mende — 3.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Piliš Čaba	č.	sl. n.	sl. n.	21·9%	14·4%	14·5%
Kiškereš	m.	sl. m.	m. sl.	m.	m.	14·3%
Mende	—	m. sl.	m. ú.	12·0%	m.	m.

Piliš Čaba podle B é l a byla založena v nevykáceném ještě lese na začátku XVIII. st.: „Nova Slavorum colonia, qui multum operae extirpandis agris imponunt.“ V c o n s c r. r. 1715 a 1720 většina osob má slovenská jména.³⁾ V polovině XVIII. st. přišlo sem mnoho Němců: německých jmen v „tabella urbarialis“ z r. 1770 je trochu více než slovenských,⁴⁾

¹⁾ S Bély, Breda, Czenóvszky, Dupaj, Gyuro, Gyurcsanszky, Holik, Hromada, Hulik (3), Kucsó, Kozár (2), Kusnyár, Matyejko, Opauvszky, Pecsényiczky (2), Présán, Rezni, Sanko (3), Scapa, Szenohradszky (4), Szirony (4), Szlauko (5), Szuchánszky (2), Ternyanszky, Vrana — 42; M. Betyár, Farkas, Gács, Gácsi, Gulyas, Kantár, Molnár, Oczos (2), Sarkány, Serényi, Szabo, Varga (3) — 15; 0. Cziz, Kovács, Mego, Simonides, Tagai, Toth, Valenth (4) — 10.

²⁾ Bartok, Bartusik, Bély, Bobor, Brazda, Czibulka, Dinszaj, Drinovszky (2), Flamko, Franyó, Grnák (3), Gubek, Halupa, Homolya, Jarcsek, Kucsera, Lehoczkj, Maglodszy, Markó, Moravcsik, Oravec (2), Pavelka, Stricsko, Szlezak, Tonszik, Turcsanj (2), Visnyóvszki, Zimovani, Zsák — 34.

³⁾ C o n s c r. r. 1715: S Csapkó, Džintzky, Drevenka, Holub, Kohut, Koncsiti, Koutzi, Krsak, Kupcsek, Mokri, Redninszki, Trhan — 12; M. Csupán, Juhász, Molnar, Szűcs, Varga — 5. C o n s c r. r. 1720: S. Cserveni, Drevenka, Gípal, Hodula, Kohuth, Kobelina, Kovaticz, Krcsák, Kupcsek, Mekina, Moravcsik, Polyár, Radvanszki, Reczicsai, Terkán — 15; M. Juhász, Szucs — 2; 0. Elias, Krontrcz, Skunta, Tzelaj — 4.

⁴⁾ Bratkovics (2), Futik, Gerdenics, Gyurak, Hajdúsik, Hricovszky, Jurak (2), Knyazovic, Klini, Kohut (2), Kollár, Kosut, Krajcsérík (3), Krcsák, Krezni, Kupcsek (2), Luj, Maszár, Malárik, Mácsalék (2), Mokry (2), Muráz, Nemcsék, Orányik, Pajcsik, Podhorszky, Radvánszky, Recsicsár (2), Resák, Resznák, Ricsovsky, Ruzsicska, Svajdlena, Svecz, Szloboda, Vaczlaff, Vlcsko, Vlucsko, Zahorecz, Zahorszky (2),

ale pravděpodobně se větší část Němců přistěhovala sem ze Slovenska a uměla slovensky, protože nejen podle Lexikonu, nýbrž i podle F. a Cz. Slováci převládali.¹⁾

K i š k e r e š byl podle Pestyho do r. 1718 „pustou“, pak byl osídlen Slováky ze stolic Oravské, Liptovské, Turčanské, Nitrianské, Hontské, Novohradské a Peštské. Podle B é l a byl založen přibližně před 20 lety, t. j. kolem r. 1717: „Lustris abhinc circiter quatuor innessus; aediculis humilibus, sed copiosis.“ V conscr. r. 1715 Kiškereš schází, v conscr. r. 1720 se jeví osadou smíšenou.²⁾ Pak počet Slováků vzrůstá: v „tabella urbarialis“ z přibližně 390 osob $\frac{1}{3}$ má maďarská jména, 261, t. j. $\frac{2}{3}$, slovenská.³⁾

Zsilka — 51; M. Fogas, Jámbor, Marton, Szalaj — 4; N. Benhard, Birkestoken, Dorn, Eczt, Griech, Fiklmon, Fink, Fogt, Herman, Hoffman, Hord, Jung, Keller, Keszner, Khinzl, Kraut, Kremer, Kremperger, Kriszt, Label, Laimhofer, Lainholz (3), Lajsz, Lener (2), Lenhamer (2), Linczer, Luxuperger, Ohsz, Olb, Olthoffner, Mejer, Minihofer, Morloch, Pajer, Paulesz, Paumon (2), Paur, Peem (2), Peek, Pekk, Piber, Pozsert, Prek, Putz, Rajzinger, Ranicser, Ranichert, Risz, Roster, Smetter, Schelt, Smitt (2), Svajbert, Smoltz, Szigel, Tholl, Ulb, Ulrik, Vilhel, Vilhelm, Vittemberger, Vittenmajer — 69; O. Czirlani, Elenór (?), Etrás (?), Gulbary, Joznikaj Susanna, Klányi, Kontrsz, Martin, Martis (2), Maxian, Megho, Otilia, Pecsú, Peczuha, Pexian, Pilát, Trár — 18.

¹⁾ Pole K. Piliš Čaba má české (!) obyvatelstvo.

²⁾ S. Botyánszki, Cserni, Csövari, Dengelegi, Hornyák, Hudecz, Jacobou, Psz(o)ta, Rohoska (2), Sarnoczky — 11; M. Bártolom, Bantay, Csery, Farkas, Kelemen, Kiss (3), Korcsmaros, Magyar, Nagy — 11; O. Benyei, Csuho, Kovács, Nemet, Psajuk, Toth (4), Viczian — 10.

³⁾ Andriskó, Aszodi, Bábela, Babinszky, Bahil, Bajusznáts, Balaska, Bánszki, Barnák, Bázsik, Bencsik, Benkó (6), Benyik, Benyó, Bersenszky, Bibák, Bihák, Binszky, Bodonyi (2), Botsko, Botyánszky (3), Brada, Branyan, Breznýák, Briszky, Bruchati, Buranszky, Burda, Csernák (2), Csemelik, Csövari (3), Csövárszki, Csvila (4), Cselovszki (2), Czerovszki (2), Czinkoszki, Dobroniczky, Dobronovszky (2), Domonyi, Dreska, Drobúska (2), Dvorniczki, Fedor, Firka, Földiuszky, Frankó (2), Franyó (2), Frenyó, Froló, Gyemián, Gyendúr, Gyertsán, Gyurc ato, Gyuricza, Gyuriám, Gyurtsak, Haskó (5), Hanulik, Hauran, Hlavács (2), Hlivar (3), Hrastka, Hriska, Hrubik, Huszárik, Chmely, Ivak, Jancsok, Jabloniczky, Jarjábka, Jeszenszky, Kangyera, Klátyik, Klatyl, Klászek, Kmetyko, Knaskó, Kochulik, Korponaj, Kossik (2), Kosztolnik (2), Kotribaj, Krahulecz, Krajcsi, Kravjár, Krisán, Kriskó (5), Kusnyár, Kurtyán, Kvatska (3), Laczkó, Lasztovicza (2), Laurentsek, Laukó, Lehoczky, Lesák, Lipták (4), Littauszky (3), Lomjanský (4), Lomnyánszky, Mahut (3), Maczkó, Markó, Martinko, Mecskó, Meskó, Mihok, Mladuniczky, Moravec, Mrovó, Mravik, Mrva (2), Opauszky (5), Radosinszki (2), Rakitya, Rhutka, Ribarszki, Rohoska (6), Pásztorek, Paulik, Pecznik (2), Pekar (3), Petrik (3), Petrovits (2), Petyánszki, Petyovszki, Pivarsí (2), Pohankovics, Polereczky, Pravitzky, Prenczovszky, Pszota (2), Sinkovits (2), Sipiczky, Sipliczky, Skulteti, Stefankin (Krizsan, György), Strbák, Suba, Szedmák, Szelcsán, Szonohraczki, Szamet, Sziraczki, Szikora, Szaljkó, Szlávko (2), Szlovátsek, Szlyvka, Sztraka (3), Szudeczki, Szuhánszky, Szukovics, Trpák, Tresztyánszki (2), Turány, Turcsány (2), Turoczy, Tuharecz, Tyelár, Tyepliczki, Tyeszarszki, Uboczky, Uhlepiar, Valach (2), Valentin, Valuska, Velki (2), Verboczky, Vlhár, Vlkán, Vlicsko, Vloskó, Volák, Volovjár, Vrabecz, Vrbovsky, Vriska, Zahorák (2), Záhorszky (2), Zvara, Zsihlausi, Zsivora — 261.

M e n d e. Podle Pestyho „bývala to „pusta“ hr. Koháryho, který ji osídlil sedláky ze slovenského vidieku“. V conscr. r. 1715 a 1720 Mende schází. Možná, že osídlení bylo provedeno mezi r. 1720 a 1730, neboť u Béla Mende je „vicus slavicus“. Urbární dokumenty jsou maďarské, podle „tabella urbarialis“ je to osada smíšená: ze 26 osob 12 jich má slovenská jména, 10 maďarská, 1 německé; v O. 3 osoby.¹⁾ Možná, že část Maďarů byla poslovenštěna, avšak již u F. Slováci mají menšinu, ač v odpovědi u Pestyho nejen není nic řečeno o pomaďarštění Slováků, nýbrž naopak se mluví o poslovenštění Němců, kteří sem přišli spolu se Slováky. Těžko lze zavrhnouti tak zřetelnou zprávu, že v Mende sídlili Němci, i když v ostatních pramenech o nich není ani zmínky.

6. Osady podle sčítání z r. 1900 a 1920 úplně maďarské: Maglod Alberti Irša, Miške, Hartan — 5.

Osady	K.	F.	Cz.
Maglod . . .	sl.	sl.	m. sl. ²⁾
Alberti . . .	sl.	sl. m.	m. sl.
Irša	sl.	sl. m.	m. sl.
Miške	sl.	m.	m. sl.
Hartan . . .	m.	n.	m. ú.

Maglod. Podle conscr. r. 1715 byl Maglod osadou smíšenou, podle conscr. r. 1720 v něm převládali Maďaři,³⁾ podle Béla žili zde „Slavi“. V „tabella urbarialis“ ze 100 (přibližně) osob většina má maďarská jména, 28 slovenská,⁴⁾ ale nejen v Lexikonu, nýbrž i podle F. a Ethnographie Cz. Slováci převládali. Teprve v 60. letech dosáhla maďarizace takových úspěchů, že podle Pestyho „Maglod plným právem lze nazvat maďarsko-slovenskou vesnicí“. Později se Maglod jeví čistě maďarský.

Alberti. U Pestyho máme naprosto hodnověrnou zprávu o osídlení Alberti, převzatou z pramene blízkého době osídlení osady, z „popisu vesnice Alberti z 1. května r. 1728, popisu psaného slovensky“. Zpráva

¹⁾ S. Bartos (2), Benko, Benovics, Benyovics, Bosanszky (3), Gutai (2), Lehotzky, Lilik — 12; M. Béres, Farkas, Gyüre, Hegedűs, Jámor, Kokai, Magyar, Palinkás, Sándor, Takacs — 10; N. Kremer — 1; O. Fabók, Kovács, Krajczár — 3.

²⁾ V Ethnographii: sl. m.

³⁾ Consr. r. 1715: S. Bednár, Hudecz, Kuracsik, Oravecz, Pallovics, Pribeli, Tarcsay, Vidony — 8; M. Balog, Boldis, Fakó, Fekete, Lovász, Lukács, Nagy, Sember — 8; N. Machel. Consr. r. 1720: S. Hornyák, Isaszegi, Kuracsik, Potocska, Pribeli, Sebrak, Vidonyi, Zahorecz — 8; M. Balog, Boldis, Bodnár, Csonka, Fakó, Fekete, Hegedűs (2), Juhász, Lovas, Lukács, Meszaros, Nagy, Sember, Siraki, Thott, Varga — 16.

⁴⁾ Batykó, Bracsok, Cseró, Czelovszki, Czinkovszki, Hajran, Hanák (2), Holkó, Hrubkó, Kohut (2), Kukacz, Lacsok, Mácsán, Morvai, Mráz, Oravecz (2), Pariczki, Pecznik, Poldruhi, Prencsar, Ranko (2), Szever, Turcsán, Zahorecz — 28.

tato podává obraz, jak se dalo tehdy stěhování skupin organisovaných samými kolonisty: „Dřív zde byla vesnice Istvánfalva, která za Turku zpusťla. Počátkem XVIII. st. na jejím místě byla jen „Albert puszta“, zvaná podle jména majitele, Alberta Váracskaie. R. 1708 Pešťská a Hevešská stolice vyzývaly všady lid, aby osídlil jejich zpustošené území. Slováci z Hontské a Zvolenské st. se usadili v Mária-pustě v Hevešské st.“ Sedláci přišli z rozličných osad patrně *po předběžné dohodě* ne jednotlivě, nýbrž ve *skupinách*, protože si přivedli s sebou i evangelického faráře, B. Claudinyiho. V Mária-pustě v Hevešské st. na břehu řeky Tisy, často zatopovaném, „velmi trpíce od komárů“ — což na podobných místech jest přímo nesnesitelné —, zřejmě se nechtěli usaditi trvale: nevystavěli si domů, nýbrž „bydlili v chyších v zemi“. Náhodou projížděl zde vůdce oddílu kuruců, A. Váracskaie, a navrhl jim, aby se přestěhovali do jeho „pusty“. Ač osadníci byli nespokojeni se svým stavem, přece nechtěli jíti nazdařbůh a poslali dříve „své lidi, aby to místo poznali. Po příznivých zvěstech se chystali k přestěhování, ale mor je zdržel, a teprve 14. února r. 1711 se dali na cestu na 22 vozech¹⁾ se svým farářem pod vedením J. Csányiho, M. Takácse a P. Havrána“. Tito lidé zřejmě nebyli „impopulatores“, nýbrž zástupcové zvolení samými *sedláky*.²⁾ Když již byli blízko Albert-pusty „vedle vesnice Pándu, kde bydlil A. Váracskaie, zastavili se na týden v lese pod širým nebem, pokud nebyla uzavřena smlouva s majitelem pusty“ — promyšlená opatrnost: nespolehali na ústní sliby majitelovy! — a „teprve potom osadili Albert-pustu“.

Ale ani zde neměli kdy se zaříditi. Právě r. 1711, po potlačení nezdařeného povstání Rákóczyova, nastalo pronásledování jeho straníků a konfiskace jejich statků. Tento osud stihl patrně i A. Váracskaie. Vbrzku jest Alberti v držení bar. Szelecckého. Při konfiskaci utrpěli ovšem podle tehdejších způsobů i sedláci Váracskaiovi, ke všemu byli ještě evangelíci. Většina se asi rozutekla; bylať Alberti podle B é l a osídlena *teprve Szelecckým*: „*Coloniam heic post longam vacationem* posuit lib. baro M. Szeleccky, ex Slavis collectam. Qui, uti strenui sunt agricolae, tantis brevi incrementis convalescerunt, ut iam iis vicis possint adnumerari, qui rerum suarum egregie et cum fructu satagunt“. Ač smlouva byla podepsána „Pestini 9./III. 1721“³⁾ přece již r. 1715 a 1720 byla Alberti znovu osíd-

¹⁾ Byl jich tedy dosti značný počet.

²⁾ Ze 3 zvolených vůdců evangelických Slováků 2 mají čistě maďarská jména. Ze 4 sedláků, kteří podepsali smlouvu r. 1721 — viz o ní dále —, 2 (mezi nimi i hlavní rychtář) rovněž (notáře Kalmana nepočítáme; nejspíše nebyl ze sedláků). To potvrzuje předpoklad nejednou námi pronesený, že část osob s maďarskými jmény v slovenských nebo karpatoruských osadách na Dolní zemi byli poslovenštění nebo poruštění potomci Maďarů, kteří se kdysi přestěhovali na sever do prostředí slovenského nebo karpatoruského.

³⁾ Podpisy: „Szeleccky Márton Földesúr Albertin, főbíró Magyar, törv. bíró Miloszrdni, Kiss, Vrabecz, Kalman notar“.

lena, a to hlavně Slováci.¹⁾ Urbáriální dokumenty z r. 1770 jsou maďarské, ale v „tabella urbarialis“ převládají rodinná jména slovenská: ze 198 osob 139 jich má slovenská jména, 37 maďarská; v O. 22 osoby.²⁾ Maďarisace Alberti nastala teprve od poloviny XIX. st. Jestě u F. jest Alberti slovenská vesnice, u Čz. jsou Slováci již v menšině.

I r š a podle Pestyho „zpustla v době Jiřího II. Rákóczyho“, t. j. v druhé polovině XVII. st. „Osídlena byla později sedláky z okolí Bystrice ve Zvolenské st.“³⁾ Stala se obcí v l. 1740—1750“. V c o n s c r. r. 1715 je zapsáno toliko 8 osob, 4 se slovenskými, 4 s maďarskými jmény.⁴⁾ Podle B é l a jsou obyvatelé „Hungari“. Hlavní příliv Slováků nastal tedy po r. 1740. Ačkoli v „tabella urbarialis“ ze 140 (přibližně) osob toliko 54 má slovenská jména,⁵⁾ přece převaha slovenského jazyka je zaznamenána nejen Lexikonem a F., nýbrž i odpovědí u Pestyho: „všichni obyvatelé dosavad znají lépe slovenský jazyk než maďarský, nyní však se začínají silně pomadařštovat“; pomadařštování se dovršilo v posledních desetiletích XIX. st.

¹⁾ C o n s c r. r. 1715: S. Bagjinszky, *Cserni*, Csirila, Ducsa, Hornyák (2), Huba, Hulyavik, Kerepeszky, Kolaczky, Janosiczky (2), *Lipták*, Matyics, *Mondács*, Muranszky (3), Pivarcsi, Puczóvszky, Redicz (?), Srsák, *Sztikli*, Szuda, *Turcsány*, *Valovecz* — 26; M. Balás, Debrei, Hiszós, Juhász, Mákos, *Palinkás*, Puskás, Szócs, Takács, Thót — 10; Abrahám, *Huszár* — 2. C o n s c r. r. 1720: S. Bisztrány, Burcsarkj, *Csérnyi*, Danko, Drak, Haurany, Hladyinka, Knyezovics, Kollár (2), Kulhai, *Lipták*, Majerzky, Martyan, Motoska, *Monducz*, Nugatinszky, *Turcsan*, Valovecz — 19; M. Balass, Csány, Dulra, Hegedüs, Hegyesz, *Palinkáss*, Szabó — 7; O. Cseray, *Huszár*, Hýrcz, Kovács, Piroluss, Püskély, Szerda, Szibilla, Tóth (3), Vajda — 12.

²⁾ S. Batóvszky, Benko (3), Blaskó, Bretka, Brtka (3), Bulya (2), *Bisztrán*, Cseh, Cselár, Cselovszky (2), *Cserni*, Csernák (2), Czerovszky, Dalkó, Funtyik, Gillár (3), Gutyán, Hanák, Hlavati (3), Homolya, *Hornyik*, Hován, Hrizak (3), Hricz (2), Hronyecz (2), *Janosiczky* (3), Janosuzky (2), Jansik, Kamenár (5), Kassiák (2), Kiszal, Kmetyko, *Knezovicz*, Koska (2), Kossik (2), Kostyálík (2), Krisan, Krnács, Krnyis, Kubik (2), Kucsá, Kuczko (2), *Kulhavi*, Kucsera (2), Leginszky, Lipka, *Lipták*, Lavrincsik (2), Malya, Melik (2), Miadok, Miloszerni (4), Monorovszky, Motyovszky, Mukán, Ocsenás (2), Palló, Pilisán, *Pivarcsi*, Pivoluszký, Potrán, Praszák, Pribelczki, Privora, Puczka, Puczka, *Puczovszky*, Sinko, Snopka (2), Sukha, Susa, Skubavi, Szlezák, Szlovák, Szlaninka, Szikora, Sznopka (2), Szmelik, Szokol, *Sztodola*, Sztrebavi, Sztrelka, Sztvorecz, *Szuda* (4), Trenka, Túrik, *Turóczy*, Tyetrovák (2), Unyatinszki, *Valovecz*, Velki, Vrabcz (2), Zajác, Zátrok, Zatyko, Zsilik (2) — 139; M. Barcza (2), Bika, *Csányi*, Csorba, Csordás, Fejér, Gulkás (2), Gulyás (2), Jóri (2), Kártyás, Kiss (3), Labancz, Magyar, *Mokos*, Molnár (2), Nagy, *Palinkás* (5), Róka, Szabó (6), Vandalos, Virág — 37; O. Dina, Ficsúr (2), Germáni, Gregor, Homokaj, *Huszár* (3), Kántor, *Kovács* (7), Pellionis, Puskal, Simó (3) — 22.

³⁾ T. j. Banské Bystrice.

⁴⁾ Ohavility, Mlinár alias Paul, Nuscsyák, Remencsek — 4; Csonka, Farkas, Korhély, Reday — 4.

⁵⁾ Batik, *Bátovszki*, Bárán, Bukrán, Csernaj, Czrman, Dukai, *Hevizki*, Hügyecz, Jószezczi, Klinovszki, Koskar, Kreviar, *Krizsan*, Kukel, Lesták, Leszkovszki (2), Majdan, Majerszki, Majernik, Mala (2), *Malya*, Monorszki, *Motyovszki* (2), Mucska (3), Netics, Osztróluczki, Paulik, Pecznik (2), Peczka, Petró, Pinka, Porubszki, Remencsek, Semetka (2), Sesták, Szeleczi, Szmada, *Sztrebar*, *Turcsán* (2), Velki, *Zátrok*, (3), Zsassa, Zsembéri — 54.

M i š k e podle Pestyho „po prvé se připomíná jako „pusta“ r. 1719. Podle smlouvy z 12. března t. r. dává arcibiskup kaločský, Em. Csáki, osadníkům-katolíkům „pusty“ Miske a Suhogó. Podle rodinných jmen část prvních osadníků byli Maďaři, část Slováci“. V conscr. r. 1715 Miške schází, v conscr. r. 1720 se jeví skutečně smíšenou: ze 24 osob 9 jich má slovenská jména, 8 maďarská; v 0. 7 osob.¹⁾ Z 15 jmen rubrik M. a 0. 5, z 9 jmen rubriky S. 3 jsou i u Pestyho. Osoby s jinými jmény u Pestyho mohly přijít do Miške po r. 1720. V „tabella urbarialis“ ze 150 (přibližně) osob 41 jich má slovenská jména.²⁾ Rovněž tak u Pestyho: „z 30 rodin 21 má rodinná jména čistě maďarská, 9 jich zní slovensky“. O jazyku obyvatelstva si notář Kompáthi v svých dvou odpovědích poněkud odporuje, ale z obou odpovědí je vidět, že podle jeho mínění dříve zde vládl jazyk slovenský, jak je to ukázáno i v Lexikonu.³⁾ V jedné odpovědi se praví: „Nynější obyvatelé mluví stejně maďarsky jako slovensky,“ v druhé: „Nyní jsou všichni obyvatelé slovenské řeči, ale pomaďarštili se tak dalece, že již se nedovedou modlit slovensky.“

H a r t a n. Kromě Lexikonu nemáme od XVIII. st. žádných zpráv.⁴⁾ Tak je zpráva Lexikonu osamocena, ale nemůžeme ji považovati za pochybnou.

Kromě slovenských osad uvedených v Lexikonu máme v jiných pramenech z rozličných dob zprávy o přítomnosti Slováků ještě v některých osadách stolice.

1. Podle sčítání z r. 1900 a 1920 měly více než 10% Slováků osady 1. okr.: Perball, Sent Andrija, Pomaz, Čobanac (Čobánka) — 4.

Osady	L.	K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
Perball . .	n.	n.	n. sl.	sl. n.	19·7%	15·7%	12·0%
S. Andrija	srb.	srb.	srb. n. m. sl.	m. srb. sl. n.	18·6%	17·2%	—
Pomaz . .	srb.	srb.	srb. n. m. sl.	m. srb. sl. n.	13·6%	11·4%	—
Čobanac .	srb.	srb.	srb. n. sl.	srb. sl. n. ⁵⁾	10·8%	10·8%	11·6%

¹⁾ Š. Holar, Hornyak, Kubiszte, Pranovszky, Rabota, Sinkovics, Szödi, Vavrin. Vavrinec — 9; M. Benedek, Ferencz, Juhász (2), Kis, Meszaros, Palinkás, Varga — ; 0. Benyei, Kovács (2), Kutár (?), Nemeth, Tobak, Toth (2) — 7.

²⁾ Baborszki, Benyada, Benyák, Benyok, Binszki (2), Béli, Belik, Breska, Dosnicza, Dotsitska, Galaba, *Hornyák* (2), Hovenitz, Hvala, Ihracska, Jantsek (2), Jeszen, Kolár (5), Mazsárik, Novák, Perneczki, Pleva, *Robota* (2), Ruman, Svecz, Szloboda, Szolvak, Sztanko, Velcsitzki, Vidra (4) — 41.

³⁾ Zprávu F. pokládám za mylnou.

⁴⁾ Hartyán v conscr. r. 1715 a 1720 leží ve Vácovském okr. a jest K. Hartyán podle Lexikonu maďarský.

⁵⁾ V Ethnographii: n. srb. sl.

V nich ve všech zaznamenána je přítomnost Slováků u F. a Cz.¹⁾ Podle Béla v Pomazu a Čobanci žijí Srbové,²⁾ v S. Andriji je zaznamenán nepatrný počet Slováků,³⁾ Perball schází. V conscr. r. 1715 a 1720 křestní a rodinná jména jsou všechna nebo téměř všechna srbská, větší část s příponou *-ics*. Podle „tabella urbarialis“ v Pomazu většina jmen je srbská, jen trochu maďarských, ze S. Andrije urbariální dokumenty scházejí, v Perballu ze 120 (přibližně) osob většina jich má německá jména, 33 slovenská,⁴⁾ v Čobanci ze 130 (přibližně) osob většina jich má srbská jména, část německá, několik maďarská, toliko 8 slovenská.⁵⁾ U Pestyho je zmínka toliko o tom, že v Pomaze se r. 1765 usadili Slovinci z Liptovské st. a ze Sántova a Sv. Kríže; celkem bylo Slováků v Pomaze v 60. letech XIX. st. 18·7%.

2. Podle Béla v 2. okr.: K. Némedi, Palota, Mogyoród, Szada, Héviz Györk, Bág; v 3. okr.: Üllő, Ócsa, Pereg; v 5. okr.: Apostag, Akasztó — 11.

Z nich Bág, Ócsa, Pereg a Akasztó jsou podle Béla slovenské, ostatní smíšené: maďarsko-slovenské nebo slovensko-maďarské. V Lexikonu a ve větší části jiných pramenů jsou tyto osady maďarské.⁶⁾

„K. Némedi — vicus ex Hungaris slavicus.“⁷⁾

„Palota pariter“ (jako Čomád) „slavica Hungaris mixta“.

„Mogyoród — incolitur hodie ab Hungaris, Suevis Slavisque.“

„Szada, inter Mogyoródum et Vörös Egyházam, pari soli et incolarum qualitate atque mixtura.“

„Héviz Györk — Slavi et Hungari.“⁸⁾

„Bág — incolitur a Slavis.“

¹⁾ V Perballu u Cz. dokonce většina, což je asi mylné.

²⁾ Pomaz — „incolis thracicus“; Čobanac — „incolis thracicus ritus graeci“.

³⁾ Město mívalo „4 praetores, quos iudices vocant, nempe catholicis unum, qui ex Hungaris, Germanis et Slavis, sed tenui extra modum numero constabant, tres reliquos Rascianis“.

⁴⁾ Babinszky, Bobek, Drevenka (2), Drobinoha (4), Grecs, Hatlaszky, Hodula, Jantula, Jantvola; Kensiczky, Krajcsovics, Kricsák (2), Kubánek (2), Kuesera, Musela (2), Novoszadek, Orviczky, Paulik, Paviczky, Spalik, Styevkovics, Sveha, Sveta, Szomak, Zaborszky — 33.

⁵⁾ Harbek, Korednek, Plesko, Polyák, Rehak, Stephanik, Vasko Cseh, Zemanek — 8.

⁶⁾ Szada a Üllő u K.: sl.; Apostag a Héviz Györk u K. a F.: m. sl.

⁷⁾ Tento výraz není zcela srozumitelný.

⁸⁾ V conscr. r. 1715 ze 22 osob 5 má slovenská jména: *Aszodi, Bobaly, Dengelegi, Suk, Trencsanszky*; v conscr. r. 1720 z 30 — 5: *Aszodi, Bobaly, Drahos, Suki, Tercsik*. V „tabella urbarialis“ ze 170 (přibližně) osob většina má maďarská jména, 35 slovenská: *Aszodi* (2), Benko (3), *Bobal, Dengelegi, Dinnyár, Dobroczi* (2), Kaputa, Kitka, Kollár, Kucsik, Kusstra (3), Laska, Micsinszki, Mrkva, Pokoradi, Povazan (2), Saáska (2), Sáránszki, Suhajda, Szlovák, Szpiassák (2), Turóczi, Vichor, Zahonyi, Zvara (2).

„Üllő — Hungari Slavis permixti.“

„Oltsa. Templum, desolatum bellis turcicis, diu in ruina iacuit, donec vico a Slavis incesso inciperet frequentari.“

„Pereg coloniam habet slavicam.“

„Apostag — incolitur partim ab Hungaris, partim a Slavis coloniae recentioris.“

„Akasztó incolitur a Slavis.“

3. Podle Pestyho v 3. okr.: Tatár Sz. György¹⁾ — podle F. a Cz.: m. sl., ve 4. okr. Tapio Sz. Márton, a v 5. okr. Keczel — 3, podle všech zpráv osady maďarské.

Tatár Sz. György: „Tato „pusta“ byla částečně osídlena již r. 1702, když v ní byly zaznamenány 4 podíly (sessiones), do r. 1751 však ještě zůstávala „pustou“. Tohoto roku byla úplně osídlena z rozličných stolic horních Uher. To jest nejen dostatečně známo, nýbrž potvrzuje se i rodinnými jmény obyvatel.“ Příliv nových kolonistů ze Slovenska trval podle Pestyho i později: „1. ledna r. 1784 byla uzavřena s osadníky smlouva.“ Dále v odpovědi se praví: „Obyvatelé ještě i nyní mluví slovensky, ač obecně užívaným jazykem jest maďarština, ve škole se vyučuje maďarsky, kázání v kostele jsou maďarská,“ takže ke konci XIX. st. tamější potomci Slováků stali se již úplně Maďary.

Tapio Sz. Márton „byl zničen za tureckého vpádu a stal se „pustou“. Kolem r. 1740—1760 osídlili tehdejší majitelé²⁾ „pustu“ ze stolic Zvolenské, Liptovské a Novohradské. Nejstarší listina se zmínkou o obci je z r. 1762“. Přesné údaje svědčí o hodnověrnosti zprávy.

Keczel „osídlen byl Slováci částečně z Komárenské, částečně z Horních stolic, ale nyní se obec úplně pomadžarštila, takže lid nezná slovensky“. O tom, že zde bývali Slováci, svědčí jména v „tabella urbarialis“ z r. 1770 — ze 210 osob 57 jich má slovenská jména³⁾ — a mimo to 4 názvy honů, uvedené u Pestyho, podle slovenských jmen vlastníků.)

¹⁾ Není v Lexikonu; na jih od Gyónu.

²⁾ Jeden se jmenoval Lomen.

³⁾ Androvics (2), Babinecz, Beliczki, Benyada, Bobek (2), Burián, Cseh, Cserni, Csurdillo, Domonszky, Glavati, Galgoczi, Gubács, Gontlik, Gyuritza, Halenár, Hászello, Hobszenoszka, Huszticska, Ihracska, Kacser, Kollár, Kotlár, Kriska, Kujon, Kvacska, Lasztovicska, Laukó, Lefánti, Lehotyák, Leska, Liptaj, Liska, Mozola, Ocsenásj, Orcsik, Pisák, Radosa, Resztik, Saránkó, Sendúla, Szamel, Sztelihik, Szvitnik (3), Tootik, Trnka, Turcsán (2), Varastik, Vecska, Visnovszky, Volovár (2) — 57.

⁴⁾ Všechna jejich jména jsou i v „tabella urbarialis“.

Tótfalu (= Slovenská vesnice) v 1. okr. na Dunajském ostrově proti Vácvu z opatrnosti nepřipočítáváme k osadám, v nichž kdysi žili Slováci. U Pestyho jsou uvedena dvě podání a sám autor odpovědi se neodvažuje rozhodnout, které jest správné: „Podle jednoho podání usadil zde majitel tohoto místa Slováci, podle jiného byl název dán od „čárdy“, která zde bývala a v níž krčmářem byl Slovák.“ Podle ostatních zpráv Tótfalu byla a jest maďarská.

4. Podle F. dohromady 5: Örkény¹⁾ (3. okr.) — m. sl., podle ostatních zpráv maďarský; Káva (3. okr.) a Bática (5. okr.) — m. sl., rovněž i podle Cz.; Gyón (3. okr.) — m. sl., podle ostatních zpráv maďarský; Iklad (2. okr.) — sl. n., podle Lexikonu německý, podle mapy Cz. n. m. sl.; v Ethnographii Cz. se Iklad uvádí mezi osadami, v nichž se v první polovině XVIII. st. usadili i Slováci. Touto přítomností Slováků v samém Ikladu stává se pochopitelnějším rozšíření slovenského jazyka mezi jeho německým obyvatelstvem, což autor odpovědi u Pestyho připsuje toliko vlivu sousedů: „manželstvím se Slováky sousedních obcí, Asodu a Domoně, se Němci tolik poslovenštili, že mluví stejně německy i slovensky“. Podle sčítání z r. 1900 obyvatelů německého jazyka bylo v Ikladu 71·9%.

5. Podle Cz. dohromady 4: Vadkert (5. okr.), podle ostatních údajů maďarský, podle mapy Cz. n. m. sl., podle Ethnographie m. n. sl.; Dušnok (5. okr.), podle Lexikonu, K. a F. srbský, podle Ethnographie Cz. m. n. sl., podle mapy pak — zřejmě mylně — sl. (!); Kakucs (3. okr.)²⁾ m. sl.; Monor (3. okr.). Na str. 104 III. svazku Cz. vypočítává osady, v nichž se, jak viděti z dokumentů, v druhé polovině XVIII. st. usídlili Slováci buď samotní, nebo spolu s jinými národnostmi; v počtu jich jest Monor a z osad výše uvedených: D. Edháza, Sv. Kříž, S. László, Sántov, M. V. Tarča, Kerepeš, Biň, Šári, Čemer, Ečr, Išaseg, Cinkota, R. Keres-túr, Pil. Čaba,³⁾ Kiškereš, Alberti, Irša, Miške, Pereg, Örkény, Iklad „etc.“

Tak je přítomnost slovenského živilu za rozličných dob zaznamenána v rozličných pramenech při 52 osadách stolice; spolu s 13 osadami slovenského výběžku v 65, nebo, vyjmou-li se 2 osady, jež scházejí v Lexikonu,⁴⁾ v 63 osadách, což je na 181 osad Lexikonu 34·9%.

Osady, v nichž jest uvedena přítomnost slovenského živilu kromě Lexikonu, hlavně u Béla, leží většinou vedle osad podle Lexikonu slovenských, což činí ještě hodnověrnějšími zprávy o tom, že v nich kdysi žili Slováci. Tak se na levém břehu Dunaje K. Némedi a Iklad přimykají k slovenskému výběžku jednostranného průlomu; Hé v. Györk, Bág, Szada a Mogyoród spojují tento slovenský výběžek s velkým slovenským ostrovem v jedno souvislé území, čímž se slovenský výběžek prodlužuje asi na 55 km na jih; Palota, Üllő, Monor, Ócsa přimykají se k ostrovu od západu, Gyón, Tat. Sz. György od jihu, Káva od východu, čímž se území ostrova rozšiřuje v těchto směrech;

¹⁾ Není v Lexikonu; na jihovýchod od Gyónu.

²⁾ Není v Lexikonu; na sever od Harfanu.

³⁾ Podle K. byla Rákoš Čaba řeskou osadou. Tato zpráva nikde není potvrzena a vzhledem k malé hodnověrnosti Slovníku K. musíme ji považovati za velmi pochybnou. V „tabella urbarialis“ z r. 1770 v R. Čabě z 75 osob toliko 5 má slovenská rodinná jména: Gregorovics, Oszlik, Prandovszky (2), Szenohradzsky, ostatní pak maďarská.

⁴⁾ Örkény a Kakucs.

Apostag sousedí s D. Edházu, Akasztó, Vadkert, Keczel tvoří jeden ostrov s Kiškerešem, Bática a Dušnok s Miške. Odděleně leží Tap. Sz. Márton a Pereg.

Na pravém břehu Dunaje Čobanac, S. Andrija a Pomaz rozšiřují slovenský ostrov na východ, Perball na jih.

Z 52 osad o 23 není zpráv, do které doby spadá usazení Slováků v nich. O 29 ostatních (55·8%): D. Edháze, S. Kříži, S. László, Sántovu, M. V. Tarči, Kerepeši, Bini, Šári, Čemeru, Ečeru, Péteri, Piliši, Išasegu, Cinkotě, R. Keresturu, Pil. Čabě, Kiškereši, Mende, Alberti, Irši, Miške, Ócsi, Peregu, Tap. Sz. Mártonu, Tat. Sz. Györgyi, Örkényi, Ikladu, Monoru, je zaznamenáno, buď že Slováci vystřídali v nich Maďary nebo že vůbec Slováci byli pozdější přistěhovalci — od druhé poloviny XVII. st., hlavně pak od začátku XVIII. st. —, kteří osadili zpustlé osady nebo neobydlené „pusty“.

Přesnější zprávy o době usídlení Slováků máme při těchto osadách: r. 1680—1690 byla osazena D. Edháza, počátkem XVIII. st. (?) Ečer, po r. 1715 Čemer, počátkem XVIII. st. M. Tarča, r. 1711 a 1721 Alberti, před r. 1715 Pil. Čaba, po r. 1718 Kiškereš, r. 1719 Miške, r. 1720—1730 Mende, r. 1720—1742 Piliš, kolem r. 1729 Kerepeš, po r. 1740 Irša, r. 1740 až 1760 Tap. Sz. Márton, r. 1742 Péteri, r. 1751 Tat. Sz. György, kolem r. 1768 V. Tarča — 16; kromě toho podle seznamu u Cz. v první polovině XVIII. st.: S. Kříž, S. László, Sántov, Biň, Šári, Išaseg, Cinkota, Pereg. Örkény, Iklad, Monor — 11. Dohromady 27 (93·1%).

Ze 17 osad, které jsou zapsány v conscr. r. 1715 a 1720, jsou:

a) osady s převahou Slováků: Sántov, S. László, Šári, Ečer, Išaseg, Pil. Čaba, Alberti — 7 (41·2%);

b) osady smíšené: D. Edháza, Tapiošap, Cinkota, Kiškereš, Irša — 6 (35·3%);

c) osady s převahou Maďarů: Kerepeš, Biň, Čemer, Maglod — 4 (22·2%).

Rábská stolice.

V 1. okr. byla podle Lexikonu slovenská osada Ikríň. Ikríň se jeví slovenský u K. a F., u Pestyho schází, podle mapy Cz. ležel by na maďarském území, podle sčítání je maďarský.

1 osada na 81 osad Lexikonu je 1·2%.

Sabolčská stolice.

V Lexikonu jest uvedena toliko 1 slovenská osada v 3. okr.: Niredháza — 1.

K.	F.	Cz.	1900	1910	1920
m.	sl. m. n.	m. sl. rs.	3·1%	2·1%	0·5%

Niredháza byla na začátku XVIII. st. podle Béla osídlena Rusy¹⁾: „Amplissimo territorio eoque egregie foecundo, quod Rutheni quomodocunque colunt.“ R. 1755 se několik set evangelíků Slováků z Békésské Čaby, nespokojených se svým farářem, usadilo v Niredháze. Spolu s nimi přišla sem i část Slováků ze Sarvaše v téže stolici.²⁾ Slovenská většina jest uvedena u F., u Cz. jest již většina maďarská, maďarskou jeví se Niredháza i dále. Podle prof. Niederle „v Niredháze žije do 15.000 evangelických Slováků, jimž se služby boží konají v české řeči, kteří mezi sebou slovensky hovoří, ale kteří všichni znají maďarsky, přijali bez odporu maďarské elementární školy a následkem toho byli při sčítání uvedeni jako Maďari“.³⁾

Podle F. slovenskou menšinu měly osady podle Lexikonu maďarské: Levelek (2. okr.), Pócs Petri (2. okr.), Ibrány (3. okr.), německý Rakamaz (3. okr.) a ruský Lugoš (4. okr.) — 5.

Přítomnost Slováků v Pócs Petri a v Lugoši je potvrzena i u Pestyho.

Pócs Petri podle něho je „starodávná osada, zničená v době válek za Bethlena, Bocskaye, Rákóczyů. První plebán podle ústního podání oznamuje, že r. 1711 se ve zpustlé obci usadilo několik Rusů a reformovaných. R. 1766 usadil zde hr. Št. Klobusiczky četné katolíky z Horního vidieku Uher“.

Lugoš. „Všichni obyvatelé byli kdysi ruského jazyka a staré víry, nyní jsou řecko-uniáti. Kromě nich jest 100 římských katolíků, jichž většina se přistěhovala z horních slovenských stolic a mluví slovenským jazykem. Tyto Slováky usadila zde rodina hr. Károlyich.“

Kromě toho podle Pestyho žili Slováci i v Ovpalji (2. okr.), podle Lexikonu maďarsko-ruském. „Osadu zpustlou válkami a mory osídlili páni-statkáři Rusy, Slováky a Maďary. Nyní Rusové a Slováci již zapomněli svůj starý jazyk ruský a slovenský a stali se Maďary maďarské řeči“ — 1.

Podle Cz. slovenskou menšinu měly obce 3. okr. Oros a Pazony, podle Lexikonu maďarské: m. sl. rs. — 2.

Z osad, jež nejsou v Lexikonu, jsou uvedeny u F. jako maďarsko-slovenské Szalmád,⁴⁾ Hatas Keresztúr,⁵⁾ Sz. György Abrány⁴⁾ a Magy⁴⁾ — 4.

Kromě výše uvedených osad, ruského Lugoše a maďarsko-ruského Ovpalji, jsou v Lexikonu ještě osady čistě neb z části ruské: v 1. okr. m. rs. Ajak, v 2. okr. m. rs. Dulaj, Marija Povč a

¹⁾ Jak jsme řekli již výše (136, pozn. 3.), v nynější rozpravě ponecháváme stranou otázku, byli-li „Rutheni“ Rusové podle národnosti či podle víry, tím spíše, že v mnohých případech je to nemožno řešiti.

²⁾ Bella, op. c., 296, 302 a Kárácsenyi, op. c., II., 459.

³⁾ Národopisná mapa Slováků, 1903, 116.

⁴⁾ V 3. okr.

⁵⁾ Nevíme, kde leží.

Beľtek, rs. Keniz a Piliš, ve 4. okr. rs. Huďaj, m. rs. Ačada¹⁾ — 8, dohromady 10.

Zeměpisná poloha Sabolčské stolice nepřála tomu, aby se v ní šířila slovenská kolonisace; bahnité a zaplavované Příbodorží a povodně na středním toku ř. Tisy ztěžovaly přístup do ní od severu a severozápadu, právě ze slovenské části horních Uher. Od východu pak byla Sabolčská stolice více otevřena, a to ulehčovalo kolonizaci z bližších ruských stolic. Deset ruských a maďarsko-ruských osad výše uvedených jest nevelký zbytek četné skupiny zcela nebo částečně ruských osad, uvedených v úřední „Series locorum portalium comitatus de Szabolcs, occasione revisionis conscriptionis eiusdem comitatus exhibita die 21 X-bris 1720“²⁾ a u Béla.³⁾ Podle obou pramenů byly v první polovině XVIII. st. úplně nebo z části ruské tyto osady: 1. Z osad výše vzpomenutých: Niredháza, Levelek, Pócs Petri, Lugoš, Ovpálji, Pazony, *Ajak*,⁴⁾ Ďulaj, M. Povč, Beľtek, Keniz, *Piliš* — 12. 2. Kromě nich: a) osady, jež jsou v Lexikonu: 1. okr.: Aranyos, Gyüre, *Karász*, Mándok, Pálcza, Lövo Petri, *Tass*, Tėti; 2. okr.: Bakta, Besenyöd, *Napkor*, Lórántháza, Petneháza, Piricse; 3. okr.: Balsa, *Buly*, Kenézlő, *Szabolcs*⁵⁾, *Timár*, Vencsellő, Viss, Zalkod; 4. okr.: *Gelse*, Új Fejértő, N. Kálló, Mihálydi — 26; b) osady, jež nejsou v Lexikonu: Keres⁶⁾, Újfalú⁷⁾ (1. okr.) — 2. Dohromady 40.⁸⁾

Rusové, kteří se zde právě nedávno usadili, konečně buď se odstěhovali jinam, nebo nejčastěji, jsouce obklopeni Maďary, ztratili ruskou národnost, ale více nebo méně si uchovali ruskou víru. Podle Lexikonu všech 28 osad jest maďarských.

Tak je v Sabolčské st. zaznamenána přítomnost slovenského živlu ve 13 osadách; vyjmou-li se osady, jež nejsou v Lexikonu, v 9, což na všech 128 osad Lexikonu je 7·0%.

¹⁾ Dříve v Biharské st. O těch ruských osadách viz A. Petrov, Mat. VI., 86—91.

²⁾ S pečetí stolice a s podpisem: „Universitas praelatorum, baronum, magnatum et nobilium comitatus de Zabolcs“ v ország. levéltár (A. Petrov, op. c., 295, pozn. 3.).

³⁾ Notitia c. Szabolcsensis. O všem dalším viz A. Petrov, op. c., 169—171. Kromě toho v Compendiu Bélově: „Inquilini Hungari sunt longe tamen pro regionis amplitudine pauciores, quod a Turcarum bellis petendum est. — Accessere non pridem Rutheni etiam, obscurum hominum genus et nonnisi atrocitatis conscium“ (129).

⁴⁾ Ležatým písmem označujeme osady uvedené v obou pramenech.

⁵⁾ Compendium Bélov: „Rutheni inhabitant, homines iniquissimi“ (131).

⁶⁾ Nevíme, kde leží.

⁷⁾ Mezi Aranyosem a Gyüre.

⁸⁾ Mnohé osady leží vedle sebe a tvoří ostrovy: a) Mándok, Pálcza; b) Aranyos, Újfalú, L. Petri, Gyüre; c) Ajak, Tass, Karász, Petneháza; d) Lórántháza, Bakta, Besenyöd, Levelek, Tėti, Pazony, Napkor, Oros; e) N. Kálló, Huďaj, Új Fejértő; f) Pócs Petri, M. Povč, Ďulaj, Časari (Satm. st.), Vašvari (Satm. st.), Piliš, Penislek (Satm. st.), Belitek (Satm. st.), Lugoš, Ačada, Mihálydi, Gelse; g) Viss, Kenézlő, Szabolcs, Timár, Zalkod.

Přítomnost ruského živlu je zaznamenána ve 40 osadách; vyjmou-li se 2, jež nejsou v Lexikonu, v 38, t. j. 29·5%. Dohromady je slovenský a ruský živel dosvědčen v 47 osadách, což jest na 166 osad Lexikonu 36·7%.

Satmárská stolice.

O Slovácích jako novějších přistěhovalcích píše Bél v Compendiu: „Hungari sunt parte maxima. Sunt et Transilvaniae confiniis Valachi, Russi, slavo usi sermone, qui Maramorosiensium fines inhabitant. Reliquum colonorum genus ex Germanis et Slavis constat, qui non ita pridem a vicorum, quos incolunt, domino, comite Károly de Káplony, eo deducti sunt. — N. Károly“ (1. okr.) — ab Hungaris, Germanis Slavisque incolitur“ (125).

V Lexikonu a u F. není ani jediné, třebas jen částečně slovenské osady. U Cz. mají slovenské menšiny tyto osady, podle Lexikonu maďarské: Kőlcse (2. okr.): m. sl., Adorján, Sárköz¹⁾ a Sárköz Újlak (3. okr.): sl. m. rs., Baita (3. okr.), podle Lexikonu rumunská: m. sl. — 5. Kromě toho je Nyír Cseholy²⁾ (1. okr.), jenž schází v Lexikonu: sl. rs. — 1. Dohromady 6.

Podle Pestyho v Časari (2. okr.), podle Lexikonu ruském, žili i Slováci: „Lid jest ruský a slovenský, ale přes to již maďarské řečí“ — 1.

Celkem tedy 8 osad,³⁾ vyjme-li se N. Cseholy, 7, což na 255 osad Lexikonu je 2·6%.

Šomoďská stolice.

U Běla čteme: „Hungari potissimum, quibus tamen Croatae etiam et Slavi acces ere, Germani profecto post pulsos Turcas huc deducti sunt.“⁴⁾

V 3. okr. stolice na hranicích stolice Tolňanské v sousedství s Kýrem, podle Lexikonu slovenským, leží podle Lexikonu slovenský Tab a maďarsko-slovenský Torvaj. Podle sčítání v nich Slováků není, slovenská menšina však jest uvedena ještě u F.⁵⁾ Odpovědi u Pestyho úplně potvrzují zprávy Lexikonu.

Tab: „Po prvé se připomíná r. 1717. Staří lidé pamatují, že osadnictvo pochází většinou ze stolic Tekovské, Nitranské a Trenčanské a usídleno bylo zde za účasti zdejších statkářů-zemanů Keselőkőye, Majtényiho a Méseye.“

¹⁾ Podle sčítání z r. 1900 — 13·8% sl.

²⁾ Na jih od Mátészálky.

³⁾ Rumunskou Firizu d. j. (3. okr.) k osadám aspoň částečně slovenským nepočítáme; Slováci v ní byli podle Pestyho toliko nečetným dočasným živlem: „Všichni obyvatelé jsou Rumuni, kromě několika slovenských, maďarských a německých dělníků a c. k. úředníků.“

⁴⁾ Compendium, 70.

⁵⁾ Podle K. jsou obě osady maďarské, podle Cz.: m. srb. chrv.

Torvaj: „Do r. 1732 to byla toliko „pusta“. Toho roku se usadil zde sám čtvrtní P. Ráncsik z Tekovské st. Přistěhovalci byli Slováci evangelíci.“

V Týdenníku Palkovičově z r. 1814 je stať nejmenovaného autora „O Slovácích v Šomoďské st.“,¹⁾ jež podává důkladnou zprávu o založení obou osad Slováky a úplně potvrzuje zprávy Pestyho a Lexikonu.²⁾

Z těchto zpráv je viděti, že Slováci byli dosti pozdní osadníci: do Tabu přišli r. 1717, do Torvaje r. 1732.

2 osady na 317 osad Lexikonu jest 0·6%.

Temešská stolice.

V Lexikonu není ani jediné slovenské osady. Podle sčítání měly více než 10% Slováků osady Vucova (3. okr.), Butin (1. okr.), Teš (2. okr.), podle Lexikonu rumunské, a osada Aga, jež v Lexikonu schází.

Osady	F.	Cz.	1900	1910
Vucova . . .	rm. sl.	rm. sl.	47·7%	47·2%
Butin	sl. rm.	rm. bulh.	34·3%	schází.
Aga	—	—	28·3%	27·7%
Teš	rm. sl.	rm. sl.	25·7%	18·0%

O Aze nemáme žádných zpráv, o třech ostatních jsou zprávy u Pestyho.

Vucova: „Před 40 lety žili zde jen Rumuni, r. 1824 přišli evangelíci Slováci ze stolic Turčanské, Zvolenské, Novohradské a Gemerské. Nyní je Rumunů 613, Slováků 600“, t. j. 49·5%.

Butin: „Obyvatelstvo se skládá z Rumunů, Slováků a Čechů. Slováci se usadili přibližně před 45 lety, Češi od r. 1850 stále přicházejí a přicházejí.“

Teš: „Do r. 1716 žili zde Maďaři, pak za války s Turky byla obec vypálena a zpusťla. R. 1725 se sem přistěhovalo asi 50 rodin Němců, ale za krátkou dobu odešli a jejich místo zaujali Rumuni, kolem r. 1802 přišlo sem asi 20 rodin Slováků, jejichž potomci zde žijí dosavad. Většina obyvatelů se skládá z pravoslavných Rumunů a luterských Slováků.“

U F. jsou zaznamenány slovenské menšiny v Bakowaru³⁾ (3. okr.), podle Lexikonu německém: n. m. sl., a v rumun-

¹⁾ 131—132.

²⁾ V létě 1926 opsali jsme v Turč. Sv. Martině tuto stať, ale naše kopie se pak někde ztratila. Všechny naše snahy, abychom dostali po druhé její kopii, byly bohužel marné. V knihovně bratislavské university a Národního musea v Budapešti, kam jsme se rovněž obrátili, Palkovičova Týdenníku nebylo.

³⁾ Podle Cz.: n.; r. 1783 byli zde usídleni kolonisté Němci, Maďaři a Slováci (op. c., III, 274).

ských Brestovaŕi¹⁾ (2. okr.): m. sl., Clopodii²⁾ (4. okr.): rm. sl., a Semlaculu³⁾ (4. okr.): sl.

Podle Cz. Rekaš (2. okr.), podle Lexikonu n. srb., jest n. sl., z rumunských osad Dragșina (3. okr.) je rm. sl., Marcoveț (4. okr.) rm. sl., Iabuca (4. okr.) rm. srb. sl.

O těchto 8 osadách nemáme žádných jiných zpráv.

Přítomnost Slováků je tedy zaznamenána ve 12 osadách, a vyjme-li se Aga, jež schází v Lexikonu, v 11, což je na všech 189 osad Lexikonu 5·7%.

Tolňanská stolice.

Podle Béla „habitatores Hungari sunt, Rasciani et Slavi, multi etiam annis superioribus Germani ex Palatinatu, Suevia et Franconia immigraverunt“.⁴⁾

Podle Lexikonu odděleně jedna od druhé leží osady: ve 4. okr. sl. K ý r a m. sl. Kurd, v 1. okr. n. sl. Mež — 3.

Podle sčítání je slovenská menšina více než 10% uvedena toliko v Meži.

F.	Cz.	1900	1910	1920
m. n. sl.	m. n.	25·3%	28·0%	m.

Mež podle Pestyho „se připomíná jako „pusta“ r. 1668—85; stal se obcí r. 1686 po vyhnání Turků. Slováci, kteří se zde usadili, pocházeli hlavně z Nitranské, velmi málo jich bylo z Trenčanské st. Nyní všichni mluví maďarsky a německy. Němci přišli za Josefa I. a Karla III. z rozličných částí Německa“.

V ostatních 2 osadách podle sčítání není Slováků.

Zprávu Lexikonu o K ý r u potvrzuje K., u F. jest v něm uvedena ještě slovenská menšina. Na mapě Cz. měl by ležeti na maďarském území. U Pestyho schází.

K u r d již u K. je maďarský, u F. a Cz. maďarsko-německý. Že kdysi bývali v Kurdu Slováci, to se potvrzuje u Pestyho: „Dříve zde žili Slováci, Srbové a Maďari. R. 1800 přišlo asi 70 rodin Němců. Slováci se nyní již pomadařstili. Některá pole mají však dosavad slovenské názvy.“⁵⁾

3 osady na 163 osad Lexikonu jest 2·9%.

¹⁾ Podle mapy Cz.: n. rm. sl., podle Ethnographie: sl. rm. n.; slovenští kolonisté přišli sem koncem XVIII. st. (op. c., III., 106).

²⁾ Podle Cz.: rm. n.

³⁾ Podle Cz.: n.

⁴⁾ Compendium, 88.

⁵⁾ Čabác, Ulliska, Agóba; první jest srbský, druhý snad slovenský — Uhliska —, třetí nejspíše maďarský. Kromě toho jsou mezi maďarskými pomístními názvy uvedeny 2 spojené se slovenskými slovy: Lazévölgy, Bucskohegy.

Z 3 osad o 2 není zpráv, kdy se v nich usadili Slováci, o 1 (33·3%), Mezi, je poznamenáno, že Slováci se v ní usadili r. 1686.

Ugočská stolice.

U Pestyho se o 2 ruských osadách 2. okresu dočítáme těchto zpráv: Dolhoje. „V železných hutích jsou kolonisté hr. Telekiho Slováci a Švábi.“¹⁾

Kekenuš. „Po r. 1740 přišli sem řecko-katoličtí Slováci a Rusové z Verchoviny, nyní však jsou maďarské řeči.“

2 osady na všech 66 osad stolice jsou 3%.

Vesprímská stolice.

U Béla v kapitole „De incolis“ stojí: § 3. „Hungari. — Diffiteri quidem non possumus esse et heic Hungaris mixtos Germanos partim, partim Slavos, sed pauci sunt ii et nonnisi hac aetate coloniis novis inducti.“ § 4. „Germani ac Slavi, Hungaros heic etiam Slavi imitantur et Germani. Utrumque genus mortalium aetas tantum nostra induxit, olim enim neutrius his in oris fama fuit, praesertim in vicis, nam Germani diu iam per oppida inspergebantur, sive relictí antiquitus, sive postea deducti.“

Podle Lexikonu v 3. okr. tvoří slovenský ostrov osady Šúr, Černé, Sapar, Jašd — 4; odděleně leží v 3. okr. Lókút a Baršoš, v 1. Eškü — 3, dohromady 7.

Z nich podle sčítání z r. 1900 a 1920 slovenskou většinu měly Černé a Sapar, menšinu více než 10% Eškü.

Osady	K.	F.	Cz. ²⁾	1900	1910	1920
Černé	sl.	m.	m. srb. chr.	62·0%	10·8%	m.
Sapar	m.	sl.	m. srb. chr.	m.	53·8%	65·1%
Eškü	—	sl.	m. srb. chr.	10·4%	m.	m.

Černé podle Béla byla nová slovenská osada, která vznikla r. 1724 v lese, jenž vyrostl na místě staré osady, zpustlé již dvě století: „Chernye. Priori“ (Šúru) „vicinus et natione colonorum, copia sorteqve vivendi suppar, Slavi enim sunt, quamvis omnes lutherani occuparuntque hunc locum, iam a saeculis duobus desolatum ideoque Slavis obsitum anno 1724, in cuius exstirpatione adhuc laborant“.

¹⁾ Jest to naše nedopatření! Tato osada je v 2. okr. Maramorošské stolice. Prosím, aby se opravilo v tabulkách na str. 240.

²⁾ Podle Cz. byla v těchto třech osadách a rovněž v Šúru a Jašdu srbo-chorvatská menšina. Zda je to správné, z nedostatku údajů nemůžeme řešiti.

Již u F. je Černé uvedeno jako maďarské, ale, jak viděti z odpovědi u Pestyho, byli to Slováci, jenže dvojjazyční: „Nyní jest 2056 lidí, z nichž 1960 (95·1%) je maďarského a slovenského jazyka.“ I r. 1900 $\frac{3}{5}$ obyvatelstva uznaly za svůj mateřský jazyk ne maďarštinu, nýbrž slovenštinu.

S a p a r. P e s t y praví: „Podle slov starců se po prvé připomíná r. 1760. Jest všeobecně známo, že byl osídlen Slováci ze stolic Nitranské, Turčanské, Oravské, Hontské, Trenčanské. Slováci se od r. 1828 pomaďarštili.“ Ve 40. letech však proces maďarisační ještě neměl úspěchu u F. je Sapar uveden jako slovenský; ale již u Cz. v něm Maďari mají většinu. Než jak to, že se v osadě, maďarské i v 60. letech i podle sčítání z r. 1900, r. 1910 a 1920 objevuje slovenská většina, to nemůžeme vysvětlit pro nedostatek jakýchkoliv zpráv. Nenastal v l. 1900—1910 nový příliv kolonistů ze Slovenska?

E š k ů. B é l píše: „Ö s k ů. Praeter catholicos sunt etiam evangelici. — Colonia est slavica, variis ex partibus Hungariae superioribus huc confluens.“ Slovenskou se jeví Eškü ještě u F. Dále o Slovácích v ní není zmínky, u Pestyho však ze 4 osob, které se podepsaly na odpovědi, 2 snad i 3 mají jména slovenská.¹⁾

Ostatní osady podle sčítání jsou maďarské. U F. z nich slovenské nebo se slovenskou většinou jsou Šúr a Jašd.

Osady	K.	F.	Cz.
Šúr ..	sl.	sl.	m. srb. chrv.
Jašd ..	sl.	sl. n. m.	n. m. srb. chrv.

Š ú r podle Pestyho byl založen r. 1695 na místě osady zničené kdysi Turky „z rozličných míst, hlavně ze slovenského vidieku lidmi římsko-katolického a evangelického vyznání“. Rovněž — avšak bez udání roku — píše i B é l: „Nova Slavorum colonia. — — Locus vici parem obtinet declivitate inter salebrosas silvas, quas incolae extirpare habent necesse, alioquin agricolationis modus non est. Sunt autem partim catholici, partim lutherani.“

J a š d podle Pestyho, jako i Šúr, byl novou slovenskou kolonií, vzniklou kolem r. 1745 na místě osady „zpustlé asi v době válek. Osídlena byla ze stolic Turčanské, Nitranské a Trenčanské“. Podle F. Slováci měli v Jašdu ještě většinu, v 60. letech podle Pestyho Slováků bylo 18·8%, Maďarů 55·8%, Němců 22·7%.

Baršoňoš a Lókút se toliko u K. uvádějí jako slovenské, u F. jsou obě maďarské, u Cz. místo Baršoňoše jest na maďarském území, Lókút je maďarsko-německý. O nich máme zprávy toliko u Pestyho.

B a r š o ň o š. „Podle listiny svatomartinského opata Sargó dostala

¹⁾ Hajdovik, Hornyák; Gronusz.

r. 1724 slovenská rodina Pekova ze Šaštína dovolení usaditi se zde. Později přišli sem i Maďaři. Nyní se Slováci tak dalece pomaďarštili, že již nikdo nezná ani slova slovenského.“

L ó k ú t. „Podle matriky se připomíná r. 1763. Založili osadu v lesích dělníci Maďaři, Němci a Slováci, kteří dříve pracovali v sousedních sklárnách.“

Přítomnost Slováků jest uvedena u Pestyho ještě v osadě Olasfalu,¹⁾ podle Lexikonu německé a v osadě Esztergáru²⁾, podle Lexikonu maďarské.

O l a s f a l u. „První obyvatelé nepochybně byli Maďaři kteří za Turků přestoupili k protestantismu. Když se obec dostala cisterciákům, ti vyhnali protestanty a usadili zde Němce katolíky. Přišli sem rovněž i Slováci.“

E s z t e r g á r „osídlen byl většinou Němci, přišli sem rovněž i Slováci“.

Přítomnost Slováků je tedy zaznamenána v 9 osadách, což jest na všech 166 osad 5·4%.

Z 9 osad o 3 není zpráv, kdy se v nich usadili Slováci; o ostatních 6 (66·6%) jest poznamenáno, že to byli pozdější přistěhovalci, a to zejména v Šúru r. 1695, v Černém a Baršonoši r. 1724, v Jašdu kolem r. 1745, v Saparu kolem r. 1760 v Lókútu kolem r. 1763.

Saladská a Železná stolice.

Slováky v těchto stolicích připomíná toliko Bél v Compendiu:

„Comitatus Szaladiensis — Hungari potissimum, quibus tamen et Slavorum aliqui et Croatae intersunt.“³⁾

„Comitatus Castri ferrei — colitur ab Hungaris, Slavis, Croatis, plurimum vero a Germanis.“⁴⁾

Náš úkol je splněn. Shrňme teď všechno.

¹⁾ U F.: m., u Cz.: m. n.

²⁾ U F.: n. m., o Cz.: m. n.

³⁾ 56.

⁴⁾ 54.

Závěr.

Prozkoumali jsme osady slovenské, resp. karpatoruské, maďarské, částečně německé a smíšené jak v pohraničním maďarsko-slovenském pásmu, tak i ve výběžcích a ostrovech v 11 stolicích: Bratislavské, Nitranské, Tekovské, Hontské, Novohradské, Gemerské, Torňanské, Abaújské, Boršodské, Zemplínské a v slovensko-maďarské části stolice Užanské, kromě toho osady na koncích slovenských výběžků v stolicích Ostřihomské, Komárenské a Peštské; dále osady, v kterých jednou, před XVIII. st., do jisté míry žilo maďarské obyvatelstvo na sever od slovensko-maďarských národnostních hranic v 10 stolicích: Bratislavské, Nitranské, Tekovské, Hontské, Novohradské, Gemerské, Abaújské, Šarišské, Zemplínské a Užanské; pak osady, v kterých jednou do jisté míry žilo slovanské obyvatelstvo na jih od slovensko-maďarských národnostních hranic v 11 pohraničních stolicích: Bratislavské, Nitranské, Tekovské, Hontské, Novohradské, Gemerské, Torňanské, Abaújské, Boršodské, Zemplínské, Užanské; konečně slovenské osady v ostatních 21 stolicích: Aradské, Báčsko-Bodrožské, Békéšské, Bělohradské, Berežské, Biharské, Čanádské, Čongrádské, Hevešské, Komárenské, Maramorošské, Ostřihomské, Peštsko-Pilišsko-Šoltské, Rábské, Sabolčské, Satmárské, Šomoďské, Temešské, Tolňanské, Ugočské a Vesprímské.

R. 1907—1911 jsme pracovali o stejném úkolu stran území podle Lexikonu karpatoruského, a výsledkem naší práce byla rozprava „Preděly ugrorusskoj řeči v 1773 g. po officialnym dannym.“¹⁾ Výsledky našeho probádání byly tyto:

A. „Zprávy Lexikonu z r. 1773, pokud bylo možno je prozkoumati, se — krom nečetných výjimek — *potvrdily*. Ba i tam, kde tyto zprávy stojí osamoceny, *nejsou pravděpodobné* a mohou býti uznány *za odraz tehdejších (1772—1773) národnostních poměrů* v severních a severovýchodních stolicích.

¹⁾ Materialy d'la istorii ugorskoj Rusi, VI., Spb., 1911, X + 337 + 7 map.

Takto náš *apriorní úsudek o hodnověrnosti* Lexikonu musí býti uznán za *správný*.¹⁾

Zcela totéž můžeme opakovati i nyní.

Prozkoumali jsme národnostně rozličných osad v pohraničním pásmu a ve výbězcích na 950,²⁾ v ostrovech asi 170, dohromady 1120.³⁾ Z nich:

1. Osady, o nichž se zprávy Lexikonu ukázaly *mylnými*, jsou: v Bratislavské st. — Matka Božia, v Nitranské — Kráľová n. Váhom a Hradec, v Tekovské — M. Kozmálovce, v Hontské — V. Čalomija-M. Čalomija, Beržeň, Mária Nostra, v Gemerské — Kun. Teplica, Hrnč. Zalužany, Lipovec a Grlica — 11,⁴⁾ což z 1120 prozkoumaných osad jest 0·9%.

2. Osady, o nichž se zprávy Lexikonu ukázaly *pochybnými*, jsou: v Bratislavské st. — Turňa, D. Čepen, Nebojsa, v Nitranské — Egerseg (Jagersek), M. Máňa, v Novohradské — Kováčová — 6, t. j. 0·5%.

Dohromady *mylných a pochybných zpráv* máme 17, t. j. 1·5%.⁵⁾

¹⁾ Op. c., 77, 148.

²⁾ Spolu s neslovanskými.

³⁾ Část prozkoumaných osad byla při přípravě naší práce k tisku vyloučena z textu, hlavně osady, jež leží dále od národnostních hranic a o národnosti jejichž obyvatelstva nemůže býti pochyby.

⁴⁾ Osady Saladské st.: Kobile a Baraňské st.: Baraňavár, Benge, Luču, Márok, Daráš, Ižip, Dálók, Maraz, Veršend a Moňorod nepočítáme za osady, o nichž by zprávy Lexikonu bylo nutno považovati za mylné. O 8 prvních v rubrice „viget principaliter lingua“ jest „slavonica“, o Marazu a Veršendu „germanica et slavonica“, o Moňorodu „hungarica et slavonica“. Poněvadž v době, kdy jsme sestavovali mapu, jsme neměli zpráv o národnosti obyvatelstva těchto osad, označili jsme je na mapě jako slovenské, resp. německo-slovenské nebo maďarsko-slovenské, poněvadž „lingua slavonica“ v Lexikonu obvykle znamená jazyk slovenský. Ve skutečnosti však v Kobilech žili Slovinci, v osadách Baraňské st. katoličtí Srbové — „Šokci“, částečně Chrvati. Osoby, které dodávaly zprávy pro Lexikon, zcela správně nazvaly jazyk obyvatelstva těchto osad „tót“, poněvadž tento termín — obzvláště dříve — znamená nejen *Slováka*, nýbrž i *Slovince* a vůbec *Slovana* (viz naši Nár. mapu, 3, pozn. 6). V Kobilech opravdu žili „tótok“ = Slovinci, jazyk obyvatelů ostatních osad nemohli autoři nazvati ani „rácz“ — neboť slovem „ráczok“ se rozuměli *Srbové eo ipso pravoslavní*, „Šokci“ však byli katolíci — ani „horvát“, poněvadž Šokci nebyli kajkavští Chrvati. Proto nazvaly jazyk „tót“, *slovanský* vůbec. Sestavitelé Lexikonu pak přeložili „tót“ latinským slovem „slavonica“, snad s lehké možným přepsáním místo „sclavonica“ — v Lexikonu to obvykle znamená *slovinský* (jako se to stalo s 13 slovinskými osadami v Železné st., u nichž místo „sclavonica“ v Lexikonu jest „slavonica“). A tak u těchto 11 osad vina není v Lexikonu, nýbrž vlastně v naší neopatrnosti.

O nejasnosti textu Lexikonu o Ožďanech v Gemerské st. viz výše, 105.

⁵⁾ Obce: Limpoch — Hliník Bratislavské st., Chvojnica — Füncsl, Gajdel, Cách, Majzel, Solka — Bettlersdorf Nitranské st.,

3. Osady, o nichž jsou zprávy Lexikonu pro nedostatek jiných údajů *osamoceny*, ačkoliv samy sebou nezdaří se pravděpodobné: v Komárenské st. Udvard, Bagota, v Tekovské D. Várada, v Hontské M. Pesek, v Novohradské H. Sečianka, v Abaújské Kerestete, Byteš, v Boršodské Čerep Váralja, v Torňanské Sín, Komjatné, Siláš, Háj, Dvorníky, Turňa, Žarnov, v Užanské Tegená, Bozoš, v Rábské Ikriň, v Ostřihomské Arad, Diva, Bikoľ, v Peštsko - Pilišsko - Šoltské Harťan, v Bělohradské Gant, v Báčsko-Bodrožské Topoľa, Kula — 25, t. j. 2-2%.

Dohromady je *mylných, pochybných a osamocených* zpráv Lexikonu 42, t. j. 3-7%.

Leptšího důkazu o hodnověrnosti Lexikonu snad ani není zapotřebí!

B. „*Hranice souvislého karpatoruského území s územím rumunským, maďarským a slovenským zůstaly v posledních 130 letech¹⁾ téměř beze změny.*“²⁾

Velké pole Tekovské jsou podle Lexikonu *slovenské*, ve skutečnosti však byly a jsou *německé*.

Osady	K.	F.	Cz.	1900	1910	1919
Limpoch....	sl.	sl. n.	n.	93·3% n.	95·2% n.	93·4% n.
Chvojnicia....	sl.	n.	n.	98·2% n.	97·1% n.	96·0% n.
Gajdel....	n.	n.	n.	96·4% n.	95·0% n.	96·2% n.
Cách.....	—	n.	n.	96·5% n.	93·9% n.	93·5% n.
Majzel.....	n.	n.	n.	97·0% n.	97·6% n.	97·6% n.
Solka.....	sl.	n.	n.	92·3% n.	89·5% n.	89·1% n.
Velképole ..	n.	n.	n. ú.	97·5% n.	96·4% n.	96·1% n.

Přece však bychom tyto zprávy Lexikonu *nenazvali omylem*. Ač Němci v těchto osadách se neposlovenštili, jako v mnohých jiných bývalých německých osadách na Slovensku, nýbrž uchovali si i německé národní citění a v *svých rodinách* i německý jazyk, přece z přirozených příčin se stali „*bilingues*“ — jako v Ikľadu Peštské st. (viz u Pestyho) —, takže při stálých stycích se sousedními Slováky v těchto osadách nejčastěji se ozýval jazyk *slovenský* — jako „Umgangssprache“, jazyk obcovací, jazyk, jenž „*principaliter viget in loco*“. O stejném zjevu u spišských Němců svědčí P. Hunfalvy, Ethnographie v. Ungarn, 286.

Co se týče Prochotu v Tekovské st., podle Lexikonu *německého*, podle ostatních pramenů (od K.) *slovenského*, zůstává zpráva Lexikonu *osamocena, nepočítáme* však ji za *mylnou*: jest docela možné, že za doby Lexikonu zdejší Němci pod vlivem sousedního kremnického německého ostrova ještě si uchovali německý národní ráz. Jen zpráva Lexikonu o Hradci Nitranské st. jakoby *německém* zdá se nám úplně mylnou.

¹⁾ Do sčítání z r. 1900.

²⁾ Op. c., 77, 148.

Stejný jest výsledek i nynějšího našeho zkoumání slovensko-maďarského pohraničního pásma. *I tu hranice souvislého slovenského území za 130—150 let¹⁾ zůstaly rovněž téměř beze změny.²⁾*

Srovnáme zprávy Lexikonu o jazyku, který vládl v té neb oné osadě nebo spíše o národnosti, k níž se hlásili její obyvatelé,³⁾ s údaji úředních sčítání lidu jak do převratu r. 1918, tak i po něm, t. j. sčítání z r. 1900 v Uhrách a z r. 1919 v ČSR. a z r. 1920 v Maďarsku. Bereme pro každou osadu údaje ne jednoho sčítání, nýbrž dvou, protože výsledky sčítání z r. 1900 a z r. 1919, resp. 1920 *nejdou zcela totožné*. Nejen proto, že mezi oběma sčítáními uplynulo 20 let, nýbrž i proto, že osady, které připadly ČSR., se octly ve zcela jiných poměrech než před převratem, kdežto osady, které zůstaly Maďarsku, žily dále jako před převratem pod vlivem týchž národnostních poměrů, které se rozvíjely tímž směrem, jenom v rychlejším tempu.

Uvedeme teď údaje i Lexikonu i obou sčítání⁴⁾ o osadách pohraničního slovensko-maďarského pásma:

Bratislavská st.

Slovenských osad podle Lexikonu 15; z nich jsou *maďarské* podle sčítání

z r. 1900 : Turňa(?),⁵⁾ Borša, Dun. N. Ves, *Hody*⁶⁾ — 4,

z r. 1919 : Turňa(?), Borša, Dun. N. Ves — 3.

Maďarských osad 18; z nich je *slovenská* podle sčítání z r. 1910 a 1919: Nebojsa(?) — 1.

¹⁾ Do sčítání z r. 1900 a 1919.

²⁾ Viz o tom Úvod.

³⁾ Viz výše, 4—5; srv. taktéž Nár. mapu, 14—15.

⁴⁾ Zkráceně budeme nazývat osady, v nichž podle sčítání jest absolutní, byť i neznačná (více než 50%) většina slovenská, *slovenskými*, a kde jest taková většina maďarská, *maďarskými*, ač osady, v nichž většina jedné národnosti není příliš značná (méně než 75%), spíše bychom měli nazývat *smíšenými* s dodatkem: *smíšené s převahou Maďarů*, resp. *Slováků*. Ale to by příliš zatížilo text a bylo by to v podstatě zbytečné: úřední sčítání, jak jsme řekli dříve (5.), daleko nemají hlavního významu při řešení otázky o národnosti obyvatelstva. Proto jsme ani nepoužívali obvyklých výrazů „x. y. osada se pomadžarštila, poslovenštila“; bylo-li ve sčítání z r. 1900 v některé osadě 55% Slováků a r. 1920 45% Slováků neb naopak, naprosto to neznamená, že obyvatelstvo se pomadžarštilo nebo poslovenštilo. Viděli jsme výše v mnohých osadách daleko větší rozdíly v % té neb oné národnosti (na př. za 10 let od 5% do 80%) — to vše jsou, jak jsme se vyjádřili, toliko „stínové obrázky“ úředních pramenů. Rozhodující význam má zkoumání obyvatelstva na místě a ovšem beze vší tendence, zkoumání, jehož výsledky musí býti ověřeny a potvrzeny údaji antropologickými, linguistickými, historickými.

⁵⁾ Otazník v závorkách za názvem osady označuje osadu, o které se nám zpráva Lexikonu zdá *p o c h y b n o u*.

⁶⁾ Ležatým písmem označujeme osady *slovenské* nebo *maďarské* jen podle *jednoho* z obou sčítání.

Nitranská st.

Ze slovenských osad,¹⁾ které hraničí s maďarským výběžkem, jsou *maďarské* podle sčítání z r. 1900 a 1919: Vyčapy-Opatovce, Egerseg(?) — 2.

Maďarských a maďarsko-slovenských osad 37;²⁾ z nich je *slovenských* podle sčítání
z r. 1900: Močenok, Šintava, Urmín, H. D. Lefantovce, Zbehy, Salukuzy, Čalád, Janíkovce, D. Síleš — 10,
z r. 1919: kromě nich ještě *Nitra* — 11.

Tekovská st.

Slovenských osad 8; podle sčítání z r. 1900 a 1919 není žádná *maďarská* — 0.

Maďarských a maďarsko-slovenských³⁾ osad 8; z nich jsou *slovenské* podle sčítání
z r. 1900 a 1919: Vráble, 3 Ďarmoty⁴⁾ — 2.

Hontská st.

Slovenských osad 18; z nich jsou *maďarské* podle sčítání
z r. 1900: Kleňanky, D. H. Seľany, *Santov* — 4,
z r. 1919: Kleňanky, D. H. Seľany, *M. V. Krškany, Čankov* — 6.

Maďarských a maďarsko-slovenských⁵⁾ osad 21; z nich jsou *slovenské* podle sčítání
z r. 1900 a 1919: Ďudince, H. Terany, Merovce — 3.

Novohradská st.

Slovenských osad 17; z nich je *maďarská* podle sčítání
z r. 1900 a 1919: Kováčová(?)⁶⁾ — 1.

Maďarských a maďarsko-slovenských⁷⁾ osad 22; z nich jsou *slovenské* podle sčítání

¹⁾ Kromě osad slovenského výběžku.

²⁾ 3 maďarské osady na jihu slovenského výběžku, 2 maďarsko-slovenské (Šintava a Urmín) a 1 maďarsko-německo-slovenská (N. Zámky), které hraničí s maďarským souvislým územím na jihu stolice, a 31 maďarských a maďarsko-slovenských osad maďarského výběžku na severovýchodě stolice.

³⁾ Levice.

⁴⁾ Žitva, Lehota, Siget.

⁵⁾ H. Terany, Merovce.

⁶⁾ Nutná oprava. Na str. 101 jsme z neopatrnosti prohlásili, že Kováčová „podle sčítání z r. 1919 se jeví jako obec čistě slovenská s 87·8% čsl. národností“. Docela naopak. R. 1919 bylo v Kováčové *toliko 5·4% čsl.*

⁷⁾ Obeckov, M. N. Ves.

- z r. 1900 : Sklabiná, Opatová, Obeckov, M. N. Ves — 4,
 z r. 1919 : Sklabiná, Opatová, Obeckov, M. N. Ves, *Lučenec*—5.

Gemerská st.

- Slovenských* osad 24; z nich je *maďarských* podle sčítání
 z r. 1900 : Chvalová, Višňová, Licince, Hucín, Štítník, *Mikolčany*, *Novačany* — 7,
 z r. 1919 : Chvalová, Višňová, Licince, Hucín, Štítník — 5.
Maďarských osad 31; z nich jsou *slovenské* podle sčítání
 z r. 1900 a 1919 : Hrnč. Zálužany — 1.

Abaujská st.

- Slovenských* osad 9;¹⁾ z nich jsou *maďarské* podle sčítání
 z r. 1900 : *Šemša* — 1,
 z r. 1919 : *Podproč*, *Rudník*, *Šaca* — 3.
Maďarských osad 38;²⁾ z nich je *slovenských* podle sčítání
 z r. 1900 : Buzinka, Ťahanovce, Hrašovik, Vyš. Očvar, Koš.
 N. Ves, Svinica, Olšovany, Poľanka, Ruskov, Niž. Hutky,
Siplak, Niž. Čaj, Žebeš, Buzice, Kokšov, Garbovce, Bohda-
 novce, Bolog, Vyš. Niž. Mišľa, Gyňov, Eskaroš, Nadošť — 23,
 z r. 1919 : Buzinka, *Paňovce*, Ťahanovce, Hrašovik, Vyš. Očvar,
 Koš. N. Ves, Svinica, Olšovany, Poľanka, Ruskov, Niž. Hutky,
 „Niž. Čaj, Žebeš, Buzice, Kokšov, Garbovce, Bohdanovce,
 Bolog, Vyš. Niž. Mišľa, Čaňa, Ždaňa, Gyňov, Eskaroš, Nádošť,
Byšta — 26.

Zemplínská st.

- Slovenských* osad 12;³⁾ z nich je *maďarských* podle sčítání
 z r. 1900 : *Kolbašovo*, *Veľaty*, *Kašov*, *Cejkov*, *Kucany* — 5,
 z r. 1919 : žádná — 0.
Maďarských osad 16;⁴⁾ z nich jsou *slovenské* podle sčítání
 z r. 1900 : V. Toroňa, Bodz. Ujlak, Garaňa — 3,
 z r. 1919 : kromě nich ještě *Michaľany*, *Legiňa*, *Gerčel*, *Ko-
 žuchov* — 7.

¹⁾ Hraničících s maďarským souvislým územím (od Podproče do 3 Belž).

²⁾ 4 hraničící se slovenským souvislým územím (od Jasova do N. Idy) a 34 osad maďarského výběžku.

³⁾ 8 na západě (hraničících s maďarským výběžkem) a 4 na východě (hraničící s maďarským souvislým územím).

⁴⁾ 11 osad maďarského výběžku (na sever od čáry: Sátoralja Újhely — Zemplén) a 5 (na východě) hraničících se slovenským souvislým územím.

Užanská st.

Slovenských osad 7; podle sčítání

z r. 1900 a 1919 není *maďarská* žádná — 0.

Maďarských osad 7; z nich jsou *slovenské* podle sčítání

z r. 1900: Tegeňa, Pavlovce — 2,

z r. 1919: Tegeňa, Pavlovce, *Pinkovce*, *Jovra Darma* — 4.

Tak je prozkoumáno námi v slovensko-maďarském pohraničním pásmu slovenských 112 osad, maďarských 198, dohromady 310.

Ze 112 osad slovenských podle Lexikonu bylo *maďarských* podle sčítání z r. 1900 24, což jest na 112 slovenských osad 21·4%, na celkový počet 310 osad 7·7%.

Z r. 1919 20, což jest na 112 slovenských osad 17·8%, na celkový počet 310 osad 6·4%.

Ze 198 osad maďarských a maďarsko-slovenských podle Lexikonu bylo *slovenských* podle sčítání z r. 1900 49, což jest na 198 maďarských a maďarsko-slovenských osad 24·7%, na celkový počet 310 15·8%.

Z r. 1919 60, což jest na 198 maďarských a maďarsko-slovenských osad 30·2%, na celkový počet 310 19·3%.

Celkem tedy za 127, resp. 146 let od Lexikonu do sčítání z r. 1900, resp. 1919, stala se změna v národnosti obyvatelstva osad z 310 v 73¹⁾ (23·5%), resp. 80²⁾ (25·8%) osadách, což ovšem *není příliš mnoho* na slovensko-maďarské pohraniční pásmo *dlouhé* od Bratislavy do Užhorodu *asi 400 km a široké asi 10—25 km*, a výsledek národnostního procesu na pohraničí *málo změnil celkový obraz slovenského a maďarského souvislého území*.

Kromě toho ještě nutno mít na zřeteli, že *většina změn* v národnosti osad se udála jen *asi na sedmdesáti km pásma*, zejména *na území oboustranných průlomů*: na území prvního průlomu v Nitranské st. (od západu k východu *asi 25 km*) z 33 osad v 12, resp. 13, a druhého v Abaújské st. (*asi 25 km*) ze 34 osad v 23, resp. 26, v Zemplínské (*asi 20 km*) z 19 osad v 8, resp. 7, celkem z 87 osad v těchto průlomech v 43 (50·0%), resp. 46 (52·3%). Na ostatních *asi 330 km* nastala změna národnosti z celkového počtu 224 osad v 30 (13·4%), resp. v 33 (14·7%).

C. „Ruské a smíšené rumunsko-ruské, maďarsko-ruské a slovensko-ruské *výběžky a ostrovy na území neruském* musily ovšem *silně utrpěti* a skutečně také *utrply*.“³⁾

¹⁾ 24 (32·9%) ve prospěch Maďarů, 49 (61·1%) ve prospěch Slováků.

²⁾ 20 (25%) ve prospěch Maďarů, 60 (75%) ve prospěch Slováků.

³⁾ Op. c., 78, 148. „Zvláště rychlým tempem pokračovala maďarisace v posledních desetiletích“ (78).

A zase totéž pozorujeme i u *slovenských* a *smíšených* osad. Ale zde musíme zkoumati odděleně osady *výběžků* a osady *ostrovů*. Osady *výběžků* nepochybně více podléhají vlivu maďarského prostředí než osady pohraničního pásma, které mají za sebou souvislé slovenské pozadí, sousedství však s jinými osadami slovenského výběžku dává jim jistou národnostní oporu. Zato osady *ostrovů* mnohem snáze mohou ztratiti svou národnost pod vlivem prostředí, jež je se všech stran obklopuje. Potvrzení toho podává tento přehled:

I. Slovenské výběžky do maďarského území.

1. Výběžek prvního oboustranného průlomu — podle Lexikonu 85 osad.

Nitranská st. Ve 4 okr. 57 osad; z nich je *maďarská* podle sčítání

z r. 1900: M. Máňa(?) — 1, t. j. 1·7%,

z r. 1919: M. Máňa(?), *Mártonfalú* — 2, t. j. 3·4%.

Tekovská st. 17 osad; z nich je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: *Dedinka*, Nír, V. M. Ondrejovce-Držľany, D. Várad, V. Máláš, *Žemliare* — 6, t. j. 35·3%,

z r. 1919: Nír, V. M. Ondrejovce-Držľany, D. Várad, V. Máláš, *Žemliare* — 5, t. j. 29·4%.

Ostřihomská st. 1 osada, Kural', zůstala *slovenská* podle sčítání

z r. 1900 a 1919 — 0.

Komárenská st. 10 osad; z nich je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: *Čechy*, Baromlak, Jásfalú, Kolta, Imeľ, Bagota, St. Ďala, Udvard — 8, t. j. 80%,

z r. 1900: Baromlak,¹⁾ *Semer*, Jásfalú,²⁾ Kolta, Imeľ, Bagota, St. Ďala, Udvard, N. Ďala — 9, t. j. 90%.

Dohromady z 85 *slovenských* osad je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900 — 15 osad, t. j. 17·6%,

z r. 1919 — 16 osad, t. j. 18·8%.

Osady tohoto výběžku lépe si uchovaly svůj národnostní ráz, protože osady stolic Nitranské a Tekovské se opíraly o slovenské pozadí.

2. Výběžek jednostranného průlomu — 57 osad.

Hontská st. 5 osad; z nich jsou *maďarské* podle sčítání

z r. 1900: *Selešťany*, *Lesenice*, *Chrastince* — 3, t. j. 60%.

z r. 1919: žádná — 0.

¹⁾ Podle sčítání z r. 1921 — 91·7% čsl.

²⁾ Podle sčítání z r. 1921 — 56·8% čsl.

Novohradská st. 39 osad; z nich je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: Bal. Ďarmoty, Potvorce, Sudice, Častva, Mohora, Deberč, M. Ečed, Terany, Sandakýr, Kutašovo, Kozárka, Sirák, Baďonka, Dengeleg, H. Bodoň, Kirť, Retság, Netejč, H. Pefany, H. D. Sečianka, Legind, Kivežd, Agard, Keseg, Penc — 26, t. j. 66·6%,

z r. 1919: týchž 26 osad a kromě nich ještě: Ryba, Bír, H. D. Šápov, D. Bodoň, H. D. Sátok, Vaňarec, Guta — 9, dohromady 35, t. j. 89·7%.

Peštská st. 13 osad; z nich je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: Čuvár, Áča, Ďurkovce, Domoň, Asod, Duka, Rátot, Síd — 8, t. j. 61·5%;

z r. 1919: Áča, Pišpek, Ďurkovce, N. Ves, Boľany, Domoň, Asod, Duka, Rátot, Síd — 10, t. j. 76·9%.

V celém výběžku je z úhrnného počtu 57 osad *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: 37 osad, t. j. 64·9%.

z r. 1919: 45 osad, t. j. 78·9%.

Osady tohoto výběžku ztratily po národnostní stránce více, protože byly spojeny se slovenským pozadím toliko úzkou převlakou.

Dohromady je v obou výběžcích 142 osad; z nich je *maďarských* podle sčítání

z r. 1900: 52 osad, t. j. 35·9%,

z r. 1919: 61 osad, t. j. 42·9%.

II. Ostrovy.

1. Slovenské ostrovy na jinojazyčném území.

V Lexikonu jsou uvedeny čisté nebo smíšené slovenské osady v těchto stolicích:

v Abaújské 25, Aradské 1, Báčsko-Bodrožské 5,¹⁾ Békéšské 5, Bělohradské 7, Boršodské 21, Gemerské 4, Hontské 6, Komárenské 10, Nitranské 2,²⁾ Novohradské 4, Ostříhomské 11, Peštsko-Pilišsko-Šoltské 25, Rábské 1, Sabolčské 1, Šomoďské 2, Tekovské 4, Tolňanské 3, Torňanské 14, Vesprímské 7, Zemplínské 2,³⁾ dohromady 160.

Z nich jsou *slovenské* podle sčítání

z r. 1900:

v A b a ú j s k é st.: Vyš. Hutky, Ujvaroš, Ujsalaš, *Niž. Redmec* — 4;
v B á č s k o - B o d r o ž s k é: Petrovce, Bač Ujfalu — 2; v B ě l o -

¹⁾ Kromě toho 1 ruská, 1 srbsko-ruská.

²⁾ Šala a Hetméň.

³⁾ 1 slovenská: Baňačka, 1 česká: Kak; kromě toho 5 ruských a maďarsko-ruských.

hradské: Šoškut, Tárnok — 2; v Békésské: Čaba, Sl. Komlóš, Sarvaš — 3; v Boršodské: Vislava, Rakaca, Obod, Mučoň. Páljala, Bešeňov — 6; v Hontské: Damašd — 1; v Komárenské: Tardoš, Síleš, Bánhid — 3, v Nitranské: Šaľa, Hetmeň — 2; v Novohradské: Lucín, Supotok, Šamsonháza — 3; v Ostřihomské: Maďaroš, Šarišap, Dág, Čív, Kestúc, Huta — 6; v Peštské: Sv. Kríž (Piliš), S. László, Sántov, Kerepeš, M. Tarča, V. Tarča, Išaseg, Ečer, Péteri, Bíň, Piliš, Šári, Duna Edháza — 13; v Tekovské: M. V. Ďurad, Dekeniš — 3, v Torňanské: Drienka, Hačava — 2; ve Vesprímské: Černá — 1; v Zemplínské: Baňačka — 1; dohromady 52, t. j. 32·5%; ostatní 108 osad jsou maďarské, t. j. 67·5%.

Z r. 1919 — 1920 :

v Abaújské st.: Vyš. Hutky, Ujvaroš, Ujsalaš — 3; v Báčsko-Bodrožské: Petrovce, Bač Ujfalu — 2; v Bělohradské: Šoškut, Tárnok — 2; v Békésské: Čaba, Sl. Komlóš — 2, v Komárenské: Tardoš, Síleš — 2; v Nitranské: Šaľa, Hetmeň — 2; v Novohradské: Lucín — 1; v Ostřihomské: Belá, Maďaroš, Čív, Kestúc, Huta — 5; v Peštské: Sv. Kríž (Piliš), S. László, Sántov, Kerepeš, V. Tarča, Bíň, Šári, Duna Edháza, Čemer — 9; v Tekovské: M. V. Ďurad, Dekeniš — 3; v Torňanské: Drienka, Hačava — 2; ve Vesprímské: Šapar — 1; dohromady 34, t. j. 21·2%; ostatní 126 jsou maďarské, t. j. 78·7%.

2. Maďarské ostrovy na slovenském území:

V Bratislavské st. podle Lexikonu 6 osad: Cseklész, Magy. Bél, Ném. Bél, Szencz, Rétea Ném. Gurab, tvořilo maďarský ostrov. Pro blízkost k souvislému maďarskému území, s nímž se po časném pomaďarštění Dun. N. Vsi a Turně sloučily, tyto osady podle sčítání z roku 1900, ba i z r. 1919 zůstávaly maďarské; podle sčítání však z r. 1921 osady Cseklész a Ném. Gurab, které vstupují do slovenského území, mají již slovenskou většinu: v Čeklye je 79·1% čsl., v Ném. Grobu 52·5% čsl.

Ostatní maďarské ostrovy byly: v Bratislavské st.: Szered — Sered, A. Csöpöny — D. Čepen(?); v Hontské: Horhi — Hurša; v Abaújské: Kalsa — Kalša; v Zemplínské: Szilvás Ujfalu — Silváš; v Užanské: Tasolya — Tašola — 6. Z nich je maďarská podle sčítání z r. 1900 toliko Hurša (16·6%), podle sčítání z r. 1919 — žádná.

Tak % osad, v nichž od r. 1773 do r. 1900, resp. 1912—20 nastala změna v národnosti jejich obyvatelstva:¹⁾ a) v pohraničním slovensko-maďarském pásmu jest 13·4%, resp. 14·7%; b) v slovenských výběžcích 35·9%, resp. 42·9%; c) v slovenských

¹⁾ Kromě maďarských výběžků prvního a druhého oboustranného průlomu a maďarských ostrovů na slovenském území.

ostrovech 67·5%, resp. 78·4%, což úplně souhlasí s těmi vývody, k nimž jsme dospěli již r. 1911 probádáním karpatoruských národnostních hranic.

Tím končíme svou rozpravu.

Přejeme si, aby povzbudila jiné badatele, mladší, kteří by měli lepší základní vědomosti ze slovenské historie, filologie a etnografie a hlavně kteří by disponovali *obšírnějším, systematicky sebraným materiálem*, — by s větším úspěchem pracovali o thematu naší rozpravy, by revidovali, doplňovali a třeba i úplně zavrhlí vývody, k nimž jsme došli „sine ira et studio“, toliko se snahou o vědeckou pravdu.

PŘÍLOHY.

Příloha 1.

Chrvati na Slovensku.¹⁾

Jak známo, byli v XVI. st. v Bratislavské st. usídlení chrvatští uprchlíci před Turky. Uprchlíci částečně založili nové osady, částečně osadili zpustlé²⁾, částečně byli umístěni v osadách slovenských a německých. Tak hr. G. Serédy³⁾ kolem r. 1550 usadil Chrvaty z Kostajnice ve V. Šenkvicích a Račišdorfu a r. 1596 ve zpustlém Ayzgurabu, který dostal proto název Horváth Ayzgurab—Chrvatský Grób. Hr. Illésházy přesídlil Chrvaty v l. 1578—1580 do Šárfie a vytvořil z Chrvatů M. Šenkvice.⁴⁾ Kromě nich zaváděli v této stolici chrvatskou kolonizaci Fuggerovci, Anna Lossonczyová a hr. Báthory.⁵⁾

Chrvatský živel se připomíná v rozličných dobách v osadách:⁶⁾

¹⁾ Viz Václavík, Podunajská dedina, Bratislava, 1925, 31—36, M. Bél, Notitia Hungariae novae, I.—II., Com. Posoniensis, Vindobonae, 1735—36, Czoernig, Ethnographie d. öst. Monarchie, II, Wien, 1858, 163—164; rukopisné Conscriptioes r. 1715 a 1720, Urbaria doby Marie Terezie a Fr. Pesty, Seznam osad Uher.

²⁾ M. Bél: „Croatae, peregrinum genus et ante sesqui seculum huc delatum. Nempe Turcarum iniuriis depulsi sedibus suis Croatae, cum coelum mutare cogerentur —, nostra quoque regione vel posuere ipsi vicos, vel exinanitos temporum iniquitate instauravere“ (I., 54); conscr. portarum a. 1553: „Ayzgurab — totaliter per Hispanos combusta, non restaurata, Német Bél — nova villa, per Croatas nunc *denuo* fundata“ (Václ., op. c., 33). Ze slova „*denuo*“ jest viděti, že N. Bél nebyla osada nová, nýbrž toliko *obnovená* na zříceninách obce dříve *německé* (což vysvítá z adjekt. *Német*).

³⁾ Casparus Serédy, comes de S. Georgio et Bazyn (Czoernig, II., 164, pozn. 1).

⁴⁾ Dříve Cerovo brdo, r. 1601 Sisek.

⁵⁾ Czoernig, l. c.

⁶⁾ Většina je uvedena u Václavíka; u M. Béla jsou ještě: Naháč (3) a Bystrica (1); u Czoerniga: Tárnok (3) — na mapě Lipszkého mezi Ném. Gurabem a Pusta Fedýmešem, na pozdějších mapách není; Poroba (=?) a Czánok — podle Václavíka = Čanuk — Čanukvice — Šenkvice (31—32); u Pestyho: Gríňava, Slov. Grób, Igram v 3. okresu, V. Leváry v 1.; kromě toho na přítomnost Chrvatů ukazují četná chrvatská rodinná jména v osadách 1. okresu: Mástu, Lozorně, Jabložné v conscr. r. 1715 a 1720. Při rodinných jménech nutno ovšem míti na paměti správnou po-

1. 3. a 2. okresu, položených dosti blízko u sebe¹⁾, takže tvoří téměř souvislé území. Jsou to v 3. okr. osady: Naháč,²⁾ Kátlovce (9)³⁾, Lošonec (2)⁴⁾, H. Orešany (17)⁵⁾, Ompitál (13), Dlhá (9)⁶⁾, Košolna (9), Suchá (5), Špačince (6), Borová (10 a j.)⁷⁾; v 2. okr.: Štefanovce-Štefanová (4), Častá (15), Dubová⁸⁾, Vištuk (19)⁹⁾, Trlinek (1), Cajla¹⁰⁾, V. Šenkvice¹¹⁾, M. Šenkvice¹²⁾, Bahoň (15), Švanspach (10)¹³⁾, Igram (7)¹⁴⁾,

známku Václavíkovu, že důkazy takového druhu jsou „smerodátne len na toľko, na koľko by sme mohli dokázat pôvodnosť rodových mien“ (op. c., 34). Poněvadž naším úkolem bylo prozkoumání slov.-mad. poměrů, nevypisovali jsme všechna jména v čistě slovenských osadách a přestali jsme často jen na poznámkách „mnoho jmen na *ies*, jsou chrvatská jména“ atp., a to třeba mít na paměti při dalších našich citátech.

¹⁾ Odděleny na severu, ale jedna u druhé leží Naháč a Kátlovce; k nim se přimyká Chltnica (Nitr., 2.), o níž viz níže.

²⁾ Běl: „Colonia croatica“.

³⁾ Číslice v závorkách označují počet nyní existujících chrvatských rodinných jmen, zaznamenaných u Václavíka (op. c., 34—35); téměř všechna mají příponu *ič* (t. j. *ič*).

⁴⁾ Pesty: Jankievich. V conscriptiones se *č* označuje velmi nedůsledně: *cs*, *ts*, *ch*, *th*, *cz*, *cž*, *cš*, *ty*.

⁵⁾ Cons cr. r. 1720: několik jmen s příponou *ič*.

⁶⁾ Václ.: „Že obyvatelia boli Horvati, svedčí Instructionsbuch z r. 1550“ (34).

⁷⁾ Běl: „Colonia croatica“.

⁸⁾ R. 1543 se připomínají chrvatští osadníci, kteří se v l. 1543—1550 vystěhovali do Vištuku; nový příliv Chrvatů byl v l. 1576—1580 (Václ., 35).

⁹⁾ Běl: „Croatarum colonia“.

¹⁰⁾ Cons cr. r. 1715: celkem 65 osob; chrv. jména mají: Horváth, Kozarics, Krinovics, Krisanics, Kutnovics, Markovics, Radovics dominus, Simonics (2), Stojkovics, Trencsech — 12. Cons cr. r. 1720: celkem 77 osob; chrvatská jména mají: Demovics, Gutnovics, Halatics, Krisovics, Markovics (2), Paulecsics, Radovics, Simonics, Simovics, Trencsics, Valovics — 12.

¹¹⁾ Běl: „Est colonia croatica, quam ante a. M. D. L. N. Benicsius, cum Costaniczam Turcae excursionibus vexarent — magna hominum multitudine isthuc deduxit. — Horum gentem referunt adhuc nonnulli inter nobiliores: Augustinics, Berdarics, Csesznakovics, Kolinovics, Kralinovics, Magyerics, Zelenkovics, alii, reliquis sive emortuis, sive ob multa connubiorum foedera commerciaque in Slavos transientibus. Nam etsi adhuc est usus eis linguae croaticae, multum tamen redolet slavonismum, ut non immerito corruptionis linguae slavicae postulentur. Est domiciliis instructum more Slavorum humilibus, rei tamen domesticae opportunis.“ Cons cr. r. 1715 a 1720: velmi mnoho jmen skoncovkou *ies*. Pesty: „První osadníci byli ze Siska v Chrvatsku.“

¹²⁾ Běl: „Eiusdem generis agrestes, quique eodem cum prioribus“ (ve V. Šenkvicích) „tempore, Croatia depulsi, in oram hanc pervenerunt“. Cons cr. r. 1715 a 1720: velmi mnoho jmen s koncovkou *ič*. Pesty: „Osídleny byly z Chrvatska“.

¹³⁾ Běl: „Olim a Germanis cultum fuisse loci nomen indicio est, quos Croatae excepsisse feruntur, et his sive abductis aliorum, sive degenerantibus iam mera Slavorum colonia est“.

¹⁴⁾ Cons cr. r. 1720: Gasparovics, Horváth: Pesty: „Obyvatelé prý se přestěhovali sem z Chrvatska.“

Čataj (4)¹⁾, Šarfia (20)²⁾, Ném. Bél³⁾, Chorv. Grób⁴⁾, Sl. Grób (9)⁵⁾, Gríňava⁶⁾, Sv. Jur (16 a j.), Račišdorf (6), Vajnory (7).

Kromě toho se chrvatská jména objevují i v jiných osadách tohoto okresu a vůbec v části stolice na východ od M. Karpat: a) Ve větším počtu je mají v 2. okrese Cseklész⁷⁾, v 3. okr. Halmeš⁸⁾, Pacy⁹⁾; ve 4. okr. Linč¹⁰⁾, Streda nad Váhom¹¹⁾; b) po jednom, po dvou: v 2. okr. Szencz, Ném. Gurab; ve 4. okr. Sv. Abrahám, Farakašín, Moderdorf, V. Šúr; v 5. okr. Ivánka, Turňa, Op. Krmeš, Králová, N. Födemes; v 6. okr. Kürt.¹²⁾

2. Druhý proud chrvatských přistěhovalců byl umístěn na západ od

¹⁾ Conscr. r. 1715: Horvathin relictá, Sztankovics; conscr. r. 1720: Horvatka relictá, Sztankovics, Tamaskovics, Urbanovics.

²⁾ Bél: „Croatarum colonia“. Conscr. r. 1715 a 1720: mnoho jmen s příponou *ú*.

³⁾ Viz 319., pozn. 2. Conscr. r. 1715: Sztankovics; conscr. r. 1720: Cziganovics, Hlinkovics, Hodulics, Horváth, Jankovics, Kolenics, Petrikovics, Sztankovics, Thomasovics (2), Vysznovics.

⁴⁾ Chrv. Grób se pode jménem Krucay připomíná již r. 1399; v polovině XVI. st. náležel pode jménem Ayzgurab hr. Serédymu (Václ., 33). Bél: „Coloniam esse Croatarum nomen loci innuit“. Conscr. r. 1715: ze 62 osob 35 má jména s koncovkou *ú*; conscr. r. 1720: ze 66 osob — 28. Fényes, Slovník: „Obyvatelé jsou Slováci, kteří byli Chrvaty, a ještě nyní zůstalo mnoho zvláštností z jejich dřívější řeči“. Pesty: „Nynější obyvatelé mluví mezi sebou chrvatsky, ale sňatky se Slováci ze sousedních vesnic stále se zesiluje nadvláda slovenského jazyka. Větší část rodinných jmen má přípony *its*, *vits*, *nits*“.

⁵⁾ Conscr. r. 1715: z 90 osob 27 má chrv. jména: Baricsics, Baricsicz, Belics, Csvercsics, Demetrovics, Gasparovics, Groics, Horváth (3), Jaczay (2), Jajczay (4 — t. j.: „z Jajce“), Janicskovics, Jenzetics, Kánovics, Kilinovics, Kovacsics, Lencsarics, Mlinarovics, Simonovics, Spanicz, Tiszlovics, Turimicz, Turnyics, Vidasics; conscr. r. 1720: celkem více než 300 osob se jmény většinou slovanskými, mezi nimi jest mnoho chrvatských: Angelovics, Demetrovics, Gasparovics, Jajczay (8), Janicskovics, Jurkovics, Kanovics, Kirilovics, Kovacsics, Kulics, Mlinarovics, Spanics, Vitkovics a j. Pesty: „Osídlen byl Němci, Chrvaty a Slováci“.

⁶⁾ Pesty: „Osídlena byla Němci z Rakouska a Alsaska a rovněž z Chrvatska. Na to ukazují rodinná jména chrvatská: Vargovics, Bena, Pollakovics“.

⁷⁾ Conscr. r. 1715: celkem asi 140 osob, z nichž 15 má chrvatská jména: Andreovics, Biklovics, Bogorics, Brezovics, Durnicz, Findrics, Groffics, Hengevics, Henzerics, Kalincics, Kujovics, Miklencsics (2), Retkovics, Vidnics; conscr. r. 1720: celkem asi 230 osob, z nich 18 má chrvatská jména: Blaskovics, Bukovics, Frindrich, Galovics (2), Groffics, Hengerits, Jancsics, Kanyisai (= „z Kaniže“), Krancsics, Miklencsics, Repkovics, Szlabics, Szlovensics, Thurinics, VERNYICS, Vidnics, Zgal-movics.

⁸⁾ Conscr. r. 1720: Fabiankovics, Lancsarics, Lonsorics, Nyemcsics.

⁹⁾ Conscr. r. 1720: Daskovics, Krajcovics (2), Tucsnovics.

¹⁰⁾ Conscr. r. 1715: Lukacsovich (2); conscr. r. 1720: Krajcovics, Lukacsovics (2), Valovics; Pesty: Gazsovics, Horváth, Jankovics, Jurasics.

¹¹⁾ Conscr. r. 1715: Ondreskovics, Ongratovics (sic!); conscr. r. 1720: Ondrejkovics, Sztrukovics; Pesty: Kupricz.

¹²⁾ Conscr. r. 1715: Krupics.

M. Karpat, hlavně do jižní části 1. okresu,¹⁾ kde jejich osady tvoří rovněž souvislé území: Theben-Devin²⁾, Dúbravka³⁾, Dev. N. Ves⁴⁾, Lamač⁵⁾, Bystrica⁶⁾, Mariánka, Mást⁷⁾, Lozorno⁷⁾, Jablono⁷⁾. Jen V. Leváry⁸⁾ leží odděleny na severu. Kromě toho nalézáme chrvatská jména v osadách Sekule⁹⁾ a Uhorské Vsi¹⁰⁾.

Prof. dr V á ň ý, opíraje se o zkoumání chrvatského jazyka Chrvatů, kteří si jej dosavad uchovali, dovozuje, že chrvatští osadníci M. V. Š e n k v i c a C h o r v. G r o b u přišli sem z oblasti k a j k a v s k é mezi Siskem

1) Všeobecně se o tomto (Submontanus) okresu praví u Béla: „Incolae Slavi sunt partem maximam admissis Moravis atque Croatis. Quin et Germani coeperunt invalescere, undecumque huc demigrantes.“

2) Ve visitaci z r. 1654: „Chrvatská a německá osada“; z rodin nyní žijících 4 mají chrvatská jména, z vymřelých mělo chrv. jména v matrice 1700—1720 — 6 (Václ., 36—37).

3) B é l: „Croatarum colonia.“

4) B é l: „Incolae originem croaticam lingua et moribus egregie tumentur“. Tabella urbarialis: a) *Coloni perpetuae obligationis*: celkem 117, z nich 57 má chrvatská jména: Badzith, Blasovicz, Bozicz, Fratricz (2), Granecz (2), Kovacsics (2), Kovaczith, Martonovics (2), Matanovics, Masicz, Mihalizith, Mikleticz, Milasovicz, Mladovics, Margovicz, Prvonics, Rozovicz (2), Rusovics, Ruzovicz, Schimonith, Stanics, Stanicz (2), Stipanics, Stipanicz, Stipanith, Szalkovics, Szlovinecz (4), Tomancsics, Tomanczith, Vosith, Vavrovics (4), Velk (2), Vlajzith (3), Vlasicz, Vlasith (3), Vlasovith, Vranicz (3), Vuk, Zuzith. b) *Inquilini*: celkem 9, z nich 2 mají chrvatská jména: Ferenczith, Szalgovicz.

5) B é l: „Croatarum est colonia, quae tamen pridem coepit degenerare ab ingenio ob crebra cum Slavorum commercia“. Conscr. r. 1715: celkem 14 osob, z nich 12 má chrvat. jména: Abrahamovics, Androvics, Bogdanich, Jenkovich, Kraichich, Královich, Mikletich, Milosovich, Maurovich, Pentavich, Plarich, Sztanicza.

6) B é l: „Copiosus Croatarum vicus“. Conscr. r. 1715: většina osob má jména s příponou *ič*. Conscr. r. 1720: totéž; kromě toho jedna osoba má jméno H a r a m i a.

7) V c o n s c r. r. 1715 jest velmi mnoho jmen a většina jich má příponu *ič*.

8) C o n s c r. r. 1720: velmi mnoho slovanských jmen a značná část jich jest tvořena příponou *ič*. P e s t y: „Zde jest mnoho chrvatských rodinných jmen, a v jazyku se místo slovenského *l* užívá chrvatského *u*.“ Toto svědectví nemá průkazné moci, poněvadž i v některých slovenských nářečích pozorujeme přechod *l*, dokonce i *l sonans* v *u, ú*. Uvádíme slova prof. dra Vážného z jeho laskavé písemné odpovědi na náš dotaz: „Tento zjev jest rozšířen na souvislé oblasti západního Slovenska: a) v nář. moravské doliny (t. j. tam, kde leží V. L e v á r y); b) v Račištorfu, Vajnorech a Biksardu; c) v záp. části nářečí trnavského v tak zv. podřečí modranském nebo modransko-svatojurském; d) v senickém okr. býv. stol. Nitranské; e) sporadicky i v jiných částech západního Slovenska.“ Projevujeme dru Vážnému svou hlubokou vděčnost. Kromě toho musíme mít na zřeteli i poznámku dra V á ň ý o o n y n ě j š í m slovenském jazyku Chrvatů z C h o r v. G r o b a: „Jejich slovenština v ničem se neliší od slovenštiny blízkých osad slovenských, ani nevykazuje zvláštních znaků chrvatských“ (V á c l., op. c., 112).

9) C o n s c r. r. 1720: Benkovics (2), Dobrovics, Martinovics, Mattkovics.

10) C o n s c r. r. 1715: Csiszarics, Petrovich, Vlaszich.

a Kostajnici, osadníci Dev. N. Vsi, Dúbravky a Lamače z oblasti čaka vské.¹⁾

Chrvati si dlouho uchovávali svůj národní svéráz, zvyky a jazyk,²⁾ ale od začátku XVIII. st. počali se silněji poslovenštovat pro stálé styky a sňatky s obklopujícím je slovenským obyvatelstvem³⁾, hlavně pak pod vlivem církve: v jejich církevních obcích bylo chrvatské duchovenstvo zvolna vystřídáno slovenským.⁴⁾ Již Běl mluví o zeslabení nebo zmizení chrvatské národnosti v Lamači a Švancpachu, částečně ve V. Šenkvicích.⁵⁾ Šárfa se poslovenštila kolem roku 1789, M. V. Šenkvice uchovály si chrvatský ráz do r. 1830.⁶⁾ Nejdéle se udrželi Chrvati v Chorv. Grobu, Dev. N. Vsi, Dúbravce a Lamači.⁷⁾ Chrvátštiny užívají jen mezi sebou, s lidmi cizími mluví toliko slovensky, takže dru Vážnému se — podle jeho slov — při první návštěvě Chorv. Grobu zdálo, že chrvátština vymřela.⁸⁾ Stejně tak v anketách a sčítáních lidu se Chrvati hlásili k národnosti slovenské.⁹⁾

Kromě chrvatských osadníků v obci Sekule zaznamenává zde Běl i kolonii Srbů z emanu, kteří za jeho doby již zapomněli srbský jazyk a osvojili si slovenský.¹⁰⁾

Stran jiných stolic jsou poukazy na to, že chrvatské kolonisty hostily slovenské osady: v Nitranské st. v prvním okrese Mokré

¹⁾ Václ., op. c., 112.

²⁾ Běl (ve všeobecných poznámkách o obyvatelstvu stolice): „Illud dignum admiratione est, quod (Croatae) inter Slavos medii vix quidquam vel in patriis ritibus, vel in sermone hactenus commutaverint. Vivunt adhuc Croatarum institutionibus“ (54).

³⁾ Viz výše poznámku Bělo v u o V. Šenkvicích a Lamači.

⁴⁾ Běl: „Jam quod sacerdotes Slavos coguntur pro concione sacra audire, multum non sermonis modo slavici, sed moris etiam peregrini incipiunt addiscere“ (54). Ve V. Šenkvicích se poslední farář Chrvat připomíná r. 1715 (Václ., 32).

⁵⁾ Viz výše.

⁶⁾ Václ., 112.

⁷⁾ Vážný (Václ., 112). Srv. A. Boháč, Nár. mapa ČSR., 1926: „V Lamači chrvatský jazyk již vymřel, Dúbravka jest rovněž z největší části poslovenštěna; chrvatský ráz si zachovaly nejlépe Dev. N. Ves a Horv. Grob“ (112).

⁸⁾ L. c.

⁹⁾ Boháč, op. c.: „Obyvatelstvo Dev. N. Vsi a Horv. Grobu se při sčítání lidu (1921) hlásilo k národnosti slovenské“ (l. c.). Totéž se projevilo i ve sčítáních v XIX. st. a v jiných národopisných statistických pracích. Toliko ve sčítání z r. 1900 a 1910 byl chrvatský živel oddělen od slovenského: Chrv. Grob: — 1900: sl. 46·9%, chr. 48·0%; 1910: sl. 60·4%, chr. 29·0%; Dev. N. Ves: — 1900: sl. 27·3%, chr. 63·4%; 1910: sl. 33·5%, chr. 42·5%. Ve sčítáních z r. 1919 a 1921 není rubriky pro chrvatskou národnost, nedostali se ani do rubriky „jiná“, ale byli zapsáni do rubriky národnosti československé.

¹⁰⁾ Běl: „Intersunt nobiles, quos ex nominibus Rascianis satos esse putant nonnulli, alioquin linguam loquuntur slavicum, tametsi et hungaricam discant nobiliores“.

Háj¹⁾, snad Vrádište²⁾, Rohov³⁾, Podbranč - Podzá-mok⁴⁾, snad Dojč⁵⁾; v druhém okr. Čhtelnica⁶⁾, snad Lančar,⁷⁾ v pátém okr. Cigel — nejvíce pochybný⁸⁾; — v Tekovské st. M. V. Kršteňany⁹⁾ (1); — v Peštské snad Ratót¹⁰⁾ (2).

V conscr. r. 1715—20 setkáváme se i v jiných osadách Nitranské st. s chrvatskými rodinnými jmény. a) Po jednom, po dvou je mají: v conscr. r. 1715: Bankesi, Ďarmoty Lapáš, Komjátice, Králová, Močenok, Romanová, Šoporňa; v conscr. r. 1720: Čapor, Ďarmoty Lapáš, Králová, Meder Sl., Šaľa, Ujlak¹¹⁾, Várad. b) Ve větším množství: v conscr. r. 1715: Kerf-Ašaker¹²⁾, Udvarnok¹³⁾, Nové Zámky¹⁴⁾; Kerf v 3. okr., všechny ostatní osady ve 4.

1) R. 1632 se jmenoval Charvát a jeho obyvatelé Mokrohajski Chorvati. U Václavíka jest uvedeno 7 chrvatských jmen nynějších obyvatelů: Chorvát, Jankovič, Kucharč, Mackovič, Markovič, Školnikovič, Zavijatič (op. c., 35—36). Pesty: „Dříve se jmenoval Horváthfalú; podle podání se zde usadili kolonisté z Chrvatska, což dokazují rodinná jména *Zaviatics, Skolnikovics, Kucharics*.“ Časem Chrvati „ihre croatische Sprache in die slawisch-mährische verwechselten und zur Muttersprache aneigneten“. „Na jih od Mokrého Háje vedle Popudína jest dvůr (Maierhof) Chorvatska“ (na mapě Lipszkého: Horvatska Niwa).

2) Část osady se jmenuje Horvátska (Václ., op. c., 36).

3) Pesty: „Obyvatelé přišli z Chrvatska, většinou zemanské rodiny. Jazyk jest slovanský (tót), a tak tomu bylo od samého počátku“ (užívá-li autor termínu *tót* ve smyslu ne *slovanský*, nýbrž *slovenský*, znamenalo by to patrně: chrvatští zemané se poslovenštili již tak dávno, že v lidu už o tom nežije vzpomínka, že by se kdy v obci bylo mluvilo chrvatsky).

4) Není v L.; leží mezi osadami Sobotištěm a Túrou Lúkou. U Pestyho se sice popírá jakákoliv kolonisace: „Die Einwohner sind von schlawisch. Stamm, aber kein eingewandertes Volk“, ale mezi hony nalézáme *les* Chorvatské a *horu* Chrvatsky Vrch.

5) U Pestyho jsou uvedena 2 chrvatská jména: Adamovics, Stepanovics.

6) Pesty: Obyvatelé byli vždy „slovenského národu, poněvác ta tu do včulka panuje“, ale „sa trífát necha, že Croatske familie tu sa usádliť musely, čo mena Croatske jako: Lukacsovics, Krištofovics, Ondrejkovics etc. znamenajú“.

7) Nyní jsou 2 chrvatská jména: Hotovič, Jankovics (Václ., op. c., 36).

8) Bél: „Germanorum colonia“. U Pestyho se v chotáru obce připomíná vrch Chorvatice (Horvaticzák), ale toto jméno nelze s jistotou spojovat s usazením Chrvatů. Autor odpovědi aspoň dodává, že název byl podle lidového podání dán proto, že zde kdysi byl zničen nepřátelský chrvatský oddíl.

9) Autor odpovědi u Pestyho soudí o obou osadách, že byly založeny Chrvaty, z toho, že mnoho starých rodin má jména s příponou *vics*.

10) Pesty: „Kmeti vypravují, že obec byla osídlena z Chrvatska, protože většina obyvatelstva má jméno Horvát“. (Jestli se kmeti řídili ne lidovým podáním, nýbrž jen rodinnými jmény, jest tento základ dosti vrátký.)

11) „Szoska Horvath.“

12) Juhaszovics, Krajcsovics, Mihalovics.

13) Benyeovics, Gericska relictá, Horváth, Kolarovics, Ruicsics, Rusics (3).

14) Blaskovics, Jarmovics, Ondrekovics, Urbanovics, Vidovics.

Na konec uvádíme ze slovenského území býv. Uher a ze sousedního území maďarského jména osad, která pocházejí od slova *Chrv a t*. Ovšem jen z takového jména nelze s jistotou souditi, že by osada byla bývala *založena* Chrvaty nebo že Chrvati někdy v ní *žili*. Název mohl býti dán po nějaké *zemanské rodině* jménem *Horvát* — jméno to je u Maďarů¹⁾ velmi obvyklé — , která obec buď *založila*, nebo měla v svém *vlastnictví*.²⁾

Jsou to tyto osady: *Chorvátice*, sl. (Hont. 2), *Horvatik*, rs. sl. (Torň. 1), *praedium Horváthi*, m. (Ab. 4)³⁾, *Erdő Horváthi*-*Horvátcik*-*Horváthy*, m. (Ab. 5), *Disznos Horvát*, m. (Borš. 3), *Bán Horvát*⁴⁾, m. (Borš. 4).

Příloha 2.

M. Bél, *Notitiae comitatum Arvensis et Trenchiniensis. Excerpta.*

a) Comitatus Arvensis.

— — Non siluisse suffecerit hujates Slavos plus a Polonis, quam a Bohemis aut Moravis contagii in sermone non minus, quam in moribus trahere. Quod dum ajo de plebe promiscua, non de nobilitate me loqui intellectu pronum est. Scilicet quae ad Poloniam vergit, corrupta agrestibus lingua est, ex slavico atque polonico idiomate ita conflata, ut neutri satisfaciat. Molestum est enim Polono voces slavici oris, dictioni suae commixtas audire, quippe qui amant in omni sermonis genere et elegantiam et puritatem, quod idem Slavis evenit sibilos locutionis polonicae auribus graves aversantibus.⁵⁾ Qui in meridiem degunt, plane loquuntur slavica, Kubinenses potissimum et qui sunt horum vicini, tametsi ne hi quidem careant idio-

¹⁾ I když některé z těchto rodin byly chrvatského původu, mohly v době, kdy se osady zakládaly nebo kdy rodiny ty v nich vládly, dávno býti pomad'arštěny.

²⁾ Jak je to zřetelně řečeno autorem odpovědi o osadě *Chorváticích*.

³⁾ Není v L.; na jih od obce *Kupy*.

⁴⁾ Nebyl někdy jejím majitelem některý hrvatský *bán*? U *Borovzského* v jeho „*Dějinách Boršodské stolice*“ (*Borsod vármegye története*, Bst, 1909, I., XVI. + 418) jsou uvedeny dokumentární zprávy o uprchlících, chrvatských zemanech, kteří s podmínkou vojenské služby dostali statky v *Boršodské stolici*. Tak kolem r. 1501 se připomíná *Japriczay Horváth Gergely*, který měl statky v *Csabě*, *Szirmě*, *Zsolcsi* a *Koromháze* (2 okr.); r. 1520 byl od krále *Ludvíka II.* jmenován velitelem hradu *Diós Győru* a zároveň hlavním županem *Boršodské st. R.* 1509 Chrvati *Csamiczáki Miljenovics Horváth Pál* a *Lomniczai Horváth István* měli statky v *Csabě*, r. 1522 *Klokocsi Marsity György* tamtéž, kolem r. 1522 se připomíná chrvatská rodina *Buzitai Bojnicicsú* a její statky v *Sennyi* (75—76).

⁵⁾ Dále při jednotlivých osadách *Bél* vůbec neudává národnost jejich obyvatelů.

tismis¹⁾, minus acceptis minusque solemnibus apud Trenchinienses. Hungarice praeter nobiles et quandoque horum famulitio sermocinatur nemo, nisi opifices forte, qui artificii causa diutius inferiorem Hungarum incoluerunt. Quin et istud adversum est raros et in nobilibus esse, quibus nativa in pronunciando sermone hungarico sit indoles, quod non tam eorum ingenio tribuendum est, quam inveteratae consuetudini fandi slavice. At qui semel pro eo, ae res poscit, hungaricam imbiberunt, tam sunt facundi, quam qui maxime. Enimvero novi ex longa familiaritate viros, quibus flumen orationis hungaricae suppetebat, transtibiscano illi suppar.“ (Membrum posterius politicum. De incolis.)

b) Comitatus Trenchiniensis.

§ 1. — — Hungaros vix heic sedes posuisse primitus credas, nisi posterioribus temporibus impressionum tartaricarum metu isthuc compulsos. Aspera enim montium et hinc, quum partes has subegerant, incolis suis Slavis, foedus societatis acceptis²⁾, habitare permiserunt. Itaque semper a Slavis habitatur regio. Provinciales hodierni priorum sunt posterius, diversa propagatione mixti. Id praecipue arguit linguae varietas. Nam etsi ubique regnat sermo slavicus, varius tamen idem est et heic quidem in moravicam, in sarmaticam et silesiacam, alibi in bohemicam passim dialectum inclinat. — — Ceterum forma vestitus imitatur ferme ubique hungaricam. — — (Dále Běl uvádí výňatek z jakési „Apologie“:)

§ 4. „Praeter Slavos reperiuntur hac ora Hungari quoque et Germani, quorum imitatione Slavi utriusque nationis linguam addiscunt, non raro et loquuntur. — — Neque id veritati est consentaneum, quod incolae nostrae comitatus Trenchiniensis sonent pure linguam slavica ita, ut ignorent idioma sive germanicum sive hungaricum. Sicut enim conventibus Poseniensi, Nitriensi compluribusque aliis triplex potissimum lingua, hungarica, germanica, slavica pro ratione locorum famulantur, non secus apud nos praeter latinum terno sermone variantur colloquia, praesertim de publicis negotiis. — — Equidem apud nos, sive ruri, sive in civitate, hic praeter nobilem civem quoque, illic admodum rarum etiam de trivio nobilem reperias, qui tibi hungarice non respondeat vel germanice, quamvis parce uterque sermo, postremus parcissime ruri exerceatur. Sed Germani qui sunt, miscentur urbanis, nobilibus autem Hungari, qui turcicis bellis coacti huc confluerunt. — — Sed et longe ante non paucae nobiles familiae partim iam extinctae, partim adhucdum in seris nepotibus viventes — — ex Bosnia, Moesia utraque et Servia, Sirmio transalpinaque Dacia aliisque regionibus — — ad nos deduxerunt colonias. — —

¹⁾ R-s: „idiotissimis.“

²⁾ R-s: „accepit“

§ 5. — Tametsi vix ullus nobilium est qui slavonica non calleat, tamen et hungaricae linguae ita sunt periti, ut medios inter Hungaros sotos esse putares. Quare quidquid in publicum consulendum est, hungarico id ore disquiritur et decernitur, latino demum referenda in tabulas. Si enim usquam, heic latinae eloquentiae et artibus bonis studetur. Nullus e nobilitate praeconium meruit, cui non litteris melioribus generis claritatem illustravit.“ — — (Pak Bél se své strany dodává:) „Alioquin non inficiamur seculis superioribus slavicum idioma tanta fuisse dignitate apud Trenchinienses, ut nulla non comitatus negotia et per hos, qui hungaricae linguae gnari fuerunt, slavica actitata et in publica tabularia referentur. — — Mathias ante Corvinus — — frequentes ad Casparum Szunog litteras slavice exarare nihil dubitavit, quarum exempla adhuc extant in eius gentis archivo — —“. (Membrum politicum. De incolis.)

OBSAH.

ÚVOD	5*—69*
<i>Úřední statisticko-demografické publikace</i>	<i>9*—18*</i>
<i>Statisticko-demografické práce soukromých osob</i>	<i>18*—31*</i>
<i>Archivy</i>	<i>31*—36*</i>
<i>Serie archivních dokumentů</i>	<i>36*—46*</i>
1. Tereziánské urbáriální dokumenty	36*—40*
2. Conscr. ann. 1715 et 1720	40*—44*
3. Conscriptioes dicales a p.	44*—45*
4. Urbaria et conscriptiones dominiorum	45*—46*
5. Místní drobné dokumenty	46*
<i>Skupiny demografických materiálů</i>	<i>47*—61*</i>
1. Přímé zprávy	47*
2. Jména osad	47*—54*
3. Pomístní názvy	54*—55*
4. Rodinná jména obyvatelů	55*—61*
<i>Některé závěrečné úvahy</i>	<i>61*—69*</i>
Tabulky	—
ROZPRAVA	1—315
Slovensko-maďarské národnostní hranice	1—8
I. Nepřetržité slovensko-maďarské hranice od Bratislavy do Urmínu v Nitranské st.	9—36
II. První oboustranný průlom od Urmínu do obcí Tajné- Šarovců v Tekovské st.	37—81
1. Maďarský výběžek do slovenského území Nitranské st.	37—46
2. Slovenský výběžek do maďarského území	46—81
Stolice Nitranská	46—69
Stolice Tekovská, Ostřihomská a Komáren- ská	69—80
III. Nepřetržité slovensko-maďarské hranice od Šarovců-Tajné do Uhorné v Gemerské st.	82—110
Bývalé maďarské osady na sever od národ- nostních hranic	83— 88
Tekovská st.	88— 91
Hontská st.	91—100

Novohradská st.	100—103
Gemerská st.	103—110

IV. Slovenský výběžek jednostranného průlomu 111—130

Hontská st.	112—113
Novohradská st.	113—120
Pešťská st.	120—128

V. Druhý oboustranný průlom v stolicích Abaújské, Šarišské, Boršodské, Torňanské a Zemplinské 131—196

A. Zapadní část území průlomu 131—181

1. Maďarský výběžek v Abaújské st.	131—142
2. Rozšíření maďarského živlu na sever od národnostních hranic za dřívější doby	142—156
Abaújská st.	142—146
Šarišská st.	146—156
3. Slovenské ostrovy	156—181

Velký ostrov Abaújské, Boršodské a Torňanské st. 159—170

Menší ostrovy 170—181

B. Východní část území průlomu v Zemplinské st. 182—196

1. Maďarské území	182—185
2. Slovensko-ruské území	185—187
3. Rozšíření maďarského živlu na sever v dřívější době	187—195
4. Ostrov slovenský, český a ostrovy ruské	195—196

VI. Nepřetržitá slovensko-maďarské hranice od Kucan v Zemplinské st. do Užhorodu 197—201

Rozšíření slovenského živlu na jih od národnostních hranic za dřívější doby 201—238

Bratislavská st.	210
Nitranská st.	210
Tekovská st.	210—213
Hontská st.	213—215
Novohradská st.	216—220
Gemerská st.	220—222
Torňanská st.	222—223
Boršodská st.	223—226
Abaújská st.	226—232
Zemplinská st.	232—238
Užanská st.	238

Slovenské osady v ostatních stolicích 238—304

Aradská st.	240—241
Báčsko-Bodrožská st.	241—251
Békéšská st.	251—258
Bělohradská st.	258—262
Berežská st.	262—263
Riharská st.	263—264
Čanádská st.	264—266
Čongrádská st.	266

Hevešská st.	266—267
Komárenská st.	267—272
Maramorošská st.	272
Ostřihomská st.	272—278
Peštsko-Pilišsko-Šo'tská st.	278—296
Rábská st.	296
Sabolčská st.	296—299
Satmárská st.	299
Šomoďská st.	299—300
Temešská st.	300—301
Tolňanská st.	301—302
Ugočská st.	302
Vesprímská st.	302—304
Saladská a Železná st.	304

Závěr	305—315
------------------------	----------------

PŘÍLOHY	317—327
--------------------------	----------------

Příloha I. <i>Chrvati na Slovensku</i>	319—325
--	---------

Příloha II. <i>M. Bél, Notítiae c. Arvensis et Trenchiniensis. Excerpta.</i> 325—327	
--	--

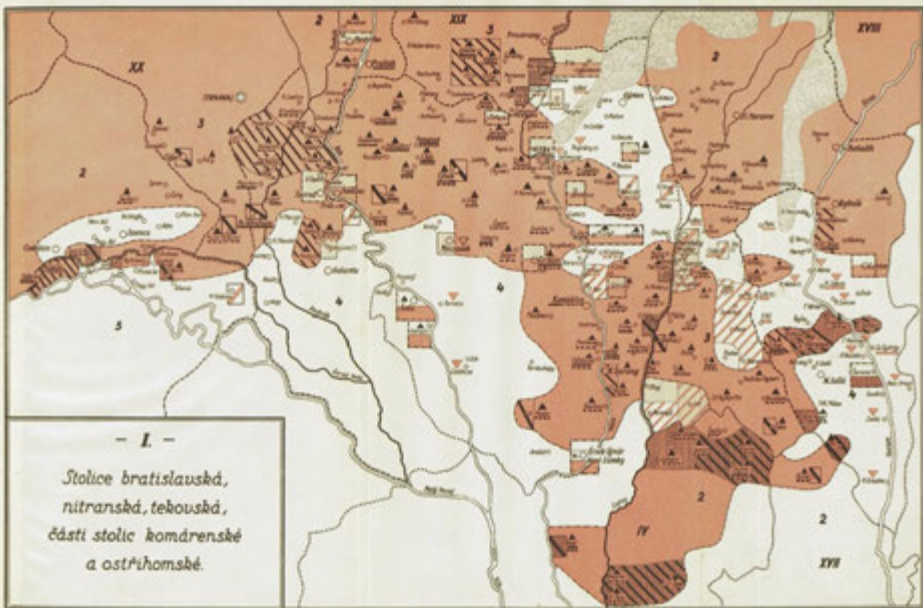
a) Comitatus Arvensis.	325—326
b) Comitatus Trenchiniensis.	326—327

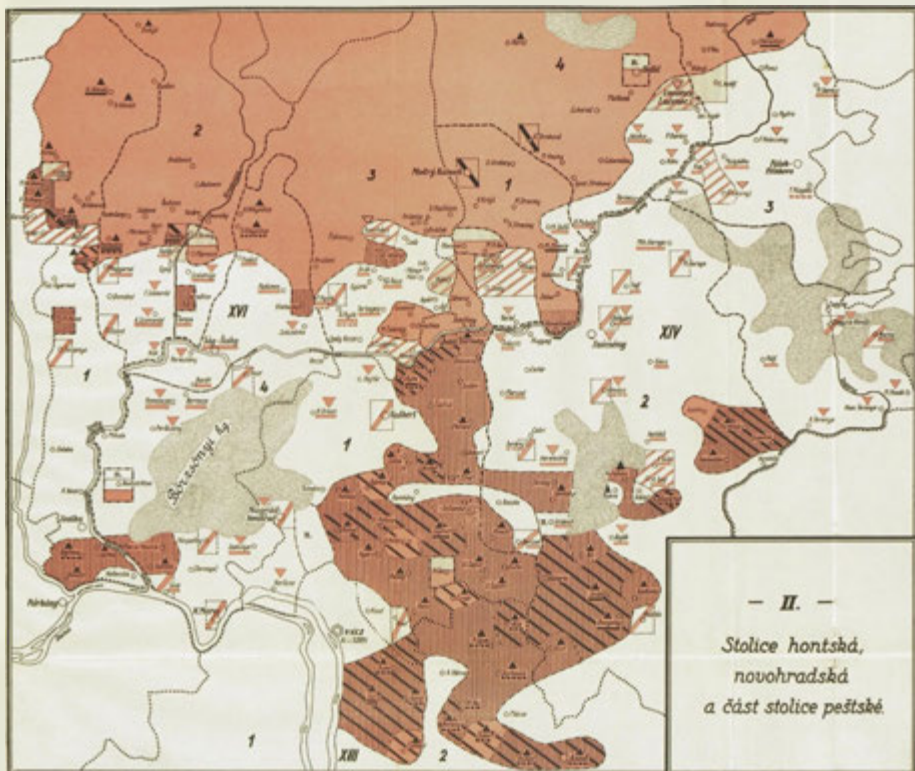
VYSVĚTLIVKY:

	území <u>slovenské</u>		státní hranice ČSR a Maďarska
	ostrovy karpatoruské nebo srbské		hranice stolic
	území <u>maďarské</u>		hranice okresů
	ostrovy <u>německé</u>		národnostní hranice
	území neobydlené nebo velmi málo obydlené		
	název <u>slovanského</u> původu		
	název <u>maďarského</u> původu		
	osady <u>maďarské</u> , v nichž se užívá (aspoň částečně) nebo se užívalo <u>slovenských</u> pomístních názvů		
	osady <u>slovenské</u> , v nichž se užívá (aspoň částečně) nebo se užívalo <u>maďarských</u> pomístních názvů		
	osady <u>maďarské</u> , v nichž obyvatelé (aspoň část) mají nebo měli <u>slovenská</u> rodinná jména		
	osady <u>slovenské</u> , v nichž obyvatelé (aspoň část) mají nebo měli <u>maďarská</u> rodinná jména		
	osady <u>maďarské</u> nebo skupiny osad <u>maďarských</u> , v nichž podle zpráv kdysi žili <u>Slováci</u> , po příp. <u>Karpatorusové</u>		
	osady <u>slovanské</u> nebo skupiny osad <u>slovanských</u> , v nichž podle zpráv kdysi žili <u>Maďaři</u> nebo v nichž <u>Slováci</u> , po příp. <u>Karpatorusové</u> byli pozdějšími přistěhovalci		
	osady nebo skupiny osad podle Lexikonu z r. 1773 <u>maďarské</u> , podle sčítání z r. 1919-20 <u>slovenské</u> (více než 50%)		
	osady nebo skupiny osad podle Lexikonu z r. 1773 <u>slovanské</u> , podle sčítání z r. 1919-20 <u>maďarské</u> (více než 50%)		
	osady podle Lexikonu z r. 1773 <u>smíšené</u> , podle sčítání z r. 1919-20 <u>slovenské</u>		
	osady podle Lexikonu z r. 1773 <u>smíšené</u> , podle sčítání z r. 1919-20 <u>maďarské</u>		

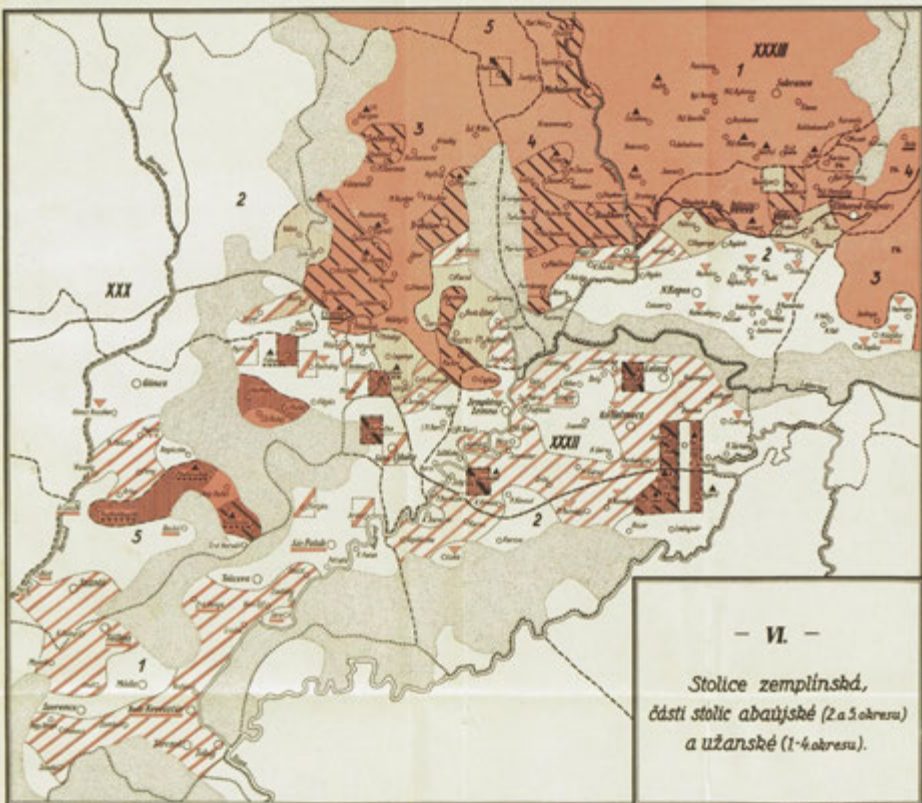
- I -

Stolice bratislavská,
nitranská, tekovská,
části stolic komárenských
a ostřihomských.

– VII. –

*Části stolic tekoenské, hontské,
komárenské, ostríhomské
a peštské.*

